Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Textus sententiarum

https://hdl.handle.net/1874/461292

Dit boek is gescand in het kader van het Incunabelen project.

Een incunabel of wiegendruk is een boek of geschrift dat gedrukt is vóór 1 januari 1501. Gezien de bijzondere aard van deze vroege gedrukte werken is besloten deze uitgebreid te beschrijven en te digitaliseren.

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:
https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/

Bij deze boeken wordt ook de volledige buitenkant gescand en een scan gemaakt van het geopende boek. De hierna volgende scans zijn (in volgorde waarop ze getoond worden):

- het midden van het geopende boek*
- de rug van het boek
- de kopsnede
- de frontsnede
- de staartsnede
- het achterplat

*Een deel van de banden in deze collectie bevatten meerdere titels, het is dus mogelijk dat de pagina's in deze overzichtsscan horen bij een andere titel.

This book has been digitized as part of the Incunabula project.

An incunable or incunabulum is a book, pamphlet, or broadside that was printed before January 1st 1501. Due to their special nature a project has been started to better describe and then digitize these early printed works in our collection.

More information on this collection is available here:
https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/

The digitized version of these books includes scans of the outside of the book and a scan of the open book. The scans after this notice are (in the order in which they are shown):

- the open book (opened approximately in the middle)*
- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

*Some of the bindings in this collection contain multiple titles, therefore it is possible that this scan shows pages which belong to a different title.

¶ Questio de libertate ad malū. an sit ipsa libertas liberi arbitrij. an alia

Hic queri pōt

hec libertas qua quis liber est ad malū sit libertas arbitrij. Si em̄ libertas arbitrij est. bonum quidem est. quia libertas arbitrij bonū naturale est. Qui busdam videtur q̄ sit ipsa libertas arbitrij que semp̄ bona est. sed p̄opt̄ peccati seruitutem ad malum fit liberi or & p̄onior. & ideo dicitur non vera esse libertas. quia ad malus est. Alijs autem videtur q̄ hec libertas arbitrij ad malum quam supra cōmemorauit Aug⁹. non sit libertas arbitrij. sed sit quedam p̄onitas peccandi & curuitas que ex pctō est & mala est.

¶ Questio alia de libertate ad bonū an ipsa sit libertas liberi arbitrij vl nō

Similiter etiā

queri solet. vtruz & illa libertas vera que ē ad dei iusticiam faciendā sit ipsa libertas arbitrij. Quidam dicunt illam eandē esse. sed per gratiā reparatā. qua iuāte libera est ad bonum. sine gratia vero n̄ est libera ad bonum. Unde Augustin. in ench̄. Ista libertas ad bene faciendum vnde erit homini addicto & vendito. nisi eum redimat ille qui dicit. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis. Quod anteq̄ fieri incipiat in homine. quomō quisq̄ de libero arbitrio gloriatur qui nōdum est liber ad operandū bene. Ecce aperte ostēdit liberum arbitrium gratiam liberari. vt p illud bñ operetur quis. Ideoq̄ dicit illam libertatem veraz que est ad bene faciendū cuius supra meminit Augustin. esse libertatem ipsam arbitrij gratia dei liberatam & adiutam. Alij vero putant nō esse ipsam arbitrij libertatē. sed aliam quandam que ex gratia & libero arbitrio in mente hominis deo operante incipit esse cum reparatur.

¶ Cetera determinatio vtriusq̄ que stionis qua dicitur libtas ad bonum & ad malum ee libertas arbitrij

Dex nobis magis

placet vt ipsa libertas arbitrij sit. & illa quaquis liber est ad malum. & illa qua quis liber est ad bonum faciendū Ex causis enim variis sortitur diuersa vocabula. Dicitur em̄ libertas ad malum faciendū anteq̄ p gratiam sit reparata. Sed cum p gratiā fuerit reparata dicitur libertas ad bonum faciendum. Quia ante gratiā libera est voluntas ad malū. p gratiam vero libera fit ad bonū. Semp igitur volūtas hominis aliquo modo libera est. sed n̄ semp bona est. Non em̄ est bona nisi a pctō liberata Est tamē a necessitate libera. Unde Aug⁹. in libro de gratia & libero ar. Semp in nobis volūtas libera est. sed non semp bona est. Iustus em̄ libera est iusticie quādo seruit peccato. & tunc est mala. aut & pctō libera est quando seruit iusticie. & tunc est bona.

¶ De libertate a miseria.

Est itez libertas a

miseria de qua apostolus ait. & ipa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem glozie filioz dei. hāc libertatē homo ante peccatū habuit q̄ omni carebat miseria. & nulla tangebatur molestia. & plenius habebit in futura beatitudine. vbi miser esse non poterit. sed in hac vita que est inter p̄mū pctm̄ & vltimam confirmatōem. nemo a miseria liber ē. quia pena peccati nō caret.

¶ Repetit de corruptōe liberi arbitrij vt addat alia.

Ex predictis iā ap

paret in quo per pctm̄ sit imminutum vel corruptū liberum arbitriū. Quia ante peccatum nulla erat homini difficultas. nullūq̄ impedimentū ō lege membroz ad bonū. & nulla impulsio vel instigatio ad malū. Nūc aūt p legem carnis ad bonū impedit. & ad malum instigat vt nō possit velle & pficere bonū nisi p gratiā liberet & adiuuetur Quia vt ait aplus. peccatū habitat in carne. libez ergo arbitriū cū semp & in singulis sit libez. nō est tamē pariter liberū. & in bonis & in malis. & ad bona et ad mala. Liberius tamē est in bonis vbi liberatū est q̄ in malis vbi liberatū nō est. Et liberius est ad malū q̄ per se potest q̄ ad bonū quod nisi gratia liberetur & adiuuetur non potest.

¶ De libertate que sit ex gratia .et que ex natura..

Libertas ergo a

peccato & a miseria p gratiā est Libertas vero a necessitate p naturā. vtrāq̄ libertatē nature. s. & gratie notat aplus. Cū ex psona hominis non redempti ait Velle adiacet mihi. pficere aute nō inuenio. acsi diceret. habeo libertatē nature. sed nō habeo libertatē gratie Bono est apud me pfectio boni. Nā voluntas hominis quā naturaliter habet nō valet erigi ad bonū efficaciter volendū vel opere implendū. nisi p grām liberetur & adiuuet. liberet quidē vt velit. & adiuuetur vt perficiat Quia vt ait apostolus non est volentis velle. neq̄ currentis currere. i. operari. sed miserētis dei. qui operatur in nobis velle & operari bonū. cui⁹ gratiā nō aduocat hois voluntas vel operatio sed ipsa gratia voluntatē p̄uenit. p̄parando vt velit bonum. & p̄parata adiuuat vt pficiat

¶ Distinctio xxvi.

¶ De gratia operante & cooperante.

Hec est gratia

operans & cooperans Operans em̄ gratia p̄parat hominis voluntatē vt velit bonū Gratia cooperans adiuuat ne frustra velit Ita Augustin⁹ in libro de gratia & libero arbitrio . Cooperando deus p̄ficit in nobis quod operando incipit Quia ipse vt velimus operatur inapiens. quod volentibus cooperatur p̄ficiens. vt ergo velimus operatur Cū aūt volum⁹ vt sic volumus vt pficiam⁹ nobis cooperatur. Tamē sine illo vel operante vt velimus vel cooperante cum volum⁹ bona pietatis opera non valem⁹. Ecce hijs verbis satis aperitur q̄ sit operans gratia & que cooperans Operās em̄ est q̄ p̄uenit voluntatē bona. Ea cū liberatur & p̄paratur hominis volūtas. vt sit bona bonū q̄ efficaciter velit. Cooperans vero gratia voluntatē iam bonaz sequitur adiuuando. Unde Augustinus contra iulianū hereticū. qui bonaz voluntatē ex libero arbitrio tm̄ esse docebat. atq̄ hominē per libez arbitriuz posse bonum velle & operari sine gratia asserebat. ait. Apertā de commendatione gratie apostolus p̄tulit sententiā cum ait. Non est volentis neq̄ currentis. sed miserentis dei. hoc si attenderes iuliane. nō extenderes cōtra gratiā merita volūtatis hūane Nō em̄ idō miseretur de⁹ alicui⁹ q̄ voluit & cucurrit. Si idō voluit & cucurrit q̄ miser⁹ ē de⁹. Preparat em̄ hois volūtas a deo. & a dño gressus hois dirigūt Ideoq̄ concrue ait Nō est volētis neq̄ cur. Si miserentis dei. Nō q̄ hoc sine nrā voluntate agat Si q̄ volūtas nra nil bonū agit nisi diuinitus adiuuet. Em̄ alibi aplus ait . Nō aūt ego. Si gra dei mecū. Nō idō Si dic q̄ nihil boni agebat. sed q̄ nihil boni ageret si illa nō adiuuaret. Hijs testimonijs apte insinuat. q̄ volūtas hois gra dei p̄uenit atq̄ p̄parat vt fiat bona. nō vt fiat volūtas Quia & ipa gratia volūtas erat. sed nō erat bona & recta volūtas. Voluntatē ipsā aug⁹. in li. de duab⁹ aiab⁹ ita diffinit . Volūtas est animi motus cogēte nullo ad aliq̄d non admittendū vel adipiscēdū. Hec aūt vt nō admittat malū vl adipiscat bonū p̄uenit & p̄parat dei gra. Ita apostol⁹

E. fo.
257

RARIORA

Cm

Cm

Cm

Theologia
Folio n°. 257

Kapittel van S Maarten

Fol. 1, 113–134 ontbreken.

595. **Petrus** Lombardus, Liber sententiarum. [Keulen, Hei. Quentell (of Bazel, drukker van den 1484 Modus legendi abbreviaturas?)] 13 Aug. 1484. 2°. E. 2°. 257

Typen 3, 4. — HC* 10189. — BMC III p. 761, I p. 270. — Pr. 1285. — VK 935. — Volgens BMC is dit werk van den drukker van den 1484 Modus legendi abbreviaturas te Bazel. — Bl. 1, 113—134 ontbreken.

Uit het kapittel van S. Maarten (van den Dom) te Utrecht.

Prologus Textus sentẽtiarũ

Incipit ꝓlogus textus sententiarꝝ.

Sapientes aliquid de penuria ac tenuitate nostra cũ pauperecula in gazophilaziũ domini mittere. ardua scandere. opꝰ vltra vires nostras agere ꝓsumpsimꝰ. cõsũmationis fiduciam laboriſqꝫ mercedẽ in sama ritano statuẽtes. qui ꝓlatis in curationem semiuiui duobꝰ denarijs. superogãti cuncta reddere ꝓfessus est Delectat nos veritas pollicẽtis. sed terret imensitas laboris. desiderũ hortatur ꝓficiendi. sed dehortatur infirmitas deficiẽdi. quã vincit zelus domꝰ dei Quo inardescentes fidem nostraꝫ aduersus errores carnaliũ atqꝫ animaliũ hoim dauitice turris clipeis munire. vel potius munitã ostendere ac theologicaꝝ inquisitionũ abdita aperire. necnõ ⁊ sacramẽtoꝝ ecclesiasticoꝝ pro modulo intelligentie nostre noticiã tradere studuimus. nõ valentes studiosoꝝ fratꝝ votis iure resistere. eoꝝ in xpo laudabilibus studijs lingua ac stilo nos seruire flagitantiũ. ꝙs bigas in nobis agitet xpi charitas. Quãuis nõ ambigamus omnẽ humani eloquij sermonẽꝫ calumnie atqꝫ cõtradictioni emulorũ semp fuisse obnoxiũ. quia dissentientibus voluntatũ motibꝰ. dissentiẽs ꝙꝫ sit animoꝝ sensus. vt cũ omne dictum veri ratione perfectũ sit. tamẽ dũ aliud alijs vt videt aut cõplacet veritati vel nõ intellecte. vel offendẽti impietatis erroꝝ obnitatur. ac voluntatis inuidia resultet. quã deus seculi huius operatur in illis diffidentie filijs. qui nõ rationi voluntatẽ subiũgãt. nec doctrine studiũ impẽdũt. sed hijs ꝙ somniarũt. sapia verba coaptare nitũtur nõ veri sed placiti rationẽ sectantes Quos iniqua voluntas non ad intelligentiã veritatis. sed ad defensionẽ placentiũ incitat. nõ desiderantes doceri veritatẽ. sed ab ea ad fabulas cõuertẽtes auditũ. quoꝝ ꝓfessio est magis placita ꝙꝫ docenda cõquirere. nec docenda desiderare. sed desideratis doctrinaꝫ coaptare. habent rationẽ sapiẽtie in superstitione. qꝫ fidei defectionẽ seqtur ypocrisis mendax. vt sit vel in verbis pietas quã amiserit cõscientia. Ipsamqꝫ simulatã pietatem omni verboꝝ mendatio impiã reddũt false doctrine institutis. fidei sanctitatẽ corrũpere moliẽtes auriũqꝫ prurigine sub nouello sui desiderij dogmati alijs ingerentes. qui contentioni studentes cõtra veritatẽ sine federe bellant. Inẽ veri nanqꝫ assertionẽ ⁊ placiti defensionẽ. pertinax pugna est. dũ se ⁊ veritas tenet. ⁊ se voluntas erroris tuetur Horꝝ ergo deo odibilẽ ecclesiã euertere atqꝫ oꝛa opilare. ne virus neq̃ę in alios effundere queant. ⁊ lucernã veritatis in candelabro exaltare volẽtes in labore multo ac sudore volumẽ deo prestante compegimus ex testimonijs veritatis ineternũ fundatis. in ꝙtuoꝝ libris distinctũ. in quo maioꝝ exẽpla doctrinãqꝫ reperies. i quo ꝓ dominice fidei sincerã ꝓfessionẽ vipereę doctrine fraudulentiã, ꝓdidimus. aditum demonstrande veritatis cõplexi. nec periculo impie ꝓfessionis inserti. tẽperato inter vtrũqꝫ moderamine vtẽtes Sic vbi vero parũ vox nostra insonuit. vt nõ a paternis discessit limitibus Non debet ergo hic labor cuiq̃ pigro vl' multum docto. videri supfluus cũ multis impigris multisqꝫ idoctis inter quos

DOMEIN-ARCHIEF
TE
UTRECHT

etiã mihi sit necessarius breui volumine cõplicãs p̃m ſnias. appositis eor̃ testimonijs vt nõ sit necẽ q̃rẽti .librorũ numerositatẽ reuoluere. cui breuitas qđ q̃riẽ offert sine labore. In ß aũt tractatu ñ solũ piũ lectorẽ ß etiã liberũ cor rectorẽ desidero. maxie vbi ꝓfundauſaẽ vitatis q̃stio. q̃ vtinã tot hẽret iuẽtores ąt hẽt cõtradictores. Et ãt qđ q̃riẽ facili? occurrat .titulos q̃bꝫ singulorũ librorũ capl̃a distiguũt p̃mittim?.

¶ Explicit ꝓlogus.

Incipiunt rubrice p̃mi libri

Omnis doctrina.

est de rebus vl de signis.

De quibꝫ vtendum est vl fruendũ / et de hijs que fruũtur ⁊ vtuntur

Quid sit frui vl vti.

¶ Distic. ij. De vnitate ⁊ trinitate

Que fuerit ītētio scribētiũ de ẽnitate.

Quis ordo sit ꝑtractandus cum de trinitate agitur.

De testimonijs veteris testamenti q̃bus trinitatis misterium declaratur

De testimonijs noui testamẽti ad idẽ ꝑtinentibus

¶ Di. iij. De cognitiõe creatorꝭ ꝑ creaturas in q̃bꝫ ẽnitatis vestigiũ appet.

De ymagine ⁊ similitudine trinitatis in anima humana

De similitudine creantis ⁊ create trinitatis.

De trinitate ⁊ vnitate genuerit.

¶ Distin. iij. Vtrũ de? pater se deũ

Vtruꝫ trinitas de vno deo predicetur sicut vnus deus de tribꝫ personis.

¶ Di. v. Vtrũ dina essentia genuerit filiũ vl genita sit a pẽ vl de ipa nat? sit filius vl spiritussc̃us procedẽs.

Qr fili? non ẽ de nihilo .sed de aliquo non tñ de materia sic ⁊ spũssc̃us

Quare verbum patris dicatur filius nature

¶ Dis. vi. Vtrum pater volũtate genuerit filiũ an necessitate. ⁊ an volens et nolens sit deus.

Distin. vij. Vtrum pater vl potuerit vl voluerit gignere filium

An posse gignere filiũ sit aliq̃ potentia in pẽ q̃ nõ sit in filio.

¶ Di. vij. De vitate ac ꝓprietate diuine essentie

De incõmutabilitate eiusdem

De simplicitate eiusdeꝫ

De corporali ⁊ spũali creatura quõ sit multiplex ⁊ nõ simplex

Qr deꝰ cũ sit simplex tñ multiplicat dr

Qr dei simplicitas nulli p̃dicamentorũ subijcitur.

Qr deus abusiue dr substãtia

Qr nõ est in deo aliq̃d qđ nõ sit deus.

¶ Di. ix. De distinctõe triũ ꝑsonaruꝫ

De coeternitate p̃ris ⁊ filij. ¶ mõ

De ineffabili ⁊ itelligibili generatõis

Vtrꝫ debeat dici semꝫ genuit filiꝰ vl ꝑ genitus est.

De obiectõibꝫ hereticorũ nitẽtiũ ꝓbare filiũ nõ esse coeternũ patri.

¶ Di. x. De spũscõ qꝫ amor p̃ris ⁊ filij ꝓprie dr cũ sit in trinitate amor q̃ est trinitas. sic̃ vbũ ꝓprie dr sapiẽtia. ⁊ tñ tota trinitas dr sapiẽtia

Qr eadem noĩa ꝓprie ⁊ vniuersaliter accipiũtur

Qr spũssc̃us sic̃ p̃ri ⁊ filio ẽ cõis. ita oẽ nomẽ hꝫ ꝓpriũ.

¶ Di. xi. Qr spũssc̃us ꝓcedit a p̃re ⁊ filio quẽ tñ greci a filio ꝓcedere diffitẽt

De ꝓpietate latinorũ ⁊ grecorũ in sensu ⁊ differẽtia in vrb̃

Di. xij. Vtrꝫ spũssc̃us ꝓprie? vl plenius procedat a p̃re q̃ a filio

Qr spiritussanctus ꝓncipaliter ⁊ ꝓprie ꝓcedere a patre dicitur.

Di. xiij. Quare spũssanctus cum sit de substantia patris non dicat̃ genitus. sꝫ tñ ꝓcedens

Quare filius dicatur procedere. cũ spiritussanctus non dicatur gigni ß tãtum ꝓcedens.

Qr nõ potest mortalis distinguere inter generatõnem filij ⁊ processionem spũs sancti.

Utrū spūssanctus debeat dici ingenit? cum non sit genitus.

¶ Dis.xiij. De gemīa ꝓcessiōe spūs sancti tpali et eterna.

Qz non solū dona spūssancti. sed etiā spūs deus datur hoīb; et mittitur.

An viri sancti possint dare spūsanctū.

¶ Dis.xv. Qz spūssanct? a seipso datur. ⁊ filius a seipso mittitur.

Quō intelligēda sit missio vtriusq; Qz a spūsancto etiā filius sit missus.

Qz filius etiam sit datus a seipso.

Quō itelligēdū sit illō. a me ipo nō vel

Utrū semel tm̄ sit fili? missus an sepe

De duob; modis missionis filij

Qz ꝑm alterū modū semel sit missus ꝑm alterū sepe. ⁊ ꝑm alterū modū dicitur missus in mundū. ꝑm alterū nō.

Quare pater non dicatur missus.

Qz filius et spūssanctus non sunt ąsi minozes patre quia missi.

¶ Dis.xvi. De missiōe spūssācti q̄ fit duob; modis visibiliter ⁊ inuisibiliter

Qz filius ꝑm quod homo non minoz patre sed spūssancto etiā minoz est.

¶ Dis.xvij. Qz spūssc̄us est charitas qua diligimus deum ⁊ proximum.

Qz suprema dilectio est deus nec pat̄ vel filius sed tm̄ spiritussanctus.

Qz nō est dcm̄ illud p cām de? charitas est. sicut illō tu es patiētia mea et spes mea.

Quō spūssanct? mittatur vel det̄ nob.

Utrū spūssanctus augeatur in hoie vel minus vel magis habeatur vel detur ⁊ an detur habenti vel non habenti

Qz aliqui dicunt charitatez dei ⁊ ꝓximi non cē spūsanctum.

¶ Distin.xviij. Utrū cōcedendū sit p donū dari dona.

Utrū spūssanctus cadē ratione dicat̄ donū qua datum siue donatum.

Qz sicut filius nascendo accepit non tm̄ vt esset filius sed etiaz essentia. ita spūssanctus ꝓcedēdo accepit. nō tm̄ vt esset donū. sed etiā vt eēt essentia.

Qz spūssanctus dicatur donum ⁊ donatum ꝑm duos modos predictos processionis. qui ꝑm q̄ donum est referr̄ ad p̄em et filiū. ꝑm q̄ datum ad eū qui dedit. ⁊ ad eos quib; datur.

An filius cuz sit nobis datus possit dici noster vt spiritussanctus

Utrū spirituss̄cūs ad seipsum referat̄.

¶ Di.xix. De qualitate triū personaꝝ

Qz eternitas et magnitudo ⁊ potentia i deo vnū est. ⁊ si videant̄ diuersa

Qz aliqua ꝓsonarū aliam non excedit magnitudine. qz non est maioz vna ꝓsona alia. nec mai? aliquid due q̄z vna nec tres q̄z due vel vna

Quō dicatur pater esse in filio ⁊ filius in patre. ⁊ spiritussanctus i vtroq;.

Qz nulla ꝓsonaꝝ pars est in trinitate

Quare tres ꝓsone dicāt̄ sūme vnū

Cum dicimus tres ꝓsonas ee vnam substantiā vel essentiam. nec vt gen? de speciebꝫ. nec vt speciē de individuis p̄dicamus. qz non est essentia gen? et ꝓsona species. vel essentia species ⁊ persone individua.

Qz nec ꝑm materialem causam dicuntur tres ꝓsone vna essentia

Nec ita dicuntur tres ꝓsone vna essē tia vt tres homines vni? nature

Utrū tres ꝓsone differāt numero q̄ in ꝓprietatib; distincte sunt.

Quare tres ꝓsone simul non sint maius aliquid q̄z vna.

Qz de? non est dicēd? triplex ꝑ vn?.

¶ Distin.xx. Qz aliqua ꝓsonaꝝ non excellit aliam potentia.

Qz non minus p̄t filius q̄z pater.

De obiectionib; hereticis cōtra hoc et responsionib; catholicis.

¶ Dis.xxi. Quō possit dici sol? pater vel solus filius vel solus spirituss̄anctus cuz sint inseparabiles

Utrū debeat dici solus pat̄ e de?. vl solus filius e de?. vel sol? spūssanctus est deus. an p̄ est solus deus. fili? est solus deus. spūssanctus e sol? deus.

Quō trinitas dicatur solus de? cū ipsa sit cū spiritibus ⁊ animabus sanctis

¶ Dis. xxij. De nominū differētijs q̄ by vtimur loquentes de deo.
De hijs qui tpaliter deo conueniunt et relatiue dicuntur
De hoc noīe qđ est trinitas.
De illis que tpaliter deo cōueniūt et dicuntur relatiue.
De his q̄ ꝓprie ad singlas psonas pti nēt. z de his q̄ vnitatē eētie significāt
¶ Dis. xxij. De hoc noīe qđ ē psona qđ ꝑm substanniā dicā. nō singulariter sed pluraliter accipitur in summa.
Qua necessitate dictū sit tres psone a latīs z a gtēd tres ypostases vel subē
Quare nō dicimus patrē z filiū et spiritūscī tres eē deos z tres psonas
Cur non dicam? tres essentias vt tres psonas.
Dz in trinitate non ē diuersitas vel singularitas vel solitudo. sed vnitas z trinitas et distinctio et idemptitas
Dz non debet dici deus multiplex.
¶ Dis. xxij. Quid significet his noībus vn? duo vel due. tres vel tria. trinus vel trinitas. plures vel pluralitas. distinctio vel distincte. cū his vtamur loquentes de deo.
¶ Dist. xxv. Quid significetur hoc nomine psona in plurali numero scz cum dicitur psone.
De triplici acceptiōe huius nomis psona in trinitate.
Ex quo sensu dicā alia psona patris alia filij alia spūscī. siue alius in psona pater. alius in psona filius. alius in psona spiritussanctus.
De hoc nomine ypostasis.
¶ Dis. xxvi. De ꝓprietatibꝫ psonarꝫ z de noibꝫ earꝫ relatiuis.
Dz non oīa noīa dicuntur de deo ꝑm substantiam. quedā enī ꝑm relationē. nihil tamen ꝑm accidens.
Quare dicatur ꝓprium esse vnigenitū filiū dei esse. cū etiā hoīes sint filij dei.
Dz hō dicitur filius trinitatis z trinitas pater hominum.
Dz spiritusscī eadē ꝓprietate donum dicitur qua spūscūs. et vtrocꝫ modo relatiue ad patrez vel filium.
¶ Dist. xxvij. Vtrū pater vel trinitas ipsa vel filius possit dici spūscūs.
Dz non oīno que relatiue dicuntur ꝓ is viassim respondēt vocabilis.
Que sint ille ꝓprietates quibꝫ distinguūtur psone.
Dz non idē est dicere esse patrē et genuisse vel habere filiuz.
Dz ꝓprietates determinant ypostases non substantiam. i. naturam.
De generali regula eorū que ad se et eorꝫ que relatiue dicuntur hmoi.
An ꝑm sbam dicatur deus de deo et
¶ Dis. xxviij. Dz non tantū sunt tres ꝓprietates personarꝫ.
An solus pater debeat dici nō genit? vel non filius sicut dicā ingenitus.
De ꝓprietate quā notat ingenitus.
Responsio ambrosij contra arrianos de ingenito.
An diuersum sit eē ꝓem z eē filium.
Si sapientia genita dz ꝑm relationem
De ymagine. vel ꝑm sbam.
¶ Dist. xxix. De principio
Dz ab eterno pater est principiū z filius sed non spūssanctus.
Quō pater sit principiū filij. z ipe cū filio spūssancti.
An eadem notione pater et filius sint principium spiritussancti.
¶ Dis. xxx. De his que tpalit de deo dicuntur z relatiue ꝑm accūs q̄ nō dō sed creaturis accidit.
An spūscūs dicā datū vel donatum relatiue ad se cum a se detur.
¶ Dis. xxxi. An filius dicatur equalis vel similis patri ꝑm substantiaz.
De sūa sancti Hilarij qua trinitatem personarꝫ ꝓpriam ostendit.
Quare ꝓi attribuā vnitas.
Quare pater et filius dicātur eē vnū vel vnus deus. sed nō vnus.
Quare dicā esse equalitas in filio.
Quare in spūsancto dicā esse virtus concordia vel connexio

Tituli distinctionum.

¶ Distin.xxxij. Utrum pr̄ vel filio ea dilectiõe diligat q̄ procedit ab vtroq; id est spiritussanctus.
Utrũ pr̄ sit sapiẽs sapientia q̄ genuit.
An filio sit sapiẽs seipso vel p seipsum
An vna tm̄ sit sapiẽtia p̄is. sicut in trinitate ẽ dilectio q̄ est trinitas. z tñ spiritussc̄is ẽ dilectio q̄ ẽ trinitas. nec iõ due sunt dilectiões. ita z de sapientia.
Quare pater nõ dicitur sapiẽs sapiẽtia genita. sicut dicitur diligẽs dilectione que ab ipso procedit.
¶ Dist.xxxij. Utrũ ꝓprietates p̄sonarũ sint ipse p̄sone vel diuina vsia
Quõ ꝓprietates possint eẽ in natura dei nec eam determinẽt.
¶ Dist.xxxij. De vb̄ hilarij q̄b; ꝑm prauoz intelligentiã videt dicere nõ idem cẽ dinam naturã z rem nature. et non idem esse deũ et qõ dei est.
Utrũ ita possit dici vn⁹ de⁹ trium p/sonaz. vt dicitur vna essentia triũ p̄sonaz. et tres p̄sone vnius dei. vt tres p̄sone vnius essentie
Qz potẽtia sapiẽtia. bonitas in scriptura interdũ ad p̄sonas distincte referũt.
Quare patri potentia. filio sapientia. sp̄iusancto boitas tribuatur. cũ sit vna sapientia. potentia z bonitas trium
De hoc noie homousyon. vbi in auctoritate receptum sit z quid significet.
¶ Di.xxxv. De sciẽtia z p̄sciẽtia. puidẽtia. dispositiõe z de p̄destinatõne dei
De quib; sit p̄scientia vel puidẽtia.
De quibus dispositio.
De quibus p̄destinatio.
De quibus prouidentia.
De quib; scientia vel sapientia.
Utrũ p̄sciẽtiã vel dispositio vel p̄destinatio dei eẽ potuerit si nulla eẽnt futura
Qz scia dei ẽ de p̄teritis z eternis
Quõ oia dicunt eẽ in deo z vita i eo
¶ Dist.xxxvi. Utr; oia debeant dici eẽ in dei essentia vt in dei cognitione vel p̄scientia esse dicuntur.
Qua rõe bõa eẽ dicũt i deo z ñ mala
Utrum idem sit omnia esse ex deo et per ipsum et in ipso.
Qz oia sunt in quolibet trium z p ip/sum et in ipso. /de ipso sunt
Qz non omnia que ex deo sunt etiam
¶ Di.xxxvij. Quib; modis dicitur eẽ deus in rebus. /conuersio
Qz deus non vbicunq; est habitat. ẽ
Ubi erat deus antequ eẽt creatura.
Qz de⁹ cũ sit in oĩb; reb; essentialiter nõ tamẽ coinq̄natur sordib; rerũ.
Cum deus sit vbiq; z sp̄. non tamen localis nec loco nec tẽpe mouetur.
¶ Disti.xxxviij. Quib; mõis aliquid dicatur locale aut circumscriptibile.
Quid sit mutari ꝑm tempus.
Utrũ sp̄ũs creati sint locabiles z circũscriptibiles /vel econuerso
An scientia vel p̄scia dei sit cã rerũ.
Utrum p̄scientia dei possit falli.
¶ Dist.xxxix. Utrum scientia dei possit augeri vel minui vel aliquo modo possit mutari.
An deus possit nouiter vel ex tempe scire vel p̄scire aliquid.
Utrũ deus possit scire plura q̄ scit.
Qz deus z semp z simul scit omnia.
¶ Distin.xl. An aliquis p̄destinatus possit dãnari. vel reprob; saluari.
Quid sit reprobatio dei i q̄b; cõsideretur. et quis sit p̄destinatiois effect⁹.
¶ Di.xli. Utrũ aliquod sit meritũ ob durationis vel misericordie.
De varijs sup ꝺ carnaliũ opinionib;.
An ea que semel scit deus vel p̄scit semp sciat vel p̄sciat. z semp scierit et p̄scierit.
¶ Di.xlij. De omnipotẽtia dei quare dicatur omnipotens cũ nos multa possumus que ipse non possit.
¶ Dist.xliij. Quomodo dicatur deus omnia posse
Qz oĩpotentia dei ꝑm duo consideret
Inuectio contra illos qui dicunt deũ nihil posse nisi quod vult z facit
¶ Distin.xlnij. An deus possit facere aliquid melius q̄ facit. vel alio vel meliori modo.

Utrū deus possit omne qđ sp potuit.

¶ Dist.xlv. De voluntate dei que eēntia dei est et de signis eius

Qz licet idē sit deo velle qđ eē. nō tñ potest dici deus oia esse que vult

De intelligentia hūz loquutionū deus scit vel deus vult

Deus scit oia vl vult aliquid.

Qz dei voluntas summe bona cā est omniuz que naturaliter sunt. cuius causa non est querenda. qz prima est summa omnium causa.

Quibz mōis accipitur dei voluntas.

Qz preceptio prohibitio. pmissio consilium opatio noīe voluntatis interdū intelliguntur.

Utrū deus velut ab omnib fieri que precipit. vl non fieri que phibet.

¶ Dist.xlvi. Qz voluntas dei que ipe est in nullo cessari potest.

Quō intelligēdū sit illud. quotiēs volui cong.fi.tu. et noluisti t illud q vult omnes homines saluos fieri.

Utrū mala deo volēte vl nolēte fiāt

Quō intelligendū sit illud augu. mala fieri bonuz est.

De multiplici acceptione boni.

Qz mala vniuersitati valent.

Qz in deo nō est cā vt sit hō exterioz

¶ Dist.xlvij. Quō voluntas dei de hoīe impletur quocūqz se vertat.

Ex quo sensu quedam dicuntur fieri contra dei voluntatem.

Quare precipit deus omnibus bona facere t mala vitare. sed non ab omnibus id vult impleri.

Qz homo aliqñ bona voluntate aliud vult qz deus. et mala idem qđ deus.

¶ Dist.xlviij. Qz dei voluntas p malas hoīm voluntates impletur.

Utruz placuerit viris scīs q christus pateretur t moreretur.

Utrum passiones sanctoruz vebeam? velle.

¶ Explicunt rubrice primi libri.

¶ Incipit Sententiaz liber primus de misterio trinitatis

Ete

ris ac noue legi cōuenientiā diligēti iuagine etiam atqz etiā pside rātib nobis p̄uia dei gra innotuit. sacre pagine tractatū circa res vl signa p̄cipue versari. Ut enim egregius doctoz Augustinus ait in li. de doctrina christiana. Dis doctrina vel rerū ē vl signoz. ꝑ res etiā p signa discunt. ꝑ propzie aūt hic res appellant q̄ non ad significādū aliquid adhibētur. Signa vero quoz vsus est in significando. eoz aute aliq̄ sunt quoz ois vsus est in significādo. non in iustificādo. i. quib non vtimur nisi aliquid significādi gra. vt aliq̄ sacra mēta legalia. alia q̄ nō solū significāt. sed cōferūt qđ intus adiuuet. sicut euāgelica sacramēta. Ex q apte intelligitur q̄ hic appellent sig̃. res ille videlicet q̄ ad significandū aliqd adhibent. Omne ergo signum etiaz res aliqua est qđ eni nulla res est oīno nihil est. vt in eodem Augu. ait. non autē ecōuerso omnis res signuz est. qz non adhibetur ad aliquid significandū. Cūqz bis intenderit theologoz speculatio studiosa ac modesta. diuinam scripturam fozmaz prescriptam in doctrina tenere aduertet. De bis ergo aditum ad res diuinas aliquatenus intelligēdas deo duce apire volentib dissērendū ē. t primo de reb. postea de signis differemus

¶ De reb cōmuniter agit.

Id ergo in reb cō

siderādū est. vt in eodē ait Au. q re

rum alie sunt quibꝫ fruendū ē. alie que fruūtur ⁊ vtūtur. Ille quibꝫ fruendus est nos btōs facūt. istis quibꝫ vtēdū ē tēdentes ad btitudinem adiuuamur ⁊ ḡsi adminiculamur vt ad illas res que nos btōs facūt peuenire eisq; inhærere possimus.

¶ De rebꝫ q̄ fruuntur ⁊ vtūtur

REs vo q̄ fruūtur ⁊ vtunt nos sum? q̄si int̄ vtraq; ꝓstituti. ⁊ angeli sc̄a. Frui āt est amore inhærere alicui rei ꝓp̄t̄ seipsam. Uti vo id qđ in vsū venerit referre. ad obtinēdū illđ q̄ fruēdū est. alias abuti est nō vti. Nā vsus illicit? abusus vl̄ abusio dr̄ noīnari.

¶ De rebus q̄bꝫ fruēdū ē

REs ḡ quib? fruēdum ē sūt pr̄ et filius. ⁊. s. s. eadem tr̄ t̄nitas q̄dā sūma res ē cōiscq; oīb? fruēntib? ea. si tr̄ res dici dr̄. ⁊ nō res. nec em̄ sc̄a. si tr̄ et cā. Nō em̄ facile p̄t inueniri nomē q̄ tāte ꝓximat excellētie nisi qđ meli? dr̄ trinitas hec vnus de?. Res autem q̄bus vtēdum ē mūd? ē ⁊ in eo creata. Un̄ Aug?. in eodē. Utēdū ē h mūdo nō fruendū. vt inuisibilia dei p ea q̄ fact̄ sunt intellecta ꝓspiciāt̄. i. vt de tpalibꝫ et̄na captāt̄. Itē in eodē. In oīb rebꝫ ille tr̄ sūt q̄bꝫ ē fruendū q̄ et̄ne ⁊ incōmutabiles sunt. ceteri āt vtendū est vt ad illaꝫ fruitōez ꝓueniat̄. Idē i li. x. de tri. frumur cognitis in quibus ꝓpter se volūtas delectata ꝓquiescit. Utimur vo eis que ad aliud referimus quo fruendum est.

¶ Itē q̄d intersit inter frui ⁊ vti aliter q̄ sup̄.

NOtandum vero q̄ idē Augustinus in libro. x. de tri. aliter q̄ supra accipiens vti ⁊ frui, sic dicit. Uti ē assumere aliq̄d in facultatē voluntatis. Frui autē ē vti cū gaudio. nō adhuc spei h iam rei. Idoꝫ oīs q̄ fruit̄ vtit̄. assumit em̄ aliq̄d in facultatē voluntat̄ cū fine delectatōis. nō aūt oīs q̄ vtit̄ ⁊ fruit̄ si id qđ in voluntat̄ facultatē assumit. nō ꝓp̄t̄ ipm̄ h ꝓp̄t̄ aliud appetiuit. Et attēde q̄re Aug?. videt̄ dicere illos frui tm̄. q̄ in re gaudent nō iam in spe. ⁊ ita in hac vita nō videmur frui h tm̄ vti vbi gaudem? in spe. cū sup̄ dictum sit frui esse amore inhærere alicui rei ꝓpter se. q̄liter etiam m̄ti h adhærēt deo.

¶ Determinatio eoꝝ que videntur contraria.

HEc erga que sibi ꝓtradicere vident̄ sic determinam? dicentes. nos ⁊ h ⁊ in futuro frui. h ibi ꝓprie ⁊ ꝓfecte ⁊ plene vbi p spem videbimus q̄ fruemur. h autē dū in spe ambulam? fruimur q̄dē h nō adeo plene. Un̄ Aug?. in li. x. de tri. fruimur cognitis in quibꝫ voluntas ⁊c. Idē in li. de doctrina xp̄iana ait. Angeli illo fruētes iam beati sūt q̄ ⁊ nos frui desideram?. et quantū in hac vita iam fruimur vel p speculū vl̄ in enigmate. tāto nr̄am peregrinatōem ⁊ tolerabilius sustinem? et ardēti? finire cupim?

¶ Alia determinatio.

POtest etiam dici q̄ q̄ fruit̄ etiam in hac vita. non tātus habet gaudiū spei. sed etiā rei. quia iam delectatur in eo qđ diligit. ⁊ ita iam rē aliquaten? tenet. Cōstat ergo quia deo debemus frui non vti. Ille em̄ vt Augustinus ait. frueris quo efficeris beatus. ⁊ in quo spem ponis vt ad id peruenias. De hoc etiā idem ait in li. de doctrina xp̄iana. Dicimus ea re nos frui quam diligimus ꝓpter se. ⁊ ea re nobis fruēdum esse tātum qua efficimur beati. ceteris vero vtēdum. frequenter tamē dicitur frui cum delectatōne vti. Cum em̄ adest quod diligitur. etiā delectatiōez secum gerit. si tr̄ ꝓp̄t̄ eā transierit ⁊ ad illđ vbi pmanēdū ē ītulerit eā et vteri, ea. ⁊ abusiue n̄ ꝓprie dicet̄ frui

Si vero inhæseris atq; permanseris finem in ea ponens lætitiæ tuæ. tunc vere et proprie dicēd⁹ es frui. quod non est faciendum nisi in illa trinitate. i. in sūmo et incōmutabili bono

¶ Utr̄ hoīb⁹ sit fruendū vel utendum

Cū aūt hoīes qui

fruūtur & utuntur alijs rebus. res aliq̄ sint. queritur vtrum se frui debeant. an uti an utrūq;. Ad quod sic respondet Aug⁹. in li. de doctrina xp̄iana. Si ꝓp̄ se homo diligendus est. fruimur eo. si propter aliud utimur eo. videtur autē mihi propter aliud diligendus. qđ em̄ propter se diligendū ē in eo constituit vita beata. cuius etiā spes hoc tpe consolatur. In homine autē spes ponenda non est. quia maledictus est qui hoc facit. ergo si liquide aduertas nec seipso quisq; frui debet. quia non debet se diligere propter se. sed propter aliud quo fruendum est. Huic aūt contrarium videtur qđ Apl̄s ad Philemonem loquens ait Ita frat̄ ego te fruar in dño quod ita determinat Augustinus. Si dixisset tātum te fruar & non addidisset in dño. videretur finem dilectōnis ac spem constituisse in eo. Sed quia illud addidit in dño. se finē posuisse eodēq; frui significauit. Cum em̄ vt idem Augustin⁹ ait hoīe in deo fruerī. deo potiq; hoīe fruerī

¶ Queritur vtrum deus fruat̄ an utatur nobis

Dz cū deus diligat

nos vt frequenter scriptura dicit. q̄ ei⁹ dilectionem erga nos multum cōmendat. querit Augustinus. quomodo diligit. an vt utens an vt fruens. & procedit ita. Si fruit̄ nobis. eget bono nostro q̄ nemo sanus dixerit. ait em̄ proplxta. Bonorum meorum non indiges Omne enim bonum nostrum vel ipse est vel ab ipso est. Non ergo fruitur nobis sed utitur. Si em̄ nec fruitur nobis nec utit̄. non inuenio quomodo diligat nos. neq; tamen sic utitur nob⁹ vt nos rebus alijs. Nos em̄ res quib⁹ utimur ad id referim⁹ vt dei bonitate perfruamur. Deus vero ad suam bonitatem usum nostrum refert. ille em̄ miseretur nostri propter suam bonitatez nos autem nobis inuicez propter illi⁹ bonitatem. Ille nostri miseretur. vt se perfruamur. nos vero inuicē nr̄i misereamur vt illo fruamur. Cum em̄ nos alicuius miseremur. & alicui consulimus. ad eius quidem facimus utilitatē eāq; intuemur. sed & nostra fit consequens. cum misericordiam quam alij impendimus non reliquit deus sine mercede. Hec aut̄ merces sūma est vt ipso perfruamur. Item quia bonus est sumus et inquantum sumus boni sum⁹ Ideo vero aūt q̄ etiam iustus est. non impune mali sumus. & inquantum mali sum⁹ in tantum etiam minus sumus Ille ergo usus quo nob⁹ utitur deus. non ad ei⁹ ꝭ ad nostram utilitatem refert̄. ad ei⁹ vo tm̄modo bonitatem

¶ Utrum utendum aut fruendum sit virtutibus

Hic considerandū

est utr̄ virtutibus sit utendum an fruendum. Quibusdam videtur q̄ eis sit utendum & non fruendum. & hoc cōfirmant auctoritate Augustini. qui vt p̄taxatum est dicit nō esse fruendum nisi trinitate id est sūmo & incōmutabili bono. Item dicūt ideo fruendum non eē eis. quia propter se amande non sunt. sed propter eternam beatitudinem. Illud autē quo fruendum est propter se tantum amandum est. sed q̄ virtutes propter se tantū amande non sint. imo propter solam beatitudinem. probant auctoritate Augustini. qui in libro de trinitate contra quosdā ait. Forte virtutes quas propter solā beatitudinē amamus sic psuadere nob⁹ audent vt ipsam btitudinē nō amem⁹

qđ si faciũt etiã ipas vtiqz amare desistim?. qñ illã ppt quã solã istas amauimus nõ amam? Ecce hjs vrb videt Augustin? ostẽdere q virtutes nõ ppt se ß ppt solã btitudine amãde sint. Qđ si ita est ergo eis fruendũ nõ est Alijs vero econtra videtur. s. q eis fruendus sit. qz ppter se pẽde z amande sunt. z hoc confirmant auctoritate Ambros. qui ait sup illũ locũ ep'le ad Gal. Fructus ãt spũs ẽ charitas. gaudiũ. pax &c. hec non noiat opa ß fructus qz ppter se pẽda sunt. Si vo ppt se pẽda sũt ergo ppt se amãda sunt. Nos ãt harũ que videt auctoritatũ repugnantiã de medio eximere cupiẽtes. dicim? q virtutes ppter se pẽde z amande sunt. et tñ ppter solam btitudinem. propter se quidẽ amande sunt. qz delectãt sui possessores sincera z sancta delectatõne. z in eis pariũt gaudiũ spũale. Verumtñ nõ h est consistendum. ß vltra gradiendũ. nõ h hꝛeat dilectõis gressus neqz hic sit dilectõis termin?. ß referat ß ad aliud sũmum bonũ. cui soli oĩno inhꝛẽdum est. qz illud ppter se tñ amãdũ est et vltra illud querẽdum nihil est. illud eñ ẽ supꝛem? finis Ideo Aug?. ait q eas diligam? ppter solam btitudinẽ. nõ quin eas ppter se diligam?. ß qz idipm q eas diligim? referim? ad illud sũmũ bonum. cui soli inhꝛendũ est. z in eo p manendum finisqz letitie ponẽdus ãre vtuntur nõ ẽ fruẽdũ. Sz dicet aliqs frui est amore inhꝛere alicui rei propt seipam vt p̃dictũ est Si ergo virtutes propter se amande sunt z eis fruendũ est. Ad qđ dicimus in illa descriptione vbi dr ppter seipsam. intelligendus est tñmodo vt sc amet propter seipsam tantũ vt nõ referatur ad aliud. ß ibi ponatur finis vt supꝛa ostẽdit Aug?. di. Si inhꝛseris atqz pmãsert finẽ ponens letitie tunc vere z ppie frui dicẽd? est qđ non est faciendũ nisi in illa trinitate id est in summo z incõmutabili bono. vtendum est ergo virtutibus z per eas fruendus sũmo bono. ita z de voluntate bona dicim? Vñ Aug. i li. x. de tri. ait Volũtas ẽ p quã fruimur. ita z p virtutes fruimur. nõ eis nisi forte aliq vt? sit de?. vt charitas de q postea tractabitur

Epilogus

Dim ergo que dicã sunt ex quo de rebus specialiter tractauimus. hec sũma est. q alie sunt quibus fruendum est. alie quibus vtendũ. alie que fruuntur z vtuntur. Et inter eas quibus vtendum est etiam quedã sũt per quas fruimur vt virtutes z potentie animi. que sunt naturalia dona. de q̃bus omnibus antecq̃z de signis tractemus agenduz est. ac primum de rebus quibus fruenduz est. s. de sctã atqz individua trinitate.

Bi. ij. De misterio trinitatis z vnitatis.

Hoc ita vera ac pia fide tenendũ est. q trinitas sit vn? solus z verus deus vt ait Augustinus in libro primo de trinitate. scz pater et filius z spũssanctus. z hec trinitas vnius eiusdẽq substantie vel essentie dicitur. creditur z intelligitur. que est summum bonum quod purgatissimis mentibus cernitur. Detis eñ humane acies inualida in tam excellenti luce non figitur nisi per iusticiam fidei emũdetur. Idẽ in eodem Non approbo q in oratione dixi. de? q non nisi mũdos vez scire voluisti. responderi eñ potest multos non etiã mundos multa scire vera De ergo re summa z excellentissima cũ modestia z timore agendum est. z attentissimis auribus atqz deuotis audiendum. vbi queritur vnitas trinitatis patris scilicet z filij z spiritussancti. qz neqz periculosius alicubi erratur. neqz laboriosius aliquid queritur. neqz fructuosius aliquid inuenitur. Proinde oĩs q̃ audit z legit ea q̃ de ineffabili z inaccessibili deitatis luce dicuntur. studeat

imitari atq; seruare. qđ venerabil' doctor Aug⁹. in. i. li. de trin. de seipso ait. Nõ pigebit me inq̃t sicubi hsito q̃rere nec pudebit sicubi ero discere. Quisq̃s g̃ audit b vel legit. vbi parit̃ cert⁹ ẽ pergat mecũ vbi pariter hsitat. querat mecũ vbi erorẽ suũ ꝓgnat. redeat ad me vbi mecũ revocet me Ita ingrediamur siml' charitat̃ viã. tẽdentes ad eũ Be q̃ dictũ est querite faciẽ ei⁹ semp.

¶ Que fuerit intentio scribentiũ de trinitate

Dẽs aũt catholici

tractatores vt in eodem. i. li. Aug⁹. ait qui de trinitate que deus est scripserunt hoc intẽderunt ꝑm scripturas docere. q̃ pater t filius t spũssanctus vnus sint substantie t inseparabili equalitate vn⁹ sint de⁹ Aug⁹ in li. retractionũ. i. vbi dixit d̃ patre t filio. q̃ gignit t quẽ gignit vnũ est. dicẽdũ fuit vnũ sunt. sicut ipsa veritas aperte loquit̃ dicens. ego et pater vnũ sumꝰ. vt sit vnitas in ẽntia et plalitas in psonis Ideoq; nõ sunt tres dij. b vnus deus. licet pater filiuꝫ genuerit. t ideo filius nõ sit qui pat̃ est filiusq; a patre sit genitus. t ideo pater nõ sit qui filius est. t spũssanctus nec pr̃ sit nec filius. b trin pr̃s t filij. spũs vtriq; coequalis t ad trinitat̃ ptinẽs vnitatẽ Teneamus ergo patrem t filiũ t spm̃ sanctum vnum esse naturaliter deũ vt ait Augustin⁹ in li. de fide ad ℙetrum Neq; trin ipm̃ patrem esse qui filius ẽ nec filium ipsum esse qui pater est. nec spũmsc̃m ipsum esse q̃ pater est aut filius Una est eñ patris t filij t spũssc̃i essentia. quam greci homousion vocãt in qua non est aliud pater. aliud filius aliud spũssanctus q̃uis sit personaliter alius pater. alius filius. alius spiritussanctus

¶ Quis ordo sit seruãdus cũ de trinitate agit̃.

Cetez vt in primo

li. de trinitate Augustin⁹ docet primum ꝑm auctoritates sanctarum scripturaꝝ vtrum ita fides se habeat demonstrandum ẽ. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores. latiores q̃; capaciores rationibus catholicis. t similitudinib⁹ cõgruis ad defensionez t assertionẽ fidei vtendum est. vt eorum inquisitionib⁹ satisfacientes mansuetos plen⁹ instruamus t illi si nequiverit inuenire q̃ q̃ritur de suis membris potius q̃; de ipsa veritate vel de nostra dissertione conquerãtur

¶ Testimonia sctõꝝ de trinitate

Proponam⁹ ergo i

medium veteꝛ ac noui testamẽti auctoritates quibus diuine vnitatꝭ atq; trinitatis veritas demonstretur. ac primuz ipa legꝭ exordia occurrãt Vbi moyses ait. Audi israhel dñs deus tuus. deus vnus est Itẽ ego sum dominus deus tuus qui te eduxi de terra egipti. Non erũt tibi alij dij ꝓter me. Ecce hic significauit vnitate diuine nature. Deus eñ t dñs vt ait Ambrosius in. i. li. de trini. nomen est nature. nomẽ est ptãtꝭ Itẽ alibi deus loq̃ns ad Moysen ait Ego sũ q̃ sum. t si q̃sierint nomẽ meũ vade t dic eis. Qui ẽ misit me ad vos dicens eñ ego sum. non nos sumus. et qui est. nõ qui sum⁹. adaptissime declarauit vnum solum deum esse In cantico etiam exodi legitur Dñs ois potens nomen eius Non ait dñi vnitatem volens significare. Personaꝝ quoq; pluralitatez t nature vnitatem simul ostẽdit dñs in genesi dicens. faciamus hominem ad ymaginem t similitudinem nostram. dicens eñ faciamus t nostrã pluralitatem personarum ostendit. dicens vero ymaginem vnitatem essentie vt eñ dicit Augustinus in libro de fide ad ℙetrum. Si in illa natura patris t filij t spiritussancti vna esset trĩ

ꝑsona.nō dicereꝫ faciamus ꝟoiem ad ymaginem ⁊ sīlitudinem.nr̄am cuꝫ eīm dicit ad ymaginem. ostendit vnā naturam esse: ad cuius ymaginem hō fieret cū ꝯo dicit nostrā. ostendit eundē deū nō vnam ꝟ pl'es ꝑsonas

Apte ostendit Hilariꝰ ꝙ nec solitudo nec diuersitas nec singularitas sibi est. ꝟ sīlitudo

Hilariꝰ quoqꝫ in li.

iij. de trini. dicit hūs ꝟrb̄ significari ꝙ ī vnitate nec diuersitas ē nec singlaritas vel solitudo. ꝟ sīlitudo et pl'alitas siue distinctio. Alit eīm sic. Qui dixit faciam⁹ ꝟoiem ad ymaginē ⁊ sīlitudinem nr̄am inuicē esse sui sīles in eo ꝙ dicit ymaginem ⁊ sīlitudinem nr̄am ostendit. ymago eīm sola nō est. ⁊ sīlitudo nō sibi est neqꝫ diuersitatez duobus admisceri alterius ad alterꝝ sīlitudo ꝓmittit. Item idem. in. nō. li. Absolutius voluit intelligi significatōem hanc nō ad se esse referendaꝫ tm̄. dicendo faciam⁹ ꝟoīez ad ymaginem ⁊ sīlitudinē nr̄am. Professio eīm consoꝛtij sustulit intelligentiam singularitat'. qz ꝯsoꝛtū aliqd̄ nec ꝑt eē sibīpsi solitario. neqꝫ rursū solitudo solitarij recipit faciam⁹. neqꝫ ꝙqꝫ alieno a seipso loqueꝫ nr̄am. vterqꝫ ḡ sermoꝫ faciam⁹ ⁊ nostrā vt solitarium eum ꝺemqꝫ nō patitur. ita neqꝫ diuersum a se alienūqꝫ significat. Solitario conuenit faciā. ⁊ meā nō. solitario ꝯo ꝙuenit dicere faciam⁹ ⁊ nr̄am. vterqꝫ ꝟmo vt nō solitariū tm̄. ita neqꝫ differentē esse vel diuersū esse significat. Nob̄ ꝙqꝫ nec solitari⁹ nec diuersus ē cōfitend⁹ Ita ḡ deus ad cōem sibi cū deo ymaginē cantēqꝫ sīlitudinē ꝟoiem reꝑitur operari. vt nec significatio efficientis admittat intelligentiā solitudinis nec operatio constitutra ad eandē ymaginē vl' sīlitudinē patiatur diuersitatē diuinitat'. In hūs ꝟbis Hilariꝰ pl'alitatē ꝑsonaꝝ voluit intelligi noīe consoꝛtij atqꝫ significauit noīe cōsoꝛtij vl' pl'aritat'. nō poni aliqd ꝟ remoueri ꝟ pl'alitas eīm vel cōsoꝛtiuꝫ ꝑsonaꝝ cū ꝺr̄ solitudo ⁊ singularitas negaꝫ cū dicim⁹ pl'es eē ꝑsonas. significamus ꝙ nō est vna sola. Ideo Hilarius volens ista subtil'r ⁊ sane intelligi ait. pfessio cōsoꝛtij sustulit ītelligentiā singularis. nō dicit posuit aliquid. Ita etiā cū dicim⁹ tres ꝑsonas. singularitatem ⁊ solitudinem ipsam tollim⁹. et ꝙ ꝑ nō est solus. nec filiꝰ ē sol⁹. nec spūs sāct⁹ est solus significam⁹. ⁊ ꝙ nec pat' tm̄ est ⁊ filiꝰ. nec ꝑ tm̄ ⁊ spūs scūs. nec filius tm̄ ⁊ spūs scūs. De ꝟ āt in seqnti pleni⁹ ageꝫ vbi etiā ꝟm q̄d sīles dicāt' tres ꝑsone. ⁊ vtꝝ aliq̄ mō sit ibi diuersitas vl' differētia ostendet'

¶ Ad idē qđ ceꝑerat redit vt alias scz auctoꝛitates supponat

Nunc vero ad ꝓ

positū redeam⁹ ⁊ ad ostēdendā ꝑsonarū pl'alitatē atqꝫ cēntie diuine vnitatē. alias scōꝝ auctoꝛitates inducamus Moyses dicit. In ꝓncipio creauit deꝰ celū ⁊ terrā. ꝑ deū significās ꝑem. per principium filium. ⁊ ꝙ apud nos dicāt' deus. Ebꝛayca veritas habꝫ heloym qđ est plurale huius singularis qđ est hel. Qꝛ ergo non est dictum hel qđ est deꝰ sed heloym. qđ interꝑetari potest dij siue iudices ad pluralitatē ꝑsonarū refertur. Ad quā etiā illud attinere videtur. quod ⁊yabolus per serpentem dixit. Eritꝭ sicut dij. ꝓ q̄ in Ebꝛayco habetur heloym. ac si diceret. Eritis sic diuine ꝑsone Ille etiā maxim⁹ ꝓphaꝝ et regū Dauid. qui suā ꝓcedentibꝰ ceteris ꝓfert intelligentiaꝫ dicens. Sup scenes intelleri. vnitatez diuine nature ostendēs ait. dominus nomen est illi. non dicit domini. Alibi etiam eiusdez vnitatem ⁊ eternitatem simul ostendens ait ex ꝑsona dei. Israhel si me audieris non erit in te deꝰ recens neqꝫ adoꝛabis deum alienum. Aliud ꝟoꝛum vt dicit Ambꝛosius in ꝓmo libꝛo de trinitate. significat eternitatem

aliud vnitatē substantie indifferentis vt neqz posteriorē patre. neqz alteri⁹ diuinitatis filiū vel spiritūsanctū esse credam⁹? Illā si patre posterior est fili⁹ vel spūsscūs recens est. ⁊ si vni⁹ nō ē diuinitatis. alien⁹ est. sed nec posterior est qz recens nō est. nec alien⁹ quia ex patre nat⁹ est fili⁹. ex patre ꝓcessit spiritussanct⁹? Alibi q̄z distinctionē ꝓsonaz insinuās ait. verbo dñi celi firmati sunt ⁊ spiritu oris eius. o. v. eorum. Alibi etiā ait Benedicat nos de⁹ deus noster benedicat nos de⁹ ⁊ meruāt eū oēs fines terre Trina em̄ cōfessio; dei. trinitatē exꝑimit ꝓsonaz. vnitatē vero essētie aperit cū singularit̄ subiūgit eū Esaias q̄z dicit se audisse seraphin damantia sanct⁹ scūs. scūs. dñs de⁹ ⁊ Per hoc q̄ dicit ter scūs trinitatē significat. per hoc q̄ subdit dñs de⁹. vnitatē essē tie. Dauid q̄z eternā filij generationē aperte insinuat ex ꝓsona filij dicēs Dñs dixit ad me fili⁹ meus es tu. ego hodie genui te. De hac generatione in effabili Esaias ait Generationē eius q̄s enarrabit Jn li. q̄z sapie eternitas filij cū patre mōstrat̄ vbi sapia ita loq̄tur Dñs possedit me ab initio viaz suaz anteq̄z quicq̄z faceret a ꝓncipio ab eterno ordinata sū anteq̄z terra fieret. nec dū erāt abissi ⁊ ego iā cōcepta erā. nec dum fontes nec dū mōtes aut colles essent ⁊ ego parturiebar. adhuc terrā non fecerat ⁊ cardines orbis terre qñ p̄parabat celos aderā qñ appendebat fundamēta terre. cū eo erā cuncta comp̄onēs ⁊ delectabar p̄ singulos dies ludens coram eo. Ecce apertū de eterna genitura testimoniū q̄ ipsa sapia phibet se añ mundū cōceptā esse ⁊ ꝓturiri .i. genitā ⁊ apud patrē eternalit̄ existere Jpsa etiā alibi ait Ego ex ore altissimi ꝓdij ꝓmogenita añ omnē creaturā Videxas q̄z ꝓphēta eternā verbi generationē ⁊ teporalē ex Maria simul insinuauit dicēs. Et tu bethleē ephrata ꝓuulus es in milib⁹ iuda ex te egredietur q̄ sit dominator in israhel ⁊ egressꝰ eius ab initio a diebꝰ eternitatis

¶ Specialia testimonia de spūsancto.

De spiritusancto

etiā expressa documēta in veteri testamēto habem⁹? Jn genesi em̄ legit̄ spūs domi ferebat̄ sup aq̄s Et dauid dicit Quo ibo a spiritu tuo. Jn li. sapie dr. spūsscūs discipline effugiet fictū. benignus est em̄ spirit⁹ sapie Esayas quoq̄ ait. spiritus dñi sup me

¶ De testimonijs noui testamenti.

Nunc vero post te

stimonia veteris testamēti de fide scē trinitatis ⁊ vnitatis. ad nou testamēti autoritates accedam⁹. vt in medio duū animaliū. id est testamentoꝝ cognoscatur veritas. ⁊ forcipe de altari sumatur calculus quo tanganꝫ ora fideliū Dominus itaq̄z xp̄us vnitatē diuine essentie. ac ꝓsonaz trinitatē aperte insinuat dicens apostolis Jte baptizate omnes gentes. in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti Jn nomīe vtiq̄z ait vt ambrosi⁹ ait in p̄mo libro de trini. non in nominib⁹ vt vnitas essentie ostēdatur. per nomina tria que supposuit tres esse personas declarauit. Ipse etiā ait. Ego ⁊ pater vnū sumus. vnum dixit vt ait ambrosi⁹ in eodē. ne fiat discretio potestatis nature. ⁊ addidit sum⁹ vt patrē filiūq̄z cognoscas. sc̄z vt perfectus pater filiū perfectū genuisse credatur. ⁊ q̄ p̄ et filius vnū sint. nō confusione ꝓsone. sed vnitate nature Johannes quoq̄z in epistola canonica ait Tres sunt qui testimoniū phibent in celo. pater. verbum. ⁊ spiritussanctus ⁊ hij tres vnū sunt. Ipse etiam in initio euangelij sui ait. Jn principio erat verbū et verbū erat apud deū. ⁊ de⁹ erat verbū. vbi aperte ostendit filium semp ⁊ eternalit̄ fuisse apud patrē. vt aliū apud aliū. Apostol⁹ quoq̄z apte

trinitatem distinguit dicens. Misit spiritum filij sui in corda vestra. Et alibi. Si spiritus eius qui suscitauit ihesum habitat in nobis. ⁊c. Item alibi trinitatem atq; vnitatem euidentissime commendat dicēs. Quoniā ex ipso ⁊ p ipsum et i ipso sunt omnia. ipsi gloria. Ex ipso ait vt augustinus in libro de trinitate dicit, pter patrem. per ipsum propter filium. in ipso propter spiritumsanctum. Per hoc vero q non ait ex ipsis per ipsos ⁊ in ipsis. nec ait ipsis gloria. sed ipsi insinuauit hanc trinitatem vnum dominum deus esse. Sed quia pene singule sillabe noui testa. hanc ineffabilis trinitatis atq; vnitatis veritatem concorditer insinuant. inductionī testimoniorū sup hac re supersedeamus. et rationibus congruisq; similitudinibus ita esse prout infirmitas nostra valet ostendamus.

¶ Distinctio tercia.

Ostendit quomodo per creata potuerit cognosci creator.

Apostolus nanq; ait q̄ inuisibilia dei a creatura mundi per ea que facta sūt intellecta conspiciuntur. sempiterna q̄q; virtus eius et diuinitas. per creaturam mundi intelligitur homo propter excellentiā qua excellit inter alias creaturas vel propter conuenientiam: quā habet cum omni creatura. homo igit̄ inuisibilia dei intellectu mentis conspicere potuit. vel etiam conspexit per ea q̄ facta sūt. id est per creaturas visibiles vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur saliciz a natura que rationalis erat. ⁊ ab operibus a deo factis. vt manifestaretur homini veritas. Ideo apostolus dicit. quia deus reuelauit illis salicet dum fecit opera in quibus artificis aliquatenus relucet inditum. Nam sicut ait beatus Ambrosius. Ut deus qui natura inuisibilis est etiam a visibilibus posset sciri. opus fecit quod opifice visibilitate sui manifestauit vt p certū icertū possz sciri. ⁊ ille deus omniū esse crederetur. qui hoc fecit. ab hoc q̄d impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere siue cognouerunt vltra omnem creaturam illum eē qui ea fecit que nulla creaturarum facere vel destruere valet. Accedat quecūq; vis creatura. ⁊ faciat tale celuz ⁊ talem terram. ⁊ dicaz quia deus est. Nō quia nulla creatura talia facere valz. cōstat supra omnem creaturam illuz esse qui ea fecit ac per hoc illum esse deum humana mens cognoscere potuit

¶ Secūda ratio qua potuit cognosci vel modus q̄ nouerūt

Alio enī modo dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt vel etiam cognouerunt. Ut enī Augustinus ait in libro de ciuitate dei. Viderūt summi philosophi nullū corpus deū esse. ⁊ ideo cuncta corpa transcenderunt querentes deum. Viderunt etiam quicquid mutabile est. non eē sūmū deum omniūq; principium. ⁊ ideo omnem animam mutabilemq; spiritus transcenderūt. Deinde viderunt omne quod mutabile est nō posse esse nisi ab illo qui incōmutabiliter ⁊ simpliciter ē. Intellexerunt igitur cum ⁊ omnia ista fecisse. ⁊ a nullo fieri potuisse.

¶ Tercia ratio vel modus

Considerauerunt etiam quicquid est in substātijs vel corpus esse vel spiritum. meliusq; aliquid spiritum esse q̄z corpus. sed longe meliorem qui spiritum fecit etiam corpus

¶ Quartus modus vel ratio

Intellexerunt etiam corporis speciem esse sensibilem. ⁊ spiritus speciem intelligibilem. intelligibilem spēm sensibili pretulerunt. sen

sibilia dicimus que visu tactuq; corporis sentiri. queūt intelligibilia q̄ conspectu mentis intelligi. Cum ergo in eor conspectu et corporis ⁊ animus magis minusq; speciose essent. Si autē oī spē carere possent oīno nulla eēnt viderūt esse aliq̄d quo illa speciosa facta sunt. vbi est patria ⁊ incommutabilis species. ideoq; incomperabilis. ⁊ illud esse rerum principiū rectissime crediderūt quod factuz non esset. ⁊ ex quo cuncta facta essent. ecce tot modis potuit cognosci veritas dei. Cum ergo deꝰ vna sit ⁊ simplex essentia q̄ ex nulla diversitate prium vel accidentium consistit. pluraliť tamē dicat apostol⁹ inuisibilia dei. qz pluribꝫ modis cognoscať veritas dei p ea que facta sunt. Ex perpetuitate nāq; creaturaz intelligitur cōditor eternus. ex magnitudīe creaturaz oī potens. ex ordine et dispositione sapiens. ex gubernatione bon⁹. Omnia autem hec ad vnitatem veritatis ptinent monstranda

¶ Quomodo in creaturis appet vestigium trinitatis.

Nūc restat oīdere an per ea que facta sunt aliqō trinitatis inditium vel exiguum haberi potuerit. De hoc Augu. in vi. de trini. Oportet vt creatorē p ea que facta sunt intellectu conspicientes trinitatem intelligimus. Huius enim trinitatis vestigium in creaturis apparet. Hec enim que arte diuina facta sunt ⁊ vnitatem quandam in se ostendunt ⁊ speciem et ordinem. Nā quodq; horz creatorum et vnum aliquid est. sicut sunt nature corporum et animarū. et aliqua specie formantur sicut sunt figure vel qualitates corporum ac doctrine. vel artes animarum. et ordinē aliquem petit aut tenet. sicut sunt pondera vel collocationes corporum ⁊ amores vel delectationes animarum. Et ita in creaturis plucet vestigiū trinitatis. In illa ei trinitate sūma origo ē oīm rez ⁊ pulchritudo pfectissima et brissima delectatio Sūma āt origo. vt Augustinus ostēdit in libro de vera religione. intelligiť deus pater a quo sunt oīa. a q̄ filius et spiritussc̄is. perfectissima pulchritudo intelligitur filius scz veritas pris. nulla ex pte ei dissimil'. quē cū ipso ⁊ in ipso patre veneramur. q̄ forma est omnium q̄ ab vno facta sunt ⁊ ad vnū referunť Que tū oīa nec fierēt a pre per filium neq; suis finibꝫ salua eēnt. nisi deꝰ summe bon⁹ esset. qui ⁊ nulli nature. ⁊ vt in bono ipo maneaz q̄ ab illo bona eēt inuidit. alia quantum vellet. alia quantum posset dedit Que bonitas spiritus sanctus intelligitur. qui est donum patris ⁊ filij. quare ipsum donum dei cum patre ⁊ filio eque incōmutabile colere et tenere nos conuenit ¶ Per considerationem itaq; creaturaz vnius substantie trinitatem intelligimus scz vnū deū patrē a q̄ sum⁹. ⁊ filium per quē sum⁹ et spiritū sanctum in quo sumus. scz pncipium ad quod recurrimus. ⁊ formaz quam sequimur. ⁊ gratiam qua reconsiliamur. vnum scz q̄ auctore conditi sumus. ⁊ similitudinem ei⁹ per quam ad vnitatem reformamur ⁊ pacem q̄ vnitati adhęrenus. scz deum qui dixit fiat. et verbum per quod factū est omne qō substantialiter ⁊ naturaliter est ⁊ donū benignitatis eius qua placuit q̄ ab eo per verbum factum est ⁊ reconsiliatum est auctori vt non interiret' Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus ymago trinitatis indicatur Non em̄ per creaturarum contemplationem sufficiēs noticia trinitatis p̄t hīi vl' potuit sine doctrine vel interioris inspiratiois reuelatōne. Unde illi antiqui philosophi quasi per umbram ⁊ de longinquo viderunt veritatem deficientes in contuitu trinitatis. vt magi pharaonis in tercio signo. adiuuamur tamen in fide inuisibiliū per ea que facta sunt

¶ Quomodo in anima sit imago trinitatis

Nunc vero ad eaz

iam ꝓueniamus disputationē. vbi in mente humana que nouit deū. vel pōt nosse trinitatis imaginem repiamus. Ait enī ait augu. in. xiij. lib. de tri. Licet hūana mens non sit eius nature. cuius deus est. imago tamen illius quo nihil melius est. ibi querenda ⁊ inuenēda ē. quo natura nostra nihil habet melius. i. in mente. In ipsa enī mente etiam antecz̄ sit ꝓtinceps dei ei⁹ imago reperitur. etsi enim amissa dei participatione deformis sit. imago tñ dei ꝓmanet. Eo enī ipso imago dei est mens q̄ capax est ei⁹. eiusc̄ esse ꝓtinceps potest Jaz ergo in ea trinitatem que deus ē inquiramus. Ecce ergo mens sui memint. intelligit se. diligit se. hec si cernimus. cernimus trinitatem. nondum q̄dem deum sed imaginem dei. Hic enim quedaz apparet trinitas memorie intelligentie et amoris. Hec ergo tria potissimum tractemus. memoriā itelligentiam ⁊ volūtatem. Hec ergo tria vt ait augu. in. x. li. de tri. non sunt tres vite s̄ vna vita. nec tres mētes s̄ vna mens vna essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid. ⁊ intelligentia ⁊ volūtas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur. vita vero dicī ad seipsaz. ⁊ mēs et essentia. hec ergo tria eo sunt vnū q̄ vna vita vna mens ⁊ vna essentia. et quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur etiam simul non pluraliter sed singulariter dicuntur. eo vero tria sunt q̄ ad seinuicem referuntur.

¶ Quō equalia sint que capiunt̄ a singulis omnia ⁊ tota.

Equalia etiā sūt ñ

solum singula singulis sed etiaz singula omnibus. alioquin non seinuicem caperent. sc aūt inuicē capiūt. capiūtur ei et a singul' singl'a ⁊ a singul' oia. Memini enim me habere memoriam ⁊ intelligentiam et voluntatem. et intelligo me intelligere et velle atq̄ meminisse et volo me velle et meminisse et intelligere. totanq̄ meam memoriam ⁊ intelligentiam et voluntatem simul memini. Quod enim memorie mee non memini illud non est in memoria mea Nihil autem tam in memoria q̄z ipsa memoria. totam ergo memini. Item quicquid intelligo intelligere me scio. et scio me velle quicquid volo. quicquid autem memini scio. Totam igitur intelligentiam totanq̄ voluntatē meam memini.

¶ Quomodo illa tria tota capiat intelligentia.

Similiter cuz hec

tria intelligo tota simul intelligo. neqz enim quicq̄z intelligibiliū est. quod nō intelligam. nisi quod ignoro. qō autem ignoro nec memini nec volo. Quicq̄d autem intelligibilium non intelligo cōsequenter etiam nec memini nec volo quicquid autem intelligibilium memini ⁊ volo consequenter intelligo

¶ Quō illa tota capiat voluntas.

Volūtas etiā mea

totam intelligentiaz totāq̄ memoriā meam capit. dū vtoz eo toto quod intelligo ⁊ memini. Cum itaqz inuicez a singulis ⁊ omnia ⁊ tota capiantur. equalia sunt tota singula totis singulis. et tota singula simul omnibus totis. ⁊ hec tria vnum. vna vita. vna mens'. vna essentia. Ecce illius summe vnitatis atqz trinitatis vbi vna est essentia ⁊ tres psone. imago est mens humana licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur vbi est imago illa trinitatis. Proprie vero mens dicitur vt ait Augustinus. non anima ipa. s̄ quod in ea ē excellentius. qualit

sepe accipitur. Illud etiam sciēdum q̄ memoria non solum absentium est et preteritorum. sed etiam presentium. vt ait Augustinus in quarto libro de trini. alioquin non se caperet.

¶ Ex quo sensu illa tria dicantur vnū et vna essentia queritur

Hic attendenduz

est diligenter ex quo sensu accipiendū sit quod supra dixit. illa tria scilicet memoriam intelligentiam ⁊ voluntatez esse vnum. vnam mentem. vnā essentiam. quod vtiq̄ non videtur verum esse iuxta proprietatē sermois. Mēs enim id est spiritus rationalis essentia spiritualis est ⁊ incorporea. Illa vero tria naturales proprietates seu vires sunt ipsius mentis. et a seinuicem differunt. quia memoria non est intelligentia vel voluntas. nec intelligētia voluntas siue amor.

¶ Or etiam ad seinuicem dicuntur relatiue.

Et hec tria etiam

ad seinuicem referuntur. vt ait Augustinus in. ix. libro de trini. Mens enim amare seipsam vel meminisse non potest. nisi etiam nouerit se. Naz quomodo amat vel memīt quod nescit Mirо itaq̄ modo ista tria inseparabilia sūt a semetipsis. ⁊ tamen eorum singuluz et simul omnia vna essentia est. cum ⁊ relatiue dicantur ad inuicem.

¶ Hic aperitur quod supra quereba tur scilicet quomodo hec tria dicantur vnum.

Bed iaz videndū

est quomodo hec tria dicātur vna substantia. ideo scilicet quia in ipsa anima vel mente substantialiter existunt. non sicut accidentia in subiectis. que possūt adesse et abesse. Unde Augustinus in li. ix. de tri. ait. Ammonemur si vtrūq̄ videre possumus hic in animo existere substantialiter. nō tanq̄ in subiecto vt color in corpore. quia etsi relatiue dicūtur ad inuicem singula tamen substantialiter sunt in sua substantia. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur vnum esse vel vna substātia. Que tria vt ait Augustinus in libro. xv. de trini. in mente naturaliter diuinitus instituta quisq̄ viuaciter perspicat et q̄q̄ magnum sit in ea. Unde potest etiam sempiterna immutabilisq̄ natura recoli. conspici. cōcupisci. Reminiscitur enim per memoriam intuetur per intelligentiam. amplectitur per dilectionem. profecto reperit illius summe trinitatis imaginē.

¶ Or in illa similitudine est dissimilitudo.

Veruntamē. cane

at ne banc imaginem ab eadem trinitate factam ita ei comparet. vt omnino existimet similem. sed potius in qualicunq̄ ista similitudine magnam quoq̄ dissimilitudinez cernat.

¶ Prima dissimilitudo.

Quod breuiter os

tendi potest. Homo vnus per illa tria intelligit. meminit diligit qui nec memoria est nec intelligentia nec dilectio sed hec habet. Unus ergo homo est qui habet hec tria. non tamen ipse est hec tria. In illius vero summe simplicitate nature que est deus. q̄uis vnus sit deus. tres tamen persone sunt pater ⁊ filius et spiritussanct⁹ ⁊ hee tres vnus deus. Aliud est itaq̄ trinitas res ipsa. aliud imago trinitatis in re alia. propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hec tria imago dicitur scilicet homo. sicut imago dicitur ⁊ tabula et pictura que est in ea. sed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam que est in ea.

¶ Altera dissimilitudo.

Rursꝰ ista imago que est homo habens illa tria vna persona est. illa vero trinitas non vna persona est sed tres persone. pater filij et filius patris et spiritus patris et filij. Itaqꝫ in ista imagine trinitatis. nō hec tria vnus homo. sed vnius hominis sē In illa vero summa trinitate cuius hec imago est. non vnius dei sunt illa tria. sed vnus deus. et tres sunt ille. non vna persona. illa enim tria non homo sē sed hominis sunt. vel in homine sunt. Sed nunquid possumus dicere trinitatem sic esse in deo vt aliquid dei sit. nec ipsa sit deus. Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginis trinitatem sed exiguam ⁊ q̄lemcunqꝫ esse. que summe trinitatis ita gerit similitudinem vt ex maxima parte sit dissimilis. Sciendum vero q̄ hec trinitas mentis vt ait Augustinus in. xiij. libro de trinitate nō propterea tantum imago dei est quia sui meminerit mens ⁊ intelligit ac diligit se. sed quia potest etiam meminisse et intelligere et amare illum a quo facta est

¶ Alia assignatio trinitatis in anima scilicet mens noticia amor.

Potest etiam alio modo alijsqꝫ nominibus distingui trinitas i anima que est imago illius summe et ineffabilis trinitatis. Et enim ait Augustinus in. ix. libro de trinitate. mēs et noticia eius ⁊ amor tria quedam sunt. Mens enim nouit se amat se. nec amare potest se nisi etiam nouerit se. Duo quedam sunt mens ⁊ noticia eius. Item duo quedā sunt mēs et amor eius Cum ergo se nouit mēs et amat se manet trinitas scilicꝫ mens amor et noticia. Mens autem hic nō accipitur pro anima sed pro eo quod in anima excellentius est.

¶ Quomodo dicantur esse vnum

Hec autem tria cum sint distincta a seinuicem. dicuntur tamē esse vnum quia in animo substantialiter existunt.

¶ Quia mens vice patris. noticia. filij amor spiritussancti accipitur.

Et est ipsa mens quasi parens et noticia eius quasi proles eius. Mens enim cum se cognoscit noticiam sui gignit. ⁊ est sola parēs sue noticie. tercius est amor qui de ipsa mente ⁊ noticia procedit. dum mēs cognoscens se diligit se. non enim posset se diligere nisi cognosceret se. amat etiam placitam prolem id est noticiaꝫ suam. et ita amor quidam complexus est parentis ⁊ prolis

¶ Or non est minor mēte noticia. nec amor vtroqꝫ.

Nec minor est proles parente dum tantaꝫ se nouit mēs quanta est. nec minor est amor parente et prole. id est mente ⁊ noticia. dū tantum se diligit mens quantum se nouit ⁊ quāta est.

¶ Or hec tria in seipsis sunt.

Sunt etiā hec singula in seipsis. quia ⁊ mens amans in amore est ⁊ amor in amantis noticia. et noticia in mente noscente est. ecce i his tribus qualecunqꝫ trinitatis vestigium apparet.

¶ Quomodo mens per ista proficiat ad intelligendum deuz.

Mens itaqz ratio nalis considerans hec tria. ⁊ illam vnã essentiaz in qua ista sunt. extendit se ad contemplationem creatoris. et videt trinitatem in vnitate ⁊ vnitatem i trinitate. Intelligit enim vnum deum esse. vnam essentiam vnum principium. Intelligit enim mens quia si duo essent. vel vterqz insufficiens esset. vel alter superflueret. quia si aliquid deesset vni quod alter haberet. nõ esset ibi sũma perfectio. Si vero nihil vni deesset quod haberet alter. cum in vno essent omnia. alter supfluerz Intellexit ergo vnum esse deum vnum omnium auctorem. ⁊ vidit quia absqz sapientia nõ sit quasi res fatua. ⁊ ideo intellexit euz habere sapientiam. que ab ipso genita est. ⁊ quia sapientiam suam diligit intellexit ibi etiam esse amorem.

¶ Hic de summe trinitatis vnitate.

Quapropter iux ta istam considerationem vt ait Augustinus in libro. ix. de trinitate. credamus patrem et filium ⁊ spiritumsanctum vnum esse deum. vniuerse creature conditorem ⁊ rectorem. nec patrẽ esse filium nec spiritumsanctum. vel patrem esse vel filium. sed trinitatem relatarum ad inuicem psonarum. Ut enim ipse ait in libro de fide ad petrum Una ẽ natura siue essentia patris et filij ⁊ spũssancti. non vna psona. Si enim sic eẽt vna psona sicut est vna substantia patris et filij ⁊ spiritussancti. vere racter trinitas non diceretur. Rursus quidem trinitas esset vera. sed vnus deus trinitas ipsa non esset. si quẽadmodum pater ⁊ filius et spũssanctus pso naz sunt ab inuicem, pprietate distincti. sic fuissent naturaz quoqz diuersitate discreti Fides aũt patriarchaz prophetaz atqz apostoloz vnum deũ pdicat esse trinitatem. In illa ergo sancta trinitate vnus deus est pater. q̃ solus essentialiter de seipso vnũ filiũ genuit. et vnus filius qui de vno patre solus essentialiter natus. ⁊ vn⁹ spũssc̃us qui solus essentialiter a patre filioqz procedit. Hoc autẽ totum non potest vna psona. i. gignere se ⁊ nasci de se et pcedere de se. Est enĩ ait Augu. in. i. li. de trinitate. Nulla res est qui seipsam gignat vt sit.

¶ Distin. nij. Queritur vtrum concedendum sit q̃ deus se genuerit.

Hic oritur questio saris necessaria. Constat ⁊ irrefragabiliter verum est q̃ deus pater genuit filium. Ideo queritur vtrum concedendum sit q̃ deus genuit deum. Si enĩ deus genuit deum, videt̃ q̃ aut se dẽ aut aliũ genuerit. Si vero aliũ deũ genuit. non est tantũ vnus deus. Si autem seipsum deum genuit. aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicamus sane ⁊ catholice concedi q̃ vnus vnum genuit. ⁊ q̃ deus deũ genuit. quia deus pater deum filium genuit. In simbolo quoqz scriptum est. lumen de lumie deũ vrũ de deo vero. qd̃ vo addit̃ ergo genuit se deũ vl aliũ deũ. neutrũ cõcedendũ ee dicim⁹ Nz aliũ deũ non genuit manifestũ est qz vnus tantum deus ẽ. Nz aũt seipsum nõ genuit ostẽdit Augu. in li. i. de trim. di. Qui putant eius potentie eẽ deum vt seipsuz ipso genuerit eo plus errant q̃ non solum deus ita non est. sed nec spiritualis nec corporalis creatũra. nulla enim res est. que seipsam gignat vt sit. ⁊ ideo non est credendũ vel dicendum q̃ deus genuit se.

¶ Alia questio de eodem.

Sed adhuc oppo
nunt garruli ratiocinatores dicentes. Si deus pater genuit deum. aut genu it deum qui est deus pater. aut deum qui non est deus pater. Si genuit de/ um qui non est deus pater. ergo deus est qui non est deus pater. non ergo tā tum vnus deus est. Si vero genuit deum qui est deus pater. ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus dei immantes illam propositionem qua sic proponunt. Si deus pater genuit deū aut deum qui est deus pater. aut deū qui non est deus pater. hoc enim sane et prave intelligi potest. & ideo respon dendum est ita. Si deus pater genuit de um qui est ipse pater. hoc dicimus esse falsum et concedimus alteram sed ge/ nuit deum qui non est pater. nec tamē genuit alterum deum. nec ille qui geni tus est alius deus est q̄ pater. sed vn? deus cum patre. Si vero additur ge/ nuit deum qui non est deus pater. hic distinguimus. quia dupliciter potest i telligi genuit deum qui non est deus pater. scilicet deum filium qui filius nō est pater qui deus est. hic sensus ver? est. Si vero intelligatur sic. genuit de um qui non est deus pater. id est q̄ nō est deus qui est pater. hic sensus falsus est. Unus enim & idem deus est pa/ ter et filius et spiritussanctus. & econ/ uerso pater & filius et spiritussanctus ē vnus deus.

¶ Opinio quorūdam dicentiū tres personas esse vnum deum vnam sub/ stantiam. sed non econuerso scilicet v/ num deum vel vnam substantiam esse tres personas.

Quidam tamē ad
uersarij veritatis concedunt patrem fi/ lium et spiritumsanctum. siue tres per/ sonas esse vnum deum vnam substan tiam sed nolunt concedere vnum deū siue vnam substantiam esse tres pso/ nas. dicentes substantiam diuinam p/ dicari de tribus personis. non tres p/ sonas de substantia diuina. Fides au/ tem catholica tenet ac predicat. & tres personas esse vnum deum. vnam sub/ stantiam siue essentiam siue diuinam naturam. & vnum deum siue essentiaꝫ diuinaꝫ esse tres personas. Unde Au gustinus in primo libro de trinitate ita ait. Ecce ipse deus trinitas intelligi/ tur beatus et solus potens. Ecce q̄ et presse dixit ipse deus trinitas. vt osten deret & ipsum deum esse trinitatem. & trinitatem esse ipsum deum. Item in eodem. In verbis illis inquit aposto li quib⁹ de aduentu christi agens dicit quem ostendit beatus & solus potens rex regum et dominus dominantium. qui solus habet immortalitatem. &c. nec pater proprie nominatus est. nec filius nec spiritussanctus. sed solus et beatus potens. id est vnus et solus de us verus. qui est ipsa trinitas. Ecce et hic aperte dicit vnum solum verū de um esse ipsam trinitatem. & si vnus de us ipsa trinitas est. ergo vnus deus ē tres persone. Idem in libro quinto de trinitate. Non tres deos. sed vnum de um dicimus esse ipsaꝫ prestantissimā trinitatem. Idem in libro de fide ad petrum in expositione symboli. Satis est christiano rerum creatarum causaꝫ visibilium siue invisibilium non nisi bo nitatem credere creatoris. qui est de/ us vnus et verus. nullāq̄ esse natu/ ram. que non aut ipse sit. aut ab ipso e/ unq̄ esse trinitatem patrem scilicet et filium et spiritumsanctum. Item Au gustinus in sermone de fide. Credi/ mus vnum deum vnam esse diuinā no minis trinitatem. Idem in libro sexto

de trinitate dicimus deum solum esse ipsam trinitatem Ecce hijs et alijs pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur dicendum esse et concedendum q̄ vnus deus est trinitas .et vna substantia tres persone.sicut econuerso trinitas dicatur esse vnus deus ⁊ tres persone dicuntur vna substantia

¶ Redit ad premissam questionem. scilicet an deus pater se deum. an alium genuit deum.

Nunc ad premissam questionem reuertamur vbi querebatur.an deus pater genuerit se deum an alium deum. Ad quod dicimus neutrum fore concedendum. Dicat tamen Augustinus in epistola ad maximinum q̄ deus pater se alterum genuit his verbis. Pater vt haberet filium de seipso.nō minuit seipsum.sed ita genuit de se alterum se. vt totus maneret in se.⁊ esset in filio tantus quantus et solus. Quod ita intelligi potest. id est de se alterum a se genuit.non vtiq̄ alterum deum. si alteram personam. vel genuit se alterum.id est genuit alterū id est qui est hoc quod ipse . Nam etsi alius sit pater q̄ filius . non est tamen aliud sed vnus

¶ Distinctio quinta.

Queritur an pater genuit diuinam essentiam. vel ipsa filium.an essentia genuit essentiam . vel ipsa nec genuit nec genita est

Post hec queritur. vtrum concedendum sit q̄ pater genuit diuinā essentiam vel q̄ diuina essentia genuit filium. vel essentia genuit essentiam . an omnino non genuit. nec genita est diuina essentia. Ad quod catholicis tractatoribus consentientes dicamus.q̄ nec pater diuinam essentiā.nec diuina essentia genuit filium . nec diuina essentia genuit essentiam. Hic autem nomine essentie intelligimus diuinam naturam. que communis est tribus personis .⁊ tota in singulis. Ideo non est dicendum q̄ pater genuit diuinam essentiam . quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam. essentia diuina relatiue diceretur ad patrem. vel pro relatiuo poneretur . Si autem relatiue diceretur vel pro relatiuo poneretur .non indicaret. d.uinam essentiam . Ut enim ait Augustinus in quinto libro de trinitate.quod relatiue dicatur nō indicat substantiam.

¶ Secunda ratio

Item cum de⁹ pater sit diuina essentia si eius esset genitor esset vtiq̄ genitor eius rei que ipse est.⁊ ita eadem res seipsam genuisset.quod Augustinus negat vt supra ostendimus

¶ Tercia ratio et potior.

Item si pater est genitor essentie diuine .cum ipse essentia diuina ⁊ sit ⁊ deus sit.eo ergo q̄ generat ⁊ est et deus est. Ita ergo non illud quod generatur. est a patre deus sed pater eo q̄ generat ⁊ est ⁊ deus ē et si ita est non genito gignens.sed gignēti genitum causa est vt et sit ⁊ deus sit. Simili ratione probat Augustinus in libro septimo de trinitate.q̄ pater non est sapiens sapientia.quam genuit.quia si ea sapiens est.ea est.hoc enim est ibi esse,quod sapere.quod si hoc

est ibi esse quod sapere. non per illam sapientiaz quam genuit sapiens pater est. Quid enim aliud dicimus cum dicimus hoc illi est esse quod sapere. nisi eo est quo sapiens est. Ergo que causa illi est vt sapiens sit etiam ipsa illi causa ē vt sit. Si ergo sapientia quam genuit illi causa est vt sapiens sit. Et causa illi est vt sit. Sed causam patri qua sit a patre genitam nullo modo dixerit quisq̄ sapientiam. Quid enim est insanius. Ita ergo si pater genuit essentiam qua est. essentia quam genuit causa est illi vt sit. non ergo ipsam qua est essentia genuit. Nam in illa simplicitate inquit Augustinus. quia non est aliud sapere q̄ esse. eadem est sibi sapientia que essentia. ideoq̄ quod de sapientia hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam qua sapiens est. ita nec essentiam qua est. Est enim sapientia sapiens est. & potentia potēs ita & essentia ipse est. eademq̄ est sapientia et potentia que essentia. Patet itaq̄ ex predictis q̄ pater essentiaz diuinam non genuit

¶ Hoc videtur aduersari.

Huic autem videtur contrarium quod Augustinus ait in libro de fide ad petrum. Deus cum verbum deum genuit. id quod ipse est genuit nec de nihilo nec de aliqua iam facta conditaq̄ materia. sed de seipso id quod est ipse. Item deus pater qui verissime se indicare animis cognituris. & voluit & potuit. hoc ad seipsum indicandum genuit. Ecce aperte dicit his verbis deum patrem genuisse illud quod ipse est. illud autem quod ipse est. non est nisi essentia diuina. Videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus illa verba sic intelligenda esse dicentes. Pater de seipso genuit illud quod ipse est. id est filium qui est illud quod pater est. nam quod pater est. et filius hoc est. s non qui pater est & filius hic est

¶ Alias partes questionis exequitur.

Ita etiam non est dicendum q̄ diuina essentia genuit filium. quia cum filius sit diuina essentia. iam esset filius res a qua generatur. vtra eadem res seipsam generaret Ita etiam dicimus q̄ essentia diuina non genuit essentiam. Cum enim vna et summa quedam res sit diuina essentia. si diuina essentia essentiam genuit. eadem res seipsam genuit. quod omnino esse nō potest. sed pater solus genuit filium. et a patre et filio procedit spiritussanctus.

¶ Que videantur predictis esse contraria.

Predictis autem videtur contrarium esse. quod dicat augustinus in libro septimo de trinitate hoc inquit ē deo esse quod sapere. Ergo de pater et filius simul sunt vna sapientia. quia vna essentia. & sigillatim sapientia de sapientia. sicut essentia de essentia. Ecce his verbis aperte dicit augustinus sapientiam de sapientia. & essentiam de essentia vbi videtur significare q̄ sapientia sapientiam & essentia essentiam genuerit. Idem in libro de fide ad petrum ait. Sic christum dei

filium id est vnam ex trinitate perso/nam. deum verum crede. vt diuinita/tem eius de natura patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere q̄ natura filij sit nata de natura patris. Idē enim in libro decimoquīto de tri nitate ait. Dicatur filius consilium de consilio. ⁊ voluntas de voluntate. si/cut substantia de substantia. sapientia de sapientia. et hic videtur dicere q̄ substantia sit genita de substantia. ⁊ sa pientia de sapientia. Sed hoc ita deter minamus. sapientia de sapiētia. ⁊ sub stantia de substantia est. id est filius qui est sapientia qui est substantia. est de patre qui est eadem substantia ⁊ sa pientia. et filius qui est diuinitas na/tus est de patre qui est natura diuina. Et vt expressius dicamus. dicimus fi lium sapientiam esse de patre sapientia et dicimus filium substantiam esse ge/nitum de patre et a patre substantia. Q̄ autem ita intelligi debeat. beatus Augustinus ostendit ī septimo libro de trinitate dicens. Pater ipse sapien tia est. ⁊ dicitur filius sapientia patris quomodo dicitur lumen patris. id est sicut lumen de lumine. ⁊ vterq̄ vnum lumen. Sic intelligatur sapientia de sa pientia. et essentia de essentia. ⁊ vtraq̄ vna sapientia et vna essentia. Itē ideo christus dicitur virtus ⁊ sapientia dei. quia de patre virtute et sapientia eti/am ipse virtus et sapientia est. sicut ip se lumen de patre lumine est. et ipse fons vite est apud deum patrem fon/tē vite. Filius ergo sapientia de patre sapientia est. sicut filius lumen de lumi ne patre. ⁊ deus filius de deo patre. vt et singulus sit lumen ⁊ singulus sit sapientia. et singulus sit deus. et simul vnum lumen. vnus deus et vna sapi/entia. Ecce his verbis manifeste ape/rit Augustinus ex quo sensu accipien/da sint predicta verba ⁊ his similia. scilicet cum dicitur substantia de sub/stantia. vel substantia genuit substan/tiam.

¶ Quod videtur predicte expositio/ni contrarium.

Huic vero etiam id contrarium videtur quod Hilarius ait in quarto libro de trinitate. Nihil inquit nisi natum habet filius. ⁊ geni/ti honoris admiratio in honore gene rantis est. Cum ergo filius habeat es/sentiam. tota enim in eo est diuina es/sentia. videtur q̄ ipsa diuina essen/tia nata sit. Item in libro quinto ait. Natiuitas dei non potest eam ex qua profecta est non tenere naturam. Nec enim aliud q̄ deus subsistit. quod non aliunde q̄ de deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem dei profectam ex na tura. et ita videtur ex his verbis atq; p̄dictis natura dei ⁊ genita ⁊ genui/se. Quod apertius dicit in libro no/no de trinitate. Nos inquit vnigeni/tum deum in forma dei manentem in natura dei mansisse profitemur. Nec vnitatem forme seruilis in natu/ram diuine vnitatis refundimus. Nec rursus corporali insinuatione patrem in filio predicamus. sed ex eo eiusdem generis genitam/ naturam naturaliter in se gignentem habuisse naturam. que in forma nature se gignentis manens formam nature ⁊ infirmitatis corpo/ralis accepit. Non enim defecerat dei natura ne esset. sed in se humilitatem terrene natiuitatis manens sibi dei na

tura suscepérat generis sui potestatem in habitu assumpte humilitatis exercens. Ecce hic aperte dicit ꝛ naturam genuisse ꝛ naturam genitam. ꝛ naturam assumpsisse naturam. quod a pleriscꝫ negatur. Item in eodem. Nunquid vnigenito deo contumelia est patrem sibi innascibilem deum esse. cum ex innascibili deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistat. Ecce et hic dicit vnigenitam naturam

Quomodo sint intelligenda predicta verba Hilarij.

Sed quia hec verba sane vult intelligi. ipse idem dicit in quarto libro. Intelligentia dictorū ex causis est assumenda dicendi. quia non sermoni res. sꝫ rei est sermo subiectus Hec ergo verba ita intelligi possūt Nihil habet filius nisi natuꝫ id est nihil habet ꝑm qꝫ est deus. nisi quod nascendo accepit. ꝛ ipse nascendo patris in se subsistentem habuit naturam Unde idez Hilarius addit quinto libro Eandem naturam habet genitus quam ille q̄ genuit. ita tamen vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit ipse cū genitus sit sꝫ in his ipis subsistat ille qui genitus est. in quibus totus est ille qui genuit. qz non est aliunde q̄ genit⁹ est. et ideo non refertur ad aliud qđ in vno subsistit ex vno. Ac sic in generatione filij ꝛ naturam suam vt ita dicam sequitur indemutabilis deus. indemutabilem gignens deum. nec naturam suā deserit ex indemutabili deo indemutabilis dei ꝑfecta natiuitas. subsistētem ergo in eo dei naturam intelligam⁹. cū in deo deus insit. nec ꝓter eum qui est deus quisq̄ deus alius sit. quia ipse est deus ꝛ in eo deus Nature ergo dei patris veritas in deo filio esse docetur. cū in deo itelligitur esse qui deus est. Est enim vnus in vno ꝛ vnus ab vno.

Q Uz legitur pater de sua substātia genuisse filium. ꝛ filius substantie patris

Dicit quoqꝫ et in scriptura sacra frequenter legitur patrem de sua substantia genuisse filium. Unde beatus Augustinus in libro de fide ad Petrum ait. Pater deus de nullo genitus deo. semel de sua natura sine initio genuit filium deuꝫ sibi equalem. ꝛ eadem qua ipse naturaliter eternus est diuinitate coeternuꝫ. Ecce hic dicit beatus Augustinus filium genitum de natura patris. Est autem vna natura patris ꝛ filij ꝛ spiritussancti Si ergo de natura patris genitus est filius. genitus est de natura filij ꝛ spiritussancti. immo de natura trium personarum. Idem quoqꝫ beatus Augustinus in libro decimoquinto de trinitate dicit christum esse filium substantie patris. ꝛ de substantia patris genitum. tractans illud verbum apostoli loq̄ntis de deo patre sic. Qui eruit nos de potestate tenebrarum. ꝛ trāstulit in regnum filij charitatis sue. quod inquit dictum est. filij charitatis sue. nihil aliud intelligat̄ q̄z filij sui dilecti. q̄z filij substātie sue. charitas q̄ppe ꝑis q̄ in natura dei ē ineffabilis simplicitas. nihil aliud ē q̄z ipsa natura

atqz substantia. vt sepe diximus. z se/pe iterare non piget. Ac per hoc filius charitatis eius nullus est alius qz qui de substantia eius est genitus. Ecce a/perte hic dicit Augustinus filium esse genitum de substantia patris. z filium substantie patris. Idem quoqz beatus Augustinus in libro secundo con/tra Maximinum hereticum. substanti/am dei genuisse filium. z filium geni/tum de substantia patris asserit dicens Carnalibus cogitationibus pleni. dei substantiam de seipsa gignere filium nō putatis. nisi hoc patiatur. quod substan tia carnis patitur quādo gignit Erratis nescientes scripturas neqz virtutem dei Nullo enim modo verum filiuz dei co gitatis si eū natū esse de substantia pris negatis. Non enim iam erat hominis filius. z deo donante factus est dei fili/us ex deo natus gratia. non natura An forte et si non hominis filius erat. ta/men aliqua iam erat qualiscunqz crea/tura. z in dei filium deo mutante con/uersa est. sed nihil horū est. ergo aut de nihilo. aut de aliqua substantia natus ē Sed ne crederemus vos putare de ni hilo esse dei filium. affirmastis nō vos dicere de nihilo esse dei filium De ali/qua ergo substantia est. z si non de pa/tris. de qua sit. dicite. sed nō inuenietis. Jam ergo vnigenitum dei filium Jhe/sum christum de patris esse substantia. non vos nobiscū pigeat cōfiteri Item in eodem. vtriqz legimus. vt simus in vero filio eius Jhesu christo Dicite er go nobis vtrum iste verus dei filius ab eis qui gratia sunt filij quadam propri etate discretus. de nulla sustantia sit. an de aliqua. Nō dico inquis de nulla. nec dicam de nihilo. de aliqua ergo substā tia est. quero de qua. Si non de patris substantia est. aliaz quere. si aliam non inuenis. patris agnosce substantiam. et filium cum patre Homousion confite re. Item in eodem. Confiteor deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse. sed quod est ipse genuisse. Item dico qz sepe dicendum est. aut de aliqua substantia natus est dei fili/us. aut de nulla. si de nulla. ergo de ni/hilo. quod vos iam non dicatis. si ve/ro de aliqua. nec tamen de patris sub/stantia. non est verus filius. si vero de patris substantia. vnius eiusdemqz sub stantie sunt pater z filius. Eos autem nec filium de patris substantia genituz vultis. z tamen eum non ex nihilo. nec ex aliqua materia sed ex patre esse con ceditis. nec videri qz necesse sit. vt qui non est ex nihilo. nec ex aliqua re alia. sed ex deo. nisi ex dei substantia esse nō possit. z hoc esse quod deus est de quo est. id est deus de deo natus. quia non alius prius fuit. sed natura coeterna de deo est

Colligens summam predic/torum aperit ex quo sensu accipiē da sint

His verbis premis/sis innui videtur qz diuina substantia filium genuerit. z qz filius sit genitus de substantia pris. z qz de deo est natura coeterna. z qz pater id quod ipse est ge nuit. id autem quod ipse est. essentia di uina est. z ita putari potest diuinam es sentiaz genuisse. Eleximenter mouent nos hec verba. que quomodo intelligē da sint mallem magis ab alijs audi/re qz tradere. vt tamen sine preiudicio ac temeritate loqr ex ꝟ sensu dicta pos/

sunt accipi. Natura coeterna de deo est id est filius coeternus patri de patre ē ita q̄ est eadem cum eo natura vl̄ eiusdem nature. Quem sensum confirmat Augustinus ibidē subiciens. t q̄ dixerat quasi explanans. Dicto enim natura coeterna de deo est. addidit. non est aliud filius q̄ illud de quo est. id est vnius eiusdemq̄ substantie est. Ex hinc apertius talem intellectum ex p̄dictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum dicens Trinitas hec vni? eiusdemq̄ substantie est. quia non de aliqua materia vel de nihilo est filius. sed de quo est genitus Itemq̄ spiritussanctus nō de aliqua materia. vel de nihilo est. sed inde est vnde procedit. His itaq̄ verbis aperte ostendit ea ratione dici filium eē de substantia patris. quia est de patre genitus. ita q̄ est eiusdē substantie cū eo. t spiritumsanctum esse de substantia patris t filij. quia ab vtroq̄ procedit. ita q̄ est eiusdem substantie.

¶ Nec filius nec spiritussanctus est de nihilo. sed de aliquo. non tamen de materia.

¶ Ostēditur quoq̄ ex illis verbis filium t spiritumsanctum non esse de nihilo sed de aliquo. nec tamen de aliqua materia Unde etiam Hilarius ait in duodecimo libro de trinitate Unigenitus deus cum natus sit patrem testatur. auctorem cum ex manente natus est. Non est natus ex nihilo. t cum ante tempus natus est omnem sensum preuenit nascēdo. Hic aperte dicitur q̄ filius non est natus ex nihilo. similiter t spiritussanctus non est dicendus esse vel procedere ex nihilo. quia filius de substantia patris natus est. id est a patre est. cū quo est eiusdem substantie t eadem substātia. Ex quo sensu etiam illud accipiendum est. pater genuit id quod est ipse. id est filium qui est hoc quod pater Et hoc ita debere intelligi. Augustinus aperit dicens in libro primo p̄ra Maximinum. Hoc pater genuit quod est. alioquin non est verus filius. si quod est pater non est filius. Item substantia dei genuit filium id est pater substantia genuit filium qui est eadem substantia t et eiusdem substantie. quod sic esse intelligendum Augustinus ostendit dicēs ad Maximinum. Sicut dicis spiritus spiritum genuit. ita dic spiritus eiusdē nature vel substantie spiritum genuit. Item sicut dicis deus deum genuit. ita dic deus eiusdem nature siue substantie genuit deum. hoc si crediderit t dixeris. nihil de hac re vlterius accusaberis. His enim verbis aperit quomodo predicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris vel pater genuit filiū de sua natura siue essentia. id est de se natura t essentia genuit filium eiusdem essentie ac nature. et qui est eadem essentia ac natura Similiter expone illud. filius substātie patris. id est filius patris substantie. id ē. qui est substantia. cum quo t filius. eadem substantia est. quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex verbis Augustini. qui in quinto libro de trinitate ait. Tres personas eiusdem eētie. vel tres personas vnā essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicim? quasi aliud ibi sit quod eētia est. aliud q̄ persona. His verbis ostendit non esse dām personā esse ex essentia. nisi ex sensu predicto. qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in decimoquinto libro de trinitate idem btūs Augustinus ait

Sicut nostra scientia scientie dei. sic et nostrum verbum quod nascatur ex nostra scientia dissimile est illi verbo dei quod natum est de patris essentia Tale est autem ac si diceremus. de patris scientia. de patris sapientia. Vel quod ē expressius. de patre essentia. ō patre scientia. ō patre sapientia. Ex hoc itaq; intellectu verbum dei patris vnigenitus filius per omnia patri similis et equalis recte dicitur deus de deo. lumen de lumine. sapientia de sapientia. essentia de essentia. quia est hoc omnino quod pater. non tamē pater. quia iste filius. ille pater.

¶ Quare verbum patris dicatur filius nature

Vnde est quod solus vnigenitus dei dicitur filius natura. quia eiusdem nature est et eadez natura est cum patre. Vnde Hilarius de christo loquens ait in libro de trinitate Natura filius est. quia eandem naturā quam ille qui genuit habet.

¶ Distinctio sexta.

¶ Vtrum pater voluntate sua genuit filium. an necessitate. an volens vel nolens sit deus

Preterea solz queri vtrum pater genuerit filium voluntate. an necessitate. De hoc Orosius ad Augustinum ita ait. Voluntate pater genuit filiuz vel necessitate. sed nec voluntate. nec necessitate. quia necessitas in deo non est. preire voluntas sapientiam non potest. Quocirca vt ait Augustinus in decimoquinto libro de trinitate. Ridenda est dyaletica eunomij. a quo eunomiani hereticī orti sunt qui cum non posset intelligere. nec credere voluisset vnigenitum dei verbum filium dei esse natura id est de substantia patris genitum. non nature vel substantie dixit esse filium. sed filium voluntatis dei. volens asserere accedentē deo voluntatem. qua gigneret filium sicut nos aliquid aliquando volumus. quod antea non volebamus. propter quod mutabilis natura nostra intelligitur. Quod absit vt in deo credamus. Dicamus ḡ verbum dei esse filium dei natura. non voluntate vt docet Augustinus in decimoquinto libro de trinitate. vbi quendam catholicum hereticō respondentē commendat dicens Ante sane quidam respondit hereticō. versutissime interroganti. vtrum deus volens vel nolens genuerit. vt si diceret nolens. absurdissima dei miseria sequeretur. Si autem volens. continuo qō intendebat concluderet scilicet non nature esse filium. sed voluntatis. At ille vigilantissime vicissim quesiuit ab eo. vtruz deus pater volens an nolens sit deus vt si responderet nolens. sequeretur grandis absurditas et miseria. quaz ō deo credere magna est insania. Si autem diceret volens. responderetur ei. ergo et ipse voluntate sua deus est. non natura. Quid ergo restabat nisi obmutesceret sua interrogatione obligatum insolubili vinculo se videns. Ex predictis docetur non esse concedendum qd de voluntate vel nēcitate. vel volēs vl nolēs sit de Itē qd voluntate vl necessitate. vel volens vel nolens genuerit filium.

¶ Hic queritur an pater voluerit vel potuerit generare filium.

Hos qui dicunt de non existentibus esse filium dei. Similiter et eos qui dicunt q̄ neq̄ consilio neq̄ voluntate pater genuit filium anathematisat sancta ecclesia. Item si quis nolente patre dicat natum filium anathema sit. Non enim nolente patre coactus pater. vel naturali necessitate ductus cum nolle genuit filium. Et mox vt voluit. sine tempore et impassibiliter ex se vnigenitum demonstrauit.

¶ Oppositio contra predicta

Sed cōtra hec opponitur sic. Voluntas dei est natura siue essentia dei. quia non est aliud deo esse. aliud velle. et ideo sicut vna est essentia trium personarum. ita et vna voluntas. Si ergo deus natura deus est et voluntate deus est. et si verbum dei natura filius dei est. et voluntate filius dei est. Hoc autem facile est refellere. Nam et prescientia dei siue scientia qua scit. vel prescit bona et mala. diuina natura siue essentia est. et predestinatio siue voluntas eius eadem diuina essentia est. nec est aliud deo scire vel velle q̄ esse. et cum sit vnum et idem scientia dei vel voluntas. non tamen dicitur de voluntate. quicquid dicitur de scientia et econuerso. nec omnia illa sua voluntate deus vult. que sua scientia scit. cuz scientia sua nouerit tam bona q̄ mala. voluntate autem non velit nisi bona. scientia quippe dei et prescientia de bonis ē et de malis. Voluntas vero et predestinatio de bonis est tantum. et tamē vnum et idem est in deo scientia et voluntas. et prescientia et predestinatio. Ita cum vnum sit natura dei et voluntas. dicatur tamen pater genuisse filiuz natura. non voluntate. et esse deus natura non voluntate.

¶ Quomodo intelligenda sint illa verba pater nec volens nec nolens est deus. nec volens nec nolens genuit filium

Predcā tamē verba quibus prudenter dictum est q̄ deus pater nec volens nec nolens est deus. nec volens nec nolens genuit filiū. siue voluntate vl̄ necessitate. ex tali sensu mihi videntur accipienda. vt voluntatem precedentem vel accedentem intelligamus. qualiter Eunomi⁹ intelligebat. Non enim ipse est deus voluntate precedenti vel efficienti. vel volēs prius q̄z deus. nec voluntate precedēti vel accedenti genuit filium. nec prius volens q̄z generans. nec prius generans q̄z volens genuit filium. Volens tamē genuit. sicut potens genuit. et bonus genuit et sapiēs genuit. et huiusmodi. Si enim pater sapiens et bonus dicitur genuisse filiū. cur nō et volens. cū ita sit deo idem esse volentez quod est esse deum sicut idem est esse sapientez quod est esse deum. Dicamus ergo quia pater sicut sapiens. ita volens genuit filium. sed non voluntate precedenti vel accedenti. quem sensum aperit Augustinus et confirmat ita dicens super epistolam ad Ephesios. De filio dei id est domino nostro Jhesu christo scriptum est. quia cum patre fuit semper et nunq̄z eum vt esset voluntas paterna precessit. et ille quidem natura filius est

¶ Distinctō septima

¶ Queritur an pater potuerit vl̄ voluerit gignere filium.

Hic solz queria quibusdam vtrum pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim inquiunt potuit et voluit gignere filium ergo potuit aliquid ⁊ voluit quod nec potuit nec voluit filius. Naz filius nec potuit nec voluit gignere filiū Cui vrsutie facile respondemus dicentes. posse vel velle generare filium. non est aliquid posse vel velle subiectum voluntati vel potentie. est tamen aliqua potentia vl' volūtas scilicet posse vel velle generare filium. ⁊ ideo distinguenda est intelligēria prepositi verbi. posse vel velle gignere filium est posse vel velle aliquid neqz generatio filij aliquid eorum est. que sunt subiecta diuine potentie ⁊ voluntati. nec est aliquid inter omnia vel de omnib⁹. sed super omnia et ante omnia. Non enim ante voluit vel potuit qz genuit. sicut nec ante fuit qz genuit. quia ab eterno fuit ⁊ ab eterno genuit. Ex simili quoqz hoc videre possumus. pater em̄ potest esse pater et vult esse pater. filius autem nec potest nec vult ee pater. ergo pater potest vl' vult esse aliquid. quod non potest vel vult esse filius. Non sequitur. quia esse patrem non est esse aliquid. vt in seqn̄ti ostenditur

Ponit quedam verba Augustini vnde moueri potest auditor.

Sed vehementer nos mouet qd̄ ait Aug⁹. in p̄mo libro contra Maximinum qui asserebat patrem potentiorem filio. eo q̄ filium genuit deum creatorem. filius autem nō. Dicebatqz patrē potuisse gignere non filium. ⁊ ideo potentiorem esse filio. Ad quod respondens Augustinus. dicere videtur q̄ filiꝰ etiam potuit gignere. volens ostendere patrem non ee potentiorem filio hijs verbis. Absit vt ideo potentior sit pater filio sicut putas quia creatorem genuit pater. filius autem non genuit creatorem neqz enim non potuit. sed non oportuit. Unde et attende diligenter hec verba. non enim non potuit sed non oportuit. Videtur enim dicere q̄ filius gignere potuit. sz non oportuit. ⁊ ita potuit quod non oportuit. Quare autē non oportuit subdit dicens Immoderata enim esset diuina generatio si genitus filius nepotem gigneret patri. quia ⁊ ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret sm̄ vestram mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo. ⁊ pronepotem proauo suo. non a vobis appellaretur omnipotens. nec impleretur generationis series. nisi semper alter et altero nasceretur. Nec eam perficeret vllus si non sufficeret vnus omnipotens. Itaqz omnipotentem genuit filium patris natura. non fecit

Opponitur predictis verbis Augustini

Hoc autem non videtur quibusdam posse stare scilicet q̄ filius potuerit gignere. Si enim filius potuit gignere potuit esse pater. et si potuit esse pater. potuit ergo esse pater. vel sui. vl' patris. vel spiritussc̄i. vl' alicuius alius. sed alius non. quia nullus alius semper fuit. nec patris. qz pater est ingenitus ⁊ innascibilis. nec sui. quia nulla res seipsam gignere potest. nec spiritussancti. quia nasci non potuit. Si enim nasci potuit. potuit esse filius. et ita mutabil' esse potuit

¶ Hic queritur quomodo sint intelligenda.

Quomodo ergo accipietur quod supra dictum est. Non enim non potuit gignere sz non oportuit quasi potuit. sed nō oportuit Nō est nobis perspicuum aperire. quomodo sit ꝟrum. ⁊ ideo sub silentio potius esset pretereundum. nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia querentiuz

¶ Hic aperitur ex quo sensu sint accipienda

¶ Potest ergo sic intelligi. Non enim non potuit. ꝟ non oportuit. i. non ex impotentia sui fuit q filiꝰ non genuit. sed ei non conueniebat. sicut deus filius non est deꝰ pr̄. nec tamē hoc ex impotentia sui est. Nam ⁊ pater similiter non est filius. nec hoc est ex impotentia patris. Sed querit Maximinus Arrianorum episcopus. vnde ergo est q pater non potest esse filius. vl filius pater. nō vtiqz ex ipotentia. Sz pater proprietate generationis pater est. qua oportet eum non esse filium. ⁊ filius proprietate natiuitatis filius est qua oportet eum non esse patrem. de quibus proprietatibus plenꝰ postea tractabitur

¶ Vtrū pater natura sit potēs gignere filium. ⁊ an sit hoc aliqua potentia q̄ sit in filio.

Item queritur a quibusdam si pater potens sit natura gignere filium. ⁊ an hoc sit aliqua potentia que sit in filio. Ad quod dicimus quia non est potens nisi natura. Eius enim potentia natura est vel essentia. Ut inquiunt illi. si potens est gignere. habet ergo potentiam gignendi. filius autem potentiam non habet gignendi. si nō potest gignere. habet ergo pater aliquam potentiam quam non habet filius Non sequitur. Eandem enim potentiam primus habet filius quam ⁊ pater qua potuit pater gignere ⁊ filius potuit gigni Eadem enim potentia est in filio qua potuit gigni q̄ est in patre qua potuit gignere Sed circa hoc opponitur. aliud est posse gignere. aliud ē posse gigni. quia aliud est gignere. aliud gigni. Hic ē distinguendum Si enim cum dicatur aliud est posse gignere. aliud posse gigni. aliā significes potentiam qua pater potens est gignere. ⁊ aliam qua filius potens est gigni. falsus est intellectus Si vero dicas patrem posse habere aliam proprietatem siue notionez qua genitor ē. ⁊ filium aliam qua genitus est. verus ē intellectus. aliam enim proprietatem habet pater qua pater est. aliam filiꝰ qua filius est.

¶ Quomodo sit intelligendum. filius habet vel non habet potentiam generandi.

Ita etiam cum dicitur filius non habet potentiam generandi quam habet pater. dupliciter potest intelligi. Si enim dicatur non habet filius potentiam generandi quā ⁊ pr̄. id est qua potens sit ad generandum id ē vt genuerit vel generet sicut pater. verum est. Si vero intelligatur sic. nō habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse qua eadem pater est potens vt genuerit vel vt generet. falsum est. Sicut dicitur pater habet potentiam qua potest esse pater. filius vero nō habet potentiam qua possit esse pater. et

econuerso. filius habet potentiam q̄ po
test esse filius. pater vero non habet po
tentiā qua potest esse filius. habet ergo
aliquam pater. quam non habet filius
et econuerso. Absit. quia eadem est
potentia patris qua potest esse pater. ⁊
filij qua potest esse filius. Ita etiam ea
dem est voluntas. qua pater vult eē p̄
non filius. ⁊ filius vult esse filius. non
pater. ⁊ eadez est voluntas filij q̄ vult
esse genitus. ⁊ patrem genuisse. ⁊ patrj
qua vult esse genitor ⁊ filium genitum
¶ Distin. viij. De proprietate ⁊ incō
mutabilitate ⁊ simplicitate diuine eēn
tie.

Nunc de veritate

siue proprietate ⁊ incōmutabilitate atq̄z
simplicitate diuine nature vel substan
tie siue essentie agendum est Est itaq̄z
deus vt ait Aug⁹. in. v. li. de trini. sine
dubitatione substantia. vel si meli⁹ hoc
appellaē essētia. quā greci vsyaz vocāt
Sicut eñ ab eo qō est sapere dicta est
sapientia. ⁊ ab eo qō est scire dicta ē sci
entia. ita ab eo qō ē eē dicta est essētia
Et quis magis est q̄ ille qui dixit fa
mulo suo Moysi. Ego sum qui sum. ⁊
dices filijs israhel. qui est misit me ad
vos. Ipse vere ac proprie dicitur eēn
tia. cuius essentia non nouit preteritum
vel futurum. Unde Hieronimus ad Pau
cellā scribens ait. Deus solus qui eter
nitatem non habet. vere essentie nomē te
nuit. q̄z in eius comparatione q̄ vere est.
quia incōmutabilis est. quasi non sint q̄
mutabilia sunt. De quo eñ dicitur fuit
non est. ⁊ de quo dicitur erit nōdum ē
deus aūt tantū est qui non nouit fuisse
vel futurum esse. Solus ergo deus vere
est. cuius essentie compatū nostrū esse
non est

¶ Querit̄ q̄lit̄ intelligēda sint verba
Hieronimi.

¶ Hic diligenter ad
uertendum est quō intelligi debent ver
ba illa Hieronimi. scz de⁹ tm̄ est ⁊ non
nouit fuisse tanq̄z non possit dici ō de⁹
fuit vel erit. ē tm̄. cum de deo frequēter
scriptum reperiamus fuit ab eterno. fuit
semper. ⁊ erit in secula. ⁊ huiōi. Unde
videtur quia non est tm̄ dicendum de
deo. fuit. est. vel erit. Si eñ diceret tm̄
fuit puraretur q̄ velierit eē. Si dicere
tur tm̄ est. putaret q̄ nō semper fuerit.
sed esse ceperit Si tm̄. erit. putaret non
esse modo. Dicatur ergo quia semper
fuit. est. ⁊ erit. vt intelligatur quia nec ce
pit. nec desijt. nec desinit. nec desinet eē
De hoc Augustin⁹ sup Jobem ita ait
Cū de sempiterna re prope dicatur. ē.
sim nos bn̄ dz fuit ⁊ erit. fuit q̄z nunq̄z
desijt. erit quia nunq̄z deerit. ē quia sp̄
est. nō preterijt quasi qō non maneat.
non ozietur quasi qō nō erat. Cū ergo
nostra locutio per tempora varietur. ō
eo vere dicuntur verba cuius libet tem
poris. q̄ nullo tpe ō fuit vl̄ desit vl̄ de
erit. Et ideo non mirū si de spū verita
tis veritas loquens dixit per futurum.
Quecūq̄z audiet loquetur. audiet. s. ab
eo a quo procedit. Audire illi⁹ ē scire.
idem etiam esse. A quo ergo est illi es
sentia. ab illo audiētia. i. scīa. que nō est
aliud q̄ essentia Audiet ergo. dixit de
eo qō audiuit ⁊ audit. i. qō semp̄ sciuit
sat. ⁊ sciet. Ecce hic dicat Augustinus
verba cuius libet temporis dicā de eo.
ē. prie est

¶ Hic aperit qualiter sint intelligen
da

¶ Illud ergo quod

Hieronimus dicit ita intelligendum ē
Non nouit fuisse vel futurum esse. sed
tm̄ esse. i. cum dicitur de deo q̄ fuit vl̄
erit. non est intelligendum q̄ preterie
rit vel futurus sit. sed q̄ existat simplici
ter sine aliquo temporali motu. licz eñ
verba substantiua diuersorum tempo
rū de deo dicātur vt fuit. erit. est. erat
non tamen temporales motus tunc di
stinguūt. s. preteritum vel futurum vel

preteritum imperfectuz. vel preteritū perfectum. vel preteritum pluſqȝ pfectum. ſed eſſentiam ſiue exiſtentiam diuinitatis ſimpliciter inſinuat Deus ergo ſolus ꝓprie dicitur eſſentia vel eſſe Unde Hilarius ita ait in .vij.li. de trinitate. Eſſe non eſt accidens deo ſed ſubſiſtens veritas et manens cauſa. et naturalis generis ꝓpꝛietas

De incommutabilitate hic

Rei etiam ſolius

eſſentia,ꝓprie incommutabilis dicitur. quia nec mutaꝫ nec mutari poteſt Unde Aug⁹. in. v.li. de trinitate. Alie inqt eſſentie vel ſubſtantie capiūt accidentia. quibꝫ in eis fiat vel magna vel quātacūqȝ mutatio Deo aūt aliquid huȝ modi accidere non pōt. ⁊ ideo ſola ſubſtantia vel eſſentia q̄ eſt deus incōmutabilis ē. Qui ꝓfecto maxie ac verriſſime competit eſſe. Quod eūi mutatur non ſeruat ipſuȝ eē. ⁊ quod mutari poteſt etiam ſi nō mutetur poteſt qō fuerat non eſſe. Ideoqȝ illud ſoluȝ quod non tantū non mutatur .verū etiā omnino mutari non poteſt. verriſſime dicit eſſe id eſt ſubſtantia patris ⁊ filij et ſpirituſſancti. Ideo apls de deo loquens ait. Qui ſolus immortalitatem habet Unde enīȝ ait Auguſtinus in libꝛo de trinitate. Cum anima quodammodo immortalis eſſe dicatur. ⁊ ſit. non dubitet ſolus habet immortalitatem. niſi qꝛ vera immortalitas ⁊ incommutabilitas eſt. quaȝ nulla poteſt habere creatura. quoniaȝ ſolius creatoꝛis eſt. Unde Jacobus ait. Apud quem non eſt tranſmutatio nec viciſſitudinis obumbꝛatio. Et dauid. Mutabis ea ⁊ mutabuntur. tu autem idem ipſe es. Jō Auguſtinus ſuper geneſim dicit. q deus nec ꝑ loca nec per tempa mouetur. Creatura vero per tempoꝛa ⁊ loca. ꝑ tempoꝛa moueri eſt ꝑ affectiones cōmutari. Deus autem nec loco nec affectione mutari poteſt. qui per ꝓpꝛietatem ait. Ego deus et non mutoꝛ. qui ē immutabilis ſolus. Unde recte ſolus dicitur habere immoꝛtalitatē. In omni enim mutabili natura vt ait Auguſtinus cōtra maximinū. nō nulla moꝛs eſt ipſa mutatio qꝛ facit aliquid i ea nō eſſe quod erat. Unde ⁊ ipſa anima humana que ideo dicitur immoꝛtalis. qꝛ ſm modum ſuum nunqȝ deſinit viuere vel eſſe. habet tamen quādam moꝛtem ſuam. quia ſi iuſte viuebat ⁊ peccat. moꝛitur iuſtitie. ſi peccatrix erat ⁊ iuſtificatur. moꝛitur peccatoꝛ vt alias eius mutationes taceam. de quibꝫ modo longum eſt diſputare. Et creaturarum natura celeſtium moꝛi potuit. qꝛ peccare potuit Nam angeli peccauerūt et demones facti ſunt. quoꝝ eſt diabolus princeps. et qui nec peccauerūt peccare potuerunt. ⁊ cuicunqȝ creature rationali preſtatur vt peccare non poſſit. non eſt hoc nature ꝓpꝛie. ſed dei gratie. Et ideo ſolus deus vt ait apoſtolus habet immoꝛtalitatem qui non cuiuſqȝ gratia ſed natura ſua. nec potuit nec poteſt aliqua conuerſione mutari. nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare. Unde vt ait Auguſtinus in libꝛo primo de trinitate. ſubſtantiam dei ſine vlla ſui cōmutatione mutabilia facientem. ⁊ ſine vllo ſuo tēpoꝛali motu temporalia creantem. intueri et noſſe. licet ſit difficile opoꝛtet vere ergo ac ꝓpꝛie incommutabilis eſt ſola diuinitatis eſſentia. que ſine ſui mutatione cunctas condidit naturas.

Hic de ſimplicitate.

Eadem quoqȝ ſo

la ꝓpꝛie ac vere ſimplex eſt. vbi nec partium nec accidentium ſeu quarumlibet foꝛmarum vlla eſt diuerſitas. ſiue variatio vel multitudo. Et autem ſcias quomodo ſimplex ſit illa ſubſtantia vt te doceat Auguſtinus in. vi.libꝛo de trinitate. animaduerte primo quare creatura ſit multiplex et nullo

modo vere simplex. Et primo de corporali. postea vero de spirituali creatura. Corporalis itaq; creatura pribus constat. ita vt sit ibi alia pars maior. alia minor. et maius sit totum q̄libet pars quelibet. Et in vnoquoq; corpore aliud est magnitudo. aliud color aliō figura. potest enim et minuta magnitudie manere idem color et eadem figura. et colore mutato manere eadē figura et eadem magnitudo. ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis. simplex autem nullomō.

¶ Hic de spirituali creatura ostendit quō sit multiplex. nō simplex.

Creatura quoq;

spiritualis vt est anima in comparatione quidem corporis ē simplex. sine cōparatiōe vero corporis multiplex est et non simplex. que ideo simplex dicitur respectu corporis. qz mole non diffunditur p spacium loci. sed in vnoquoq; corpore et in toto tota est. et in qualibet parte eius tota est. et ideo cum sit aliquid in qualibet particula corporis exigua quod sentiat anima q̄uis non fiat in toto corpore. illa tamen tota sētit. qz totaz non latet. sed tamen nec in ipsa anima vera siuplicitas est. cum aliud sit artificiosum esse aliud inertem aliud acutum. aliud memorē. aliud cupiditas. aliud timor aliud letitia. aliud tristitia. ꝓ ossuntq; hec et alia huiusmodi innumerabilia in anime natura inueniri. et alia sine aliis. et alia magis alia minus. manifestum est non simplicem esse. sed multiplicem esse naturam. Nichil enim simplex mutabile est. Omnis autē creatura mutabilis ē. nulla ergo creatura vere simplex est. Deus vero etsi multipliciter dicatur. id est multis nominibus significetur. vere tamen et summe simplex est. dicitur enim magnus. bonus. beatus. sapiens. verus. et quicquid aliud non indigne dici videtur. sed eadez magnitudo eius est. que sapientia. Non enim mole magnus ē sed virtute. et eadem bonitas que sapientia et magnitudo et veritas. et nō est ibi aliud ipsum beatum esse. et aliud magnum. aliud sapientem. aliud verum aut bonum esse. aut omnino esse.

¶ Qualiter cum deus sit simplex multiplex tamen dicatur

Hic diligenter no

tandum est cum dicat augustinus solum deum vere simplicem esse. cur dicat eundem multipliciter dici. sed hoc non propter diuersitatem accidentiuz vel partium dicit. immo propter diuersitatem ac multitudinem nominuz que de deo dicuntur. que licet multiplicia sint. vnum tamen significant. scilicet diuinam naturam. hec enim non ita accipiuntur cum de illa incommutabili eternaq; substantia incomparabiliter simpliciore q̄ est humanus animus dicuntur. quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Unde augustinus in libro sexto de trinitate. Loco inquit hoc est esse quod fortem esse. vel sapientem esse. vel iustum esse. et si q̄d de illa multiplicia simplicitate dixeris quo substantia eius significetur humano autem animo non est hoc esse quod est fortem esse. aut prudentem. aut iustum. potest enim esse animus et nullaz istaz habere virtutem.

¶ Tanta est dei simplicitas q̄ nulli p̄dicamentoz subiicitur.

Quod autem in di

uina natura nulla sit accidētiū diuersitas. nullaq; penitus mutabilitas sed pfecta simplicitas. ostēdit Augu. in. vi libro de tri. dicens Intelligamus deū quantū possumus. sine qualitate bonū sine quātitate magnū sn indigētia creatorē sine situ presentē. sine habitu oia cōtinentē. sine loco vbiq; totū. sine tē pe sempiternū. sine vlla sui mutatione

mutabilia facientem. nihilq; patientē. Quisq; deum ita cogitat. etsi nondum potest inuenire oīno quid sit. pie tamē caueat quātum potest aliquid de illo sentire quod non sit. Ecce si subtiliter intendas. ex his atq; predictis aperīt illa predicamenta artis dyaletice. dei nature minime conuenire. que nullis subiecta est accidentibus.

¶ Or deus non proprie sed abusiue dicitur substantia

Inde nec proprie

dicitur substātia vt Augustinus libro vij. de trinitate ostendit dicens. Sicut ab eo qō est esse appellatur essentia. ita et ab eo qō est subsistere substantiam dicimus. si tamen dignum est vt deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebo recte intelligitur. in quibus vt in subiectis sunt ea que in aliquo vt ī subiecto esse dicuntur. sicut in corpore color. atq; in forma. Corpus enim subsistit. et ideo substantia est. Res vero mutabiles neq; simplices proprie dicuntur substantie. Deus autem si subsistit vt substantia proprie dici possit. inest in eo aliquid tanq; in subiecto. et non est simplex. Hepbas autez est dicere vt subsistat deus ⁊ subsit bonitati sue. ⁊ illa bonitas non substantia sit vel potius essentia. neq; ipse deus sit bonitas sua sed in illo sit tanquā ī subiecto. Unde manifestum est deū abusiue substantiam vocari. vt nomine vsitatiore intelligatur essentia quod vere ac proprie dicitur. ita vt fortasse solum deum dici oporteat esse etiam. Est enim vere solus. quia incommutabilis est.

¶ Or non est in deo aliquid quod nō sit deus.

Huiꝰ autē essentie

simplicitas ac sinceritas tanta est. ꝙ nō est in ea aliquid quod non sit ipsa. sed idem est habens et quod habetur. Unde hilarius in septimo libro de trinitate ait. Non ex compositis inquit deus qui vita ē subsistit. neq; qui virtus est ex infirmis cōtinetur. nec qui lux est ex obscuris coaptatur. nec qui spiritus est ex disparibꝰ formalis est. totum quod in eo est vnum ē. Item Hilarius in. viij. libro de trinitate. Non hūano modo deus ex compositis est vt in eo aliud sit quod ab eo habetur aliud sit ipse qui habeat. sed totum vita est natura. scilicet perfecta et infinita. et non ex disparibus constituta. sed viuens ipsa per totum. De hoc eodem Boetius in libro de trinitate ait. Quo circa hoc vere est vnum. in quo nullus numerus. nullum in eo aliud preter id quod est. neq; enim subiectum fieri potest Augustinus quoq; in libro de fide ad petrum dicit. In dei substantia non ē aliquid quod non sit substantia. quasi aliud sit ibi substantia. aliud quod accidit substantie. sed quicquid ibi intelligi potest substantia est Verum hec dici possunt et facile credi. videri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Augustinus in. xv. libro de trinitate. Sic habetur in natura vniuscuiusq; trium. vt qui habet hoc sit quod habet. sicut immutabilis simplexq; substantia. Unde Ysidoꝰ ait. Deus simplex dicitur siue non amittendo quod habet. siue non aliud habet quod non est ipse ⁊ aliud quod in ipso est. ⁊ cum tante simplicitatis atq; sinceritatis sit natura diuina. est tamen in ea persona trinitas. Unde Augusti. in. xi. libro de ciuitate dei ait. Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus qz pater est in ea solus. aut filiꝰ in ea solus. aut spiritussanctus solus. i. quia est sola ista nominum trinitas siue subsistentia psonaꝝ sicut sabelliani putauerūt. sed ideo simplex dicitur qz est hoc quod habet. excepto quod relatiue queq; persona ad alteram dicit nec est ipsa. Nam vtriq; pater hz filiū

ad quem relatiue dicitur. nec tamen ip se est filius. In quo vero ad semetipsū dicitur non ad alterum hoc est quod habet. sicut ad semetipsuz dicitur vi uus habendo vitam. et eadem vita ipse est. propter hoc vtiq; natura hec dicitur simplex q; non sit aliud habēs. et aliud id quod habet sicut in ceteris rebus est. Non em̄ habens liquorem liquor est. nec corpus color. nec anima sapiētia est. Ecce quāta est idēptitas quāta est vnitas. t immutabilitas. sim plicitas. puritas diuine substantie. iux ta infirmitatis nostre valitudinem as signauimus.

¶ Bi. ix. De distictione triū psonaz.

Nunc ad distin

ctionem psonaz accedamus. Teneamus ergo vt docet au gustinus in libro de fide ad petruz. pa trem et filium t spm̄sanctū vnum eē naturaliter deū. nec tamē ipsum patrē esse qui filius est. nec ipsum filiuz esse qui pater ē. nec spiritumsc̄m esse q̄ pa ter est aut filius. Una em̄ est essentia patris et filij t spiritussancti. in qua nō est aliud pater. aliud filius. aliud spiri tussanctus. cuius psonalit̄ sit alius pa ter. alius filius. alius spiritussanctus.

¶ Hic de coeternitate filij cum patre.

Penitus est eniz a

patre filius. t ideo alius. nec tamē an te fuit pater q̄ filius. coeterne sunt em̄ sibi tres persone.

¶ Argumentatio arrianoz.

Sed cōtra hoc in

quit hereticus. vt refert Ambrosius in primo libro de trinitate. Omne qō natum est principium habet. t ideo qz filius est. principium habet t esse ce pit. quod hereticorum ore sic dictū ē Nam ipse arrius vt meminit Augu stinus in libro sexto de trinitate dixisse fertur. Si filius est. natus est. si nat9 ē erat qn̄ non erat filius.

¶ Responsio Augustini catholica

Qui hoc dicūt nō

intelligunt etiam natum esse deo sem piternum esse. vt sit coeternus patri fi lius. sicut splendor qui gignitur ab ig ne atq; diffunditur coeuus est illi t es set coeternus si ignis esset eternus.

¶ Oppositio Augustini contra here ticam.

Item si dei filius

inquit Augustinus virtus et sapien tia dei est. nec vnq; fuit deus sine vir tute et sapientia. coeternus est deo pa tri filius. Dicit autem apostolus chri stum esse dei virtutem et dei sapien tiam. aut ergo non fuit quando non fu it filius. aut aliquando deus non ha buit virtutem t sapientiam. quod de mentis est dicere. Constat enim quia semper habuit sapientiam. semper er go habuit filium.

¶ Responsio ambrosij ad idem auc toritate fulta.

Idem quoq; arri

anice questioni Ambrosius i hūc mo dum respondet. Ego inquam filium natum esse confiteor. quod reliquum est infidelitatis horresco. Scriptum est enim in veteri testamento. vt vel vnum ex pluribus dicaz. Ante me nō fuit alius deus. et post me non erit. q̄s ergo hoc dicat pater an filius. Si fili us ante me inquit non fuit alius deus Si pater. post me inquit non erit. hic priorem ille posteriorem non habet. Inuicem enim in se et pater in filio et filius in patre cognoscatur. Cum enim patrem dixeris eius etiam filium de signasti. quia nemo ipse est pater sibi. Cum filium nominas et patrem fate ris quia nemo ipse sibi filius est. itaq; nec filius sine patre. nec pater potest

esse sine filio. Semper ergo pater semper & filius.

¶ Inuectio Ambrosij in hereticos

Item dic inquam

heretice mihi. fuit ne tempus quando deus omnipotens pater non erat & deus erat. Nam si pater esse cepit. deus ergo primo erat. & postea pater factꝰ est. quomodo ergo immutabilis deus est. Si enim ante deus postea pater fuit. vtiqꝫ generationis accessione mutatus est. sed auertat deus hanc amentiam. quia semper habuit sapientiam semper habuit filium

¶ Ineffabile est quomodo filius sit & non habet priorem patrem. sicut modus generationis inintelligibilis est ineffabilis.

Sed queris a me

inquit Ambrosius. quomodo si filius sit non priorem habeat patrem. quero inquit abs te quomodo filium putas esse generatum. Mihi enim impossibile est generationis scire secretū. mēs deficit. vox silet. non mea tantum. sed et angelorum. supra potestates. & supra angelos. & supra cherubin. & supra seraphin. & supra omnē sensum est. qz scriptū est. pax xpi supꝫ omnez sensū ē. Et si pax christi est supra omnem sensum. quomodo tanta generatio non est supra omnem sensum. Tu ergo manū ori admoue. scrutari non licet superna misteria. licet scire qꝺ natus sit. non licet discutere quomodo natus sit. illud negare non mihi licet hoc querere metus est. Ineffabilis enī est illa generatio. Unde Esaias Generationem eiꝰ quis enarrabit.

¶ Quidam presumunt discutere generationis seriem

Quidam tamē de

ingenio suo presumentes. dicunt illaz generationem posse intelligi. & alia huiusmodi inherētes illi auctoritati. Hieronimi super Ecclesiastem. In sacris scripturis quis sepissime non pro impossibili sed pro difficili ponitur. vt ibi. generationē eiꝰ quis enarrabit. sed hoc non dicat Hieronimus. ideo qꝺ generatio filij eterna plene intelligi vel explicari possit a quoqꝫ mortalium. sed quia de ea aliquid intelligi vel dici potest. quidam tamē hoc accipiunt dictū de temporali generatiōe christi.

¶ Utrum debeat dici. semper gignitur vel semꝑ genitus est filius.

Hic queri potest

cuiz generatio filij a pre nec principiuz habeat. nec finē qz eterna ē vtrū dēat dici filius semper gignitur vel semꝑ genitus est. vel sēper gignetur. De hoc Gregorius super Job ait. Dominus ihesus in eo qꝺ ē virtus & sapientia dei de patre ante tempa natus est. vel potius quia nec cepit nasci nec desijt. dicamus verius semper natus. non autem possumus dicere semper nascitur. ne imperfectus eē videatur. Ut vero vt eternus designari valeat & perfectus. semper dicamus et natus quatenus et natus ad perfectionem pertineat. et semper ad eternitatem. cuius per hoc ipsum qꝺ perfectum dicamus. multum ab illius veritatis expressione deuiamus. quia quod factum non est nec potest dici proprie perfectum. sed balbutiendo vt possumus excelsa dei resonamus. Et dominus nostre infirmitatis verbis condescendens estote inquit perfecti sicut & pater vester celestis perfectus est. Super illum locum etiam psalmi. Ego hodie genui te. De hac itaqꝫ generatiōe filij loquitur Augustinus ita. Quanqꝫ per hoc qꝺ dicat hodie etiam possit intelligi dies ille qꝺ christus ꝑm hominez natus est. tame

quia hodie presentiam significat. atq3 in eternitate nec preteritum quicq3 est quasi esse desierit. nec futurum quasi nondum sit. sed presens tantum. quia quicquid eternum est semper est. diuinius tamen intelligitur de sempiterna generatione sapientie dei. Unde etiam. Augustinus in libro. lxxxiij. questionum de semper nato differens ait. Melior est sp natus q3 qui sp nascit. qz qui semp. nondum natus. et nunq3 natus est aut natus erit si semper nascitur. Aliud est enim nasci. aliud natum esse. ac p hoc nunq3 filius est si nunq3 natus est. filius aute est quia natus. et semper filius quia eternus. semper ergo natus. Ecce his verbis ostendit Augustinus q generatio filij semper est. nec preterijt nec futura est. quia eterna est. ideo enim dixit genui. ne nouum putaretur. scilicet ne videretur incepisse. hodie dixit. ne preterita generatio videretur. Ex his ergo verbis propheta vt ait Johannes crisostomus nihil aliud manifestatur nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius.

¶ Origenes videtur dicere cõtra. ait enim q semper generatur filius a patre

Origenes vero si

per hieremiam dicit q filius generatur a patre. His verbis saluator noster ē sapientia dei. sapientia vero est splendor eterne lucis. saluator ergo noster splendor est claritatis. splendor autē non semel nascitur & desinit. sed quotiens ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur totiens oritur et splendor claritatis. Sic ergo saluator sēper nascitur. Unde ait in libro sapientie. Ante omnes colles generat me dñs. nō vt quidam male legunt genera. His verbis aperte ostendit Origenes sane dici posse & debere. semper filius nascitur. quod videtur contrariū illi verbo Gregorij premisso. scz non possumus dicere semp nascitur.

¶ Exponit premissa verba Gregorij ne putetur inter doctores esse contrarietas.

Sed ne tanti auc

ctores sibi in tāta re cōtradicere videātur illa Gregorij verba benigne interpretemur. dominus iquit ihesus ante tpa natus est. vel potius quia nec cepit nasci. nec desijt. dicamus verius sēper natus

¶ Questio de ipsis verbis Gregorij

Sed quō verius

dicitur hoc scilicz q filius semp natus est. q3 illud scilicet q de patre ante tempora natus est. Illud enim sincera & catholica fides tenet ac predicat vt istud Quare ergo ait dicamus verius. cum vtrūq3 pariter sit verum. nisi quia volebat hoc intelligi ad maiorem euidentiam & expressionem veritatis dici q3 illud. His etenim verbis omnis calliditatis versutis hereticis obstruitur aditus. quibus fm veritatem christi generatio sine initio et sine fine esse perfecta monstratur. Non autem adeo aperte mōstratur veritas cum dicitur. filius ante tēpa genitus est de patre vel filius semper nascitur de patre. et ideo dicit Gregorius. q non possumus dicere semp nascitur. Non inquā ita conuenienter non ita congrue ad explanationē veritatis. potest tamen dici si sane intelligatur. Semper enim nascitur filius de patre vt ait Origenes. non q quotidie iteretur illa generatio. sed qz semper est. semper ergo nascitur. i. natiuitas eius sempiterna est.

¶ Qz filius semper generatur probat ex dictis Hilarij.

Hilarius quoq3 di

cit filiū nasci ex patre i li. vij. de tri. his verbis. Viuens deus et nature eterne viuētis potestas. & qō cū sacramēto

scientie sue ex eo potestas est. et quod cuz sacramento scientie sue ex eo nascit non potuit aliud esse q̄z viuens. Nam cum ait. sicut me misit viuens pater et ego viuo propter patrem. docuit vitā in se per viuentem patrem inesse Ecce hic habes quia filius nascitur de patre. Item in eodem cum dicit Christus. Sicut pater habet vitam in se. sic et filio dedit vitam habere i semetipso. omnia viua sua ex viuente testat⁹ est Qd autem ex viuo viuum natum est. habz natiuitatis perfectum sine nouitate nature. Non em̄ nouuz est quod ex viuo generatur in viuum. quia nec ex nihilo est et vita que natiuitatem sumit ex vita. necesse est per nature vnitatem et p fecte natiuitatis sacrāmētum. vt in viuente viuat. et in se habeat vitam viuētem. Ecce et hic habes quia genenerat⁹ ex viuo viuus filius. Item in eodē In deo totum quod est viuit. deus em̄ vita est. et ex vita non potest quicq̄ eē nisi viuum. neq̄ ex deriuatōe sed ex virtute natiuitas est. Ac sic dum totū qd est viuit. et dum totum quod ex eo nascitur virtus est. Habet natiuitatem filius. non demutatione. et hic dicit quia nascitur. Item in octauo libro de trinitate Donat pater filio tantum esse q̄ntū est ipse. cui innascibilitatis esse. ymaginez sacramento natiuitatis impartit quez ex se in sua forma generat. hic dicit qz generat pater filiū

¶ Breuiter docet quid de hoc p̄ceden dum sit

Dicamus ergo filium de patre āte tempora. et semp nasci d̄ patre. sed congruentius semper natū et eundem fateamur ab eterno esse. et patri coeternum id est auctori. Pater em̄ generatione auctor est filij. vt in sequenti ostendetur. Vt ergo pater est ēn⁹ ita et filius est eter⁹. & p̄ sine auctore. filius vero non. quia p̄ innascibil' filius natus. et vt ait Hilarius in. xij. li. de trinitate Aliud ē sine auctore semp eē eternū. aliud patri. i. auctori eē coeternum. Vbi autē pater auctor est ibi natiuitas ē. quia sicut natiuitas ab auctore ē. ita et ab eterno auctore eterna natiuitas est Omne autem quod semper est. et eternuz ē. & non tamen omne qd eternuz est etiam innatum est. quia qd ab eterno nascitur habet eternum esse. quod natum ē. quod autem nō natum est. id cum eternitate nō natū est. Qd vero ab eterno natum est. id si non eternū natū ē. iam non erit et pater auctor eternus Si quid ergo ei qui ab eterno patre natus est ex eternitate defuerit. idipsum auctori nō est ambiguū defuisse. quia si gignēti infinitum est gignere et nascenti infinitum etiā nasci est Odium em̄ quid iter natiuitatem dei filij et generationem dei patris non sensus admittit. quia et in generatione natiuitas est. et in natiuitate generatio est. qz sine vtroq̄ neutrum est. vtrūq̄ g̃ sine intervallo sui est.

¶ Argumētatio hæretici

Sed inquiet hereticus Omne quod natum est non semp fuit. quia in id natum ē vt esset. Nemo ambigit quin que i rebus humanis nata sunt. aliquando nō fuerunt. & aliud ē ex eo nasci quod non semper fuit. aliud ex eo natū esse quod semper est. ibi nec semper fuit qui pater est. nec semp pater est. et qui non semper est pater. non semper genuit. vbi autem semper ē pater semper est filius. Qz si semper deo patri proprium est q̄ semper est pater necesse est filio semper esse proprium q̄ semper est filius Quomodo ergo cadet in itelligentiam nostram vt nō semper fuerit cui proprium est semper eē quod natum est. Natum ergo vnigenitum deum confitemur. sed natum ante tēpora. nec ante esse q̄z natū. nec ante natuz q̄z esse. quia nasci quod erat iam non nasci est. & seipsum demutare na-

scendo. hoc autem humanum sensum ꝛ intelligentiam mundi excedit. non hoc capit ratio hūane intelligentie. sed pīe fidelis pfessio est.

¶ Distinctio. x

¶ De spūsco agitur. ꝛ primo dicit q sit amor patris ꝛ filij

Nūc post filii eter

nitatem de spiritusancto quantum deo donante videre conceditur disseramus Spiritussanctus amor est siue charitas siue dilectio patri ꝛ filij. Unde Augustinus in. xv. libro de trinitate ait. Spiritussanctus nec patri est soli⁹. nec filij est solus. sed amborum. ꝛ ideo communem qua inuicem se diligūt pater ꝛ filius nobis insinuat charitatem Johānes autē in epistola canonica ait. Deꝰ charitas est. non dixit. spūssanctus charitas est. quod si dixisset absolutior eēt sermo. ꝛ non parua pars questionis de esa. Sed qa dixit. deus charitas est. incertum est. ꝛ ideo querendum est vtr deus pater sit charitas. an filius. an spiritussanctus. an deus ipsa trinitas. quia et ipsa non tres dij. sed deus est vnus. Ad quod Augustinus in eodem libro ita dicit. Quesdo cur sicut sapientia ꝛ pater dicatur ꝛ filius ꝛ spiritussanctus. et simul omnes. non tres. sed vna sapientia. non ita ꝛ charitas dicatur pater ꝛ filius ꝛ spiritussanctus. ꝛ simul oēs vna charitas. Non ideo tamen quisq̄ nos incōuenienter estimet charitatē appellare spiritumsanctum. quia ꝛ deus pater ꝛ deus filius potest charitas nuncupari. sicut proprie verbum dei ꝛ sapientia dei dicatur. cum pater ꝛ spiritussc̄us sint sapientia. Si ergo proprie aliquis horum trium charitas nuncupari debet quis aptius q̄z spiritussc̄tus. vt scz in illa simplici sūmaq̄ natura nō sit aliud substantia ꝛ aliud charitas. sed substantia ipsa sit charitas. ꝛ ipsa charitas sit substantia siue in patre siue in filio siue in spiritusancto. ꝛ tamen spiritussancti charitas proprie nūcupatur. Ecce his verbis aperte ostendit Augustinus q in trinitate charitas aliquādo refertur ad substantiam. que omnis est trium personaruz. ꝛ tota est in singulis. aliqñ specialiter ad personam spiritussancti. sicut sapientia dei. aliquando pro substātia diuina. aliquando pro filio proprie accipitur. et hoc in multis fieri reperitur.

¶ Exemplis confirmat eadem nomina ꝛ proprie et vniuersaliter accipi.

Plurimis enīz exē

plis doceri potest multa rerum vocabula. ꝛ vniuersaliter pon. ꝛ proprie quibusdam rebus adhiberi. sicut legis nomine. aliquando simul omnia veteris testamenti significantur eloquia. aliquādo autem proprie vocatur lex que per Moysen data est. Multa alia supponunt exempla. sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis Sicut ergo vnicum dei verbum proprie vocamus nomine sapientie. cum sit vniuersaliter et spiritussanctus ꝛ pater ipsa sapiētia ita spūssanctus proprie vocabulo charitatis nuncupatur. cum sit ꝛ pater ꝛ filius vniuersaliter charitas Ex dei verbum id est. vnigenitus dei filius apte dictus est dei sapientia ore apostoli dicentis xp̄m dei sapientiam ꝛ dei virtutem. Spiritus autem sanctus vbi sit dictus charitas inuenimus. si diligenter Johannis apostoli eloquium scrutemur. qui cum dixisset. diligamus inuicem. quia dilectio ex deo est adiunxit. et omnis qui diligit ex deo natus est. quia deus dilectio est. Hic manifestauit se dixisse eam dilectōnem esse deū quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo est dilectio. sed quia ꝛ filius ex deo patre natus est. ꝛ spūssanctus ex deo patre procedit quez potius eorum hic debeamus dictum accipere cē dilectōem. merito q̄rit̄. Dz em solus ita deus est

vt non sit ex deo. & ideo dilectio que ita est deus vt ex deo sit. non ipse pater ē. sz aut filius aut spiritussanctus. Sz in psequntib9 cum dei dilectōem cōmemorasset Jhesus q̄ dilexit nos. & hinc horatus esset vt & nos inuicem diligam9 atq3 ita in nobis deus maneat. q2 vtiq3 dilectionem deum dixerat. statim volens de hac re apertius aliquid eloqui inquit Jn hoc cognoscimus quia in ipo manemus & ipse in nobis. quia de spiritu suo dedit nobis Spiritus ita3 sāctus ō quo dedit nobis. facit nos in deo manere & ipsum in nobis. hoc autem facit dilectio. Jpse ergo deus est dilectō deus ergo spiritussanctus qui p2cedit ex deo significatur vbi legitur. deus dilectio est. & ex deo est. Ecce his verbis aperte dicit Augustinus spiritumsanctum esse charitatem patris & filij. & intantum quoq3 sermonem p2duxit. vt videatur dixisse spiritumsanctum non solum esse dilectionem patris et filij q̄ se inuicem & nos diligunt. sed etiam dilectionem qua diligimus deum. ſ vtz ipe sit charitas ſq̄ nos ſdiligim9 deū in sequnti explicabitur.

¶ Restat ostēdere quod posuerat. scilicz quomodo spiritussanctus sit amor quo pater a filio & filius a patre diligitur

Nūc ergo quod incepimus ostēdere curemus. scilicet spiritumsanctum dilectōem esse siue amorem patris & filij. quo scilicet pater diligit filium. & filius patrē Dc hoc Hieronimus super. xnij. psalmum ait Spiritussanctus nec pater est nec filius. sed dilectio quam habet pater in filium. et filius in patrem. Augustinus quoq3 in sexto libro de trinitate ait Jn omnibus equalis est patri filius. & ē vnius eiusdemq3 substantie. Quapropter etiam spiritussanctus in eadem vnitate substantie & equalitate subsistit. Siue eñ sit vnitas amborum. siue sanctitas. siue charitas. manifestuz est q̄ non aliquis duorum est quo vterq3 coniungitur. q̄ genitus a gignente diligat. genitorēq3 suum diligat. Sintq3 non participatione. sed essentia sua. neq3 dono superioris ſalicuius. sed suo p2prio seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis Ecce hic habes spiritumsanctum esse quo filiꝰ diligitur a pre & pater a filio & q̄ illi seruant vnitatem pacis Spiritus ergo sanctus vt ait Augustinus in codē cōmune est aliquid patri & filij quicq̄d illud est. at ipa cōmunio consubstantialis & coeterna est. que si amicicia conuenienter dici potest dicatur. sed aptius dicitur charitas & hec quoq3 substantia q2 deꝰ ſba & deꝰ charitas ē. tria q̄ sūt et non amplius vnus diligēs eū qui ō illo est. & vnus diligens eum de quo ē et ipsa dilectio. Que si nihil ē. quomō deus dilectio est. Si nō est substantia. quō deꝰ est substātia.

¶ Q2 sicut spiritussanctus ꝯmunis est patri & filio. ita cōmune nomen habet p2p2ium

Hic notandum est q̄ sicut spiritussanctus in trinitate specialiter dicitur charitas. que est patris et filij vnio. ita & tenet nomen ꝓpie qō patri & filio cōmuniter quodammodo congruit. Unde Augustinus in. xv. libro de trinitate Si charitas inqt q̄ pater diligit filium & patrem diligit filiꝰ ineffabiliter cōmunionem demonstrat amborum. quid conuenientius q̄ vt ille dicatur p2prie charitas qui spiritus est cōmunis ambobus. Hoc enim sanius creditur & intelligitur. vt non solum spiritussanctꝰ charitas sit in illa trinitate. ſz non frustra p2prie charitas nuncupetur p2pter illa que dicta sunt sicut non solus in illa trinitate. vel spiritus est vel sanctus. quia & pater spiritus. & filius spiritꝰ. & pater sanctus. et filius sanctus. et tamen ipse frustra nō dicatur spiritussanctus. Qui enim est

cōmunis amboꝝ id vocatur ipse, ꝓprie qđ ambo cōmuniter. Alioquin si in illa trinitate solus spūssanctus est charitas. profecto ⁊ filius. non solius patris sed etiā spūssancti filius inuenitur. Ait eñ apls de deo patre. Trāstulit nos in regnū filij charitatis sue. Si ergo nō est in illa ūnitate charitas dei. nisi spūssancti filius est spūssancti. Sz qz ꝑ absurdissimū est. restat vt non solus ibi sit charitas spiritussanctus. sed ꝓpter illa de quibus satis dissertū ꝓprie sic vocat

¶ Distinctio.xi

¶ Qz spūssanctus ꝓcedit a patre et a filio

Hic dicendum est

spūmsanctum a patre esse ⁊ filio. ⁊ ꝓcedere a patre ⁊ filio qđ multi heretici negauerunt. Qz aūt de vtroqꝫ ꝓcedat multis diuinoꝝ eloquioꝝ testimonijs cōprobat. Dicit eñ apls. Misit deus spūm filij sui in corda vestra. Ecce h̄ dz spūs filij. Et ibi. Qui autē spūm xp̄i non hz hic nō est ei. Ipse etiā filius de spūsco dicit in euāgelio. Quē ego mitto vob a patre. Patrē āt spūs dictus est vbi legit. Si spūs eius qui suscitauit xp̄m a mortuis habitat in vob. Et ipse xp̄s dicit. Non eñ vos estis qui loquimini. sed spūs patris vestri q̄ loquit. Et alio loco. quē mittet p̄ in noie meo. Et alibi ipse filius de spūsancto ait. De p̄ce, ꝓcedit. His ⁊ alijs plibꝫ autoritatibꝫ ostēditur qꝫ spūssanctus a patre ⁊ filio ꝓcedit

¶ Qz greci nō ꝓcedūt spūmsanctū ꝓcedere a filio

Greci tamē dicūt

spūmsanctum ꝓcedere tm̄ a p̄re ⁊ non a filio. Qđ ideo dicūt qz veritas in euāgelio fidem integre ꝓtenēte. de ꝓcessione spūs loquens. solū p̄rem cōmemorat. dicens Spūs q̄ a p̄re ꝓcedit. Et etiā ideo. qz in ꝓncipalibꝫ cōsilijs que apud illos celebrata sunt. ita symbola eorum subiūcta anathematibꝫ sanctita sunt. vt nulli de trinitate fide aliud docere vel aliter p̄dicare q̄ꝫ ibi ꝓtinet liceat. In quibꝫ quidez symbolis cū spūs ꝓmemoret ꝓcedere a p̄re ⁊ nō a filio. q̄ cūqꝫ inquūt a filio eū ꝓcedere addunt. anathema iudicant. vñ ⁊ nos arguūt anathematis reos. Addunt etiā ad assertionem sue opinionis. ⁊ in testimonium nr̄e dānationis de symbolo fidei qđ sm traditionē p̄dictoꝝ ꝓsiliorꝫ. Leo tercius Rome transcriptū in tabula argentea post altare beati Pauli posita ꝓsteri reliquit ꝓ amore. vt ipse ait. ⁊ cautela fidei ortodoxe. In quo quidem symbolo in ꝓcessione spiritus. solus cōmemorat pater his verbis. Et in spiritumsanctū dñm ⁊ viuificantem ex patre ꝓcedentem cum patre ⁊ filio coadorandum ⁊ glorificandum ⁊c. Illud est symbolum qđ in missa cantat editum in niceno cōsilio. In fine cuius subiunctum est. qui aliud docuerit vel aliter ꝓdicauerit anathema sit. Ideoqꝫ greci nos anathematisatos dicunt. quia dicimus spūmsanctū a filio ꝓcedere. qđ ibi nō ꝓtinetur. Qđ eñ sm nos ibi dicit. qui a patre filioqꝫ ꝓcedit. alterum a latinis est additū scz filioqꝫ.

¶ Responsio vbi determinantur ꝓdicta.

Nos āt illa verba

sic determinamus. Qui aliud docuerit vel aliter ꝓdicauerit id est contrariū docuerit. vel contrario modo ꝓdicauerit anathema sit. Aliud ergo ꝓpositio posuit. qualiter ⁊ apostolus in epistola ad Galathas. Si quis aliud euāgelisauerit id est contrarium. anathema sit. non dicit. si quis addiderit. Nam si illō diceret sibiipsi vt ait Augustinus ꝓiudicaret. qui cupiebat venire ad quosdam quibus scribebat. sicut ad thessalonicenses. vt suppleret que illoꝝ fidei deerant. ꝑ qui supplet qđ minus erat addit nō qđ inerat tollit. Qui āt ꝓtergredit

fidei regulam. non accedit in via sed recedit a via. Ad illud autē qđ de euangelio opponunt respondemus ita. qz cū dicat in eo veritas spūmscūm a pre ꝓcedere. non addit solo. ⁊ ideo etiā a se ꝓcedere non negat. sed ideo patrē rm nominat. quia ad eum solz referre etiā quod ipsius est. qz ab illo habet.

¶ Oz greci in sensu ꝙueniāt nobiscum et verbis differāt.

Sciendū est tamē

ꝙ greci confitētur spūmsanctū esse filij sic pris. qz ⁊ aplus ait. Spūm filij. Et veritas in euangelio Spūm veritatis. Sed cū non sit aliud spūmsanctū esse pris vel filij. qđ esse a patre ⁊ filio. etiā in candē nobiscum fidei sententiam cōuenire videntur licet in verbis dissentiant

¶ Auctoritatibus grecorum ostendit spiritumsanctum etiam procedere a filio.

Vnde etiā quidā

eorum catholici doctores intelligentes vnam eandemqđ fore sententiam predictorum verborum. quibꝫ dicitur spūs sanctus procedere a filio ⁊ esse filij. ꝓfessi sunt spiritumsanctum etiam procedere a filio. Vnde Athanasius in symbolo fidi. Spiritusscūs a pre ⁊ filio nō fact⁹. nō creatus nec genitus. sed ꝓcedens. Ecce spūmsanctuz aperte dixit ꝓcedere a patre ⁊ filio. Vidimus etiam eorum maxim⁹ doctor ī libro de spuscō ⁊ spūmscūm a filio ꝓcedere dicat Saluator inquit qui ⁊ veritas. non em̄ loq̄tur a semetipso. hoc est non sine me ⁊ sine meo ⁊ patrisarbitrio. quia inseparabil est a me ⁊ a patris volūtate. quia ex se non est. sed ex patre ⁊ ex me est. hoc em̄ ipsum quod subsistit ⁊ loquitur a patre et a me illi est. Item si spiritussanctus qui est spiritus veritatis spiritusqꝫ sapientie non potest audire a filio loquente que nescit. cum hoc ipsum sit quod ꝓfertur a filio. idest. procedens deo. spiritus veritatis procedens a veritate. consolator manans ex consolatione. Item Cirillus episcopus in epistola Nestorio directa ait Spiritus intelligitur per se ꝑm qđ spiritus est. ⁊ nō filius. sed tamen non est alienus ab eo Spiritus enim veritatis nominatur. et profluit ab eo sicut ex deo patre Johannes quoqꝫ Crisostom⁹ in omel. q̄dam de expositione simboli sic ait Ipse est spiritus procedens de patre ⁊ filio. q̄ diuidit dona propria prout vult Trē in alia omelia. Credendum est spiritū sanctum patris esse ⁊ filij. Istum spiritumsanctum dicimus patri ⁊ filio coequalem. ⁊ ꝓcedentem de patre ⁊ filio hoc credite ne colloquia mala corrumpant bonos mores Ecce a doctoribus grecorum aperta habemus testimonia. quibus spiritussanctus a patre ⁊ filio ꝓcedere ostenditur. Omnis ergo līgua confiteatur spūmsanctum procedere a patre ⁊ filio.

¶ Distinctio. xij.

¶ Vtrū spūssanctus prius vel plen⁹ ꝓcedat a pre qđ a filio

Item queritur cū

spiritussanctus a patre procedat ⁊ filio vtrum prius vel magis processerit a patre qđ a filio. qđ nititur hereticus ostendere ita dicēs. Si processit spiritussanctus a patre. ꝓcessit vtiqꝫ aut nato iam filio. aut non nato filio Si vero iam nato filio processit. ante natus est filio qđ processerit spiritussanctus. Precessit igitur natiuitas filij processionem spiritussancti Si autem a patre non nato filio. ante processit qđ filius genitus fuerit.

¶ Responsio Augustini ad id qđ primo querebatur. scilicet an prius a pre qđ alio processerit.

His ⁊ huiōi questi onibus magis laboriosis ꝫ fructuosis respondet Aug. in .xv. li. de trini. dicēs In illa sūma trinitate que deus est. inē ualla temporū nulla sunt. per que possz ostendi. aut saltem requiri. vtrum pr̄i? de patre natus sit filius. ⁊ postea de ambobus processerit spūssanct?. Nunqd ergo possumus querere vtrum iam ꝓcesserat spiritussanctus de patre qñ natus est filius. an nondum processerat. et illo nato de vtroqꝫ processit Nō possunt prorsus ibi ista queri vbi ex tempore nihil inchoatur. vt consequenti ꝓficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem filij de patre. intelligat sine tempore processionem spiritussancti ō vtroqꝫ. Ecce his verbis absoluta est questio illa. qua querebatur vtruz prius processerit spiritussanctus a patre ꝫ a filio.

¶ Hic agitur ō eo qō secundo q̄rebaſ scz an magis vel plenius processerit a patre ꝫ a filio.

Nunc tractanduz est qō secundo querebatur. scz an plenius vēl magis procedat spiritussanct? a patre ꝫ a filio. Ad qō dicimus quia sicut nō ante procedit a patre ꝫ a filio ita non magis vel plenius procedit a patre ꝫ a filio. Aug?. trī in .xv. li. de trini. dicit ꝙ spiritussanctus ꝓncipaliter ꝓcedit de patre. Non frustra inquit in hac trinitate non dicitur verbū dei nisi filij? nec donum dei nisi spūssanctus. nec de quo genitum est verbum. ⁊ de quo ꝓcedit principaliter spiritussanctus nisi deus pater. Ecce audisti quia spūssūs principaliter procedit a patre. scz ne te hoc turbaret ipse continuo ex quo sensu dixerit aperit subdens. Ideoqꝫ addidi principaliter. quia ⁊ de filio spūssanct? procedere reperit. sed hoc quoqꝫ illi pater dedit nō iam existenti ⁊ nōdū habēti. sed quicquid unigenito verbo dedit gignendo dedit. Sic ergo genuit eū vt etiam de illo donum cōmune procederet. ⁊ spūssanctus eēt amborū Ecce exposuit ipemet quō principaliter spirit? procedat a patre. non quia pr̄i? vel magis procedat a patre ꝫ a filio. sed quia cum procedit a filio. hoc ꝑm hz filius a patre

¶ Ex eodez sensu dicit spūssūs ꝓprie ꝓcedere a patre

Ex eodē sensu etiā dicitur ꝓcedere ꝓprie de patre. Unde Hiero. in expositiōe catholice fidei. Niceniqꝫ symboli ait. Credimus in spūm sanctum qui de patre ꝓcedit ꝓprie Item spūmsanctum verū deum inuenim? in scriptura. ⁊ de patre esse ꝓprie Et idez de patre filius. ⁊ spūssanctus ꝓprie et vere ꝓcedit Ecce aperte dicit spūmsanctū ꝓprie esse de patre. ⁊ ꝓprie ꝓcedere de patre. quod non est ita intelligendum tanqꝫ prius vel plenius a patre procedat ꝫ a filio. sed quia hoc habet pater a se non ab alio. vt de ipso sit ⁊ procedat spūssanctus. filius autez non a se. ꝫ a patre hoc habet. vt de ipso sit ⁊ procedat spūssanctus

¶ Ex eodē sensu dicit spūssanct? eē ⁊ mitti a patre per filiū

Forte etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur spūssanct? mitti per filium ⁊ a patre esse per filiuz Unde Hilarius ad deum patrem de spiritussancto ⁊ filio loquens. in .xj. li. de trini. ait In spū sancto tuo ex te profecto ⁊ per eum misso. Item ante tempora unigenitus tuus ex te nat? manet ita ꝙ ex te per euz spiritussanctus tuus est. quod ⁊ si sensu nō percipiam. tamē teneo conscientia. In spūalibz cūm rebz tuis hebes sum. Item in eodem. Conserua hāc oro fidei mee religionem. vt qō in regenerationis mee symbolo professus sum. semper obtineam te patrez scz ⁊ filium tuū una tecum adorem. et

ſpiritumſcñi tuum. qui ex te p vnigenitum tuũ eſt promereat. Ecce apte dicit ſpiritumſcñi a patre ⁊ filio ⁊ mitti ⁊ eſſe. quod non ē intelligenduꝫ quaſi a patre per filium minorem mittatur vel ſit. ſed quia ex patre et filio ē ⁊ mittit̃ ab vtroqꝫ. ſed hoc ipſũ habet filius a patre. vt ab ipſo et ſit ⁊ mittatur ſpi. ſan. Hoc ergo voluit ſignificare Hilarius diſtinctionem facies in loquutione. vt oſtenderet in patre eſſe auctoritatem. Inde eſt etiã q̃ veritas oſtendens patrem ee̊ auctorem proceſſionis qua ꝓcedit ſpũſanct̃ a filio dixit in euangelio. De patre ꝓcedit. cũ de patre ⁊ filio procedat ſpi. ſã. Unde Augu. querit ſi de patre et filio procedit ſpi. ſan. cur filius dixit de patre procedit. Cur putas niſi quia ſolet ad eum referre etiam quod ipſius eſt de quo ⁊ ipſe eſt. Sicut ait. mea doctrina non eſt mea. ſed eius qui miſit me. Si igitur intelligitur eius doctrina. quam tamen dixit non ſuam. ſed patris. quantomagis illic intelligendus eſt ſpirituſſanctus de ipſo procedere. vbi ſic ait de patre ꝓcedit. vt non diceret de me non procedit. a quo autem habet filius vt ſit deus. Eſt enim de deo deus ab illo habet vtiqꝫ vt etiam de illo procedat ſpi. ſã. Et ideo ſpũſſanctus vt etiam de filio procedat ſicut procedit de patre ab ipſo habet patre. Quapropter qui poteſt intelligere in eo quod ait filius. ſicut habet pat̃ vitaꝫ in ſemetipſo. ſic dixit ⁊ filio vitaꝫ habere in ſemetipſo. nõ ſine vita exiſtenti iam filio vitam patrem dediſſe. ſed ita eum ſine tẽpe genuiſſe. vt vita quã pater filio gignẽdo dedit. coeterna ſit vite patris qui dixit. intelligat etiam ſicut habet pater i ſemetipſo vt de illo procedat ſpũſſanctus ſic dediſſe filio. vt et de illo ꝓcedat idem ſpi. ſan. ⁊ vtrunqꝫ ſine tẽpe. Ita ergo dictum eſt ſpũſanctuꝫ de patre procedere. vt intelligatur etiã q̃ procedit de filio. de patre eſſe ⁊ filio. Si eñ quicquid habet de patre habet filius. de pre habet vtiqꝫ vt de illo procedat ſpirituſſanctus. ſed nulla ibi tẽpa cogitentur que hñt prius ⁊ poſterius qz ibi oino nulla ſunt

¶ Diſt. xiij. Quare ſpũſſcũs cũ ſit de ſubſtantia patris non dicatur filius vt genitus. ſed tñi procedens

POſt hoc cõſiderandum eſt quãtũ a talibus qualeꝫ nos ſumus intelligi poteſt cũ ſpũſſcũs ꝓcedat de patre. et ſit de ſubſtantia patris. cur nõ dicatur eſſe natus. ſed potius ꝓcedere. et cur nõ dicatur filius Quare añt ſpirituſſcũs nõ dicatur vel ſit natus. ⁊ iõ non ſit filius. Augu. oñdit in .xv. li. de trinita. ita dicens. Si ſpũſſcũs filius diceretur. amboꝝ vtiqꝫ filius diceret̃. qõ abſurdiſſimum eſt. filius quippe nullius eſt duoꝝ niſi patris ⁊ matris. Abſit añt vt inter deũ patrem ⁊ deum filiũ tale aliquid ſuſpicemur Abſurdiſſime ergo filius diceret̃ amboꝝ. i. patris et filij. amboꝝ eñ filius diceretur ſi eum ambo genuiſſent. qõ abhorret omnis ſanoꝝ ſenſus. non ergo ab vtroqꝫ eſt genitus. ſed procedit ab vtroqꝫ ambo rũ ſpiritus. His verbis oſtenditur cur ſpirituſſanctus cum ſit de patre. nõ tñi dicatur genitus vel filius.

¶ Cum ſpũs non dicatur genit⁹. cur filius dicatur procedere

Cum autẽ ſpirit⁹ ſanctus non dicatur genitus ſed tantũ procedens. queri ſolet cur non dicatur filius tantũ genitus. ſed ⁊ procedens ſicut ipſe in euangelio Johannis ait. Ego ex deo proceſſi ſed exiui ⁊ veni i mundũ. Non ergo tantum ſpũſſanct⁹ procedit a patre. ſed etiam filius. Ad qõ dicim⁹ q̃ cũ vterqꝫ procedat a patre. diſſimiliter tamen. Nã ſpũſſanct⁹ vt ait Augu. in v. li. de trinitate procedit a patre non quõ natus. ſed quo

modo datus vel donum filius autez processit nascẽdo. exit vt genitus. Ac p ꝫ illud eluceſcit vt potest. ſcz cur ſpiritusſanct⁹ etiã non ſit filius. cũ et ipſe a patre exeat. ideo ſcz non dicit filius qz necꝫ natus ẽ ſicut vnigenitus. necꝫ factus vt ꝙ dei gratiã ĩ adoptionẽ naſceretur ſicut nos.

¶ Qz nõ potest distingui a nobis inẽ generationẽ filij et processionem ſpiritusſancti.

Inter generatio

nem vero filij et processionẽ ſpũſſancti dũ hic viuimus distinguere nõ ſufficimus. Unde Augu. Maximino ꝓmiſſam questionẽ refricãti. ſcz quereti cur ſpũſſanctus non diceretur filius cũ de patris eſſet ſubſtantia rñdẽs ſic ait Queris a me ſi de ſubſtantia patris eſt filius. de ſubſtantia patris et ſpiritusſanctus. cur vnus filius ⁊ ali⁹ non ſit fili⁹. Ecce rñdeo ſiue capias ſiue nõ capias. de patre ẽ filius. de patre ẽ ſpiritusſanctus. ſed ille genitus eſt. iſte procedens. Ideo ille filius eſt patris de ꝙ eſt genitus iſte aũt ſpũs vtriuſꝫ. qm̃ de vtroꝫ procedit. ſed cũ de illo loq̃retur aut de patre procedit. qm̃ pater processionis eius eſt auctor qui talẽ filium genuit. et gignendo ei dedit. vt etiam de ipſo procederet ſpũſſanctus. Nã niſi procederet etiã de ipſo nõ diceret diſcipulis. accipite ſpiritũſſanctũ eunꝫ in ſufflando daret. vt a ſe quoꝫ procedere ſignificans aperte oñderet flãdo qđ ſpirãdo dabat occulte Quia ergo ſi naſceretur. non tm̃ de patre nec tm̃ de filio. ſed de ambob⁹ vtiqꝫ naſceretur ſine dubio filius diceretur ambo rum Ac per hoc quia filius ambozum nullo modo eſſet. non opꝛtuit naſci eum de ambobus. ambozum eſt ergo ſpiritus procedendo de ambob⁹

¶ Hic dicit ꝙ non valet inter duo illa distingui.

Quid aũt inter ñaſci et procedere interſit. de illa excellentiſſima natura loquens explicare quis poteſt. Non enĩ omne quod procedit naſcitur. Quis omne procedat qđ naſcitur ſicut non omne quod bipes eſt homo ẽ. Quis bipes ſit omnis qui homo eſt. hoc ſcio. diſtinguere autem inter illam generationem et hanc processionẽ neſcio. non valeo. non ſufficio. Ac ꝙ hoc quia et illa verbi ⁊ iſta eſt ineffabilis. ſicut prophęta de filio loquens ait Generationẽ eius quis enarrabit. ita de ſpirituſancto veriſſime dicatur. processionem eius quis enarrabit. Satis ſit ergo nobis. quia non eſt a ſeipſo filius. ſed ab ipſo de quo natus eſt. non ẽ a ſeipſo ſpiritusſanctus. ſed ab illo de quo procedit. ⁊ qz de vtroꝫ procedit ſicut iam oſtendimus. De ſpũſancto quo ipſe de deo ſit. nec tamen ipſe filius ſit. quoniam procedendo nõ naſcendo legitur eſſe de deo. iam ſuperi⁹ quantum viſum eſt. diſputauimus.

¶ An ſpiritusſcũs debeat dici ingenitus.

Nunc cõſiderãdũ

eſt cum ſpũſſanctus non ſit genitus. vtrum debeat dici ingenitus Ad quod dicimus ſpiritumſanctũ nec genitũ nec ingenitum debere dici. Unde Augu. ad Oroſium ait. Spiritumſanctũ nec genitum nec ingenitum fides certa declarat quia ſi dixerimus ingenitum duos patres affirmare videbimur. ſi aũt genitũ duos filios credere culpamur. Sicut enim ſolus filius dicitur genit⁹ ita et ſolus pater dicitur ingenitus. eo ꝙ ab alio non ſit. Unde Augu. in. xv. li. de trinitate. Pater inquit ſolus non eſt de alio. ideo ſolus appellatur ingenitus. non quidem in ſcripturis. ſed in conſuetudine diſputantium. ⁊ de re tã ta ſermonem qualem valuerint profe rentium. Filius autem de patre natu

est et spūssanctus de patre principaliter et cōmuniter de vtroq; procedit. Ideo q; cum spiritumscm genitum non dicamus. dicere tamen nō audemus ingenitum. ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa trinitate. vel duos qui non sint de alio quispiā suspicet. Ecce his verbis aperte ostendit spūssanctus nec genitum nec ingenitum debere dici.

¶ Q hieronimus dicit spūssanctum ingenitum. quod videtur predictis aduersari

Hieronim⁹ tamen

in regulis diffinitionum vel distinctionum contra hereticos spūssactū dicit ingenitum his verbis. Spūssanctus pater non est. sed ingenitus atq; infect⁹ ipse spiritus pater non est. q; patris ē et in patre est. processionē habet ex patre & non natiuitatem. Filius non est quia genitus non est. Ecce his verbis dicitur spūssanctus eē ingenitus quod videt aduersari premissis verbis Augustini

¶ Determinatio ꝑm diuersas acceptiones

Sed vt istā videt

repugnantiā de medio abigām⁹. dicimus q; Hieronimus aliter accepit nomē ingeniti. & aliter Augustinus. Accipit ei Augustinus ingenitū qui vel qō ab alio nō est. et ꝑm hoc de solo patre dicit. Hieronimus vero ingenitū dicit nō genitū. et ꝑm hoc de spiritu sancto potest dici.

¶ Ex his ꝟbis hieronimi ostēdit ex quo sensu dixerit spiritūscm ingenitū.

Quod autē hiero

nimus ita acceperit ondit ex verbis suis. quibus in eodē tractatu vtitur faciens talem diuisionem. Omne quod est aut ingenitum est. aut genitum. aut factum. Est ergo quod nec natum est. nec factum. et est quod natum est & factū non ē. & est qō nec natū ē nec factū ē et est quod factum est et natum non ē et est quod factum est et natum est et renatū est. & est quod factū ē & natū ē et renatum nō est. Nūc prepositoz singulis rebus subsistentiam destinemus Quod ergo nec natum nec factum est pater est. non enim ab aliquo est. quod autem natum est et factum non est filius est qui a patre genitus est non factus est. Qō iterū nec natū nec factū ē spūssctūs ē. q; a ꝑe procedit. Qō etiā factū est et natū nō est. celū & terra & cetera q; sunt inascibilia Qō autē factuz et natū & renatū est homo est. Qō vo factū est & natū est & renatū nō est. animalia sunt. Ecce hijs verbis ostendit Hxro. se ingenitū accipere nō genituz aliter cm̄ nō esset ꝑmissa diuisio vra. scz omne qō est aut ingenitū aut genitum aut factum est. atq; in diuisionis hui⁹ psecutione in assignatione ingeniti vbiq; ponit nō natū

¶ Distinctio. xiij.

¶ Q gemina est ꝓcessio spūssancti.

Preterea diligen

ter annotandū est. q; gemina est processio spūssancti. eterna videlicet q; ineffabilis est q; a patre & filio eternaliter et sine tempore ꝓcessit. & temporalis qua a patre & filio ad sanctificandam creaturā ꝓcedit & sicut ab eterno communiter & simul ꝓcedit a patre & filio ita & in tpe cōmuniter & simul ab vtroq; procedit ad creaturā. nō diuisim a ꝑe & filiū & a filio ad creaturā. Ēn Augū. in. x v. li. de trinitate ait. Spūssanctus nō de patre ꝓcedit in filiū & de filio ꝓcedit ad sanctificandā creaturā. ꝫ similr de vtroq; ꝓcedit. q̄uis hoc filio pater dederit. vt sicut de se ita etiam de illo procedat

¶ De temporali processione specialiter agitur

De temporali aũt processione Beda in omelia communice pme post ascensionem ita loqtur. Cuz gratia spũssancti datur hominib. profecto mittitur spũs a patre. mittitur et a filio. procedit a patre. procedit ⁊ a filio. et eius missio ē ipsa processio ¶ His verbis ostendit aperte donationē gratie spũssancti dia processionē vel missionem eiusdē. sed cuz donatio siue datio non sit nisi temporalis. cõstat quia et hec processio siue missio temporalis est. ¶ Hãc quoqz temporalem spũssancti processionem. Augu. in. xv. li. de tri. insinuat dicēs. spũmscm ꝓcessisse a christo qñ post resurrectionē insufflauit in discipulos his verbis. Cum resurrexisset xp̃s a mortuis ⁊ apparuisset discipulis insufflauit et ait. accipite spũmsanctũ. vt eum etiam de se procedere ostenderez. et ipse est virtus que de illo exibat. vt legitur in euangelio. ⁊ sanabat omnes Et vt ostenderet hanc processionem spũssancti non esse aliud qz donationē vel dationem ipsius spũssancti addit. ¶ Post resurrectionē dñs ihesus bis dixit spũmsanctum. semel in terza, ꝓpter dilectionem proximi. et iterũ de celo, ꝓpter dilectionem dei qz per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris. qua diligimus deum et ꝓximũ

¶ Qz aliqui dicũt spũmsanctum nõ dari sed dona eius

Sunt autẽ aliqui qui dicunt spũmsanctum ipsum deuz nõ dari. sed dona eius q̃ non sunt ipse spũs. san. Et vt aiunt san. spũs. dicitur dari cũ gratia eius. que tamen non est ipse. datur homini. et hoc dicunt Bedam sensisse in supioribus verbis quibus dicit spũmscm procedere. cũ ipsius gratia dar hominibus. tanqz ipsemet non detur. sed eius gratia.

¶ Qz ipse spiritussanctus qui deus ē et datur ⁊ mittitur.

Sed quod ipse spũs. san. qui deus ē et tercia i trinitate ꝑsona detur. aperte oñdit. Augu. in. xv. li. de tri. ita dicens eundē scmmspm̃ datum cum insufflasset ihesus. de q̃ mox ait. Ite. baptisate oẽs gentes in noie patris et filij et spũssancti. non debem⁹ ambigere. Ipse ergo est qui etiã de celo datus est die pẽtecostes. quõ ergo deus nõ ē qui dat spũmscm̃. imo quãt⁹ de⁹ est qui dat deũ. Ecce bis verbis aperte dicit spũmscm̃ ipm. s. deum dari hominib. a patre et filio. Et q̃ ipe s. s. qui deus est ac tercia i trinitate ꝑsona nobis dr̃ nostrisqz infundatur atqz illabar̃ mẽtib. aperte oñdit Ambro. i li. primo de spiritusancto dicẽs. licet multi dicantur spũs. qz legitur. q̃ facit angelos suos spũs. vnus tñ est dei spũs Ipm ergo vnũ spm̃ ⁊ apli ⁊ ꝓphete sc̃ cõsequuti. sicut etiã vas electionis dicit quia vnum spm̃ potauimus. quasi eũ q̃ nõ queat scidi. sed infundatur animis ⁊ sensibus illabatur. vt secularis sitis restringat ardorem. qui spi. san. nõ est de natura rerum corporalium nec de substantia mutabiliuz creaturarz. ¶ His verbis aperte dicit spũmscm̃ ipsum qui creatura nõ est infundi mẽtib. nostris. Ite in eodē. Qis mutabilis ē creatura. sed nõ mutabil spi. san. Quid aũt dubitẽ dicere qz dat⁹ ē ⁊ s. s. cũ scriptũ sit. charitas dei diffusa est i cordib. nostris ꝑ spi. san. qui datus est nobis Qui cũ sit inaccessibilis natura. receptabilis tamẽ ꝓpter suam bonitatẽ nobis ē cõplẽs virtute oia. sed q̃ solis ꝓticipr̃ iustis. simplex substãtia. opulẽs virtutib. vnicuiqz pñs. dividens de suo singul. ⁊ vbiqz totus. Incarcũscriptus ergo est ⁊ infinitus spi. san. q̃ discipulorz sensus separatorz infudit quẽ nihil potest fallere Angeli ad paucos mittebãr. sps aũt scs ꝑlis infundebar̃. Quis q̃ dubitet qñ dinũ sit qđ infundit simul plibz. nec videtur. Ein⁹ ē spi. s. q̃ dat⁹ ē oibz. licet

separatis apostolis. Et hic apte dicit Ambro. q̄ spūssc̄us qui est substātia simplex. cū sit vn⁹ dat̄ pluribꝫ ꝛ̄lia q̄z auctoritate hoc idē astruit. s. q̄ spi. san. qui est filio equalis hoibꝫ dr̄ur Ait ei Augu. de verbis apli. Si charitas dei diffusa est in cordibꝫ nr̄is per spūm sanctum qui datus est nobis. a quo datur ab illo qui dedit dona hoibꝫ. que dona. spūm sanctum qui tale dat donū qualis est ipse. magna est misericordia eius. donum dat equale sibi. q̄z donum ei⁹ spi. san. est premissis et aliis pluribus auctoritatibꝫ apte monstratur q̄ spiritus equalis patri ⁊ filio nobis datur nec ideo tamen minor est patre ⁊ filio Unde Augu. in. nō. libro de tri. Non ideo minorem eē spūm sc̄m. q̄z eum pat̄ misit et filius arbitrandum est

¶ An viri sancti eccl̄esie prelati dent vel dare possint spūm sc̄m.

Hic queritur vtrū

et viri sancti dē vel dare possint aliis spūm sanctum. Quem si aliis dant. cum eius donatio supra sit dicta processio. videtur ab eis procedere spi. sanc. vel mitti. sed creator a creatura non procedit vel mittitur. restat ergo vt ipsi nō dent spūm sanctum nec dare possint Ult̄ Augu. in. xv. li. de trini. Non aliquis discipulorum christi dedit spūm sanctum Orabant quippe vt veniret in eos q̄ libus manū imponebāt. non ipsi cū dabant. quem morem in suis prepositis etiam nunc seruat eccl̄esia. Nemiꝫ et Symon magus offerens apostolis pecuniam non ait. date et mihi hanc potestatē vt dem spūm sanctū. sed cuicūꝫ inquit imposuero manus accipiat spiritum sanctum. quia nec scriptura superi⁹ dixerat. Videns aūt Symon q̄z apostoli darent spūm sanctum. sed dixerat. videns aūt symon q̄z p̄ impositionem manuum apostolorꝫ daretur spūs sanctus. Ecce his verbis ostendit Augu. nec apostolos nec alios eccl̄esie prelatos dedisse vel dare spūm sanctum

¶ Q̄z non possunt dare spūm sanctum hic docet

Et quod plus ē nō

posse etiā dare dicit in eodē li. subdēs de christo. Scriptum est q̄ acceperit a patre promissionem spūs sancti. et effuderit. in quo vtraꝫ natura monstrata est humana sc̄z ⁊ diuina accepit q̄p pe vt homo. effudit vt deus. nos autē accipere quidem hoc donum possum⁹ pro modulo nostro. effundere vero super alios non vtiꝫ possumus. sed vt ꝫ fiat deum sup ipsos. a quo id efficatur inuocamus. His verbis expresse dicit nos spiritumsanctum non posse super alios effundere. i. aliis dare.

¶ Quod videtur contrarium.

Ꝫ huic videtur

contrarium quod apl̄us ad Galathas de se loquēs ait. Qui tribuit vobis spiritum et operatur virtutes in vobis Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritum sed intelligendū est hoc apostolū dixisse. non q̄z haberet potestatē ⁊ auctoritatem dandi spūm sanctum. sed quia ministerium habuit in quo dabatur a deo spūs sanctus. Et enim ait Augu. super eundem locum exponens illud apostoli verbū. ab apostolo predicata est eis fides. in qua predicatione aduentum ⁊ presentiaꝫ spūs sancti senserant. sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem. etiam sensibilibꝫ miraculis presentia sancti spiritus apparebat. vt in actibus apostolorꝫ legitur aperte. hic ostē dit quomodo illis spūm sanctum tribuerit apostolus. non vtiꝫ ipsum mittendo in eos. sed predicando eis fidē christi. quam illis recipientibꝫ q̄ spiritus sanctus in eis esset aliquibus signis visibilibus mōstrabatur. Non ergo homines quātumcunqꝫ sancti dare possūt spiritumsanctum

¶ Di. xv. Utrū spūs sc̄us det̄ a seipso

Hic cõsiderã dum est cũ spũssanctus dr̃ hoĩb9 a patre et filio. quod est ip̃m tẽpaliter p9cedere ab vtroq3 vel mitti vtrũ etiã a seipso dr̃. si dar̃ a se ⁊ ꝓcedit vel mittitur a se. Ad qd̃ dicimus qz spũscus ⁊ deus est ⁊ donũ siue datũ. ⁊ ideo dat et datur. dat qui dem inquãtũ deus. ⁊ datur inquãtuz donũ. Cũ aũt donatio siue datio spũs sancti sit opatio dei ⁊ coĩs sit et indiui sa opatio triũ ꝑsonaꝝ. donar̃ itaq3 spi ritus scus non tm̃ a patre ⁊ filio sed etiã a seipso. Vnde Augu. i. xv. li. de trin. ait. q seipsum dat. Sicut inquit corp9 carnis nihil est aliud q3 caro. sic donũ spũsci nihil aliud est q3 spũs scus. Intã tum ergo donũ dei est. inquãtum dar̃ eis quib9 dar̃. aquod se aũt de9 est etsi nemini dar̃. qz deus erat pr̃i ⁊ filio coe ternus añq3 cuiq3 daretur. Nec qz illi dant et ipse datur ideo minor ẽ illis. Ita em̃ datur sicut dei donũ vt etiam seipsum det sicut deus. Non em̃ dicit ꝑ non esse sue ptãtis. de quo dictum est Spũs vbi vult spirat. Ecce apte di cit q spũssanctus seipsum dat. Si em̃ spũscus seipsum dare non pot̃. et euz pater dare pot̃ ⁊ filius. pot̃ itaq3 ali quid pr̃ et filius qd̃ non pot̃ spũsc̃? Itẽ si pater ⁊ fili9 dãt spũscm̃. nec ip se dat aliquid. ergo pat̃ opat̃ ⁊ filius qd̃ non opatur spũscus. dat ergo spũs scus seipsum. Si aũt seipsum dat. tũc et a seipso p9cedit ⁊ mittitur. qd̃ vri q3 verũ est. Nam ꝓcessio tpalis spũs sci vel missio ipsius est donatio ⁊ ipsa dei opatio. p9cedit ergo spũscus tpa liter a se. ⁊ mittr̃ a se qz datur a se.

¶ Non est mirum si spũssanctus dici tur mitti vel p9cedere a se. cũ etiã fi lius dicatur mitti a se

Ne autez mireris

q spũscus dr̃ mitti vel ꝓcedere a se. Mã et de filio dei dicit Augu. in. ij. li. de tri. q nõ tm̃ a pr̃e missus ẽ. sed etiã a seipso ⁊ a spũsco. q̃rens quõ fili9 vel spũscus sit missus. cũ vterq3 sit vbiq3 tanq3 deus. Mã vterq3 inquit. Augu. legitur missus. de spũsco em̃ legit̃. que mittet pr̃ i noie meo. Et itẽ Si abiero mittã eũ ad vos. Et filius de se dicit. Exiui a pr̃e et veni in mũdũ. Et apl's dicit. Misit deus filiũ suũ. In ꝓpheta aũt dcm̃ est ex ꝑsona dei. Celũ ⁊ terrã ego ipleo. Itaq3 vbiq3 deus ẽ. vbiq3 ergo ẽ filius. vbiq3 est etiã spũscus. Illuc g̃ miss9 ẽ fili9 ⁊ spũscus vbi erat

¶ Quo intelligẽda sit missio vtriusq3

Quo circa queren

dũ est quõ intelligat̃ missio filij vel spi ritussancti. Pater em̃ solus inqt Au gu. in eodem nusq3 legit̃ missus. sed fi lius ⁊ spũscus. Et de filio primũ vi deam9 quõ missum eũ apls dicat. Misit deus filiũ suũ factuz ex muliere. vbi satis oñdit. eoipso missum filiuz q̃ fem̃ ex muliere. unde mitti a pr̃e sine spũ sco non potuit. qz pater intelligit missi se eũ cũ fecit ex fem̃a. qd̃ vtiq3 non fecit sine spũsco. Ecce hic dicat filiũ missũ a patre et spiritusancto

¶ Qz a spũsco filius sit missus aucto ritatibz confirmatur.

Et quod a spiritu

sancto filius sit missus vt ait Au. i eodẽ auctoritatibz cõfirmat̃. Ipse xps dicit p Esaiã. Mũc misit me dns ⁊ sps ei9. Be hoc Ambro. in li. ij. de spũsco ita ait. Quis est qui dicat. misit me dns ⁊ spũs eius. nisi qui venit a patre vt sal uos faceret pcatores ihesus xps. ergo ⁊ pater filiũ misit et spũs. Idẽ in eodez Batus est a pr̃e vt Esaias dicat. Puer natus est nobis et filius datus est no bis. Batus est audeo dicere: et a spũ qz et a spũ missus est. Dicat em̃ filius dei. Spũs dn̄i sup me propter quod vnxit. me euangelisare pauperib9 misit

me.predicare captiuis remissionē ⁊c. quod cuꝫ de libro Esaie legeret.ait in euangelio.hodie cōpleta est hec scriptura in auribꝫ vestris. vt de se dictū significaret Bene aūt dixit sup me.quia quasi filiꝰ hōis et vncꝰ ⁊ ē missus ē ad predicandū Nā ꝑm diuinitatē ñ sup christum est spūs.sed in christo. Ecce ex his verbis ostendit Ambro. filium esse missum ⁊ datū nobis nō trīm a patre.sed etiā a spūsancto.

¶ Qꝛ filius sit datus etiaꝫ a seipso

Deinde ostendit esse datum etiam a seipso .ita dicens i eodem li.cum non diffinitū fuerit per ꝓphetam a quo datus sit filius. ostenditur datus gratia trinitatis.vt etiam filius ipse se dederit . Ecce hic dicit ꝙ filius se dedit.quia trinitas eum dedit Si autem filius a se datus est .a se ergo missus est.et a se ꝓcessit.⁊ hoc vtiqꝫ verum est ⁊ concedi oportet .cū eiꝰ missio sit diuina opatio.

¶ Qꝛ filius sit missus a se.

Quod aūt a se mittatur. Augusti.astruit in li.ij. de trinitate dicens. Forte aliquis cogat vt dicamus etiā a seipso missum esse filium qꝛ marie conceptus et partus opatio trinitatis est . Sed inquit aliquis quō pater eum misit si ipse se misit. Cui rñdeo querens vt dicat quomodo eum pater sanctificauit .si ipse se sanctificauit. Vtrūqꝫ enī dns ait. Quem pater inquit sanctificauit ⁊ misit in hunc mūdum. Et alibi. Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quero quō pater euꝫ tradidit si ipe se tradidit Vtrunqꝫ enī legitur. Credo ꝙ respondebit.si prope sapit.quia vna voluntas est patris ⁊ filij.et inseparabilis operatio. Sic ergo intelligat illam incarnationem et ex virgine natiuitatem in qua filius intelligitur missus . vna eademqꝫ operatione patris et filij inseparabiliter esse factaꝫ non inde separato spiritusancto. ergo a patre et filio missus ē idezꝫ filius. quia a patre ⁊ a verbo eius factū est vt mitteretur .id ē incarnatus hominibꝰ apparet. Non enim missus est mutando locum quia in mūdo erat. quapropter pater inuisibilis vna cum filio secuꝫ inuisibili.eundem filium visibilem faciendo.misisse eum dictus est Qui si ita visibilis fieret vt cum patre inuisibilis esse desisteret.i.si substantia inuisibilis verbi in creaturam visibilem mutata et transiens verteretur.ita missus a patre intelligeretur filius. vt tantum missus.non etiam cuꝫ patre mittens inueniretur. Cum vero sic accepta ē forma serui vt maneret incommutabilis forma dei.manifestum est ꝙ a patre et filio non a parentibus factum sit ꝙ appareret i filio.id est.ab inuisibili patre cū inuisibili filio idem ipse filius visibilis mitteretur.

¶ Summatim colligit que ex prędictis assumuntur.

Ex supradictis a parte monstratur ꝙ filius missus est a patre,et a spiritusancto et a seipso .et q̄ sit ista missio.s.incarnatio.id est ꝙ factus est homo.ꝑ quod visibilis apparuit quod est opus cōmune patris ⁊ filij et spiritussancti

¶ Questio cur dicit a meipso non vi

Sed adhuc opponitur.si filius a seipso missus est . Cur ergo ait a meipso non veni. Ad ꝟ Augu. respondit in.ij.libro.de trinita. dicens hoc dictum esse ꝑm formam serui.ꝑm quā nō fecit vt mitteretur .id ē. non est opatus incarnationem . ꝟ ꝑm formam dei

¶ Vtrum semel tantum missus sit filius.an sepe

Hic queritur vtrū semel tm missus sit filiꝰ an sepe mittat

Si enim missio filij ipius tm̃ icarnatiõ est cum semel tm̃ incarnatus sit .et semel tm̃ videt missus ac si sepe mittt̃. ẽ et alia eius missio q̃ incarnatõ Ex q̃ ẽ illa . nũq̃d eterna genitura missio eius dicẽda ẽ.an etiã alia missio querẽda ẽ

¶ Or duobꝫ mõis dicit filius mitti.

Ad quod dicimus

q̃ duobꝫ modis dicit filius mitti pret illã eternã genituã que ineffabilis ẽ fm quã et iã missus posset dici. vt videtur quibusdã.sed melius et verius fm eã dicatur genitus .pret eã ergo duobꝫ modis dicatur mitti.scz vel cum visibiliter in deo apparuit carne indutus. vel cum se in aias pias sic trãsfert. vt ab eis percipiat ac cognoscatur Hos duos missionis modos Augu.apte distinguit in nq̃.li. de tri. dicens. Non eoipso q̃ de patre natus ẽ missus dicatur filius.sed vel eo q̃ nõ apparuit huic mũdo verbũ caro factũ. Unde dicit.a patre exiui et veni in mundũ. vel eo q̃ extpe cuiuscq̃ mente capitur.sicut dicit ẽ de sapientia. Emitte illã de celis scãs tuis et a sede magnitudinis tue. vt mecuz sit et mecũ laboret.i. doceat me laborare Et tũc vni cuiq̃ mittitur cũ a q̃ cq̃ cognoscitur atq̃ capitur.quãtũ cognosci et capi põt pro captu vel pficientis in deũ. vel pfecte in deo anime rationalis.

¶ Or fm alterũ semel et fm alterum sit sepe missus .et fm alterũ vt sit homo. et fm alterũ vt sit cum hoie

Ecce distincti sunt

duo mõi missionis filij et fm alterum semel tm̃ missus ẽ dei filius.fm alterũ sepe missus est et mittt̃ quotidie. Nã fm alterũ missus ẽ vt sit hõ.qõ semel tm̃ fctm̃ ẽ .fm alterũ vero mittt̃. vt sit cũ hoie.quo mõ quotidie mittt̃ ad sanctos. et missus est etiã añ incarnationẽ ad oẽs scõs.qui ante fuerũt. et etiã ad angelos. Unũ. Augu. de filio.i. de sapientia patris loquens in.nq̃.li. de tri.ait Aliter mittitur sapientia vt sit cũ hoie aliter missa est vt sit hõ. In aias enim sanctas se trãsfert.et aicos dei et prophetas constituit.sicut etiã implet sanctos angelos Ex cũ venerit plenitudo tpis missa est.nõ vt impleret angelos nec vt esset angelus.nec vt eẽt cum hominibꝫ nec in hoibus tm̃ vt antea in patribus erat .et in,plxtis . sed vt ipsum verbũ fieret caro.id ẽ homo.

¶ Or fm alterũ modũ dicit missus i mundum. fm alterũ non.

Preterea notãdũ

est q̃ cũ his duobꝫ modis mittat filius fm alterũ dicit missus in munduz.fm alterũ vero non. Eo em̃ modo missus in mundũ dicit. quo visibilis mundo apparuit. Unde Augu.in eodez libro ait Cum ex tempe cuiuscq̃ mente capi mittt̃ quidẽ dicatur. sed non in hũc mundũ Non em̃ sensibiliter apparet.i. corporeis sensibꝫ presto est. Nã et nos fm q̃ mente aliquod eternũ capimus. non in hoc mundo sumus. et omnium iustorum spiritus etiam in carne viuẽtium.inquãtuz diuina sapiũt non sẽ in hoc mũdo. Ex predictis liquet. q̃ preter ineffabilẽ genituraz duobꝫ modis mittitur filius.scz cũ visibiliter apparuit vel insibiliter capitur mente.

¶ Cur pater nõ dicatur missus.cũ ab aliquo cognoscatur sicut filius.

Hic queritur cur

pater non dicatur missus .cũ ex tempe a quoq̃ cognoscatur sicut filius. Ad qõ dicamus.quia in eo est principij auctoritas.que nõ hz de q̃ sit a q̃ filius ẽ et s.s. Pr̃ em̃ est vt ait Augu.i eodẽ libro principium diuinitatis totius vel si melius dicatur deitatis .quia principium filij et spiritussancti Nam vt ait Augustin? in eodem. Si voluisset etiã deus pr̃ p subiectã creaturã visibilit appareret absurdissime tamen aut a filio quẽ ge

nuit aut a spiritusancto qui de illo pro/cedit missus diceret. Congruenter ait ille dicitur missus qui i carne apparuit misisse. aut ille qui in ea non apparuit.

Ideoq; putauerit quidam hereticus cum pater non sit mis/sus. sed filius et spiritussanctus patrem esse maiorem. ac filium minorem et spi ritumsanctum. atq; patrem quasi maio rem misisse. vtrunq; quasi minorem. quod Augustinus improbat in quar/to libro de trinitate illis contradicens. Non ideo inquit arbitrandum est mi/norem ee filiuz missus q est a pre. nec ideo minorem spiritumsanctu. q et pa ter eum misit et filius. Sive enim propter visibilem creaturam sive propt pn cipij cōmendationem. nō propter ine/qualitatem vel imparilitatem vel dissi militudinem substantie in scripturis hec posita intelliguntur. Non ergo ideo pa ter dicitur misisse filiuz vt spiritumsanc tum q ille esset maior et illi minores. hec maxime propter auctoritatem princi/pij emendandam. et quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostē sum est que sit missio filij. et quib mo/dis mittatur

Distinctio. xvi.

De missione spiritussancti que fit duobus modis visibiliter et invisibi/liter

Nunc de spūsancto videndum est preter illam ineffabilez et eternam processionem qua procedit a patre et filio. et nō a seipso. que sit ei temporalis pcessio. que dicatur missio sive donatio. Ad quod dicamus q sicut filius duobus modis dicit mitti Uno quo visibiliter apparuit. altero quo in/visibiliter castis mentibus percipitur. Ita et spiritussanctus a patre et filio ac seipo duob modis procedere sive mit ti sive dari dicitur. vno visibiliter. alte ro invisibiliter. Datus enim est visibi/lis creature demonstratiōe. sicut in die pentecostes aliisq; viabus. et datur q tidie invisibiliter illabendo mentibus fi delium

Prius de illo modo missionis q fit visibiliter agamus

Et primo agamus de illo missionis modo qui fit visibili spe cie. De hoc Augustinus in secundo li/bro de trinitate ita ait In promptu est in telligere de spiritusancto cur missus et ipse dicatur. Facta est enim quedam cre atura species ex tempore. in q' visibi liter ostenderetur spiritussanctus sive cum in ipsum dominum corporali spe/cie columbe descēdit. sive cū in die pen tecostes factus est subito de celo ton? quasi ferretur flatus vehemens. et vise sunt illis lingue diuise sicut ignis. qui et insedit super singulos eorum. hec opera tio visibiliter expressa et oculis obiara mortalibus. missio spiritussancti dicta est non vt appareret eis ipsa substantia qua et ipse invisibilis et incōmutabilis est sicut pater et filius. sed vt exteriori bus visis corda hominum commota a temporali manifestatōne veneritis. ad occultam eternitatem semper presen/tis conuerterētur. Ecce his verbis aperit Augustinus illum modum missio/nis qui visibiliter exhibetur. cum trī ipē spiritus in sui natura non videat. Qui nec in illis creaturis magis erat q in a liis. sed ad aliud. In illis enim erat vt per eas ad homines venientes ostende retur esse in illis. ad quos creature ille veniebāt Non enim spiritussanctus tem porali motu tunc venit vel descendit in homines. sed per temporalem motum creature significata est spiritualis et in/visibilis spiritussancti infusio. Et vt a/pertius dicam per illum moduz missio nis spiritussancti corporaliter exhibitū monstrata est spiritualis et interior mis sio spiritussancti sive donatō de q agen dum est.

¶ Cum filius sit minor patre ꝑm formam creatam in qua apparuit. cur nō t spūſſc̄us siliter

Sed prius queren

dum est. cum filius dicatur minor patre ꝑm missionem. qua in forma creata apparuit. cur spiritusſanct⁹ non dicatur similiter minor patre cum in forma creata apparuerit Nam ꝺ filio q minor sit patre ꝑm formaz qua missus apparuit aperte ostendit Augustinus in. nq. libro de trinitate dicens. Misit deus filium suuz factum ex muliere. factū sub lege. vsqz adeo paruū vt factum. itaqz eo missum quo factum. fateamur ergo factum minorem t intantum minorez inquantum factum. t intantum factuz inquantum missum Ecce habes quia filius inquantum est missus id est fact⁹. minor est patre. ¶ Cur ergo spiritusſanctus non ꝺz minor patre. cum t ipse creaturam assumpserit in qua apparuit. qz aliter sp.ritusſanctus assumpsit creaturam in qua apparuit. aliter filius. Nam filius accepit per vnionem. spiritus x̄o non. filius cū accepit hominem ita vt fieret homo. spiritus vero sanctus non ita accepit columbam. vt fieret colūba ¶ De hoc Augustinus in secundo libro de trinitate ita ait. Ideo nusqz scriptuz est q ꝺe⁹ pater maior sit spiritusſancto vel spiritusſ̄actus minor patre. quia nō sic est assumpta creatura in qua appareret spiritusſanctus. sicut assumptus est filius hoīs. in qua forma ipsius deitꝺbi persona presentaretur. non vt haberet verbum dei sicut alq sancti sapientes. sz q ipsum verbum erat. Aliud est enim verbum in carne. aliud verbum caro id est aliud est verbum in homine. aliud ē verbum homo. Caro eñ ꝓ homīe posita est in eo q ait verbum caro factum est Non ergo sic assumpta est creatura in qua apparuit spūſſanctus sicut assūpta est caro illa t humana forma ex virgine Maria. Non eñ columbam vel illum flatum vel illum ignē beatificauit sibiqz in vnitatem persone conūxit spiritusſanctus in eternum. aperte ex predictis ostensuz est ꝑm quid filius minor dicat patre. t ꝗre filius dicat ꝑe minor et nō spūſſc̄us

¶ Qz filius ꝑm q homo factus est nō modo patre sed ſpūſancto t etiā seipo minor est

Notandum autez

q filius ꝑm q homo factus est. non tm̄ patre. sed spiritusſancto t etiam seipso minor dicitur. t q etiam seipso minor dicatur ꝑm formam serui Augustinus ostendit in primo libro de trinitate dicens. Erraverunt homines ea que de xp̄o ꝑm hominem dicta sūt. ad eius substantiam que sempiterna est transferētes. Sicut illꝺ quod ipse dñs ait. Pater maior me est. quod propter formā serui veritas dicit. ꝑm quez modū etiā seipo minor est fil⁹. quo modo eñ nō etiam seipso minor ē factus. qui seipm exinanuit formam serui accipiens. Nō eñ sic accepit formam serui vt formaz dei āmitteret. in qua erat equalis patri In forma ergo dei vnigenitus patris est equalis patri. In forma serui etiaz seipso minor ē Non ergo īmerito scriptura dicit vtrumqz. scilicet t equalem patri filium t patrem maiorem filio Illud enim propter dei formam. hoc autem propter formam serui intelligitur ¶ De hoc eodem in libro secundo de trinitate ait. Dei filius equalis est patri ꝑm dei formam in qua est. t minor patre ꝑm formam serui quam accepit. in qua non modo patre. sed etiam spiritusancto. nec hoc tantum sed etiam seipso minor inuentus est. propter quam vt idem ait in libro contra Maximinum hic etiam non tantum patre. sed etiam seipso spirituqz sancto minor factus ē. et etiam minoratus est paulomin⁹ ab

angelis. Est ergo dei filius vt ipse ait in secundo libro de trinitate. deo patri natura eqlis habitu minor. i. in forma serui quam accepit. His auctoritatibus apparte ostenditur filius sm formā serui minor pre et seipso et spūsancto

Hilarius aliter dicit. scz q pr sit maior nec filius tñ minor

Hilarius autem dicere videtur q pater sit maior filio. nec tamē filius sit minor patre. Pater enim dicitur maior propter auctoritatez. qz in eo ē auctoritas generatōis sm quā dicit pater maior me est. et apostolus. Donauit ei nomen quod est super omne nomen. Cum ergo ait pater maior me est. hoc ē ac si diceret. donauit mihi nomen. Si ergo inquit Hilarius in li. ix de trinitate. Donantis auctoritate pater maior ē. nunquid per doni confessionē filius minor ē. Maior itaq; donās ē. Et minor iā nō ē cui vnū eē donat. ait ei Ego et pater vnum sumus. Si nō hoc donatur Jhesu vt cōfitendus sit in gloria dei patris minor patre est. Si autē in eadem gloria ei donatur esse qua pr est. habes et in donantis auctoritate. qz maior est. et in donati confessione. quia vnum sunt. Maior itaq; pater filio ē. et plane maior cui tantum donat eē q̄ntus est ipe cui innascibilitatis esse, ymaginez sacramento natiuitatis impartit quam ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius. cui? verba vbicūq; occurrerint diligēter nota pieq; intellige.

Distinctio. xvij

De missione spūssancti qua inuisibiliter mittitur

Nam nūc accedamus ad assignandam missionem spiritussācti qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse spiritussanctus qui deus ac tercia in trinitate persona. vt supra ostensum est a patre et filio ac sepso. tempoaliter procedit id est mittitur ac donatur fidelibus. sed que sit ista missio siue donatō. vel qūo fiat consideranduz est.

Premittitur quoddā ad hanc ostēsionem necessarium. scilicet q̄ spiritus sanctus est charitas qua deum diligim? et proximū

Hoc autem vt ītelligibilius doceri ac plenius perspici valeat. premittenduz est quoddam ad h valde necessarium. Dictum quidem ē supra et sacris auctoritatibus ostensum q̄ spiritussanctus amor est patris et filij quo se inuicem amant et nos. His aūt addendum est. q̄ ipse idem spiritussāctus est amor siue charitas qua nos diligimus deum et proximum. que charitas cum ita ē in nobis vt nos faciat diligere deum ac proximum. tunc spiritus sanctus dicitur mitti ac dari nobis. et q̄ diligit ipsam dilectōez qua diligit ꝓximum in eo ipso deum diligit. quia ipsa dilectio deus est. id est spiritussanctus.

Auctoritatibꝫ ita ꝓfirmat.

Ne autē in re tāta aliquid ō nostro influere videamur. sacris auctoritatibus qō dictum est corroborem⁹. Ait hoc autem Augustinus in octauo libro ō trinitate ait Qui proximuz diligit consequens est vt ipsam precipue dilectionē diligat. deus autem dilectio est. consequens ergo ē. vt precipue deum diligat. Item in eodem. deus dilectio est vt ait Johānes apostolus. vt quid ergo imus et curzimus in sublima celozum et ima terzarum querentes eum qui est apud nos. si non velimus esse apud eum. Nemo dicat nō noui quid diligam. diligat fratrem et diligat eādem dilectione. Magis enim nouit dilectionem qua diligit q̄ fratrem quem diligit. Ecce iam potest notiorē deū hre q̄ fratrē ē plane notiorem. qz presentiorē. qz interiorē

quia certiorem. amplectere dilectionē deum. ⁊ dilectione amplectere proximum. Ipsa est dilectio que omnes bonos angelos et omnes dei seruos consociat vinculo sanctitatis. quanto ꝙ sanctiores sumus. quanto a tumore superbie mitiores. tanto sumus dilectione pleniores. ⁊ quo nisi deo est plenus qui plenus est dilectōne His verbis satis ostēdit Augustinus ꝙ dilectio ipa qua diligimus deum vel proximū deus est. Sed adhuc apertius in eodem libro subdit dicens. dilectōem fraternā quā tum cōmendet Johānes apostolus attendamus. Qui diligit inquit fratrē in lumine manet. ⁊ scandalum in eo non est. manifestum est ꝙ iustitie perfectionem in fratris dilectōne posuerit. Illa in quo scandalum non est vtiqꝫ perfectus est. ⁊ tamen videtur dilectōē dei tacuisse. quod nunqꝫ facerē. nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi deū Apertissime enī in eadem epistola paulopost dicit ita Dilectissimi diligamus inuicem. quia dilectio ex deo est. ⁊ omnis qui diligit ex deo natus est ⁊ cognouit deum. qui non diligit non cognouit deum. quia deus dilectio est. Ista contextio satis aperte declarat eandē ipam fraternam dilectōnem. Illam fraterna dilectio est qua diligimus inuicem. nō solum ex deo. sed etiam deum esse tāta auctoritate declarat. Cum ergo dei dilectōne diligimus fratrem. de deo diligimus fratrem. nec potest fieri vt eandem dilectionem non precipue diligamus. qua fratrem diligimus. quoniam deus dilectio est Item qui non diligit fratrē nō est in dilectōe. ⁊ qui nō est in dilectiōe non est in deo. qz deus dilectio est. Ecce apertissime dicit fraternam dilectionē dei esse.

¶ Qz fraterna dilectio cū sit de⁹. nō est pater vel filius. ꝫ spūssanctus

Cum autem frater

na dilectio sit deus. nec pater est nec filius. sed tantum spiritussanctus. qui ꝓprie in trinitate dilectio vel charitas dicitur. Unde Augustin⁹ in libro. xv. de trini. Si in donis dei nihil magnus ē charitate. ⁊ nullum est mai⁹ donum dei qꝫ spiritussanctus. quid conuenientius qꝫ vt ipse sit charitas qua dicat deus ⁊ ex deo. Ita enī ait Johannes Dilectō ex deo est. ⁊ paulopost Deus dilectio est vbi manifestat eam se dixisse charitatē vel dilectionem dīi quam dixit ex deo. deus ergo ex deo est dilectio. Item in eodem. Johannes volens de hac re apertius loqui. In hoc inquit cognoscim⁹ quia in ipso manemus ⁊ ipse in nobis. quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaqꝫ sanctus de quo dedit nobis. facit nos in deo manere ⁊ ipsum in nobis. hoc autem facit dilectio. ipse est igitur dilectio. Ipse ergo spiritus significat vbi legit. Deꝰ dilectio est Ex his apparet ꝙ spūssanctus dilectio est vel charitas.

¶ Qz non est dictum per causam illud deꝰ charitas ē sicut tu es patientia mea et spes mea.

Sed ne forte aliqs

dicat dictum esse per expressionē cause Deꝰ charitas est. eo scꝫ ꝙ charitas sit ex deo ⁊ non sit ipse deus. sicut dz deꝰ nostra patientia ⁊ spes. non ꝙ sit ista. ꝫ quia ista ex eo sunt Occurrit Augustinus ostendens non hoc esse dictuꝫ per causam sicut illa in. xv. libro de trinitate ita dicens Non dicturi sumus quod quidaꝫ dicunt. scꝫ charitatē non propterea eē dictam deum. ꝙ ipsa charitas sit ipsa substantia que dei digna sit nomine. sed ꝙ donum sit dei. sicut dictuꝫ est deo. tu es patientia mea Non ideo vtiqꝫ dictuꝫ est ꝙ dei substantia ē nostra patientia. sed quia ab illo nobis ē. Unde alibi. Ab ipso est patientia mea hunc enim sensum statim refellit scripturarum ipsa locutio. tale est enim tu es patientia mea. quale est. domine

ſpēs mea. ⁊ dē⁹ me⁹ mia mea et multa ſilia. Nō ē āt dictū dñe charitas mea. aut tu es charitas mea. aut deus charitas mea. ſed ita dictum eſt deus charitas eſt. ſicut dictum eſt deus ſpiritus ē qui hoc non diſcernit. intellectum a domino. non expoſitionem querat a nobis. non eñ apertius quicq̄ poſſumus dicere. Deus ergo charitas eſt. Ex p̄dictis clareſcit q̄ ſpirituſſanctus charitas eſt qua diligimus deū ⁊ proximū Unde facilius eſt nobis oſtendere q̄modo ſpirituſſanctus mittatur ſiue detur nobis

¶ Quomodo ſpirituſſanctus mittat vel detur nobis

Tunc enī mitti vel

dari dicitur. cum ita in nobis eſt. vt faciat nos diligere deum ⁊ proximum. p quod manemus in deo ⁊ deus in nobis Unde Auguſtinus hunc modum miſſionis in quinto libro de trinitate. ait. Deus ſpirituſſanctus qui procedit ex deo. cum datus fuerit homini accendit eum ad diligendum deum ⁊ proximū et ipſe dilectio eſt. Nō eñ habet homo vnde diligat deum niſi ex do. Ecce q̄modo datur vel mittitur nobis ſpirituſſanctus ſm q̄ dicitur datum ſiue donū quod donum Auguſtin⁹ cōmendat explanans aperti⁹ quomodo detur in eodem libro. Dilectio inquit dei diffuſa ē in cordibus noſtris. vt apoſtolus ait p ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Nullum eſt iſto dei dono excellentius. hoc ſolum eſt quod diuidit inter filios regni ⁊ filios perditōnis. dantur ⁊ alia per ſpiritum munera. ſed ſine charitate nil proſunt. niſi ergo tantum impartiat cuiq̄. ſ. ſ. vt eum dei ⁊ proximū faciat amatorem. a ſiniſtra non tranſfertur ad dexteram nec ſpirituſſanctus prope dicitur donum paſſiue. niſi propter dilectionem. quam qui non habuerit et ſi loquatur omnibus linguis. ⁊ habuerit p phetiam. ⁊ omnem ſcientiam. ⁊ omnez fidem. ⁊ diſtribuerit omnem ſubſtantiam ſuam. ⁊ tradiderit corpus ſuū ita vt ardeat. nihil ei prodeſt. Quantum ergo bonum eſt ſine quo ad eternaz vitam neminē tanta bona perducunt. ip̄a vero charitas vel dilectio. nam vni⁹ rei nomen eſt. vtrumq̄ perducit ad regnū Dilectio ergo que ex deo ē. ⁊ deus, p prie ſpirituſſanctus eſt. per quem diffunditur in cordibus noſtris deus charitas. per quam nos tota inhabitat trinitas. quocirca rectiſſime ſpirituſſanctus cum ſit deus. vocatur ⁊ donū dei quod proprie quid niſi charitas intelligendum eſt. que perducit ad deum. ⁊ ſine qua quodlibet aliud dei donum nō perducit ad deuz. Ecce hic aperitur qđ ſupra dictum erat. ſcilicz q̄ charitas ſit ſpirituſſanctus et donum excellentius. et quomodo hoc donum id eſt ſpirituſſanctus detur nobis. ſcilicet cum ita impartitur alicui id eſt. ita habet eſſe in aliquo. vt eum faciat dei ⁊ proximi amatorem. quod cum facit. tunc dicatur dari ſiue mitti alicui. ⁊ tūc ille dr prope hz ſpūmſanctū

¶ Utr̄ p̄cedendū ſit q̄ ſpūſſanct⁹ augeatur in hoīe. ⁊ magis vel min⁹ habeatur vel detur

Hic querit̄ ſi charitas. ſ. ſ. eſt

cū augeat̄ ⁊ minuat̄ in hoīe. et magis vel minus per diuerſa tempora habeatur. vtr̄ p̄cedendū ſit. q̄. ſ. ſ. augeatur vl̄ minuatur in homine. ⁊ magl vel minus habeatur. Si eñ in homine augetur. ⁊ magis vel minus datur vel habetur. mutabilis eſſe videtur. deus autem omnino immutabilis eſt. Videtur ḡ q̄ vel ſpirituſſanctus non ſit charitas. vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item charitas ⁊ nō habenti datur vt habeat. ⁊ habenti vt plenius habeat. Si ergo ſpirituſſanctus charitas eſt. ⁊ nō habenti datur vt habeat. et habenti vt plenius habeat.

Sed quomodo datur non habenti. cū ipse vt deus sit vbiqz ⁊ in omnibus creaturis totus. ⁊ quomodo plenius datur vel habetur sine sui mutatōne

¶ Responsio ad primam questionem

His ita respondemus dicentes q̄ spiritussanct⁹ siue caritas penitus imutabilis. nec in se augetur vel minuitur. nec in se recipit magis vl min⁹. ē in xoie. vel pot⁹ xoi augē ⁊ minuī. ⁊ magl vl min⁹ dar vel habetur sicut deus dicitur magnificari ⁊ exaltari in nobis. qui tamen in se nec magnificatur nec exaltar. Unde prophēta. Accedat homo ad cor altum ⁊ exaltabitur deus. Super quem locum ait auctoritas. Deus non in se. sed in corde hominis grandescit. Sic igitur spiritussanctus homini datur. ⁊ dat⁹ amplius datur id est augeatur. ⁊ magis ac min⁹ habetur. ⁊ tamen imutabilis existit.

¶ Responsio ad secundam

Cūqz vbiqz sit etī omni creatura totus. sunt tamen multi qui eum non habent. Non cī omnes habent spiritumsanctum in quibus est. alioqm ⁊ irrationales creature haberent spiritumsanctū. qō fidei pietas nō admittit.

¶ Auctoritate confirmat vtramqz responsionem

Ut autem certius fiat qō diximus auctoritate firmamus q̄ spiritussanctus magis ⁊ minus percipiatur. ⁊ homini augeatur. ⁊ non habēti detur. ⁊ habenti vt plus vel plenius habeatur Augustinus ostendit super Johannez dicens. Sine spiritusancto cōstat xp̄m non diligere. ⁊ ei⁹ mādata seruare nō posse. ⁊ id nos posse atqz agere tāto min⁹ quanto illuz percipim⁹ minus. tāto ⁹o amplius quanto illuz percipimus ampli⁹. Ideoqz nō solū nō habenti. verumetiam habenti non incassum ꝓmittī. nō hñti quidē vt habeat hñti āt vt ampli⁹ habeat. Nā si ab alio min⁹ ⁊ ab alio ampli⁹ nō hꝫetur sanct⁹ Heliseus scō Helie non diceret. Spūs q̄ est in te, duplo sit in me. In li. Regū sic Helias dixit ad Heliseum Postula qō vis vt faciam tibi anteqz tollar a te. Dixitqz Heliseus. obsecro vt fiat spūs tuus duplex in me. qō ibidem sic exponitur. Helias spiritu prophetali ⁊ operatiōe miraculorum excellenter polebat. Gemuam ergo gratiā quā Heliseus in magistro vigere cognoscebat sibi tribui rogauit Unde patet q̄ non esse discipulus super magistrum postulauit. Xpo autē qui est dei filius nō ad mensuram datus est spūssanctus. neqz eī sine gr̄a spūssancti est mediator dei et hominum homo xp̄s. Qz cī est vnigenitus fili⁹ eq̄lis patri nō est gratie. sz nature. q̄ autē in vnitatez persone vnigeniti assumpt⁹ est homo. gratie est. nō nature. Ceteris autem ad mensurā datur. ⁊ datus additur. donec vnicuiqz ꝓ merito sue perfectōnis propria mensura compleatur Ecce expressum habes q̄ spiritussanctus magis ⁊ minus datur vel accipitur. ⁊ homini datus augetur. ⁊ habenti ⁊ non habenti datur. ⁊ in hñti augē ⁊ ꝓficat. īmo vt veri⁹ ⁊ magis propie loquar homo in ea proficit et deficat aliquando. ⁊ tunc ipsa dicitur proficere vel deficere. que tamen nō ꝓficat nec deficit in se. quia deus est. Unde Augustinus in omelia. ix. super epistola Johannis ait. Probet se quisqz q̄ntum in illo profecerit charitas. vel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas deus est. nec proficit nec deficit.. Sic ergo dicitur proficere in te charitas. quia tu in ea proficias. Ecce quomodo intelligendum sit cum dicitur spiritus augeri in nobis. q̄ nos in eo scilicet proficimus sic ⁊ alia huiusmodi.

¶ Nō aliqui dicunt spiritumsanctum non esse charitatem qua diligim⁹ deum et primū

Supra dictum est

q̄ spiritussancti charitas ē patris ⁊ filij q̄ se inuicem diligūt ⁊ nos. ⁊ ipse idem charitas que diffunditur in cordibꝰ nostris ad diligendum deum ⁊ proximū. horum alterum omnes catholici concedunt. scz q̄ spūssanctus est charitas patris ⁊ filij. Nō autem ipse idem sit charitas qua diligimus deum ⁊ proximuz a plerisq̄ negat. Dicūt em̄ si. s. s. charitas est patris ⁊ filij ⁊ nostra. eadem ḡ charitas est qua de⁹ diligit nos. ⁊ qua nos diligimus euz. Hoc autem sanctorum auctoritates negare videntur Dicit em̄ Aug⁹. in li. de spiritu ⁊ lra. Cūm est dilectio nisi vnde ⁊ ipsa fides. id est a spūsancto. Non eet in nobis nisi diffunderetur in cordibus per spiritūsanctum. Charitas autem dei dicta est diffundi in cordibus nostris. non qua ipe nos diligit. sz qua nos facit dilectores suos. sicut iustitia di dicitur q̄ nos iusti ei⁹ munere efficimur. ⁊ dñi salus qua nos saluat ⁊ fides xpi qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem qua nos deus diligit. ⁊ qua nos diligimus. ⁊ sicut iustitia nr̄a dicit dei. non q̄ ipse sit iustus ea. sed quia ea nos iustos facit. Similiter ⁊ fides ⁊ salus. Sic videtur dicta charitas dei que est in nobis. nō q̄ ipse ea diligat. sz quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem in libro. xv. de trinitate ait. Cum Johānes cōmemorasset dei dilectionem. non qua nos eum. ꝫ qua nos ipse dilexit. ⁊ misit filiū suū liberatorē pro peccatis nostris ⁊c. Ecce et hic videt manifeste diuidere dilectionem qua nos diligimus deum. ab ea q̄ ipse diligit nos. Si ergo inquiunt spūssanctus dilectio est qua deus diligit et qua nos diligimus. duplex dilectio est imo duo diuersa est. qd̄ absurdum ⁊ a veritate longe est. Non est ergo dilectio qua nos diligimus. ꝫ q̄ deus tm̄ diligit nos.

¶ Responsio ad predicta determinās auctoritates

His respondemus

predictorum auctoritatum verba determinantes hoc modo. Charitas dei dc̄a est diffundi in cordibus nostris. non q̄ ipse nos diligit. sz qua nos diligere facit ⁊c. His verbis nō diuiditur nec diuersa ostenditur charitas. qua de⁹ nos diligit. ab ea qua nos diligimus. sed potius cum sit vna atq̄ eadez charitas. ⁊ dicat̄ ipsa dei charitas. diuersis de causis ⁊ ratōnibus dei charitas in scriptur̄ appelari ostenditur. Dicitur em̄ dei charitas. vel quia deus ea diligit nos. vel quia nos ea sui dilectores facit Cū ergo ab apostolo dicitur charitas dei diffundi in cordibus nostris. non est dicta charitas dei qua diligt nos. sed qua facit nos diligere id est nō ibi appellatur charitas dei. eo q̄ deus ea nos diligit. ꝫ eo q̄ nos ea sui dilectores facit. Et q̄ ea ratione possit dici charitas dei. quia nos ea diligere facit. ex simili genere locutionis ostendit̄. sicut dicit̄ iustitia dei qua nos iustificat. ⁊ domini salus qua nos saluat. ⁊ fides christi qua nos fideles facit.

¶ Determinatio secunde.

Similiter ⁊ aliam

exponim⁹ auctoritatē. vbi ait dilectionez dei ꝓmemorari. nō q̄ nos eū. ꝫ qua ipse dilexit nos. ac si diceret. cōmemorat dilectōez dei. nō ꝓm q̄ nos ea diligimus deum. ꝫ ꝓm q̄ ipse ea diligit nos. Sz aliud est inquiunt qđ magis vrget dixit em̄ supra Aug⁹. q̄ dilectio est a spūsancto a q̄ fides. Sicut ergo fides nō est spūssc̄is a q̄ est. ita nec charitas quō em̄ charitas spūssc̄is est si ab ipso est. Nā si ab ipso est ⁊ ipse est. ḡ spūssanctus a seipso est. Ad quod dicim⁹

spiritussanctus quidem a seipso nō est. sed tamē ⁊ a seipso datur nobis. vt supra dictum est. ōdit em̄ seipsum nobis spiritussanctus. ex hoc sensu dictum est. q̄ charitas ab ipso est in nobis. ⁊ tamē ipsa spiritussanctus est. fides autem est a spiritusancto. ⁊ non est spiritussanct⁹ quia donum vel datum solūmodo est. non deus dans

¶ Dr alias inducūt rōes ⁊ auctoritates ad idē ꝓbandum

Alias quoq; induc

unt rationes ad idem ostendendū. scz q̄ charitas non sit spiritussanctus. quia charitas affectio mētis est ⁊ motus aī spūssanctus vero non est affectō animi vel motus mentis quia spiritussanctus īmutabilis est ⁊ increatus. nō est ergo charitas.

¶ Dr charitas est motus vel affectus animi.

Quod autez chari

tas sit affectio animi ⁊ motus mentis auctoritatibus confirmant. Dicit enim Aug. in. iij. li. de. doctrīa xp̄iana. Charitatem voco motum animi ad fruendum deo ꝓpter ipsum. ⁊ se ac ꝓximo ꝓpter deum. Idem in li. de moribꝫ ecclesie catholice tractās illud verbū apli nec mors nec vita separabit nos a charitate dei. Charitas dei inquit hic dicta est virt⁹. que animi nostri rectissima affectio est. que cōiungit nos deo. qua eū diligimus. Ecce his verbis exprimitur q̄ charitas est affectio ⁊ motus animi ac per hoc non videtur esse spiritusſsanctus

¶ Responsio determinans auctoritates.

Ad quod dicimus

hoc ita esse dictum. sicut dicitur. deus ē spes nostra. ⁊ patientia nostra. quia facit nos sperare ⁊ pati. Ita charitas dicitur esse motus siue affectio animi. quia per eam mouetur ⁊ afficitur anim⁹ ad diligendum deum. non autem mireri si charitas cuz sit spiritussanctus dicatur motus mentis. cum etiam in libro Sapientie dicatur de spiritu sapientie. que attingit a fine vsq; ad finem q̄ est act⁹ mobilis. certus. incoinquinatus. quod non ideo dicitur q̄ sapientia sit aliquid mobile vl actus aliqs. sed quia sui imobilitate omnia attingit. nō locali motu sed vt vbiq; semper sit. ⁊ nusq; inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicit motus animi non q̄ ipsa sit motus vel affectio vel virtus animi. sed quia per eā quasi esset virtus afficitur mens ⁊ mouetur. Sed si charitas spiritussanctus est qui operatur in singulis ꝓout vult. cum per euz mens hominis afficiatur ⁊ moueatur ad credendum vel sperandū et huiōi sicut ad diligendum. quare nō sic dr charitas motus vel affectio mētis ad credendum vel sperandum sicut ad diligendum. Ad qō sanc dicē pt. qz alios actus atq; motus virtutum operatur charitas id est spiritussanctus mediantib⁹ virtutibus. quarum act⁹ sunt vtpote actū fidei. i. credere fide media. et actum spei. i. sperare media spe. Per fidez em̄ ⁊ spem predictos operat act⁹ diligendi vero actum per se tm̄ sine alicuius virtutis medio operatur. Aliter ergo hunc actum operatur q̄z alios virtutum actus. Ideoq; differēter de hoc et de alys loquitur scriptura. que istuz speciale charitati tribuit. Est ergo charitas vere spiritussanctus. Unde Augustinus p̄missum apli verbuz tractās in eodem libro. charitatem dic cē bonum. quo nil melius. ⁊ per hoc ipsaz cē deuz significat dicens. Si nulla res ab eius charitate nos separat qō esse non solum melius. sz etiam certius ß bono potest. Ecce dicit qz charitate nihil est melius. charitas ergo spiritussanctus ē qui est deus ⁊ donum dei siue datum q̄ diuidit singulis fidelibus dona. nec ipe diuiditur. sed indiuisus singulis datur.

Cñ Aug. vbi Johãnes dicit .nõ ad mensurã dari xpo spiritum ait. ceteris vero diuidit̃.nõ quidem ipse spiritus sed dona eius.

¶ Obsti.xviij. An cõcedendum sit q per donum donantur dona

Hic queritur cum spi.san .p quẽ dona diuidũtur ipse sit donu. v trũ concedendũ sit q p donuz diuidantur aut dentur dona . Ad qd̃ dicamus qz per donũ qd̃ est spi. san.singulis ꝓpria dona diuiduntur.et ip̃m communiter oñs bom hñt. Vnde Augu.in xv. libro de trini.ait.p donum qd̃ ẽ spũssanctus in cõmuni oĩbꝫ membris xp̃i multa dona que sint quibuscꝫ ꝓpria diuidũtur. Non eñ singuli quiqz habẽt oĩa . sed hi illa alij alia.cuius ipsũ donũ a q̃ cuicꝫ ꝓpria diuidunt̃ oẽs hẽant.i. spũs scũ aptε dicit p donũ dona dari.

¶ Utrũ spi.san. eadem ratiõe dicatur donum ⁊ datũ siue donatũ.

Preterea diligen ter considerandum est.cum spi.san. dicat̃ donum ⁊ datum. vtrũ eadẽ ratiõe vtrũcꝫ nomẽ ei conueniat .quod vticꝫ videri potest. Cũ eñ idem sit spũsanctum dari.⁊ spũscũ donari.ex eadem ratione videtur spi.san. dici datũ ⁊ donum. Hoc etiã videtur Augu.significare in li.xv.de trini.cũ ait. Spũssanctus intantum donũ dei est.inquantuz datur eis quibꝫ datur.apud se añt dꝫ est etsi nemini detur. Ecce aperte dicit spũscũ donuz appellari qz datur. Si añt ex eo tm̃ appellatur donũ qz datur non ab eterno fuit donũ .qz non datur nisi ex tempe.

¶ Respõsio quare datum vel donatũ dicatur spiritussanctus.

Ad quod dicimus qz spũsscũs ⁊ donum dicitur ⁊ datuz siue donatũ.sed datum siue donatum ex eo tm̃ dicitur.qz datur vel donatur qd̃ habet tantũ ex tempe Donũ vero dicitur non ex eo tm̃ q donetur. sed ex ꝓprietate quã habuit ab eterno . vnde et ab eterno fuit donũ .sempiterne eñ donũ fuit.nõ qz daretur.ꝫ qz processit a patre et filio. Vnde Augu .in li.nij. de tri. Sicut natum esse est filio a ꝑe esse . ita spũsancto donum dei esse est a patre procedere et a filio Dic aperte oñditur.q spi.san.eo donũ est q̃ꝑcessit a patre ⁊ filio.sicut filius eo est a patre q natus est ab eo. Non est enim filio idez esse a patre et spũsancto.i.nõ ea ꝓprietate filij dicitur eẽ a patre qua spũssanctus.nã filius dicitur esse a patre.quia genitus est ab eo .spiritussanctus vero dicitur esse a patre ⁊ a filio. qz spi.san.est donũ patris et filij.id est quia procedit ab vtroqꝫ.eo enim dicitur spi.san.quo donum . et eo donum quo procedẽs. Vnde Augu.in libro v.de trini.ait. Spiritussanctus qui nõ trinitas . sed in trinitate intelligitur in eo q ꝓprie dicitur spi. san. relatiue dicitur.cum et ad patrem et ad filium refertur.quia spũssanctus et patris et filij spũs est.sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. apparet autem cum dicitur donum dei. Donum est enim patris et filij .quia et a patre procedit et filio. Ecce his verbis aperte ostendit̃ eadem relatione dici spiritumsanctum et donum. donum autem quia procedit a patre⁊ filio ꝓprietas ergo qua dicitur spi.san. vel donum processio ipsa est. de qua post plenius agemus cũ aliꝭ ꝓprietatibus. Cum ergo ab eterno processerit ab vtroqꝫ et ab eterno donum fuit.non ergo spi.san. eo tã tum dicitur donum. quia donatur nã et ante fuit donum qꝫ donaretur Vnde Augu.in. v.libro de trinitate. Sẽ per procedit spi.san.⁊ non ex tempore sed ab eternitate procedit.sed quia sic procedebat vt esset donabile.iam donum erat antequaz esset.cui daretur.

Aliter em̃ intelligitur cū dicitur donū aliter cū dicit donatū .nā donū potest esse etiam añ q̄ dat̃. donatum aūt nisi datū fuerit nullo mō dici pōt Sepiē ne g̃.s.s.ē donū.tpaliť āt donatū his ꝟbis apte oñdit . q̄ spūssc̃us sicut ab eť no ꝓcedit .ita ab eť no donū ē .ñ q̄a donaret̃ a p̃e filio. vl̃a filio p̃i.ſ quia ab eterno ꝓcessit donabilis . Cz q̄rit̃ cui donabil̃ . vtr̃ p̃i ⁊ filio an tm̃ nob̃ q̄ nōdū eram? Si aſ nō erat donabilis p̃i ⁊ filio.ſ tm̃ nob̃ ⁊ ex eo donū erat q̄a sic donabil̃ ꝓcedebat . videt̃ q̄ filio eadē ratōe sp̃ donū fuerit. q̄ a p̃e ꝓcessit ab eť no. donabil̃ nob̃ in p̃te. Nā ⁊ de filio legit̃ q̄ dat̃ ē nob̃. Ad q̄d dicim? q̄a .s. s.nob̃ tm̃ .nō p̃i vl filio donabil̃ ꝓcessit.sic̃ ⁊ nob̃ tm̃ dat̃ ē. Et filio vere dat̃ ē nob̃ et ab eť no ꝓcessit ab p̃e non vt donabil̃ tm̃.ſ vt genitus.q̄ et donari posset .ꝓcessit g̃ vt genitus et donabilis sed spiritussanctus non procedit vt genitus ſ tantum vt donum .donum autem semper fuit nō solum quia donabilis.ſ q̄a ꝓcessit ab vtroq̄ ⁊ q̄a donabil̃ fuit . Ñ Aug̃ in. v.li.d̃ tri. eoſp̃o q̄ daturus eū erat dñs. iā donū erat etiā añ q̄ daret̃ .et iō donabilis .ſ aliter donabilis q̄ filio? Nam et aliter dat̃ et aliter ꝓcessit q̄ filio? Filiꝙ em̃ processio geitura est vel natiuitas. Spiritussancti vero ꝓcessio natinitas non est. vtraq̄ vero ineffabilis est.

¶ Qr filio? sic̃ i nascendo accepit ñ tm̃ vt eēt filio?.ſ etiā eēntia.ita⁊ spūssc̃us procedendo accepit .ñ tm̃ vt esset donum.ſ vt esset essētia.

Et notāduz quod

sicut filius nascendo accepit.ñ tamen vt filius sit.ſ oino vt sit.et vt ipsa substātia sit. Ita et .s.s.a p̃e et filio vt ꝓcedendo accepit.ñ tantū vt .s.s. sit vel donum .ſ etiam vt omnio sit ⁊ vt substātia sit.quod vtiq̄ non accepit eo q̄ datur. Nam cum non detur nisi ex tpe si hoc haberet eo quo datur.accepisset ergo ex tempore vt esset. Unde .Augustinus in .v.libro de tri Filius ñ hoc tantū habet nascendo vt filius sit. sed oīno vt sit. Queritur ergo vt spūssc̃us eo q̄ datur hēat non tm̃ vt donuz sit.ſ omnino vt sit .quod si non est quia datur.i. si nō habet esse nisi eo quo datur sicut filius nascendo habet non tantuz vt sit filius quod relatiue dicitur . sed omnino vt sit ipsa substantia quomodo iam spūssanctus erat ipsa substantia cum non prius daretur q̄ esset cui daretur Non ergo quo datur.sed procedendo habet vt sit donum et vt sit essentia . sicut filius non eo quo datus est.sed nascendo accepit.nō tantum vt sit filius sed vt sit essentia . Unde Augu.in.xv.libro de trinitate ait . Sicut filio prestat essentiam sine initio temporis.sine vlla mutabilitate nature de patre generatio.ita spiritussancto prestat essentiam sine vllo initio temporis sine vlla mutabilitate nature de vtroq̄ processio

¶ Questio ex predictis q̄ filius non tantum sit filius natiuitate . sed etiam deus vel essentia et spiritussanctus processione.

Hic oritur questio

Si filius nascendo habet non tantum vt sit filius sed vt sit essentia . et spiritussanctus procedendo . non tantum vt sit donum sed vt sit essentia.ergo et filius natiuitate essentia est. et spiritussanctus processione essentia est . cum alibi dicatur q̄ nec pater eo pater est quo deus.nec filius eo filius quo deus.nec spiritussanctus eo donum quo deus.quia vt ait Augustinus in septimo libro de trinitate. His nominibus eorum relatiua ostenditur.non essentia. Unde post plenius agem? ¶ Ad quod breuiter respondentes dicimus quia nec filius natiuitate essentia est.

sed tantum filius. nec spiritussanctus processione essentia est. sed tantum donum ⁊ tamen vterqꝫ. ille nascendo iste procedendo accepit vt esset essentia. Non enim vt ait Hilarius in li. v. de trini. p defectionē aut pretentionem. aut deriuationem ex deo deus est. sed ex virtute nature in naturam eandem natiuitate subsistit filius. et ex virtute nature in naturam eandeꝫ subsistit spiritussanctus.

Exponit verba Hilarij

Quod itaqꝫ intelligi potest. ex patre qui est virtus ingenita. naturam quam habet. eandem filiꝰ natiuitate. i. nascēdo. ⁊ spiritussanctus processione. i. procedendo habet. Idē de ipse idem apertius eloquens quod dixerat. aperit subdens. Natiuitas inquit dei non potest non eaꝫ de qua p fecta est naturam tenere Non enim aliud ꝫ deus subsistit quod non aliunde ꝫ de deo subsistit. Ecce his verbis aperitur quomodo accipiendum sit illud de patre generatio prestat essentiam filio. et de vtroqꝫ p cessio prestat essentiam spirituiscō. nō quia ille essentia sit filius. et iste essentia sit spiritussanctus. immo p rietate personali. sed quia et ille nascendo et iste procedendo essentiam habet eandē et totā que in patre est.

¶ Qz spūssanctus dicitur donum ⁊ donatum ꝑm predictos duos processionis modos.

Ex predictis patꝫ q spiritussanctus sempiterne donum est. et temporaliē datum vel donatum ex quo apparet illa distinctio gemine p cessionis. de qua supra egimus. Nam ꝑm alteram processionem dicitur donatum vel datum. ꝑm alteram vero dicitur donum

¶ Scōm hoc q donuꝫ est refertur ad patrem et filium. ꝑm q datum ad eum qui dedit. et ad eos quibus dedit.

Et secundum hoc q sempiterne donū est refertur ad patrem et filium. ꝑm hoc vero qō dicat datum vel donatum. ⁊ ad eum qui dedit refertur. et ad eos quib datur. et eius dicitur esse qui dat et illoꝝ quib datur. Unde Augu. in. xv. li. de trini. ait. Quod datum est ⁊ ad eum qui dedit referē. et ad eos quib dedit. itaqꝫ spūs sc̄us non tantum patris et filij qui dederūt. sed etiam noster dicatur qui accepimus. spiritus ergo et dei qui dedit et noster qui accepimus. nō ille spiritus noster quo sumus. quia ipe spūs est hoīs qui in ipso est. ꝗus et illuꝫ spiritum qui hominis dicitur vtiqꝫ accepimus. sed aliter ille. aliter iste noster dicitur. Aliud est enim quod accepimꝰ vt essemus. aliud qō accepimus vt sancti essemus. Qz autem spūssanctus nē dicatur scriptura ostendit. Scriptum est enim de Johanne q in spū Helie veniret. Ecce dictus est helie spūssanctus quē accepit Helias Et moyses ait dominus. Tollam de spiritu tuo et dabo eis. i. dabo illis de spiritusancto quem iam tibi dedi. ecce ⁊ hic dictus est spiritus moysi Patet ergo qz spūssanctus noster dicitur spūs. ꝑ qz nobis datus. ⁊ datus vtiqꝫ ad hoc vt sancti essemus. spūs vero creatus ad hoc est datus vt essemus.

¶ An filius cum sit nobis datus possit dici noster vt spiritussanctus.

Hic querit vtruꝫ et filius cū sit nobis datus dicatur vel possit dici noster Ad quod dicimus q filius dicatur noster panis. noster redemptor et huiusmodi. sed noster filius non dicatur qz filius dicatur tm̄ relatiue ad eum qui genuit. ⁊ ideo noster filius non potest dici. sed patris tantū In eo aūt quod dicatur datus ē referē

vt spūssanctus. qui etiam cum in scriptura vt supra dictum est dicatur spūs noster. vel spūs tuus vel illius. vt de moyse vel helia dictum est. Nusq̄ tñ in scriptura occurrit ita dici spūssanctꝰ noster vel tuus vel illius. sed spiritus noster vel tuus spiritus vel illius. quia spūssanctus eo dicitur quo donum et vtrūq̄ relatiue dicitur ad patrem et filium. et hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquādo dicitur donū nostruz accipitur donum nostruz pro donato vel dato. Cum vero donuz accipitur eo mō quo spūssanctus. donū tñ pris et filij dicitur. non hominis. Ita et filius dei sub hac appellatione non potest dici noster. vt dicatur filius noster. sicut nec dicitur spiritussanctus noster. tamen de filio dicitur panis noster. et de spū spiritus noster. Ille noster panis. qz nos reficit nobis datus. iste noster spiritus. quia nobis inspiratur a patre et a filio. et in nobis spirat sicut vult Unde Augu. in. v. li. de tri. ait. qđ de patre natū est ad patrē solum refertur cum dicitur filius. et ideo filius patris est. et nō noster. Dicimus tamen et panem nostrum da nobis sicut dicimus spm̄ nostrum.

¶ Utrum spiritussanctus ad seipsum referatur.

Post hoc queriť

vtrū spūsscūs ad seipsuz referatur. hoc eñ videtur ex predictis posse probari. Si eñ quod datur referť ad eum qui dat et ad eū cui datur. et spūssanctꝰ datur a seipso vt predictum ē. ergo refertur ad seipsum. Cuius questionis determinationem in posterum differimus donec tractemus de hijs que relative dicuntur de deo ex tempore. iiquibus datum et donatum continentur.

¶ Distinctio. xix.

¶ De equalitate trium personaz.

Nunc postq̄z

coeternitatem triū psonaz. p modulo facultatis nře insinuauimus. iā de earūdē equalitate aliquid supereſt eloqui. Fides eñ catholica sicut coeternas. ita et coequales tres personas asserit. Equalis enim est in omnibꝰ patri filius. et patri et filio spiritussanctus. qz vt ait Augu. in libro de fide ad petrū. breuiter apertens q̄ modo intelligatur equalitas dicat. nullus horz alium aut precedit eternitate aut excellit magnitudine. aut superat potestate. quia nec filio nec spirituisancto quātum ad nature diuīe vnitatem patri net. aut anterior aut maior est pr̄ filio nec filius spirituisancto. Eternuz quippe et sine initio est q̄ filius de patris natura extitit. et eternum et sine initio est q̄ spūssanctus de natura patris filijq̄z procedit. Ob hoc ergo tres recte vnū credimus et dicimus deum. quia vna prorsus eternitas. vna immensitas vna naturaliť triū psonaz ē diuinitas Ecce breuiter assignauit Augustinus in q̄ triū psonaz consistat equalitas. scz qz alia aliā non excellit. aut eternitate. aut magnitud ine. aut pōte

¶ Deternitas et magnitudo et potētia in deo sunt vnum. licet ponantur q̄si diuersa

Cunqz enumeretť

ista quasi diuersa in deo. tamen vnum et idem sunt. scz essentia diuīa simplex et incōmutabilis. Unde Augu. i. vij. li. de tri. Non alio magnus alio deꝰ ē sed eo magnus quo deus est quia non aliud illi est magnum esse. aliud deum esse. Eadem quippe eius magnitudo que virtus et eadem essentia que magnitudo. Pater q̄ et filius simul vna eēntia et vna magnitudo. Ita etiaz et potentia dei eēntia diuina ē Uñ Au. in. vij. libro confessionum. Voluntas

et potentia dei deus ipse est. Eternitas quoq; dei ēntia diuina est. quod Augu. ostendit sup illum locū psalmi In generatione et generationem anni tui dicens. Est generatio generationū que non transit collecta de omnib; generationib; i. spūssancti. in illa erūt anni dei qui non transeunt. i. eternitas dei Non eīi aliud sunt anni dei. aliud ipse sed anni dei eternitas dei est. eternitas vero ipsa dei substātia est nihil habens mutabile. Incōcusse ergo tenea mus q vnum ideq; est. id est essentia diuina. eternitas dei. potentia magnitudo Et tamen consueuit scriptura hec et his simulia quasi distincta ponere In his ergo verbis trium equalitatē personaz breuiter complexus est. Augustinus. quia ali? aliū nec eternitate nec magnitudine nec potentia superat.

¶ Supra egit de eternitate.

Quod autē eterni

tate aliqua trium psonaz aliuz non excedat. supra ostensum est. vbi coeternitas trium personarum insinuata est. Nunc ergo supereſt ostendere q magnitudine vel potentia alius alium non excedat. et prius de magnitudine videamus.

¶ Hic de magnitudine q ea aliqua psonaz aliquam nō excellit.

Sciendū est ergo

quia pater non est maior filio. nec pater vel filius maior spiritusancto. nec maius aliquid due persone sunt simul q̄z vna. nec tres simł maius aliquid q̄z due. nec maior est essentia in tribus q̄z in duabus. nec in duabus q̄z in vna. quia tota est in singulis. Vnde Johānes damascenus ait. Confitemur deitatis naturam omnem. perfecte esse in singula suarum yposta'con. id est personaz omnem in patre. omnem ī filio. omnem in spiritusancto. Ideoq; perfectus deus pater. perfectus deus filius. perfectus deus spiritussanctus.

¶ Quomō dicatur pater esse in filio et filius in patre. et spūssc̄us in vtroq; singulus in singulis.

Et inde est quod

pater dicatur esse in filio. et filius in patre. et spiritussanctus in vtroq; et singulus in singulis. Vnde Augustinus in libro de fide ad petrum. Propter vnitatem naturalem totus pater in filio et spiritusancto est. totus quoq; spiritussanctus in patre et filio est. null? horum extra quēlibet ipsorum ē propter nature diuine vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus. Non enim potest plene tantum ab homine reserari archanum. ex qua intelligētia dicatur singula personarum tota esse in alijs Vnde etiam Hilarius ista interius perquirens in libro tercio de trinitate ait Affert pleriſq; obscuritatem sermo dominī cum dicit. Ego in patre et pater in me est nec immerito. natura enim intelligentie humane rationem dicti huius non capit. nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana p̄stabit. Sed quid intelligibile est homini deo esse possibile est. Cognoscendum itaq; atq; intelligendum est q̄d sit illud. Ego in patre et pater in me ē si tamen comprehendere hoc ita vt est valebimus. vt quod natura rerum patī non posse estimatur. id diuine veritatis ratio consequatur. Patrem igitur in filio et filium in patre esse. plenitudo diuinitatis in vtroq; perfecta ē quia plenitudo diuinitatis in filio. q̄d in patre est hoc et in filio est. quod in ingeito ē hoc ingenito alter ab altero. et vterq; vnum. is scilicet qui est nihil habens quod non sit etiam in eo a quo est. non duo vnus. sed alius ī alio quia non aliud in vtroq; vt vnum sint in fide nostra vterq;. non vnus nec

eundem vtrunq3.nec aliud confitemur quia deum ex deo natum.nec eundem natiuitas nec aliud esse permittit. Eā/dem ergo in vtroq3 et virtutis simili/tudinem ⁊ veritatis plenitudinem confi temur quia veritas dicit ego in patre ⁊ pater in me est. Omnia enim filiꝰ acce pit a patre. Nam si patrem eiusdem q̄ genuit accepit .ergo neuter pfectus ē. deest enim ei vnde decessit. nec pleni tudo erit in eo qui ex portione constite rit. Neuter ergo eorum perfectus est si plenitudinem suam ⁊ cum qui genu it amittit: nec qui natus est consequi/tur. Fateamur ergo q̄ filius est in pa/tre et pater in filio .deus in deo .vt idē Hilarius ait in septimo libro de tri/nitate. Non per duplicem conuenien/tium generum coniunctionem.nec per insitiuam capacioris substantie natu/ram.sed per nature vnitam similitudi nem .per natiuitatem nature viuentis ex viuente natura duꝫ res non differt dum naturam dei non degenerat nati/uitas .dum non aliud aliquid ex deo q3 deus nascitur .dum nihil in his no/uum est.nihil alienum.nihil separabi/le. Ecce his verbis prout humana p/mittit infirmitas ītelligi potest.ex quo sensu christus dixerit se esse in patre et patrem in se. Ex eodem sensu etiam intelligitur spiritussanctus esse in vtro q3 et singula personarum in singulis. quia scilicet in singulis ē eadem plen/tudo diuinitatis ⁊ vnita simlitudo na ture.quia non est maior diuina natu/ra in aliqua harum personaruꝫ.sed vni us et indifferentis nature sunt he tres persone Ideoq3 altera in altera esse di citur. vt predictum est. Vnde etiam Ambrosius predictorum verborum sententiaꝫ nobis aperiens super episto lam secundam ad Chorinthios ait.p hoc intelligitur pater esse in filio. et fili us in patre.quia vna est eorum substā tia. Vbi enim est vnitas vbi nulla di/uersitas. Ecce tribus illustrium viro/rum testimoniis. scilicet Augustinus Hilariꝰ atq3 Ambrosius in idem con currentibus.reuelatione spiritussancti in eis loquentis. pie credere volenti/bus ostenditur.tamen quasi per specu/lum ⁊ in enigmate qualiter accipiendū sit.cum dicitur pater in filio esse vel fi/lius in patre .vel spiritussanctus in v/troq3.

¶ Ad id quod ceperat redit vt esten/dat. scilicet q̄ magnitudine vnus non superat alium.

Sed iam nunc ad propositum redeamus .ceptoq3 insis/tamus ostēdentes.q̄ magnitudie nul/la trium personarum aliam superat. quia nulla maior alijs .nec maius ali/quid sunt due q3 vna.nec tres q3 due. nec maior deus q3 singuli eorum.quia singulus illorum perfectus est.nec est quo crescat illa pfectio.

¶ Qz nulla personaruꝫ pars est in tri nitate.

Nec est aliqua tri um personarum pars dei vel diuine es sentie.quia singula harum verus ⁊ ple nus deus est . et tota et plena diuina essenna est.et ideo nulla istarum in tri nitate pars est. Vnde Augustinus in libro.vj.contra maximinum hereticum sic ait. Putas deum patrem cum filio et spiritusancto vnum deum esse non posse. Times enim ne pater sit pars vnius dei qui constat ex tribus.

¶ Qđ tenebat hereticus potꝫ Augu stinus et respondet.

Noli hoc timere nulla enim fit partium in deitatis vni tate diuisio vnus est deus pater ⁊ fi/lius et spiritussanctus.id est ipsa trini/tas vnus est deus.ergo inquis deꝰ pa ter est pars dei.absit. Tres enim pso ne sunt pater et filius et spiritussanctꝰ et bi tres quia vnius substantie sunt.

vnum sunt.et summe vnum sunt. vbi nulla naturaꝝ nulla est diuersitas naturaꝝ voluntatuꝫ Si enī natura vnū essent et consensione non essent.non sīme vnum essent. Si vero natura dispares essent vnū non essent. Hi ergo tres.qui vnū sunt propter ineffabilem coniunctionem veritatis .qua ineffabiliter copulantur vnus deꝰ est ¶ Pars ergo trinitatis esse non potest quicunqꝫ vnus in tribus. In trinitate ergo que deus est ⁊ pater deus est.et filius deus est.et spūssc̄us deus est.et simul hi tres vnus deus.nec huius trinitatis t̄cia pars est vnus nec maiꝰ aliquid duo q̄ꝫ vnus ibi est.nec maius aliquid sunt omnes q̄ꝫ singuli.qz spūalis .non corpozalis est magnitudo. Qui potest capere capiat.qui aūt nō potest credat ⁊ oret. vt quod credit intelligat. Verus est em̄ qō dicitur p̄plxtam.nisi crediderit nō intelligeris. His verbis apte ostendit indifferentē magnitudinez trium p̄sonaꝝ. Item in eodem.

¶ Argumentario Augu.contra maximinum hereticum.qua ostendit patrē et filium et spūmsanctum non esse partes in trinitate.

Tu nempe dixisti

vnum deū non ex partibꝫ esse compositum.et hoc de patre vis intelligi. Ille inquis virtus est ingenita simplex.⁊ tamen in hac simplici virtute multa videris commemozare cū dicis.deꝰ deum genuit.bonus bonum genuit.sapiens sapientem.clemens clementē. potens potentem. Munquid ergo charitas bonitas et sapientia et clementia ⁊ potentia p̄tes vnius sunt virtutis.quā simplicem esse dixisti. Si dixeris partes sunt . simplex ergo virtus ex partibus constat. At simplex est ista virtus te diffiniente vnus est deus. ergo deum ex partibꝫ cōpositum esse dicis non dico inquis.non sunt ergo partes Si ergo in vna persona patris et illa ūtenis que plura videtur .et partes nō inuenis.qz vna virtus simplex est.q̄ꝫ tomagis pater et filius et spiritussanctus et propter idiuiduam veritatē vnꝰ deus est.et propter vniuscuiusq̄ꝫ p̄prietatem tres p̄sone sunt.et p̄pter perfectionem singulorꝫ partes vnius dei nō sunt Virtus est pater. virtus est filius virtus est spūssanctus .hoc verū dicis sed quod virtutē de virtute genitam . et virtutē de virtute p̄cedentē non vis habere eandē naturam.hoc falsuꝫ dicis et hoc contra fidem rc̄am ⁊ catholicam dicis. His verbis aperte docet̄ q̄ tres p̄sone ille non sunt partes dei vel diuine essentie.nullaq̄ illaꝝ trinitatis pars dicenda est . nec vna maiorꝫ alīs.

¶ Cuꝫ dicimus tres p̄sonas esse vnā essentiam.nec vt genus de speciebus.nec vt speciē de indiuiduis p̄dicamus. quia non est essentia genus .et p̄sone species vel essentia species ⁊ p̄sone indiuidua.

Hic adiiciendum

est q̄ tanta equalitas trium p̄sonarum atqꝫ indifferens magnitudo.q̄ cū dicamus tres personas vnam esse essentiaꝫ vel substantiā.nec vt genꝰ de speciebus.nec vt speciē de indiuiduis p̄dicamus Non em̄ essentia diuina genus est.⁊ tres p̄sone species.vel essentia diuina species ⁊ tres p̄sone indiuidua . Quod Augu.rationibꝫ p̄babilibus atqꝫ irrefragabilibus aperte demōstrat in libro septimo de trini.ita dicens. Si essentia genus est. species ār p̄sona. vt nonnulli sentiunt oporteat̄ appellari tres substantias vt appellantur tres p̄sone.sicut cum sit animal genus et equus species. appellātur tres equi idēq̄ tria aīalia.non enim species ibi pluraliter dicitur.⁊ genus singulariter vt si diceretur tres equi sunt vnū aial sed sicut tres equi speciali nomine . ita tria animalia generali nomine dicunt̄.

Cum ergo tres psonas vnam essentiam esse fateamur. non tres essentias cū equi tria animalia dicuntur nō vnū patet nomine essentie non significari genus. nec nomīe psone speciem.

¶ Hic probat q non dicitur vt spēs de indiuiduis.

Si vero dicunt nomine persone non speciē significari. sed aliquod singulare atq; indiuiduum. et nomine essentie speciem intelligi. vt psona non dicatur sicut homo. sed quomodo dicitur hic homo vel vt abrahā ysaac et iacob. vel quis alius qui etiaz digito presens demonstrari possit. sic quoq; illos eadem ratio cōfutabit. Sicut enim dicuntur abrahaz ysaac et iacob tria indiuidua. ita tres hoīes et tria animalia. cur ergo pater et filius ⁊ spiritussanctus si fm genus et speciē ⁊ in diuiduum ista differimus. non ita dicūtur tres essentie et tres psone

¶ Alio modo probat idem.

Alio quoq; modo probat idem Augu. scilicet q essentia diuina non est genus. nec persone species. vel essentia non est species. nec psone indiuidua. Una inquit essentia nō habet species sicut vnum animal non habet species vnius essentie. pater ergo ⁊ filius ⁊ spiritussanctus non sūt tres species vnius essentie. diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina. et persone indiuidua sicut homo species est. indiuidua autem abrahaz ysaac et iacob. Si enim essentia species est vt homo. sicut vnus homo non dicatur esse abrahaz ysaac et iacob. ita nō dicetur vna essentia esse tres persone. non itaq; fm genus et species ista dicamus

¶ Non fm materialem causam dicuntur tres persone vna essentia.

Notandum etiam q vna essentia diuina non est materia trium personarum. vt Augustinus in eodem docet. tanq; fm communē cāvenq; materiam tres persone dicantur esse vna essentia. sicut ex eodē auro si fierēt tres statue diceremus tres statuas vnum aurum. non autem sic trinitatem. id est tres personas dicim? vnā essentiam ⁊ vnum deum tanquā ex vna materia tria quedam subsistāt. In statuis enim equalibus plus auri est tres simul q̄ singule. et minus auri est vna q̄ due. In illa vero essentia trinitatis nullomodo ita est. non ergo fm materialem causam tres personas vnam dicimus esse essētiam. sicut tres statue dicuntur vnum aurum

¶ Nec ita dicuntur tres persone vna essentia vt tres homines vna natura vel vnius nature.

Hic quoq; addendum est q tres personas non ita dicimus vnam essentiam esse. Vt beatus Augustinus in eodem ait. vel vnius essentie. sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus et eiusdem temperationis corporis. eiusdēq; animi. vnam esse naturam vel vnius nature. Nam in hijs rebus non tantum est vnus homo quantum tres homines simul. et plus aliquid sunt homines duo q̄ vnus homo. sicut et i statuis esse diximus. at in deo non est ita. Non enim maior essentia est pater et filius simul q̄ solus pater vel solus filius. nec tres simul ille persone equales sunt singulis. Ex premissis p3 q tres psone dicunt vna essentia. nec fm materiale cā3. vt tres statue vnū aurū nec fm cō

plexionis similitudinem vt tres homines vnius nature. nec vt genus predicatur de speciebus. vel vt species de individuis. i. ptinens de contentis. maior de minoribus

¶ Quc videntur aduersa predicit.

His autē videtur aduersari q̄ quidā sacre scripture tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. in quibus significare videntur q̄ essentia diuina sit quoddam cōmune et vniuersale velut species. tres vero psone sunt tria particularia id est tria individua numero differentia Unde Johānes damascenus inter doctores grecorum magnus in libro quem de trinitate scripsit quem et papa Eugenius transferri fecit. ait. ¶ Cōmunia et vniuersalia predicantur de subiectis sibīpsis particularibus. ¶ Cōmune ergo substantia est. particulare vero ypostasis id est persona. particulare autē dicitur nō q̄ partem nature habet. sz particulare numero. vt athomū id est individuū. Illud numero eīm et non natura differre dicunt ypostases. Item in eodem Substantia significat cōmunem et circūplectiuā speciez homoydeon id est simlū specie ypostascon. id est personarum. vtputa deus homo. ypostasis autem individuū demonstrat. scz p̄em. filiū. spiritūsanctum ¶ petrum ¶ paulum. et huiusmodi ¶ Ecce aperte dicit substantiam esse vniuersale. ypostasim vero particulare. et q̄ deus est species vt homo. et q̄ pater et filius et spiritussancrus sunt individua sicut ¶ petrus ¶ paulus. et q̄ numero differant. cui premisse sententie Augustinus penitus contradicere videtur. quid ergo dicem⁹ ad hec. Hoc vtiq̄ dicere possumus atq̄ debemus q̄ ea que Augustinus tradidit superius sine oī hesitatione tenēda sunt.

¶ Qz sane possunt intelligi que Johānes dicit. et quō ostēdit.

Hec autē que hic dicuntur licet in sermonis superficie aliquid a fide alienum resonare videantur. sane tamen intelligi queunt pūq̄z lectorem atq̄z intellectorem plurimuz efflagitant. in quorum explanatōe mallē silens alios audire. q̄z loquendo malignis detrahendi occasionem prestare videtur ramē mihi ita posse accipi aīt. Substantia est cōmune et ypostasis est particulare. non ita hoc accipit cum de deo dicantur vt accipiunt in philosophica disciplina. sed per similitudinē eorum que a philosophis dicuntur locutus est. vt sicut ibi cōmune vel vniuersale dicitur. quod predicatur de pluribus. particulare vero vel individuum quod de vno solo. ita hic essentia diuina dicta est vniuersale. quia de omnibus personis simul et de singulis separatim dicitur. particulare vero singulaquelibet personaruz quia nec de alijs cōmuniter. nec de aliqua aliarum singulariter predicatur. propter similitudinez ergo predicatōnis substantiā dixit vniuersale. et personas particularia vēl individua. propter hoc idem etiam eandez diuinam essentiaz dixit esse speciem cōmunem et circumplectiuam simlū spē personaruz. quia sicut hec species homo de suis predicatur individuis. velut de ¶ petro ¶ paulo et alijs. nec ista specie differunt sed conueniunt. ita deus de tribus predicatur personis. que individuitate non differunt. sed per omnia conueniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas et res temporales perpendens Johānes. vniuersalitatis et pticularitat⁹ noīa. q̄ reb⁹ tpalib⁹ ꝓprie ꝙueniūt. ad res eternas trāstulit.

Aug⁹. vo maiorē videſ diſſilitudinē q̄ ſilitudinē inter res p̄dictas ab excellentia trinitatꝭ p̄dicta noīa remouit

¶ Ex quo ſenſu dixerit pſonas differre numero.

Quod ãt Johãnes

dicat ypoſtaſes differe numero. nō natura. in eo q̄ nō differe natura ait. vtriſſime ⁊ ſine ſcrupulo loquitur. Qz vero dicat differe numero cauendū eſt quomodo intelligatur. diuerſis enim modis dicunt aliqua differe numero

¶ Quibus modis dicatur differe numero ⁊ ꝑm que modus perſonis conuenire poſſit

Dicũtur enim ali

qua differe numero quando ita differunt. vt hoc nō ſit illud nec aliquod qđ illud eſt. vl in ipſo ē. qualiter differūt ſocrates ⁊ plato ⁊ huiuſmodi. que apđ philoſophos dicũtur indiuidua vl particularia. iuxta quem modum non poſſunt dici tres perſone differe numero

Dicuntur quoq̄ differe numero, que in enumeratione ſiue computatõne nō ſibi adiũguntur. ſed a ſeinuicem diſcernuntur. vt cum de aliquibus rebus loquentes dicam⁹. vna. due. tres. Et ꝑm hunc modum forte dixit Johãnes ypoſtaſes id eſt perſonas differe numero. Poſſumus eñ dicere. pater ē vn⁹ et pater ⁊ filius ſunt duo. ⁊ pater ⁊ filius ⁊ ſpirituſſanctus ſunt tres. Et itē hec perſona ē vna. ⁊ hec ⁊ illa ſunt due et hec ⁊ illa ⁊ alia ſunt tres. Conueniẽtius tamen tres ille perſone proprietatibus tantum diſtingui dicuntur. de q̄rum diſtinctõne ꝑm proprietates in ſequenti tractabitur. Nunc vero ad ĩceptum redeamus que dicta ſunt repetentes. vt ſepius verſando familiarius innoteſcant

¶ Qz vna perſona non eſt maior alia. nec tres ſimul q̄ vna. ⁊ hoc rõe oſtẽdit catholica.

Sciẽdum eſt ergo

tantam eſſe equalitatẽ in trinitate. vt ait Auguſtinus in octauo libro de trinitate. vt non ſolũ pater non ſit maior q̄ filius. ſz nec pater ⁊ filius ſimul maius aliquid ſint q̄ ſpirituſſanctus. aut q̄libet perſona minus aliquid ſit q̄ ipa trinitas. Qz autem ita ſit. aliquo modo ſi fieri poteſt demonſtranduz eſt. Quantum ergo ipſe creator adiuuat attendamus. inquit Auguſtin⁹ in eodem. quõ in hac trinitate due vl tres perſone nõ ſunt mai⁹ aliq̄d q̄ vna eaz.

¶ Ratiõe ſubtiliſſima vtiñ ad oſtẽdẽdum q̄ ita ſit

Quod ibi maguuz

dicitur aliunde magnum non eſt. q̄ eo quod vere eſt. quia ibi magnitudo ipſa veritas eſt. ⁊ veritas eſſentia. non ergo ibi maius eſt quod verius non eſt. Nõ autez verius eſt pater ⁊ filius ſimul. q̄ pater ſolus vl filius. non ergo maius aliquid vterq̄ ſimul q̄ ſingulus eorũ et quia eque etiam vere eſt ſpirituſſanctus. ideo pater ⁊ filius ſimul non ſunt aliquod maius q̄ ipſe. quia nec verius ſunt. Item in eſſentia veritatis hoc eſt verum eſſe quod eſt eſſe. ⁊ hoc eſt eſſe qđ eſt magnum eſſe. hoc eſt ergo magnum eſſe quod verum eſſe. quod ergo ibi eque verum eſt. ⁊ eque magnum ē qđ ꝯ ibi plus veritatis nõ habz. nõ hz plus magnitudinis. plus autem veritatis non habet quod verius non eſt. Nõ eſt autem verius vna perſona q̄ alia. vel due q̄ vna. vel tres ſimul q̄ ſingula. non ergo plus veritatis habet vna q̄ alia. vl tres ſimul q̄ ſingula. Sic ergo ⁊ ipſa veritas nõ eſt maius aliquid q̄ vnaquęq̄ ibi perſona. ſed tam magnum q̄ ſingula. Non eñ ibi maior eſt q̄ verior non eſt. vbi ipſa veritas eſt magnitudo Ecce modo conuenienti ⁊ ratione catholica oſtenſum eſt. quomõ indifferens ſit magnitudo triũ pſonaz

qz nec vna maioz est alia. nec due vne nec tres simul maz aliqd ꝯz singula

¶ Qz deus nō est dicēdus triplex. sed trinus

Preterea cum deꝰ

dicaꝫ trinꝰ. non tñ debet dici triplex. ibi em̄ nō ē triplicitas vbi ē sūma vnitas et indifferēs eqlitas Ihñ Augꝰ. in. vi libzo de trinitate ait. Non quoniam deus trinitas est ideo triplex putandus est. alioquin minoz essz pr̄ solꝰ vl̄ filiꝰ solꝰ vl̄. s. s. ꝯz sil̄ pr̄ z filiꝰ et. s. s. Cū itaqz tātꝰ ē solꝰ pr̄. vl̄ solus filiꝰ. vl̄ solus spūssc̄us. quātꝰ ē sil̄ pr̄ z filiꝰ z. s. s. nullo mō dicēdꝰ ē triplex deꝰ. nō em̄ pr̄ cū filio z. s. s. maioz deꝰ ē ꝯz singuli eoz qz nō est q̄ crescat illa pfectio. pfc̄us ār est z pr̄ z filiꝰ z. s. s. z pfc̄us ē deꝰ singulus eoz. Et ido trinitas potꝰ ꝯz triplex dici dz In rebz cozpeis nō tm̄ est vna ēntū tres simil̄. z pl̄ sī due ꝯz vna res In trinitate vo sūma tm̄ est vna psona quantū tres simul. z tm̄ sunt due ēntū vna. z in se infinite sūt. qz non est finis magnitudinis eaz Ac p b apīe qđ sup̄ diximꝰ. s. quō z singula sunt in singul̄. z oīa in singul̄. z singula in oīb. z oīa in oīb. z vnū in oīb ē. z vnū oīa. Ecce iam ostēdimꝰ sufficienr ꝙlr in trinitate aliq̄ psona aliā nō supat in magnitudine ¶ Hist. xx

¶ Ostēso ꝙ aliq̄ psonaz aliā nō supat magnitudie. nūc ostēdit ꝙ alia nō excedit aliā potēcia

Nunc ostēde

re restat quō aliq̄ baz psonarū aliā nō excellat potentia. vt sic̄ vna z idifferēs ē magnitudo trin̄. ita vna z indifferēs mōstreꝫ potētia trin̄. Qđ ēduz ē igiꝛ qz nō est potencioz pr̄ filio. nec filiꝰ vel pr̄. s. s. nec maioꝛē potentiā hēnt duo vel tres simul ꝯz singulꝰ eoz. qz nec plus p̄t paꝫ simul z filiꝰ ꝯz solus. s. s. nec hij tres simul plus p̄nt ꝯz singulus eozum. qz oīpotentiaz quā hz pr̄ z filiꝰ accepit nascēdo. z. s. s. pcedēdo ¶ Qđ Augꝰ. rōibz z auctozitatibz pbabiliꝫ astruit in li. 3 Maximinū q̄ dicebat patrē potēciozē hac meliozez filio

¶ Qz nō minus p̄t filius ꝯz pater.

Nihil inquit patre

minꝰ hz ille q̄ dicit. oīa q̄ hz pr̄ mea sūt Nā si minꝰ hz in prāte aliqd ꝯz pr̄. nō sūt eiꝰ oīa q̄ hz pr̄. b eiꝰ sūt oīa q̄ hz pr̄ Tantā ḡ hz prātez filiꝰ ēntā pr̄. eqlis ḡ est pr̄i. Nō ei p̄t q̄ accepit inequal̄ ei ee q̄ dedit. Tu ār b de potēcia sapis ꝙ potēs sit filiꝰ. b potēcioz pr̄. vt pm doc trinā nr̄am potēs potente potuerit gignere. z nō oīpotēs oīpotentē. hz ḡ pr̄ oīpotentiā quā nō hz filiꝰ. Et si hoc ē. falsū ē qđ aut filiꝰ. oīa q̄ hz pr̄ mea sūt

¶ Hoc vez fatebaꝫ hęreticus de quo pgrediebatur ad falsa

Gz inquis Pater

a nemine potentiā accepit. filiꝰ ār a pr̄e Fateamur z nos filiū accepisse potentiam ab illo q̄ natꝰ ē potēs. pr̄i vo potētiam nullꝰ dedit. qz nullꝰ eū genuit. gignēdo em̄ dedit pr̄ potentiā filio. sic̄ oīa q̄ hz in sua substātia gignēdo dedit ei quē genuit de substātia. Gz ꝙr vtrū tantā ēntā ipsi est potentiā pr̄ filio dederit. an minoꝛē. Si tantā. nō solū potentē. b etiā oīpotētē genuisse oīpotēs intelligiꝫ Si vo minoꝛē. quō oīa q̄ hz pr̄ filiꝰ sūt Si pr̄is oīpotētia filiꝰ non ē nō oīa. pculdubio q̄ habet pr̄ filiꝰ sunt. at oīa filiꝰ sunt. oīpotētia ḡ pr̄is z filiꝰ ē nō est ergo pr̄ potēcioz filio

¶ Aliter. pbat filiū equalem patri

Item alio mō pro

bat filiū eqlē pr̄i ꝓtra Maximinū ita dicēs. Tu dicis ꝙ pater genuit filium minoꝛē seipso. in quo z patri derogas. qui filium vnicum minozem genuit. quia si minozem genuit. aut non voluit. aut non potuit gignere equa-

lem. Si dicas qz noluit. eñ inuidum eē dixisti. si autē non potuit. vbi est omni potentia dei patris. prorsus ad hunc articulū res colligitur. vt pater equalē sibi gignere filiū aut nō potuit aut noluit Si nō potuit. īfirm⁹. si noluit. iuid⁹ inuenitur. si vtrūq; hoc falsum⁹ est. patri igit filius verus equalis est. genuit ergo pater sibi equalem ⁊ ab vtroq; procedit vtriq; equalis spūssc̄is. Si eñ formā suā vt ait Aug⁹. ⁊tra eundem. pat in vnico filio gignere potuit plenā. nec trī plenā genuit. ꝫ minorē. cogimini p̄em inuidum dicere. plenū g̃ trī ⁊ equalē sibi genuit filiū.

Per simile ostēdit q nō minorē p̄ filium genuerit,

Hoc autē per simi

litudinem humanā ita esse demonstrat inquiens. homo pater si potuisset eqlez filiū genuisset. q̄s aūt audeat dicere q hoc omnipotens non potuit. addo etiaz qz si posset homo maiorem meliorēq; seipso gigneret filium. ſz maius vel melius deo quicq; esse non potest. Deꝰ ergo cur non equalem vt ais genuit filiū cui nec anni necessarij fuerūt. per quos adimpleretur equalitas. nec omnipotētia defuit. an forte noluit. ergo quod absit inuidit. sed nō inuidit. equalem ergo genuit filiū. Credam⁹ ergo ei filiū esse equalem.

¶ Opinionē hereticī ponit vt destruat

Bz forte dices eo

ipso maiorem patrē filio. quia de nullo genit⁹. genuit trī equalem Ad q̄d ego respondebo. immo ideo non est pat maior filio. qz equalē genuit. Origenis ei questio est ista. quis de quo sit. equalitatis autem qualis aut quantus sit. q̄d est dicere. Ad originem pertinet questio qua queritur quis de quo sit. ad equalitatem vero illa qua queritur qual' aut quantus quis sit. Nec cum dicitur filius a patre genitus ostenditur inequalitas substātie. ſ ordo nature. nō q̄ alt̄ prior esset altero. ſ q̄ alter ē ex altero. nō g̃ ſm ſ q̄ p̄ genuit. ⁊ fili⁹ genit⁹ ē. vel. s. s. ab vtroq; p̄cedit. equalitas vel inequalitas ibi exstit. qz non ſm ſ alia persona aliq; eqlis vel inequal' dr. Ecce equalitas trinitatis ⁊ vna eadēq; substātia q̄ntū breuit potuim⁹ demōstrata est in supioribꝰ. s. q̄lit aliq; triū psonaꝝ quālibet aliā. nec eternitate. nec magnitudine. nec potētia excellat

¶ Distinctio. xxi.

Queritꝰ quō possit dici sol⁹ pat'. vel solus fili⁹. vel solus spūssanctus. cuz sint inseparabiles.

Hic oritur questio

trahēs originē ex p̄dict. Dictū est eñ sup̄ q̄ tātus ē solus p̄. vel solus filius vel sol⁹ spūssanctus q̄ntū simul illi tres et q̄ due vel tres psone simul nō sunt maius aliq̄d q̄z vna sola. Ideo querit Aug⁹. in. vi. li. de tri. quō hec sane dici possint. cum nec pater sit solus. nec fili⁹ nec spūssanctus. sed semp inseparabilit̄. et filius cum patre. ⁊ pater cum filio. ⁊ spūssanctus cū vtroq; inseparabiles eñ sunt hē tres psone. Ad q̄d ita respondet Aug⁹. in eodem. Solum patrem dicimus. non quia separatur a filio vel a spūsancto. sed hoc dicentes significam⁹ qz illi sil' cū eo nō sunt pater. Sol⁹ eñ pat'. p̄ est. q̄d nō dr ipse sit solus. i. sine filio vel spūsancto. ſ p hoc filius ⁊. s. s. a paternitatis consortio excludūtur. Ita et cum dicitur solus filius. filius est. vl solus spūssanctus. spūssanctus ē. nō dicitur filius a patre. vel spūssanctus ab vtroq;. sed a consortio filialis proprietatis excludūtur pater ⁊ spūssc̄us et a cōsortio p̄cessibilis p̄prietat. excludūtur pater ⁊ filius. Cum ergo dicit tantus est solus pater quantum simul illi tres. per hoc quod dicitur solus. nō separatur pater ab alijs. sed hic est sensus. solus pater qui ita pater ē q̄ nec filius nec spūssc̄us. tāt⁹ ē ⁊c. Silr itel/

lige cū dr solus filiꝰ vel solus spūssc̄us Solꝰ g̃ pr̃ dr vt ait Augꝰ. in eodē. qz nō nisi ipē ibi pr̃ est. ⁊ solꝰ filius. qz nō nisi ipse ibi filius est. ⁊ solꝰ spiritussc̄us quia non nisi ipse ibi spiritussanctus est.

Atq; possit dici solus pr̃ est deus. solꝰ filius est deus. solus. s. est deus. vl̃ pr̃ est solus deus. filius ē solus deus. spūs sc̄us est solus deus

Post hoc queritur

vtrum sicut dicitur solus pater est pat̃ vel solus filius ē filius. ita possit dici solus pater est deus vel solus filius ē deꝰ ita ⁊ de spūsc̄o. aut pater est solus deꝰ filius est solus deus. Ad qđ dicimꝰ qꝫ pater ⁊ filius ⁊ spūsc̄us dr ⁊ est vnus deus. Et hec trinitas ꝓprie simul dr solus deꝰ esse. sicut solus sapiens solꝰ potens. g̃ nō videt debere dici a nob̄ vrb̄ nostr̄. vtēnib̄. nisi vbi sermo auctoritatis occurrit. solus pater est deus. vl̃ pater ē solus deus. ita de filio ⁊ spūsc̄o dicimus. Unde Augꝰ. in. vi. li. de tri. ait Qm̃ ostēdimus quō possit dici solꝰ pr̃ vel solus filius. ꝑsiderāda ē illa sententia. q̃ dr nō cē solū pr̃em deū vr̃z solū g̃ pr̃em ⁊ filiū ⁊ spūmsc̄m. Ecce habes qz nō solus pr̃ dicēdus ē cē solus vrꝰ deus. Itē in eodē si qs inꝛroget. pr̃ solus vr̃z sit deus. quō respōdebimꝰ nō cē. nisi forte ita dicamꝰ cē quidē ꝓprium deū. g̃ nō eū cē solū deū. cē ār solū deū dicamꝰ ꝓprium ⁊ filiū ⁊ spūmsanctum. Ecce ⁊ h̄ habes qz pr̃ nō dz dici solus deus. atqꝫ hic solum in ꝓte subiecti tm̃ accipe q̃daz volūt in ꝓte vo p̄dicati si sit ꝑcedūt qꝫ pr̃ est solus deꝰ. g̃ ex vbis Augu. videt ostēdi qꝫ ꝓprie solus deꝰ dici debeat tota trinitas. ⁊ h̄ trinitas vt ait Augꝰ ꝑ Maximinū intelligit cuz apls dicit. btūs ⁊ solus potēs. ⁊ ibi. soli sapiēti deo. ⁊ ibi. īmsibili soli deo. Nō em̃ h̄ de solo ꝓprie accipēda sunt. vt ꝛrē debat Maximinꝰ ⁊ alij hereticī. g̃ de trinitate. sic̄ ⁊ illō. solus hz īmortalitatē qz ꝑm rectā fidē ipsa trinitas ē vnꝰ solꝰ deus beatus. potēs. sapiens. inuisibilis. Unde Augꝰ. in eodem. Cum vnus deus sit trinitas. hec sit nobis solutō q̃stionis vt intelligamus solum deum sapientem. solum potentem. patrem ⁊ filium ⁊ spiritumsanctum qui est vnꝰ ⁊ solus deus.

Quomō trinitas dicatur solus deꝰ. cum ipsa sit cum spiritibus ⁊ animab̄ sanctis

Sed iterum queritur

quomodo ipsam trinitatem dicimꝰ solum deum. cum sit cum spiritib̄ ⁊ animabus sanct̄. Ad quod respondet Augustinus in. vi. li. de trinitate. ita dicēs. Trinitatē dicimus deum solum. cuius semper sit cum spiritibus ⁊ animabus sanctis. sed solum dicimus. quia non aliud q̃ ipsa trinitas deus est. Non em̃ illi cum illa deus sunt. vel aliqua alia. sed ipa trinitas tantum non illi vel alia deus est.

Et si dr solo patre ꝓdicta dicerent̄ non tamen excluderetur filius ⁊ spiritussanctus.

Verum vt ait Augustinꝰ. ⁊ si de deo solo patre ꝓdicta dicerentur. non inde excluderetur filiꝰ vel spiritussanctus scilicet quia hȳ tres vnum sunt. sicut in apocalipsi de filio legitur. qꝫ habet nomen scriptuz quod nemo scit nisi ipse. non em̃ inde separatur pater vel spiritussanctus. Et cum dicitur nemo nouit patrem nisi filius. non inde separatur pater ⁊ spiritussanctus quia inseparabiles sunt Aliquando etiam nominatur pater ⁊ filius. ⁊ tacetur spiritussanctus. vt veritas ad patrē loquens ait. vt cognoscant te et quem misisti Ihesum Christum esse vnum verum deum. cur ergo inquit Augustinus tacuit de spiritusancto. quia consequens est vt vbicūqꝫ nominatur vnꝰ. sicut pater ⁊ filius tāta pace vni adhe-

rens. intelligatur etiam ipsa pax. cuius non cōmemoretur. Uno ergo istorum nominato. etiam reliqui intelliguntur. quod in plurib⁹ scripture locis occurrit

¶ Distinctio. xxij.

¶ De noīm differentia quib⁹ vtimur loquentes de deo.

Post predicta dis

serendum nobis videtur de nominum diuersitate quibus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur. vnde ostendendum est quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo precipue teneamus quedaz esse nomina distincte ad singulas personas pertinentia. vt ait Aug⁹. in. li. ij. de tri. que de singulis trib⁹ dicuntur personis. Quedam vero vnitatem essentie significantia sunt que ꝺ singulis sigillatim ⁊ de omnibus cōmuniter dicuntur. Alia vero sunt q̄ translatiue ac per similitudinem de deo dicūtur. Unde Ambro. in. ij. li. de trini. ait. Quo purius niteat fides tripartita videtur veriuanda distinctio. Sunt enim quedam nomina que euidenter propetatem veritatis ostendunt. Et sunt quedam que perspicuam diuine maiestatꝭ exprimunt veritatem. Alia vero sunt q̄ translatiue per similitudinez de deo dicuntur. proprietatis itaq; indicia sunt. generatio. filius. verbum. ⁊ huiusmodi Unitatis vero eterne. sapientia. virtus vitas. ⁊ huiusmodi. Similitudinis vero splendor. character. speculum. ⁊ huiusmodi

¶ Premissis additur quedam esse nomina que tēporaliter de deo ⁊ relatiue dicuntur.

His adiiciēdum ē

quedam etiam nomina esse vt ait Augustin⁹ in. v. li. de tri. que ex tpe deo cōueniunt ⁊ relatiue ad creaturam dicūtur. quorum quedā de oīb⁹ dicūtur personis. vt dñs. creator. refugiū. quedaz āt nō de oīb⁹. vt donatus. dat⁹. missus

¶ De hoc nomine trinitas ait

Preterea est vnuz

nomē quod de nulla persona sigillatim dicitur. sed de omnib⁹ simul. s. trinitas quod non dicitur fm substantiam. sed quasi collectiuū pluralitatem designat personarum.

¶ De alijs nominibus que temporaliter deo congruūt. ⁊ non relatiue dicuntur

Būt etiam quedā

nomina que ex tempore ꝺo conueniūt. nec relatiue dicūtur. vt incarnatus. humanatus. ⁊ huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus. quib⁹ vtimur loquentes de deo. de quibus singulis agendum est

¶ Or alia nomina que ad singulas psonas pertinent relatiue proprie dicūtur. ea vero que ad vnitatē essentie significantur ad se dicuntur ⁊ de singulis et de omnibus euidenter dicuntur personis. ⁊ singulariter. nō pluraliter in sūma capiūtur

Sciendus est ergo

ꝙ illa que proprie ad singulas pertinēt personas. relatiue ad inuicem dicuntur sicut pater et filius ⁊ vtriusq; donum spiritussanctus. Ea vero que vnitatem essentie significant ad se dicuntur. et que ad se dicūtur. substantialiter vtriq; dicuntur. ⁊ de omnibus cōmuniter et de singulis sigillatim dicuntur personis ⁊ singulariter. non pluraliter accipiuntur in sūma. vt de⁹ bonus. potens magn⁹. ⁊ huiusmodi. Que āt relatiue dicuntur. substantialiter non dicuntur Unde Augustinus in quinto libro de trinitate ita ait Quicquid ad se dicitur prestantissima illa ⁊ diuina sublimitas substātialiter ꝺr. Quod autē ad aliq̄d ꝺr. nō substātialr. ꝟ relatiue ꝺr. Quātaq; vis ē eiusdē substātie. i. pte. ⁊ fi. ⁊ s. s. vt q̄q̄d ꝺ singul' ad seipos ꝺr nō plu

raliter in sūma. sed singulariter accipia/
tur. Dicimus enī pater est deus. filius
est deus. z spiritussanctus est deus. qđ
ꝑm substantiam diuinam nemo dubi/
tat. non tamen dicimus hanc trinitatē
esse tres deos. sed vnum deum. Ita di
citur pater magnus. filius magnus. et
spiritussāctus magnus. non tamē tres
magni. sed vnus magnus. Ita z omni
potens pater. omnipotens filius. omni
potens spiritussanctus. non tamen tres
omnipotentes. sed vnus omnipotens.
Quicquid ergo ad seipsum dicitur de
et de singulis personis similiter dicitur.
et simul de ipsa trinitate. non pluraliter
sed singulariter. Et ꝙniam non est deo
aliud esse. z aliud magnuz esse. sed hoc
idem est illi esse quod est magnum esse
propterea sicut non dicimus tres essen
tias sic non dicimus tres magnitudi/
nes. sed vnam essentiam z vnam mag
nitudinem.

¶ Oz deus est magnus ea magnitudi
ne que ipse ē. sic z de bonitate z de om
nibus que ꝑm substantiam de deo di/
cuntur

Deus enim nō est magnus ea magnitudine que non est quod ipse. vt quasi particeps eius sit. Alioquin maioz esset illa magnitudo ꝙ deus. Deo autem non est aliq̄d ma ius. Ea ergo magnitudine magnus est que ipse est. Ideoq̄ non tres magnitu dines dicimus. sed vnam magnitudi/ nem. nec tres magnos. sed vnum mag num. quia non in participatōne magni tudinis de magn⁹ est. sed seipso mag no magnus est. quia ipse est sua magni tudo. Ita z de bonitate z eternitate z omnipotentia dei dicendum ē. z de om nibus omnino que ꝺ deo ꝓ̄t. ꝓ̄ncipaliꝝ substātialiꝝ quibꝫ ad seip̄m ꝺz. nō trās latiue ac per similitudinem. sed proprie si tamen de illo proprie aliquid ore ho minis dici potest Ecce aperte docuit ꝙ nomina vnitatez diuine maiestatis sig nificantia. z ad se dicuntur ꝺ deo. i. sine relatōe. z de oibꝫ psonis cōiter. z ꝺ sin gulis diuisim dicuntur. nec pluraliter. ꝫ singulariter in sūma accipiuntur Illa vero noia q̄ ꝓprie ad singulas pertinent psonas. relatiue nō substātialr dicunt. Qđ enī ꝓprie singula in trinitate perso na dicitur. vt ait Aug⁹. in eodē. nullo modo ad seip̄am. sed ad aliam inuicem vel ad creaturam dicitur. z ideo relati ue nō substantialiter dici manifestuz ē

¶ Distinctio. xxiij

¶ De hoc nomine quod est persona. quod cum ꝑm substantiam dicatur plu raliter non singulariter in summa acci/ pitur

Predictis adiicie dū est. qđ cū oīa noia q̄ ꝑm substantiā de deo dicūtur. singulariter z non plu raliter de oibꝫ in sūma dicant̄ personis. vt supza ostēsum est. est trī vnū nomen. s. psona qđ ꝑm substantiā ꝺz de singulis psonis. z pluraliter. nō singulariter in summa accipitur Dicim⁹ enī pater est psona. filius ē psona. s. s. est psona. z hoc ꝑm substantiā ꝺz. nō trī ꝺz pz z filius et spūs scūs sunt vna psona. ꝫ tres psone Hoc ḡ nomen excipit̄ a p̄dicta regula noīm q̄ ꝑm substantiā ꝺ deo dicunt̄ qz cū hoc ad se dicat̄ z ꝑm substantiā. plu raliter tamen non singulariter in sūma accipitur.

¶ Oz ām psona ad se z ꝑm substantiā dicat̄. est auctoritas.

Quod autez perso na ꝑm substantiā dicat̄ Aug⁹. ostēdit in. vij. de tri. dicens. Non est aliud deo esse. aliud psonā ee. ꝫ oino idē. Itē in hac trinitate cū dicim⁹ psonā pris non aliud dicim⁹ ꝙ substātiā pris Quocir ca vt substantia patris ipse pat̄ est non q̄ pz est. ꝫ q̄ ē. ita z psona pris ipe pz ē nō aliud ꝙ ipse pr̄. Ad se quippe dicat̄ persona non ad filium vel spiritumsāc/ tū. sicut ad se ꝺz de⁹ z magn⁹ z bonus

et iust⁹.⁊ huiōi Et quēadmodū hoc illi est esse qđ deum esse qđ magnuz.qđ bonuz esse.ita hoc est illi esse qđ psonā eē. Ecce expresse habes q persona fm substantiam dicatur. vt cum dicitur pater est persona.hic sit sensus.pater ē essentia diuina. Similiter cum dicitur filius est persona.spūsanctus est psona. id est essentia diuina.

¶ Cur pat̄ ⁊ filiꝰ⁊ spūsanctus nō dicantur vna persona.sicut vna substantia ⁊ vnus deus

Ideo orit̄ hic que

stio difficilis quidem sed non vtilis.q̄ queritur.cur non dicantur hi tres vna persona sicut vna essentia et vnus deꝰ deus. Quam questionē Augustinus diligenter tractat atq̄ cōgrue explicat. in. vij.li.de trinitate dicens. Cur non hec tria simul vnam personam dicimus sicut vnam essentiam ⁊ vnum deum.ꝑ dicimus tres personas.cum tres deos aut tres essentias non dicamus. Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum seruare huic significatiōi qua intelligatur trinitas.ne omnino taceremus interrogati quid tres.cum tres esse fateremur. Cuz ergo queritur quid tres vt ait Aug⁹.in. v.li.de tri.magna prozsus inopia humanum laborat eloquiū Dictum est tamen tres persone.nō vt illud diceret̄.sed ne taceretur oīno.Nō em̄ rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valz. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter psone videlicz ⁊ ꝑ vno noie q̄rentib⁹ de tribus responderemus

¶ Qua necessitate dictuz est tres psone a latinis.⁊ a grec̄ tres ypostases vl substantie

Qua necessitate

non solum latinus sermo.sed etiaz grecus eadem pene super hac re laborans nominū penuria coartatur. Vñ Aug⁹. Quid a grecis vel a latinis necessitate de ineffabili trinitate dictum sit.aperiēs in. vij.li.de tri.ait.loquendi causa de ineffabilib⁹ vt fari aliquo modo possem⁹ dictū est a grecis. vna essētia tres substantie.i. vna vsia tres ypostases. Aliter em̄ greci accipiūt substantiam q̄ latini Latinus autem dictum est vna essentia vl substantia tres persone.quia non aliter in sermone nostro.i.latino essentia q̄ substantia solet intelligi Et vt intelligatur saltē in enigmate.placuit ita dici. vt cuz quereretur quid tria sint aliquid diceretur que fides vera pronunciat.cum ⁊ patrem non dicat esse filiuz et spiritumsanctum donum dei nec patrem dicat esse nec filiū. Cum ergo q̄ritur quid tria vel quid tres.conferimus nos ad inueniendum aliqđ nomen quo complectantur ꝑ tria.neq̄ occurrit aīo quia supereminentia diuinitatis vsitati eloquij facultatem excedit Alterius em̄ cogitatur deus q̄ dicatur.⁊ verius ē q̄ cogitat̄. Pater ergo ⁊ filiꝰ⁊ spūsanctus q̄m tres sunt. quid tres sunt queram⁹. quid etiam cōmune habeant. Non em̄ possūt dici tres patres.qz tm̄ pater ibi pater ē.nec tres filij cum nec pat̄ ibi sit filius nec spūsanctus.nec tres spūsci. quia spūsanctus ꝓpria significatōe.qua etiā donū dei dicitur.nec pz̄ est nec filiꝰ qđ ḡ tres. Si tres psone eē dicūt̄ cōe est eis id qđ psona est Certe em̄ qz pz̄ est persona.⁊ filius est persona.⁊ spiritussanctus est persona.ideo dicunt̄ tres persone.propterea ergo dicimus tres personas quia cōmune est eis id qđ psona est Ex predictis proprie intelligi potest.qua necessitate dictum sit a latinis tres psone cum persona fm substantiā dicatur. Vñ ⁊ tribꝰ cmune ē id qđ psona est

¶ Quare nō dicim⁹ tres deos cē patrem et filiū.⁊ spūmsanctū vt dicim⁹ tres psonas.cum id qđ deus est sit eis cōmune quia pz̄ est deus.filius ē deꝰ .spūsanctus est deus

Sed queritur hic cum dicamus patrem et filium et spiritumsanctuz esse tres personas. quia commune est eis id quod persona est. id est quia pater est persona. et filius ē psona. et spūssanctus ē persona. cur nō dicamus similiter tres deos. cum pater sit deus. et filius sit deus. et spūssanctus sit deus. qz scz illud scriptura contradicit. hoc aūt et si non dicit. non tamen contradicit. Unde Augu. hanc mouens questionez atqz diffiniens in li. vij. de trinitate a t. Si ideo dicimus patrem et filiū et spūsanctum esse tres personas. qz commune est eis id quod psona est. cur non etiā tres deos dicimus. certe vt predictum est quia pater est persona. et filius est persona. et spiritussanctus est persona. ideo tres persone dicuntur. qz ergo pater deus. et filius deus. et spūssanctus deus. cur nō dicuntur tres dij. Ecce proposuit q̄stionem. attende quid respōdeat subdēs an ideo non dicuntur tres dij. qz scriptura non dicit tres deos. sed nec tres personas aliqua scripture text9 commemorat. an ideo licuit loquendi et disputandi necessitate tres personas dicere. non qz scriptura dicit. sed quia scriptura non cōtradicit. Si autem diceremꝰ tres deos contradiceret scriptura dicens. Audi israhel deus tuus est. Ecce absolutio questionis quare potiꝰ dicamus tres personas q̄z tres deos. qz scz illud non contradicat scriptura.

¶ Alia questio cur nō dicimus tres eē essētias vt tres personas. cū scriptura hoc non contradicat.

Veruntamē et hic alia emergit q̄stio. quam aug. cōsequēter annectit. Cur inquit et tres essentias non licet dicere. quod simliē scriptura sicut nō dicit ita nō contradicit Et si dicas q̄ propter vnitatem trinitatis non dicuntur tres essentie. sed vna essentia queko cur non propter eandem vnitatem trinitatis dicatur vna persona et non tres persone. Est enim est illis commune nomē essentie: ita vt singulus quisqz dicatur essentia. sic illī cōmune est persone vocabulum. et essentiam predicat. Quid ergo restat. nisi vt fateamur loquēdi necessitate a grecis et latinis parta ꝛcvocabula aduersus insidias vel errores hereticorum. Cunqz conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus quod in secretario mentis de deo tenet. siue per piam fidem. siue per qualemcunqz intelligentiaz. timuit dicere tres eētias ne itelligeretur i illa summa equalitate vlla diuersitas. Rursus non poterat dicere non esse tria q̄dam. quod quia dixit sabellius in hoc sim lapsus est. quesiuit ergo quid tria diceret. et dixit tres personas siue tres substantias ꝑm grecos.

¶ Sicut nos dicimus tres personas ita greci tres substantias. quas dicunt ypostases aliter accipientes substantiam q̄z nos.

Quod eniz de personis ꝑm nostram hoc de substantijs ꝑm grecoꝝ consuetudinem oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres substantias vnam essentiā. i. tres ypostases vnam v siam. quēadmodū nos dicimus tres personas vnam essentiam vel substantiam. quanqz et illi si vellēt sicut dicunt tres substantias tres ypostases esse. possēt dicere tres personas tria prosopa. Illud autem maluerunt dicere quod forsasse ꝑm lingue sue cōsuetudinem aptius dicitur.

¶ Qz in trinitate non ē diuersitas nec singularitas vel solitudo. sed vnitas et trinitas et distinctio et idemptitas.

Nam sufficienter puto ostensum esse qua necessitate di-

camus tres personas. et quare non similiter tres deos vel essentias qz scz in altero obuiat scriptura in altero diuersitatis intelligētia. quia ibi nulla penitus est diuersitas. sicut nec singularitas vel solitudo. sed vnitas et trinitas. Unde Augustinus in libro septimo de trinitate ait. Humana inopia querens quid diceret tria. dixit tres personas vel substantias. quibus nominibꝫ non diuersitatem intelligi voluit. sed singularitatem noluit. vt non solum ibi vnitas intelligatur ex eo qꝫ dicitur vna essētia. sed trinitas ex eo qꝫ dicunt̄ tres persone. Hilarius quoqꝫ in libro septimo de trinitate ait. domin⁹ dicit. Qui me videt. videt et patrem. cum hoc dicitur excluditur singularis atqꝫ vnici intelligentia. nam nec solitarium sermo signat. et indifferentem tamen naturā professio docet. Ejus est enim in filio pater per nature vnitam similitudinem. Unum sunt enim natus ⁊ generans: vnū suut neqꝫ vnus. Non itaqꝫ solitarius filius est nec singularis fili⁹ nec dispar. Item in eodem. Sicut in patre et filio credere duos deos impium est. ita patrem et filium singulareꝫ deum predicare sacrilegium est. Nihil in bꝭ nouum. nihil diuersum. nihil alienum. nihil separabile est. De hoc autem Augustinus in libro questionū veteris ac noue legis ait. Un⁹ est deus sed non singularis. Item Ambrosius in libro de trinitate ait. Quod vnus est substantie separari non potest. et si non sit singularitatis. ſ vnitatis. deus vnus cum dicitur. nequaqꝫ deitatis trinitatem excludit. ⁊ ideo nō quod singularitatis sed quod vnitatis est predicatur. Ecce ex predictis ostenditur qꝫ nec singularis nec diuersus. nec vnicus vel solitarius confitendus est deus quia singularitas vel solitudo pſonaꝝ pluralitatem excludit. et diuersitas vnitatem essentie tollit. diuersitas inducat separationem diuinitatis singularitas adimit distinctionem trinitatis. Ideo Ambrosius in libro de trinitate ait Non est diuersa nec singularis equalitas. nec iuxta sabellianos patrem filiūqꝫ confundens. nec iuxta arrianos patrem filiunqꝫ secernens. pater enim et filius distinctionem habēt separationem vero nō habent. Item in eodē pater et filius diuinitate vnū sunt. nec est ibi substantie differentia'. nec vlla diuersitas alioquin quomodo vnum deum dicimus. Diuersitas enī plures facit. Constat ergo ex predictis quia i trinitate nulla est diuersitas Si tamen aliquādo in scriptura: inuenitur dictum tres diuerse persone ⁊ hmōi diuersas dicit distinctas.

¶ Qz non debet dici deus multiplex

Et sicut ī trinitate nō est diuersitas ita nec multiplicitas. et ideo non est dicendus deus multiplex. sed trinus et simplex. Unde Ambrosius in primo libro de trinitate ait Est in patre et filio non discrepans. ſ vna diuinitas nec confusuꝫ quod vnū est. nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaqꝫ deus non est.

¶ Distinctio. xxiij.

¶ Quid significetur bis nominibus vnus duo vel due. tres vel tria. trin⁹ vel trinitas. plures vel pluralitas. distinctio vel distincte cuꝫ bis vtimur de deo loquentes.

Hic diligēter inquiri oportet cū in trinitate non sit diuersitas vel multiplicitas vel solitudo quid significetur bis nominibꝫ. scz vnus vel vna duo vel due. tres vel tria. plures vel pluralitas. distincte vel distinctio. cuꝫ dicatur vnus deus. due persone vel tres persone. plures persone distincte sunt persone. vel cuꝫ dicitur distinctio pſonaꝝ. pluralitas personaꝝ. trinitas

ꝑsonaꝝ et huiusmodi. videmur enim hoc dicētes numeroꝝ quātitates ⁊ rerum multitudinem vel multiplicitatē in deo ponere. quid igitur ibi ista significent. ipso de quo loquimur apiente insinuare curemus. Si diligēter premissis auctoritatum verbis intendimus. vt dictorum intelligentiam capiamus magis videtur vsus horum verborum introductus ratione remouendi atqꝫ excludendi a simplicitate diuinitatis. que ibi non sunt ꝫ ponēdi aliqua

¶ Quid per vnum significetur. cū dicitur vnus deus.

Cum enim dicitur

vnus deus multitudo deorum excluditur. nec numeri quantitas in diuinitate ponit. tanqꝫ si diceretur. deus est nec multi sunt vel plures dij. Vnde Athanasius in libro de trinitate ait. Cum vnum dicimus. vnitas excludit numerum deoꝝ. nec quantitatē in deo ponit. qꝛ nec numerus nec quantitas ibi est.

¶ Quo sensu dicatur vnus est pat̄ vel vnus est filius.

Similē cū dicitur

vnus est pater vel vnus est filius et huiusmodi. ratio dicti hec est. qꝛ non sūt multi patres vl̄ multi filij. ita et de similibus. Item cum dicimus plures eē personas singularitatem atqꝫ solitudinē excludimus. non diuersitatē vel multiplicitatem ibi ponimus. quasi dicerentur sine solitudine ac singularitate ꝑsonas confitemur. Vnde Hilarius in. vij. li. de trin. sic ait. Dixit deus. Faciam⁹ hoīeꝫ ad ymaginē nr̄am. Quero nūc an solū deum sibi loquutum existimes. an hūc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse. Si solum esse dicis ipsi⁹ voce argueris dicentis. Faciamus ⁊ nostram. sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligentiam professio consortij. qꝛ aliquod consortiū esse non potest ipsi solitario. neqꝫ solitudo solitarij recipit faciamus. nec alieno a se diceret nostrā. attende lector his verbis ⁊ vide quia nomine consortij pluralitatē significauit. professio ergo cōsortij est professio pluralitatis. quā professus est dicēs faciamus ⁊ nr̄ām. pluraliter enim vtrūqꝫ dicitur. sed hac professione pluralitatis non diuersitatem vel multitudinē posuit. sed solitudinē et singularitatem negauit. Sic quoqꝫ cū dicimus ꝑsonas plures vel pluralitatē ꝑsonaꝝ singularitatis ⁊ solitudis intelligentiā excludim⁹.

¶ Quid per ternariū significet cū dicitur tres persone.

Ita etiam cum dicim⁹

tres ꝑsonas noīe ternarij. nō quātitatem numeri in deo ponim⁹ vel aliquā diuersitatē ꝫ intelligentiā non ad aliū nisi ad ꝑem ⁊ filiū et spūm̄ scm̄ dirigendā significamus. vt sit hec dicti intelligentia. tres ꝑsone sunt. vel tres sūt pater ⁊ filius et spūs scūs. i. non tantū pater. nec tm̄ filius. nec tm̄ pater ⁊ filius in deitate sunt. sed etiā spūs scūs ⁊ nō alius ab his. Similiter non tm̄ est ibi hec ꝑsona vel illa. vel hec ⁊ illa. ꝫ hec et illa. ⁊ illa et non alia. et hoc ita forte intelligēdū Augu. satis ostendit. vbi dicit qꝫ illo noīe non diuersitatē intelligi voluit. sed singularitatē noluit.

¶ Quid per duo cum dicatur persone due vel pater ⁊ filius duo sunt.

Similiter cum dicimus

duo sunt pater ⁊ filius non dualitatis quātitatem ibi ponimus. sed ꝫ significamus quod nō est tm̄ pater nec tātum filius. sed pater ⁊ filius. sed hic nō est ille. ita et de alijs hm̄oi. ita etiā cū dicim⁹ pater et filius sunt due ꝑsone. hoc significam⁹ qꝫ non tm̄ pater est ꝑsona. nec tm̄ filius est ꝑsona. sed pat̄ est ꝑsona. et filius est ꝑsona. ⁊ hec nō ē illa. Cum aūt dicimus distincte sūt persone. vel distinctio est in personis.

cõfusionem atq; pmixtionẽ excludim⁹ et hanc non eẽ illã significamus. Cũq; addim⁹ distincte sunt psone, ꝓpietatib⁹ siue differentes, ꝓpietatib⁹. aliam esse hanc psonam ⁊ aliaꝫ illã suis, ꝓpietatib⁹ significamus. ⁊ cũ dicimus aliã et aliam non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus. sed confusionẽ sabellianam excludimus.

¶ Quõ ibi accipiatur discretio.

Ita etiam cum dicuntur discrete persone. vel cum dicitur discretio esse in psonis. eandem intelligentiã facimus. eo eñ modo ibi accipitur distinctio quo discretio. ⁊ congrue dicatur ibi esse discretio vel distinctio. non diuersitas vel diuisio siue separatio. Unde Ambro. in li. i. de tri. Non est ipse pater qui filius. sed inter patrẽ ⁊ filium expressa distinctio. Cũ vero dicatur trinitas. id significari videtur quod significatur cũ dicitur tres psone. vt sicut non potest dici. pater est tres psone. ⁊ filius est tres psone ita non debeat dici. pater est trinitas. vel filius est trinitas.

¶ Qõ videtur contrariũ supra dcis.

Hic non est pretermittendũ q̃ cũ supradictũ sit deuꝫ nec singularem nec multiplicem esse confitendum. idq; sanctorum auctoritatib⁹ sit confirmatum. In contrarium videt sentire Isidorus di. Distinguendum est inter trinitatem ⁊ vnitatẽ. Est eñ vnitas simplex ⁊ singularis. trinitas vero multiplex ⁊ numerabilis. quia est trinitas vnitas trium. Ecce vnitatẽ dicat esse singularem. ⁊ trinitatẽ multiplicem ⁊ numerabilem. Sed ad hoc dicim⁹. qz singularẽ accepit sicut alij accipiunt vnum. multiplicem vero ⁊ numerabilem sicut alij dicunt trinum.

¶ Distinctio. xxv.

¶ Quid significet cum dicitur pluraliter tres persone vel due persone.

Preterea considerandum ẽ cũ hoc nomẽ persona vt predictũ est ꝑm substantiam dicatur. que sit intelligentia dicti cum pluraliter proferrur tres persone vel due psone. et cũ dicitur alia est psona patris. alia psona filij. alia psona spũssancti. Si eñ in his loquutionibus psone vocabulum essentie intelligentiam fact. plures essentias cõfiteri videmur. et ita plures deos. Si vero essentie significationem ibi nõ tenet. alia est huius noĩs ratio cum dicitur pater est persona. vel filius est psona. et alia cum dicitur pater et filius et spũssc̃us sunt tres psone. ⁊ cum dicit alia est persona patris alia filij ⁊ hmõi

¶ Qz videtur ꝑm essentiam dici alia psona patris. alia filij. siue tres psone vt cum dicitur pater est persona. filius est persona.

Persona enim vt supra ait Augu. ad se dicitur. et idem ẽ deo esse psonam quod esse. sicut idem est ei eẽ qõ dñũ esse. Cũ manifeste colligitur q̃ essentiam diuinam predicamus dicentes pater est psona. filius ẽ persona. spũssanctus est persona. i. essẽtia. Et oĩno vnum et idẽ significat nomine persone. i. essentia diuina cum dicitur pater est persona. et filius est psona. quod significatur nomine dei cum dicitur pater est deus. filius est deus.

¶ Quõ noĩe psone idẽ significatur cũ dicitur pater est psona. qõ significatur noĩe dei cum dicitur pater est deus

Ita etiã idez significatur cum dicitur deꝰ est deus. et deus est persona. vtroq; enim nomine essentia diuina intelligitur. quia vtrunq; ꝑm substantiam dicitur. Cũ vo dz pater ⁊ filius et spũssanctꝰ sẽt tres psone. quid nomine psone significamus an es

sentiã. hoc cũ videtur si supra posita verba Augu. diligẽter scrutemur Cu pra eũ dixit q ió tres psonas dicim? qr id quod ẽ psona cõe est trib? Et itẽ qr pater est psona ⁊ filiꝰ est psona. et spũsscũs est psona. ideo tres psone dicuntur Videtur ergo eandẽ tenere significationẽ hoc nomẽ psona cum dicitur tres psone. quã habet cũ dr pat est persona: filius est psona spũssanct? est persona. qr vt ostendit Augu. hoc dicitur. i. tres persone propter illud. i. quia id quod est. cõe est eis. Id ergo qđ cõe est eis patri et filio ⁊ spũsscto videtur significari hoc nomine psona cum dicitur tres psone.

¶ Aliter videtur posse ostendi q fm essentiam dicatur et cum pluraliter profertur.

Aliter etiaz potest

ostendi q ibi nomine persone significetur essentia cum dr tres psone. vt eniz supra dixit Augu. ea necessitate dicimus tres psonas. vt responderemus querentib? quid tres vel quid tria. Cũ ergo queritur quid tres vel quid tria. conuenienter respõdetur. cũ dicit tres persone. At cum queritur qui tres vel qui tria. p quid de essentia queritur. nõ eũ inuenitur quid illi tres sunt nisi eẽntia. Si ergo questioni recte respondemus. oportet vt respondendo essentiã significemus alioquin non ostendimus quid tres sint: Si vero rñdentes eẽntiam significamus. ipsam essentiã psone nomine intelligimus cũ dicitur tres persone.

¶ Opinio qrũdã q putãt eẽntiã significari noie psone cũ dr tres psonas

Quibusdam videtur

q noie psone significetur eẽntia cũ dr tres psone. ꝓterea qr Au. dicit ió dici tres psonas qr cõe est eis id qđ ẽ psona. vt sit talis intelligẽtia. pr ⁊ filiꝰ et s. s. sunt tres psone. i. sunt tres id bñ tes cõe qđ ẽ psona. i. tres sunt quoꝝdã q ẽ psona id est eẽntia. Ex quo iuxta hãc intelligẽtiã dr alia ẽ psona pris. alia filij. Et hoc etiã ita volũt intelligere. s. alius ẽ pater. aliꝰ est filiꝰ. id tñ cõe bñtes qđ ẽ psona et hoc cõfirmãt auctoritate. Augu. q in li. vij. de trini. ait tres psonas eiusdẽ eẽntie. vel tres psonas vnã essentiã dicim?. tres aũt psonas ex eadẽ eẽntia non dicim? q̃si aliud ibi sit qđ essentia est. aliud qđ psona. Hac auctoritate et premissis conantur asserere in predictis loquutiõib? noie psone eẽntiã significare. Sed quid rñdebunt ad id qđ ipe Au. in li. de fide ad petrũ dicit. s. q aliꝰ est pr in psona siue psonaliter. alius psonaliter filius. alius psonaliter spũsscũs. Quõ eũ alius psonaliter pat. alius psonaliter filius. alius psonaliter spũsscũs. si in esse psonã oino cõuenũt. i. si psona essentie tñ intelligentiã facit. Ió nob? videtur aliter hoc posse dici cõgruẽtius iuxta catholicoꝝ doctoꝝ auctes.

¶ Qr hoc nomẽ psona triplicat in trinitate accipit. et est hec vtil ⁊ catholica. doctrina de psona ⁊ psonis.

Sciendum ẽ igitur

quod hoc nomen psona multiplicem facit. nõ vnã tñ intelligentiã ⁊ vt Hilarius ait in li. de tri. Intelligentia dictoꝝ ex causis ẽ assumenda dicendi. qr non sermoni res. sed rei est sermo subiectus. discernẽtes ergo dicẽdi causas huius noĩs. s. psona. significationẽ distinguimus dicentes q hoc nomẽ. s. psona, ꝓpie fm substantiã dr. et eẽntiã significat. sicut supra oñdit Augusti. cum dicitur. Deus pater ẽ psona. qđ est psona. quadã tamen necessitate vt supra dixit Au. Translatuz est hoc nomen vt pluraliter diceretur tres psone cum quereret quid tres vel quid tria. vbi non significat eẽntiam. i. naturã diuinã. q̃ cõis est trib?. sed subsistentias vel ypostases fm grecos. greci qppe

vtsupra dicit Au. aliꝫ accipiũt subam id est yposta-sum. aliter nos. Nos enim eẽntiã siue naturã dicimus subaz. psonas aũt dicimus sicut illi dicunt subas id est yposta-ses. sic ergo nos ita accapimus psonas vt illi accapiũt subas vel yposta-ses. Ut illi aliter accapiunt yposta-ses q̃z nos subam. aliter enĩ nos accapimus psonas q̃z subam. Cum ergo dicamus tres psonas. non ibi psone nomine eẽntiã significamus. q̃d ergo dicimus. dicamus qz tres psone sũt. i. tres subsistentie. s. tres entes pro quo greci dicunt tres yposta-ses.

¶ Ostendit verba Augu. conuenire huic sententie.

Et hic sensus adiuuatur ex verbis Augu. premissis. si interius intelligaꝫ. qz enĩ pater est psona. i. essentia. et filius psona: et spũs sanctus est psona. iõ dicuntur tres psone id ẽ tres subsistentie tres entes. Non enĩ possent dici tres subsistentie vel entes. nisi singulus eorũ eẽt psona. i. eẽntia. qz ergo est eis cõe id qõ psona ẽ. i. eẽntia. iõ recte dicuntur tres psone. i. tres subsistentie vel subsistentes. vt sicut eẽntia que est eis cõis vere ac proprie est. ita illi tres vere ac proprie subsistentie vel entes intelligantur. Jõq̃z Augu. cãs dictorũ disserẽs dicit tres psonas eẽ vnam eẽntiã vel eiusdẽ essẽtie. non ex eadẽ essentia. ne aliud intelligatur ibi esse psona. aliud essentia Tres enĩ psone. i. subsistentie vna sũt essentia et vnius eẽntie. non aũt sunt vna psona vel vnius psone licet psona aliquãdo ꝑ substantiã dicatur. nã si hoc diceretur cõfusio fieret. ĩ psonis.

¶ Obiectioni eoꝝ hic rñdet qua nitũtur probare psonas ꝑ essentiã posse accapi. qz rñdemus q̃d tres vel q̃d tria

Ad hoc autẽ quod illi dicũt cũ queritur quid tres vel q̃d tria. de eẽntia queritur. qz non inuenit quid illi tres sint nisi essentia. ꝓ hoc volentes nos inducere. vt noie psone essentiã intelligamus. cũ rñdemus tres psonas. ita dicamus et indubitabiliter verũ est. qz non inuenitur vnũ aliquid qõ illi tres sint nisi essentia. vnũ enim sunt illi tres. i. essentia diuina. vnde veritas ait. Ego et pater vnum sumꝰ. veruntamen cũ queritur q̃d tres vel q̃d tria. non de eẽntia queritur. nec ibi q̃d ad essentiã refertur. sed cũ fides catholica tres esse profiteret. sicut iohãnes in epla canonica. tres sunt qui testimoniũ perhibẽt in celo. querebatur quid illi tres eẽnt. i. an essent tres res. et quo noie ille tres res significarẽtur. et iõ loquẽdi necessitate inuentũ est ad respõdendũ hoc nomen psona. et dictuz est tres psone. Nõ aũt te moueat q̃ dixi-mus tres res. non enĩ hoc dicentes diuersaꝝ rerũ numerũ ponimus in trinitate. sed ita tres res dicamus vt easdẽ esse vnã quandã summã rẽ confitea-mur. vñ Augu. in libro primo de doctrina xp̃iana sic ait Res quibꝫ fruendũ est nos bt̃os facũt. res ergo quibꝫ fruendũ ẽ sc̃ pat̃ et fi. et spi. san. eadẽqz trinitas vna q̃dã sũma res ẽ. coisqz fruẽtibꝫ ea. Si tamẽ res et nõ rerũ oĩm cã sit. si tñ et cã. non eni facile inuenit põt nomẽ qõ tante excellẽtie cõueniat. nisi q̃ melius dz trinitas hec vnus deus. Sicut ergo tres res dicunt. et he sunt vna res. ita tres subsistentie dicuntur. et he sc̃ vna substãtia. Ecce ostensum est que sit intelligentia huius noĩs psona cũ dicimus tres psonas

¶ Ex quo sensu dicatur alia est psona pr̃is. alia filij. alia spũssancti.

Nũc inspiciamus vtrũ ꝑ se eandẽ rõnẽ et cãm dicaꝫ alia est psona pr̃is. alia filij. alia spũssci. qõ vtiqz sane intelligi potest. vt sit sensus talis. alia ẽ subsistẽtia vel yposta-sis patris. alia subsistentia filij. et alia susistẽtia pater. alia filius. alia spiritussanctus.

¶ Quō hec intelligantur. alius in pſona pater alius filius ⁊c̄.

Deinde queritur

vtrū ꝑm eandē rōnē accipiatur cū dicitur alius est in pſona pr̄. alius in pſona filius. alius in pſona ſpūſſcūs. siue alius pſonaliter pater. aliꝰ pſonaliē filius. alius pſonaliter ſpūſſcūs ¶ Ad qđ dicimus qꝛ etſi poſſit eodē mō accipi. congruentius tamē ex rōne dc̄i alia vniatur intelligentia. vt hic pſone noīe ꝓprietas pſone intelligatur. vt ſit ſenſus talis. alius est in pſona vl pſonaliter pater. i. ꝓprietate ſua alius pater est q̄ filius. ⁊ filius ſua ꝓprietate aliꝰ q̄ pr̄. ¶ Paternali enī ꝓprietate diſtinguit̄ ypoſtaſis pr̄is. ab ypoſtaſi filij. et ypoſtaſis filij filiali ꝓprietate diſcernit̄ a patre. et ſpūſſcūs ab vtroq̄ diſtinguit̄ ꝓceſſibili ꝓprietate.

¶ Qꝛ ꝑm hūc modū in prędictis loquutionib⁹ poteſt accipi

Hoc etiaꝫ mō ſane

pōt accipi pſona i premiſſis loquutionib⁹ cū dicit̄. alia est pſona patris. alia filij. alia ſpūſſcī. i. alia est ꝓprietas q̄ pater est pater. alia qua filius est filiꝰ. alia qua ſpūſſcūs est ſpūſſcūs. ita etiaꝫ noīe pſone quędā ꝓprietates itelligere volunt. cū dicuntur tres pſone. ꝫ melius est vt̄ ſubſiſtētias vel ypoſtaſes intelligamus cum dicit̄ tres pſonas. ¶ Ex prędictis colligitur q̄ nomen pſone in trinitate triplicē habet rōnē. est em̄ vbi facit intelligentiā eēntie ⁊ ē vbi facit intelligentiaꝫ ypoſtaſis. et est vbi facit intelligentiā ꝓprietatis

¶ Auctoritatib⁹ ſanctoꝝ oſtendit qđ dixit.

Quod aūt ſecūdū

ſubam dicatur ⁊ eēntiā aliquādo ſignificet. ſupꝛa ex dictis Augu. apte oſtendimus. ¶ Qꝛ vero pro ypoſtaſi atq̄ ꝓprietate accipiat̄. ex auctoritatib⁹ ſcōꝝ oſtendꝫ. ne cōiūcturis noſtris aliq̄d aūſi dicere videamur. ¶ De hoc Hiero. in expoſitione fidei catholice ad alluppiū et Augu. ēpos ita ait. Non est ꝓꝛoſus aliquis i trinitate gradus nihil qđ inferius ſuperiuſue dici poſſit. ſed tota deitas ſui pfectione equalis est vt exceptis vocabilis q̄ ꝓprietatem indicāt pſonaꝝ. quicquid de vna dꝛ pſona. de tribꝰ dignissime pōt intelligi. atqꝫ vt confutantes arrīū vnam eandēq̄ dicimus trinitatis cē ſ̄bam. et vnum i tribus pſonis fatemur deū. ita impietatē ſabellij declinātes. tres pſonas ſub ꝓprietate diſtinguimus expreſſas. non ipm̄ ſibi pr̄em ipſum ſibi filiū. ipſum ſibi ſpm̄ſcm̄ eſſe dicentes. ſed aliaꝫ pr̄is aliā filij. aliā ſpi. ſan. eē pſonam. ¶ Non em̄ noīa trm̄ō. ꝫ etiā noīm̄ ꝓprietates id̄ est pſonas. vel etiaꝫ vt greci expriūt ypoſtaſes. i. ſubſtātias cōfitemur nec pater filij vel ſpūſſcī. pſonā aliq̄n excludit nec filius vel ſpūſſcūs pr̄is nomē pſonāq̄ recipit. ſed pater ſp pater filiꝰ ſp filiꝰ. ſpūſſcūs ſp ſpūſſcūs. itaq̄ ſuba vnū ſunt. ſed pſonis ac noīb⁹ diſtinguuntur. ¶ Ecce hic apte dicit hierō. ꝓprietates eſſe pſonas ⁊ pſonas eē ſubſiſtētias. ¶ Unde manifestū ſit quod diximus. ſ. pſone noīe ſignificari ⁊ ypoſtaſim ⁊ ꝓprietatem. Johānes etiā damaſcenus pſonas dicit eſſe ypoſtaſes et eas dicit eſſe entes. ita inquiēs In deitate vnā naturā confitemur ⁊ tres ypoſtaſes ꝑm veritatem entes. id est personas.

¶ Diſtinctio. xxvi.

De ꝓprietatib⁹ perſonaꝝ. ſed priꝰ de hoc nomine ypoſtaſis.

Nunc de pro

ꝓprietatib⁹ pſonaꝝ quas frequenter in hoc tractatu cōmemoꝛauimus. aliquid nos loqui oꝛ. ſed primū audiam⁹ quid de hoc noīe ſcz ypoſtaſis hiero. dicat. Ait em̄ ſub hoc nomine venenum latere. ſed hoc dicit

ꝑm q̃ hereticí eo vtebantur vt simpli/ ces seducerent. s. ꝓ ꝑsona ⁊ ꝓ es/ sentia. vt siue dicerctur vna tm̃ yposta sis siue tres. minus peritos ad inconue niens ꝺucerent. cū non erat hoc no/ men apud catholicos ita vulgatū. nec ita eius significatio ꝺeterminata vt mo do. Et iō hiero. dicit hoc noīe nō vt dum foꝛe sine ꝺistinctione vel expoſi/ tione. tūc. s. quādo cū hereticis conten ꝺebat. ita scribens de fide catholica ad damasum papā. Ab arrianoꝝ pꝛesu/ le ypostasion nouellū nomē a me lōe romão exigitur. interꝛogamus q̃d tres ypostases arbitrent intelligi tres ꝓso/ nas subsistentes aūt. Respondemus nos ita ꝛedere. non sufficiat eius sens⁹. ipsum nomē efflagitant. q̃ nescio q̃d vneni in sillabis latet. Clamamus si quis tres ypostases .i. tres subsistētes ꝑsonas non confitetur anathēa sit Si quis aūt ypostasim vsiam intelligens. non tribꝫ in ꝑsonis vnā ypostasim in/ ꝺicit. alienus a xp̃o ē qui. s. tres ypostases ꝺicens sub noīe pietatis tres natu ras conatur asserere. Sufficiat nob̄ di cere vnā eēntiam et tres ꝑsonas ꝑfectas equales. taceamus tres ypostases si placet. non bone suspitionis est. cū in eodeꝫ verbo sensus ꝺissentiūt. Aut si rectum putatis tres ypostases cum in terꝓretationibus suis nos ꝺebere ꝺice re non negamus. sed mihi ꝛedite ve/ nenum sub melle latet. transfigurat se enim angelus sathane in angelum lu/ cis. his verbis non negatur vtendum esse nomīe ypostasis. sed hereticos eo ꝓpꝛauc vsos ostendit. Contra quos cautela opus erat in ꝺistinctione signi ficationis. alioquī sibi contraꝺiceret q̃ supꝛa tres ypostases confitetur.

¶ De ꝓpꝛietate ꝑsonaꝝ ⁊ de nomīb eaꝝ relatiuis.

Jā de ꝓpꝛietatí

bus personaruꝫ ꝺicamus que etiaꝫ no tiones siue relationes in scriptura ple/ tūq̃ ꝺicuntur. In illa trinitate sancta que ideo a nobis repetitur. vt nostro coꝛꝺi tenacius infigatur. ait Augusti/ nus in libꝛo ꝺe fide ad petrum. Aliud est genuisse q̃ natum esse. aliudq̃ est ꝓcedere q̃ genuisse vel natum esse. vnde manifestuꝫ est q̃ alius est pater alius filius. alius spūssanctus ⁊ est ꝓ/ ꝓrium solius patris non q̃ non est na/ tus ipse. sed q̃ vnum filium genuerit. ꝓꝓriūq̃ solius filius est. non quia ip se non genuit. sed quia ꝺe patris essen/ tia natus est. ꝓꝓrium vero spirituſ/ sancti est. non quia nec est natus ipse nec genuit. sed qꝛ sol⁹ ꝺe patre filioqꝫ ꝓcedit Ecce bꝛeuiter assignauit tres ꝓꝛietates triū ꝑsonaꝝ. quaꝝ vna non est alia. hoc enī significauit cū ꝺixit ali/ ud est genuisse q̃ natum ee. aliudqꝫ ꝓ cedere. i. alia ꝓꝛietas siue notio est ge/ neratio. et alia natiuitas. alia ꝓcessio que aliꝭ noīb̄ ꝺicuntur paternitas fi/ liatio. Has ꝓꝛietates ꝺesignant noīa illa ꝑsonaꝝ. scꝫ pater. filius. spiritussā ctus. que ꝛelatiua sunt. ⁊ ad seinuicem ꝺicuntur. quia notant ꝛelationes que non sunt ꝺeo accidentales. sed ab ipsis personis ab eterno sunt ꝛmmutabiliter vt non modo appellationes sint ꝛelati ue. sed etiam ꝛelationes siue notiones in ꝛebus ipsis. scꝫ. in personis sint.

¶ Oꝛ nomina que ꝺe ꝺeo ꝺicunt ꝑm substantiaꝫ ꝺicuntur. quedā enī ꝑm re lationem ꝺicuntur. nihil tamen ꝑm ac/ cidens

Quocirca sciendū

est. nō oē q̄ ꝺe ꝺeo ꝺꝛ ꝺici ꝑm sb̄am qꝛ quedaꝫ ꝺicuntur ꝑm ꝛelationē que non est accidens. quia non est mutabi/ lis. Ut enim Augu. in. v. libꝛo ꝺe tri/ nitate ait ⁊ ꝺocet. Nihil in ꝺeo ꝑm ac cidens ꝺicatur. quia nihil accidit ei. nec tamen omne quod ꝺicatur ꝑm sb̄aꝫ ꝺꝛ In ꝛebꝫ creatis arqꝫ mutabilibꝫ q̄ñ ꝑm sb̄am ꝺꝛ. restat vt ꝑm accidens ꝺi/ cat. In ꝺeo aūt nihil q̄ꝺē ꝑm accidens

dicitur.quia nihil in eo mutabile ē aut amissibile.nec tamen omne quod dicitur ꝑm substantiam dicitur.dicitur enī ad aliquid sicut pater ad filiuꝫ.ꝛ filius ad patreꝫ.quod non est accidens.quia et ille semper pater ꝛ ille semper filius. et ita semper.quia semper natus est filius.nec cepit vnqꝫ esse filius. Q̄z si aliquando cepisset aut aliquando desineret esse filius.ꝑm accidens diceretur.ꝛ quia pater non dicitur pater nisi ex eo qꝺ est ei filius.ꝛ filius nō dicitur nisi ex eo qꝺ habet patrem.non ꝑm substantiā hec dicuntur.sed ad inuicem ista dicuntur.neqꝫ tamen ꝑm accidens.quia ꝛ qꝺ dicitur pater ꝛ qꝺ dicitur filius eternū atqꝫ incōmutabile est eis. Ecce his verbis aperte ostenditur quedam dici de deo ꝑm substantiam.quedam ꝑm relationem nihil tamen ꝑm accidēs. Ostēditur etiam ꝓpꝛietas patris esse qꝺ habet filium.ꝛ ꝓpꝛietas filij qꝺ habꝫ patrem.ideoqꝫ cum dixit eternum ꝛ incōmutabile esse qꝺ pater dicitur ꝛ qꝺ filius dicitur.ita intelligi voluit id est ꝓpꝛietas qua pater est pater.ꝛ ꝓpꝛietas qua filius est filius.eterna ē ꝛ incōmutabilis.quia ꝛ pater semper pater.ꝛ filius semper filius. Unde Hilariꝰ ꝓpꝛietates personaruꝫ assignans in duodecimo libꝛo de tri.ita ait Si semꝑ patri ꝓpꝛiuꝫ est qꝺ semper est pater.necesse est filio semper ꝓpꝛium esse qꝺ semper est filius. vbi enī semper pater est.semper ꝛ filius est.ergo qui non sēper pater est non semper genuit Item in eodem nato deo.manifestū est.ꝓpꝛiū ee qꝺ filius est.

Quare dicatur esse ꝓpꝛiū vnigeniti qꝺ filiꝰ ē dei.cū ex hoīes sint filij dei

Hic queritur quō

dicatur esse.ꝓpꝛiū nato deo qꝺ est dei filius vel genitus ex deo.cum etiā hoīes filij dicant ꝛ sint ꝑm illud .Filij excelsi oēs. Et ad Moysen de ꝓpho isrl dns ait. Filius meꝰ ꝓmogenitus israhel.sed magna est differentia.hoīes enī filij dei sūt factura.nō natitat',ꝓpꝛietate.deus aꝰ filiꝰ originis,ꝓpꝛietate.filiꝰ ē ꝛ vitate natiuitatis.nō factura vel adoptiōe.ꝛ illi quidē ante sunt qꝫ filij dei sint.fiunt enī filij dei.non nascunt filij dei

Apta distinctio int' deū filiū ꝛ homines filios.quia ille natus filius.hi facti filij

Unde Hilarius so

lū deū natū originis,ꝓpꝛietate dei filiuꝫ ostēdens.int' ipm ꝛ hoīes filios di eui dēnissime distinguit in.xij.li.de tri.ita d. Uero pr̄i solus q̄ ex eo nasc' vere filiꝰ est.ꝛ nos quidē filij dei sumꝰ.ꝑ factura.fuimꝰ aliqñ filij tracūdie.ꝑ filij dei ꝑ adoptōem effecti sumꝰ potiꝰqꝫ nascimur. Et qz omne qd̄ fit anteqꝫ fiat nō fuit.nos cū filij non fuissemꝰ effiamur ante enī filij nō eramꝰ.ꝑ ꝑ gr̄am fcī sumus non nati neqꝫ generati.sed acq̄siti acq̄siuit enī deꝰ nos sibi.ꝛ ꝑ hoc dz nos genuisse. Genuisse ei deū filios.nunqꝫ cū ꝓpꝛietati significatōe ꝯgsamꝰ dici.ex adoptōe enī hō est filiꝰ dei.nō ex generatione neqꝫ ei ꝓpꝛietas .ꝑ nūcupatio ac ꝑ id nō ē vere filiꝰ qz nec ꝓpꝛie natꝰ dz.nec sꝑ filiꝰ fuit.vnigenitꝰ aꝰ deꝰ nec fuit aliqñ nō filiꝰ.nec fuit aliq̄d anteqꝫ filiꝰ.nec q̄eqꝫ ipē nisi filiꝰ.atqꝫ ita q̄ sꝑ est filiꝰ nascibilitat',ꝓpꝛietate ac vitate filiꝰ ē eiꝰ soliꝰ q̄ genuit.ꝛ ille tm̄ q̄ genuit pr̄ ipsiꝰ.qz sic ille est filiꝰ origine.ita ille pater generatōe.

Q̄z hō dz filiꝰ t'nitat'.ꝛ t'nitas pr̄ hoīm

Hō vero q̄ filiꝰ dei ē

factura.nō tm̄ pr̄is.ꝑ filij ꝛ.s.s.filiꝰ ē.i. toriꝰ t'nitat'.ꝛ t'nitas ipa pr̄ ciꝰ dici ꝑt. Unde Aug̃.in.v.li.de tri.ait Hō ꝑt dici t'nitas pr̄ nisi forte trāslatiue ad creaturā,ꝓpr̄ adoptōez filioꝝ. Qd̄ ei scptū est.audi isrl dns deꝰ tuus deꝰ vnꝰ ē.nō vticqꝫ excepto filio aut.s.s.oportꝫ itelligi.quem vnū dnm deū nostrum recte dicamus.etiam patrem nostrū ꝑ gr̄am

suã nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in libro sexto de trinitate. ait. Dominbo p fidem de⁹ est pater quibus est pater. per eam fidem Jhm xpm dei filium confitemur. Ecce ostensum est quare dicatur proprium esse dei nati q filius est. quia. s. ipse solus proprie natus dicitur. Unde Hilarius in li. iij. de tri. ait. Bñs dicens clarifica filiũ tuũ. nõ solo nomine contestatus est se esse filium. sz t proprietate nos filij dei sum⁹ ꝺ non tal' hic filius. hic eñ proꝑi⁹ t vr⁹ est filius origine. non adoptione. veritate. non nuncupatione natiuitate. non creatione

¶ Dr spũssanctus proprie dr donum dei qz proprietate est donũ vt filius natiuitate et vtroqꝫ mõ dicẽ relatiue t ꝺm eandem relatõnem

Jta etiam de spiritusancto dicendum est. qui proprie dicitur donum dei. cum tamen t alia plura sint dona dei. sed spiritussanctus ita proprietate imutabili t eterna donum est. sicut filius proꝑetate filius. eo eñ donuz dicitur quo spũssanctus. t vtroqꝫ vtriqꝫ nõe relatiue dicitur. eadẽqꝫ relatione dicitur spiritussãctus t donũ licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine spiritussanctus sicut in hoc nomine donum. Unde Augustin⁹ in qn to libro de trinitate ait. spiritussanctus qui non trinitas est. sed in trinitate itelligitur. in eo q proprie dicitur spiritus sanctus relatiue dicitur. cum t ad patrem t ad filium refertur. quia spiritus sanctus t patris t filij spiritus est. sed ipsa relatio nõ apparz in ꝺ nõe. apparz ãt cñ dr donũ dei.

¶ Quid sit spiritussanctus

Donum eñ est patris t filij. quia t a patre procedit t a filio. ergo spiritussanctus ineffabilis q̃dam patris t filij cõmunio est. t ideo fortasse sic appellatur vt iam diximus. nec iterare piget. quia patri t filio potest eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipse proprie dicitur. quod illi cmuniter. quia t pater spiritus. t filius spiritus. t pater sanctus. t filius sanctus. Ut ergo ex nomine quod vtriqꝫ conuenit vtriusqꝫ significetur cmunio. vocatur conuz amborum spiritussanctus Ecce habes quare spiritussanctus dicatur donum t q relatiue dicitur siue donum siue spiritussanctus. t q nomen sibi proprium tenet. quod communiter patri t filio conuenit. sed diuisim Et ẽ sciendum quia cum pater vel filius dicẽ spũs siue scũs. neutrũ relatiue dr ꝺ ꝺm substãtiam

¶ Distintio. xxvij

¶ An pr̃ vl' filius vel trinitas ipa possit dici spũssãctus

Jc queri potest vtrum pater vel filius vel etiam ipsa trinita spossit dici spiritussanctus sicut distinctim dicitur t spiritus et sanctus. De hoc Augustin⁹ in quinto libro de trinitate sic ait. q trinitas nullo modo potest dici filius. spiritus vero sanctus potest quidem vniuersaliter dici ꝺm ꝺ quod scriptum est. quoniam deus spiritus est. Jtaqꝫ pater t filius t spiritussanct⁹ quoniã vnus de⁹ est. t vtriqꝫ deus sanctus est. t deus spiritus est. potest appellari trinitas t spiritussanctus ꝺ trñ tñc spũssc̃is nõ relatiue dicẽ. sed ꝺm eẽntiã. qui proprie spiritussãctus qui non est trinitas. sed in trinitate dicitur relatiue.

¶ Quidã putãt spũmscñ nõ dicẽ relatiue ad patrem

Quidaz tamen putant spiritumsanctum vel donum non dici relatiue ad patrem vel filium. Si enim inquiunt hoc relatiue ad se dicuntur. suis inuicem sibi respondent vocabulis. vt sicut dicitur. pater. filij pater.

et filiꝰ.patris filius.ita dicatur pr̃ spūs sancti vel doni pr̃.z spūs vl̃ donū pris spiritus vel donū.sed non ita est in omnibus relatiuis Non em̃ omnia que relatiue dicūtur.suis ad se viciſſim respondent vocabulis. Vnde Augustinꝰ horum elidens opinionez in quinto libro de trinitate ait. Non moueat inquit q̃niam diximus spiritum.scilicet non ipſam trinitatem.ſed eum qui eſt in trinitate relatiue dici.licz non ei viciſſim reſpondeat vocabulum eius ad quem refertur. dicimus spiritumſanctum patris ſed non viciſſim dicimus patrem ſpiritusſancti.ne filius intelligatur ſpirituſſanctus Item dicimus ſpiritumſanctū filij.ſed non dicimus filium ſpiriſſancti ne pater eius intelligatur ſpirituſſcūs. In multis em̃ relatiuis hoc contingit vt non inueniatur vocabulum quo ſibi viciſſim reſpondeant. Cum ergo dicimus donum patris z filij.non quidem poſſumus dicere patrem doni aut filiū doni.ſed vt hoc viciſſim reſpōdeant dicimus donū eſt donatoris.z donatorē doni.quia hic potuit inueniri vſitatum vocabulum.illic non potuit.donum ergo donatoris z donator doni cum dicimus.relatiue vtrūq; ad inuicem dicimus. Donator tamen non fuit ꝑ nisi ex tpe.cum.ſ.ſ. ſit donū eriā ab eterno. An eaſdē ꝓpꝛietates aſſignant Augustinus z Hilarius.z an iſte ſint que dicuntur paternitas.filiatio.proceſſio.

Hic queri poteſt

vtrum ꝓpꝛietates quas Hilariꝰ ſuꝑa aſſignauit.ſcilicet q̃ pater ſemper eſt pater.z filius ſemper eſt filius.ſint eedem ꝓpꝛietates quas Auguſtinꝰ ſuperius diſtinxit dicens ꝓpꝛium eē patri q̃ genuit filium.z ꝓpꝛium filij q̃ genitꝰ eſt a patre.z ſpiritusſancti q̃ ab vtroq; procedit Ac vide vtrum.z iſte ſint ille que dicuntur paternitas.filiatio.proceſſio. Videt q̃ nō ſint eedē ꝓpꝛietates quas ponit Hilarius.et ille quas ponit Auguſtinus. Si enim eedem ſunt.idem eſt ergo patri eſſe patrem z genuiſſe filium.quod vtiq; quidam concedunt. Si autem hoc eſt.cui ergo conuenit vt ſit pater.ei conuenit genuiſſe filium. Natura ergo diuina ſi pater eſt genuit filium.ſi vero non genuit.pater non ē. Sed quis audeat dicere.aut q̃ ipſa genuit filium.aut q̃ ipſa pater non ſit. Si autem ipſa pater ē nec filium genuit.non ergo idem eſt dicere aliquid eſſe patrem z gignere filium.z ita non videtur vna eadē ꝙ eē ꝓpꝛietas.

¶ Reſponſio vbi oſtendit eaſdem eē ꝓpꝛietates

Ad quod ſine pꝛe

iudicio aliorum dicimus q̃ eaſdem ꝓpꝛietates notauit vtrq; licet diuerſ verbis.quod enim Hilarius ait intelligi debet.ꝓpꝛium patris eſt q̃ ſemper pater eſt.id eſt ꝓpꝛietas patris eſt q̃ ſemper pater eſt.ſemper vero pater eſt quia ſemper genuit filium.ita z ꝓpꝛium filij eſt q̃ ſemper filius eſt.id eſt ꝓpꝛietas filij eſt qua ſemper filius eſt.filiꝰ vero ſemper eſt quia ſemper genitus eſt ergo ꝓpꝛietas qua pater paſ eſt.eſt qz ſp genuit.z hec eadē dr̃ pr̃nitas vel generatio Et ꝓpꝛietas q̃ filiꝰ ſp ē.filius eſt qz ſp genitꝰ eſt a pr̃e.z hec eadem dr̃ filiatio vel genitura vel natiuitas. vl̃ origo. vel naſcibilitas. Sic z ꝓpꝛietas qua ſpirituſſanctus eſt ſpirituſſanctus vel donum. eſt quia procedit ab vtroq;.z hec eadē dr̃ ꝓceſſio In p̃miſſis aūt locutꝰ ibꝫ eedē ſignificate ſunt ꝓpꝛietates

Qr̃ ñ ē oīno idē dicere aliq̃d eē pr̃ez z genuiſſe vel hr̃e filiū.z ita de aliꝭ.

Nec tñ videtur no

bis oīno eē idē dicē aliq̃d eē pr̃ez z genuiſſe filiū. vl̃ aliq̃d eē filiū z hr̃e pr̃ez vel eſſe ſpūmſcm̃ z procedere ab vtroq; z.alioq̃n pr̃ non cet.nomē ꝓpſtaſ.i.

persone.sed proprietatis tantum.silr filius ⁊ spūssc̄us.⁊ ita non per tria noia significarētur tres persone. Ideoq; dicimus q̄ patris nomen non tm̄ relationem notat. sed etiam ypostasim id est substantiam significat.ita ⁊ filius ⁊ spiritussanctus

¶ Relationum vocabula sunt paternitas.filiatio.processio.nec personā significant

Relationum vero

vocabula.s. pn̄itas.filiatio.processio. vel gignere.gigni.procedere. ipsas tm̄ relationes.non ypostases significant.siue habere filium ⁊ habere patrem. Et verbi gratia.cum dicimus deus est pater.nomine patris ⁊ relationem notamus⁊ diuinam ypostasim significam⁹. vt sit intelligentia talis.deus vel diuina essentia est pater.i.ille qui genuit.s. ypostasis que habet filium. Similr de⁹ est filius id est ypostasis genita vel habens patrem.ita etiam deus spiritussc̄us ypostasis procedēs ab vtroq;.siue ille qui procedit Cum vero nomina relationum ponimus in predicatis.notiones ipsas tantum significam⁹.non ypostases.vt cum dicitur deus genuit id ē habet filium.⁊ deus genitus.id est habet patrem.⁊ tunc oportet intelligi in subiectis ypostases tantum.non essentiam.que illis proprietatibus determinantur

¶ Oz ꝓprietates dētermināt ypostases nō substantiā.i.naturam

Ille enī proprieta

tes singule singulis proprie conueniūt personis.⁊ per eas persone determinantur.⁊ a semuicez differunt.sed a se non secedunt Unde Johannes damascenus ait Non differunt admuicē ypostases p̄m substantiam.sed p̄m characteristica ydeomata.id ē dēterminatiuas ꝓprietates Characteristica vo.i. determinatiua sunt ypostaseon ⁊ non nature.eteñ ypostases determināt Jtē esse quidem intemp̄aliter ⁊ eternaliter dicimus diuinam verbi ypostasim simplicem.omnia habentez q̄ habet pater vt eius homousion.i.substantiale. naturalitatis nō ⁊ habitudine a paternali ypostasi differentez.nunq; vo a paternali ypostasi secedentem Idem apertiꝰ exp̄mens psonales,ꝓprietates ait in eodē Differentiam ypostasion.i.personaruz in tribꝫ,ꝓprietatibꝫ.i.paternali.filiali.⁊ ꝓcessibili recognoscim⁹ Inseparabiles at ipsas ypostases ⁊ indistabiles inuicem.⁊ vnitas quidem inconfusibiliter. tres eñ sunt etsi vnite. diuisas āt indistanter Eteñ singula est perfecta ypostasis ⁊ ꝓpriā ꝓprietatē.s. existētie modum,ꝓpriū possidet.ꝫ vnite sunt substātia.⁊ nō distant neq; secedunt a paterna li ypostasi. Ecce hic habes distinctas illas tres ꝓprietates.q̄ supᵖ diuersis significate sūt modis vel noibus

¶ Oz sūt alia noia psonaꝝ. easdē ꝓprietates notātia.s.genitus.genitoz.verbū et ymago

Hic non est preter

mittendum q̄ sicut pater ⁊ filius ⁊ spiritussanctus nomina personarum sunt. et ꝓprietates personales designant. ita etiam sunt ⁊ alia nomina personarū id est que ipsas personas significant ⁊ earum ꝓprietates tenorant.⁊ easdē quas ⁊ nomina predicta. Unde ⁊ relatiue dicuntur.sulicet genitoz.genitꝰ verbum.ymago. Unde Augustin⁹ in quinto libro de trinitate. Videndum ē inquit ioc significari cum dicitur genitus.quod significatur cum dicitur filiꝰ. Ideo eñ filius quia genitus.⁊ quia filius vtiq; genitus. Sicut autem filius ad patrem.sic genitus ad genitorem refertur.⁊ sicut pater ad filium.ita genitoz ad genitum. Idem in sexto libro de trinitate. Verbum quidem solus filiꝰ. accipitur.nō simul pater ⁊ filius tanq; ambo sint vnuz verbum Sic eñ ver-

bum dicatur quomodo ymago. non autem pater ⁊ filius simul ymago. sed filius solus est ymago patris quemadmodum ⁊ filius ¶ Idem in septimo libro de trinitate. ¶ Verbum sm qꝫ sapientia est et essentia. hoc est qꝫ pater sm qꝫ verbū non hoc est quod pater. quia verbū nō est pater. ⁊ relative dicitur sicut filius. ¶ Idez in eodem. ¶ Sicut filius ad pr̄em refertur. ita ⁊ verbum ad eum cuius ē verbum refertur cum dicatur verbuz. ⁊ propterea non eo verbum quo sapientia dicatur. quia verbum non ad se dicitur. sed tantum relative ad eum cui⁹ ē verbum. sicut filius ad patrē. eo quippe filius quo verbum. ⁊ eo verbum quo filius. sapientia vero quo essentia. ⁊ ideo quia pater ⁊ filius sunt vna essentia ⁊ vna sapientia. ¶ Idem in eodem ¶ Non ē pr̄ ipe verbum sicut nec filius. nec ymago. quid autem absurdius qꝫ ymaginē ad se dici. ¶ Idem in quinto libro. ¶ Dicitur relative filius. relative etiam dicitur verbum ⁊ ymago. ⁊ in omnibus his vocabulis ad patrem referr̄. nihil autē horz pater dicr̄

¶ Breuit̄ in sūmam colligit̄ p̄dictorū intelligentia

Ante ostensum est

qꝫ sicut filius vel genitus relative dicitur ad patrem. ita verbum ⁊ ymago. ⁊ qꝫ eo dicitur verbum siue ymago quo filius id est eadem proprietate siue notione dicitur verbum ⁊ ymago qua filius. sed non eo quo verbum dicitur sapientia vel essentia. quia non notione qua dicitur verbum dicitur sapientia. nam sapientia dicr̄ sm essentiā. nō sm relationem

¶ Generalis regula eorum que ad se et eorum que relative dicuntur. quicquid enim ad se simul ambo dicunt̄. ꝫ nō ita in p̄dict̄ relatiuis.

Et est hic aduertē

da quedam generalis regula eorum q̄ ad se. ⁊ eorum que relative dicuntur ꝺ patre ⁊ filio. quicquid enim ad se dicit̄ur vt ait ¶ Augustinus in sexto libro ꝺ trinitate. non dicitur alter sine altero. id est quicquid dicuntur quod substantiam eorum ostendat ambo simul dicuntur. ergo nec pater est deus sine filio. nec filius sine patre. sed ambo simul deus. sed non ambo simul pater. non ambo simul filius. vel verbum. vel ymago

¶ An sm substantiā dicat̄ deus ꝺ deo et huiusmodi.

Hic queritur cum

dicatur deus de deo. lumen de lumine ⁊ huiusmodi. vtrum dicatur sm substantiam. nam sm relationem constat ista non dici. si vero sm substantiam dicit̄ur. simul ambo scilicet pater ⁊ filius possunt dici deus de deo. lumen de lumine sm predictam regulam. ¶ Ad quod dicimus quia licet deus sm substantiam dicatur ⁊ lumen ⁊ sapientia ⁊ huiusmodi ⁊ nunqꝫ relative accipiantur. aliquando tamen pro relatiuis id est personis. sed non relative accipiuntur. vt cum dicitur. deus genuit deum alterum pro patre. alterum pro filio ponimus ¶ Similr cum dicitur. deus de deo lumen de lumine. ¶ In alijs quoqꝫ locutionibus sepe reperiuntur nomina essentie ad significationem personarum deducta. vt cū dicitur. deꝰ natus. deꝰ mortuus. deus passus. vbi filius tantuz significatur. ita ⁊ de solo filio intelligitur cum dicitur deus de deo ⁊ huiusmodi. ¶ Unde ¶ Augustinus querens quomodo huiusmodi dicantur in sexto libro de trinitate. ait. ¶ Quemodo deus ꝺ deo lumen de lumine dicitur. non enim simul ambo deus de deo. sed solus filius de deo. scilicz patre. nec ambo simul lumen de lumine. sed solus filius de lumine patre.

¶ Qz tñ ꝑm nomẽ substãtie dz illud de illo nõ ꝑm noia psonaꝝ.

Et est sciẽdũ quod ꝑm nomina substantie tãtum dicatur illud de illo. licet ibi illa nomina substantiam nõ significent. ꝑm vero eadem nomina personarum nunqꝫ dicatur illud ō illo. sicut verbum de verbo. vel filius de filio. quia huiõi nomina diuersis personis conuenire non possunt. quod Augustinus licet obscure in eodẽ libro ita dicit. Hoc solum de eis dici non potest illud de illo. quod simul ambo non sũt id est illo solo nomine non possum⁹ vti ad ostendendum vnum de vno. quod simul ambobus non conuenit. sicut verbum ō verbo dici non potest. quia non simul ambo verbum de verbo. nec ymago de ymagine. nec filius de filio. qz nõ simul ambo filius vel ymago.

¶ Qz noia substantie aliqñ trinitatis intelligentiam faciunt.

Et sicut noĩna substantie aliquando intelligentiam personarum distincte faciunt. ita etiam interdum totꝰ trinitatis simul. Vnde Augustinus in eodem libro ait. In patris nomine ipse pater per se pronunciatur In dei vero nomine ipse et filius et spiritussanctus. vt cum dicitur. nemo bonus nisi solus deus. quia trinitas est vnus deus

¶ Distinctio. xxviij.

¶ Qz non tñ tres predicte proprietates sunt in personis. sed etiam alie que aliis significantur nominibus. vt ingenitus.

Preterea cõsiderari oportet qꝫ non tantum tres predicẽ proprietates sine notiones in personis sunt. vrũ etiam alie que aliis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus relatiue dicitur de patre tantum. et aliã designat notõnem qꝫ pater vel genitor Non enĩ idem esse patrem et esse ingenitum. id est non ea notione pater dicitur qua ingenitus. pater enim vt predictum est dicitur ꝑm proprietate generationis. ingenitus autem ꝑm proprietatem innascibilitatis. differt ergo pater a filio auctoritate generationis. differt etiam proprietate innascibilitatis. id est quia ingenitus. ¶ Vñ Aug⁹. distinguens inter proprietatem qua dicitur pater. et illam qua dicitur ingenitus in quinto libro de trinitate sic ait. Non est hoc dicere ingenitum quod est patrem dicere. quia et si filium non genuisset nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si gignat quisqꝫ filium non ex eo ipse ingenitus. quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicẽ pater. quia ingenitus Ideoqꝫ cum de deo patre vtrũqꝫ dicatur. alia notõ est qua intelligitur genitor. alia qua ingenitus Genitor enim dicitur ad genitum. id ẽ filium. Cũ vero ingenitus dicitur. non quid sit. sed qd non sit dicitur Hoc exẽplis planum faciendum est ¶ Qz dicitur ingenitus hic ostenditur qꝫ non sit filiꝰ sed genitus et ingenitus cõmode dicũtur. filiꝰ autem latine dicitur. sed vt dicatur infilius non admittit loquendi cõsuetudo. nihil tamen intellectui demitur si dicatur non filius. quemadmodũ etiam si dicatur non genitus. pro eo qꝫ dicitur ingenitus nihil aliud dicẽ Ideo nõ est in rebus considerandũ quid vl sinat vel non sinat dici vsus sermonis nostri. sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat.

¶ Qz tantum valet non genitus quãtum ingenitus. et tantundem non filiꝰ.

Non ergo iam tantum dicamus ingenitum. sed et non genitũ qd tñ valet. Nunquid ergo aliud dicamus qꝫ nõ filium. Negatiua pozo pricula. nõ id efficiat vt qd sine illa relatiue dz. eadem preposita substantiali-

ter sed id tantum negatur. quod sine il
la aiebatur sicut in aliis predicamētis.
Cū diam? hō est. substātiā ōsignam?
Qui vero dicit nō homo est. non aliud
genus predicamēti enunciat. sed tantū
illud negat. Sicut ergo ſm substantiā
aio homo est. sic ſm substantiam nego
cum dico. non homo est. Ut si tm valz
qō dicitur genitus. quantum valet. q
dicitur filius. tantūdem valet ergo q di
citur non genitus. quantum valz q di
citur non filius. Relatiue autem nega
mus dicendo non filius. Relatiue ne
gamus igitur dicendo non genitus. in
genitus porro quid est nisi non genit?
Non ergo receditur a relatiuo predica
mento cum ingenitus dicitur. Sic eſt
genitus non ad se dicitur. sed q ex ge
nitore sit. ita cum dicitur ingenitus. nō
ad se dr. sz q ex genitore non sit oſtē
ditur. Utrumq tamē relatiue dicitur.
Quod autē relatiue pronunciatur nō
indicat substantiam. Quis ergo diuer
sum sit genitus t ingenitus. tamen nō
indicat diuersam substantiam. quia sic
filius ad patrem. t non filius ad nō pa
trem refertur. ita genitus ad genitorē
et non genitus ad non genitorem refe
ratur necesse est. Ecce euidenter oſten
dit Aug?. q ingenit? relatiue dr. t de
solo patre accipitur. Alia quoq notio
est qua dr ingenitus. alia qua pr. atqz
tm valet cū dr ingenitus. qntū nō geni
tus vel non filius.

¶ An sicut solus pater dicitur ingeni
tus. dici debeat non genitus vel non fi
lius

Ideo solet queri

vtrum sicut solus pater dr ingenit?. ita
ipse solus debeat dici nō genit? vel non
filius. vt nec etiā. s. s. possit dici nō fili?
vel nō genit?. Quibusdā videt q pat
sol? debeat dici nō genit? vel nō filius.
spūs do scūs sic nō dr ingenitus. ita in
quiūt nō est dicēd? nō genit? vel nō fi
lius. Debz quidem dici et credi spiri
tumsanctum nō ee genituz. vel non ee
filiū. ſ nō debet dici ee nō genit? vel nō
fili? Alijs ār videtur q cū spūsscūs nō
possit dici igenit?. pr tm dici nō genit?
vl nō fili? Dr do Aug?. supra ait tm
valere cū dicitur ingenitus quantū cū
dicitur non genitus vel non filius. ethi
mologiā nois ostēdendo cū ſ dixisse
dicit. non rōem predicatōnis

¶ Que sit ppietas ſm quā pater dicit
ingenitus

Si ār vis scire que

sit ppietas ſm quam pater dicitur in
genitus. audi Hilarium ipsam vocan
tem innascibilitatē. in. nq. li. de trini. ita
dicentem Est vnus ab vno. s. ab ingeni
to genitus. ppietate videlicet in vno
qz t innascibilitatis t originis. Signi
ficata ergo in scripturis personarum in
telligentia t distinctio innascibilitatis
natiuitatisq sensu. solitarius deus non
est opinandus. Discretio ergo vel di
stinctio personarum in scripturis posita
est. in nullo ār nature distinctio.

¶ Arriani nitebantur probare alteri?
substantie patrem. alterius filium. quia
ille ingenitus. ille genitus. quibus re
spondens Ambrosius dixit se hoc no
men in scriptura non legisse diuina

Illud etiaz tateri

non oportet q Arriani ex eo probare
nitebantur. alterius substantie esse pa
trem. alterius filium. quia ille ingenit?
iste genitus dicitur. cuz diuersum sit ee
ingenitu t esse genitum. Unde Am
brosius eorum questionibus respon
dens dicit se in diuinis scripturis hoc no
men scilicet ingenitus non legisse. ita in
quiens in libro tercio de spiritusancto.
Cum dudum audierint quidam dicē
tibus nobis filium dei qui generatus ē
patri qui generauit inequalem esse nō
posse. cuius ille generatus sit. iste gene
rauit. quia generatio est nature. aduer
sus quidem illam questionē vocē sibi

arbitrantur accusam. sed tergiuersatõe damnabili in eodem loco vertunt vestigium vt putent mutatõnem fieri questionis mutatõne sermonis dicentes. quõ possunt ingenitus & genitus esse vnius nature atq; substantie Ergo vt respondeam mihi propposite questioni. ꝓmo omniũ in diuinis scripturis ingenitus nunq; inuenio. nõ legi. nõ audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt hoĩes huiusmodi vt dicant nos ea vsurpare que non sunt scripta. cum ea que sunt scripta dicamus. & ipsi obiciant quod scriptum non sit. Nõne ipsi sibi aduersantur & auctoritatem calumnie sue derogant. Attende lector qm̃ hoc noĩe ingenitus nolebat vti Ambro. propter hereticos ita & nos subticere quedam oportet propter calũniantium insidias que catholicas ac pijs lectoribus secure credi possunt. Sunt etenim quedaz que non tante sunt religionis & auctoritatis vt eis nos oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire. verum silentio preteriri queunt aliquando. nec illi⁹ tm̃ sunt quer̃itatis. q̃n cũ opportunũ fuerit eis vti libeat habeamus.

¶ An diuersum sit esse patrem & esse filium.

Preterea queri solet cum supra dictum sit. quia aliud est dicere ingenitũ & aliud prez. & ꝙ diuersum sit genitus & ingenitus. vtruz similiter diuersum sit esse patrem & esse filium. an idem. Ad quod dicimus quia ex eodem sensu quo dicitur diuersũ genitus & ingenitus. & quo dicitur nõ eẽ idem dicere genitum & ingenitum potest dici non esse idem. sed diuersuz eẽ patrem & eẽ filium. vel esse spũmsctm̃ qz nõ ea notõne pater est pater. q̃ fili⁹ est filius. vel qua spũssanctus est spũssãctus. Ideoq; ex hoc sensu concedim⁹ ꝙ aliud est esse patrez. & aliud est esse filium. quia alia est notio qua pater est pater. alia qua filius est filius. Sed si transponas vt dicas. aliud est patrẽ eẽ et aliud filium esse variatur intelligentia. & ideo non conceditur. Est em̃ sensus talis ac si dicatur. aliud est quo pat̃ est. nõ quidem pater. sed est aliud quo filius est. non quidem filius. sed est qõ penitus falsum est. Eo em̃ pater est. q̃ pater deus est. i. per essentiam vel naturam. ac filius eo deus est quo pater est deus. Eo igitur filius deus est quo pater est. Et ita idem est patrem esse et filium esse. sed non est idem esse patrẽ et eẽ filiũ. Vñ Aug⁹. in. v. li. d̃ tri. ait Quis diuersũ sit eẽ prez & eẽ filiũ. nõ est tm̃ diuersa substantia. quia ß nõ ꝑm substantiam dicitur. sed ꝑm relatiuum qõ tm̃ relatiuũ non ẽ accidẽs. quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse patrẽ & eẽ filium. quod iuxta rationẽ p̃dictaz accipi oportz. quia. s. alia notio ẽ qua ẽ pat̃. alia q̃ fili⁹ ẽ filius. Non em̃ ꝑm eẽntiam pr̃ dr pr̃. vel fili⁹ fili⁹. ß ꝑm relationẽ.

¶ Quomodo dicatur sapiẽtia genita vel nata. an ꝑm relatiõem vel ꝑm substantiam.

Sciendũ quoq; ẽ ꝙ sicut solus filius dicitur verbum vel ymago. ita etiam ipse solus dicit̃ sapiẽtia nata vel genita. Et iõo queri⁹ vtr hoc relatiue dicatur Et si relatiue dicit̃ vtruz ꝑm eandẽ relationẽ qua dicitur verbũ & ymago. De hoc Aug⁹. in. vii li. d̃ tri. ait. Id dici accipim⁹ cũ dr v̄bũ ac si dicatur nata sapiẽtia. vt sit & fili⁹ & ymago. Et hec duo cũ dicũtur. i. nata sapiẽtia i vno cor. eo ꝙ ẽ nata. & v̄bũ et ymago & filius intelligatur. & in his oĩb⁹ noĩb⁹ nõ ostendatur eẽntia. quia relatiue dicũtur. At in altero qõ ẽ sapiẽtia etiaz eẽntia demõstrer̃. qm̃ & ad se dr. seipa em̃ sapiẽs ẽ. & hoc est ei⁹ eẽ quod sapere. Vnde pater & fili⁹ simul vna sapientia. quia vna essentia Caue lector qualiter intelligas qõ hic dicit Aug⁹. videtur em̃ hoc dicere ꝙ cũ di-

ĉtur nata sapientia. ibi sapia essentiam significet. ⁊ nata relationem notet qđ si ita est cogimur dicere essentiā diui/nam esse natā. qđ supioribꝫ repugnat. Sed ad hoc dicimus q̄ in altero .i. in eo q̄ nata est eadem notio intelligitur que notatur cū dicitur verbū ⁊ imago. in altero vero scz sapientia demonstratur essēcia. i. demonstratur q̄ filij sit essentia. qz sapientia ꝑm essentiam dicit Et iō cum dicitur nata sapientia. intelligitur q̄ ipse qui natus est essentia est ibi tamē sapientia nō ꝓo essentia. sed ꝓo ypostasi facit. vt sicut quando dicitur verbū vel filius intelligitur. ypostasis cū sua ꝓprietate. ita cum dicit nata sapientia. idē intelligitur. i. genita ypostasis. iō vigilanter ait idem esse intelligendū cum dicitur verbū. et cum dicit nata sapientia. i. eadē relatio eadenqz ypostasis cui inest illa ꝓprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod supra diximus. s. q̄ cum dicitur pater vel filius vel spūssc̄us. non tñ ille ꝓpꝛietates significātur. vt cū dicitur paternitas filiatio. sed etiā ypostasis cum suis ꝓpꝛietatibus.

Qz imago aliquādo dz ꝑm cēntiam.

Illud etiam sciri

oz qz cū supra dictū sit imaginē relatiue dici de filio sicut verbū vel filius. interdum tamen repitur ꝑm substam dici Unde Augu. in libro de fide dicit. q̄ vna est sancte trinitatis eēntialiter diuinitas. et imago ad quā factus ē homo. Hilarius in. v. libro de trinita. ait sic. Homo fit ad cōmunem imaginem nomen non discrepat. natura non differt. vna em̄ est ad quā homo creatus est species. Ex his verbis ostendit q̄ imago aliquādo intelligentiā essentie facit. ⁊ tūc ad se dicitur et non relatiue

Distinctio. xxix

De principio quod relatiue dicitur et multiplicem notat relationem

Est preterea aliud nomen multiplicē notans relationē. s. principiū. dicitur em̄ principiū sp ad aliquid. et dicitur pater principiū. ⁊ filius principiū et spūssc̄us principiū. sed differēter. Nam pater dicitur principiū ad filium et ad spm̄sc̄m. Unde Augu. in li. viij. de tri. ait. Pater est principium totius diuinitatis: vel si melius dz deitatis. qz ipse est a nullo. Non em̄ habet de quo sit vel de quo procedat. sed ab eo filius est genitus et spūssc̄us procedit. non igitur dicitur totius deitatis q̄ vel sui vel diuine eēntie principiuꝫ sit. sed qz principiū est filij ⁊ spūssc̄i. in quibꝫ singulis tota diuinitas est. Filius dicitur principium ad spm̄sc̄m. spūs vero scūs non dicit principiū nisi ad creaturas. ad quas etiā pater dicitur principiū. et filius et trinitas ipsa. simul et singula psona principium dicitur creaturaꝝ. Pater ergo principiū ē sine principio filius principiuꝫ de principio. spiritussanctus de vtroqꝫ. id ē de patre et filio

Qz ab eterno pater est principiū et filius. sed spūssanctus non. immo cepit esse principium

Et pat ab eterno

principiuꝫ est filij. et pater et filius principiū spūssancti. qz filius est a patre. et spūssanctus ab vtroqꝫ. Spūs vero sanctus nō ab eterno principium est fi esse cepit. qz non dicitur principium nisi ad creaturas. Cum ergo creature eē ceperint ⁊ spūssanctus esse cepit principium eaꝝ. Ita etiā pater et filius eē cepit cum spūsancto vnum principiuꝫ creaturarū. qz creature ceperūt esse a patre et filio ⁊ spūsancto. et dicunt̄ hi tres non tria. sed vnum principiuꝫ omnium creaturaꝝ. quia vno codēqz modo principium sunt rerū. Non enī aliter sunt res a patre et a filio. sed pem/

tus eodē modo. Ideo apostolus intelligens hanc trinitatem ee vnum pncipiū rerū ait. Ex ipo et p ipm et in ipo sunt oia. Cū vero omnia audimus ee ex eo. vt ait Augusti. de natura boni. oēs itaq naturas intelligere debem? et oia que naturaliter sunt. Nō eīm ex ipso sunt pctā. que naturaz non seruāt sed viciant. que ex voluntate peccantiū nascuntur. Quū ergo que naturaliter sunt vnum pncipiū est pater cū filio et spūsancto. et hoc esse cepit. Ab eo no aūt pater pncipiū filij est generatione. et pater et filius vnū pncipiuz spūsancti. Unde Augu. in. v. li. de trinitate ait. Dicitur relatiue pater ideq relatiue dicitur pncipiū. sed pater ad filiū dicitur. pncipiū vero ad oia que ab ipso sunt. Et pncipiū dicf filius. Cum eīm diceretur ei tu quis es. respō dit. pncipiū qui et loquor vob. Sed nunquid pncipiuz patris est. Imo creatoz se voluit ostendere cū se dixit ee pncipium. sicut et pater pncipiū creaturaz. qz ab ipso sunt oia Cum vero dicimus t patrē pncipiū t filium pncipiū. non duo pncipia creature dicimus. quia pater et filius simul ad creaturam vnū pncipiū est sicut vn? creator. Si autem quicquid in se manet gignit vel operatur. aliquid pncipium est eius rei quā gignit. vel eius quam operatur. non possumus negare etiam spiritumsanctum recte dici pncipium. quia non eum separamus ab appellatione creatoris. quia scriptū est de illo q operetur. t vtiq in se manens operatur. Non enim in aliquid eoz que operatur ipse mutatur et vertitur. Unum ergo pncipium ad creaturam cum patre t filio spirituscus ē. non duo vel tria pncipia. Ece aperte ostendit Augusti. patrem et filium et spiritumsanctum vnum esse pncipium rerū creatarum. id est vno et eodem modo esse pncipium et illum satis aperuit. quia salicz operantur omnia et quia simul operantur hi tres ideo simul vnum pncipium esse dicuntur

¶ Hic ostendit quomodo paf sit pncipium filij et ipse et filius pncipium spiritussancti.

Deinde in eodem

libro continue oñdit quomō pater dicatur pncipium ad filium et spiritumsanctum. et ipse et filius pncipiū spirituscā. dicens ideo patrem esse pncipium filij. qz genuit eum. t patrem et filium esse pncipium spūsancti. qz spūscūs procedit vel datur ab vtroq ait enim ita. Si gignens ad id quod gignit pncipium est. pater ad filiū pncipium est. quia genuit eū. Utrum autem et ad spiritumsanctum pncipiuz sit pater. quia dictum est de patre procedit. non parua questio est. Quod si ita est. non iam pncipium eius tantū rei erit quam gignit aut facit. sed etiaz eius quam dat et que procedit ab ipo Si ergo quod datur vel quod procedit pncipium habet a quo datur vel procedit. fatendū est patrem t filium pncipium esse spirituscancti. non duo pncipia. sed sicut pater t filius ad creaturam relatiue vnus creator et vnus dominus dicitur. sic relatiue ad spiritumsanctum vnum pncipium. Ad creaturam vero pater t filius et spirituscanctus vnum pncipium sunt. sicut vnus creator et vnus dominus. Ece habes q pater pncipium filij dicitur. quia genuit euz. Qua ergo notione est pater. ea pncipium filij dicitur. id est generatione. fm quam etiaz dicitur auctor filij. Unde Hilarius in quarto libro de trinitate ait. Ipso quo pater dicitur. eius quez genuit auctor ostenditur id habens nomen quod neqz ex alio profectum intelligatur. t ex quo is qui genitus est subsistit. esse doceatur. Novit ecclesia vnum innascibilem deum novit vnigenitum dei filiuz

confitetur patrem ab origine liberum: confitetur et filij originem ab initio nō ipsum ab initio. sed ab initiabili. non p seipsum. sed ab eo qui a nemine est natum ab eterno. natiuitatez scz ex patera eternitate sumentem. ¶ Edita est hec fidei pfessio. sed professionis ratio nōdum exposita est. ⁊ ideo querenda est scz quomō intelligendum sit quod ait filij originem esse ab initio. ⁊ non ipm esse ab initio. sed ab initiabili. hoc vtiqz subdens determinauit quomō accepit initium. inquiens originem filij esse ab initio. ac si diceret. nō ita intelligas originem filij esse ab initio. quasi ipse filius habeat initium. sed quia ipse filius est ab initiabili. i. a patre a quo sunt omnia Nam licet filius sit principium de principio. non est tamen concedenduz q filius habeat principium. ¶ Unqz filius sit principium de principio. ⁊ pater principium non de principio. non est principium de principio. principiū sine principio. sicut filius non ē pater. neqz duo tamen principia. sed vnum sicut pater et filius non duo creatores. sed vnus creator.

¶ Cum pater et filius sint vnum principium spiritussancti. queritur an eadē notione.

Vnum autem principium sunt pater et filius. non tm̄ creaturaz vt dictum est supra. sed etiā spiritussancti Ideo queri solet vtrum eadem notio pater sit principium spūssācti. et filius. an sit alia notio qua pater principiuz dicatur spiritussancti. et alia qua filius. Ad quod dicimus. cum pater dicatur principium spiritussancti et filius. quia spiritussanctus procedit vel datur ab vtroqz. nec aliter procedit vel datur a patre q̄z a filio. sane intelligi potest patrem et filium eadem relatione vel notione dici principium spiritussancti. Si vero queritur que sit illa notio quam ibi notat principium. nomē eius non habemus. sed nō est ipsa paternitas vel filiatio. immo notio q̄dam que patris et filij est qua ab eterno pater ⁊ filius vnum principium sc̄ spūssan. Donatoz autē vt predictum est dicitur pater vel filius ex tempore sicut spiritussc̄us datum vel donatum.

¶ Distinctio. xxx.

¶ De his que temporaliter de deo dicuntur et relatiue ꝑm accidens. q̄ non deo. sed creaturis accidūt.

Sunt enī que dam q̄ ex tempore de deo dicuntur. eiqz temporaliter conueniunt sine sui mutatione. et relatiue dicuntur ꝑm accidens. non qđ accidat deo. sed quod accidit creaturis. vt creator dominus. refugium. datum. vl donatum ⁊ hm̄oi. De his Aug̃. in. v. libro de trinitate ait. Creator relatiue dicitur ad creaturam sicut dñs ad seruum. Item non moueat q spiritussanctus cuz sit coeternus patri et filio. dicitur tamen aliquid ex tempore. velut hoipsuz quod donatum diximus Nā sempiterne spūs est donum. temporaliter aūt donatum. Et si dñs non dicitur nisi cum habere incipit seruum. etiam ista appellatio relatiua ex tempore est deo. Non em̄ sempiterna creatura est cuius ille dñs est. ergo dominuz esse non sempiternū habet. ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere. qz ille sempiterne non dñaret nisi etiā ista sempiterne famularetur Sicut autem non pōt esse seruus qui non habet dñm. sic nec dñs qui non habet seruū Sed hic aliquis dicet q̄ non ex tempe cōpetit deo hec appellatio qua dicitur dñs. qz non ē tantum dñs rerum que ex tempore ceperūt. sed etiam illi⁹ rei que non cepit ex tempore. i. ipsius temporis quod non cepit in tempore. qz nō erat tempus anteq̄z incāpet. ⁊ ideo non cepit esse dñs ex tempore Ad qđ dici potest quia licet non ceperit ex tē-

pore esse dominus cepit tamen esse dominus temporis. quia non semper fuit tempus. et ipsius hominis ex tempore cepit esse dominus. De hoc Aug. in eodem continue ita dicit. Quisquis extiterit qui eternum solum deum dicat. tempora vero non esse eterna. preter varietatem et mutabilitatem. sed tamen tempora non in tempore esse cepisse. quia non erat tempus anteq̃ tempora inciperent. et ideo nō in tempore acciderit deo vt dñs esset. q̃ ipse tempoꝝ dominus erat. que vtiq̃ non in tempore esse ceperunt. quid respondebit de homine qui in tempore factus est. cui? vtiq̃ dñs non erat anteqũ esset. certe vt dominus hominis esset ex tempore accidit deo. Et vt oīs ammoueatur controuersia. certe vt tui dñs esset vel meus qui modo esse cepimus ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebim? nihil ꝑm accidens dicī deum. nisi quia ipsius nature nihil accidit quo mutetur. vt ea sint accidentia relatiua. que cū aliqua mutatione rerū de quib dicuntur accidunt. sicut amic? relatiue dicitur. non em̄ amicus esse incipit nisi cū amare ceperit. fit ergo aliq̃ mutatio voluntatis vt amicus dicatur. Nummus vero cum dicat̄ pretium relatiue dicatur. nec tamen mutatus ē cū esse ceperit pretium. neq̃ cum dicitur pignus et huiusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione toties dici relatiue. vt neq̃ cum incipit dici. neq̃ cum desinit aliquid in eius natura vel forma qua nummus est mutationis fiat. q̃to facilius de illa incōmutabili dei substantia debemus accipere. ꝙ ita dicat̄ relatiue aliquid ad creaturam. vt q̃uis temporaliter incipiat dici. non tamen ipsi substantie dei accidisse aliquid intelligatur. sed illi creature ad quā dicatur. Qualiter etiam refugium nostrū dicitur. Refugium em̄ nostrum dicatur deus relatiue. ad nos enim refertur. et tunc refugium nostrū fit cum ad eū refugimus. nunquid tunc fit aliquid in eius natura. quod anteq̃ refugeremus ad eum non erat. In nobis ergo fit aliqua mutatio qui ad eū refugiendo efficimur meliores. in illo aūt nulla. Sic et pater noster esse incipit cum ꝑ eius gratiam regeneramur. qui dedit nobis potestatē filios dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius cum filij eius efficimur. Similiter et ille pater noster esse incipit. sed nulla sue commutatiōe substantie. Deus ergo temporaliter incipit dici deus. qō antea non dicebatur: manifestū est relatiue dici. non tamē ꝑm accidens dei. ꝙ ei aliquid acciderit sed plane ꝑm accidens eius ad qō dici aliquid deus incipit relatiue. Ex his apte ostenditur. ꝙ quedā de deo temꝑaliter dicuntur relatiue ad creaturas sine mutatiōe dei tamen. sed non sine mutatione creature et ita accidens est in creatura. nō in creatore. et appellatio qua creatura relatiue dicitur ad creatorē relatiua est. et relationem notat que est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua creator dicit̄ ad creaturam relatiua quidē est. ꝑ nullam notat relationem que sit in creatore

¶ Hic soluitur questio quā querebat̄. an spūssanctus dicatur datum relatiue ad se cum ipse det se.

Hic pōt solui questio superius proposita. vbi querebatur cum spiritussanctus dicatur datum vel donatum. Quod autem datur refertur ad eum qui dat et ad illum cui datur. Et cum spiritussactus det seipsum vtrum ad seipsum relatiue dicatur. cum dicitur dari vel donari. Cui questioni respondentes dicimus spūmsanctum dici datū vel donatum relatiue. et ad dāte. et ad illū cui datur. dās aūt siue donator est pater cū filio. et spūscō nec tamē dicimus spiritūsanctū referri ad se

Sed appellatio dati vel donati refer/
tur et ad dantē et ad suscipientez.quia
non potest aliquid dici datum nisi ab
aliquo et alicui detur. Cum aūt spiri/
tussanctus dari ad se vel datus a se di
citur.relatiue quidem dicitur ad illum
cui datur. ⁊ est appellatio relatiua. ⁊ī
illo cui datur muratio fit.non ī dante.

¶ Distinctio.xxxi.

¶ Quomō dicatur filius equalis pa/
tri.an p̄m suasstantiam .an p̄m relatio/
nē.ita et similis

Deterea con
siderari oportet cū tres p/
sōe coequales sibi sint vtrū
relatiue hec dicantur .an p̄m substanti
am. Et si relatiue vtrū p̄m relationez
an p̄m ei⁹ essentiā consideranda sit equali
tas. Vnde quid sit ipsa equalitas Ad
quod dicimus.qz sicut simile sibi nihil
est. Similitudo enīz vt ait Hilarius si
bīpsi nō ē .ita et equale aliquid sibi nō
dicitur.ac p̄r hoc sicut simile ita ⁊ equa
le dicitur relatiue. dicitur ergo relatiue
filius equalis patri ⁊ vtriqz spūssanct⁹
Est tamen equalis patri filius ⁊ vtri/
qz spūssanctus,ꝓpter summā simplici/
tatem essentie ⁊ vnitatem.equalis est
ergo filius patri p̄m substantiā .nō p̄m
relationem. Vnde Augu.in li .v. de
trinita.ait. Querimus p̄m quid equa/
lis sit patri filius.non p̄m hoc ꝙ ad pa
trem dicitur filius equalis ē patri Re
stat ergo vt p̄m id equalis sit quod ad
se dicitur.quicquid aūt ad se dicāt p̄m
substantiā dicitur. Restat ergo vt p̄m
substantiam sit equalis. Eadem est er
go vtriusqz substantia. Item in. vij. li.
Satis est videre in illo modo filium
equalem esse patri si in aliquo. s.quod
pertinet ad significandum eius substā
tiam inequalis inuenitur. In omnib⁹
ergo equalis est patri filius .et est eius
dem substantie. Equalis est etiā spi/
ritussanctus⁊ in omnib⁹ equalis,ꝓter
summam simplicitatem illius substan/
tie Ex his p̄rspicuum fit ꝙ p̄m substā
tiam filius est equalis patri .et vtriqz
spūssanctus.⁊ appellatio tantum relati
ua est. Equalitas ergo patris⁊ filij nō
est relatio vel notio: sed,ꝓter nature
vnitatez indisparitas

¶ Hic quomodo dicitur similis ⁊ q̄d
sit similitudo

Hoc etia dicimus
de simili et de similitudine. Cum enim
dicitur filius similis patri.relatiue qui/
dem dicitur.sed similis est patri ꝓpt
ter vnitatem essentie. Est ergo appel/
latio tantum relatiua. Similitudo ve
ro est indifferens essentia. Vnde qui/
busdam non indocti videtur nomie e/
qualitatis. vel similitudinis non ad ali
quid poni.sed remoueri. vt ea ratione
dicat filius equalis patri.quia nec ma
ior est eo nec minor .⁊ hoc,ꝓpter vnita
tem essentie. Ita et similis dicatur. qz
nec diuersus.nec alienus.nec in aliquo
dissimilis.et hoc ꝓpter essentie sim/
plicitatem. Non ergo p̄m hoc ꝙ filius
est genitus a patre equalis vel inequa
lis est patri.nec similis vel dissimilis.ē
equalis et similis p̄m sūam

¶ De summa sancti Hilarij qua trini
tatem p̄sonaruz ꝓpriam ostēdit.

Non est hic prete
reundum ꝙ illustris vir hilarius ,ꝓprie
tates p̄sonaz assignans dicit eternit/
tatem esse in patre .speciem in imagi/
ne vsum in munere.que tante difficul
tatis sunt verba. vt in eoruz intelligē/
tia atqz explanatione vehementer la/
borauerit. Augusti. vt ipse ostendit in
sexto libro de trinitate ita dicens Qui
dam cum vellet breuissime singularuz
in trinitate p̄sonarum insinuare ꝓ/
prias eternitas ē inquit in patre .speciēs
in imagine . vsus in munere . Et quia
nō mediocris auctoritatis in tractatio
ne scripturarum et assertione fidei vir
extitit. Hilarius enim hoc in libris su/

is posuit. horŭ verborum. id est patris et imaginis et muneris. eternitatis. speciei et visus. abditam scrutatus intelligentiam quantum valeo. non eum sequutum arbitror in eternitatis vocabulo. nisi q̄ pater non habet patrem de quo sit. filius autem de patre est vt sit atq̄ vt illi coeternus sit. Imago enim se perfecte implet illud cui? imago est ipsa coequatur ei. nō illud imagini sue. in qua imagine speciē nominauit. Credo propter pulchritudinem vbi est tanta congruentia ⁊ prima equalitas. et prima similitudo. nulla in re dissidens et nullo modo inequalis quidem et nulla ex parte dissimilis. sed ap idemptitatē respondens ei. cuius imago est. vbi est prima ⁊ summa vita cui non ē aliud viuere ⁊ aliud esse. sed idē ⁊ primus ac summus intellectus. cui non ē aliud viuere et aliud intelligere. sed idem hoc est vnum tanq̄ verbum perfectum cui non desit aliquid. ⁊ ars quedam omnipotentis dei. ⁊ sapientis dei plena omnium rationum viuentium incommutablium. et omnes vnum in ea. sicut ipsa vnum de vno cū quo vnū ibi nouit omnia deus que fecit per ipsam. Est autem ineffabilis quidam cōplexus patris et imaginis qui non est sine perfruitione. id est sine charitate. sine gaudio. illa ergo dilectio. delectatio. felicitas vel beatitudo. si tamen aliqua humana voce digne dicitur. vsus ab illo appellata est breuiter. et est in trinitate spiritussanctus non genitus. sed genitoris genitiq̄ suauitas ingenti largitate atq̄ vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaq̄ illa tria et a seinuicem determinari videnť. et in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte. vel per speculuz et in enigmate. gaudeat cognoscens deum et gratias agat. Qui vero non videt. tendat per pietatem ad videndum. non per cecitatem ad calumniandum. quoniam vnus est deus sed tamen trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij premissa accipienda sint. licet tante sint profunditatis vt etiā adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat sensus humanus. cū et ipsa eorū explanatio quam hic Augu. edidit. plurimum in se habeat difficultatis et ambiguitatis

¶ Qr fm hanc expositionem non distinguuntur ibi proprietates personarum tres.

Non enim secūdū premissam expositionem distinguuntur hic tres ille proprietates superi? assignate. sed ipse yposta[s]es distincte ab inuicem monstrantur. Eternitatis tamen nomine eadem videtur designata ppietas. quam notat hoc nomen ingenitus. sed videamus quid sit qō ait Imago si perfecte implet illud cuius ē imago. ipsa coequatur ei. non illud imagini sue. Videtur enim dicere q̄ filius qui ē imago patris coequatur patri. nō pater filio. cuz et filius dicatur equalis patri in scriptura. et pater filio. sed filius hoc habet a patre vt sit ei equalis. pater autem non habet a filio. ⁊ tamen filius plene ac perfecte equalis est patri. i. imago ei cuius est imago

¶ Quare dicatur Hilarius proprietates personarum assignasse in verbis predictis. cum ibi non sint exprese proprietates

Propria ergo personarum in predictis verbis assignasse dicať Hilarius. qz relatiua noīa psonarū posuit. s. patris. imaginis. muneris. que relatiue dicuntur de psonis. ⁊ proprietates notāt quibz distinguunť psone. Ita enī dicitur spūssanct? munus relatiue. sicut donum veruntamē ipsas proprietates alijs tribz noibz nō signauit iuxta predictam augustini expositionem. nisi solo nomine eternitatis. quo non ipsam paternitatem. sed

eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

¶ Hilarius in libro de synodis.

Imago ei⁹ ad quē

imaginatur species indifferens ē. Nec enim ipse sibi quisq; imago est. sed eius cuius imago est. necesse est vt imago demonstret. Imago ergo est rei ad rē coequandam et imaginata ⁊ indiscreta similitudo. Est ergo pater. est et filius. quia imago patris est filius. ⁊ qz imago est vt rei imago sit. speciem necesse est et naturam ⁊ essentiam ꝺm q̄ imago est in se habeat auctoris.

¶ Hilarius in libro de synodis.

Si quis innascibilem

et sine initio dicat filiū. quasi duo sine p̄cipio et duo innascibilia. ⁊ duo innata dicens duos faciat deos. anathema sit. caput enim quod est principium omnium creaturarum filius. Caput autem quod est principium christi deus. Sicut enim ad vnum initiabile omnium creaturarum initium per filiū vniuersa referimus. filium innascibilē confiteri impiissimum est. Ideo enim non erit vnus deus. qz vnum deum p̄dicari. natura vnius innascibilis dei exigit. Cum ergo vnus deus sit. duo innascibiles esse non possunt. cum idcirco vnus deus sit et filius dei deus sit. qz innascibilitas sola penes vnum sit. filiꝰ idcirco deus. quia ex innascibili essentia natus existat. Caput enim omnium filius est. sed caput filij deus ē. ⁊ ad vnū deum omnia hoc gradu ⁊ hac confessione referuntur. cum ab eo sumant. vniuersa principium cum ipse principium sit. Idem in eodem. Omnibus creaturis substantiam voluntas dei attulit. sed naturā filio dedit ex impassibili ac non nata substantia perfecta nativitas. Talia enim cuncta creata sunt qualia esse deus voluit. Filius enim natꝰ ex deo talis subsistit. qualis et deus est nec dissimilem sui edidit naturam natura. sed ex substantia dei genitus. nature ꝺm originem attulit essentiā. non ꝺm creaturas.

¶ Qz earundem personarum distinctionem notat Augustinus aliis verbis sine expressione triuim proprietatum.

Illud etiam sciri

oportet q̄ earundem trium personarum distinctionem Augustinus ostendere volens sine expressione illarum trium proprietatum superius commemorata ⁊ in .i. li. de doctria christiana sic ait. In patre est vnitas. ī filio equalitas. in spiritusancto vnitatis equalitasq; concordia. Et tria hec vnum omnia propter patrem. equalia omnia p̄pter filium. connexa omnia propter spiritumsanctum. Itaq; pater et filius ⁊ spiritussanctus ⁊ singule horum deus est. et simul omnes vnus deus. ⁊ singulus quisq; horum plena substantia est. et simul omnes vna substantia. pater nec filius est nec spiritussanctus. filius. nec pater est nec spiritussanctus. spiritussanctus nec pater est nec filius. sed pater tantum pater. ⁊ filius tantuꝫ filius. et spiritussanctus tantum spiritussanctus. Eadem tribus eternitas. eadem incommutabilitas. eadem maiestas. eadem potestas. In his verbis aperte insinuatur personarum trīū distinctio

¶ Quare patri attribuitur vnitas ⁊ filio equalitas

Sed plurimos mouet

q̄ patri attribuit vnitatem. filio equalitatem. Cum enim vnitas dicat̄ ꝺm substantiam. non tantum in patre est. sed in filio et spiritusancto et equalitas vna ē patris ⁊ filij et spiritussancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas et filio equalitas. Forte eadem ratiōe

attribuit patri vnitas ſm Augu. qua ſupza eidem eternitas ſm Hilariũ. qz videlicet pater eſt. vt ab alio non ſit. et qz filium genuit vnum ſecum deum et ſpiritumſanctus ab eo pzocedit vnus cum eo deus. Vnitas ergo in patre dicatur eſſe. quia nec eſt aliud aliquid a q̃ ſit. Non enim ab alio eſt. nec ab eo aliquid vel aliquis eſt ab eterno. qđ vnũ cum eo non ſit. Filius enim et ſpiritusſanctus vnum ſunt cum patre. Vnde veritas ait. Ego et pater vnum ſumꝰ.

¶ Quare pater et filius dicatur eſſe vnum vel vnus deus. ſed non vnus. qz res eiuſdem nature recte poſſunt dici eſſe vnum ſimpliciter et cũ adiectione. res vero diuerſe nature non poſſũt dici vnum. niſi dicatur quid vnum.

Hic dici oportet qđ pater et filius et ſpũſſcũs recte dicũtur eſſe vnũ et vnus deus ſed nõ vn? Res eñ due vel plures recte dici poſſunt vnum eſſe. ſi ſint vnius eſſentie. et eaꝫ vna ſit natura. vnus autẽ vel vna non poteſt dici de diuerſis rebꝫ niſi addatur. quid vnus vel vna. Quo addito recte põt dici de rebus et vnus et diuerſe ſubſtantie. Vnde Auguſtinus in vi. libzo de trinitate ait ſic Neſcio vtrũ inueniatur in ſcripturis dictum. vnum ſunt. quoꝫ eſt diuerſa natura. Si autem et aliqua plura eiuſdem nature ſit et diuerſa ſentiant. non ſunt vnum inq̃ztum diuerſa ſentiunt. Cum ergo ſic dicitur vnum vt addatur. quid vnum et plura vnum dicuntur. eadem natura atq̃ eſſentia non diffidens neq̃ diſſentiens ſignificatur. Vnde paulus et appollo qui et ambo homines erant. et idem ſentiebant vnum eſſe dicuntur. cum dicitur. Qui plantat et qui rigat. vnum ſunt. Cum vero additur quid vnum. poteſt aliquid ſignificari ex pluribus vnum factum q̃uis diuerſis natura. ſicut anima et cozpus non poſſũt vtiqꝫ vnum dici. quid enim ramdiucr ſum. niſi addatur vel ſubintelligatur q̃d vnum. id eſt vnus homo. Vnde apoſtolus. Qui adheret inquit dño vnus ſpiritus eſt: non dixit vnus eſt vel vnũ ſunt. ſed addidit ſpiritus. diuerſi enim ſunt natura ſpiritus hominis et ſpiritus dei. ſed in hzrendo fit ſpiritus homínus vnus ſpiritus cum deo. quia particeps fit veritatis beatitudinis illius. Si ergo de his que diuerſe ſubſtantie ſunt recte dzr q̃ ſint vnus ſpũs q̃zto magꝫ q̃ vnius ſbe ſt rẽ dicũt vnꝰ dr? eẽ. Pr̃ ergo et filius vnum ſunt vtiqꝫ ſm vnitatem ſubſtantie. et vnus deus In quo arziana hereſis damnatur que patrem et filium et ſpiritumſanctum. vt ait beatus Auguſtinus in libzo de hereſibus non vult eſſe vnus eiuſdemq̃ ſubſtãtie atq̃ nature. vel vt expreſſius dicatur eſſentie. que grece dicitur vſia. ſed filium eſſe creaturam. necnon et ſabellianꝰ qui vt Auguſtinus ait in eodem libzo dicebat chriſtũ eundem ipſum et patrem et ſpũm. ſcz eẽ vt eſſet trinitas nominum ſine ſubſiſtẽtia perſonarum. Vtranq̃ peſtẽ vt ait Auguſtinus ſuper Johannem elidit veritas dicens. Ego et pater vnum ſumus. vtrunq̃ audi et aduerte et vnuꝫ ſumus et a caribdi et a ſcilla liberaberis. qđ enim dixit vnũ liberat te ab arzio. qđ dixit ſumꝰ liberat te a ſabellio. Si vnũ ergo non diuerſuꝫ. Si ſumus ergo et pater et filius. ſumus enim non dicerꝫ de vno. nec vnum de diuerſo. Erubeſcant ergo ſabelliani qui dicunt ipſum eẽ patrem qui eſt filius confundentes perſonas. qui et dicti ſunt patripaſſiani. quia patrem fuiſſe paſſum. Arziani vero dicunt aliud patrem eſſe. aliud filiũ. non vnam ſubſtantiã. ſed duas patrẽ enim maiozem. filiuꝫ minozẽ Noli ꝫ dicere tu catholice In medio g̃ nauiga. vtrũq̃ piculoſũ lat? deuita et dic pater pater ẽ. et filius filius eſt. ali?

pater.alius filius.sed non aliud.immo hoc ipsum quia vnus deus. Ecce ostensum est quare vnitas esse in patre dicatur.cum tres illi vnum sint

Quare dr eqlitas ee in filio cū sit vna equalitas triuz

Nūc videam⁹ qre

equalitas dicatur esse in filio.cum vna et summa sit equalitas trium.hoc ideo forte dictum est.quia filius genit⁹ est a patre equalis gignenti ⁊ dono.quod ab vtroqz procedit.⁊ ideo illa tria dicuntur esse equalia propter filium. Filius enim habet a patre vt sit ei equalis ⁊ spiritussancto.spiritussanctus ab vtroqz habet.vt sit equalis vtriqz. hic autem sine assertionis superalio ⁊ maiozis intelligentie p̄iudicio.dicim⁹ malentes in apertione tam clauſozum sermonuz peritiozes audire q̄z alīs aliqd influere.

Quare in spūsco dr ee vtusqz pcoz dia vel pnexio.

Quod autez in spi

rituſancto dicitur esse vtriuſqz concoz dia.⁊ per eum omnia connexa. facilioz est itelligentia nobis.premiſſa ad mētem reuocantibus. Supza em̄ ꝓm auctozitates ſanctozum dictum est ꝙ spirituſſanctus amoz est quo pater diligit filium.⁊ filius patrez. Recte igitur spirituſſanctus dicitur connexio vel concoz dia patris ⁊ filij.⁊ per eum omnia cōnexa. Unde Augustinus in decimoqnto libzo de trinitate Cōmunio quedaz consubſtantialis patris ⁊ filij est amborum spir⁹. Idem in ſeptimo libzo de trinitate. Spiritus est ſumma charitas vtrunqz conungens.noſqz subiūgens.

Hylarius in libzo de ſynodis.

Min⁹ forte expreſ

ſe videtur de indifferenti ſimilitudine patris ⁊ filij fides locuta esse.cum de patre ⁊ filio ⁊ ſpirituſancto ita ſenſerit ſignificatam in nominibus ꝓpziam vniuſcuiuſqz nominatozum ſubſtantiam ⁊ ozdinem ⁊ gloziam vt ſint quidem per ſubſtantiam tria.per conſonantiam vero vnū.volens igitur congregata ſāctozum ſinodus impietatem eam pzimere:que vnitatem patris ⁊ filij ⁊ ſpirituſſancti nominum numero elideret. vt non ſubſiſtente cauſa vniuſcuiuſqz nominis triplex nuncupatio obtineret ſub falſitate nominum vnionem.⁊ pater ſolus atqz vnus idem ⁊ ipſe haberet ⁊ ſpirituſſancti nomen ⁊ filij. Idcirco tres ſubſtantias esse dixerunt ſubſiſtentium perſonas.per ſubſtantias educentes.non ſubſtantiā patris ⁊ filij diuerſitate diſſimilis eſſentie ſeparantes

Quod autem dictum est. vt ſint quidem per ſubſtantiam tria.per conſonantiam vero vnum.non habet calumniaz quia cōnominato ſpiritu id est paracito conſonantie potius q̄z eſſentie per ſimilitudinem ſubſtantie pzedicari conuenit vnitatem. Idem in eodem. Cū deum patrez confitemur.⁊ Chriſtum dei filium pzedicamus.⁊ inter hec duū dezum ſit irreligioſa confeſſio.non poſſunt ꝓm nature indifferentiam ⁊ nomē indifferens non vnum esse in eſſentie genere.quozum eſſentie nomen nō licet esse niſi vnum.vt vnica ac ſingularis dei ſubſtantia per vnionem nominis intelligatur.cum vtriuſqz eſſentie nomen vnum id est deus vnus ob indiſcrete in vtroqz nature indiſſilez ſubſtantiam pzedicetur.

Diſtinctio.xxxij

Utrum pater vel filius ſpirituſancto diligat.cum diligere idem do ſit qđ esse

Nc ozitur que

ſtio ex p̄dcis deducta. Bcm̄ e em̄ ſupza.atqz ſanctozū auctozitatibꝫ

ostensum. q̄ spiritussanctus est cōmu/nio patris ⁊ filij. ⁊ amor quo pater et filius inuicem se diligunt. Ideo queri/tur vtrum pater vel filius per spiritum sanctum vel spūsancto se diligat. Qđ itaq; videtur oportere dici ꝑm auctoritates supra positas. quibus ostendi/tur spiritumsanctum esse. quo genitus a gignente diligatur. genitorēq; suum diligat. Sed econtra si pater vel filius dicatur diligere per spiritumsanctum. diceretur ee per spiritumsanctum. quia non est deo aliud esse. ⁊ aliud diligere sed idem. quia vt ait Augustinus in de cimoquinto libro de trinitate. Quicq̄d ꝑm qualitates in illa simplici natura dici videtur ꝑm essentiam est intelligendum. vt bonus. magnus. imortalis. sapiens. diligens. ⁊ huiusmodi. Ideoq; si pater vel filiꝰ diligit per spiritumsāctum. per ipsum spiritum esse videtur. neq; tantum essentia sua diligit. ꝑ etiā dono.

¶ Hec questio insolubilis est humanū superans sensum. in q̄ auctoritates sibi occurrunt

Huic questioni cū

altitudinem nimie profunditatis contineat id solum respondemus quod Augustinꝰ significare videtur scilicet q̄ pater ⁊ filius se diligant ⁊ vnitatem seruent. nō solū essentia sua. sed suo dono proprio. quod licet supra posituꝫ sit. iterare tamen non piget. quia sic expedit. ait ei in sexto libro de trinitate ita Manifestum est q̄ non aliquis duorum ē quo vterq; coniungat quo genitꝰ a gignente diligatur. genitoremq; suum diligat. suntq; non participatōne. sed eēntia sua. neq; dono superioris alicuius ꝑ suo, ꝓprio seruant vnitatez pacis. Ecce hic dicit q̄ essentia sua ⁊ dono suo seruant vnitatē Idem in decimoquinto li. de trinitate. In illa trinitate quis audeat dicere patrē nec se nec filium nec spiritumsanctum diligre. nisi per spiritum sanctum. Hic aperte ostendit patrē nō tantum per spiritumsanctum diligere. non ät simplicit dicit ꝓrem nō diligere ꝑ spūmsanctum.

¶ Utrū pater sit sapiens sapiētia quā genuit sicut diligit amore qui ab ipso procedit.

Preterea iuestiga

ri oportet diligenter. vtruꝫ pater sit sapiens sapientia quam genuit que tm̄ filius est. quod videtur a simili posse ꝓbari. Si em̄ pater diligit amore qui ab ipso procedit. cur non ⁊ sapientia ⁊ intelligentia quam genuit. sapit ⁊ intelligit. Hanc questionem vrgere videtur vt ait Augustinus in septimo libro de trinitate qđ scripsit apostol9 dicēs christum dei virtutē ⁊ dei sapientiam Ubi queritur vtrum ita sit pater sapientie ⁊ virtutis sue. vt hac sapientia sapiēs sit quaꝫ genuit. ⁊ hac virtute potens quā genuit. sed absit vt ita sit. quia si hoc est ibi esse quod est sapere. non per illaꝫ sapientiam quam genuit sapiens est pater. alioquin non ipsa ab illo. sed ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit. causa est illi vt sapiēs sit. etiam vt sit ipsa illi causa est. quod fieri non potest nisi gignendo euꝫ aut faciendo. sed nec genitricem nec conditricem patris vllo modo quisq; dixerit sapientiam. quid enim est insanius. ergo pater ipsa sapientia est qua sapiens est. filius vero dicitur sapientia ⁊ virtus patris. non q̄ pater per eum sit sapiens vel potens. ꝑ quia filius sapientia ⁊ virtus est de patre sapientia ⁊ virtute. Ex his ergo patet. q̄ pater non est sapiens sapiētia genita sed seipso sapientia ingenita

¶ Utr̄ filiꝰ sapiēs sit sapiētia ingenita vel genita

Post hoc queri so

let a q̄busdā. utr̄ filiꝰ sit sapiēs sapia genita vl ingenita. Si em̄ nō ē sapiēs sa/

pientia genita nec seipso sapiens est Si vero sapientia genita sapiens est. nō videtur esse sapiens sapientia ingenita. et ita non videtur esse sapiens a patre. cū a patre habeat oīa Ad quod dicim? quia vna est sapientia patris et filij et spiritussancti. sicut vna est essentia. quia sapientia in illius nature simplicitate est essentia. et tamen filius tantum est sapientia genita. et pater tantum sapientia ingenita. et sapientia genita est de sapientia ingenita vel a sapientia ingenita Et cum idem sit ibi esse quod sapientē esse. relinquitur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. vel a sapientia ingenita. Non ergo filius dicitur sapientia dei. tanq̄ ipse solus sit intelligens vel sapiens sibi et patri et spiritui sancto. quia vt ait Aug?. in. xv. li. de tri. Si solus ibi filius intelligit sibi et patri et spiritui sancto. ad illam redditur absurditatem. vt pater non sit sapiens de se ipso. sed de filio. nec sapientia genuit sapientiaz. sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quā genuit Ubi enī non ē intelligentia. nec sapientia esse potest. Ideoq̄ si pater non intelligit ipse sibi. sed filius intelligit patri profecto filius patrem sapientem facit. Et si hoc ē deo esse quod sapere. et ea illi essentia est q̄ sapientia. non filius a patre. quod verū est. sed a filio potius pater habet essentiam. quod absurdissimum est atq̄ falsissimum est. Est ergo deus pater sapiens ea que ipse est sapientia sua. et filij sapientia patris est sapiens de sapientia que est pater. de quo est genitus filius Ita et pater est intelligens ea que ipe est sua intelligentia. non enī esset sapiens qui non esset intelligens. filij ār intelligentia patris. de intelligentia genitus est que est pater. de qua intelligens est. proinde pater est sapientia. et filius sapientia. et vterq̄ vna sapientia et tamen solus pater est ingenita sapiētia. et filius est genita sapientia. nec tamen alia sapientia pater. alia filius. sed vna eadēq̄z est. sicut pater est deus ingenitus. et filius est deus genitus. neq̄z deus genitus est deus ingenitus. nō tamē ido alius deus est pater. alius filius. et vnus deus vterq̄z. non autem vnus. alius est enī genitus. alius ingenitus. et non alij? de?. imo vterq̄z vnū siue vn? deus. ita non est sapientia genita sapiētia ingenita. sed alia est sapientia genita. alia ingenita. nō est tamē alia sapia. sed vna eadēq̄z sapientia.

¶ Augustinus in libro. lxxiij. questionum.

Luz sapiēs dicitur

et sapientia dicitur. sine qua eum vel fuisse aliquando vel esse posse nephas est credere. non participatiōe sapientie sapiens dicatur. sicut anima que esse et non esse sapiens potest. sed q̄ eam ipse genuerit qua sapiens dicitur sapientiā Animaduertere lectoz. patrez dicit sapientez genita sapientia. quod alijs obviat testimonijs. Uerum hoc Augustinus cozrigit in libro retractionum in quiens. Dixi in libro. lxxiij. questiouū de patre. q̄ eam ipse genuerit qua sapiens dicatur sapientiam sed melius istā questionem in libro de trinitate postea tractaui.

¶ An filius sit sapiens a seipo vel per seipsuz

Ex predictis con

stat q̄ filius non est sapiens a se neq̄z de se. sed a patre et de patre. Queri ār solet. vtrum filius sit sapiens seipso vel per seipsum. Quidā dicunt hic fieri mūltiplicem intelligentiam. et ideo distinguendum foze ita. Et cum dicis filiuz esse sapientem seipso vel per seipsum. si sui natura et essentia sapientem intelligas verus sit intellectus. Si vero a seipo vl' de seipo sapientē eē itelligas. falsitati subiectā habes intelligētiā. Alij po simplicit' et absq̄z determinatōe q.

cedunt huiusmodi locutōnes. filius est sapiens per se. sed non a se vel de se Et filius est deus per se. & est per se. & non a se vel de se. hoc confirmantes verbis Hila. qui filium non a se. sed per se agere in. ix. lib. de tri. ait Natura inquit cui ptradicis hcretice hoc vnitas est. vt ita per se agat filius. ne a se agat. & ita non a se agat vt per se agat. Intellige filiū agentem. & per eum patrem agentem. Non a se agit cum pater in eo manere monstretur. per se agit cum ℔m nativitatem filij agit ipse que placita sunt Infirmus sit non a se agendo nisi a deo ipē agit. Non sit vero in vnitate nature si que agit in quibus placet non per se agit. Sicut ergo inquiunt filius per se agit. sed non a se. ita filius debet sapiens dici per se. sed non a se. sic & per se dē vel esse dicendus est. vt aiunt. sed non a se vel de se.

¶ An vna trīm sit sapientia patris.

Post hoc a quibus

dam queri solet. vtrum vna trīm sit sapientia patris qō nō eē nituntur hoc mō ꝓbare. Filius inquiunt est sapiētia patris genita. qua pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapientia patris qua sapiens non est. est autē & sapientia patris ingenita. & ea pater sapiens ē. Est ergo quedam sapientia patris qua sapiens est. & ipsa non est illa sapiētia patris qua pater sapiēs non est. Non est ergo trīm vna sapientia patris. Item sapientia ingenita est sapientia patris. & sapientia genita est substātia patris Nō est autē sapientia ingenita sapientia genita. Non igitur vna sapientia trīm sapientia patris Hec & his similia tanqꝫ sophistica & a veritate longinqua. cuncti in theologia peritis patientia abijcim? responso indigna aduertentes. id tamē adijcientes. quia vna est tantum sapiētia patris. sed non vno modo dicitur. Nam sapientia patris dicitur illa quā ipse genuit. & sapientia patris dicitur illa qua sapiens est. diuersa est ergo ratio dicti Illa enim dei patris. quia eam genuit. & ea dicitur patri quia ea sapit. Una tamen sapientia patris. quia sapientia genita est eadem sapiētia & ea qua sapiens est siue ea qua sapiens est intelligatur persona patris siue essētia patris. quia persona patris que intelligitur cum dicitur sapientia ingenita. & persona filij que significatur cum dicitur sapientia genita. vna eadenqꝫ sapientia est. que essentia diuina intelligit cōis tribꝰ psonis.

¶ Et in trinitate est dilectio que ē trinitas & tamen spiritussanctus est dilectio que non est trinitas. nec ideo due sunt dilectiones. ita & de sapiētia

Et sic i trinitate di

lectio ē q̄ est pr̄ filius & spiritussanctus que est ipa essentia deitatis. & tamē spiritussc̄tus dilectio est. que non est pater vel filius. nec ideo due dilectōnes sunt in trinitate. quia dilectio que ꝓprie spiritussanctus est. est dilectō que trinitas est. non tamen ipsa trinitas est sicut spiritussanctus est essentia. que trinitas est. non tamē ipse trinitas est. ita in trinitate sapientia est que pater est. et filius & spiritussanctus. que est essētia diuina. & tamen filius est sapientia. que non est pater vel spiritussc̄? nec ideo due sapientie ibi sunt. quia sapientia que ꝓprie est filius. est sapientia que ē trinitas. ipse tamē non est trinitas.

¶ Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit. eadē videtur debere dici q̄ non sit diligens pater vel filius dilectione que ab vtroqꝫ ꝓcedit

Preterea diligen

ter notandum est. q̄ ea ratione qua pater non dicitur sapiens sapientia quam

genuit. videtur forte dicēdum q̄ pater non diligat filiū vel filiū patrem ea dilectione que ab vtroq̄ procedit. saliēq̄ que proprie spiritussanctus est. Sicut enim idem est deo sapere quod esse. ita idē est diligere quod esse. Ideo sicut negat̄ pater esse sapiens sapientia quā genuit. quia si ea diceretur sapiens. nō ipsa ab eo. sed ipse ab ea intelligeretur esse. ita videtur non debere dici q̄ pater vel filius diligat dilectione que tantum spiritussanctus est. quia si ea diligit pater vel filius. non spiritussanctus videtur esse a patre & filio. sed pater & filius a spiritusancto quia idem est ibi diligere quod esse. Ait supra dictum est. atq̄ auctoritate Augustini sanctitum. q̄ in trinitate tria sunt. vnus diligens eū qui de illo est. & vnus diligens cum de quo est. & ipsa dilectio. & non est aliq̄s duorum quo genitus a gignente diligitur. & genitorem suum diligit. quibus verbis aperte significatur patrem filium. & filium patrem diligere ea etiam dilectione que non est aliquis eorum. sed tantum spiritussanctus. Cum igitur idem sibi sit diligere quod esse. quomodo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione. q̄ alt̄ alterū diligit. cū ideo p̄ negetur sape sapiētia quā genuit ne ea eē intelligatur.

¶ Questio inexplicabil' est q̄ excellit infirmitates hoīs

Difficile ē mihi fateor hanc soluere questionem. precipue. cum ex predictis oriatur que similem videntur habere rationē. quod nostre intelligentie attendens infirmitas turbatur. cupiens magis ex dictis sanctorum referre q̄ afferre. Optimus enim lector est inquit Hylarius in primo libro de trinitate. qui dictorum intelligētiam expectet ex dictis potius q̄ imponat. & retulerit magis q̄ attulerit. neq̄ cogat id iudei dictis contineri. quod ante lectionem presumpserit intelligendum Cum igitur de rebus dei sermo ē concedamus deo sui cognitionem dictis q̄ eius pia veneratione famulemur Inuestiget ergo diligenter pius lector dictorum rationem. si forte dictorum aliquam valeat reperiri causam. quā nota premissa questio aliquatenus explicari valeat. Ego autem questiōem nō absoluens. sed errorem excludens. profiteor. non ita dictum esse patrem diligere filium. vel filium patrem ea dilectione que ab vtroq̄ procedit. que non est aliquis eorum. sed tantum spiritussanctus tanq̄ ea dilectione pater sit vel filius. sed sic ea pater diligit filium & filius patrem. vt etiam pater per se ea q̄ ipē est dilectione diligat. sic & filius. nō autem sic vt pater per se non diligat & filius. sed per eam tantum. Quis hoc in illa trinitate inquit Augustinus opinari vel affirmare presumat. Eam tamē questionem lectorum diligentie plenius diiudicandam atq̄ absoluendam relinquimus ad hoc nimis sufficientes.

Distinctō. xxiij.

¶ Utrum proprietates personarum sint ipse persone & deus. id est diuina essentia

Post supdctā magis interius considerari atq̄ subtiliter inquiri oportet. vtrū proprietates personarum q̄bus ipē determinant̄. & sint ipē psone. & sint deus. i. diuina ēntia. an ita sint psonis vt nō sint persone. ac per hoc nec diuina essentia. Si enim in personis sint proprietates. nemo inficiari audet. cum aperte clamet auctoritas q̄ in personis est proprietas. & in essentia vnitas Superius q̄q̄ multis testimonijs astruximus psonas proprietatibus distingui atq̄ determinari. Ipsasq̄ proprietates

tres.s.ꝑ̃ijs expressim⁹ vocabul'. Cū ergo ꝓpꝛietates ipse ab eterno fuerint quibus ipse ꝑsone ꝛeterminātur et differunt. quomodo essent si in eis non essent. ⁊ quomodo in eis essent. ⁊ ipse ꝑsone non essent. q̄n ibi eēt multiplicitas. Quocirca sicut ꝓpꝛietates esse in ꝑsonis. ita ⁊ eas esse ꝑsonas cōfitemur. sicut supꝛa auctoꝛitate Hieronimi. vt non pigeat reuocare ad mentem. ꝓtestati sumus in expositione fidei ita dicentis. Sabellij hꝛesim ꝛeclinantes. tres ꝑsonas expꝛessas sub ꝓpꝛietate distinguimus. Non em̄ nomina tantū modo. sed etiam nominum ꝓpꝛietates id ē ꝑsonas. vel vt greci exꝑimunt ypostases. hoc est subsistēcias confitemur. Ecce aperte dicit ꝑsonas ꝓpꝛietatibus distingui. ⁊ ipsas ꝓpꝛietates eē ꝑsonas. cuius hic vꝛba ꝑstringimus. quia supꝛa latius posuimus Cūq̄ ꝛe simplicitate ꝛeitatis sup̄ disseꝛeremus auctoꝛitatibus sanctoꝛū scz. Aug̃. Hyla. Isid. necnō ⁊ Boetij euidenter monstrauimus ꝛeum hoc eē omnino quod in se habet. excepto q̄ ꝑ̄ habet filiū. nec est filius. ⁊ filius habz patrem. nec est pater. ⁊ sic eē in natura trium. vt qui habz ⁊ hoc sit quod habet. ⁊ totū quod ibi est vnum esse. vnā vitam eē. que modo non iteramus ne fastidium lectoꝛi ingeramus Si ergo ꝓpꝛietates ibi sunt. singula earum ē id in quo ē. ⁊ vnum eadēq̄ vita singule sunt. fateamur ergo ⁊ ꝓpꝛietates eē in tribus ꝑsonis. ⁊ ipsas eē ꝑsonas atq̄ diuinā essentiā.

¶ Auctoꝛitae astruit q̄ ꝓpꝛietas sit natura

Quod enī ꝓpꝛietas etiā natura diuina sit ostēdit Hyl'.

ita dicēs natiuitatē filij eē naturā Idē ipē in. vij. li. ꝛe tri. ait. Utriusq̄ natura nō differt. vnuz sunt ꝑ̄ ⁊ filij⁹. hz igit̄ ß sacꝛi natiuitas vt ꝓplectat̄ in se. ⁊ nomen ⁊ naturam ⁊ ptātem. qꝛ natiuitas non ꝑt non eē ea natura vñ nascat̄ filius. Idē. in. vi. Natiuitas ꝓpꝛietas ē. vnitas est. Idē in. vij. dicit. Qꝛ nature natiuitas sit intelligēda esse in natura ꝛei Supꝛa etiam dicit. quia ꝓpꝛiū ꝑris est q̄ semper pater est. ⁊ ꝓpꝛium filij q̄ semper filius est. significans q̄ ꝓpꝛietas patris est pater. ⁊ ꝓpꝛietas filij est filius. his alīsq̄ pluribus auctoꝛitatibus aperte significari videtur q̄ ꝓpꝛietas filij filius sit. ⁊ sic ꝛeus. ita ⁊ ꝓpꝛietas patris ⁊ ꝓpꝛietas spiritus sancti

Quidam negant ꝓpꝛietates esse ꝑsonas ⁊ diuinam naturam. ⁊ quare

Hoc autem aliqui negant. dicentes quidez ꝓpꝛietates in ꝑsonis esse. sed non esse ꝑsonas ipsas. quia ita dicunt esse in ꝑsonis vel essēcia diuina vt non sint interius sicut ea sunt q̄ ꝑm substantiā ꝛe ꝛeo dicūtur vt bonitas. iustitia. sed extrinsece affixa sunt. at q̄ ita esse ratiōibus ꝓbare cō tēdunt. Si em̄ inquiūt ꝓpꝛietates in ꝑsonis sunt. non eis ꝑsone ꝛeterminantur. Contra quod dicimus. qꝛ etiā seip̄is ꝑsone differunt. sicut sup̄ Hieronimus loquens ꝛe patre ⁊ filio ⁊ spiritusancto dicit. Substantia vnum sūt sed ꝑsonis ac nominibus distinguūtur. Sed iterum addunt. si ꝓpꝛietates ipse diuina essentia sunt. cum essentia non differant tres ꝑsone nec ꝓpꝛietatibus differunt. Quomodo enī pater differt a filio eo q̄ diuina essentia est. cū eēntia vnū sint

¶ Responsio ad ꝓpꝛemissa auctoꝛitate nitens.

Horū doctrinis nouis ⁊ hūanis ꝓmētl. vꝛbo Hil'. rūdeo Immēsū est q̄d exigit̄ ⁊ incōꝓꝛehensibile. Extra significantiam sermonis ē. extra sensus intentōnem. non enunciatur. non attingitur. non tenetur. ꝛboꝛū significantiam rei ipsius natura ꝓsumit

Sensus contemplatōnum.inperspicabile lumen obcecat.intelligentie capacitatem qꝫ nullo fine continet.excedit Mibi ergo in sensu labes est.in intelligentia stupor.in sermone vero nō tam infirmitatem sed silentium confitebor periculosum nimis est de rebus tantis ac tā recondit.aliquid vltra prescriptum celeste proferre.vt vltra prefinitionem dei sermo ō deo sit.forma fidei certa est.non ergo aliquid addendus est ē ꝑ mod⁹ ꝓstituendus audatie Quicqd vltra queritur non intelligitur

¶ Quō improbi hereticī instāt aliena addentes

Heterozum hereti

corum improbitas instinctu dyabolice fraudulentie excitata nondum quieuit sed in tanta rerum questione addit. Si paternitas ⁊ filiatio in deo siue in diuina essentia sunt.eadē igitur res sibi pat est ⁊ filius Nam in quo paternitas est pater est.⁊ in quo filiatio est filius est Si igitur vna eadēqꝫ res hꝫ in se patrnitatem ⁊ filiationem.ipsa ⁊ generat ⁊ generatur.qō dicentes in sabelliana hresim pertrahuntur.extendentes pꝛeꝫ in filium.cum ipsum sibi filium proponant ⁊ patrem. Si vero negauerint in vna dei essentia paternitatem esse ⁊ filiatōnem.quomodo ergo dicunt esse ⁊ deum. His atqꝫ alijs argumentorum aculeis vtuntur in sue opinionis assertionē.vt formā veritat dissecent

¶ Rūsio ꝺ hāc eoꝝ opinionē vbi tractatur ꝙ ꝓprietates nō ponit? ita dicunt ee in dei essentia sicut in ypostasibꝫ

Quorum audatie

resistentes atqꝫ ignantie ꝓuidētes.audebim? aliqd sup ꝺ loq? Paternitas ⁊ filiatio nō ita ee oīno dicunt in diuina essentia.sic in ipsis ypostasibꝫ.in quibꝫ ita sit ꝙ eas determinat.vt ait Johes damascen? Characteristica ydeomata sūt.i. determinatiue,ꝓprietates ypostaseos ⁊ non nature.etenī ypostasim determinant et nō naturā. Ideoqꝫ licet paternitas et filiatio sint diuina essentia.cū eam nō determinent.non ideo potest dici ꝙ diuina essentia ⁊ generet ⁊ generetur.vel ꝙ eadem res sit ibi pater ⁊ filius. Ita enī ꝓprietates determināt psonam.vt hac ꝓprietate ypostasis sit generans.⁊ illa alia ypostasis sit genita ⁊ ita idē nō generat ⁊ generat. ꝺ alter alterꝫ

¶ Queritꝫ quō ꝓprietates possint esse in natura.nec eam determinet

Sed forte queres

cū hꝫ ꝓprietates nō possint esse in psonis quin eas determinent.quō in essentia diuina esse possint.ita vt non eā determinent. Respondeo tibi ⁊ hic cum Hylario. Ego nescio.non requro.⁊ cōsolabor me.cum archāgeli nesciunt.angeli non audierunt.secula non tenent.prophēta non sensit.apostolus non interrogauit.filius ipē non edidit. Cessꝫ ergo volor querelarum Non putet hō sua intelligentia generationis sacramētum posse consequi.absolute tamen intelligendus est pater ⁊ filius ⁊ spiritus sanct? Stat in hoc fine intelligentia vr borum.est filius a patre qui est vnigenitus ab ingenito.progenies a parente.viuus a viuo.non natura veritatis alia et alia.quia ambo vnum.hoc credēdo incipe percurre.persiste.⁊ si non peruenturum sciam.tī gratulabor ꝓfecturꝫ Qui enī pie infinita psequit.⁊ si nō cōtingat aliqī.tī ꝓficiet ꝓdeundo Sed ne te inseras in illud secretum ⁊ archanum inopinabil nativitatis.ne te imergas.sūmam intelligentie ꝓpexndere presumens.sed intellige incomprexnsibilia cē.hīs alijsqꝫ multī euidenter ostēdit nob nullaten? licere maiestatē pscrutari ims ponere ptāti.modū circūscribere infinito

¶ Quibꝫ auctoritatibꝫ opinionē suaꝫ sc ꝙ ꝓprietas patri vel filij nō sit deus muniant.

Verũtamẽ nõduz
uesistunt impatientie spiritu agitati. sed
opinionem suam ⁊ sanctorum auctori/
tatibus munire conantur. quibus ostẽ
dere volunt proprietatem qua pater ẽ
pater. ⁊ proprietatem qua filius est fi
lius. non esse deum. ad hoc inducentes
verba Augustini super illum locũ psal.
et non est substantia. ita dicentis Deꝰ
est quedam substantia Unde etiam in
fide catholica sic testificamur vt dica/
mus patrem ⁊ filium ⁊ spiritum sanctũ
vnius esse substantie. quid est vniꝰ sub
stantie. quicquid est pater qui deus est
hoc est filius. hoc spiritus sanctus. Cum
autem pater est. non illud est. quod est
pater eim non ad se. sed ad filium dicit
ad se autem dicitur deus. Eo ergo qõ
et quo deus est. substantia est. ⁊ quia
eiusdem substantie est filius. proculdu
bio ⁊ filius est deus. At vero quod pr̃
est. quia non substantie est. sed refertur
ad filium. non sic dicimus filium pr̃em
esse sicut dicimus filium deum esse Ex
bis verbis significari dicunt. q̃ proprie
tas patris vel proprietas filij non sit deus
vel essentia diuina. Cuz eim dicat eo q̃
deus est substantia est. sed quod pater
est substantie non est. aperte inquiunt
ostẽdere idẽ esse substantiam quo deꝰ
est. id vero quod pater est nec esse sub
stantiam. Item cum ait. non illud ẽ pa
ter quod est. ostendit eum non esse pa
trem eo q̃ substantia est. Non eim sim/
pliciter dixit. pater non est illud qõ est
sed ait. cum pater est. non illud est qõ
est. significans quo pater est non eẽ il/
lud quo est. i. essẽtiam. Hic illi ita expo
nentes sua cõmenta. simplicibus ⁊ in/
cautis vera faciunt videri. nos aũt alit̃
ista intelligenda fore dicim? Diceres
eim eo q̃ deus est substantia est. sed qõ
pater est substantia non est. hoc itelligi
voluit. quia essentia deus est ⁊ deitate
substantia ẽ. Eo eim substantia est quo
deꝰ est. ⁊ econuerso. cuius ea est deitas
que substantia. ⁊ substantia que deitas
sed quod pater est non est substantie. i.
non quo pater est eo substantia est. et
econuerso. quia proprietate generatio
nis pater est qua substantia non est Ip
sam tamẽ proprietatẽ substantiam ee
non negant. Ita etiam illud intelligẽ/
dum est quod ait cum pater est non il/
lud est quod est. id est nõ illo pater est
quod vel quo ipse est. id est essentia. ſz
notione.

¶ Aliꝭ etiam verbis Augustini inni
tuntur vt asserant quodꝫ dicunt. scilicet
proprietates personarum non esse sub
stantiam.

Itẽ illis verbis au
gustini vehementer insistunt superi? po
sitis. s. verbum ꝑm q̃ sapientia est ⁊ es/
sentia. hoc est qõ pater ꝑm q̃ est verbũ
non hoc ẽ quod pater. Si inquiunt ver
bum non hoc est quod pater ꝑm q̃ ver
bum est. id ergo quo verbum est non ẽ
illud quod pater est. proprietas igitur
qua verbum est non ẽ id quod pater ẽ
non est ergo essentia diuina Ad quod
dicimus quia licet ꝑm q̃ verbum non
sit hoc quod pater ẽ. ea tamẽ proprie/
tas qua verbum est. i. quod pater est.
id est diuina cẽntia ꝫ non est ypostasis
patris

¶ Distinctio. xxxiij.

¶ Opinio quorundam non idem per/
sonam ⁊ essentiam vel naturam ¦dicẽ/
tium. ⁊ non posse esse patrẽ ⁊ filiũ ⁊. i. s.
eandem essentiaz

Predictis ẽ adiicie
dum. q̃ quidam peruersi sensus homi/
nes. in tantam prosilierũt insaniam. vt
dicerent non idem esse naturam dei et
personam siue ypostasim. dicentes eam
dem essentiam non posse esse patrez ⁊
filium sine personarum confusione. Si
eim inquiunt ea essentia que pater est fi
lius est. idem sibi pater est ⁊ filius. Si
banc rem dicis esse patrem aliam q̃re

quã dicas esse filium. Si vero aliã nõ quesieris. sed eãdem dixeris. idem genuit et genit? est. propter hec ⁊ hmõi inter naturam et personã diuidunt. ita vt nõ recipiant vnam deitatis naturã et simplicem esse tres psonas. Idẽq; testimonio Hilarij defendere nituntr. qui in. vij. libro de tri. querens. vtrum apls nominans spũ dei et spũ christi idem significauerit. vtroq; verbo inquit ira. gentium prediator volens nature vnitatem in patre ⁊ filio docere ait. Spũs dei in vobis est. Si quis ãt spiritum christi non habet. hic non est eius. Si autẽ spũs eius qui suscitauit. Ihm̃ christum ⁊c̃. spiritales omnes sumus si in nobis est spũs dei. Sed ⁊ h̃ spũs dei est et spũs christi. ⁊ cuj spũs christi in nobis est. eius spũs in nobis est qui suscitauit christum. Et cum ei? qui suscitauit christum. in nobis est spiritus. et spũs rei in nobis est xp̃i. nõ tamen non dei ẽ spũs. qui in nobis ẽ. Discerne igit̃ o heretice spũ christi a spiritu dei. et excitati a mortuis spũ xp̃i a spũ dei. xp̃m a mortuis excitantis. cũ qui habitat in nobis spũs christi spiritus dei sit. ⁊ spũs christi a mortuis excitati spũs dei tantum sit christũ a mortuis excitantis. Et quero nunc in spiritu dei. vtrum naturam. an rem nature significatam existies. Non idem est em̃ natura quod res nature. sicut non idez est homo ⁊ quod hominis ẽ. nec idẽ est ignis ⁊ quod ipsius ignis ẽ. ⁊ ꝑm hoc nõ idem ẽ deus ⁊ quod dei. Huius dicti occasione prefati hereticj dogmatizant non idem esse personã ⁊ naturam dei. asserẽtes naturã dei non esse tres psonas. intelligentes in his premissis verbis hilarij ꝓ rem nature psonam et noie nature diuinam naturã. Et ideo dicunt hilariũ interrogasse hereticum. vtrum per spũ dei puraret significatã esse naturã. an rem nature vt sic oñderet distinguendum esse inter naturam et rem nature. i. personam.

Oz eis obuiat ipsius scripture circũstantia. et qualiter predicta debeant intelligi. ⁊ ꝙ spũs est res vnius nature patris et filij. ⁊ ẽ ipsa natura

Hoc quidã dicunt non intelligentes pia diligentia scripture circũstantiam. qua considerata ꝓpi põt quomodo premissa dixerit hilarius. Subsequenter em̃ in eadem serie oñdit in spũ dei aliquando significari patrem. vt cum dicitur spũs dn̄i super me. Aliquando significari filiuz. vt cum dicit. in spũ dei ejcio demonia. natura sue potestate se demones ejcere demonstrans. Aliquando spũs scũ vt ibi. Effundam ð spũ meo super omnẽ carnẽ. quod dicit consummatum fuisse cum apostoli misso spiritu omnibus lĩguis loquuti sunt. Deinde cur hanc distinctionem fecerit. et ꝙ in superiorib̃ verbis apostoli idem spũs significat? sit. et ꝙ ipe sit res vnius nature patris et filij. apte ac manifeste oñdit ira inquiens. Hec idcirco sunt demonstrata. vt quacunqz parte heretica falsitas se contulisset finib̃ veritatis concludere tur. Habitat em̃ xp̃s in nobis quo habitante habitat deus. Et cum habitat in nobis spũssanctus. non alius tamen habitat q̃z spũs dei. Quod si per spiritumsanctum christus in nobis intelligitur esse. hunc tamẽ ita spũ dei vt spiritum xp̃i esse noscendum est. ⁊ cum ꝓ naturam dei natura ipsa habitet in nobis. indifferens natura filij creditur eẽ a patre. cum spũssanctus qui est spũs xp̃i et spũs dei res nature demonstretur vnius. quero nunc ergo quomodo non ex natura vnum sunt. A patre procedit spiritus veritatis. a filio mittitur et a filio accipit. sed omnia que habet pater filij. sunt et idcirco qui ab eo accipit dei spiritus est. et idem spũs christi est. Res nature filij est. sed ⁊ eadẽ res ⁊ nature patris est et dei excitantis christum a mortuis spiritus est. et

idem spūs christi est a mortuis excitati. In aliquo differt christi ⁊ dei natura ne eadem sit si prestari potest vt spiritus qui dei est non sit et christi. Est ergo in nobis spiritus dei. et est in nobis spiritus christi. et cum spiritus christi inest. inest spiritus dei. Ita cum qđ dei est et christi est et quod christi est dei est. non potest quid aliud diuersū christus esse q̄ deus est. Deus ergo christus est vnus cum deo spiritus. ꝑm illud. Ego et pater vnum sumus. in q̄ docet veritas vnitatem esse nature. non solitudinem vnionis. Ecce si hec verba diligenter attendas inuenis spiritumsanctum rem nature, dici patris ⁊ filij. et eundem dici esse naturam dei. vbi dicitur per naturam dei natura ipsa habitat in nobis si per spiritumsanctum christus est in nobis. Itaq̄ i trinitate non ita distinguendum est inter naturam ⁊ rem nature sicut ī rebꝫ creatis. Quia vt ait Hilariꝰ. Cōparatio terrenoꝝ ad deum nulla est. Et siqua comparationum exempla interdum asseruntur nemo ea estimet absolute in se rationis perfectionem continere. Nō enim humano sensu de deo loquendū est.

¶ Propter res creatas illō dixerit nō idem est natura ⁊c̄.

Ad naturam ergo

rerum creatarū respiciens inquit. non idem est natura quod nature res. subiūciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendēs errorīs esse sub mēsura creaturarum metiri creatorem. addit ⁊ ꝑm hoc non idem est deus et quod dei est. Acsi diceret. Si ad instar creaturarū de creatore sentis cogeris fateri. quia non idem est deus ⁊ quod dei est. qđ dicere impium est. cum spiritus dei deus sit. et dei filius sit deus. Non ergo ꝑm corporales modos vt in eadem serie subdit accipienda sunt hec que de deo dicuntur. vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud esse deum et aliud quod dei est. aliudq̄ naturam dei ⁊ aliud rez nature. vt est in creaturis. aperte docet non aliud esse deum et que sua sunt. ita vt insint illi sic dicens. Homo autem aliquid ei simile cum alicubi erit alibi non erit. qz idem quod est illic continetur vbi fuerit in forma. vt non vbiq̄ sit qui insistens alicubi sit. Deus autem immense virtutis. viuens potestas. que nusq̄ non assit. nec desit vsq̄ se omnem per sua edocet. ⁊ sua non aliud q̄ se esse significat. vt vbi sua insint ipse esse per sua intelligatur. non autem corporali modo cum alicubi sit. non etiam vbiq̄ esse credatur. cum per sua in omnibus esse non desinat. non aliud autem sunt q̄ quod est ipse que sua sunt. et hec, preter nature intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significat. si tamen intelligis heretice. quia diuina natura non aliud est ab his que sua sunt. ita vt insint. et per illa in omnib̄ est suis que non sunt. Sua enim sunt etiā que non insunt. id est omnes creature. ⁊ sua sūt que insunt. vt tres persone q̄ sunt eiusdem nature. ⁊ eadem natura. sicut supra Augustini testimonio firmauim? dicentis tres personas esse eiusdem essentie vel eandem essentiam. sed nō ex essentia. ne aliud intelligatur essentia. aliud persona. Nec tamen diffitemur distinctionem aliquam habendam fore ꝑm intelligentie rationem. cum dicitur ypostasis. et cum dicitur essentia. quia ibi significatur quod est commune tribus. hic vero non: est tamen ypostasis essentia ⁊ econuerso. Fateamur ergo vnum atq̄ idem esse tres personas ꝑm essentiam. differentes autem proprietatibus Vnde Augustinus super locum psalmi prefixatum ait Queris quid sit pater. respondetur deus. queris quid sit filius respōdetur deus. queris quid sit pater ⁊ filius respondetur deus. de singulis interrogat? respō

de deum. de vtroq interrogatus non deos. sed deum respondet non sic in hominibus est. Tanta enim ibi est substantie vnitas vt equalitatem admittat. pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit. cum dicis filium esse quod patet est. profecto filius pater est. Respondes fm substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater e nō fm id q ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur deus. ad patrem filius dicitur Rursunq pater ad se dicitur deus. ad filium dicitur pater. q pater ad filium dicitur non est filius. quod dicitur filius ad patrem non est pater. quod dicitur pater ad se. t filius ad se. Hoc est pater t filius t deus

¶ Utrum ita possit dici vnus deus trium personaruq. vel tres persone vnius dei. vt dicatur vna essentia triuq personarum. t tres persone vnius essentie

Hic considerandū est cum deus sit diuina essentia. et ita dicatur vnus deus tres persone. sicut vna essentia dicitur tres psone. Utrū ita valeat sane dici vnus deus trium personarum. vel tres persone vnius dei sicut dicitur vna essentia triuq personarum. t tres psone vnius essentie. In his loquutionibus scripture vsus nobis emulandus videtur. vbi frequenter reperitur ita dictū. vna est essentia trium personarum. t tres sunt persone vnius essentie. Ilusq autem occurrit legisse vnum deum trium personarum. vel tres personas vnus dei. qō ideo puto sanctos doctores vitasse. ne ita forte acciperetur in diuinis persōnis vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enī deus abraham ysaac et iacob. et deq omnis creature. quod itaq dicitur propter principium creationis vel gratie priuilegiq et creature subiectionem vel seruitutē Cum ergo in trinitate nihil sit creatuq vel seruiens vel subiectum. non admittit fides in trinitate talem loquutionis modum. Ita etiam econuerso non dicatur de dei essentia q ipsa sit essentia abrahām ysaac t iacob vel alterius creature. ne creatoris et creature naturam confundere videamur.

¶ Or licet potentia. sapientia. bonitas fm substantiam de deo dicantur. i scriptura tñ solēt hec nomina distincte ad psonas interdum referri.

Ex predictis constat q sicut essentia. ita potentia. sapientia. bonitas de deo dicuntur fm substantiam. Que vero fm substantiā de deo dicuntur. tribus psonis pariter conueniunt. Una est ergo potentia. sapientia bonitas. patris et filij t spiritussancti. t hi tres eadem potentia. eadem sapientia. eadem bonitas. Unde aperitur in trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia vel sapientia vel bonitas nō esset summū bonum. sed quia ibi est perfecta potentia. infinita sapientia. incomprehensibilis bonitas. recte dicitur et creditur sūmum bonum Unq vnum t idem sit penitus in deo potentia. sapientia. bonitas. in sacra tamen scriptura frequenter solent hec nomina distincte ad personas referri. vt patri potentia. filio sapiētia. spiritui sancto bonitas attribuatur. quod quare fiat nō est ociosum inquirere.

¶ Quare id fiat. scilicet q patri potentia. filio sapientia attribuatur.

Id ergo sacri eloquij prudentia facere curauit. ne dei immēsitatem similitudine creature metiremur. dixerat enim scriptura sancta q deus pater est t q deus filius est. Et audiunt hec homo qui hominē patrem viderat. deum patrem non vide-

rat.et cogitare cepit ita esse in creatore vt viderat in creaturis.a quibꝫ ixc nomina translata sunt ad creatorem. in q̄bus pater est prior filio.filius est posterior patre.et ex antiquitate in patre defectus .ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit scriptura dicens patrem potentem ne videatur prior filio. ⁊ ideo min⁹ potens .et filium sapientem ne videatur posterior patre ⁊ ideo minus sapiens.

¶ Quare spirituisancto bonitas attribuatur

Dictus est etiam spiritussanctus deus:et dictus est habere spiritū deus.et videbatur hoc quasi nomen inflationis et tumoris. Ne inde humana conscientia ad deū prorigore ⁊ crudelitate accedere metuit Iō scriptura temperauit sermonem suum spm̄ bonum nominans.ne crudelis putaretur qui mitis erat.non q̄ pater solus sit potens. vel magis potens.⁊ filius solus sit sapiens vel magis sapiēs et spiritussanctus solus bonus vel magis bonus. vna est ergo potentia .sapientia benignitas trium sicut vna essentia. Ideoq; sicut dicitur filius homousion.i.consubstantialis patri.ita et eo omnipotens

¶ De hoc nomine homousion vbi in auctoritate firmatū ē.et quid significet

Hic non est pretermittendum quod Augustinus in libro secūdo d̄ trinitate.contra Maximinū dicat .de hoc nomine homousion quo latini tractatores frequenter vtuntur. Pater inquit et filius vnius sunt eiusdemq; substantie .hoc est illud homousion. quod in concilio niceno aduersus hereticos arrianos a catholicis pūb veritatis auctoritate firmatū ē qđ postea in cōcilio Arminēsi.ppt̄ nouitatē verbi minus q̄ potuit intellectā . quā tamē fides antiqua pepat. multis patrū fraude deceptis hꝛetica impietas sub hꝛetico imp atore. Cōstantino labefactare temptauit. Sed post non lōgum tempus libertate fidei catholice prevalente. postq̄ vis verbi sicut debuit intellecta est homousion.illud catholice fidei sanitate longe lateq; defensum est et diffusuꝫ. Quid enim est homousion nisi vnius eiusdemq; substantie.quid est inquā homousion.nisi ego ⁊ pater vnum sumus Non ergo inter prophanas vocū nouitates hoc vitandum est.

¶ De noīb⁹ que translatiue ⁊ per similitudinem de deo dicunt.

Preterea sciendū est q̄ in assignatione distinctioīs noīm inter alia que supra diligēter exequuti sumus quedā diximus trāslatiue ac p̄ similitudinē de deo dici. vt speculum splendor.character.figura ⁊ hmōi De quib⁹ pio lectori breuiter trado quod sentio .vt scilicet ratione similitudinis considerata.ex causis dicendi victoꝝ intelligentiā assumat.sed catholicam

¶ Nihil dignū de excellentia ineffabilis trinitatis se tradidisse dicit ad aliaꝫ tra nsiturus

De sacramēto vnitatis atq; trinitatis summe et ineffabilis multa iam diximus .nihil tamen de eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur.sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam nec potuisse nos ad illam confitemur.

¶ Distinctio.xxxv.

De quibusdam que fm substantiam de deo dicuntur que specialem efflagitant tractatū.scilicet de scientia et prescientia ⁊ prouidentia et dispositione. predestinatione. voluntate ⁊ potētia.

QVnq3 supra diſſeruimus ac pluca dixe/ rimus de his que commu/ niter ſm ſubſtantiam de deo dicun/ tur. eozum tamen quedam ſpecialem efflagitant tractatum. de quib3 ammo do tractandum eſt. ſ. de ſcietia preſcie tia. prouidentia. diſpoſitione. predeſti natione. voluntate ⁊ potentia. Scien/ dum eſt igitur q3 ſapientia vel ſcientia dei cum ſit vna ⁊ ſimplex. tamen prop ter varios ſtatus rerū ⁊ diuerſos effe ctus plura ac diuerſa ſortitur nomina. Dicitur enim non tantum ſcientia. ſed et preſcientia vel prouidentia. diſpoſi/ tio predeſtinatio: ⁊ prouidentia. Et ē preſcientia ſiue prouidentia de futuris tm̄. ſed de oib3 bonis. ſ. et malis. diſpo ſitio vero de faciēdis. predeſtinatio de boib3 ſaluandis ⁊ de bonis quib3 ⁊ hic liberantur ⁊ in futuro coronabuntur. Predeſtinauit enī deus ab eterno ho mines ad bona eligendo. ⁊ predeſtina uit eis bona preparādo. Q3 boies p/ deſtinauit apoſtol9 oñdit dicens Pre deſtinauit q3 preſciuit fieri cōformes imaginis filij ſui. Et alibi. Elegit nos ante mundi cōſtitutionē vt eſſem9 ſan cti et immaculati Q3 aūt eis bona pre parauit, pl'a Eſa. oñdit dicēs. Oculus non vidit que preparaſti diligentib3 et expectantib3 te. ergo ab eterno pre/ deſtinauit quoſdā futuros bonos ⁊ bea tos. i. elegit vt eſſēt boni. Et alibi. Et bōa eis predeſtinauit. i. prepauit. Pro uidentia ē gubernando3 q3 vtriq3 codē modo videt accipi quo diſpoſitio In/ terduz tamen prouidentia accipit pro preſcientia. Sapia vero vel ſcietia de oib3 eſt. ſ. bonis et malis. et de pūtib3 preteritis ⁊ futuris. ⁊ nō tm̄ de tempo/ ralibus ſed etiā de eternis. Nō enī ita ſcit deus iſta temporalia vt ſeipſū ne/ ſciat. ſed ipſe ſolus ſeipſum perfecte no uit. cuius ſcientie comparatione omnis creature ſcientia imperfecta eſt.

Utrū ſcietia vel p̄ſcientia vel diſpo ſitio vel predeſtinatio potuerit eſſe in deo ſi nulla fuiſſent futura

Hic conſiderari oportet vtrū ſcientia vel preſcietia vel diſpoſitio vel predeſtiatio potuerit eē in deo ſi nulla eſſent futura. Cum enī preſcientia ſit futuro3. et diſpoſitio fa ciendo3. ⁊ predeſtinatio ſaluando3. ſi nulla eſſent futura ſi nihil eſſet factur9 deus. vel aliquos ſaluaturus. non videt potuiſſe in deo eē preſcia vel diſpo ſitio vel predeſtiatio. Potuit aūt de9 nulla preſcire futura. Potuit ergo nō eſſe in deo preſcia vel diſpoſitio vl' p/ deſtinatio. Ad hoc aūt ita a quibuſdā opponit. Si inquiūt potuit preſcia dei non eē in deo ab eterno ⁊ potuit nō eē. Si vero potuit non eē. cuz preſcia dei ſit eius ſcietia. et ſcientia ſit ei9 eēntia. potuit ergo nō eſſe ab eterno id qđ ē di/ na eſſentia. ita ⁊ de diſpoſitiōe ⁊ prede ſtiatiōe q3 ē dina eſſentia. obiciūt. Ad dunt quoq3 et alia ita dicētes. Si po/ tuit deus non preſcire aliqua. cū idē ſit deo preſcire qđ ſcire. ⁊ ſcire qđ eſſe. po tuit ergo non eſſe. Itē cū idem ſit deo preſciū eſſe ⁊ deū eſſe. ſi potuit non eē preſcius. potuit non eſſe deus Potuit aūt non eē preſcius ſi potuit nulla pre ſcire. at potuit nulla preſcire. quia po/ tuit nulla facere

Rñſio q3 preſcietia ⁊ diſpoſitio ⁊ p/ deſtinatio quaſi relatiue dicunt ad fu/ turas res agendas vel faciendas

Ad hoc iuxta mo dulū nre intelligētie ita dicamus. p̄ſcia et diſpoſitio vel p̄deſtiatio ad aliqd di ci vident. Sicut enī creator ad creatu/ rā dr relatiue. ita preſcia vel preſcius ad futura referri videtur. et diſpoſitio ad faciendā. ac predeſtinatio ad ſaluā da. Verūtamen creator ita relatiue di citur vt eſſentiā non ſignificet. Preſci entia vero vel preſcius. ⁊ ī reſpectu fu/

turoꝝ dicitur. et essentiam designat. Ita dispositio et predestinatio. Ꝺ̄qꝫ cum dicatur si nulla essent futura. nō esset in deo prescia. vel non eēt deus ꝑscius. qz varia est ibi causa dicendi. distingui oportꝫ ratione dicti. Cū ergo dicis. si nulla essent futura. non esset i deo prescientia. vel non eēt prescius Si in dicēdo hanc cāꝫ attēdis. s. qz nulla essent subiecta ei⁹ ꝑscīe. vñ ipa posset dici prescia vel ipe ꝑscius. qđ vtrunqꝫ diaꝫ ꝓpter futura; verus est intellectus Si autem ex ea rōne id dicis qꝺ non sit in eo scīa qua prescit futura. vel qꝺ ipse non sit de⁹ q̄ est futuroꝝ prescius. falsa ē intelligētia. Siliter t ille loquutiones determinande sunt. Potuit nō esse prescientia dei vel potuit nō esse ꝑscius. et potuit deus nō prescire aliqua id est potuit eē qꝺ nulla futura subiecta essent eius scientie. et ita non posset dici prescius vel prescire. vel eius scientia prescientia non eo tm̄ ipse minus esset vel eius scia. sed nō posset dici prescia⁹ vel prescire vel prescientia. si ei⁹ scientie futura nulla forent subiecta. siliter de dispositione et predestinatione vel prouidentia. hec enī vt dictū est ad tē poralia referuntur. et de temporalibus tantum sunt

¶ Qz scientia dei nō tm̄ est de tēporalibus sed etiam de eternis

Scientia vero vel

sapientia non tantū de tempalibus. ꝫ etiam de eternis ē. Ideoqꝫ et si nulla fuissent futura. esset tamen in deo scia eadem. que modo est. nec minoꝝ eēt q̄ꝫ modo. nec maioꝝ ē q̄ꝫ eēt. Sciuit ergo deus ab eterno eternū et oē quod futurū erat. t sciuit immutabiliter. scit q̄ꝫ non minus preterita vel futura q̄ꝫ ꝑntia. t sua eterna sapientia t immutabili scit ipse omnia que sciuntur. oīs ei rō supne et terrene sapie. vt ait Ambro. in eo est. qz oēm sapientiam t scientiā capit sua immēsa sapientia vel scientia

¶ Que oia dicunt esse in deo t quod factum est habet vitam in eo.

Propterea omnia

dicuntur esse in deo t fuisse ab eterno Unde Augu. sup Gene. Hec visibilia inquit anteq̄ꝫ fierent non erant. quō ergo deo nota erant que non erāt. Et rursus quō ea faceret que sibi nota nō erant. Non em̄ quicq̄ facit ignorans. Nota ergo facit. non facta cognouit. Unde anteq̄ꝫ fierent erant et non erant. Erant in dei scia. non erant in sua natura Ipsi autem deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea faceret q̄ꝫ illa quo ea nouerat vt faceret apud quē non est trāsmutatio. nec vicissitudis obūbratio. Ecce hic hēs qz hec visibilia anteq̄ꝫ fierent. in dei scīa erant. Ex hoc igitur sensu oia dicuntur esse in deo. et omne qō factum est dicitur esse vita in ipso. non iō q̄ꝫ creatura sit creator. vel qꝫ ista tpalia eēntialiter sint in deo. ꝫ qz in eius scīa semper sunt que vita est.

¶ Qz eadem ratione omnia dicuntur ei presentia.

Unde ē etiā quod

oia dicuntur ei ꝑntia. non soluꝫ ea que sunt. ꝫ etiā ea q̄ preterierūt. et ea q̄ futura sūt ꝓm illud. Qui vocat ea q̄ non sūt tanq̄ꝫ ea que sūt. qz vt ait Ambro. in li. de tri. Ita ꝓgnoscit ea que nō sūt vt ea que sūt. et hac rōne oia dicuntur esse i eo. vel apud eū. siue ei ꝑntia. vñ Augu. sup illū locum. ꝑs. Et pulchritudo agri mecum est. ideo inquid mecum est: quia apud deum. nihil preterit nihil futurū ē. Cum illo sūt oia futura. et ei non detrahūtur iā preterita cū illo sē oia cognitiōe quadā ineffabili sapia dei. Et hic appit Augu. ex q̄ intelligētia accipiēda sint hmōi verba Oia sē deo ꝑntia. in deo sē oia. vel cū deo. vel apud deū. vel i eo vita. qz ineffabilis oīm cognitio in eo est.

¶ Distin. xxxvi. Utrū cōcedendū sit oīa eē in dei eēntia vel in deo p essen/tiam vt oīa dicuntur esse in cognitiōe dei vel psentia.

Solet hic queri cum oīa dicantur esse ī di cognitione, seu pnīa. vel in deo p cognitionē. et eius cognitio vel pnīa sit diuina eēntia. utrū concedē dum sit oīa esse in diuina essentia. vel ī deo p essentiam. Ad quod dicim⁹. qz dei cognitio eius vtiqz essentia est. et eius psentia. in qua sunt omnia ipsi⁹ cognitio est. nec tamen oīa que sunt in eius psentia vel cognitiōe in ei⁹ eēntia eē dici debent. Si em̄ dicerentur. intelligerētur esse eiusdē cū eo essentie In deo enim dicatur eē p eēntiā quod est diuina essentia. qđ est deus. hz ergo deus apud se in pnīa sua q̄ non hz in sui natura. Unde Augu. de verbis apostoli ita ait. Elegit nos ante mundi constitutionē. Quis sufficit hoc explicare. Eliguntur qui non sunt. nec erat quē eligit. nec vane eligit Eligit tamē et habet electos quos creaturus ē eligendos quos habet apud semetipsuz non in natura sua. sed in pnīa sua. non dū erāt quib⁹ promittebat. sed et ipsi promissi sunt quib⁹ promittebat. Ecce hic apte dicit deū apud semetipsuz habere electos ante mundū. non in natura sua. sed ī pnīa. cū tñ eius pnīa ñ sit aliud q̄z eius natura. qz ipsi⁹ pnīa ē eius noticia. Potest tñ ad elcōs referri cū ait in natura sua. i. illoz. illos q̄pe habuit ab eterno apud se. non ī natura sui. i. illoz. qz nondū erāt. hz in sua pnīa. qz eos ita nouit ac si eēnt.

¶ Utrū mala debeāt dici esse in deo vt sunt oīa bona. cū vtraqz sint in eius cognitione et pnīa. oīa em̄ cognoscit.

Post predicta queritur cum oīa dicantur esse in deo. non per essentiam nature. sed per coniunctionem vel cognitionem scientie. et deus sciat bona et mala. vtrum concedēdum sit simpliciter mala esse in deo per cognitionem. Scit em̄ deus et sciuit sp omnia tam bona q̄z mala. etiaz anteqūz fierent. et presciuit ab eterno ea futura. Ideoqz cum omnia bona dixerim⁹ esse in deo, propter psentiam cognitionis. eadem ratione videtur dicendū oīa mala esse in eo cum ea semper nouerit. et per cognitionem ei psentia fuerint. Precognouit em̄ deus ab eterno quosdam futuros malos et eorum maliciam vt ait Augusti⁹. presciuit. sz non preparauit. Cum ergo peccata oīnium sciat. nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutiōis qua dicit apostolus omnia esse in deo ex ipso inq̄t. et p ipsum et in ipso sunt oīa Sz quis nisi insanus dixerit mala esse in deo. Illa em̄ in deo esse intelliguntur que ex ipo et p ipsuz sunt. ea vero per ipsum sūt et ex ipo sunt q̄z auctor est. hz non est auctor nisi bonoz. nō ergo ex ipso vel p ipsum sunt nisi bona ita ergo nec in ipso sunt nisi bona Non ergo mala in deo sunt. quia licet ea noscat. non tamē illa ōnino nosat vt bona mala q̄si de longe cognoscat. vt ait, pphēta. et alia a longe cognoscat. i. superbiam et alibi ad deum loquens de malis ait. Abscondita tua impletus est venter eoz. qđ exponēs aug⁹. Absconditā inquit peccata sunt q̄ a lumine tue veritatis abscondūntur. Sed q̄modo peccata a lumine veritatis diuine absconduntur. cū a deo sciant̄ Si em̄ nō sciret quō de illis iudicaret et pro illis malos dānaret Alibi, pphēta dicit qz neqz ab oriente neqz ab occidente deest. Qđ exponēs Cassiod. inq̄t. Neqz a bonis neqz a malis deest deus. sed omnibus presens et cognitor est. Cognoscat ergo deus et bona et mala per scientiam sed bona cognoscat etiam per approbationem et per beneplacitum. mala vero non. Unde cassiodor⁹ super ps. dicit.

Peccata abscondita sunt deo. quia nō nouit id est non approbat Et ex eo sensu Aug⁹. dixit ea abscondi a lumine dei qui etiam in libro ad Heluidium insinuat ꝓgnitōez di vaꝛijs modis accipiēdam inquiens Si ad sciam referas. nō ignorat deus aliquos vel aliqua. qui tamen in iudicio quibusdā dicet. nō noui vos. sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur deus que non approbat. que ei nō placent. Apparet itaq; vtrū esse quod diximus. scz quia quodam modo cognoscit deus bona quo non ꝓgnoscit mala Pariter quidem vtraq; eodēq; mō nescit quantum ad noticiam. sed bona etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

¶ Hic aperit ꝗre bona tm̄ dicunt̄ eē in deo. nō mala

Et inde ē quod bona tantum dicuntur esse in deo. non mala. & illa prope hec longe. ꝺa licet in deo aliqua dicantur esse ꝓpter cognitionis presentiaz & deus bona & mala ꝓgnoscat. mala tamen non ꝓgnoscit nisi ꝓ noticiam. bona vero non solum per scientiam. sed etiam per approbatōnem & beneplacitum. & ob talem cognitōnem aliqua dicuntur eē in deo. scz quia ita ea scit vt etiā approbet & placeāt. i. ita scit vt coꝝ sit auctor.

¶ Qz idem est oīa eē ex deo. & ꝑ ipm et in ipso.

Proinde si diligenter inspiciamus idem videtur esse. omnia esse ex deo. & per ipsum. & in ipso. Unde Ambꝺ. in. ij. li. de spiritusancto. Hec tria ex ipso. & per ipsum. & i ipo sr̄ omnia. vnum esse supra diximus Et dicit per ipsuz esse omnia. negauit in ipso esse omnia. eandem vim habent omnia hec. in ipso & cum ipso & per ipsum. et vnum ex his atq; consimile. non cōtrarium intelligitur. Ecce habes ꝙ eadem intelligentia scriptura dicit omnia esse in ipso & per ipsum & ex ipso & cum ipso. Cum ergo ex ea ratiōe omnia dicantur esse ex deo vel per ipsum. non solum quia sat. sed etiam quia auctor est eorum. consequitur vt eadem ratōne ea esse in deo dicant̄ scilicet qz sat & eorum auctor esse dicatur. quia in illo viuimus & mouemur & sumus. qz eo auctore sumus & mouemur & viuim⁹. cū ergo non sit auctor nisi bonorum. merito sola bona in eo esse dicūtur. sicut ex ipso vel per ipsum. Cum igitur in eius cognitōne vel presentia sint omnia scilicet bona & mala. in eo tamen non dicūtur esse nisi bona quoꝝ auctor est. Ihn̄ Augustin⁹ in libro ꝺ natura boni. Cū audimus inquit ex deo & per ipsum & in ipso esse omnia. omnes vtiq; naturas intelligere debemus. & omnia que naturaliter sunt. neq; eīm ex ipso sunt pecca ta que naturaz non seruant. sed viciāt que ex voluntate peccantiaz nascuntur Hic aperte dicitur ꝙ in illa generalitate locutionis bona tantum continētur

¶ Qz omnia ex patre & per patrē sūt et in patre. & ita de filio & spiritusancto est dicēdum. licet ꝓpter ꝑsonas fiat distinctio

Preterea sciēdū ē ꝙ licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur. ex ipso & per ipsum & in ipso. omnia tamen ex patre & per patrē & in ꝓe sūt. Similiter ꝺ filio & spū sancto accipiendum est Ihn̄ Aug⁹. in li. de tri. Nō ꝓfuse inqt accipiēdū ē qꝺ ait ap'lus. ex ipso & per ipsum & in ipso ex ipso dicēs ꝓpter patrem. & per ipsum ꝓpter filium. in ipso ꝓpter spiritumsanctum. vigilanter itaq; attēde ne quia patrem voles intelligi dixit ex ipso sic intelligas oīa eē ex patre. vt neges omnia esse ex filio vel ex spiritusancto. cum ex patre & per patrem & in patre omnia esse sane dici possit. similiter de filio & spiritusancto sentiendū

¶ Q non omnia que ex deo sunt etiam de ipso sunt. & econuerso ..

Vnde etiaz hic aduertendum est q non omnia que dicuntur ex deo esse. etiam de ipso esse dicta debent. quia vt ait beatus Augustinus in libro suo de natura boni. non hoc significat penitus ex ipso quod de ipso. quod enim de ipso est potest dici ex ipso. sed non omne quod ex ipso est potest dici esse de ipso. quia non est de sua substantia. Ex ipso enim sunt celum et terra. quia ipse fecit ea. non autem de ipso quia non de substantia sua sicut aliquis homo si generat filium. vel faciat domum. ex ipso est filius. ex ipso est et domus. sed filius de ipso. domus vero de terra & ligno. non de seipso.

¶ Que dicta sunt summatim colligit.

In premissis apertum est q in dei cognitione siue presentia sunt omnia. scilicet. bona et mala. sed non omni modo sunt ibi mala quo bona. et q in deo tantum sunt bona sicut ex ipso et per ipsum non mala. ex quo sensu hec accipienda sint assignatum est. et q de ipso non proprie dicatur esse quod aliud est ab ipso. Ex ipso autez dicuntur esse omnia. que eo auctore sunt

¶ Distinctio. xxxvij.

¶ Quibo modis dicatur eē in rebꝫ

Quoniam demōstratum est ex parte quomodo omnia dicantur esse in deo. adenduz hic videtur. quibus modis deus dicatur esse in rebus. si tamē id humana mens vel ex parte valeat cogitare. vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum igitur est q deus incommutabiliter semper in se existens presentialiter. potentialiter. essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui diffinitione. et in omni loco sine circunscriptione. et in omni tpe sine mutabilitate Et preterea in sanctis spiritibꝫ & aiabꝫ est excellentius. s. per gratiam inhabitans. et in christo homine excellentissime in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. vt ait apostolus. In eo eim deus habitauit. non p gratiā adoptionis sed per gratiā vnionis. Ne aūt ista quia humane intelligentie capacitatez excedūt. falsitates arguere aliqui presumant. sanctorum auctoritatibus mihi munienda videntur Beatus gregorius super cantica canticorū inquit. Licet deus communi modo omnibus rebus insit presentia. potentia. substantia tamen familiariori modo dicē esse per gratiam illis qui mirificentiam opm dei acutius & fidelius considerāt De hoc etiam Augu. ad dardanum in in libro de presentia dei ait. Cum deꝰ sit natura incorporea et incommutabiliter viua. eterna stabilitate. in seipso manens totus adest rebus omnibus. et in singulis totus. sed in quibus habitat. habent eum pro sue capacitatis diuersitate alij amplius. alij minꝰ. quos ipse sibi dilectissimum templuz gratie sue bonitatis edificat. Hilarius quoqꝫ in libro octauo de trinitate apertissime docet deum esse vbiqꝫ. Deus inquit immense virtutis viuens potestas. q̄ nuscqꝫ non adsit nec desit vscqꝫ. se omnē per sua edocet. vt vbi sua sint ipse esse intelligatur. non autem corporali modo cum alicubi sit. non et vbiqꝫ eē credatur. cum et in omnibus esse non desinat Ambrosius in libro. i. de spūsancto

Spiritumsanctum probat non esse creaturam. quia vbiqz est quod est proprium diuinitatis ita vi. Cū oīs creatura certis nature sue sit circūscripta limitibus. quomodo quis audeat creaturam appellare spiritumsanctum. qui non habet circumscriptam determinataməqz virtutem. qui ⁊ in omnibus ⁊ vbiqz semper est. quod vtiqz diuinitatis ⁊ dominationis est proprium. Idem in eodē Omnia est omnia complere. qui dicit in Hieremia Ego celum ⁊ terram cōpleo. Si ergo dominus est qui celū cōplet ⁊ terram. quis ergo p̄t spūmsanctum iudicare dominatōris ⁊ diuine potestatis exortem. qui replenit orbem. ⁊ quod plus est repleuit Ihesum totus mundi redemptorē Ex his aliisqz pluribus auctoritatibus aperte demonstratur. qp̄ deus vbiqz ⁊ in omni creatura essentialiter. potentialiter. presentialiter est.

¶ Qz in sanctis non modo est. sz etiā inhabitat qui non vbicunqz est habitat.

In scis vero etiaz

habitat in quibus est per gratiam. Nō enim vbicunqz est inhabitat. vbicūqz vero habitat ibi est. In solis bonis habitat qui sunt templum eius ⁊ sedes eius Unde per Esayam dominus ait. Celum mihi sedes est. terra aūt scabellum pedum meorum. quia in electis q̄ sunt celum habitat deus. ⁊ regnat qui ei⁹ voluntati deuoti obtemperāt. Malos vero qui sunt terra iudicij districtōne calcat. Unde etiam in libro Sapiētie dicitur. Thronus sapientie aia iusti quia in iustis specialius est q̄z in alijs rebus. in quibus tamen omnibus totus est quemadmodum aia. vt ait Aug̃. in epla ad Hiero. de origie aie. p oēs pticulas corpis tota adest sil'. nec minor in minoribo. nec in maioribo maior ē. sz tn̄ in alijs intēsi⁹. in alijs remissi⁹ opaī. cū in singul' pticul' corpis eēntial'r tota sit

Ita ⁊ de⁹ cū sit in oīb eēntial'r ⁊ tot⁹. in ill' tn̄ plen⁹ eē dr̄ q̄s inhabitat. i. in q̄b ita ē. vt faciat eos templū suū. ⁊ hi tales cū eo sūt non ex pte. sz in bītudine pfcē. Mali vo et si ibi sint vbi ipse est q̄ nusq̄z deest. non sī cū eo Unī Aug̃. sup Joh. Nō satis fuit dicere. vbi ego sum ⁊ illi sunt. sz addidit mecū. qz ⁊ miseri pñt esse vbi ⁊ ille est. q̄ nusq̄z deest sz bti cū illo. qz non sunt beati nisi ex eo cū illo sunt quia fruūtur eo. vident illū sic ē Mali nō cū illo. nō i luce nec sī cū luce. nec boni ita nūc sī cū eo vt videāt p̄ speciē. et si aliquo modo sunt cum eo per fidē. Quō ergo deus habitet in nobis ex illis aliquatenus intelligere valebis que supradicta sunt. cum de spīritussancti temporali processione agere/tur. Ubi licz ex parte exponitur. ex pte em̄ cog̃scamus. ⁊ ex pte. plxtam⁹. quō spūssc̄us habitet in nob. q̄ sine p̄e ⁊ filio inhabitat

¶ Ubi erat vel habitabat anteq̄z esset creatura.

Bi aūt queris vbi

habitabat deus anteq̄z sancti essent. dicimus quia in se habitabat Unī Aug̃. contra Maximinū. In templo inquit suo habitat de⁹. s. in sanctis qui sunt templum dei. modo p̄m fidem ambulātes et templum dei erunt aliquando etiam p̄m speciē. qualiter etiam nunc templū dei sunt angeli. Sz dicet aliq̄s anteq̄z de⁹ faceret celum ⁊ terrā anteq̄z faceret scōs. vbi habitabat In se hītabat deus apud se habitat. ⁊ apud se est. Non ergo sic sunt sancti domus dei. vt ipsa subtracta cadat de⁹ Immo sic habitat de⁹ in sanctis. vt si ipse discesserit. cadant. Sciendum est etiam. quia vt ait Augustinus in libro ad Bardanum. Deus nisi stultissim⁹ nequit spiritumsanctum non habere locum in nostro corpore. qp̄ totū nostra aia ipleuerit. Stultu⁹ etia dicitur angustijs alicubi impediri trinitatem. vt pater ⁊ filius ⁊ spūssanctus

alicubi simul esse non possint. Verum illud multo est mirabilius q̄ cum deus vbiq; sit tot⁹. non tamen in omnib⁹ habitat. Quis vero audeat opinari. nisi inseparabilitatem trinitatis penitus ignoret. q̄ ī aliquo possit habitare pater aut filius in quo non habit; spiritus sāctus. aut in aliquo spiritus sāctus in quo non habitet pater ⁊ filius. Fatendum est igitur vbiq; esse deum per diuinitatis presentiam. sed non vbiq; per inhabitationis gratiam. Propter hanc eñ habitatōnem gratie non dicimus pater noster qui es vbiq;. cum ⁊ hoc verum sit. sed qui es in celis. id est in sanctis in quib⁹ ē quodaz excellentiori mō

¶ Q⁹ deus habitator est quorundam nondum cognoscentium deum. ⁊ non est habitator quorundā cognoscentiū

Illud quoq; mirabile est. quia vt ait Augustinus in eodem. Deus est inhabitator quorundā nondum cognoscentium deum. ⁊ non quorundam cognoscentium deum Illi enim ad templum dei non pertinent q̄ cognoscentes deum. non sicut deum glorificant. Ad templum dei pertinent parvuli sanctificati sacramento christi ⁊ remunerati spiritusancto. qui nondum valent cognoscere deum. igitur quem potuerūt habere nec habere. isti potuerūt habere anteq; nosse. Beatissimi autem sunt illi quibus hoc est deum habere quod nosse. Hic aliquatenus aperit Augustinus quomodo de⁹ habitet in aliquo id est habeatur. cum videlicz ita est in aliquo. vt ab eo cognoscatur ⁊ diligatur

¶ Quomodo deus sit totus vbiq; p essentiam non potest intelligi ab humano sensu

Ex predictis patz q̄ deus vbiq; totus est per essentiam et in sanctis habitat per gratiaz. Cūq; superius licz tenuiter ostensum sit. quaratōne dicatur habitare in quibusdam efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari quomodo vbiq; est per essentiam ⁊ totus sit. nisi huius considerationis sublimitas atq; immensitas humane mētis sensum omnino excederet. vt enim ait Crisostomus super epistolaz ad hebreos. Sicut multa de deo intelligimus que loqui penitus nō valem⁹ ita multa loquimur que intelligere nō sum⁹ ydonei. Verbi gratia. Q⁹ vbiq; deus est scimus ⁊ dicimus. quomodo autem vbiq; sit. intellectu nō capim⁹ Item q̄ est incorporea quedam virt⁹ que omnium est causa bonorum scim⁹ quomodo autem vl̄ que ista sit penit⁹ ignoramus

Quorundā opinio qui p̄sumunt ostēdere quō de⁹ vbiq; sit p essentiam. potentiam. ⁊ p̄sentiam

Quidaz tamen immensa ingenio suo metiri presumentes hoc ita fore intelligendum tradiderunt q̄ deus vbiq; esse per essentiam dicit nō q̄ dei essentia, ppie sit in oī loco ⁊ in ni creatura. sz quia omnis natura atq; omne quod naturaliter est. in quocūq; loco sit. per eum habet esse. ⁊ omnis locus in quo illud est Idem etiam dicūt ideo deum vbiq; dici esse per presentiam vel per potentiam. quia cuncta sūt ei presēcia. ⁊ que in eis sunt. nec in eis aliquid operari cessat. nam ⁊ ipsa loca et quicquid in eis est. nisi ipe conseruet manere non possunt In eis ergo p substantiam deus esse dicatur. vt aiunt. q⁹ per virtutem proprie substantie sue facit. vt etiā loca sint ⁊ omnia que in eis sūt. Sed licet hec vera sint que afferūt in explanandis intelligentijs predictorum in illis tamen verbis quibus dicitur deus vbiq; esse per essentiam. plꝰ ptineri credēdum ē. qō hō viuēs capere non valz

¶ Q⁹ de⁹ cū insit oīb⁹ reb⁹. non tñ sōr dibus inq̄nat rep

Bolet etiam ab eis dem queri quomodo deus substantialiter insit omnibus rebus & corporaliuz sordium non contingatur inquinationibus. ¶ Quod tam friuoluz est. vt nec responsione sit dignum. cum etiam spiritus creatus sordibus corporis etiaz leprosi vel quantumcūqz polluti inquinari non possit. ¶ Sol quoqz radios suos sine sui pollutione effundit super loca et corpora. non solum munda. sed etiā immunda ac sordibus fetentia. quorū cōtactu homines ac quedam alie res inficiūtur. solis vero radij impolluti & incōminati ea contingentes existunt. ¶ Non est igitur mirandum si essentia diuina omnino simplex & incōmutabil' omnia replet loca & omnibus creaturis essentialiter inest. nec tamen cuiuscqz rei sordibus contaminetur vel contingatur. ¶ Unde Aug⁹. in li. de natura boni. ¶ Cū in deo inquit sint omnia que condidit. non tamen coinquinant eum illiqui peccant. ¶ Aug. de agone xp̄iano. ¶ Timēt quidam q̄ fieri non potest. scz ne humana carne veritas & substantia dei inquinet. et tamen predicant istum visibilem solem radios suos p oēs feces & sordes spargere. & eos mundos & sinceros seruare. ¶ Si ergo visibilia mūda a visibilibus immūdis contingi possunt & nō inquinari. quanto magis inuisibilis & incōmutabilis veritas. ¶ De cuius etiā sapientia que contingunt a fine vsqz ad finem fortiter dicitur. attigit omnia ꝓpter suam mundiciam. & nihil iquinatum incurrit. ¶ Postremo respondeant quid potius de deo respondendum estiment. vel q̄ nusqz per essentiam sit. vel q̄ vbiqz. vel alicubi. ita q̄ non vbiqz. ¶ Sed quis audeat dicere q̄ nusqz diuina essentia sit. vel q̄ alicubi & nō vbiqz. ¶ Si enī ita est alicubi q̄ non vbiqz. ergo localis ē. ¶ Est ergo vbiqz tota que continet totum & penetrat totum. que nec ꝓ sui simplicitate diuidi nec ꝓ sui puritate maculari. nec ꝓ sui īmensitate vllo modo comprehendi potest. ¶ Unde Aug⁹. ¶ Deꝰ vbiqz ē. cui nō loc⁹ & actōibꝫ ꝓpinquam?

¶ Qz cum deus sit vbiqz & in omni tempore. non tamen localis est. nec circumscriptibilis nec loco nec tēpore mouetur.

Cūqz diuina natura vtraciter & essentialiter sit in omni loco & in omni tempore. non tamen mouetur per loca vel tempora. nec localis est nec temporalis. ¶ Localis non est. qz penitus non circumscribitur loco. quia nec ita est in vno loco q̄ non sit in alio. neqz dimensionem habet sicut corpus cui ꝑm loca assignatur principium medium et finis. et ante et retro. dextra & sinistra. sursum & deorsum. qō sui interpositione facit distantiam circumstantium. ¶ Quibus nāqz his modis dicitur in scriptura aliquid locale siue circumscriptibile. & econuerso. ¶ Vel qz dimensionem capiens longitudinis. altitudinis. & latitudinis. distantiā facit in loco. vt corp⁹. vel quia loco diffinitur ac terminatur. quoniam cum sit alicubi non vbiqz inuenitur. quod non solum corpori. sed etiam omni creato spiritui congruit. ¶ Omne igitur corp⁹ omni mō locale est. spūs vero creatus quodāmō localis est. & quodāmodo non est localis. ¶ Localis quidem dicitur. quia diffinitione loci terminatur. quoniam aliqz alicubi presens sit totus. & alibi non inuenitur. non autē ita localis est vt dimensionez capiens. distantiam in loco faciat. ¶ Diuina igitur sola essentia omnino illocalis incircumscriptibilis est. que loc⁹ nec mouetur aliquo mō. s. vl' determinatōne finita. vel dimensione susceptа nec temporibus. s. affectu & cognitōe bis enī duobus modis. s. loco vel tempore fit mutatio creature que longe est a creatore. ¶ Unde Aug⁹. sup Gene⁹. Deus inquit omnipotens incōmuta-

bili eternitate. voluntate. veritate semper idem. mouet per tempus creaturam spiritualem. mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem. vt eo motu naturas quas condidit administret. Cum ergo tale aliquid agit. non debemus opinari eius substantiam que deus est. temporibus locisq; mutabilem siue per tempora & loca eē mobilem. cum sit ipse & interior omnire. quia in ipso sunt omnia. et exterior omnire. q; ipse est super omnia. & anterior omnibus. q; ipse est ante omnia et nouior omnibus. q; ipse est post omnia. s. post omnium mutia Ecce hic aperte ostenditur q; nec locis nec temporibus mutaf̄ vel mouetur deus. Spūalis autem creatura per tempus mouetur. Corpalis vero etiam per tempus et locum

Quid sit mutari ꝑm tempus.

Mutari autez per tempus est variari ꝑm qualitates interiores vel exteriores. que sunt in ipsa re que mutatur. vt quando suscipit vicissitudinem gaudij. & doloris. scientie obliuionis. vel variationem forme siue alicuius qualitatis exterioris. Hec eſt̄ mutatio que fit ꝑm tempus. variatio est qualitatum. que fit in corporali vel spirituali creatura. & ideo vocatur tempus.

¶ Opinio quorundā qui dicunt spiritus creatos non moueri loco. nec esse locales.

De mutatiōe vero loci magna inter cōquirētes disceptatio versaf̄. Sunt eſt̄ qui dicūt nullum spm̄ aliquo modo posse mutari loco. ab oi spū locū vniuersaliter remouere volentes. qm̄ ꝑm dimensionē trī̄ et circūscriptionē locī̄ constare asserūt atq; id solū locale vel in loco esse dicūt. qđ dimensionem recipit et distantiā in loco facit. Et hoc dicunt Aug̃. sensisse mutationem tēpis tm̄ spūali creature tribuentem. loci vero & temporis corpee

¶ Hic respōdetur eis.

Sed vt supra dixi mus. dupliciter res dicitur esse localis vel circunscriptibilis. s. vel quia dimēsionē recipit et distantiam facit. vel q; loci termino diffinitur. quor vtrunq; conuenit corporee creature. alterū vero trī̄ spūali. Nam vt supra diximus. corporalis creatura ita ē localis vel circunscriptibilis. q; terminatur diffinitione loci. & dimensionem recipiens distātiam facit. Spūalis vero tantū diffinitione loci concluditur cū ita sit alicubi q; non alibi. sed nec dimensionem recipit. nec distantiam in loco facit. q; si multi spūs essent hic non; coāgustarēt locum. quo minus de corporibꝫ contineret. Jōq; Augustin? attribuit mutationem loci corpi non spiritui. quia licet spūs transeat de loco ad locū nō tamen ita vt dimensionibꝫ circunscriptus. interpositione sui faciat distantiaꝫ circūstantium sicut corpus.

¶ Conclusio ex predictis q; spūs creati sunt locales & circunscriptibiles quodāmō. spūs vero dei dicitur omnino incircūscriptibilis.

Sunt ergo spirit? creati in loco. & transeunt de loco ad locum. & quodammodo locales & circūscriptibiles sunt. sed non oī eo modo q; creature corporee. Spūs aūt increat? qui deus est. in loco quidez est. & in oi loco. sed omnino illocalis & incircūscriptibilis. Unde Beda super Lucam ait. Cum ad nos angeli veniunt. sic exterius implent ministerium vt tamen antе deum interius per contemplationē assistant. q; etsi angelus est spūs circūscriptus. summus tamen spūs qui deꝰ est. incircunscriptus est inter quem currit. angelus quocunq; mittaf̄ Ecce hic dr q; spūs angelicus circūscriptus est.

spūs aūt q̄ deus est circūscriptus Alibi etiā. Ambro. distantiā ostendēs inter spīm increatū. ⁊ spīm creatum dicit seraphin de loco ad locum transire .ita inquiens in libro de tri. dixit Esaias. q̄ missus est ad me vnus de seraphin Et spūs quidem scūs missus dicit̄.sed seraphin ad vnum ⁊ spūs ad oēs Seraphin mittitur in ministerio.spūs operatur misterium.seraphin de loco ad locum transit.non enim complet omnia. sed ipse repleť a spiritusancto. Hic aperte monstratur q̄ angeli quodammodo locales sunt.

¶ Cum repetitione superior confirmat auctoritatib⁹ deum esse vbiq̄ sine locali motu.

Fateamur itaq̄

diuinam naturam pro immēsitate sui nunc̄q̄ deesse.eanq̄ solam omnino illocalem ⁊ incircunscriptibilem nullo concludi loco.sed a fine vsq̄ ad finem attingere.non tamen spaciosa magnitudine nec locali motu.sed immēsitate atq̄ īmobilitate sue essentie. Vnde Augu. ad Dardanum ait. Non quasi spaciosa magnitudine opinemur deum p cūcta diffundi. sicut humus aut lux ista diffunditur sed potius sicut in duobus sapientibus.quor alter altero corpore grandior est.sed sapientior non est. vna sapientia est.nec est in maiore maior.nec est in minore minor.nec minor in vno q̄ in duob⁹. Ita deus sine labore regens ⁊ continens mundum .in celo totus est.in terra totus.⁊ in vtroq̄ totus.⁊ nullo contentus loco.sed īseipso vbiq̄ totus. Idem quoq̄ sup psal.ait . Ad verbum dei pertinet non esse in patre.sed vbiq̄ esse p seipsum. Hec est em̄ sapientia dei que attingit a fine vsq̄ ad finem fortiter .non tamen motu locali.sed īmobilitate sui. velut si moles aliqua saxea impleat aliquem locum.dr q̄ attingit a fine illius loci vsq̄ ad finem.cum tamen alterū non deserat.alterū occupādo. Non ergo habet motū localē verbum illud.et sapia illa solida est et vbiq̄. Ex predictis innotescit.q̄ deus ita est vbiq̄ p essentiā q̄ nec spaciosa magnitudine diffunditur nec vno deserto loco alium occupat. q̄ localem motū non habet. Hinc̄q̄ Augustinus volens prefandere a dei puritate oēm localem motum.⁊ localem circunscriptionem.potius dicit omnia esse in illo q̄ ipsum esse alicubi. nec tm̄ ipsum esse locum qui non est in loco in libro.lxxxiij.questionum ita inquiens. Deus non alicubi est.q̄ quod alicubi est continetur loco. quod continetur loco corpus est. Deus aūt non est corpus.non igitur alicubi est. Et tamē q̄ est.et in loco non est.in illo sunt potius omnia q̄ ipse alicubi. nec tamen ita in illo vt ipse sit locus . Locus enim īspacio est.quod longitudine et latitudine et altitudine corpis occupatur.nec deus aliquid tale est et oīa igitur in ipso sunt.⁊ locus non est.nec in loco est Locus tamen dei.sed impropric dicit̄ templum dei.non q̄ eo cōtineatur . Id autem nihil melius q̄ anima munda intelligitur. Ecce hic dicit deum nō esse in loco.sed intelligendum est eū nō ee in loco localiter.sc̄z quia nec circūscriptionem.nec localem motuz habet Ad hec autem solet opponi sic. Quotidie fiunt creature que ante non erant . et in eis deus est cum ante non esset in eis. est ergo vbi ante non erat Ideoq̄ mutabilis videtur.sed licet quotidie incipiat esse in creaturis in quibus ante nō erat.quia ille ante non erant.hoc tamē fit sine sui mutatione.qualiter in mundo cepit esse quez fecit.tamen sine mutabilitate.et desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione .nec tamen ipse deserit locum.sed locus definit esse

¶ Epilogus vbi exponitur quare in predictam venitur disputationem.

Nam sufficienter demonstratū videtur quomō omnia dicuntur esse in deo. et deus in omnibꝫ quam disceptationē quasi incidenter suscepim⁹. qz id videbatur postulare res circa quam noster versabatur sermo. Disserebamus enim de scientia siue sapientia dei. et cum diceremus deuꝫ scire omnia. quesitum est vtrū ꝓpter cognitionem. quam de omnibꝫ habet dicerentur oia esse in deo. an alia tōne ꝫ diceret scriptura. huius questionis occasio in premissam nos deduxit disputationem.

¶ Distinctio. xxxvij.

¶ Hic redit ad propositum repetens supius dicta. vt addat alia.

Nunc ergo ad ꝓpositū reuertētes cepto iste stamus. Supra dictum est q̄ prescientia dei futuroꝝ tm̄ est. ꝫ oīꝫ tam maloꝝ q̄ bonoꝝ: Scientia vo vl sapientia non modo de p̄teritis. sed etiam de p̄nibꝫ ⁊ futuris. nec tm̄ de temporalibꝫ. sed de eternis. qz seipsum nouit deus. Hic oritur questio non dissimulanda. vtrū scz scia vel prescia sit cārū. an res sint causa scientie vel p̄scie dei. Videtur em̄ p̄scia dei esse cā eoꝝ que ei subsunt. ac necessitatem euenien di eis facere. qz nec aliqua futura fuissent. nisi deus ea prescisset. nec possunt non euenire. cum de⁹ ea prescierit. Si aūt impossibile est ea non euenire. qz prescita sunt. videtur igit̄ ipa prescientia qua sunt prescita. eis esse cā euenie di. Impossibile est aūt ea non euenire cum prescita sint. qz si non euenirent cū prescita sint. falleretur dei prescia. at dī prescia falli non pōt. Impossibile est ḡ ea non euenire cuꝫ prescita sint. Sic igitur prescia causa videtur eē eoꝝ q̄ prescita sūt. hoc idē et de scia dz. s. q̄ qz de⁹ aliqua nouit. nō sint. Cui sniē Augu. attestari videt in. xv. li. de tri. sic dicens. Non ista ex aliquo tpe cognouit deus sed futura oia temporalia. atq; in eis etiā quid et qñ ab illo petituri fuerāmus. et quos ⁊ de quibꝫ rebꝫ. vel exauditurus vel non exauditurus esset. sine intio ante prescauit. ⁊ inuersas aūt creaturas et spūales ⁊ corpales. non qz sē iō nouit. ꝫ iō sē qz nouit. Nō ei nescibile q̄ fuerat creatur⁹ qz q̄ sciuit creauit nō qz creauit sciuit. nec aliē sciuit creata q̄ creāda. Nō ei eius sapiētie aliq̄d accessit ex eis. sed illis existētibꝫ sicut oportebat. et quando oportebat. illa mānsit vt erat Unde Eccle. Ante q̄ crearentur oia. nota sunt illi. sic et post q̄ consummata sunt. Ecce his verbis apte videtur. Augu. innuere sciam vel prescīam dei. cām esse eoꝝ que fiunt. cum dicit. ea ideo esse. qz deus nouit. Idem q̄q; in. vi. li. de tri. dicere videtur. Cum inquit decedant ⁊ succedant tempa. non decedit vel succedit aliquid scientie dei in qua nouit omnia que fecit per ipsam. Non em̄ que creata sunt. iō sciuntur a deo. qz fcā sē. potius ideo facta sunt. qz immutabiliter ab eo sciunt̄. ⁊ hic etiaꝫ significare videtur dei sciam causam eē eoꝝ que fiunt. dicens. non ideo deum ea nouisse. qz facta sunt. sed ideo facta qz nouit ea deus. ideoq; videt̄ dei scīa vel prescia cā eoꝝ esse q̄ nouit.

¶ Inconuenientia ostēdit que sequerētur si diceretur scientia vl prescia cārū oīm que ei subsunt

Quod si ita est. est igitur causa oīm maloꝝ cū oia mala sciantur et prescīantur a deo qō lōge ē a veritate. Si em̄ scia vel prescia causa eēt maloꝝ. esset vtiq; deus auctor maloꝝ. qō penitus falsum ē. Non igit̄ scia vel prescientia dei causa est omnium que eis subsunt.

¶ Qz res future non sunt causa scientie vel prescietie dei

Neq; etiaꝫ res fu-

ture cā sunt dei prescīe. Licet ei nō essent future nisi pscirentur a deo. non tñ ideo prescīuntur qz future sūt. Si enī nō esset. tunc eius qđ eternum est aliquid existeret cā ab eo alienum. ab eo diuersuz et ex creaturis penderet prescia creatoris. z creatū cā essz increati. Origenes tamē sup epl'am ad roma. air Non ꝓpterea aliquid erit. qz id scit deus futurum. sed qz futurum est ideo scīt a deo anteq̄ fiat. Hoc videt premissis obuiare. Hic enī significare videtur. ꝙ res future cause sint pscie Ibi vero ꝙ prescia sit cā rerū futuraꝝ.

¶ Quid ex predictis tenendū sit cum determinatione auctoritatum

Hāc igitur que vi detur repugnātiā de medio tollere cupientes. dicimus res futuras nullatenus cām esse prescie dei vel scientie. nec ideo prescīri vel scīri. qz future vel facte sunt. ita exponentes qđ ait Origenes. qz futurū ē. ideo scīt a deo añ q̄ fiat. i. quod futuruz est scīt a deo añ q̄ fieret. neqz sciretur nisi futurū essz. vt nō notetur ibi causa nisi sine qua nō fit Ita etiā dicamus sciam vel prescīam dei non esse cām eoꝝ que fiunt. nisi talem sine qua non fiunt. si tamen sciam ad noticiam tñ referamus. Si vero nomine scientie includitur etiam beneplacitū atq̄ dispositio. tunc recte pōt dici causa eoꝝ que deus facit. His enī duobꝫ modis vt supius pretaxatum ē. accipitur cognitio vel scīa dei. s. ꝓ noticia sola. vel pro noticia simul z beneplacito. hoc mō forte accepit Augu. dicēs. Ideo sunt qz nouit. i. qz scienti placuit et quia sciens disposuit. Et hic sensus ex hoc adiuuat. qz de bonis ibi tantum agit. Aug̃. s. de bis que facit deus. que omnia nouit. non solum scientia. sed etiam beneplacito ac dispositione. sic ergo accipitur ibi dei cognitio. vt nō mō noticiā sed etiam beneplacitum dei significet. Mala vero scit deus z presciat anteq̄ fiant. sed noticia sola. non bene placito. Presciit enī deꝰ et predicit eriam que non est ipse facturus. sicut prescīuit et predixit infidelitatem iudeoꝝ. sed non fecit. nec ideo qz pscīuit. ad peccatum infidelitatis eos coegit. nec prescisset vel predixisset eoꝝ mala. nisi essent ea habituri. Vnde Augu. sup Johannem. Deus inquit futuroꝝ prescius ꝓphēta predixit infidelitatē iudeoruz. sed non fecit. neqz prescisset mala eoꝝ nisi ea haberent Non enī iō quēq̄ ad peccandum cogit. qz futura hominū pcā ꝓnouit. illoꝝ enī pcā prescīuit. nō sua. Ideoqz si ea que ille prescīuit ipoꝝ. non sunt ipsoꝝ. non vera ille prescīuit. sed quia illius prescientia falli non pōt. sine dubio non alius. sed ipsi peccant. quos deus peccaturos eē pscīuit z ideo si non malū. sed bonū facere voluissent. nec malū facturi preuiderentur ab eo qui nouit quid sit quisqz facturus. His verbis apte ostenditur si diligenter intendamus. prescientiam dei non esse cām maloꝝ que prescit. qz non ea prescit tanq̄ facturus. nec tā quā sua. sed illoꝝ qui sunt ea facturi vl habituri. prescīuit ergo illa sola noticia non beneplacito auctoritatis. vnde datur intelligi ꝙ deus econuerso prescit bona tanq̄ sua. tanq̄ ea que factur? est vt in illa prescīendo simul fuerit ipsi? noticia z auctoritatis bñplacituz

¶ Contra hoc quod dictum ē. prescīe tiam dei non posse falli.

Ad hoc autē quod supradictū est. s. prescientiā dei falli nō posse. solet a quibusdā sic apponi. Deꝰ prescīuit hūc lecturū. vel aliquid hmōi sed pōt esse vt iste non legat. ergo pōt esse aliter q̄ deus prescīuit. ergo pōt falli dei prescīa. quod oīno falsum est Potest equidez non fieri aliquid. z illud tamen prescitum est fieri. non ideo tñ pōt falli dei prescīa. qz si illud non fieret nec a deo pscitum eēt fieri. Sed

ad huc vrgent questionez dicētes. aut aliter potest fieri q̄z p̄scauit deus. aut non aliter. si non aliter. ergo necessario cuncta eueniūt. Si vero aliter. potest ergo p̄scientia dei falli vel mutari. ꝟ potest aliter fieri. qz potest aliter fieri q̄z fiat. Ita aūt fit vt p̄scitū ē. aliter ergo potest fieri q̄z p̄scitū est. Ad hoc dicimus illam loquutionē multiplicē facere intelligentiā. scz aliter p̄t fieri q̄z deus p̄scauit. ⁊ hmōi. vt potest nō eē quod deus p̄scauit. ⁊ impossibile ē nō esse qđ deus p̄scauit. et ipossibile ē nō eē p̄scita omnia que fiūt. et huiusmodi. Possunt em̄ hec coniunctim intelligi. vt conditio sit implicita ⁊ disiuncti. Si em̄ ita intelligas non p̄t aliter fieri q̄z deus p̄scauit. i. non potest vtrūq̄z simul eē. scz quod deus p̄scauerit ita fieri. et aliter fiat. verum intelligis. Si aūt per disiunctionem intelligas. vt dicas hoc aliter non posse euenire q̄z euenit quo modo futurū deus p̄scauit. falsum est. hoc em̄ aliter potest euenire q̄z euenit. et tamen deus hoc modo futurū p̄scauit. Similiter et alia determinatio. scz impossibile est id nō euenire quod deus p̄scauit. vel cum deus p̄scierit. si cōiunctim ita intelligas. verum dicis. si disiunctim falsum. Ita etiam et illud impossibile est non esse p̄scitum oē quod fit. i. non p̄t eē vtrūq̄z simul. scz vt fiat. ⁊ non sit p̄scitū. hic sensus verus est Si vero dicis deū nō potuisse non p̄scire omne quod fit falsum est. Potuit em̄ facere vt non fieret. ⁊ ita non esse p̄scitus

¶ Distinctio. xxix.

¶ Vtrū scia dei possit augeri vel minui vel aliquo mō mutari. vtrūq̄z ei videtur posse p̄bari.

Propterea solet queri. vtrum scientia dei possit augeri vel minui. vtrunq̄z enim videtur posse p̄bari. Qz diuina scientia possit augeri vel mutari. hoc modo p̄batur. qz deus potest scire quod nunq̄z scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie. ⁊ tamen potest esse vt legat hodie. potest enim hodie legere. Nihil aūt potest fieri quod non possit a deo sciri. Potest ergo deus scire hunc lecturum hodie. potest igitur aliquid scire quod nō scit. ergo potest eius scientia augeri vel mutari. Eadenq̄z videtur posse minui Est enim hodie aliquis lecturus quē deus scit lecturū. ät potest esse vt non legat. ergo potest deus non scire hunc lecturum. potest igitur non scire aliqd quod scit. ergo potest minui eius scientia vel mutari. Ad quod dicamus q̄ dei scientia omnino immutabilis est. nec augeri potest vel minui. Nam vt ait Augustinus. in decimoquinto libro de trinitate. Scientia dei est ipsa sapientia. ⁊ sapientia est ipsa essentia siue substantia dei. quia in illius nature simplicitate mirabili. non est aliud sapere ꝟ est ⁊ esse. Ideoq̄z nouit oīa verbuz q̄ nouit pater. sed ei nosse est de patre sicut esse. Nosse enim et esse ibi vnum est. ⁊ ideo patri sicut esse nō est a filio. ita nec nosse. Proinde tanq̄z seipsum dicens pater genuit filium sibi equalem per omnia. Non enim seipsum integre perfecteq̄z dixisset. si aliquid minus aut amplius esset in verbo q̄z in seipso. hoc ē ergo omnino verbū quod pater. nec tamen pater est. quia iste filius ille pater. Sciunt ergo inuicez pater ⁊ filius. sed ille gignendo. iste nascēdo. Et omnia que sunt in eozum scientia. in eozum sapientia. in eozum essentia. vnusquisq̄z eozum simul videt. nō particulatim aut singulatim. velut alternante conspectu hīc illuc. ⁊ inde huc et rursus inde vel inde in aliud atq̄z aliud. vt aliqua videre non possit. nisi non videns alia. sed omnia simul videt. quozum nullum est. quod non perspiciat ⁊ sciat. Eius itaq̄z scientia

inamissibilis ⁊ inuariabilis est. Nostra vero scientia ⁊ amissibilis est ⁊ receptibilis. quia non hoc est nobis esse quod scire. Propter hoc sicut nostra scientia dissimilis est illi scientie dei. sic et nostrum verbum quod de nostra natura scientia dissimile est illi verbo quod natum est de patre scientia. ex hac auctoritate dare ostenditur scientiam dei inuariabilem esse omnino. sicut ipsa essentia dei omnino inuariabilis est. ⁊ q̄ pater et filius cum spiritusancto simul omnia sciūt et vident. sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia. ita nec diuina scientia. ⁊ tamen conceditur posse scire quod non scit. ⁊ posse nō scire q̄d scit. quia posset aliquid esse subiectum eius scientie quod non est. et posset non esse subiectum aliquid quod est sine permutatione ipsius scientie.

¶ Oppositio an deus possit nouit̄ ex tempore scire vel prescire aliquid.

Hic opponit̄ a quibusdā ita. Si deus ita possit aliquid scire vel prescire. quod nunq̄ scuit neq̄ prescauit potest ergo ex tempore aliquid scire vel prescire. Ad quod dicimus. Potest deus scire vel prescire omne quod potest facere. et potest facere quod nunq̄ fiet. Potest igit̄ scire vel prescire quod nunq̄ fiet. nec est nec fuit. nec illud scit vel scuit neq̄ prescit vel prescuit. quia scientia eius nō est nisi de his que sunt vel fuerunt vel erunt. et prescientia non est nisi de futuris. ⁊ licet possit scire vel prescire quod nunq̄ est nec erit. non tamen potest aliquid scire vel prescire ex tempore. potest vniq̄ scire vel prescire quod nunq̄ est. nec erit nec illud satum vel prescitus est ab eterno. non tamen potest inapere scire vel prescire illud. sed ita potest modo scire vel prescire. sicut potest scisse vel prescisse ab eterno Si enim dicas eum modo scire vel prescire quod ab eterno non sciuit vel prescinit. vel qō ab eterno nō sauerit vel prescauerit. quasi vtrunq̄ simul esse possit. falsum est. Si vero dicas eum modo posse scire vel prescire quod ab eterno non scuit vel prescuit. id est habere potentiam sciendi vel presciendi ab eterno. ⁊ modo aliquid. nec illud tamen prescitum est. vel futurum est. verum est. Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel prescire aliquid. sicut nec potest nouiter vel ex tempore velle aliquid. ⁊ tamen potest velle qō nunq̄ voluit.

¶ Vtrum deus possit plura scire q̄ scit

Item a quibusdā dicatur deus posse plura scire q̄ sciat. quia potest scire omnia que scit. et potest aliqua facere que nunq̄ erunt. ⁊ illa potest scire. Non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essent que modo sunt. et alia quedam faceret que non sunt nec erunt. et illa omnia sciret. profecto plura sciret q̄ modo sciat. nec tamen eius scientia augeri potest. quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientie. Constat ergo dei scientiam omnino esse immutabilem. nec augeri posse vel minui. sed ei subiecta.

¶ Quod videatur aduersum illi sententie qua supra dictum est deum semper ⁊ simul scire omnia.

Huic vero quod dictū est. scz quod deus omnia semper videt et simul videt̄ obuiare quod ait Hieronimus in expositione Abakuc. Absurdum est inquid ad hoc deducere dei maiestatem. vt sciat per momenta singula. quod pulices nascantur. q̄tue moriantur. quota pulicum ⁊ muscarum sit multitudo. quotue pisces natent in aquis. et similia. Non simus

tam fatui adulatores dei. vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus. in nosipsos iniuriosi simus. eandē irrationalium et rationalium prouidētiam esse dicentes. Hic videtur dicere Hieronimus q illorum nimiorum scientiam siue prouidentiam non habeat quod si ita est. tunc nō omnia simul scit et semper. Ex tali nanq sensu illud dictum nouerimus esse. vt deum illa alternatim vel particulati scire neget. nec per diuersa temporū momenta sic illa cognoscit. sicut per varia momenta illorum quedam efficiunt. quedam incipiunt. neq illis aliisq irrationalibus ita prouidet quēadmodū rationalibus Nunquid enim vt ait apostolus. cura est deo de bobus. Et sicut non est cura deo de bobus. ita nec de aliis irrationalibus. dicit tamē scriptura. quia ipsi cura est de omnibus. Prouidentiam ergo et curam vniuersaliter de cūctis que condidit habet vt habeat vnūquodq quod sibi debet et conuenit. sed specialem prouidentiam. atq curam habet de rationalibus. de quibus precepta tradidit. eisq recte viuendi legem prescripsit. ac premia promisit. hanc prouidentiam et curam de irrationalibus nō habet. Ideo apostolus dicit. quia non est cura deo de bobus. Prouidet tamen omnibus et curat. id est gubernat omnia. qui omnibus solem suū oriri facit et pluuiam dat. Scit itaq deus quanta sit multitudo pulicū et muscarū. ac piscium. et quot nascantur. quotue morientur. sed non scit hoc per momenta singula. immo simul et semper oia. Neq ita scit vt eandem habeat prouidentiā irrationalium et rationalium. id est vt eodem penitus modo prouideat irrationalibus et rationalibus. Rationalibus enim et precepta dedit et angelos ad custodiam delegauit

¶ Distin. xl. De predestinatione.

Simul itaq et immutabiliter omnia scit deus que fuerunt. sunt et erunt. tam bona q̄ mala. presciat quoq omnia futura tā bona q̄ mala. Predestinatio vero de bonis salutaribus ē. et de hominibus saluandis. vt enim ait Augu. in libro de predestinatione sanctorum. Predestinatio est gratie preparatio. que sine prescia esse nō potest Nec aūt sine predestinatione esse p scientia. predestinatione quippe deus ea prescauit. que fuerat ipse facturus. Si prescauit deus etiā q̄ nō ē ipe fctr⁹. i. omnia mala. predestinauit eos quos elegit. reliqs vero reprobauit. i. ad mortem eternam prescauit peccatores.

¶ An aliquis predestinatorū possit dānari vel reprobor saluari.

Predestinatorum nullus videtur posse dānari. nec reprobor aliquis posse saluari. Ihō Au. in li. de correctione et gratia in apocalip. inquit dicitur. Tene quod hēs ne aliquis accipiat coronam tuam. si aliq non est accepturus nisi iste perdiderit. certus est electorum numerus. i. nō potest augeri vel minui. Ad hoc autem obiciunt quidaz. nitentes probare numerum electorū posse minui et augeri sic posset deus eis non apponere grāz quibus apponit. et posset subtrahere q̄ bus non subtrahit. quod si fieret vtiq dānarentur. Possent ergo dānari isti qui tñ saluabunt. posset itaq minui electorū numerus. Ita etiā posset augeri. quia posset apponi grā quib non apponitur. per quam saluarentur. possent ergo saluari habita gratia. qui tamen sine ea damnabuntur posset itaq augeri numerus electorū. Quibus respondemus ex ratione dictum ee. et verum esse numerū electorū non posse augeri vel minui. quia non pōt vtrūq simul esse. s. vt aliquis saluetur et non sit

predestinatus. vel vt aliquis predestinatus sit ⁊ damnetur. Intelligentia ei conditionis impliate veritatez facit in dicto. ⁊ impossibilitatem in vero. Si vero simpliater intelligatur impossibilitas. non admittitur. vt cū dicatur Predestinatus potest vel non potest damnari et reprobꝫ potest saluari. In bis em̄ et huiusmodi loquutionibꝫ ex ratione dicti. dijudicanda est sīa dictionis Alia nanqꝫ fit intelligentia si p̄ coniunctionē hec accipiantur dicta atꝫ alia sed per disiunctionem. vt supra cum de prescia agebatur pretaxatum est. Si enim cum dicis predestinatus non potest damnari. intelligas ita. i. non pōt esse vt predestinatus sit et damnetur. verū dicis. qz coniunctim intelligis. falsum autē si disiunctim vt si. intelligas istum non posse damnari quem dico predestinatum. Potuit enim non esse predestinatus. ⁊ ita damnarē.

¶ Quō adhuc instent questioni

Veruntamen ad

huc instāt; et p̄m coniunctionē argumētando ita procedunt. Non inquiūt potest esse. vt aliquis predestinatus sit ⁊ damnetur. Utrūqꝫ istorum simul esse non potest. sed alterum istorum nō potest non esse. s. quin iste sit predestinatus. ab eterno enim predestinatus est et non potest mō non esse predestinatus. Cum ergo impossibile sit simul vtrunqꝫ esse. et impossibile sit alterum non esse. videtur non posse alterum eē scz vt damnetur. quod si est. ergo non potest esse vt non saluetur. In huius questionis solutione mallem alios audire q̄ꝫ vocere. dicamus tamen similez de prescia posse moueri questionē. Jō q̄ꝫ tam hic q̄ꝫ ibi vnam facimus responsionem. dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hec questio. s. impossibile est alterū non eē. s. quin iste modo sit predestinatus. Ab eterno em̄ predestinatus est. Distinguendum em̄ est cum ait. Iste non pōt modo nō esse predestinatus. vel non pōt modo esse quin sit predestinat⁹. hoc em̄ et cō iunctim ⁊ disiunctim intelligi pōt. Nō enim potest eē vt ab eterno sit predestinatus. et modo non sit predestinat⁹ nec potest esse simul vt sit predestinatus. et non predestinatus. sed tm̄ potuit esse ab eterno. q̄ non esset predestinatus. ⁊ potuit ab eterno non eē predestinatus. ⁊ sicut ab eterno deus. potuit eum non predestinare. ita cōceditur a quibusdā q̄ et modo potest deus eum non predestinasse ab eterno. ergo potest deus non predestinasse eum. ergo potest iste non fuisse predestinatus. Si vero non fuisset predestinatus. nec modo esset predestinatus. ergo potest modo non esse predestinatus. Ita et de prescientia et de prescitis dicunt. quod in actionibus vel operationibus dei et hominum nullatenus concedūt. Ex quo enim aliquid factuz est vel dictum. non concedunt q̄ posśit non esse vel non fuisse. immo impossibile ē nō esse vel non fuisse quod factum est vel dictum. referentes impossibilitatem vel possibilitatem ad naturam rei existentis. cū vero de prescientia vl̄ predestinatione dei agitur. possibilitas vel impossibilitas ad potentiam dei referatur. que semper eadem fuit ⁊ est. quia predestinatio. prescientia. potētia. vnū et idem in deo est.

¶ Quid sit reprobatio dei. ⁊ in quibꝫ consideretur. ⁊ quis sit predestinationis effectus.

Cunqz predestina

tio sit gratie preparatio. i. diuina electio. qua elegit quos voluit ante mundi cōstitutionem vt ait ap̄lus. reprobatio econuerso intelligēda ē p̄scia iudicati. q̄ dam. et preparatio dānatiōis eorundē

Sicut enim predestinationis effectꝰ illa gratia est qua in presenti iustificamur. atqꝫ ad recte viuendum ⁊ in bono perseuerandum adiuuamur. ⁊ illa qua in futuro beatificamur. ita reprobatio dei qua ab eterno non eligendo quosdam reprobauit. ꝑm duo considꝝratur. quorum alterum presciit ⁊ non preparat id est iniquitatem. alterum presciit ⁊ preparat scꝫ eternam penam Vnde Augustinus ad prosperum. ⁊ hylarium. Hec inquit regula inconcusse tenenda est peccatores in peccatis presciros esse: non preparatos. penam autem esse preparatam. Preparauit enim deus vt ait Augustinus in libro de bono perseuerantie. in presciencia sua quibus voluit bona sua. ⁊ quibuscumqꝫ donat procul dubio se donaturū esse ꝓscium. Preparauit enim deus. vt ait Fulgentius malis ignem eternam. illis vtiqꝫ quos iuste preparauit ad luēda supplicia. nec tamen ad facienda peccata. Preparauit enim deꝰ quod diuina equitas redderet non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut preparauit sanctos ad iusticiam percipiendam. sic preparauit iniquos ad iusticiam admittendam. quia preparatoꝛ p̄uitatis nunquā fuit. Sicut ergo p̄destinatio dei proprie est presciencia ⁊ p̄paratio beneficiorum quibus certissime liberanē quicunqꝫ liberantur. ita reprobatio dei est presciencia malicie in quibusdam non finiēde ⁊ preparatio penc non terminande. Et sicut predestinationis effectus est gratie appositio. ita reprobatōnis eterne quodā modo effectꝰ esse videtur obduratio. nec obdurat deus. vt ait Aug⁹. ad Sixtum impartiendo maliciā. sed non impartiendo gratiam. sicut nec digni sūt. Quibus enim non impartitur nec digni sūt nec merentur. potius vt non impartiatur hoc digni sunt. hoc merentur. Vnde apostolus ait. Cui vult miserē deus. ⁊ quē vult indurat. misericordiam appellans predestinationem. ⁊ preci/pue predestinationis effectum. id est gratie appositionem. Obdurationē vero gratie priuationem. Non enim vt ait Augustinus ad Simplicianum. intelligendum est ꝙ ita deus induret ꝯsi quē ꝯ peccare cogat. sed tm̄ quibusdā peccatoribus misericordiam iustificatiōis sue non largitur. ⁊ ob hoc eos indurare dicitur. quia eorum non miseret. nō quia impellit vt peccent. eorum autem non miseretur: quibus gratiam nō esse prebendam equitate occultissima. ⁊ ab humanis sensibus remotissima iudicat Quā non aperit. sed miratur apostolus dicens. O altitudo diuitiarꝫ sapientie ⁊ scientie dei

Distinctio. xli.

Vtrum aliquod sit meritum obdurationis vel misericordie.

Si autem querimus meritum obdurationis ⁊ misericordie. obdurationis inuenimus. misericordie vero meritum non inuenimus. quia nullum est misericordie meritū. ne gratia vacuetur si non gratis donatur. sed meritis redditur. Miseretur itaqꝫ ꝑm gratiā q̄ gratis datur. obdurat autē ꝑm iudicium quod meritis redditur. Vnde datꝫ intelligi vt sicut reprobatio dei est nulli misereri. ita obduratio dei sit non misereri. non vt ab illo irrogetur aliquid q̄ sit homo terior. sed tantū quo sit melior non erogetur. Ex his aperte ostēditur quid misericordiam. quid obdurationem intellexerit apostolus Et qꝛ misericordia nullum aduocat meritum obduratio vero non semper est sine merito ⁊ misericordie verbo. hic accipitur predestinatiō ⁊ precipue predestinatōnis effectus. obdurationis vero non ipsa dei eterna reprobatio. quia eius nullum est meritum. sed gratie priuatio siue subtractio. que quodammodo est ipsiꝰ reprobationis effectus.

Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione. sicut & predestinatio pro suo effectu qui est gratia apposita. Gratia enim que apponit effectus est predestinationis. Cum igitur gratie que apponitur homi ad iustificationem nulla sint merita. multominus & ipsius predestinationis qua ab eterno elegit deus quos voluit. aliqua possunt existere merita Ita nec reprobationis qua ab eterno quosdam prescivit futuros malos & damnandos. sicut elegit Jacob & Esau reprobavit. quod non fuit pro meritis eorum que tunc haberent. quia nulla habebant. quoniam nec ipi existebant. nec propter futura merita que preuideret vel illum elegit. vel illum reprobavit.

¶ Opinio quorundam in qua fuit aliquando Aug⁹. sed post retractavit.

Opinati sunt tamen quidam deum ideo elegisse Jacob. quia talem futurum prescivit qui in eum credret. & ei seruiret. quod aliquando Augustin⁹ se sensisse dicit in li. retractationum. vbi aperte ostendit q si propter futura merita electus esset. iam non ex gratia esset electio. Non ideo electus est a deo. quia talis futurus erat. sed ex electione talis est factus. ita di. Disputans quid elegerit deus in nondum nato cui dixit seruitur⁹ esse maiori. & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit. ad hoc perduxi rationem vt dicerem. Non ergo elegit deus opera cum quibus in prescia que ipse daturus est. sed fidem elegit in prescia. & quem sibi creditur⁹ esse prescivit: ipsum elegit cui spm̃m scm̃ daret. vt bona operando etiam eternam vitam consequeret. Ecce hic apte dicit non propter opera eum elegisse. sed propter fidem qua eum prescivit creditur⁹m Et quia & in fide meritum est sicuti & in operibus. hoc retractavit dicens. Nondum diligentius quesiueram. nec adhuc ueneram qualis sit electio gratie. de q apostolus dicit. Reliquie per electionem gratie salue fient. quevtiq non est gratia si ex meritis procedit. vt iam quod datur non scom gratiam. sed scom debitum reddatur potius meritis q donetur. Proinde quod continuo dixi. dicit idem apostolus. Idem deus qui operatur omnia in omnibus Muscq autem dictum est Deus credit omnia in omnibus. ac deinde subiunxi. quod ergo credimus nostrum est. quod vero bonum operamur illius est qui credentibus dat spm̃sanctum. Profecto non dicerem si iam scirem etiam ipsam fidem inter dei munera reperiri que dantur in eodem spiritu. Vtrumq ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis. & vtrumq datum est per spiritum fidei & charitatis. & quod paulopost dixi. Nostrum est enim credere & velle. Illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per spiritumsanctum. per quem charitas diffunditur in cordibus nostris. verum equidem. sed eadem regula. & vtrumq ipsius est quia ipse preparat voluntatem. & vtrumq nostrum. quia non fit nisi volentibus nobis. ergo & meritum fidei de misericordia dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit dominus aliquos ab eterno vel apposuit gratiam iustificationis in tempore. sed gratuita bonitate sua elegit vt boni essent. Unde Augustinus in libro de predestinatione sanctorum. Non quia futuros nos tales esse prescivit. ideo elegit. sed vt essemus tales p ipsam electionem gratie sue qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

¶ His videtur contrarium quod alubi ait Aug⁹.

His tamen videtur aduersari quod dicit Augustinus sup malachiam propheta vbi scriptum est Jacob dilexi Esau autem odio habui Cui vult inquit misereatur deus. & quem vult indurat. sed hec voluntas dei in

iusta esse non potest. venit eñ te occultissimis meritis. quia ipsi peccatores cum propter generale peccatuz vnam massam fecerint. non tamen nulla inter eos est diuersitas. ¶ Precedit enim aliquid in peccatoribus quo ꝯuis nondū sint iustificati. digni efficiantur iustificatione. Et item precedit in alijs peccatoribus quo digni sunt obtusione. Ecce hic videtur Augustin⁹ ꝙ t ipsa dī voluntas qua alios elegit. alios ꝛpobat ex meritis veniat. sed occultissimis id est ꝙ pro meritis alios voluerit eligere. alios reprobare. t ꝙ pro meritis alijs apponitur gratia iustificationis. alijs non. vnde obtunduntur. sed quid intelligere voluerit ignoratur. nisi forte dicatur hoc intellexisse quod supra diximus eum retractasse. ¶ Nam ibidē etiam quedam alia continue subdit q̄ in libro retractationis apte retractat. Quod vtrumcz legenti patebit vnde verisimile est in premissis etiam ꝑ retractasse. ¶ Potest tamen ex eo sensu accipi fore dictum. non quia aliquis predestinetur pro meritis. vel iustificationis gratiam mereatur. sed quia aliqui non adeo mali sunt vt mereantur sibi gratiam non impartiri. ¶ Nullus enim gratiam mereri potest per quā iustificat. potest tamē mereri vt non apponatur. vt penitus abijciatur. Et quidē aliqui in tantū iniquitatis profundum venerunt vt hoc mereant. s. vt hoc digni sunt. Alij vero ita viuunt vt etiā non mereantur gratiam iustificationis. non tamen meretur omnino repelli t gratiam sibi subtrahi. ¶ Ideoqz dixit ī quibusdam precedere quo digni sunt iustificatiōe. t in alijs quo digni sunt obtusione. ꝑ hoc friuolum est.

¶ Opinio quorundam falsa de occultis dei disserentium carnaliter.

Multi vero de isto

profūdo querentes reddere rationem atqz ꝑm coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conantes. in fabulas vanitatis abire dicentes. ꝙ anime sursum in celo peccant. t scōm sua peccata ad corpora pro meritis diriguntur. t dignis sibi quasi in carceribus induduntur. ¶ Ierunt hi tales post cogitatōnes suas. et volentes disputare ō dei profundo ꝓ si sunt in profundum dicentes. animas in celo ante conuersatas. t ibi aliquid boni vel mali egisse. t pro meritis ad corpora terrena detrusas esse. hoc autez respuit catholica fides propter euentez apostoli sententiam qua ait. cū nondum nati eēnt aut aliquid boni vel mali egissent tc. ¶ Melior est ergo fidelis ignorantia ꝯz temeraria scientia. elegit autem quos voluit gratuita misericordia. non quia fideles futuri erant sed vt fideles essent. eiscz gratiam dedit. non quia fideles erant. sed vt fierent. ait enim apostolus. ¶ Misericordiam consecutus sum vt fidelis essem. n̄ ait. quia fidelis eram. ¶ Datur etiam eidem t fideli. ꝑ data est prius vt esset fidelis. ita etiam reprobauit quos voluit. non propter merita futura que p̄uideret. veritate tamen recti ssima t a nostris sensibus remota.

¶ Questio

Bz queritur vtrū

sicut dicitur deus elegisse quosdam vt boni fierent t fideles. ita etiam concedi debeat ꝛprobasse quosdam vt mali essent t infideles. t obdurare vt peccent. quod nullatenus concedi oportet. ¶ Non enim reprobatio ita est causa mali sicut predestinatio causa boni. neqz obduratio ita facit hominem malum quemadmodum misericordia facit bonum.

¶ An ea que semel scit deus vel p̄ scit. semper sciat vel prescit. t quemp scierit t prescierit

Pretera cõsidera ri oꝑtz. vtꝫ ea omnia que semel sat vel presat deus. semp sciat ⁊ sciet. ⁊ presciat ac presciet. an olim sciet vl presciet qõ modo non sat vel psat. De pscientia primo respondemus. di centes multa eũ presasse que mõ non presat. Cũ enim eius presciã nõ sit ni si de futuri. ex quo illa que futura erãt presentia fiũt vel ꝑterita erunt. sub di pscientia esse desinunt. sub scia vero sp sunt. Presauit ergo de omnia ab eter no que futura erãt. neqꝫ presare desi nit. nisi cuz futura esse desinũt. neqꝫ cũ sare desinit aliq̃ q̃ añ presciebat. min ea nosat qꝫ ante cognoscebat. Non ei dicitur ex effectu scie eius q aliqua p sciet aliquãdo que mõ non presciat. ℈ ex rõne verbi quod est presciã. presci re eñ est ante sare qꝫ fiat aliquid Ido qꝫ non ꝑt dici deus presare nisi que fu tura sunt.

¶ Hic de sciẽtia dicit deum semp sa re quod semel sat

De scientia autez aliter dicamus. Sat eñ deus semp õ nia que aliqñ sat. Omnẽ eñ sciẽtiam quã aliquãdo habz sp habuit ⁊ habz ⁊ habebit. Ad hoc autẽ opponitur ita Olim sauit hunc hoñiem nasaturuz qui natus est. modo non sat eũ nasatu rum. Sauit ergo aliquid quod modo non sat. Itẽ sauit mundũ cẽ creandũ modo non sat eũ creandũ. aliquid er go sauit quod modo nõ sat. ⁊ alia hu iusmodi infinita induci possent. Ꝫz ad hoc dicamus q idẽ nunc etiã sat. quod sciebat añqꝫ fieret. licz tunc de natiuita te huius hoñis ⁊ mũdi creatõe. ⁊ nũc banc sciam eius diuersis verbis expri mi oporteat. Nã qõ tunc futuꝫ erat. nunc preteritũ est. Ideoqꝫ verba com mutãda sunt ad ipsum designandũ Si cut de diuersis tꝑibus loquẽtes eãdẽ diem mõ per hoc aduerbiuz cras desig namus dñ adhuc futura est. mõ ꝑ ho die dum pñs. modo ꝑ hꝛi dum preterita est. ita anteqꝫ crearet mundus scie bat deus hunc creandũ. postqꝫ creat eñ sat eum creatũ. nec est hoc sare diuer sa. sed õnino idẽ de mundi creatõe sic antiqui pres crediderũt xp̃m nasaturuꝫ ⁊ morituꝫ. nos autẽ credimus euz iã natum ⁊ mortuuz. ⁊ nec tamen diuer sa credimus nos ⁊ illi. sed eadem. Cẽ pora eñ vt ait Aug⁹. variata sunt. et ideo verba sunt mutata. non fides. In dubtãter igitur teneamus deũ semper omnia scire que aliquãdo sat

¶ Distinctõ .xlij.

¶ De omnipotẽtia dei. vbi prius con sideratur quare dicat omnipotens.

Hunc de omni potentia dei agendũ est vbi p ma cõsideratio occurrit quo modo deus vere dicat oĩpotens. an qz omnia possit. an tm̃ qz ea possit q̃ vult pluribus auctoritatib⁹ cõprobat. Ait eñ Aug⁹. in libro q̃stionuz veteris ⁊ noue legis Omnia quidẽ pot de⁹. sed non facit nisi qõ ꝙuenit ei⁹ veritati ⁊ iu sticie. Idẽ in eodẽ. Potuit sil cuncta facere. ℈ phibuit rõ. i. voluntas Rõez nẽpe ibi volũtatẽ appellauit. qz volun tas dei rõnabilis ẽ ⁊ eq̃ssima. fatendũ ergo est deuz omnia posse

¶ Quomõ deus dicat omnia pos se cũ nos multa possim⁹ q̃ ipse non pot

Ꝫz queritur qño oĩa posse dicat cũ nos quedã possim⁹ que ipse non pot. Nõ eñ pot ambula re loqui ⁊ huiusmõi. que a natura diui na omnino sunt aliena. cum bozum in strumenta nullatenus habere queat i coꝛpa ⁊ simplex substantia. Quib⁹ id respondẽdum arbitroꝛ. q huiusmodi actiones ambulatio. s. ⁊ locutio ⁊ hu iusmodi a dei potentia aliene nõ sũt. ℈ ad ipam ꝑtinẽt. Licz enim huiusmodi

actiones in se deus habere non possit
Non em̄ potest ambulare vel loqui ⁊ huiusmōi. eas tam̄ in creaturis potest operari. facit em̄ vt homo ambulet ⁊ loquatur ⁊ huiōi. Non ergo per istas actiones diuine potētie detrahitur aliq̄d q2 ⁊ hec pōt facere deus omnipotens. Sed sunt alia quedā q̄ deus nullatenus facere pōt vt pcā. Non em̄ pōt mentiri. non potest peccare. sed nō. ido omnipotētie dei in aliquo detrahit vel derogat si peccare nō posse dicitur. qa non esset hoc potentie. sed infirmitatis si em̄ posset hoc. ōnipotens non esset. n̄ igitur impotētie sed potētie imputandum est q̄ ista non pōt. Unde Augustin9. xv. li. de trini. Magna inq̄t dei potētia est non posse mēriri. sunt em̄ que in alijs reb9 potentie deputāda sunt. i alijs vero minime. ⁊ que in alijs laudabilia sunt. in alijs reprehensibilia sunt. Nō ergo ideo de9 minus potens ē. q2 peccare nō potest. cū omnipotens nullaten9 sit qui hoc potest.

¶ Item de alijs opponit.

Sunt etiam ⁊ alia quedam que de9 non pōt. vñ videtur non ōnia posse. Nō em̄ potest mori vel falli. Unde Aug9. in libro de simbolo Deus omnipotēs nō potest mori nō pōt falli. non pōt miser fieri. nō potest vinci. hec vtiq3 ⁊ huiōi absit vt possit ōnipotens. Si em̄ huiōi passiōib9 atq3 defectibus subijci posset. omnipotens non foret ⁊ inde monstrat omnipotēs q2 hec ei appropinquare nō valent. p̄t tamē hec ⁊ in alijs operari.

¶ Q2 oipotētia dei fm duo consideratur.

Hic igitur diligenter considerātibus. omnipotētia ei9 fm duo apparet. quia omnia facit q̄ vult. ⁊ nihil omnino patitur fm vtrumq3 de9 omnipotens verissime predicat. quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat. nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaq3 deum ōnino nihil posse pati. ⁊ omnia facere posse preter ea sola: quibus eius dignitas lederet. eiusq3 excellentie derogaretur. in quo tamen non est minus oipotens. hoc em̄ posse non esset posse. ⁊ non posse. Nemo ergo deum omnipotentem in aliquo dicere presumat qui omnia potest. que posse potentie est. ⁊ inde vere dicitur omnipotēs.

¶ Quibusdam auctoritatibus tradit q̄ ideo omnipotens dicitur. quia quicquid vult potest.

Ex quibusdam tamen auctoritatibus traditur ideo vere dici omnipotēs. quia quicquid vult potest. Unde Augusti. in enchiridion. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens nisi q̄m̄ quicq̄d vult potest. nec voluntate cuiuspiā creature voluntatis omnipntentis impeditur effectus. Idem in libro de spiritu ⁊ litera. Nō potest deus facere iniusta. quia ipse ē summa iustitia ⁊ bonitas est. Omnipotens vero est. non q̄ possit omnia facere. sed quia potest efficere quicquid vult. ita vt nihil valeat eius voluntati rēsistere quin compleatur. aut aliquo modo impedire eandem. Johēs crisostomus in omelia quadam de expositione simboli ait. Omnipotens dicitur deus. quia posse illius non potest inuenire non posse. dicente prophēta. Omnia quecunq3 voluit fecit. Ipse ergo omnipotens est vt totum quod vult possit. Unde apostolus. Eius inquit voluntati quid resistit. His auctoritatibus videtur ostendi q̄ deus ex eo tantum dicatur omnipotens quia omnia potest que vult. non quia omnia possit.

¶ Determinatio premissarum auctoritatuz

Bz ad hoc potest dici q̄ Aug⁹. vbi dicit. Omnipotens non dicitur. q̄ omnia possit. ꝛc̄. tam ample et generaliter accepit omnia vt ꝛ mala includeret: que deus nec vult. nec potest. Non ergo negauit eum posse omnia que conuenit ei posse. Similiter cum dicit non ob aliud vraciter dicitur ōnipotens nisi quoniam quicq̄d vult pōt. non negat eū posse etiā ea que non vult. sed aduersus illos q̄ dicebāt deū multa velle que n̄ poterat. affirmat eum posse quicquid vult. ꝛ ex eo vere dici omnipotentem. non ob aliud. nisi qz pōt quicquid vult Sed caue quomō intelligas. pōt q̄cquid vult. an quicq̄d vult se posse. an quicquid vult facere. an quicq̄d vult fieri. Si em̄ dicas ideo ōnipotentez vocari. qz potest quicq̄d vult se posse. ergo ꝛ petrus tunc omnipotēs similit̄ dici potest. vel quilibz scōz. qz potest q̄c quid vult se posse. ꝛ pōt facere quicq̄d vult facere Non em̄ vult facere nisi qō facit. nec posse nisi quod pōt. sed nō potest facere quicq̄d vult fieri. Vult em̄ saluos fieri qui saluā di sunt. vrūtamē eos saluare non valz. Deus autē q̄cquid vult fieri. potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se. potest illud p se facere. ꝛ per se facit. sicut celum ꝛ terram per se fecit qz voluit. Si autem vult fieri p creaturā ꝛ per eā operatur sicut p homīes facit domos ꝛ huismōi artificialia. Et deus quidē ex se ꝛ per se pōt. homo autē vel angelus quātūcumq̄ beatus est. non est potens per se vel extra se Sed forte dices. nec dei filius potest a se. nec spūssanctus. sed sol⁹ pater. Ille em̄ pōt a se qui est a se. Filius autē quia nō ē a se. sed a patre. non p̄t a se. sed a patre. ꝛ spūssanctus ab vtroq̄. Ad quod dicimus. q̄ licet filius non possit a se. nec operetur a se. potest tamē ꝛ operatur p se. sic ꝛ spūssanctus. Unde Hila. in libro. ix. de tri. Nature inquit cui contradicis hereticе. hec vnitas est. vt ita p se agat filius. ne a se agat. ꝛ ita non a se agat vt per se agat. Per se āt agere dicitur ꝛ potēs esse per se. quia naturaliter habet potentiam eandem quam ꝛ pater. qua potens est ꝛ operatur. sed qua illam habet a patre. non a se. ideo a patre non a se dicitur posse ꝛ agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiā qua potens est Igitur vere ac proprie deus trinitas omnipotens dicitur. quia em̄ per se id est naturali potentia potest. quicquid vult fieri. ꝛ quicquid vult se posse Nihil enim vult fieri quod non possit facere per se vel per creaturā ꝛ nihil vult se posse quod non possit. ꝛ omne quod vult fieri. vult se posse. sed non omne quod vult se posse vult ꝛ fieri. Si em̄ vellet ꝛ fieret. quia voluntati eius nihil rēsistere potest

Distinctio. xliij

Opinio quorundam dicentium deum nil posse nisi quod facit

Quidaz tamē de suo sensu gloriantes. dei potentiam coartare sub mensura conati sunt. Cum enim dicit hucusq̄z potest deus ꝛ non amplius. quid est hoc aliud q̄z eius potentiam que infinita est concludere ꝛ restringere ad mensuram. Aiunt enim. non potest deus aliud facere q̄z facit. nec melius facere id quod facit. nec aliquid p̄termittere de his que facit. Istamq̄z suam opinionem verisimilibus argumentis causisq̄z commenticijs necnon ꝛ sacrarum auctoritatum testimonijs munire nituntur dicentes Non potest deus facere nisi quod bonum est ꝛ iustum fieri. Non est autem bonum et iustum fieri ab eo nisi quod facit Si ei aliud iustum eēt ꝛ bonum eum facere q̄z facit. non ergo facit omne quod iu-

stum est. ⁊ quod bonum est eum facere. sed quis hoc audeat dicere. Addūt etiam non potest facere nisi quod iustitia eius exigit. sed non exigit eius iustitia vt faciat nisi quod facit. nō ergo potest facere nisi quod facit. Ademq; iustitia exigit vt id non faciat quod non facit. Non autem potest facere contra iusticiam suam. Non igitur potest aliquid eoꝝ facere que dimittit.

¶ Responsio ad prius dictū

His autem respondemus vꝝborum duplicem intelligētiam aperientes ⁊ ab eis inuoluta euoluentes sic. Non potest deus facere nisi quod bonum est ⁊ iustum. id est non potest facere nisi illud. quod si faceret bonum esset ⁊ iustum. verum est. sed multa potest facere que nec bona sunt nec iusta: quia nec sunt nec erūt. nec bene fiunt vel fient. quia nunq; fient. Itē quod secundo proposītum fuit non potest facere nisi quod iusticia exigit ⁊ nō potest id facere quod iusticia sua exigit vt non fiat. Dicimus quia exactionis vꝝbum de deo cōgrue non dicitur nec proprie accipitur. ⁊ in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas non potest facere nisi quod iusticia sua exigit. id est nisi quod iusta voluntas sua vult. falsum dicas. iusticia ei dei ipsius equissima voluntas accipit. qualiter accipit Aug⁹. illa vꝝba domini in genesi loquēris ad loth. Nō possuꝝ quicquā facere donec illo introeas exponens. non posse inquit se dixit. qō sine dubio poterat per potentiā. sed nō poterat per iusticiam. quasi poterat quidem. sed non volebat. ⁊ illa voluntas iusta erat. Si vero per hec vꝝba intelligas eum non posse facere. nisi illud quod si fieret eius iusticie conueniret. verum dicis. Similiter illud distingue Non potest facere quod iusticia eius exigit vt non faciat. i. non potest facere id quod ipse qui est summa iusticia non vult facere. falsum est. Si autem intelligas his verbis euꝝ non posse facere id quod iusticie eius conuenire nō potest. vꝝum dicis. Addunt quoq; ⁊ alia di. nō potest deus facere nisi quod debet. non autem debet facere nisi quod facit. Si enim debet alia facere. non ergo facit omne que debet. Si vero facit omne quod debet. nec potest facere nisi quod debuꝝ. nō ergo potest facere nisi quod facit. Item aut debet dimittere quod dimittit ne faciat. aut non debet si non debet. non recte dimittit. si vero debet dimittere. ergo non debet facere Si autem non debet. nec decet. nec oꝑtet eum facere. ergo non potest facere non ergo potest facere nisi quod facit. nec potest illud dimittere quod facit quin faciat. quia debet illud facere. et quod debet facere non potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur hoc vꝝbum debet venenum habet. Multiplicem enim ⁊ inuoluram tenet intelligētiam. nec deo proprie competit qui nō est debitor nobis. nisi forte ex promissione Nos vero ei debitores sumus ex commisso. quia commisit nobis. vt autem vꝝnenum euacuetur distingue vꝝbi sensus. Non potest deus facere nisi quod debet. id est nisi quod vult falsum est. Sic enim potest ipse dicī debere aliquid. quia vult illud. Si autem dicatur non potest nisi quod debet. id est non potest. nisi illud quod si faceret ei bene conueniret. vꝝum est Addiciunt quoq; illi dicentes. Nihil facit aut dimittit nisi optima et rationabili

causa licet nobis occulta sit. Sm quam oportet eum facere ⁊ dimittere q̄ facit vel dimittit. Ratio eī penes euz ē qua illa facit ⁊ illa dimittit. que ratio eterna est ⁊ semp manēs. preter quā non potest aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente non potest qō facit dimittere. nec quod dimittit facere. ⁊ ita non potest facere nisi qō facit. Et ad hoc respondem⁹ ambiguitatez locutionis determinātes. Cum eī dicitur ratio vel causa optima penes deū est. qua facit cuncta que facit. ⁊ dimittit ea que dimittit. verz quidē est. quia in eo voluntas equissima est ⁊ rectissima. qua facit ⁊ dimittit que vult. cōtra quā facere non pōt. nec preter eā facere pōt. nec vtiqz contra eā faceret. nec preter eam. si ea que facit dimitteret. vel que dimittit faceret. sed eadē mēte ⁊ ratione ⁊ causa alia potuit facere ⁊ ista dimittere. licet ergo ratio sit penes euz qua alia facit. alia dimittit. potest tñ Sm eandem rationem ⁊ dimittere que facit. ⁊ facere que dimittit Ip si autē addunt. Ratio est eū facere q̄ facit ⁊ non alia. ⁊ non potest facere nisi qō ratio est eum facere. ⁊ ita non potest facere nisi quod facit. Item ratio est eum dimittere qō dimittit ⁊ nō potest non dimittere quod rō est euz dimittere. ⁊ ita non pt nō dimittere qō dimittit. Et ad hoc dicim⁹ locutiones ambiguas esse. ⁊ ideo determinādas. Si eī cuz dicitur non potest facere nisi quod ratio est eum facere. intelligas eum non posse facere nisi ea que rōnabilia sunt. ⁊ ea que si fierent rationabilia essent. verus est sensus. si autē intelligas eum non posse facere alia ratōnabilia ⁊ bona. nisi ea que vult ⁊ facit falsus est intellectus. Itē aliud adiungunt dicentes. Si potest deus aliud facere q̄ facit. potest igitur facere quod non prescuit. Et si potest facere quod non prescuit. potest sine prescientia operari. quia omne quod facturum se p̄scuit facit. nec facit aliquid quod non prescuit. Dz si preter scientiam eius aliquid fieri impossibile est. omne quod prescitum est fieri necesse est. igitur fieri aliud q̄ fit nulla ratione possibile ē non ergo potest a dō fieri nisi quod fit Hec autem questio de prescientia facile determinari potest per ea que superius dicta sunt cū de prescētia ageret.

¶ Auctoritatibus vtuntur in assertione sue opinionis.

His autez illi scriptorez qui defecerunt scrutantes scriptuia sanctorum annectunt testimonia Dicit enim Augustin⁹ in libro de symbolo. Hoc solum non potest deus qō non vult. per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult. sed non vult nisi quod facit. ⁊ ita videtur non posse nisi quod facit. Illud ita intelligendum est. Id solum non potest de⁹ quod non vult. s. se posse. Idem in libro septimo confessionum ad deum loquens ait. Nec cogeris inuitus ad aliquid. quia voluntas tua non est maior q̄ potentia. Esset autem maior. si teipso tuipse maior esses. Ex hoc autē videtur q̄ deus nō possit plura q̄ vult sicut non vult plura q̄ potest. Sicut enim voluntas non est maior potentia. ita nec potentia est maior voluntate. Ideoqz sic plura ñ vult q̄ pōt. ita eum non plura posse q̄ velle dicūt Sed ad hoc dicimus. quia nec voluntas potētia. nec potentia vluntate maior est. quia vna ⁊ eadem res est potentia: voluntas scilicet ⁊ ipse deus. Qui esset maior seipso. si voluntas esset maior potentia. vel potentia voluntate. ¶ Nec hac auctoritate negatur deum plura posse q̄ velle. quia plura subiecta sunt eius potentie q̄ eius voluntati. Fateamur itaqz deum multa posse facere que non vult. ⁊ posse dimittere que facit. Quod vt certius firmiusqz teneatur. scripture testimo-

nijs asseramus deum plura posse face re q̄ faciat. Veritas ipsa fm Matheum ait. An putas quia non possum ro gare patrem meum. et exhibebit mihi modo plus q̄ duodecim legiones an gelorum. Ex quibus verbis patenter innuitur. quia etsi filius poterat roga re. quod non rogabat. et pater exhibe re quod non exhibebat. vterq; igitur poterat facere quod non faciebat. Au gustinus etiam in enchiridion ait Om nipotentis voluntas multa potest face re que non vult nec facit Potuit enim facere vt duodecim legiones angelo rum pugnarēt contra illos qui christū ceperunt. Itē in eodē cur apud quos dam nō facte sunt virtutes. que si facte fuissent egissent illi homines penitenti am. et facte sūt apud eos qui non erāt credituri. tunc non latebit quod nunc latet Nec itaq; deus iniuste voluit sal uos fieri. cum possent salui esse si vellēt Tunc in clarissima sapientie luce vide bitur quod nunc piorum fides habet. antecq̄ manifesta cognitione videatur q̄certa et immutabilis et efficacissima sit voluntas dei. que multa possit et nō velit. nihil autem quod non possit. ve lit. Idem in libro de natura et gratia. Dominus Lazarum suscitauit in cor pore. Nunquid dicendum est. non po tuit iudam suscitare in mente. potuit quidem. sed noluit. His auctoritati bus multisq; alijs aperte docetur. q̄ deus multa possit facere que non vult quod etiā ratione probari potest. Nō enim vult deus omnes iustificare. et ta men quis dubitat eum posse. Potest ergo deus aliud facere q̄ facit. et tamē si aliud faceret. alius ipse non esset. et potest aliud velle q̄ vult. et tamen eius voluntas nec alia nec noua nec muta bilis aliquo modo potest esse Et si em̄ possit velle quod nunc̄ voluit. non ta men nouitet. nec noua voluntate. sed sempiterna tantū voluntate velle po test Potest enim velle quod potest ab eterno voluisse. Habet ergo potentiā volendi nunc et ab eterno. quod tamē non modo vult. nec ab eterno voluit

¶ Distinctio. xliij.

An deus possit facere aliquid melius q̄ facit

Hunc illud re stat discutiendum. vtrum melius aliquid deus possit facere q̄ facit. Volent enim illi scrura tores dicere q̄ ea que facit deus nō po test meliora facere. quia si posset face re. et non faceret. inuidus esset. et non summe bonus. et hoc ex simili astruere conantur. Ait enim Augustinus in li bro. lxxxiij. questionū. Deus quem ge nuit. quoniam meliorem se generare non potuit. nihil enim deo melius. ge nuit equalem. Si enim voluit. et non potuit. infirmus est Si potuit et noluit inuidus. ex quo conficitur equalem ge nuisse filium. A simili volunt dicere. q̄ si potest deus rem meliorem facere q̄ facit. inuidus est. sed non valet hu ius similitudinis inductio. quia filium genuit de substantia sua Ideoq; si pos set gignere equalem. et non gigneret. inuidus esset. Alia vero que nō de sub stantia sua facit. melora facere potest.

¶ Questio qua illi artantur

Verum hic ab eis responderi depesco. cur dicant rem ali quam. siue etiam rerum vniuersitatez in qua maior consummatio expressa est non posse esse meliorē q̄ est. siue ideo quia summe bona est ita vt nulla om nino boni perfectio desit ei. siue ideo quia maius bonum quod ei deest ca pere ipse non valeat. sed si ita summe bona dicatur. vt nulla ei perfectio boni desit. iam creatura creatori equatur Si vero ideo non potest melior esse. quia bonum amplius quod ei deest capere

ipsa non valet. iam hoc ipsum non posse defectionis est. non consummationis. et potest esse melior si fiat capax melioris boni. quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo deus meliorem rem facere q̄ fecit. Unde Augustinus super genesim. Talem potuit deus hominem facere qui nec peccare posset nec vellet et si talem fecisset. quis dubitat eū meliorem fuisse. Ex predictis constat q̄ potest deus. et alia facere q̄ facit. et que facit meliora ea facere q̄ facit

¶ Utrum alio vl' meliori modo possit facere q̄ facit

Post hoc considerandum est utrū alio modo vel meliori q̄ facit. possit ea facere que facit. Si modus operationis ad sapientiā opificis referatur. nec alius nec melior esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel melius q̄ facit. id est alia sapientia vel maiori sapientia. Nihil enim sapientius potest facere q̄ facit. Si vero referatur modus ad rem ipsam quā facit deus. dicamus quia et alius et melior. potest esse modus. et hm hoc concedi potest. quia ea que facit potest facere melius et aliter q̄ faciat. quia potest quibusdā meliorem modū existendi prestare. et quibusdā alium. Unde Augustinus in. xiq. libro de trinitate dicit. Quia fuit et alius modus nostre liberationis possibilis deo. qui omnia potest. sed nullus alius nostre miserie sanande fuit conuenientior. Potest igit̄ deus eorū que facit quedā alio modo meliori. quedā alio modo eque bono quedā etiam min⁹ bono facere q̄ facit. vt tamē modus referatur ad qualitatem creature. non ad sapientiā creatoris

¶ Utrum deus semper possit omne quod olim potuit

Preterea quezi solet. utrum deus semper possit omne qđ olim potuit. Quod quibusdā non videtur dicentibus. Potuit deus incarnari. et potuit mori et resurgere. et alia huiusmodi que modo non potest. Potuit ergo que modo nō potest. et ita habuit potentiam quā modo non habet. Unde videtur eius potentia minuta. Ad quod dicimus. quia sicut oīa semper scit. que aliquando scauit. et semper vult que aliq̄ndo voluit. nec vnq̄ aliquam scientiam amittit vel voluntatem mutat quam habuit. ita omnia semper potest q̄ aliquando potuit. nec vnq̄ aliqua potentia sua priuatur. Nō est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi. licet nō posset modo incarnari vel resurgere. Sicut em̄ potuit olim incarnari. ita et potest modo eē incarnatus in quo eiusdem rei potentia monstratur. vt em̄ olim scauit se resurrecturū. et modo scit se resurrexisse. nec est alia scientia. illud olim scauisse. et hoc modo scire sed eadē omnino. Et sicut voluit olim resurgere. et modo resurrexisse. in quo vnius rei voluntas exprimitur. ita potuit olim nasci et resurgere a morte. et modo potest natus fuisse et resurrexisse. et est eiusdez rei potentia. Si enim posset modo nasci et resurgere nō esset idē posse. verba em̄ diuersorū temporū diuersis prolata temporib⁹. et diuersis adiuncta aduerbijs. eundē faciunt sensū. vt modo loquentes dicimus Iste potest legere hodie. cras autem dicemus iste potest legisse vel potuit legere heri. vbi vnus rei monstratur potentia. Si autē diuersis temporibus loquentes. eiusdem tēporis verbis et aduerbijs vtamur. dicentes hodie. iste potest hodie legere. et dicēres cras. Iste potest hodie legere. nō idez diuersa dicimus eū posse. Fateamur igitur deum semper posse quicqđ semel potuit. id est habere omnē illam potentiam quā semel habuit et illius omnis rei potentiam cuius semel habuit. sed

non semp facere omne illud quod ali/ quando potuit facere. ¶ Potest quidez facere aut fecisse. quod aliquando po/ tuit. ¶ Similiter quicqd olim voluit. et vult id est omne quā olim habuit vo luntatē ⁊ modo habet. ⁊ cuiuscūqz rei voluntatē olim habuit ⁊ modo habet nō tñ vult esse vel fieri ōne quod aliqñ voluit eē vel fieri. ℔ vult fuisse vl factū esse. ita ⁊ de scientia dei dicendū est.

¶ Distinctio. xlv.

¶ De volūtate dei que essentia dei est vna ⁊ eterna. ⁊ de signis eius

IAm de volū tate dei aliquid pro sensus nostri ībecillitate dicendū est. ¶ Sciendū est igitur. quia voluntas siue volens de deo ꝑm essentiā dicitur. nō est enī aliud velle ⁊ aliud esse. sed ōnino. ¶ Et sic idē ē ei esse bonū qđ esse deū. ita est ei esse volentē qđ esse deū. ¶ Nam voluntas qua semp volens est. nō affectus vel motus est. qui in deū cadere nō valet sed diuina vsia qua vo lens est deus est ⁊ huiusmodi

¶ Dz licet idē sit deo velle quod esse nō tamē ꝑt dici deus esse oīa que vult

Et licet idē sit deo

velle quod esse. non tamē dicendū est deū esse omnia q̄ vult. quod quidā de dei voluntate nō recte sentientes. nob obiciunt dicentes. ¶ Si idē est deo velle quod esse. ergo cū dicimus deum velle omnia q̄ facit. dicimus eum esse omnia que facit. alioquin ibi nō illo verbo idē significatur quod significatur hoc verbo esse. cū de deo dr. ¶ Et si ita est. nō semp dicit de deo velle ꝑm essentiā. ¶ Si vero ꝑm essentiā nō dr aliquādo. quō ergo dicit de deo. relative eum nunqđ dr. ¶ Ad quod dicim? quia licet idem penitus sit deo velle quod esse. nō tamē potest di/ ci esse omnia q̄ vult. sicut idē est deo eē quod scire. nec tamē sicut dr scire omnia ita quoqz potest dici esse omnia

¶ Quis sit sensus horum verborū deus scit vel deus vult. Item deus scit om/ nia vel vult aliqd. ⁊ quid de eo in hijs predicetur

Et vbicunqz deus

scire vel sciens. ⁊ velle vel volens hec de deo ꝑm essentiā dicunt. ¶ Cuz enim dicit deus scit vel deus vult. siue de? est sciens vel volens. essentia diuina p̄/ dicatur ⁊ de? esse enūciatur. ¶ Cū autē addit ōnia vel aliquid vel aliq̄. ⁊ dicit deus scit ōnia vel vult aliquid vel aliq̄ essentia quidē diuina p̄dicatur. nō sim pliciter ⁊ absolute. sed ita vt scientie q̄ ipsa est. omnia subiecta monstrent. et voluntati que ipsa eadē est. aliquid vel aliqua dicantur subiecta. vt talis fiat sensus. ¶ Deus scit omnia. id est de? est cuius scientie que ipsius essentia ē om nia subiecta sūt. ¶ Similit deus vult hoc vel illa. i. deus est cuius voluntati que ipse est. hec siue illa subiecta sunt. ¶ Vo/ lens ergo siue velle dicitur deus ꝑm essentiam. cuius voluntas essentia est sempiterna ⁊ immutabilis licet ea va/ riantur ⁊ transeant. que ei subiecta sūt que nō potest esse iniusta nec mala qz deus est

¶ Dz dei voluntas sūme bona cau/ sa est omniū que naturaliter sunt. cui? causa non est querenda. quia nullā ha bet cum sit eterna

Hec itaqz summe

bona voluntas causa est omnium que naturaliter fiunt vel facta siue futura sunt. que nulla prevēta est causa. quia eterna est. ¶ Ideoqz causa ipsius que/ renda non est

¶ Hic dicit quare eius causa non est querenda

Qui enī ei? causaz

querit aliquid maius ea querit. cum nihil ea maius sit. ¶ Unde Augustinus

in libro.lxxxiij.questionū. Qui querit quare voluerit deus mundum facere. causam querit volūtatis dei. Omnis aūt causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autē maius est volūtate dei. nō ergo eius causa q̄renda est. Itē in libro contra manichæos. Si q̄ dixerint. quid placuit deo facere celū et terrā. Respondendū ē eis q̄ voluntatem dei nosse desiderāt. et causas et voluntatem dei fare q̄runt. q̄ volūtas dei omniū q̄ sunt ipsa sit causa Si eīm habet causam voluntas. est aliquid qđ añcedat voluntatē dei. qđ nephas est credere. Qui ergo dicit quare fecit deus celū et terrā. Respondendū est illi. quia voluit Voluntas eīm dei causa est celi et terre Et idō maior ē voluntas dei q̄z celū et terra. Qui aūt dicit q̄re voluit facere celū et terrā. maius aliquid q̄rit q̄z ē voluntas dei. Nihil aūt maius inueniri p̄t. Cōpescat ergo se humana temeritas et id qđ nō ē nō querat. ne id qđ est nō inueniat. Ecce hīs auctoritatib⁹ aperte insinuatur. q̄ voluntatis dei causa nulla est. et ideo querenda non est.

¶ Qz voluntas dei prima et sūma causa omniū est

Voluntas igiť dei

vt ait Augusti. in. iij. libro de trinitate. p̄ma et sūma causa ē oīm speciērū atq; motionū Nihil eīm fit qđ nō de interiori atq; intelligibili aula sūmi impatoris egrediatur p̄m ineffabilē iustitiam Vbi eīm nō opatur qđ vult dei omnipotentis sapiētia q̄ pertēdit a fine vsq; ad finē fortiť et disponit omnia suauiť et nō solū facit ea q̄ pseudocratia consuetudinis admirationē nō admittūt. sed etiaz ea que p̄ter raritatē et insolitum euentū mira videtur. Vt sunt defect⁹ luminariū. et terremotus. monstruosi animantiū partus et hīs similia. quoz nihil fit nisi dei voluntate. sed pleriſq; non apparet. Ideoq; placuit vanitati philosophoz etiam causis aliis ea tribuere cum omnino videre non possent superiorē ceteris omniū causam id est voluntatē dei. Itaq; nō nisi dei voluntas causa prima est sanitatis egritudinis. p̄miox atq; pēnax. gratiax et retributionū. hec igiť sola est. vnde oritū est quicq̄d ē. et ipsa nō ē orta. q̄ eterna.

¶ Quibus modis in scriptura accipitur dei voluntas

Hic nō est pretere

undū nobis quod sacra scriptura de voluntate dei variis modis loqui consueuit. et tamen non est volūtas dei diuersa. sed locutio diuersa est de voluntate quia nomine volūtatis diuersa accipit Nam voluntas dei vere ac proprie dicť que in ipso est. et ipsius essentia est. et hec vna est. nec multiplicatarez recipit. nec mutabilitatē que inexpleta esse nō potest. De qua prophēta ait. Omnia q̄cunq; voluit dñs fecit. et Apls Voluntati eius quis resistet. Et alibi Et probetis que sit voluntas dei bona et beneplacēs et pfecta Et q̄ volūtas recte appellať bñplacitū dei siue dispositio.

¶ Qz p̄m figurā dicitur voluntas dei preceptio. siue prohibitio. consilium. permissio operatio. et ideo pluraliť dicit scriptura voluntates

Aliquando vero

p̄m quandā dicendi figuram. volūtas dei vocatur. quod p̄m proprietatem non est voluntas eius. preceptio. prohibitio. consilium. necnon permissio et operatio. Ideoq; pluraliter aliquādo scriptura voluntates dei pronunciat. Vnde prophēta. Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius cum non sit nisi vna voluntas dei que ipse est. pluraliter tamen dicit voluntates. quia voluntas dei variis modis

ac pro diuersis accipitur. vt dictū est. Ita etiam idem ipse deus propter multos effectus misericordie et iustitie pluraliter dicit. Misericordias dñi in eternum cantabo. et alubi. Justicie domini recte letificantes corda. cum tamen in deo vna sit misericordia vna sit iustitia. eademq; sit misericordia que iustitia scilicet diuina vsia

¶ Quare ꝑceptio et prohibitio et consilium dicantur dei voluntas.

Ideo autē precep

tio et prohibitio atq; consilium. cū sint tria. dicitur autē vnūquodq; eoꝝ dei voluntas. quia ista signa sūt diuine voluntatis. quemadmodū et signa ire. dicuntur ira. et dilectionis signa. dilectio appellantur et dicitur iratus deus et tamen non est ira in eo aliqua. sed signa tm̄ que foris fiunt. quibus irat⁹ ostenditur. ira ipsius nominatur. Et est figura dicendi. ꝑm quam non est falsum quod dicitur. sed vez quod dicitur sub tropi nubilo obumbratur. et ꝑm hos tropos diuerse voluntates dei dicūtur quia diuersa sunt illa que per tropum voluntas dei dicuntur.

¶ Ubi voluntas dei pro precepto et consilio accipiatur

Pro precepto dei

atq; consilio potest accipi dei voluntas vt ibi. Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. et alibi. qui facit voluntatē patris mei qui in celis ē. ipse frater meus et soror mea et mater mea est Et contra hanc voluntatē multa fiunt Unde Augustinus in libro de spiritu et litera Infideles inquit cōtra voluntatez dei faciunt cū eius euangelio nō credunt.

¶ Qz deus non vult ab hominib⁹ fieri omnia que precipit. vel non fieri que prohibet

Et si illa tria dicūt

dei voluntas ideo quia signa sunt diuine voluntatis. non est tamē intelligendum deū omne id fieri velle quodcūq; ꝑcepit. vel non fieri quodcunq; prohibuit. Precepit enim Abrahe immolare filiū. nec tamē voluit. nec ideo precepit vt id fieret. sed vt abrahe probaretur fides. et in euangelio precepit sanato ne cui diceret. Ille aūt predicauit vbiq; intelligens deū non ideo ꝑhibuisse quin vellet opus suum predicari. sed vt daret forma hominī laudē humanā declinandi Permissio quoq; dei et operatio voluntas dei appellant̄ qualiter accipit Augustinus in enchiridion dicens. Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit. vel sinendo vt fiat. vel ipse faciendo. Nec dubitandū est deū facere bene. etiā sinendo fieri quecunq; fiunt male Nō enim hoc nisi iusto iudicio sinit. et profecto bonū est omne quod iustū est. Ecce manifeste habes dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionē. cum dicat non fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit vbi includit et bona et mala omnia que fiunt. Ideoq; aperte distinguit quō deū velle dixerit. ne eadē ratione intelligeretur velle bona et mala. subdens vel sinēdo vt fiant. hoc q̄tū ad mala dicat. vel ipse faciendo. hoc q̄tū ad bona Mala enim sinit fieri. ꝑ nō facit. bona vero ipse facit. Ideoq; dixit eū velle. qz et volens mala sinit. et volēs bona operatur. et ob hoc permissio et operatio voluntas dei dicuntur

¶ Quinq; supra posita sunt. que dicuntur ꝑm tropum. et ideo distinguit lector vbicunq; pro vnoquoq; eoꝝ accipiatur voluntas.

Quinq; igit̄ supra

posita sunt. que ꝑm tropū dicuntur dei voluntas quia signa sūt diuine voluntatis que vna est et immutabilis scz dei beneplacitū. Ideoq; diligēter distinguat lector vbi de volūtate dei scꝑtura

cõmeõrat iuxta quẽ modũ accipi opor teat. vtr scz,p bñplacito dei.an,p aliq̃ signor eius. ¶Magna em̃ est adhibenda distinctio in cognitione diuine voluntatis.quia t beneplacitũ dei est voluntas eius.t signũ bñplaciti ei? dr voluntas eius.Sed beneplacitũ eius eternum est.signũ vero beneplaciti eius nõ ¶Et cõsonat rerũ effectibus. beneplacitũ ipsius.t ipsi effectus rer ab illo nõ discordant.fit em̃ omne quod beneplacito vult fieri.t omne quod vult non fieri.nequaq̃ fit. Non autẽ ita est de signis. quia precepit deus multis ea q̃ non faciunt. et prohibet que non faciunt.t consulit que non implent

¶Distinctio.xlvi.

¶Illi sententie qua dictum est dei voluntatem posse cassari que ipse est quedam videntur obuiare

Hic questio

oritur Dictũ est enim in superioribus? t auctoritatibus cõmunitũ.q̃ voluntas dei que ipẽ est vocaturq̃ beneplacitũ eius.cassari nõ potest. quia illa voluntate quecunq̃ voluit fecit in celo t in terra. cui teste apostolo nihil resistit. ¶Queritur ergo quomodo accipiendũ sit. quod apostolus de domino ait.qui vult omnes homines saluos fieri. Cũ em̃ nõ omnes salui fiant.sed plures dãnentur videt vtiq̃ non fieri quod deus vult fieri. humana scz voluntate impediente voluntatẽ dei Dominus quoq̃ in euangelio impiam auitatẽ compellãs quotiens inquit volui cõgregare filios tuos.sicut gallina cõgregat pullos suos sub ala.t noluisti Ita hec dicũtur tã q̃ dei voluntas superata sit hominũ voluntate.t infirmissimus nolendo.impedientib? non potuerit facere potentissimus quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotẽtia.qua in celo t in terra ſm ꝓphetam.omnia q̃cunq̃ voluit fecit.t quomodo voluntati eius ſm apostolũ nihil resistit si colligere filios israhel voluit t non fecit.hec em̃ p̃dictis pluribus obuiare videntur Sed audiamus solutionẽ.ad primũ quomodo accipiendum si illud quod dom̃? ait videamus. Non em̃ ex eo sensu illud dictũ est.vt ait Augustinus in enchiridion. predictã soluens questionẽ. quasi dominus voluerit colligere filios israhel.t non sit factuz quod voluit.quia ipsa noluerint.sed potius illa quidez filios suos ab ipso colligi noluit.quatamen volente filios eius collegit ipse omnes quos voluit . quia in celo t in terra.non quedã voluit t fecit.quedã vero voluit t non fecit.sed omnia quecunq̃ voluit fecit.vt sit sensus. Quotiens volui cõgregare filios tuos t noluisti.id est quotq̃t congregaui voluntate mea semp efficaci te nolente feci. Ecce hoc in euidenti positum est. quia illa dñi ꝝba supioribus? nõ repugnãt

¶Quomodo intelligendũ sit illud qui vult omnes homines saluos fieri.

Hũc videre restat

quomodo etiam p̃missa verba apostoli p̃dictis non contradicant . qui de deo loquens ait. Vult õnes hoies saluos fieri.quor occasione ꝝborum multi a veritate deuiarũt dicẽtes deũ multa velle fieri q̃ non fiunt.ſ nõ est intelligendũ ea ratione illud eẽ dictũ quasi de? voluerit aliqs saluari t nõ saluent Quis em̃ tã impie desipiat vt dicat deũ malas hominũ volũtates quas voluerit. t q̃ voluerit.t vbi voluerit in bonuz non posse cõuertere. Nõ est vtiq̃ ver qd̃ in psalmo dr. Quecunq̃ voluit fecit si aliq̃ voluit t nõ fecit.t qd̃ est indignius ido nõ fecit. q̃nã ne fieret qd̃ volebat omnipotẽs . volũtas homis impediuit. Ideoq̃ cũ audim? t in sacris literis legim?.q̃ velit oẽs homines saluos fieri . nõ tamẽ ido debem? omnipotẽtissime dei volũtati aliq̃d derogare.sed ita intelligere q̃d scriptũ est.

Vult oēs hoīes saluos fieri tanq̄ dicere nullū hoīnē fieri saluum: nisi quē ipē voluerit. nō q̄ nullus sit hoīm nisi quē saluuz fieri velit. sed q̄ nullus fiat saluus nisi quē velit saluari. ⁊ ideo rogandus est vt velit. quia necesse est fieri si voluerit. Nō est eīi credendus omnipotens aliud voluisse fieri. quod factū non sit. Hic etiā intelligitur illud Illuminat omnē hoīnē venientem in hunc mundū. non quia nullus hoīm num est qui non illuminetur. sed quia nisi ab ipso nullus illuminat. Potest ⁊ alio modo illud intelligi. dum tamē credere non cogamur omnipotentē ali quid voluisse fieri. factūq̄z non eē. qui sine vllis ambiguitatibus si in celo ⁊ in terra sicut veritas cantat. omnia que/cunq̄z voluit fecit. profecto facere nō voluit. quodcunq̄z non fecit. Ex hīs apte ostenditur q̄ deus ea voluntate que ipē est non vult aliquid fieri quod non fiat. neq̄z non fieri quod fiat.

¶ Vtrum omnia mala que fiunt dei voluntate fiant. an eo nolente

Ideoq̄z cū cōstet omnia bona que fiunt. eius fieri bona voluntate. que si fieri nollet nullate? fierent. recte queri solet. vtrū etiā ma la que fiunt id est peccata. dei fiant vo/luntate. an eo nolente fiant. Super hoc diuersi varie sentientes sibi contra dicere inueniuntur. Alij eīi dicunt q̄ deus vult mala esse vel fieri. non tamē vult mala. Alij vero q̄ nec vult mala esse nec fieri. In hoc tamē conueniunt et hīj ⁊ illi. q̄ vtriq̄z fatētur deum ma/la non velle. vtriq̄z vero rationib? atq̄z auctoritatibus innituntur ad mumen/dum suam assertionem

¶ Prima ratio illoruz qui deum fieri velle mala dicunt

Qui enī dicūt deū velle mala eē vel fieri. suam hīs mo/dis muniunt intentionē. Si enim in/quiunt mala non esse. vel non fieri vel/let. nullo modo essent vel fierent. quia si vult ea non eē vel non fieri. ⁊ nō po test id efficere. scilicet vt non sint vel nō fiant. voluntati eius ⁊ potentie aliquid resistit. ⁊ non est omnipotēs. quia non potest omne quod vult. sed impotens est sicuti ⁊ nos sumus. qui quod volu mus quandoq̄z nō valem?. Sed quia omnipotens est ⁊ in nullo impotēs cer tum est non posse fieri mala vel eē. nisi eo volente. Quomodo ergo eo inuito et nolente posset ab aliquo malū fieri. cum scriptum sit. Voluntati eius quis resistit. Supra etiaz dixit Augustin? quia necesse est fieri si voluerit. ſ vult mala fieri. aut non fieri. si vult nō fieri mala non fiunt. fiunt autē. vult igitur fieri. Itē bonum est mala esse vel fieri alioquin summe bonus non permitte/ret ea fieri. Unde augustinus in enchi ridion. Quis ea inquit que mala sunt inquantū mala sunt. non sunt bona. ta men vt nō solū bona. ſ etiā sint ⁊ mala bonū ē. Nā nisi essz hoc bonū vt esset et mala nullo mō eē sinerētur ab ōni/potenti bono Cui p̄culdubio q̄z facile est q̄d vult facere. tam facile ē q̄d non vult eē. nō sinere. ſ nisi credam? pidi/catur nostra cōfessio. qua nos in patrē ōnipotentē credere cōfitem̄. Ecce hic aperte habes q̄ bonū ē mala eē. Dis aūt boni deus auctoz ē. qui vult omne bonū esse q̄d est. Cum ergo bonū sit mala fieri vel esse. ⁊ vult mala fieri vel esse. Hīs atq̄z alīs huiusmodi ratio/nibus ⁊ auctoritatib? vtuntur. qui di cunt deum velle mala esse vel fieri

¶ Hic exponit rationes illoruz qui dicunt dei voluntate nō fieri mala

Illi vero qui di cunt dei volūtate mala ñ fieri vl nō eē inductionib? p̄missis ita respondēt di/centes deū nec velle mala fieri nec velle nō fieri vel nolle fieri ſ tm̄ nō velle fieri

Si enim vellet ea fieri vel esse. faceret vtiqz ea fieri vel esse. & ita esset auctor malorum. non est autez auctor malorum. vt sanctorum attestantur auctoritates. Non ergo eius voluntate fiunt mala. Item Si nollet mala fieri. vel vellet non fieri & tamē fierent. omnipotens non esset. cum eius voluntas humane voluntatis effectu impediretur. Ideoqz non cōcedunt dēū velle mala fieri. ne malorum auctor intelligat. nec concedūt eum velle mala nō fieri. vel nolle fieri. ne impotēs esse videat sed tm̄ dicunt eū nō velle mala fieri. vt nō auctor sed permissor malorum monstret. Unde & euangelista vbi ostendit deum auctorē esse omniū bonorum dicens. Omnia per ipsū facta sunt. consequēter malorum auctorē esse negat dicens. et sine ipso factū est nihil. id est peccatum. Non dixit per eū factum esse vel eo nolente & inuito. sed tm̄ sine eo. id ē sine eius voluntate. quia nō eius voluntate fit peccatū. ergo nō eo volente vel nolente. sed nō volēte fiunt mala. quia non subest dei voluntati vt malum fiat vel nō fiat. sed vt fieri sinat. quia bonum est sinere mala fieri. & vtiqz volens sinit nō volens mala. sed volens sinere sinit vt ipsa fiant. quia nec mala sūt bona nec ea fieri vel esse bonū est.

¶ Quomodo sit itelligendū illud Augustini. mala fieri bonū est

Quod vero augustinus

ait. mala fieri bonū est. nec sinerentur mala ab omnipotēti bono fieri. nisi hoc esset bonū vt ea essent ea ratione dictū esse asserūt quia ex malis que fiunt deus bona elicit. nec ipē permitteret ea fieri. nisi de eis bene aliquid faceret. Unde Augustin⁹ in enchyridion. aperte indicans p̄dictorum verborum talem esse intelligentiā ait. Deus omnipotens cui rerum est summa potestas cū summe bonus sit. nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis. nisi vsqz adeo esset omnipotēs & bonus vt bene etiā faceret de malo Itē in codē Melius iudicauit deus de malis bona facere q̄z mala nulla permittere. Ex hoc itaqz sensu dictū est ac verū est. bonū esse mala fieri. quia ex malis que fiunt bonis qui sm̄ p̄positū vocati sunt sancti accedit bonitas id est vtilitas. Talibus eim̄ vt ait apostolus. in bonū cooperantur ōnia etiā mala. qz eis p̄sunt. que alijs facientib⁹ obsunt. Unde etiā aliquando in scriptura legit malū appellari bonū Et Hieronym⁹ super marcū inquit Malū iude bonum fuit scz nob nec si bonū est illi vel illi inde sequit q̄ simpliciter bona sit. Propie enim ac simpliciter bonum est quod in se & facienti bonum est.

¶ Quadripartita est boni acceptio

Est enim aliquid

quod in se bonum est. & cui fit. sed non est bonū facienti. vt cū subuenitur pauperi. sed non p̄pter deū. Et aliquid bonum in se & facienti. sed non ei cui fit vt cum veritas p̄pter deum p̄dicatur. Et aliquid in se et facienti & cui fit bonū. vt cum veritas propter deū p̄dicatur credenti. Unde apostol⁹. Bonus odor sum⁹ deo. alijs odor vite. alijs odor mortis Est autē aliud quod nec in se bonū est. & facienti nocet & damnat nisi p̄niteat. vt malum. valet tamē ad aliquid & id̄o dicit bonū. id est vtile vt cū ait Augustin⁹ in enchyridion Summe & equaliter & immutabiliter bona trinitate creata sūt omnia. nec tamē summe. nec equaliter nec immutabiliter bona. sed tamē bona etiā singula. simul vero vniuersa valde bona. Quia ex omnib⁹ cōsistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum & loco suo positum eminentius commendat bona. vt magis placeant & laudabiliora sint. dum comparantur malis.

¶ Qz mala vniuersitati valent ⁊ facientibus sua propria vel patientibus aliena prosunt electis tamen

Hinc patet quod

ex malis que fiunt aliquādo prouenit bonū. dum bona magis placent. ⁊ laudabiliora exīstūt Ipsis etiā facientibꝫ ex malis que faciunt interdū bona veniunt. si ꝑm proposituꝫ vocati sūt sancti Talibus em̄ vt ait Augustin⁹ in libro de correctione ⁊ gratia. vsqꝫ adeo de⁹ omnia cooperatur in bonum. vt si qui eorum deuiant ⁊ exorbitant. etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonū qz humiliores redeunt atqꝫ doctiores vt petrus. Illa etiā mala que ab iniquis fideles pie perferunt. vt ait Augustinus in libro de trinitate. ipsis vtiqꝫ ꝓsunt vel ad demenda peccata. vel ad exercendam probandamqꝫ iustitiā. vel ad demonstrandaꝫ huius vite miseriā Ideoqꝫ ⁊ Job dei manū. ⁊ apostol⁹ satbane stimulū sensit. ⁊ vterqꝫ bene profecit quia malum bene portauit

¶ Ex predictis cōcludit. ostendēs etiam esse bonum fieri mala multis modis

Si quis igitur dili

gēter attendat que scripta sunt. facile est ei percipere ex malis bona prouenire. ⁊ ex ea ratione dictuꝫ esse ab Augustino. quod bonū est mala fieri vel ee. nō qz malū sit bonū vel qz bonū sit mala fieri. nō ē em̄ bonū malū fieri ab aliq̄. qz nō ē bonū vt aliqs faciat malū Si enim hoc esset bonū. profecto hui⁹ deus auctor essꝫ qui est auctor omnis boni. Qz si deus hui⁹ auctor est. eo ergo auctore. homo agit malum. ⁊ ita eo auctore homo fit deterior. ⁊ si eo auctore fit deterior. tunc eo volente homo fit deterior. Idem enim est dicere aliquid fieri deo auctore. quod deo volente. Deo autē auctore non fit homo deterior. ergo nec deo volente. vt Augustin⁹ in libro. lxxxiij. questionū apte astruit a maiori dicēs ita Nullo sapiēte hoīe auctore fit homo deterior. Tāta enim est ista culpa. que in sapientē hominē cadere nequit Est autē deus homine sapiente ꝑstantior. multoꝫ igitur deo auctore fit homo deterior. Multo enim est ꝑstantior dei voluntas ꝙ hominis sapientis. Illo autem auctore cum dicitur. illo volente dicitur. Est ergo vicius voluntatis quo est homo deterior. quod viciū si longe abest a dei voluntate. vt ratio docet. a quo sit. querendū ē. Ecce aperte dicit hic Augustinus. deo auctore vel volente hominē nō fieri deteriorē. sed vicio voluntatis sue. Non est ergo deo auctore ꝙ malum fit ab aliquo. ⁊ ita deo volēte mala non fiunt

¶ Qz in deo non est causa vt sit homo deterior

Deinde idē augus

q̄rens. q̄ sit causa vt sit homo deterior quā i deo nō ee asserit in eodē li. sic dicens. vt sit homo deterior. aut in ipo ē aut in alio. aut in nihilo. Si in nihilo. nulla causa ē. si in alio aut in deo. aut in aliq̄ q̄libet homine. aut i eo qđ nec deꝰ nec hō sit. Sꝫ nō in deo bonoꝝ em̄ deus tm̄ causa est. ergo aut in homine ē. aut in eo qđ nec deꝰ nec hō aut in nihilo Ex hīs aperte oñditur ꝙ nō ē bonū vt sit hō deterior. quia nō ē deꝰ eius rei causa q̄ tm̄ bonoꝝ causa ē ⁊ si non ē bonū vt hō fiat deterior. nō est igit̄ bonuꝫ vt ab eo fiat malū. non igit̄ vult deꝰ vt ab eo fiat malū

Aliť ꝓbat ꝙ do auctore nō fiūt mala

Item aliter etiaꝫ

oñdit̄ ꝙ do auctore e. i. volēte nō fiunt mala. quia ipē nō est causa tēdendi ad non esse. tendere em̄ ad nō ee malū ē Ipē autē auctor mali nō ē. tendit vero ad nō esse qui operatur malū. Non ergo do auctore ē ꝙ aliqs opať malū

quia tm̃ boni ꝺeus auctor est Hoc aũt Augustinus in eodẽ libro aperte explicat ita dicens. Qui oim q̃ sunt auctor est. ⁊ ad cui⁹ bonitatẽ id ptinet. vt sit omne qꝺ est. boni tantũmodo causa ẽ quo circa auctor mali nõ est. ⁊ iꝺo ipe sũmũ bonũ est. a quo ꝺeficere in nullo bonũ est. ⁊ malũ est ꝺeficere. Non est igitur causa ꝺeficiendi. i. rendẽdi ad nõ esse. qui vt ita dicam essendi causa est. quia omniũ que sũt auctor est. que inquantũ sunt bona sunt Ecce aperte habes quia ꝺeficere a ꝺeo qui est summũ bonuz malum est. Mala ergo facere malum est. Non ergo ꝺeo auctore vl volente mala fiunt

¶ Obiectio quoꝝundam sophistica. qua probare nituntur ex ꝺeo esse ꝙ mala fiunt.

Jam sufficienter

ostensum est ꝙ ꝺeo auctore non fiunt mala. Quidã tamẽ sophistice incedentes. ⁊ iꝺeo ꝺeo odibiles. probare conãtur ex ꝺeo auctore eẽ ꝙ mala fiunt hoc modo. Q̃ mala fiunt vrũ est. Omne aũt vrũ qꝺ est a veritate est que ꝺeus est. A ꝺeo igitur est ꝙ mala fiunt. Q̃ autẽ omne vrum a ꝺeo sit confirmant auctoritate Augustini in libro. lxxxiij. questionũ ita dicentis. Omne vrum a veritate vrum est. est autem veritas ꝺeus Deum igitur habet auctorẽ oĩe vrum. Est autem vruz ꝙ mala fiunt vel sunt. ꝺeo ergo auctore est ꝙ sunt vl fiunt mala.

¶ Responsio vbi concedit õne vꝝ esse a ꝺeo. ⁊ sophisma aperit

Quibus facile est

nobis respondere. sed indignũ responsione videtur qꝺ dicunt. Omne nanqz vrũ a ꝺeo est. vt ait Augustinus cui consonat Ambrosi⁹. qui tractãs illud vrbũ apostoli Nemo potest dicere dnm⁹ Jhesus nisi in spiritusancto. dicit ꝙ omne vꝝ a q̃cunqz ꝺr a spũsancto est. Cũ itaqz vꝝ sit ꝙ mala fiunt. hoc vrũ quod dicit illa locutione. scz mala fiunt a ꝺeo est. ꝫ nõ inde sequtur ꝙ a ꝺeo sit vt mala fiant Si eĩ hoc diceret auctor malorꝝ ꝺeus esse intelligeretur quod ex simili manifeste falsũ ostenditur. Deus prohibet furtũ fieri. sed furtum fieri verum est. ergo prohibet verum. non sequitur.

¶ Partẽ questionis approbat illoꝝ scz qui dicunt ꝺeũ nõ velle mala fieri.

Hec igit̃ et alia hu

iusmodi inania relinquẽtes. premisse questionis saniori parti fauentes. que sanctorꝝ testimonijs plen⁹ approbat̃. dicam⁹ ꝺeũ nõ velle mala fieri. nec rẽ velle nõ fieri neqz nolle fieri. Omne eĩ quod vult fieri. fit. ⁊ omne qꝺ vult non fieri. non fit Fiunt autẽ multa que non vult fieri. vt omnia mala

¶ Distinctio. xl vij.

¶ Qꝝ voluntas dei semp impletur de homine quocunqz se vertat

Voluntas q̃p

pe dei, semp efficax ẽ vt fiat oĩe quod velit. et nihil fiat qꝺ nolit. q̃ ꝺe hoie semp adimplet̃ q̃cunqz se vertat. Nihil eĩ vt ait Augustinus in libro de libero arbitrio cõstitutũ. superat voluntatẽ dei. etsi faciat contra eius voluntatẽ. tamẽ non contra eius voluntatẽ que ipse est. nichil putandũ est ita fieri. tanqz velit fieri. ⁊ non fiat. vel nolit fieri ⁊ fiat. Illa enim voluntas vt ait Augustinus in enchiridion. semper impletur aut ꝺe nobis. aut a nobis. ꝺe nobis implet̃ sed tamẽ non implemus eam quando peccamus A nobis impletur quando bonum facimus. Ideo enim facimus quia scimus placere ꝺeo. Ita ꝺe homine semper ꝺeus suã implet voluntatẽ quia nihil facit homo ꝺe q̃ ꝺeus nõ optetur. qꝺ vult Nõ eĩ vult ꝺe⁹ vt peccet homo quilibet Si aũt peccauerit

penitenti vult parcere vt viuat. In pec
catis vero perseuerantē punire vt iusti
cie potentiā contumax nō euadat. Si
cut alios ab eterno p̄parauit ad penaz
ita alios p̄parauit ad gloziā Hec sunt
magna opera dñi exquisita in ōnes vo
luntates eius. ⁊ tā sapiēter exq̄sita. vt
cū angelica ⁊ hūana creatura peccasset
.i. nō qđ ille sed qđ voluit ipsa fecisset
etiā per eandē creature voluntatē qua
factū est qđ creator nō voluit. īpleret
ipē quod voluit. benevtens etiā malis
tanq̄ sūme bonus ad eoz dānationē
quos iuste p̄destinauit ad penam ⁊ ad
eoz salutē quos benigne p̄destinauit
ad gloziā. Quantū eñ ad ipsos attī
net. quod deus nolunt fecerūt. quantū
vero ad omnipotentiā dei. nullo modo
id facere valuerūt. hoc quippe qđ cōtra
voluntatē eius fecerūt de ipsis facta
est voluntas eius. Propterea nanqz
magna opa dñi sunt exquisita. in oīs
voluntates eius. vt miro ⁊ ineffabili
modo non fiat p̄ter voluntatē eius
illud quod etiā fit p̄ta voluntatē eius
quia nō fieret si nō sineret. ne vtiq̄ no
lens sinit. sed volens nec sineret bonū
fieri male nisi omnipotens. ⁊ de malo
posset facere bonū. Hijs verbis euidē
ter monstratur q̄ voluntas dei eterna
semp impletur de homine etiā. si faciat
homo cōtra dei voluntatē. Sed atten
dendū est diligēter. quō in superioribꝫ
dicat fieri aliq̄d cōtra dei voluntatē. qđ
tamen non fit p̄ter eam. ⁊ qualiter
intelligendū sit illud. Ētū ad se fece
runt qđ deus noluit. q̄tū vero ad ōnipo
tentiā dei. nullo mō id facere valuerūt
Vident eñ ista supioribꝫ obuiare vbi
dictū est voluntati eius nihil resistere.

¶ Hic aperit dicens diuersis modis
supra accipi dei voluntatē

Verꝫ vt sup̄ dixi
mus voluntas dei multis modis acci
pitur. que diuersitas in p̄dictis verbis
si diligenter notetur. nihil ibi contra
dictionis reperitur. Vbi eñ dicit non
fieri p̄ter dei voluntatez. etiā quod
contra eius voluntatē fit. dissimiliter
accepit voluntatē. ⁊ non ipsam volun
tatem que deus est. ⁊ sempiterna est.
sed eius signa p̄dictis verbis intellgi
voluit. id est p̄hibitionē siue p̄cep
tionem ⁊ permissionem.

¶ Ex quo sensu quedam dicuntur
fieri contra dei voluntatē. que tamen
non fiunt p̄ter eius voluntatē. ⁊ ex
quo sensu verum sit nihil fieri contra
eius voluntatem

Multa enim fiunt
contra domini p̄ceptū vel contra p̄hi
bitionem. que tamen non fiunt p̄ter
eius permissionem Ipsius nanqz per
missione omnia fiunt mala. que tamē
p̄ter eius voluntatez sempiternā fi
unt sicut Augustinus dicat sup̄ illum
locū psalmi. vt loquatur os meū opa
hominū. Opera eñ hominū dicat ea q̄
mala sūt. que p̄ter dei voluntatem
fiunt. que ipse est. sed non p̄ter eius
permissionem. que ipse non est Appel
latur tamē ipsa dei voluntas. quia de
volens sinit mala fieri Fiunt etiā con
tra eius p̄ceptionē vel p̄hibitionē
sed non contra eius voluntatem. que
ipse est nisi dicantur contra eam fieri.
quia p̄ter eam fiunt. Contra eam
quippe nihil fit ita. vt velit fieri ⁊ non
fiat. vel nolet fieri ⁊ fiat. quod ibi eui
denter Augustinus notauit. vbi ait.
Quantum ad ipsos attinet. quod de
nolunt fecerunt. quantum vero ad om
nipotētiā dei. nullo mō id facere value
runt. ac si diceret. Fecerūt cōtra dei p̄
ceptū. qđ appellat volūtas. sed nō fe
cerūt contra dei voluntatē ōnipotētē
quia hoc nō valuerūt. illud valuerūt. ⁊
ita per hoc q̄ fecerūt cōtra dei voluntra
tem id est p̄ceptū. de ipsis facta est vo
luntas eius id est impleta ē voluntas
eius sempiterna. q̄ eos dānari volebat

Unde gregorius super genesim Multi voluntatē dei peragunt. unde mutare contendunt. ⁊ consilio eius resistentes obsequūtur. quia hoc eius dispositioni militat quod per humanū studiū resultat Hic aperte ostēditur. quia dū mali consilio ac precepto dei resistunt. quod dei volūtas appellatur. ea faciūt unde voluntas eius que ipē est impletur. que dispositio vel beneplacitū vocatur. Nam vt ait Augustinus in enchiridion Quantelibet sint voluntates angelorū vel hominū bonorum vel malorum. vel illud quod deus ē. vel aliud volentium q̄ deus. omnipotentis voluntas semper inuicta est. que mala eē nunq̄ potest. que etiā dum mala irrogat iusta est. ⁊ profecte que iusta est mala non est. Deus igitur omnipotēs siue per misericordiā cui vult misereat siue per iudicium quē vult induret. nec inique aliq̄d facit. nec nisi volēs quicq̄ facit. ⁊ omnia quecunq; vult facit

¶ Summatim perstringit sententiam predictorū. addens quare deus p̄cepit omnibus bona facere ⁊ mala vitare cum non velit hoc impleri ab omnibus

Ex p̄dictis liquet

q̄ voluntas dei que ipse est semper inuicta est. nec in aliquo cassatur. sed per omnia impletur. Consilium vero eius atq; precepcio siue prohibitio. non ab omnibus implentur. quibus ꝓposita ⁊ data sunt. Neq; ideo precepit omnibus bona vel prohibuit mala. vel consuluit optima. q̄ vellet ab omnib⁹ bona que precepit fieri vel mala que prohibuit vitari. si em̄ vellet. vtiq; ⁊ fierēt quia in nullo potest ab homine superari vel impediri volūtas eius. sed vt iusticiam suam hominibus ostenderet. et mali essent inexcusabiles. veniq; vt boni ex obedientia gloriam. mali ex inobedientia penam sortirētur sicut vtriq; ab eterno preparauit. Ea igitur quē omnibus precepit vel prohibuit. a quibusdam voluit fieri vel vitari. sed non ab omnibus. ⁊ quedā personaliter p̄cepit. ⁊ in veteri ⁊ in noua lege que ab eis quibus p̄cepit fieri volut Et abraē de immolatione filij. ⁊ in euangelio quibusdam curatis quib⁹ precepit ne cui dicerent

¶ Oz aliquando homo bona volūtate aliud vult q̄ deus. ⁊ aliquando etiam mala idem quod deus bona voluntate vult.

Sciendum quoq;

est quod aliquando mala est voluntas hominis idem volentis quod de⁹ vult fieri. ⁊ aliquādo bona est voluntas hominis aliud volentis q̄ deus Ubi em̄ bona sit hominis voluntas oportet attendere. quid congruat ei velle. ⁊ quo fine. Tantum em̄ interest inter voluntatem dei et voluntatem hominis. vt in quibusdaz congruat aliud deo velle aliud homini. Unde Augustinus in enchiridion. Aliquando inquit bona volūtate homo vult aliquid quod de⁹ non vult. bona multo amplius multoq; certius voluntate. Nam illius mala volūtas esse nunq̄ potest. tanq̄ si bonus filius patrem velit viuere. quem deus bona voluntate vult mori et rursus fieri potest vt hoc velit homo voluntate mala quod deus vult bona. Uelut si malus filius velit mori patrem. velit etiam hoc deus. nempe ille vult quod non vult deus. iste vero id vult quod vult et deus. et tamē bone dei voluntati pietas illius potius consonat. q̄uis aliud volentis q̄ huius idem volentis impietas. Multum enim interest quid velle homini. quid deo congruat. et ad quem finez suam quisq; referat voluntatem vt approbetur vel improbetur. potest em̄ velle bonum quod nō cōgruit ei velle

et potest velle bonum quod congruit. sed quia non refert ad finem rectum. ideo non est bona voluntas

¶ Distinctio. xl viij.

¶ Q2 bona dei voluntas per malas hominū voluntates impletur. vt in passione xpi contigit. vbi quoddā factum est quod deus bona ⁊ iudei mala voluntate voluerūt. voluerūt tamen et aliquid. quod deus non voluit

Illud quoqz non est prętermittendū q aliquādo dei voluntas bona per voluntatē malam hominis impletur. vt in crucifixione xpi factum est quē deus bona voluntate mori voluit Judei vero impia voluntate eum crucifixerunt. ⁊ volebant iudei mala voluntate quiddā quod deus bona voluntate volebat scz vt christus pateretur ⁊ moreret. sed volebant ⁊ aliquid aliud quod deus non volebat scz occidere xpm. quod fuit mala actio ⁊ peccatum. Actum quippe iudeoz non voluit deus. passionē vero xpi voluit sicut in psalmo christ9 ad patrē ait. Tu cognouisti sessionē meam id est passionem meā voluisti ⁊ approbasti. tibi cū placuit. voluit itaqz tota trinitas vt xps pateretur nec tamē voluit vt iudei occiderent. quia voluit penā xpi. sed non voluit culpam iudeoz. nec tamen noluit. Si enī noluisset nec fuisset. Sed ad hoc opponitur sic. Si voluit de9 vt xps pateretur. voluit itaqz vt pateret a iudeis. vel non. si voluit vt non pateretur a iudeis. cum passus sit. factū est itaqz quod voluit deus non fieri. Si autem voluit eum pati a iudeis. ergo voluit eum occidi a iudeis voluit itaqz vt iudei occiderēt eum. Ad quod respondētes dicim9 simpliciter esse concedendū. q deus voluit xpm pati. mori. quia eius passio bona fuit. ⁊ causa nostre salutis. Cum autē dicitur volebat eum pati vel occidi a iudeis. hic distinguendū est. si enī intelligitur sic volebat eum sustinere passionē siue crucifixionē a iudeis illatam verus est sensus Si vero intelligatur sic. volebat vt iudei occiderent eum. falsum est. Non enīz volebat deus actionē iudeorum que mala erat. sed volebat passionem bonam. ⁊ hec voluntas per malas iudeoz voluntates impleta est. Unde Augustin9 in enchiridion Deus quasdam voluntates suas vtiqz bonas implet per malorum hominum voluntates malas. sicut per maliuolos iudeos bona voluntate patris christus pro nobis occisus est. quod tantuz bonū fuit vt apostolus Petrus quando id fieri nolebat. satbanas ab ipso, qui occisus est diceretur. Ecce manifestum habes magnū bonū fuisse q christus occisus est. ⁊ hoc bonum. quia petrus nolebat. ideo redargutus est.

¶ Utrum placuerit viris bonis q christus pateretur ⁊ moreretur. placuit quidem intuitu nostre liberationis sed non ipsius cruciatus

Ex quo sensu soluitur questio qua queri solet. vtrum viris sanctis placere debuerit q christ9 pateretur vel occideretur. Debuit enīz eis placere intuitu nostre redemptionis. sed non intuitu ipsius cruciat9 Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt christum mori propter liberationem hominis. ⁊ implētionē diuine voluntatis. sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. de eodem ergo letabantur ⁊ tristabantur. sed ob aliud gaudebant ⁊ ob aliud dolebant. volebant igitur christum mori pro hominis redemptione. et tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum varie mouebantur

¶ Quomodo sentiendū sit de passionibus sanctorum. an velle. an nolle debeamus

Distictio. xLviii.

Si vero queritur vtrū eodē modo sentiendū sit de passionibus sanctorum. diam⁹ aliquā esse differentiā int̄ passionē capitis ⁊ mēbrorū. xp̄i nanq; passio causa ē nostre salutis quod nō est passio alicui⁹ sancti Nullius em̄ passione redēpti sumus nisi xp̄i. Profuerūt quidē non modo eis qui passi sūt. vērūetiā ⁊ alijs fidelibus ipsor̄ passiones. vērūtamē nostra redēptio nō sunt. Hoc em̄ sola passio illius potuit q̄ deus est ⁊ homo Illius ergo passionē credentiū pie mētes optauerūt ⁊ voluerūt fieri sicut futurum credebant Passiones vēro sanctorum possum⁹ velle ⁊ nolle. ⁊ vtrūq; bona voluntate. si rectos nobis ꝓponamus fines. Cui em̄ placuit Paulī passio eo fine quia p̄miū eius p̄ hoc auctū ⁊ paratū cernebat. bonā videt habuisse voluntatē. que voluntati eius cōgruebat qua cupiebat dissolui ⁊ esse cū christo Qui autē voluit eū declinare passionē ⁊ effugere man⁹ iniquor̄ cōpassione pietatis. ⁊ ille habuit bonā voluntatē. Unde Aug⁹. in enchiridion Bone voluntates apparebāt pior̄ fidelium qui nolebāt apostolū Paulū ihꝛusalem ꝓgere. ne ibi pateretur mala. que Agabus ꝓphēta p̄dixerat. ⁊ tamē hoc illū de⁹ pati volebat ꝓ ānunciāda fide xp̄i exercens martires xp̄i. neq; ipē bonā voluntatē suā impleuit. p̄ xp̄ianor̄ voluntates bonas. sed p̄ iudeor̄ malas. ⁊ ad eū potius ptinebāt qui nolebant qđ volebat q̄ illi p̄ q̄s volentes factū ē qđ volebat. qꝛ idipsū mala voluntate fecerūt qđ de⁹ bona volūtate voluit. Ita ⁊ in passione xp̄i factū est. qđ em̄ deus voluit hoc idē Judas. iudeus ⁊ diabolus. s̄ illi mala volūtate deus vēro bona volūtate. scz vt Xp̄s moꝛeret. Uerūtamē illi actū voluerūt quē deus non voluit

Hic finit̄ p̄m⁹ liber de misterio ꝯmitat

¶ Incipit liber secundus de rerū creatione et formatione corporaliū et spiritualium et aliis pluribus eis pertinentibus

Quia de misteriū diuine vnitatis atq; trinitatis licz ex parte cognoscendū pertinere noscunt quantū valuimus diligēter executi sum⁹. nūc ad considerationē creaturaꝝ trāseam⁹

¶ Premittūtur rubrice secūdi libri.

Quod vnū est principium rez non plura
Quid sit creare quid facere
Scōm quā rationē dicūtur de deo huiusmodi verba agere facere
Quare rationalis creatura facta sit. i. homo vel angelus
Quō dicitur homo factus ꝓpter reparationē angelici casus
Quare homo sit ita cōstitutus vt vnita sit anima corpori
¶ Dist. ij. De angelis qñ facti sūt
Quia nihil factū est ante celū et terram
Quia simul cū tēpore et cū mundo cepit spiritualis creatura et corporalis
Vbi angeli mox creati fuerint
Quia simul creata ē visibiliū materia et inuisibiliū natura et vtraq; informis
Quō dixerit lucifer ascēdā in celū
¶ Distinc. iij. Quales facti fuerint angeli
An omnes angeli fuerūt equales in essētia. sapiētia. et libertate arbitrij
Que communia et equalia habuerunt angeli.
An boni vel mali sint creati. et an aliq̄ mora fuerit inē creationē et lapsum
De triplici sapiētia angelorū añ casuꝫ vel confirmationē
An aliquam dilectionē dei habuerint vel sui ante casū
¶ Distinc. iiij. An ꝑfecti et beati creati sint. an miseri et impfecti
¶ Dist. v. De cōfirmatōe et cōuersione stantium et auersione et lapsu cadentium.
De libero arbitrio breuit tangitur
An aliquid datū fuerit stātibus quo cōuerterentur
Qua gratia indigebant angeli et qua non
An lapsis sit imputāda auersio
Vtr̄ beatitudinē quā acceperūt in cōfirmatione stātes meruerūt ꝑ aliquā tūc appositā gratiā.
¶ Dist. vi. Qz de maioribus et minoribus quidā ceciderūt. inē q̄s vnus fuit excelsior scz lucifer.
Vnde et quo delecti sunt
Quare nō est eis cōcessū habitare in celo vel in terra
De ꝓlationib⁹ demonū
An oēs demones sint in hoc aere caliginoso vel aliq̄ in inferno
De potestate luciferi
An demones semel victi a sanctis vltra accedāt ad ipsos vel ad alios
¶ Dist. vij. Vtr̄ boni angeli possint peccare vel mali recte viuere
Qz cū vtriq; habeāt liberū arbitriū nō tamen ad vtrunq; flecti possunt
Qz boni post cōfirmationē liberius habent arbitriū q̄z ante
An possunt peccare ex natura sicut ante.
Quib⁹ modis angeli mali noscāt veritatē tēporaliū rerum
Qz magice artes vtute diaboli et scientia valent q̄ ē eis a deo
Qz malis angelis nō seruit ad meritū materia visibiliū rerū
Qz nō sūt creatores licz ꝑ eos magi ranas et alia fecerint. sicut nec boni etsi ꝑ eoꝝ misteriū fiunt creature
Qz solus de⁹ sic operatur creationē rez sicut iustificationē mētis
Qz angeli mali multa possunt per nature vigorē. que non possunt ꝓpter dei prohibitionem

Tituli distinctionū

¶ Disti. viij. Utrū omnes angeli corporei sint.
De formis quib⁹ apparuit deus. et de illis in quib⁹ angeli apparent
Ur deus in specie qua deus est nunq̄ apparuit mortalibus
Quomodo dicūtur demones intrare in homines
¶ Dist. ix. De ordinū distinctione
Quid appellet̄ ordo ⁊ q̄ sit ratio nominis cuiusq3
Ur noia illa sūpta sūt a donis gr̄e non ꝓpter se sed ꝓpter nos eis data
Utrum hy ordines ab initio creationis distincti fuerint
Utrum omnes angeli eiusdē ordinis sint equales
Quomodo dicat scriptura decimū ordinē cōpleri debere ab hominib⁹
Utrum homines assumāt̄ iuxta numerū stantiū vel lapsor3
¶ Distin. x. An omnes celestes spiritus mittantur
An Michael Gabriel et Raphael sint noia ordinū vel spirituū
¶ Disti. xi. Ur singule anime habeant angelū bonū ad custodiā. malū vo ad exercitium
Utrū angeli ꝓficiant in merito ⁊ premio vsq3 ad iudiciū
¶ Dist. xij. De distinctione operū sex dierum
Ur aliq̄ senserunt omnia simul facta in materia ⁊ forma. aliq̄ per intualla tpm
Quomodo per intervalla temporꝫ res corporales condite sint
Quo sensu tenebre dicant̄ esse aliq̄d et quo dicant̄ nō esse aliquid
Quare illa materia cōfusa sit dicta informis. et vbi ad esse prodūt. et q̄tūcunq3 in altū ascenderit
De q̄tuor modis diuine operationis
¶ Distinc. xiij. De ꝑmo distinctionis opere.
De luce facta primo die. si spiritualis an corporalis fuerit
Ubi facta fuerit
Quibus modis accipitur dies
De naturali ordine cōputationis dierum ⁊ de illo qui ꝓ misterio introductus est.
De intelligentia horum verborū dixit deus
Ex quo sensu pater dicat̄ operari in filio vel ꝑ filiū. vel in spiritusancto
¶ Dist. xiij. De opere secūde diei q̄ factū est firmamentū
Ur celū tunc factū debet intelligi
De qua materia factū sit
Quomodo aque possint esse sup celū ⁊ quales sint
De figura firmamenti
Quare tacuit scriptura de benedictione operis hui⁹ diei.
De opere tercie diei quando aque cōgregate sunt in vnum
Quō ossis aque cōgregate sint in vnū locū cū multa sint maria ⁊ flumina
De opere quarte diei qua facta sūt luminaria
Quare facta sint luminaria
Quomodo accipiendū sit illud. sint in signa ⁊ tempora
¶ Dist. xv. De opere quinte diei qua facta sūt natatilia ⁊ volatilia
De opere sexte diei quo creata sunt animalia ⁊ reptilia terre
De venenosis ⁊ noxijs animalibus
Utr̄ minima aīalia tūc creata fuerit
Quare post omnia factus est homo
De sententia illorum qui simul omnia facta eē cōtendunt
Quō intelligenda sit reqes septē diei
Quō accipiendū sit qō dicat̄ deū complesse opus suū septimo die cum tunc requieuit.
Quomodo omnia a deo dicūtur facta valde bona
De sanctificatione septime diei
¶ Dist. xvi. De hois creatione
Qualis factus sit homo
De imagine ⁊ similitudīe ad quā fact⁹ est homo
Quare homo dr imago et ad imaginē

filius non ad imaginem.
¶ Dist.xvij. De creatione anime an de aliquo facta sit.
De inspiratione dei ⁊ insufflatiõe qñ facta fuerit anima. an in corpore. an extra corpus.
In qua etate factus sit homo
Quare homo extra paradisuz creatus in paradisum sit positus
Quibus modis paradisus accipitur
De ligno vite.
De ligno scientie boni ⁊ mali
¶ Distin.xviij. De formatione mulieris.
Quare de latere viri ⁊ non de alia parte corporis formata sit.
Quare dormienti viro ⁊ non vigilanti subtracta sit costa.
Qz de costa in se multiplicata sine additamento extrinsece rei facta fuerit
De causis superioribus ⁊ inferioribz.
De causis que i deo simul sunt ⁊ i creaturis. et de his que in deo tm̃ sunt
De anima mulieris que nõ est ex aia viri. qz anime non sunt extra duce.
¶ Dist.xix. De statu hominis ante peccatum qualis fuit ꝑm corpus. et qualis post peccatum
Quomodo dicatur homo factus i animam viuentem
Corpus hois ante peccatum mortale immortale erat. post peccatum mortuum.
Utrum immortalitas quã tunc habuit fuerit de conditione nature. an gratie beneficio.
Si posset homo viuere semper vtens alijs lignis ⁊ non ligno vite deo nõ mãdante vt de ipso ederet
De immortalitate corporis prima et secunda.
¶ Dist.xx. De modo procreatiõis filiorum si non peccassent primi hoies.
Quare in paradiso non coierunt
De modo translationis i melius si nõ peccassent
Utrũ in perfectione state et vsu mẽbroz procrearentur filij.
Utrum etiam in sensu paruuli nascerentur.
De duobus bonis altero hic dato altero promisso.
¶ Dist.xxi. De inuidia dyaboli qua ad temptandum accessit
De forma in qua venit
De calliditate serpentis
Utrum elegerit serpentem vt per euz temptaret dyabolus
De modo temptationis.
De duplici temptationis specie
Quare peccatũ hois ⁊ non angeli remediabile sit
Qz non soli viro preceptũ datũ fuit.
¶ Dist.xxij. De origine illius peccati.
De elacione mulieris.
De viri elatione.
Quis magis deliquerit vir an mulier.
De ignorãtia excusabili et inexcusabili
An voluntas precesserit illud pctm̃.
¶ Distin.xxij. Quare deus permiserit hominem temptari quem sciebat casurum.
Qualis ꝑm animã fuerit homo añ peccatum.
De triplici scientia hois añ lapsum
Utrum homo prescius fuerit eorum que sibi futura erant.
¶ Dist.xxiij. De gratia hominis ⁊ potentia ante casum.
De adiutorio homini in creatione dato quo stare poterat.
De libero arbitrio.
De sensualitate.
De ratione et partibus eius.
De simili ordine peccãdi in nobis et i primis parentibz.
Qz in nobis vir et mulier ẽ ⁊ serpens.
De spirituali coniugio viri et mulieris in nobis.
Qualiter per ista tria in nobis consumetur temptatio.
Quando mulier sola manducat cibuz vetitum.
Quando etiam vir manducat.

Quando sit veniale vel mortale peccatum.
Quibus modis accipitur sensualitas in scriptura.
¶ Distī.xxv. Diffinitio liberi arbitrij ꝑm philosophos.
Qualiter accipiē in deo liberū arbitriū
Nō angeli et sancti habent liberum arbitrium.
Nō liberius erit liberū arbitrium quā do peccare non poterunt.
De differētia libertatis arbitrij ꝑm diuersa tempora.
De quatuor statibus liberi arbitrij.
De corruptiōe liberi arbitrij ꝑ pcm̄
De tribus modis libertatis liberi arbitrij a necessitate. a pcō et a miseria.
De libertate que est ex gratia et que ex natura.
¶ Distin.xxvi. De gratia operante et cooperante.
Quid sit voluntas.
Que sit gratia voluntatem bonam p̄ueniens.
Nō bona voluntas quē p̄uenitur g̃ tia. quedam dei dona p̄uenit.
Nō cogitatio boni p̄cedit fidez
Nō intellectus et cogitationem boni et delectationem peruenit.
An per liberum arbitrium opēre bonum bonum sine gratia.
¶ Distin.xxvij. Utrū eadez gratia sit que dicitur operans et cooperans.
Quomodo gratia meretur augeri.
De trib generib bonorum.
In quibus bonis sit liberum arbitriū.
De virtute quid sit et quid actus ei⁹.
De gratia que liberat voluntatem si virtus est vel non
Quomodo ex gratia incipiāt bona merita. et de qua gratia hoc intelligatur.
Nō bona voluntas gratia p̄cipaliter est.
Qua ratione dicitur fides mereri iustificationem.
De muneribus virtutum. et de gratia que non est. sed facit meritum
Nō idē est vsus et virtutis et liberi arbitrij sed virtus p̄cipaliter.
Quidam putant virtutes bonos vsus esse liberi arbitrij. id est actus mentis.
¶ Distin.xxviij. De hereſi pelagiana.
Quomodo pelagiani victis Augustini vtuntur in testimoniuz sui erroris
Quomodo Augustinus illa verba determinet in retractionibus.
De hereſi Iouiniani et Manichei q̃s collidit Hieronimus
¶ Distin.xxix. Utrum homo ante peccatū egerit g̃tia opante et cooperante
Si homo ante lapsum virtutes habuerit.
De electione bois de paradiso.
Quomodo intelligendum sit illud. ne sumat de ligno vite et viuat meternū
De flammeo gladio ante paradisum posito.
An ante peccatum homo comederit de ligno vite.
¶ Distin.xxx. Nō p Adam peccatum et pena transijt in posteros
Utrum illud peccatū quod transit fuerit originale vel actuale.
Quidam putant fuisse actuale.
Quomodo assignant illud intrasse in mundum
Nō originale peccatum vere fuit quod transijt in posteros.
Quid sit originale peccatum.
Nō originale peccatuz est culpa.
¶ Distin.xxxi. Nō originale peccatum dicitur fomes peccati. i. concupiscentia.
Quid nomine concupiscentie intelligitur que fomes est peccati.
Nō per Adam originale peccatum intrauit in omnes id est concupiscētia
An sit peccatum originale in quo omnes peccauerunt.
Ex quo sensu dictum est per inobedientiam vnius multos constituit peccatores.
Nō peccatum originale in Adam fuit et in nobis.

Tituli. distinctionum

Quomodo omnes dicuntur in Ada fuisse quando peccauit. et ex eo descendisse.
Qr nihil extrinsecum cõuertatur in humanam substantiam que est ex Ada
Quomodo peccatum originale a pribus transit in filios.
An sm animã. an sm carnem
Qr p carnez introducatur pcm̃ t quo modo ostendit.
Causam corruptionis carnis ostendit ex qua peccatum fit in anima.
Quare dicitur peccatum esse in carne.
Utrum causa originalis pcī que est i carne sic culpa vel pena.
Quare dicf originale peccatum

¶ Distin.xxxij. Quomodo originale peccatū dimittitur in baptismo.
Utrum fetidas quã ex libidine trahit diluatur in baptismo
Utrum illius concupiscentie deus sit auctor
Quare illud peccatum imputef anie.
Utrum illud peccatum sit necessarium vel voluntarium.
Quare deus iũgit animam corpori sciens eam inde maculari
An anima sit talis qualis a deo creaf
An anime ex creatiõe sint in donis naturalibꝫ equales.

¶ Distin.xxxij. An peccata omnium precedentium patrum paruuli originaliter trahant vt peccatū Ade
Quomodo in illo primo vno peccato plura reperiuntur
An peccatum Ade sit grauius ceteris
An peccatum illud sit primis parentibus dimissum.
Quomodo peccata parentum visitentur in filios. t non visitẽtur

¶ Distin.xxxiij. De peccato actuali.
Que fuerit origo t causa peccati prima.
Que fuerit secundaria causa malorum
Qr non nisi in re bona sit malum
Qr in his fallit dyaleticorum regula de contrarijs

¶ Distin.xxxv. Quid sit peccatū
De peccato
Utrum malus actus inquantum peccatū est sit corruptio vel priuatio boi.
Quomodo peccatum possit corrũpere bonum cum nihil sit.
Qualiter se homo elongat a deo.
An pena sit priuatio boni

¶ Distin.xxxvi. Qr quedam simul sũt peccatum t pena peccati. quedam peccatum et causa peccati. alia vero peccatum et causa et pena peccati.
An peccatum sit causa peccati inquantum est peccatum.
Qr non omne peccatum est pena peccati.
Utrũ peccata aliqua essentialiter sint pene peccati

¶ Distin.xxxvij. Qr cum peccatum etiam sit pena peccati. peccatum ẽ ab homine pena a deo.
De quibusdam que indubitanter peccata sunt t pene. et inquantum eis patimur peccata non sunt.
Qr aliqui putant malos actus nullo modo esse a deo.
Ex quo sensu dictum sit deus non est mali auctor.

¶ Distinc.xxxviij. De voluntate t ei? fine.
Quis sit bonus finis. scilicet charitas.
Qr omnes bone voluntates vnũ habent finem. t tamen quedaz diuersos fines sortiuntur.
De differentia voluntatis t intentionis et finis.

¶ Distin.xxxix. Quare voluntas dicitur peccatum cũ sit de naturalibꝫ quorum nullum aliud peccatum est.
Quare actus voluntatis sit peccatuz. si actus aliarum potentiarum non sunt peccata.
Ex quo sensu dicitur naturaliter oĩs homo velle bonum.

¶ Distinc.xl. An ex fine omnes actus pensari debeant.
Ex quo affectu vel fine omnes sint

boni vel mali

¶ Distinc.xli. An omnis intentio et actio infidelium sit mala

Quibus modis dicatur bonum

Quomodo intelligendus sit illud .pec catum adeo est voluntarium.

Et illud.nusq; nisi in voluntate pecca tum est.

Et recte non nisi voluntate peccatur.

Q; mala voluntas est voluntarium peccatum.

¶ Dist.xlij. An voluntas mala ⁊ ac tio in eodem et circa idem sint vnum peccatum vel plura.

Si peccatum ab aliquo commissum i eo sit quousq; peniteat.

Quib; modis accipitur reatus.

De modis peccatorum

Quo differant delictū et peccatū.

De septem principalibus vitijs

De superbia.

Quomodo superbia dicatur radix om nium malorum ⁊ cupiditas cū supbia.

Quando sit cupiditas.

¶ Distin.xliij. De peccato in spiritū sanctum.

¶ Distin.xlnij. De potentia peccan di an sit hoī vel dyabolo a deo.

An aliquando resistendum sit ptāti

¶ Distinc.prima. Unum esse rerum principium ostendit non plura. vt quī dam putauerunt.

Creatio nem rerum in sinuans scriptu ra. deū esse crea torem initiunq; tēporis atq; om nium visibilium vel inuisibilium creaturaꝝ. in primor dio sui ostendit dicēs In principio crea uit deus celum et terram. His etenim verbis Moyses spū dei afflatus. in vno principio a deo creatore mundus factum refert. eludens errorem quon dam plura sine principio fuisse princi pia opinantiū. Plato nanq; tria initia fuisse existimauit. deū. s. et exemplar. et materiam. et ipsa increata sine principio et deum quasi artificem non creatorem. Creator etenim est qui de nihilo aliq facit. et creare, proprie est de nihilo aliqd facere. facere vero non est nō modo de nihilo aliquid operari. sed etiam de ma teria. Unde et homo vel angelus dicit aliqua facere. sed non creare. Voca turq; factor siue artifex. sed nō creator hoc em̄ nomen soli deo proprie cōgru it. qui et de nihilo quedam. et de aliq aliqua facit. Ipse ē ergo creator et opi fex et factor. sed creatoris nomen sibi proprie retinuit. alia vero nomina cri am creaturis communicauit. In scrip turis tamen sepe creator accipit tanq; factor. et creare sicut facere sine distin ctione significationis.

¶ Q; hec verba sc; facere ⁊ agere nō dicuntur de deo ꝑm eam rationem qua dicuntur de creaturis.

Veruntamen sciē dum est. hec verba. s. creare. facere. et agere. et alia huiusmodi de deo nō ꝓpr se dica ꝑm eam rationem qua dicunt de

creaturis. Quippe cum dicimus eum aliquid facere. non aliquem in opando motum illi intelligimus ineſſe. vel aliquam in laborando paſſionē. ſicut nobis ſolet accidere. ſed eius ſempiterne voluntatis nouum aliquem ſignificamus effectum. id eſt eterna eius volūtate aliquid nouiter exiſtere. Cū ergo dicitur aliquid facere. tale eſt. aciſ dicitur iuxta eī voluntatē vel p eius volūtatē aliquid nouiter cōtingere vel eſſe vt in ipſo nihil noui cōtingat. Sed nouū aliq̄d ſicut ī eius eterna voluntate fuerat. fiat ſine aliq̄ ſui motione vl mutatione. Nos vero opando mutari dicimur qz mouemur. Nō eī ſine motu aliq̄d facimus. Deī ergo facere vl agere aliquid dr. qz cauſa ē oīm rerū nouiter exiſtentiū. dū eius volūtate res noue eē inapiūt. q̄ añ non erant abſq̄ ipſius agitatiōe. vt actus dici ꝓprie non queat. cuz videlicet actus oīs in motu conſiſtat. In deo autem motus nullus eſt. Sicut ergo ex caloze ſolis aliq̄ fieri cōtingit. nulla trā in ipſo vel in eius caloze facta motiōe vel mutatiōe. Ita ex dei volūtate noua hñt eſſe ſine mutatione auctoris qui ē vnū et ſolum principium oīm. Ariſtoteles vero duo principia dixit. ſcz materiā et ſpeciem. t tertiū operatoziū dēm. mundū q̄z ſemper eſſe et fuiſſe.

¶ Quod catholicū eſt docet.

Horū ergo et ſimi

liū erroze ſpūſſcūs euacuās vitatiſq̄z diſciplinā tradēs deū in principio tempoziū mundū creaſſe. et ante tempa ēternaliter extitiſſe ſignificat. ipſius ēternitatē et oīpotentiā commendās. Cui voluiſſe facere eſt. qz vt prediximus ex eius volūtate et bonitate res noue exiſtunt. Credamus igitur rerū creatarū celeſtium vel terreſtriū viſibilium vel inuiſibiliū cām non eſſe. niſi bonitatem creatoris qui eſt deus vnus t verus. Cuius tāta eſt bonitas. vt ſumme bonus beatitudinis ſue qua eternaliter beatus eſt. alios velit eſſe participes. quā vidit et cōmunicare poſſe. et minui oīno non poſſe. Illud idem igitur bonū quod ipſe erat et quo beatus erat. ſola bonitate et non neceſſitate aliqs coīcare voluit. qz ſumme boni erat prodeſſe velle et omnipotentiſſimi noceri nō poſſe.

¶ Quare rationalis creatura facta ſit

Et quia nō valet

eius beatitudinis particeps exiſtere aliquis niſi per intelligentiam. que q̄to magis intelligitur tanto plenius habetur. fecit deus rationalem creaturam q̄ ſummum bonum intelligeret. t itelligendo amaret t amando poſſideret. ac poſſidendo frueretur. Tanq̄ hoc mō diſtinxit vt pars in ſui puritate pmaneret. nec coꝛpi vniret. ſcz angeli ps coꝛpi vniretur ſcz anie. Diſtincta ē itaq̄z rationalis creatura. in incoꝛpoream et coꝛpoream. Et in coꝛpoꝛea quidē angelus. coꝛpoꝛea vero homo vocaī ex anima rationali et carne ſubſiſtens Cō ditio ergo rationalis creature primam cauſam habuit dei bonitatem

¶ Quare creat? ſit homo vel angel?

Ideoq̄z ſi queriī

quare creatus ſit homo vel angelus. breui ſermone reſponderi poteſt. ꝓpter bonitatem eius. Unde Augu. in libro de doctrina chriſtiana. quia bonus ē deus ſumus. t in q̄tū ſum?. boni ſumus

¶ Ad quid creata ſit rationalis creatura

Et ſi queritur ad

quid creata ſit ratiōalis creatura. reſpōdetur ad laudandum deum. ad ſeruiēdum ei. ad fruēdum eo. in q̄bꝫ proficit ipſa. non de?. Deus eī pfectus t ſumma bonitate plenus. nec augeri poteſt nec minui Oꝛ ergo rōnalis creatura facta eſt a deo referēdū eſt ad creatoris

bonitatem et ad creature vtilitatem

¶ Brevissima responsio cū queritur q̄re vel ad quid facta sit rōnalis creatura

Luz ergo queritur

quare vel ad quid facta sit rational' creatura. breuissime respondeti potest, pter dei bonitatē et suam vtilitatē. Vtile nempe ipsi est seruire deo ⁊ frui eo. Factus ergo angelus siue hō, pter deū dicatur esse. non q̄ creator deus et sūme beatus. alterutrius indiguerit officio qui bonoꝝ nostroꝝ non eget. Vbi seruiret ei ac frueret eo. cui seruire regnare ē. In hoc eñ proficit seruiens. non ille cui seruit.

¶ Sicut factus est homo vt deo seruiret. sic mundus vt seruiret hoi

Et sicut factus est

homo, pter deū. i. vt ei seruiret. ita mūdus factus est propter hoiem vt ei seruiret. Ipositus est ergo homo in medio vt ⁊ ei seruiret. et ipse seruiret. vt acciperet vtrinq̄. et refflueret totuz ad bonum hominis. et quod accepit obsequium. et quod impedit. Ita eñ voluit deus sibi ab homine seruiri. vt ea seruitute non deus. sed homo seruiens iuuaretur. Et voluit vt mundus seruiret homini. et exinde similiter iuuaretur homo. Totum igitur bonū hominis erat. et quod factum est propt̄ ipsum. et, pter quod factus est ipe. Omia eñ vt ait apostolus nostra sunt. s. ⁊ superiora ⁊ eq̄lia ⁊ inferiora. Superiora quidem nostra sunt. s. ad pfruendum. vt deus trinitas. Equalia ad conuiuendum. scilicet ãgeli. qui et si modo nobis sint superiores. in futuro erunt eq̄les qui ⁊ mō nri sunt. q̄ ad vsum nobis sunt. Sicut res dñoꝝ dicunt̄ eē famuloꝝ. nō dñio sed q̄ sunt ad vsum eoꝝ. Ipsiq̄ angeli in quibusdā scripture locis nobis fuisse dicunt̄. dum, pt̄ nos in mīsterium mittuntur

¶ Quō aliq̄n dr in scriptura hō factꝰ est propt̄ repationem angelici casus.

De hoie quoq; in

scriptura interdū reperitur q̄ factus sit, pter repationē angelice ruine. qđ nō ita est intelligendū quasi nō fuisset hō factus si non peccasset angelus. sed q̄ int̄ alias cās precipuas hec etiā nonnulla extitit. Nostra igitur sunt superiora ⁊ eq̄lia. nostra etiā sunt inferiora. q̄ ad seruiendū nobis facta.

¶ Quare ita sit homo institutus. s. vt anima sit vnita corpi

Volet etiam queri

cū maioris dignitat̄ esse videret anīa si absq̄ corpe p̄mānisset. cur vnita sit corpi. Ad qđ primo dici pōt. q̄ deus voluit. et voluntatis eius cā quere da nō est. Secūdo aūt dici pōt. q̄ iō voluit eā corpori vniri vt in humana condītione ostenderet nouū exemplū beate vnionis. que est inter deum ⁊ spiritum in qua diligitur ex toto corde. et videtur facie ad faciē. Nutaret ei creatura se non posse vniri creatori suo tāta propinquitate. vt eum tota mente diligeret ⁊ cognosceret. nisi videꝝ spūm qui ē excellentissima creatura tā infime id est carni que de terra est in tanta dilectione vniri. vt non valeat artari ad hoc vt velit eam relinquere. sicut apostolus oñdit dicēs. Nolumus corpore expoliari sed superuestiri. p̄ qđ ostenditur spūi creatum spūi increato ineffabili amore vniri. Exēplo igitur future societatis que inter deum ⁊ spūm rationalem in glorificatione eiusdē pficienda erat animam corporeis indumētis ⁊ terrenis mansionib⁹ copulauit. luteanq̄ materiam fecit ad vite sensum vegetare. vt sciret homo quia si potuit deus tā disparem naturā corpis ⁊ anime in federationem vnam et in amicitiam tantā coniungere. nequaq̄ ei impossibile futurū. rationalis creature humi-

litatez. licet longe inferiorē. ad sue glorie pticipationē sublimare. Quia ergo pro exemplo rōnalis spūs i parte vsqz ad consortiū terreni corporis humliatus est. ne forte in hoc nimis repressus videretur. addidit dei prouidentia. vt postmodū cum eodē corpore glorificato ad consortiū illoz qui in sua perstiterant puritate sublimaretur. Est quod minus ex dispositione creatoris sui acceperat. conditus. postmodum per gratiam eiusdem accipet glorificatus. sic ergo conditor deus rationales spiritus varia sorte pro arbitrio voluntatis sue disponens. illis quos in sua puritate reliquerat. sursum in celo mansionem. illis vero quos corporibz terrenis sociauerat. deorsum in terra habitationem constituit. vtriqz regulam. pponēs obedientie. quatenus z illi ab eo vbi erant non caderent. et isti ab eo vbi erant ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaqz deus hoiem ex duplici substātia. corpus de terra fingens. animam vero de nihilo faciens. Ideo aūt vnite sunt anime corpib. vt in eis deo famulantes maiorem mereantur coronā.

¶ Post sacramētuz trinitatis de creatura tripertita est agendū. et prius de digniori. i. angelica.

Ex premissis appa

ret rationalem creaturam in angelicaz et humanam fuisse distinctaz. quaz altera est tota spūalis. i. angelica. altera vero ex patre spūalis z ex parte corporalis. i. humana. Cum itaqz de his tractandum sit. s. de spūali z corporali creatura. et de rationali z de non rationali. primo de rationali z spūali. id est de angelis agendum videtur. et a contuitu creatoris ad cognitionez creature digniozis ratio nostra intendat. Deinde ad considerationem corporee ram illius que est rationalis qz illi q̄ non est rationalis descendat vt trinitatis increate sacramētum tripartite creature eiqz concretorum atqz contingentium sequatur documentum.

¶ Distinctio. ij.

¶ Que considerāda sunt de angelis

Oēāgelica ita

qz natura hec primo considerāda sunt. quando creata fuerit. et vbi et qualis facta sit dum primo conderetur. Deinde qualis effecta est auersione quorundā et conuersione quorūdaz. de excellentia qz z ordinib. et ordinū differentia. et de officijs ac nominib. aliisqz pluribz aliqua dicenda sunt.

¶ Quando facti sunt angeli. pri? dicit in quo videntur sibi obuiare auctoritates

Quedaz auctozita

tes innuere videtur q̄ ante omnē creaturā creati sīt angeli. Juxta illud. In primo omnium creata est sapientia. quod intelligitur de angelica natura. que in scriptura sepe vita sapientia et lux dicitur. Nā sapientia illa que deus est creata non est. filius em̄ sapientia patris ē genita. non facta nec creata. z tota trinitas vna sapientia ē que non facta nec creata est. nec genita nec ꝓcedens. De angelica ergo vita illud accipiendum ē de qua dicit scriptura quādo facta est. scz primo oīm. Sed rursus alia scriptura dicit. In principio creauit deus celum et terram. Et in ꝓpheta. Initio tu dñe terrā fundasti. z o.m.t.s.c. Et videtur q̄dam cōtrarietas oriri ex assertionibus istis. Nā si primo oīm creata est sapia. oīa post ipsam facta videnē et ita post ipam facta videntur celū z terra. et ipsa facta ante celum z terrā. Iterum si in principio creauit deus celum et terrā. nihil factum est añ celum et terrā. ergo nec ipsa sapientia facta ē ante celum z terram. Cū ergo hec cōtraria videātur. nec in diuina scriptura fas sit sentire aliquid esse cōtrarietatis

requiramus intelligentiam veritatis.

¶ Quid sit tenendū docet .premissas auctoritates determinans.

Videt itaq; hoc

ee tenendū q̄ simul creata est spūalis creatura.i.angelica et corpalis. Scōm quod potest accipi illud Salomonis. Qui vivit internū creauit omnia simul.i.spūalem et corpalem naturam. et ita non prius tempore creati sunt angeli q̄ illa corporalis materia quatuor elementorū.et tamen primo oīm creata est sapia.q̄ etsi tempe non precedit precedit tamē dignitate

¶ Q̄ simul creata fuerit corpalis et spūalis creatura.

Quod autez simul

creata fuerit spūalis corpalisq; creatura. Augu.sup Gene.aperte oñdit dicens. Per celum et terrā spūalem corpora lenq; creaturā intelligi.et hec creata in principio.s.tempis. vel in principio.q̄ primo facta sunt.

¶ Q̄ nihil factū est añ celū et terram nec etiā tps.cū tpe eīm creata sunt.sed non ex tempore

Ante ea ei nihil fa

ctum ē.nec etiā tps factuz est ante spiritualē.s.angelicā naturā.et añ corpalem.s.materiā illā q̄tuor elemētorū cōfusā Illa ei cū tpe creata sūt.nec ex tpe nec in tpe.sicut nec tps in tpe creatū ē q̄ nō fuit tēpus añq; cēt celū et terra Unde Augu.in li. de tri. dicit.q̄ deꝰ fuit dñs añq; esset tps .et non in tpe cepit eē dñs.q̄ dñs fuit tpis q̄n ee cepit tps.nec vtiq; tps cepit eē i tpe.q̄ non erat tps añq; inciperet tps

¶ Q̄ simul cū tpe et cū mundo cepit corpalis et spūalis creatura.

Simul ergo cuz tē

pore fcā est corpalis et spūalis creatura.et sīl cū mundo nec fuit añ angelica creatura q̄z mundus.q̄ vt Augu.ait. Nulla creatura ē añ scīa sed a seculi cū q̄bꝫ cepit Hiero.tū sup epla ad Ty tū aliud videtur sentire dicēs ex multa necdū nostri tpis iplenī annoꝝ.et q̄tas prius eternitates.quāta tpa.quātas scīoꝝ origines fuisse arbitrādū est in quibꝫ angeli throni. dñationes cetera riq; ordines seruirent deo absq; tpm viabus atq; mensuris et deo iubente subsitterūt. His verbis quidā adherentes dixerūt cū mūdo cepisse tps seculare. ꝫ añ mūdū extitisse tps eternū sīn mutabilitate.et in eo īmutabiliter et intemporaliter astruunt angelos deo iubente subsitisse ibiq; fuisse. Hos autē q̄ prius dictū est,p captu intelligētie nostre magis approbamus.salua tū reuerentia secretoꝝ.in q̄bꝫ nihil temere asserendū est.et illud Hiero. dixisse nō ita sentiēdo.sed alioꝝ opinionē referēdo arbitramur.

¶ Ubi angeli mox creati fuerūt.in empireo.s.quod statim vt factum .angelis fuit repletum.

Jam ostensum est

q̄n creata fuerit angelica natura·nec attendēdū ē vbi fcā fuerit Testionijs q̄rundā auctoritatū euidenter mostrat. angelos añ casū fuisse i celo .et in coruisse q̄sdā,pter supbiā.alios vo q̄ n peccauerūt illic pstitisse. Unde dñs in euangelio ait. Videbam sathanā sicut fulgur cadentem de celo Hec appellat hic celū firmamētū q̄d scōa die factuz est.ꝫ celum splendidū quod dicitur empireū.i. igneū a splendore .non a calore.quod statim factū angelis ē repletū quod est sup firmamētū.et illud empireū q̄dā expositoꝝ sacre scripture noīe celi itelligi volunt. vbi scriptura dicit. In principio creauit deus celū et trā. Celū māt strabo ñ visibile firmamentuz hic appellat.sed empireū.i.igneum vel intelectuale .q̄d nō ab ardore ꝫ a splendore dicat.quod statī fcm replē

tum est ãgelis Unde cũ me laudarẽt astra matutina ꝛc. De hoc quoq; Beda ita ait. Hoc supernus celuz quod a volubilitate mundi secretũ est. mox vt creatũ est sanctis angelis impletũ est quos i principio cum celo terra conditos testatur dñs dicens. Ubi eras cum me laudarent astra matutina ꝛ iubilarent omnes filij dei. Astra matutina ꝛ filios dei eosdẽ ãgelos vocat Celum eñ in quo posita sunt luminaria. ñ in principio. sed secunda die factũ est. Ex his liquet q in empireo oñes angeli fuerunt ante quozũdam ruinam. simulq; creati sunt angeli cum celo empireo ꝛ cum informi materia omniuz corporalium

¶ Oz simul creata est visibilũ rez materia ꝛ inuisibiliũ natura. ꝛ vtraq; informis ꝑm aliq̃d ꝛ formata ꝑm aliquid.

Simul ergo visibilũ rez materia ꝛ inuisibiliũ nata cõdita est ꝛ vtraq; informis fuit ꝑm aliq̃d ꝛ formata ꝑm aliquid. sicut eñ corporalium materia confusa et ꝑmixta que ꝑm grecos chaos dicta est. in illo exordio conditionis primordie ꝛ formam confusionis habuit ꝛ non habuit formam distinctionis ꝛ discretõis. donec postea formaret atq; distinctas reciperet species. ita spiritualis ꝛ angelica natura in sua conditõe ꝑm nature sue habitum formata fuit. ꝛ tamẽ illã quam postea per amorẽ ꝛ conuersionem ad creatorẽ suum acceptura erat formaz non habuit. sed erat informis sine illa Unde Augusti. multipliciter exponẽs premissa verba geneseos. In principio creauit deus celum ꝛ terrã ꝛc Per celum dicit intelligi informem naturam spũalis vite. sicut in se potest existere. non conuersa ad creatorẽ in quo formatur. per terrã corporalem materiaz sine omni qualitate que apparet in materia formata.

¶ Quomõ dicat lucifer ꝑm Esaiam. ascendã in celũ ꝛc. cũ esset in celo.

Hic queri solet si i celo empireo fuerunt angeli q̃z statim facti sunt. quomõ vt legitur in Esaia dicat lucifer. ascendam in celum ꝛ exaltabo soliũ meũ ꝛ ero similis altissimo Sed ibi celum vocat dei celsitudinem cui parificari volebat. Et est tale. ascẽdam in celum. i. ad equalitatem dei.

¶ Distinctio. iij.

¶ Quales facti fuerint angeli. quatuor eius attributa sunt in ipso initio sue conditionis.

Ecce ostẽsum ẽ vbi fuerũt angeli mox vt creati sunt. nunc cõsequẽs est inuestigare quales fcĩ fuerũt in ipo pximordio sue conditõis Et quatuor q̃dem angel videnť esse attributa in initio subsistẽtie sue. s. eẽntia simplex. i. indiuisibilis ꝛ immaterialis. ꝛ discretio psonalis. ꝛ p rõem naturaliť insitã intelligẽtia memoria ꝛ voluntas sive dilectio. libez quoq; arbitriũ. i. libera indinande voluntatiť sive ad bonuz sive ad malũ facultas. Poterat eñ per libez arbitrium sine violentia ꝛ coactõne ad vtrũlibz ꝓpria voluntate flecti.

¶ Cm omnes fuerunt equales angeli i trib. s. i eẽntia. sapia. i libtate arbitrij

Hic considerãduz est vtrum in substantia spirituali ꝛ sapientia rationali. id est intellectu. ꝛ libertate arbitrij. que omnibus inerant. omnes equales fuerint. Ut sit prima consideratio de substãtia. secũda d forma. tercia de potestate. Persona quippe substãtia est. sapia forma. arbitriuz ptãs. ꝛ ad hãc quidẽ ptinet nature subtilitas. ad formã vro intelligentie pspicacitas. ꝛ ad potestatem voluntatis rationalis habilitas

¶ Hic dicit q differẽtes fuerit in illi.

Ille igitur eẽntie rationales que psone erãt .ꝛ spirit⁹ erant.naturaqꝫ simplices ac vita im⁹ mortales. differẽtem essentie tenuitatem ꝛ differentem sapientie ꝓspicacitatem atqꝫ differentẽ arbitrij habilitatem esse habuisse intelligũtur sicut in corporibꝫ non nulla differẽtia est ꝑm essentiã ac formam ꝛ pondus. Quedam eñ alijs meliorẽ ꝛ digniorẽ eẽntiam ꝛ formã habent.ꝛ alia alijs leuiora atqꝫ agiliora sunt Ad hũc ergo modum credendum est illas spũales naturas cõuenientes sue puritati ꝛ excellentie ꝛ in essentia ꝛ in forma ꝛ in facultate differẽtias accepisse in exordio sue conditõis.quibus alijs superiores alij inferiores dei sapia constituerentur.alijs maiora. alijs minora dona prestantis. Ut qui tunc ꝑ naturalia bona alijs excellebant.ipsi etiã ꝑ⁹ per munera gratie eisdẽ ꝑessent. Qui enim natura magis subtiles ꝛ sapiẽtia ãplius ꝓspicaces creati sunt.hi etiam maioribus gratie muneribꝫ prediti sũt ꝛ dignitate excellentiores alijs constituti. Qui vero natura minus subtiles ꝛ sapientia minus ꝓspicaces cõditi sũt minora dona gratie habuerunt.inferiores ꝙstituti sunt sapia dei.equo moderamine cuncta ordinantis.

¶ Hcõm quid considerãda est differẽtia facultatis arbitrij.qꝫ nec minor tenuitas nature infirmitatẽ.nec minor cognitio sapie ignorãtiaꝫ.nec inferior libertas necessitatẽ induat.

In ipsa facultate arbitrij dꝛa aiaducrtenda est ꝑm differentẽ nature virtutẽ.ꝛ differentem cognitõis ꝛ intelligẽtie vim. Et sicut differẽs vigor ꝛ subtilitas nature infirmitatẽ non adducit.minorqꝫ cognitio sapie ignorantiã non ingerit.sic libras inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit

¶ Que coĩa ꝛ qualia bũerunt ãgeli.

Et.sicut in predictis angeli differebant.ita ꝛ quedã cõmunia ꝛ equalia habebãt. Qꝫ spiritus erant qꝫ indissolubiles ꝛ immortales erãt ꝛcommune omnibus ꝛ equale erat. In subtilitate vero essentie ꝛ intelligentia sapie ꝛ libertate volũtatis differẽtes erãt . Has discretões intelligibiles inuisibiliũ naturarũ ille solus comprehendere potuit ꝛ ponderare.q̃ cuncta fecit in pondere numero ꝛ mẽsura.

¶ An boni vel mali.iusti vel iniusti creati sunt angeli.ꝛ an aliqua mora fuerit inter creatõem ꝛ lapsum.

Illud quoqꝫ inuestigatõe dignum videt.qõ ꝛ a pluribꝫ queri solet. vtꝫ boni vel mali.iusti vel iniusti creati sunt ãgeli.ꝛ an aliqua mora fuerit inter creatõem ꝛ lapsum . vel sine mora in ipso creatõis exordio ceciderunt.

¶ Opinio quorũdaꝫ dicẽtiũ ãgelos i malicia creatos ꝛ sñ oi mora ruisse.

Putauerũt enim quidã angelos q̃ ceciderũt creatos eẽ malos.ꝛ nõ libero arbitrio in maliciaꝫ ordinasse.sꝫ in malicia a deo factos eẽ nec aliquã fuisse morã inter creatõem ꝛ lapsum.sꝫ ab initio apostatasse .alios vero creatos fuisse plene bõs .qui opinionẽ suam munũt autoritate Augusti.sup̃ genesim ita dicentis. Nõ frustra putari potest ab initio tpis dyabolũ cecidisse.nec cũ cæs angelis pactum aliquãdo vixisse ꝛ beatũ.sed mox apostatasse. Vnde dñs ait. Ille homicida erat ab initio ꝛ in veritate non stetit. vt intelligamus.qꝫ in veritate non steterit ex quo creatus ẽ.qui starer si stare voluisset. Idem in eodẽ. Non frustra inquit putandum est ab initõ temporis vel conditõis sue dyabolũ cecidisse ꝛ nunqꝫ in veritate stetisse Vnde

quidã in hanc maliciaz libero arbitrio non esse flexuz .sed in hac q̃uis a vero putant esse creatũ.p̃m illud beati Job. ℞ etiã inq̃r'initiũ figmenti dei quod fecit deus vt illudaf ei ab angelis eius. Et,p̃phera ait. Draco iste quẽ formauit ad illudẽdum ei tanq̃ primo fact? sit malus z inuidus dyabolus.nõ voluntate deprauatus. ℞is aliq̃z testimonijs vtuntur qui dicũt angelos qui ceciderunt creatos fuisse malos .z sine mora corruisse. Eos vero qui perstiterunt;perfectos z beatos esse creatos astruunt auctoritate Augusti.qui sup Genesim dicit per celũ significari creaturaz spiritualem.que ab exordio quo facta est z pfecta z bta est semp.

¶ Alioz sententia probabilis qui dicunt õnes angelos creatos esse bonos z aliquã fuisse morulaz inter creatõez z casum.

Aliis autẽ videf õ

nes angelos creatos esse bonos z i ipso creatõis primordio bonos extitisse id est sine vitio.iustosq̃z fuisse.i.innocentes.sed non iustos.i. virtutuz exercitium habentes. Nondum em̃ prediti erant virtutibus que stantibus apposite fuerunt in confirmatõne p̃ gratiam. Alijs vero per liberum arbitrium supbientibus.z ideo cadentibus aliquam etiã fuisse morulã aiunt inter creationem z lapsum vel confirmatõem z in illa breuitate temp̃is oñes boni erãt. non quidẽ per vsum liberi arbitrij. sed per creatõis beneficium.z tales erãt q̃ stare poterant. i. non cadere per bona creatõis z cadere p̃ liberũ arbitriũ ꝑ boterãt ei peccare z ñ peccare.sz non poterant proficere ad merituz vite nisi gratia superadderetur que addita est quibusdam in confirmatõne Et ad hoc cõfirmandum vtuntur testimonio Augusti.q̃ sup Genesim dicit angelicã naturam primo informiter creatam z celum dictam.postea formatam z luceꝫ appellatam.quando ad creatorem est conuersa.perfecta dilectiõe ei inhrẽs Vnde prius dictum est. In principio creauit deus celum z terram. z postea subditum dixit deus. Fiat lux z facta est lux.quia primo agitur de creatione spiritualis nature informis.postea de formatõe eiusdem. Ratio quoq̃z obuiat illis qui dicunt ãgelos creatos fuisse malos. Non em̃ potuit creator optimus auctor mali esse .z ideo totum erat quod ex ipso illis erat z totuz bonum erat.quoniaz ex ipso totum erat. Hoc modo probatur q̃ boni erãt omnes angeli quãdo primo facti sũt . sed ea bonitate quã natura incipiens acceperat.

¶ Probatõem Aug?.contra illos iducat qui dicunt ãgelos factos malos z verba Job determinat que illi pro se inducebant.

Ideoqz Augustꝰ.ex

terminans opinionem eoz qui angelos creatos fuisse malos putãt.auctoritate z rõe ꝓbat bonos fuisse creatos z ꝓba p̃missa bti Job q̃ illi p̃ se inducebãt quo sint intelligẽda aperit ita dicẽs sup Geneſiz. Quia inquit fecit deus valde bona. Naturã igit angelos bonã fecit.z qz iustũ est vt nullo merito hoc in aliquo deꝰ dãnet qd̃ creauit nõ naturã sed volũtatem malã puniẽdã esse credẽdum est. Nec eius naturam eẽ significatã cũ dz hoc est initiũ figmẽti dei.zc.ℌ corp? aereũ qd̃ tali volũtati aptauit deꝰ. vel ipsaz ordiatõez dei in q̃ euz etiã inuitũ fecit vtilẽ bonis vl ipsi? angeli facturã.qz etsi deus p̃sciret volũtatẽ malũ futuꝝ.fecit tñ eũ ꝓuidens quãta de illo sua bonitate essz facturꝰ figmentũ ergo dei dz.qz cũ sciz eũ deꝰ voluntate malũ futuꝝ vt bonis noceret.creauit tamẽ illum vt de illo bonis ꝓdesset.hoc autẽ fecit vt illudatur ei Illudit ei ei cũ scãs ꝓficit tẽptatio eiꝰ.sic̃ z mali hoies q̃s deus ma-

los futuros preuidens. creauit tamen ad scōrum vtilitatem. Illudūtur cum prestat sanctis eor temptatōe profectus. sed ipe dicatur initium: quia precedit antiquitate et principatus malicie. Hec ār illusio fit āgelis malis et hoīb⁹ per āgelos sanctos. qz subdit eis angelos malos et hoīes malos vt non quantum nitūtur. sed quantū sinuntur possunt Ecce aperte ostendit qualiter predicta verba Job intelligēda sint. et angelicā naturā bonā creatā asseruit.

¶ Quomodo itelligēda sint verba domini pmissa disserit euidēter. tradens āgelos esse creatos bonos. et post creationem cecidisse.

Deinde qualiter

verba domini que supra posuit accipiēda sint aperit vbi etiā sua et que predixit verba determinat. euidenter docēs āgelos fuisse creatos bonos. t post creationem interposita aliqua morula cecidisse ita inquiens. Qz putatur diabolus nunqz in veritate stetisse. nunqz beatam vitam duxisse. sed ab initio cecidisse. non sic accipiendū est. vt malꝰ a bono deo creatus esse putetur. quia ab initio non cecidisse diceretur. Non em̄ cecidit si talis id est malus factus ē a quo ei caderet. factus ergo prius statim a vēritate se auertit. propria potestate delectatus. beateqz vite dulcedinem non gustauit. quam acceptaz n̄ fastidiuit. sed nolendo amisit. Sui ergo casus prescius esse non potuit. quia sapientia fructus est pietatis. Continuo autem vt factus est cecidit. nō ab eo quod accepit. sed quod acciperet si deo subdi voluisset. Ecce hic aperte declarat angelos bonos eē creatos t pt̄ creatōem cecidisse t fuit ibi aliqua morula licz breuissima Quod Origenes confirmat super ezechielē dicēs. Serpens hostis contrarius veritati. non tamen a principio neqz statim super pectus t ventrem suum ambulauit. sicut Adam t Eua non statim pēccauerūt ira t serpens aliquādo non serpens cū in paradiso delicias morabatur. Beꝰ em̄ malicia non fecit. Ecce hic aperte dicit post creatōem interposita morula cecidisse. Ideoqz illa verba sic accipienda videntur. homicida erat ab initio vel mendax. i. statim post initiū quādo sibi dei equalitatem promisit t seipsum occidit. qui homo dicitur in euangelio. nec in veritate steterit. quia i ea nō fuit. sz ab initio temporis. i. statim pt̄ initium temporis apostatauit. Potest etiam sic accipi illud. Ab initio homicida fuit vel mendax id est ex quo homo fuit conditus quē per inuidiā in mortē precipitauit t fallaciter seduxit. Exp̄ dictis igitur liquet ōnes angelos bonos esse creatos t post creatōem quosdaz cecidisse a bono quod habuissent si perstitissent.

Qz triplex fuit in angelis sapia ān casum vel confirmatōem.

Hic queri solz quā

sapiētiam habuerint ante casum vel cōfirmatōem. Erat in eis naturalis cognitio triplex qua sciebant q̄ facti erant t cum quo facti erāt. Et habebant aliquā boni t mali noticiā intelligentes quid appetēdū vl̄ r̄spuendū illis forz

¶ An aliquam dei habuerint dilectionem vel sui inuicem

Bolz etiam queri

vtz aliqz dei vel sui inuicē dilectōem habuerīt. Ad qō dici pt̄. qm̄ naāalem bēbāt dilectōez vt memoriā intellectū t ingeniū qua deū t se aliquatenus diligebāt. p quā tm̄ non merebantur.

¶ Distinctio. iiij.

¶ An pfectos t bonos creauit dē⁹ angelos. an miseros t imperfectos

Post hec viden

dum est vtz pfectos t brōs creauit deus angelos an mise-

ros ⁊ imperfectos. Ad quod dici põt q̃ nec in beatitudine nec in miseria creati sunt. ¶ Miseri ante pcm̃ esse non potuerũt. qz ex peccato miseria est. Nam si non fuisset pcm̃. nulla esset miseria. Beati quoq; nunq̃ fuerũt illi qui ceciderunt. qz sui euentus ignari fuerũt. id est pcti ⁊ supplicij futuri. Si em̃ lapsum suũ p̃sciuerũt. aut vitare voluerunt. ꝟ non potuerũt. ⁊ ita erãt stulti ⁊ maligni. Ideoq; dicimus qz nõ erant p̃scij euentus sui. nec eis data est cognitio eoz̃ que futura erãt sup̃ eos Boni vro et qui pstiterũt. forte sue beatitudinis p̃scij fuerũt. Unde Aug⁹. sup̃ gen̄. ¶ Quo inquit btũs int̃ ãgelos fuit qui futuri pcti atq; supplicij p̃scius non fuit. ¶ Queriť autem cur nõ fuerit. forte deus dyabolo reuelare noluit quid facturus vel passurus essz. Ceteris vro reuelare voluit q̃ in vrita. te mansuri eẽnt. His vrbis videť Augustin. significare q̃ angeli. q̃ corruerunt non fuerunt p̃scij sui casus. ideoq; beati nõ fuerunt. ⁊ q̃ angeli q̃ perstiterẽt beatitudinẽ sibi affuturam p̃scierunt atq; de ea certi in spe extiterunt. vnde q̃dammodo iã beati erãt. ⁊ reuera si ita fuisset. posset dici illos aliquo mõ fuisse btõs. alios vro qui nescierũt euentum suum non.

¶ Qz opinando hec dixerit. non asserendo. s. q̃ angeli qui pstiterũt p̃scij fuerunt sui boni

Bz hec magis opi

nando ⁊ querendo dicat Augustin⁹. q̃ asserendo. Unde ⁊ huic opinioni opponẽs conseq̃ter subdit. Sed quare discernebant̃ illi a ceteri vt deus istis qui ad ipsos pertinerent non reuelaret alijs vro reuelarz. cũ non prius sit ipse vltoz q̃ aliquis pctoz. nõ em̃ damnat deus innocentes. Hic videť innuere q̃ non peccaturi futuꝝ. malũ. nec q̃ mansuri futuꝝ bonum reuelauerit. Jõ qz nec illi qui ceciderũt vnq̃. nec illi q̃ pstiterũt vsq̃ ad consũmatõem beati fuerũt. qz beati non poterãt esse. si de beatitudine certi nõ erant. vel si dãnationis incerti erãt. Unde Aug⁹. i eodem. Dicere inquit de angelis q̃ i suo genere beati esse p̃nt. dãnationis vel saluti incerti. quib⁹ nec spes essz q̃ mutandi essent in meli⁹: nimia p̃sumptio est. quo em̃ beati esse possunt quib⁹ est incerta sua beatitudo.

¶ Summa colligiť predictoꝝ confirmãs oẽs angelos añ p̃firmatõez vel lapsũ non fuisse btõs. nisi q̃s beatitudine accipiat illum statũ innocẽtie i quo fuerunt ante casum.

His predictis con

sequitur q̃ angeli q̃ corruerẽt nũq̃ beati fuerẽt nisi btitudinẽ aliq̃s accipiat illuz statũ innocẽtie in q̃ fuerũt añ pcm̃. Illi vo q̃ pstiterũt suã autẽ btitudinem futurã do reuelãte p̃sacrũt. ⁊ ita spei certitudine aliq̃ mõ bti fuerũt. vel i certi extiterũt sue btitudis ⁊ ita aliť beati nõ fuerũt q̃z reliqui q̃ ceciderũt mihi autem quod posteri⁹ dictum est. probabili⁹ videtur

¶ Responsio ad id qđ querebať an ãgeli essent creati p̃fecti. an impfecti. ⁊ dz q̃ perfecti fuerunt ꝼm aliquid. ⁊ imperfecti ꝼm aliquid.

Ad hoc autẽ quod

q̃rebať vtz pfecti vel impfã fuerint creati. dici põt q̃ quodã mõ pfã fuerit ⁊ q̃dam alio mõ impfã. Mõ em̃ vno mõ dicitur aliq̃d pfectũ ꝼ pluribus

¶ Qz tribus modis dz pfcm̃ ꝼm tps ꝼm naturã. ⁊ vniuersaliter pfectum.

Dicitur nãq; per

fcm̃ trib⁹ modis. Est ei pfcm̃ ꝼm tps. ⁊ etiam perfectum ꝼm naturam. ⁊ etiam perfectum vniuersaliter. Scõm tẽpus perfectum est quod habet quicquid tempus requirit. ⁊ conuenit ꝼm tempus haberi. ⁊ hoc modo ange-

li erant perfecti ante confirmationē vl lapsum. Scōm naturā perfectū est qđ habz quicqđ debitū est vel expedit nature sue ad glorificatōem. & hoc modo perfecti fuerūt angeli post confirmatō nem. & erunt sancti post resurrectionē Vniuersaliter & summe pfectū est cui vnqz nihil deest. & a quo vniuersa peruenūt quod est solius dei. Prima igitur perfectio est nature condite. secunda nature glorificate. & tercia nature increate.

¶ Predicta tangit breuiter addēs q̄les fuerit angeli in conuersiōe & auersiōe.

Quales fuerūt an

geli in creatōe ostensum est boni. s. & nō mali. & iusti. i. innocētes & pfecti quodāmodo. alio vero impfecti. beati vero non fuerūt vsqz ad confirmatōem. nisi beatitudo acapiat vt iam dictū est ille status innocentie & bonitatis in q̄ conditi sunt. ¶ Distinctio. v

¶ De confirmatōe & conuersione stātium & auersione & lapsu cadētium

Post hec cōsi

derato adducit inq̄rere quales effecti sint dū diuidere tur auersione & cōuersione. post creatō nem nāqz mox quidā conuersi sunt ad creatorē suū. quidam auersi. Conuerti ad deū sunt ei charitate adhērere. auerti odio hāe vl inuidere Inuidie nāqz mat est supbia. qz voluerūt se pari ficare deo. in conuerso q̄si in speculo fulcere cepit dei sapia qua illuminati sūt. auersi vero excecati sūt. Et illi quidez conuersi sūt & illuminati a deo grā apposita. Isti vero sunt excecati nō i missione malicie. sed ex desertōe grē a q̄ deserti sunt. nō ita q̄ prius dedita subtrahēret. sed qz nunqz est apposita vt cōuerterent. hec est ergo auersio & auersio q̄ diuisi sūt q̄ natura boni erat vt sint alq̄ supza illud bonū qđ habebāt p iusticiam boni. alq̄ illo corrupto p culpā ma

li. auersio iustos fecit. & auersio iustos vtraqz fuit volūtatis. & volūtas vtrinqz libertatis ¶ cēs q̄d sit

¶ De libero arbitrio breuit tangit do

Habebāt enim om

nes liberū arbitriū qđ est libera ptās. & habilitas volūtatis rōnalis. Poterāt eni volūtate eligere q̄libz & rōe iudicare. i. discernere. in q̄b⁹ pstat liberū arbitriū. Nec creati sūt volētes auerti & auerti. sed habiles ad volendū & vl illō & pt⁹ creatōem spōtanea volūtate. alq̄ elegerūt malum. alq̄ bonū & ita discreuit de⁹ lucē a tenebris. sic dicit scriptura. i. angelos bonos a malis. & lucē appellauit die. & tenebras noctē. quia bonos angelos gratia sua illuminauit malos vero excecauit

¶ Pt⁹ creatōez aliq̄d datū est stātib⁹ p qđ auerterent nec merito aliquo sez gratia cooperans

Si autez queritur

vtz pt⁹ creatōez auerb aliq̄d collatuz sit p qđ auerterent. i. diligerēt deū. dicim⁹ qz est eis collata grā cooperans. sine q̄ non pt pficere rōnalis creatura. ad meritū vite. Cadere eni pōt p se. sed pficere nō pōt sine grā adiuuante.

¶ Qua grā indigebat angel⁹. & q̄ nō

Non indigebat an

gel⁹ grā p quā iustificaret. qz malū nō erat. sed qua ad diligendū deū pfecte & obediendū adiuuaret. Cooperans quidez grā dz qua iustificat impiū. i. de impio fit pius. de malo bon⁹. Cooperans vo q̄ iuuat ad bñ volēdū efficacit. & deū pze oīb⁹ diligendū & ad operandū bonum & ad pseuerandū in bono & huiusmodi. de quib⁹ postea plenius agem⁹

Data est ergo angel⁹ qui pstiterūt cooperans grā p quā cōuersi sūt vt deū pfecte diligerēt. Cōuersi q̄ sūt a bono qđ hēbant nō pdito ad maius bonū qđ non habebāt. Et est fcā ista conuersio

per gratiam coopantem libero arbitrio. q̄ gra alijs q̄ ceciderūt apposita fi fuit.

¶ An sit imputandū illis q̄ auersi sūt

Ideoqz a quibus

dā obijci solet non esse imputāduz illi qui auersi sunt t non ꝓuersi. qz sine gratia conuerti nō poterāt. Hz illa nō est eis data. nec culpa illoz fuit q̄ non est data. qz in eis nulla culpa adhuc precesserat. Ad qd dici pōt qm̄ quib ap posita est ipsa gra. non fuit ex meritis eoz. Alioquin iā non eēt gratia si ex merito qd essz añ gratiā daretur.

¶ Qua culpa gratia non est data eis qui ceciderunt

Quod vero aliis ñ

est data. culpa eoz fuit. qz cum stare possent noluerūt quisqz gra apponere tur. sicut alij pstiterūt tunc illis caden tibus p superbiā eis gratia est apposita Apte ergo cadentiū culpa in hoc dep̄ hendi pt. qz licz sine gratia nequirēt p ficere quā nondū acceperant. p id tamē quod eis collatum erat in creatōe po terāt nō cadere. i. stare. quia nihil erat quod ad casum eos compelleret. Ex sua spontanea voluntate declinauerūt. qd si non fecissent qd datum est alijs. vti qz daretur t isris.

¶ Qz angeli in ipsa confirmatōe beati fuerunt. sed vtz eam meruerint p gra tiam tunc sibi datā. ambiguū est. de b em̄ diuersi diuersa sentiunt.

Hic queri solz vtz

in ipsa confirmatōe beati fuerint ange li. t an ipsam btitudinez aliquo modo meruerint. Qz in ipsa confirmatōe be ati fuerint plures testantur auctorita tes. t ideo pro cōstanti habendum est Utz vero p gratiā tunc sibi dataz ip sam beatitudinē meruerint ambiguuz est. Quibusdam em̄ placet q̄ eam me ruerint p gram quā in confirmatōe p ceperunt. simulqz in eis meritū t pre miū fuisse dicunt. nec meritum precel sisse ꝓmiū tpe. sed causa. Alijs autem videt q̄ btitudinez quā receperunt in confirmatōe p gram tunc appositā nō meruerint. dicentes tunc nō fuisse eis collatā gratiam ad merendum. sed ad beate viuēdum. nec tunc eis datum es se bonum quo mererētur. sed quo feli citer fruerent. Qd autem tunc in ꝓmi um acceperunt p obsequia nobis exhi bita ex dei obedientia t reuerētia me reri dicūtur. t ita premiū precessit me rita. t hoc mihi magis placere fateoz.

Distinctio. vi.

¶ Qz de maiozibus t minozibus qui dam ceciderunt. inter quos vnus fuit cellioz. s. lucifer

Preterea sciri

opoztet qm̄ sicut de maiozib9 t minozib9 quidā perstiterūt ita de vtroqz gradu quidā cozruerūt. Inter ꝗs vnus fuit ōmb9 alijs cadēti bus excellentioz. nec int̄ stātes aliqs fuit eo dignioz. sic testimonijs auctozi tatū monstrat. Ait em̄ Job. Ipe pri cipiū viaz dei. Et in ezech. legit Tu sig naculū similitudis plen9 scia t pfectio ne decoz9 in delicijs paradisi dei fuisti. qd exponēs Grego. ait. Quāto magis in eo subtilioz est natura eo magis i illo imago dei simil insinuat impssa. Item in Ezech. legit. Omnis lapis pretio sus opimentū eius. i. oīs angel9 quasi opimentū erat. qz vt dic Grego. In alioz cōpatōe ceteri darioz fuit Ihūs t vocatus est lucifer. sic testat Isaias Quō iast ceciditi lucifer q̄ mane oz bari rc. qui nō vn9 ozdo. Ex vn9 spirit9 accipiend9 est. q̄ teste Isid. pt9 cēz crea t9 ē eminētiā nate t pfūditatē scie sue ppēdēs. in suū creatozē supbiuit intm̄ q̄ etiā do se eqre voluit. vt in Esa. dz In celū ascēdā sup̄ astra celi. t exalta bo soliū meū t ero silis altissimo. Si milis q̄dē do eē voluit. nō p imitatio nē. Ex p equalitatē potentie

¶ Unde ⁊ quo ⁊iectus fuit merito sue superbie.

Et tante superbie

merito ⁊ celo. i. ⁊ empireo celo ī quo cum alīs fuerat ⁊iectus est in istū caliginosum aerē cū omnibus sue prauitatis consortibus. Nā vt iohānes ait in apocal'. Draco ⁊ celo cadens. secū tertiam partem stellarū traxit. qz lucifer alīs maior non solus cecidit. ꝫ cuz eo alī multi qui ei in malicia consenserunt. eosqz cadētes huius caliginosi aeris habitaculū recepit. Et hoc ad nostram probationē factuz est vt sint nobis causa exercitatōis. Unde apostol' Colluctatio est nobis aduersus principes ⁊ potestates mundi hui⁹ ⁊ aduersus rectores tenebraz harum contra spūalia nequicie in celestib⁹. Quia demones qui sunt spūales ⁊ nequā. in ꝫ turbulento aere nobis propinquo qđ celum appellaf habitant. Unde ⁊ dyabolus aeris princeps đr.

¶ Qz non est concessum eis habitare in celo vel in terza.

Non enī eis est cō

cessum habitare in celo. qz clarus loc⁹ est ⁊ amenus. Nec in terza nobiscum ne homines nimis infestarent. sed iuxta apostoli petri doctrinā in epistola canonica traditaz. in aere isto caliginoso q̄ eis quasi carcer vsqz ad temp⁹ iudicij reputatus est. Tunc autē detruden tur in baratz inferni. ꝫm illō. Ite maledicti in ignem eternū qui preparatus est dyabolo ⁊ angelis eius.

¶ Qz demones alī alīs presunt ⁊ habent etiam alias prelatiōes.

Et sicut inter bo

nos angelos alī alīs presunt. ita ⁊ inter malos alī alīs prelati sunt. ⁊ alī alīs subiecti. Nēdiu enī durat mūd⁹ angeli angelis. ⁊ homines homīb⁹. et demones demonibus presunt. sed ī futuro omnis euacuabiť prelatio vt docet apostolus. Habent quoqz ꝫm modum scientie maiozis vel minozis. prelationes alias maiozes vel minozes. Quidam enī vni prouincie. alī vni homini. alī vnō vicio presunt. Unde đr spūs superbie. spūs luxurie ⁊ huiusmodi. qz de illo vicio maxime potest homines temptare a quo nominatur. Imō est etiam q̄ nomine demonis diuine vocantur. s. māmona. est enī nomē demonis māmona. quo nomine vocanť diuitie ꝫm syrā linguā Hoc āt nō ideo est q̄ dyabolus ī potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit. ꝫ quia eis vtitur ad hominū temptationem ⁊ deceptionem.

¶ An omnes demones sint in hoc aere caliginoso an aliqui sint in inferno.

Volet autez queri

vtrum ōnes in isto aere caligniso sint. an iam aliqui sint ī inferno Qz in infernum quotidie descendant aliqui demonum verisimile est qui aīmas illuc cruciandas deducunt. Et q̄ illic aliqui sp̄ sint alternatis forte vicibus nō procul est a vero qui illic animas detinēt atqz cruciāt. Qz autez malox anime illuc descendūt atqz ibi puniātur. ex eo constat q̄ xp̄s ad inferos descendit. vt iustos qui ibi tenebanť educeret. Si ei iusti illuc descendebāt. multo magis iusti ⁊ sicut tradit auctozitas cū iustos eduxit. iniquos ibi reliquit. Demozdit enī infernum. non absorbuit.

¶ Quidam putant lucifex in inferno religatum ex quo temptauit xp̄m ⁊ victus est. quem primū hominē temptasse ⁊ uicisse dicunt.

De lucifero autez

quidam opinantur q̄ ibi religatus sit. ⁊ ad nos temptādos non habeat nūc accessum. qz in apocal'. legitur. Cū consummati fuerint mille anni. soluet sathanas de carcere suo ⁊ exiet ⁊ seducet

gentes. quod erit nouissimo tempore antixpi. quãdo erit tanta tribulatio. vt etiã si fieri potest moueant electi. Quẽ ibi religatũ dicũt ab eo tpe quo tẽptauit dñm in deserto. vel in passione. et victus est ab eo. Ipsũ putant primũ hominẽ tẽptasse et vicisse. et secundo deũ. sed ab eo victuz esse. et ideo in inferno religatum. Alij autẽ putant exq̃ cecidit p peccati sui magnitudine. illic fuisse dimersum

¶ Qz Lucifer modo nõ habet potestatem quã habebit tpe antixpi

Sed siue i infernũ

dimersus sit. siue nõ. credibile est non eũ habere facultatẽ accedendi ad nos quã habebit in tpe antixpi. in quo fraudulenter ac violẽter operabit. Et ideo forte dicẽ tunc soluend⁹. quia tũc dabitur ei a deo potestas temptandi homines. quã modo non habet

¶ Qz dæmones semel victi a sanctis nõ accedunt amplius ad alios.

Aliis quoqz qui a

sanctis iuste et pudice viuẽtib⁹ vincunt potestas alios tẽptandi videt adimi. Unde Origenes. Puto inqt sane q̃ sancti repugnãtes aduersus istos incẽtores et vincentes minuãt exercitũ demonũ. vel q̃ q̃plurimos eorũ interimant. ne vltra fas sit illi spiritui qui ab aliq̃ sãcto caste et pudice viuẽte victus sit. impugnare iteꝝ alium hominẽ. hoc ãt quidã putãt itelligẽdũ tm̃ de illo vicio i q̃ supar⁹ẽ vt si de superbia aliquẽ viz. scm̃ tẽptat et vincat. vlteri⁹ nõ liceat ei illũ vel aliũ de superbia tẽptare

Distinctio. vij.

¶ Qz boni angeli sint a deo cõfirmati per gratiã vt peccare nõ possint. et mali ita obdurati in malo vt bene viuere nequeant

Quia dictũ est q̃ angeli qui perstiterunt per gratiam dei confirmati sunt et qui ceciderũt a gratia dei deserti sũt et boni quidẽ intantũ cõfirmati sunt per gratiã q̃ peccare neq̃unt. mali vero per malicia adeo sũt obstinati. q̃ bonã voluntatẽ hãe siue bene velle nõ valẽt. etsi bonũ sit q̃ aliq̃n volũt. Volũt ei aliq̃n aliq̃d fieri qđ deꝰ vult fieri. et vtriqz illud bonũ ẽ et iustũ fieri nec tñ bona voluntate illud volũt. nec bñ illud volũt

¶ Qz vtriqz liberũ arbitriũ habent. nec tamẽ ad vtrũq̃ flecti possunt

Sed cuz nec boni

peccare possint. nec mali bene velle vel bene opari videt q̃ iã nõ habeãt liberũ arbitriũ. qz in vtrã q̃ partez flecti non possunt. cũ liberũ arbitriũ ad vtrũq̃ se habeat. Unde Hiero. in tractatu de filio dicit. Bonꝰ deus ẽ in quẽ peccatũ cadere nõ pt. cetera cũ sint liberi arbitrij in vtrã q̃ partẽ flecti pñt. Hic dicere videt q̃ õnis creatura in libero arbitrio constituta. pt flecti ad bonũ et ad malũ. Qđ si ẽ. ergo et boni angeli et mali ad vtrũq̃ flecti pñt. ergo et boni pñt fieri mali. et mali boni. Ad qđ dicimus qz boni tanta gratia cõfirmati sunt. vt neq̃ant fieri mali. et mali adeo in malicia obdurati sũt. vt nõ valeãt fieri boni. et tñ vtriqz habẽt liberũ arbitriũ. qz et boni nõ aliq̃ cogente necessitate. sed ꝓpria ac spontanea voluntate p gratiam quidẽ aduti bonũ eligunt et malũ respuũt. et mali quidẽ similiꝰ spontanea voluntate a gratia destituti. bonũ vitant et malũ sequũtur. Et habẽt mali liberũ arbitriũ. ꝫ deꝓssũ arq̃ corruptum q̃ surgere ad bonũ nõ valent.

¶ Qz boni post confirmationẽ liberi⁹ habent arbitriũ q̃ ante

Boni vero arbitriũ

multo liberi⁹ habẽt p⁹ cõfirmationẽ q̃ ante. Ut enim Aug⁹. tradit in ench. Illo ideo carẽt libero arbitrio. qz male velle nõ pñt. multo q̃ppe liberi⁹ est arbitriũ

quod nō potest seruire peccato'. Neq; culpanda est volūtas. aut volūtas nō est. aut libera dicēda nō est q̄ beati esse sic volunt vt esse miseri non solum nolint sed nec prorsus velle possint Non possunt itaq; boni angeli velle malum. vel velle esse miseri. neq; hoc habēt ex natura. ꝫ ex gratie beneficio. Ante gr̄e nanq; cōfirmationē potuerūt peccare angeli. ⁊ quidā etiā peccauerūt. ⁊ dēmones facti sunt. Vñ Aug⁹. in libro cōtra maximinū Creatura⁹ natura celestiū mori potuit. q̄ peccaē potuit Nā ⁊ angeli peccauerunt ⁊ dēmones facti sunt. q̄rū diabol⁹ est princeps. ⁊ q̄ non peccauerīt peccare potuerūt Et cuicūq; creature rōnali p̄statur vt peccare non possit. nō est hoc nature p̄prie. ꝫ dei gr̄e Idoq; sol⁹ deus ē q̄ nō gratia cuiuscq; sed natura sua nec potuit nec potest nec poterit peccare Ecce hic insinuat̄ q̄ angeli ante cōfirmationē peccare potuerīt ꝫ post cōfirmationē nō possunt. Et q̄q̄ potuerūt fuit eis ex libero arbitrio q̄d est eis naturale Q̄ vero mō nō possūt peccare. nō est eis ex natura. i. ex libero arbitrio sed ex gratia. ex q̄ gratia etiam est vt ipsū libez arbitriū iam nō possit seruire peccato

¶ Q̄ post cōfirmationē angeli non possunt ex natura peccare sicut ante. nō q̄ debilitatum sit eorum arbitrium. sed confirmatum

Non ergo post con

firmationē angeli de natura. sicut ante peccare potuerūt. nō q̄ libez arbitriuz eoz debilitatū sit per gratiā. sed ita potius cōfirmatū. vt iā p illud nō possit bonus angel⁹ peccare. q̄d vtiq; non est ex ipso libero arbitrio. sed ex gratia dei. Q̄d ergo Ihēronim⁹ ait. Cetera cum sint liberi arbitrij. possūt flecti i vtrāq; partē. accipi oportet sm statū in quo creata sūt. Talis enī ⁊ homo ⁊ angel⁹ creatus est. q̄ ad vtrūq; flecti poterat. sed postea boni angeli p gratiā ita confirmati sunt. vt peccare non possint. ⁊ mali ita vicio obdurati vt bene viuere nequeāt. Similiter etiā illud Isidori intelligendū est. angeli mutabiles natura. īmutabiles sūt gratia. q̄ ex natura in p̄mordio sue cōditionis mutari potuerūt siue ad bonū siue ad malū. ꝫ post gratiā ita bono addicti sūt vt mutari nequeant Ad hoc enī repugnat gratia. non natura

¶ Q̄ mali angeli viuacē sensū nō p̄diderunt. ⁊ quibus modis sciant

Et licet mali āgeli

ita per malitiā sint obstinati. viuaci tñ sensu nō penit⁹ sūt p̄uati. Nā vt tradit Isidor⁹ triplici acumine sapiētie vigent dēmones. s. subtilitate nature. experientia rēpor. reuelatōne supnor spirituū. Hoc hoc etiam Aug⁹. ait. Spūs mali quedā vera de tpalib⁹ rebus noscere p̄mittūtur. partim subtilitate sensus. partim experientia tpm callidiores, p̄ter tā magnā longitudinē vite. partim sanctis angelis. q̄d ipi ab ōmpotenti deo discūt iussu ei⁹ sibi reuelātib⁹. Aliqñ aūt idē nepbandi spūs. ⁊ q̄ ipsi acturi sunt velut diuinando p̄dicunt.

¶ Q̄ magice artes virtute ⁊ scīa diaboli valent. q̄ virtus ⁊ scīa est ei data a deo vel ad fallendū malos. vel ad mouendum vel exercendū bonos

Quorum scientia

atq; virtute etiā magice artes exercent quibusdā tamen tā scientia q̄ potestas a deo data est vel ad fallendū fallaces vel ad mouendū fideles. vel ad exercēdam p̄bandā q̄z instor patientiā. Vñ Augustin⁹ in libro tercio de trinitate. Video inquit infirme cogitationi q̄d possit occurrere. Cur sc̄z ista miracula etiā magicis artib⁹ fiant. Nam ⁊ magi pharaonis serpentes fecerūt. ⁊ alia q̄z illud est amplius admirandū quomō magor potentia que serpentes facere potuit. vbi ad muscas minutissimas.

ſcz cinifes vntū est. omnino defecit. q̄ tercia plaga egipt⁹ cedebaſ. Ibi certe defecerunt magi dicentes. Digitus dei est hic. vbi intelligi daſ. nec ipſos quidē angelos trāſgreſſores. ⁊ aereas poteſtates in vnā iſtā caliginē tanq̄ in ſui generis carcerē. ab illius ſublimis ethere puritatis habitatione detruſos. p̄. quos magice artes poſſunt quicq̄d poſſūt aliq̄d valere. niſi deſup data poteſtate. Daſ aūt vel ad fallendū falla/ces. ſicut in egiptios ⁊ in ipſos etiam magos data ē. vt in eoꝝ ſpirituū opatione indicarēt admirandi a quib⁹ fie/bant dānandi. vel ad monēdū fideles ne tale aliq̄d facere p magno deſide/rent. ꝓpter qđ etiā nobis in ſcriptura ſunt ꝓdita. vel ad exercēdā p bandā q̄ et manifeſtandā iuſtoꝝ patientiā

¶ Ex trāſgreſſoꝝib⁹ angelis nō ſeruit ad meritū materia rerū viſibilium

Nec putandū eſt

iſtis trāſgreſſoꝝib⁹ angelis ad meritū ſeruire hanc viſibiliū rerū materiā. ſed deo pot⁹ a quo hec poteſtas daſ q̄tū incōmutabilis iudicat

¶ Ex nō ſunt creatores licet p̄ eos magi ranas ⁊ alia fecerūt. ſed ſolū d⁹

Nec ſane creato

res illi mali angeli dicendi ſūt. quia p illos magi ranas ⁊ ſerpentes fecerūt. nō em̄ ipſi eas creauerūt. Omniū q̄ppe rerū q̄ corporaliť viſibiliterq̄ naſcunť occulta quedā ſemina in corporeis bu/ius mundi elemētis latent. q̄ d⁹ ori/ginaliter eis indidit. Ipē em̄ creat or ē oīm rerū. qui creator eſt viſibiliū ſemi num. quia q̄cunq̄ naſcendo ad oculos noſtros exeūt. ex occultis ſeminib⁹ acci piunt ꝓgrediendi hic ꝓmordia ⁊ incre mēta debite magnitudinis. diſtinctio/neſq̄ formarum ab originalib⁹. vt ita dicam regulis ſumunt.

¶ Sicut parētes nō dicūť creatores filioꝝ nec agricole fruguꝫ. ita nec boni angeli nec mali. etſi p̄ eoꝝ miniſte/rium fiant creature

Sicut ergo nec pa

rentes dicim⁹ creatores hoīm. nec agri colas creatores fruguꝫ. q̄uis eoꝝ ex/trinſecus adhibitis motib⁹. iſta creāda dei d⁹ interi⁹ operať. ita nō ſolū malos ſ nec bonos āgelos fas eſt putare cre atores. ſ ꝓ ſubtilitate ſui ſenſus ⁊ cor/poris ſemina iſtaꝝ rer⁹ nob occultio/ra noueŕt. ⁊ ea p cōgruas tēpratiōes elementoꝝ latēter ſpargunt. atq̄ ita gignendaꝝ rer⁹ ⁊ accelerandoꝝ incre/mentoꝝ p̄bent occaſiones. ſ nec boni hec niſi quātū d⁹ iubet. nec mali hec in/iuſte facūt niſi quātū ipē iuſte pmittit Nā iniqui malicia volūtatē ſuā habet iniuſtā. ptātē aūt nō niſi iuſte accipit. ſiue ad ſuā pnā. ſiue ad alioꝝ. vel pe/nam maloꝝ vel laudē bonoꝝ

¶ Sicut iuſtificationē mētis. ita crea/tionē rerum ſolus deus operatur. licet creatura exterius ſeruiat

Sicut ergo mentē

noſtrā iuſtificando formare nō p̄t niſi d⁹. p̄dicare aūt extrinſec⁹ euāgelium etiā hoīes poſſunt. nō ſolū boni p veri/tatē. ſ etiā mali p occaſionē Ita crea/tionē rerū viſibiliū d⁹ interi⁹ operatur. ex terioꝝ aūt operationes atq̄ contēpe/rationes ſiue occaſiones ab angelis tā bonis q̄ malis vel etiā hoīb⁹ adhibēt̄ Sed hec ab hoībus tāto difficili⁹ adhi benť quāto eis deſūt ſēſuū ſubtilitates et corporū nobilitates in mēbris tetre nis ⁊ pigris. Nā q̄libet cunq̄ angelis vicinas cauſas ab elemētis cōtrahere. quāto facilius ē. tāto mirabiliores in hmōi opibus eoꝝ exiſtūt celeritates. ſ nō ē creator niſi q̄ ꝓncipaliť iſta for/mat. nec quiſq̄ hoc p̄t niſi vn⁹ creator d⁹ Aliud eſt em̄ ex intimo ac ſummo cauſaꝝ cardine cōdere ac miſtrare crea turā. qđ facit ſolus creator d⁹ Aliud autem pro diſtributis ab illo viribus

et facultatib⁹ aliquā opationē fozin/ secus admouere. vt tūc vel tunc. sic vel sic exeat qđ creaī. Ista quippe oziginaliter ac p̄mozdialit̄ in quadā textura elementoz cūcta iam creata sūt. Ez acceptis opoztunitatib⁹ pzodeunt.

¶ Oz angeli mali multa possunt per nature vigoze. q̄ non possunt ,pter dei vel bonoz angeloz ,phibitionē. id est quia non permittuntur.

Illud quoqz sciendum est. q̄ angeli mali quedā possūt p̄ nature subtilitatē. q̄ tamē nō possūt ,pter dei vel bonoz angeloz ,phibitionem. i. quia nō p̄mittūtur illa facere a deo vel ab ā̄gelis bonis. Possent vtiqz omnes facere q̄ ranas serpētesqz fecerūt Quedā vero non possunt facere. etiaz si permittā̄tur ab angelis superiozibus quia nō p̄mittit deus Vnde Augustinus in libzo tercio de trinitate. Ex ineffabili potētatu dei fit. vt quod possent mali angeli si p̄mitterētur. ideo nō possunt quia nō p̄mittūtur. Neqz enī occurrit alia ratio cur nō potuerūt facere omnes qui ranas serpētesqz fecerūt. nisi quia maioz aderat dominatio ,phibentis dei p̄ spiritūsanctū. Qđ etiā magi confessi sunt dicentes. Digitus dei est hic. Quid autē possint per naturā. nec possint ,pter ,phibitionē. z quid p̄ ipsius nature sue conditionē facere non sinantur homini explozare difficile est immo impossibile. Nouim⁹ hominem posse ambulare. z neqz hoc posse si nō p̄mittaī. volare aūt nō posse etiā si p̄mittatur. Sic z illi angeli quedā p̄nt facere si p̄mittanī ab angelis potētioribus ex imperio dei. quedā vero non possunt etiā si ab eis p̄mittanī. qz ille non p̄mittit. a quo illis est talis nature modus. qui etiam per angelos suos illa plerumqz non permittit que concessit vt possint.

¶ Distinctio. viij.

¶ Utrū angeli ōnes cozpozei sint. quod quibusdā visū est. quib⁹ Augustinus consentire videtur dicens oēs angelos ante casū habuisse cozpoza tenuia z spiritualia. sed in casu mutata in deterius malorum cozpoza. vt in eis possent pati.

Solet etiaz in questione versari apud doctos vtrū angeli ōnes boni sez z mali cozpozei sint. id est cozpoza habeant sibi vnita. Quod aliqui putāt innitētes verbis Augustini qui dicere videtur. q̄ angeli omnes ante confirmationem vel lapsum cozpoza aerea habuerint. de purioze ac superioze aeris parte fozmata. ad faciendū habilia. non ad patiendum. z angelis bonis qui p̄stiterūt talia conseruata sūt cozpoza. vt in eis possint facere et non pati. que tante sūt tenuitatis vt a moztalibus videri non valeant. nisi superuestita aliqua grossioz fozma. qua assumpta videntur. deposita qz videri desinunt. Angelis vero malis mutata sunt in casu cozpoza in deteriozē qualitatem spissioris aeris. Sicut enī a loco digniozi in inferiozem locum id est in caliginosum aerem deiecti sunt. ita illa cozpoza tenuia tūs fozmata sunt in deteriozaz spissioza. in quibus posset pati a superioz elemento. id est ab igne. Et hoc Augustinus sensisse videt super Geneſim ita dicens. Demones aerea dicuntur animalia. quia cozpoz aereozum natura vigent. nec per mozte in dissoluuntur. quia p̄ualet in eis elementum aptius ad faciendū q̄ ad patiendū. Ad patiendū enim humoz et humus. ad faciendū aer z ignis aptitudinem p̄bent Transgressozes vero angeli cum p̄rincipe suo nunc diabolo tunc archangelo. non mirū si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neqz etiam hoc mirum est si conuersi sunt ex pena in aeream qualitatem qua

possent ab igne pati. Caliginoso tamē aeris teneri tantū pmissi sunt. qui eis quasi carcer sit vsq; ad tēpus iudicij. Ecce hīs verbis videt Augustin⁹ id tradere quod quidā opinant de corporibus angelor. Hoc aūt eū aliqui dixisse astruūt. non ita sentiendo. sed opinionē alior referendo. quod ex ipsius verbis dijudicare volunt quib⁹ ait. demones dicunt aerea animalia. non ait sunt Ita em̄ quidā dicebant De habitatione vero caliginosi aeris in quē detrusi sunt. nō opinando sed rei veritatē asserendo eū tradidisse dicunt. quod ipsius locutione distinctio ostendit Dicunt quoq; plurimos catholicos tractatores in hoc conuenisse atq; id concredit et docuisse. q̄ angeli incorporei sunt. nec corpora habent sibi vnita Assumunt autez aliquando corpora deo preparante ad implerionez ministerij sibi a deo iniuncti. eademq; post expletionem deponunt. In quibus corporibus hominibus apparuerūt atq; locuti sunt. et aliquando quidē locuti sunt ex persona dei sine distinctione alicui⁹ persone. aliquando ex persona patris. vel filij. vel spiritussancti.

¶ Quez deus in corporalib⁹ illis antiquis formis apparuit

Nec dubitandū ē

deum in corporalibus formis apparuisse hominibus sicut Augustinus in secundo libro de trinitate ostendit. conferens diuersa scripture testimonia. ex quibus deum in corporeis formis hominibus apparuisse probat. et aliq̄ndo ex persona dei siue distinctione alicuius dicto sub distinctione personar̄ sermonē factum esse ait.

¶ De perplexa questione quā ponit Augustinus querens an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua sit formata. an angeli q̄ ante fuerant missi. et si ipsi missi sunt. vtrū p̄pria qualitate sui spūalis corporis aliquā speciē corporalē de corpulētiori materia assumpserint. an suū proprium corpus mutauerint in speciē sue actioni aptam

Sed vbi deum ho

minibus in corporalibus imaginibus apparuisse asserit. perplexā questionez ponit. quā nec soluit querēs vtrū in illis corporalibus apparitionib⁹ creatura aliqua crearetur ad illud opus trin̄. in qua deus hominib⁹ appareret. an angeli qui ante erāt ita mittrentur. vt manentes in suis spūalibus corporibus assumerēt ex corpulēta inferior elementor materia aliquā speciē corporalem. q̄ cooptatā q̄si aliquā vestē mutarent in quaslibet spēs corporales veras quidē. an corp⁹ suū. p̄prium verterēt in spēs aptas actionib⁹ suis p virtutē sibi a deo datā Ait em̄ Aug⁹. ita in. iij libro de trinitate Querēdū est in illis antiq̄s corporalib⁹ formis et visis. vtr̄ ad hoc opus trin̄ creatura formata sit. in q̄ deus sicut tunc oportuisse iudicauit. humanis ostenderet se aspectib⁹. an angeli q̄ iam erāt ita mittebant. vt ex p̄sona dei loq̄rent assumētes corporalem speciē de creatura corporea in vsū ministerij sui. aut ipsū corp⁹ suū cui nō subdunt̄. sed subditū regūt mutantes atq; vertētes in spēs q̄s vellēt accōmodatas atq; aptas actionib⁹ suis. p̄m attributā sibi a creatore potētiā. Sz fateor excedē vires intētionis mee. vtr̄ angeli manēte spūali corporis sui q̄litate p hāc occulti⁹ operantes. assumant ex inferiorib⁹ elemētis corpulētiorib⁹ q̄ sibi cooptatū q̄si aliquā vestē mutent. et vertāt in q̄libet spēs corporales et ipsas veras. sicut aq̄ vera in vinū vertī cōuersū ē a dño. an ipsa p̄pria corpora sua trāsformāt in id q̄ volūt accōmodatū ad id q̄ agūt Sz q̄ hoz sit. q̄m hō sū nullo exemplo cōprehendere valeo sic ang̃eli q̄ h̄ agūt Attēde lector q̄ q̄stionē p̄positā nō soluit. Sz indiscussam

relinquit. vtrū angeli qui mittebātur ꝑuaris suis ꝓpꝛijs spūalib⁹ coꝛꝑoꝛibꝫ suꝫ ꝓuestirent aliq̄ coꝛpulētioꝛi spē. in qua possent videri. an ipsū coꝛp⁹ mutarēt et trāsformarent in quācunqꝫ vellent spēm. in qua possent cerni. In quibus vꝛbis videtur Augustinus attestari angelos esse coꝛꝑoꝛeos ac ꝓpꝛia ac spiritualia habere coꝛpoꝛa.

¶ Qꝛ deus in spēcie: qua deus est nunq̄ moꝛtalibus apparuit

Leterū hec velut nimis ꝑfunda atqꝫ obscura relinquēꝛtes. illud indubitant teneam⁹. ꝙ deꝰ in spēcie essentie sue nunq̄ moꝛtalib⁹ apparuit. sicut famulo suo moysi dixit. Non videbit me homo ⁊ viuet. Et in euangelio Johānis legit. Deū nemo vidit vnq̄. Visibile eīm quicq̄ non est quod nō sit mutabile. Ideo substātia siue essentia dei q̄niaꝫ nullo modo mutabilis est. nullo modo potest ꝑ seipsam esse visibilis. Qꝛomde illa omnia que patrib⁹ visa sunt. cū deus illis pꝛesentaretur ꝑ creaturā facta esse manifestum est Et si nos latet quomodo ea ministris angelis fecerit deus. ꝑ angelos tamē esse facta diam⁹. Audeo igitur fiducialiter dicere. nec deū patrē nec vꝛbū eius. nec spiritū sanctū eius qui est vnus deus ꝙ id quod est inuariabile atqꝫ idipsū e. vllo mō esse mutabilē. ac ꝙ hoc multo mun⁹ visibilem.

¶ Vtrū demones intrēt coꝛpoꝛa hoꝛminū substātialit ⁊ illabātur coꝛdib⁹. an id ꝑ effectum dicatur.

Illud etiaꝫ cōsideratioꝛi dignū videtur. vtrū demones siue coꝛpoꝛei siue incoꝛpoꝛei sint. hominū substātialit intrēt coꝛpoꝛa. eoꝛūq̄ animabus illabant. an ideo intrare dicantur. quia malicie sue effectū ibi exꝛercent dei ꝓmissione. oꝛꝛimēdo atqꝫ vꝛando eas. vel in peccatū ꝙ volūtate sua tralxendo. Qꝛ in homines introeant atq̄ ab eis expulsi exeant. euangeliuꝫ apte declarat. cōmemoꝛans demonia in quosdā ingressa. ⁊ ꝑ xp̄m deiecta. Sed vtrū ꝑm substantiam fuerint ingressa an ꝓpter mali effectū dicantur. nō adeo pꝛspicuū est. De hoc aūt Benadius in diffinitionib⁹ ecclesiasticoꝛ dogmatū ait. Demones per energiam operationē nō credim⁹ substātialit illabi animē. sed applicatione ⁊ oppꝛessione nequā. Illabi aūt menti illi soli possibile est q̄ creauit. qui natura subsistēs incoꝛpoꝛeus capabilis est sue facture. Ecce hic videt insinuari ꝙ substantialit non illabantur demones. vel introeant coꝛda hominū vl coꝛpoꝛa Beda quoq̄ super illū locū apostoloꝛ actuū vbi petrus ait ananie. Cur temptauit vel implenit sathanas coꝛ tuū. dicat. Notandum ꝙ mentē hominis iuxta substantiam nihil implere possit nisi creatrix trinitas. quia tantūmodo ꝑm operationem ⁊ voluntatis instinctū anima de hijs que sunt creata impletur Implet ergo sathanas coꝛ alicuius non quidē ingrediens in eum ⁊ in sensū eius. neq̄ introiens aditū coꝛdis. siquidem potestas hec solius dei est. sed callida et fraudulenta deceptione animam in affectum malitie tralxens ꝑ cogitationes ⁊ incentiua viciozum quibus plenus est. Impleuit aūt sathanas coꝛ ananie. non intrando. sed malicie sue vires inserendo. Idem. Spiritus immundus flamma virtutū de coꝛdibus fidelium expulsus. doctoꝛibus vꝛritatis venenum persecutionum infundit. Hijs auctoꝛitatibus ostenditur ꝙ demones non substantialiter intrant coꝛda hominum. sed ꝓpter malicie sue effectum. de quibus dicuntur cuꝫ nocere simuntur

¶ Distinctio. ix.

¶ De oꝛdinū distinctione. ⁊ quot sint. ⁊ quid sint

Post ꝓdicta
supest cognoscere de ordi-
nibus angelor. quid scrip-
tura tradat que in pluribus locis nouē
esse ordines angelor promulgat. scz
angelos. archangelos. principatus. po
testates. virtutes. dominationes. thro
nos. cherubin. et seraphin Et inuenīꝫ
tur in istis ordinib⁹ tria terna esse. t in
singulis tres ordines vt trinitatis simi-
litudo in eis insinuet impssa Ihñ Dyo
nisius tres ordines angelor esse tra-
dit. ternos in singulis ponens. Sunt
enī tres ordines superiores. tres infe-
riores. tres medij. Superiores. sera-
phin. cherubin. et throni Medij domi
nationes. ꝓncipatus. potestates. In-
feriores. virtutes. archangeli t angeli.

¶ Quid appelletur ordo. et que sit
ratio nominis cuiusqz

Hic considerandū
est quid appelletur ordo. Deinde vtr
ab ipsa creatione fuerit distinctio illor
ordinū. Ordo angelor dicatur multi
tudo celestium spirituū. qui inter se in
aliquo munere gratie similanť. sicut t
in naturaliū dator munere conueni-
unt. Verbi gratia. Seraphin dicūtur
qui pre alijs ardent in charitate. Se-
raphin enī interptatur ardens vel suc-
cendens Cherubin qui p alijs in scien-
tia eminent. Cherubin enī interptatur
plenitudo scientie. Throni⁹ dicatur se-
des. throni autē vocanť vt beatus Gre
gorius ait. qui tanta diuinitatis gratia
replentur. vt in eis sedeat deus. t per
eos iudicia discernat atqz informet Do
minationes vocantur qui principatus
t potestates transcendūt Principat⁹
dicuntur qui sibi subditis q̄ sunt agen
da disponunt eisqz ad explenda diuina
misteria principantur. Potestates no
minantur hꝫ qui hoc ceteris potentius
in suo ordine acceperunt. vt virtutes
aduerse eis subiecte eorū refrenentur
potestate. ne homines temptare tantū
valeant quantū desiderant. Virtutes
vocantur illi per quos signa t miracu-
la sepe fiunt. Archangeli qui maiora
nunciant. angeli qui minora

¶ Hec nomina non propter se
sed propter nos eis data sunt. q̄ sump
ta sunt a donis gratie. que non habent
singulariter. sed excellenter t a prece-
ptis nominantur

Hec nomina non
propter se illis sed propter nos data
sunt. Qui enī sibi noti sunt contempla
tione. nobis innotescūt cognominatio
ne. t nominātur singuli ordines a do-
nis gratiar. que nō singulariter. sed ex
cellenter data sunt in principatione In
illa enī celesti patria vbi plenitudo bo
ni est. licet quedaz data sint excellēt
nihil tamen possidetur singulariť. Om
nia enī in omnib⁹ sunt. nō quidē equa-
liter. quia alij alijs sublimius possidēt
que tamen omnes habent. Cunqz om
nia dona gratiar superiores ordines
sublimius t pfectius perceperint. tamen
ex ꝓpriis sortiri sunt vocabula. infe-
rioribus cetera relinquētes ordinib⁹
ad cognominationem. vt seraphin qui
ordo excellentissimus estimatur. tam
dilectionē q̄ cognitionē diuinitatis t
cetera virtutū dona ceteris omnib⁹ sub
limius percepit. t tamē ab excellentiori
dono. i. a charitate nomē accepit ille su
perior ordo. maius enī donū est chari-
tas q̄ scientia Item maius est scire q̄
iudicare. scientia nāq informat iudiciū
Ideoqz secūdus ordo a secūdo dono
. i. a cognitione veritatis appellatus est
scz cherubin. ita t de alijs intelligendū
est. Assignať ergo excellentia ordinū
sm excellentiā donor. t tamen sicut
Gregor⁹ ait. illa dona omnib⁹ sunt cō
munia. Omnes enī ardēt charitate. t
scia pleni sunt. sic t de alijs. Si superiores
alijs excellentius vt iam dictū est ipsa
dona acceperunt. a quib⁹ t nominatur

Unde Gregorius. In illa summa'ca/ uitate quisq; ordo eius rei censetur no mine.quā plenius accepit in munere. Sed oritur hic questio talis. Si q̄sq; ordo ab illo dono noīatur q̄ plenius possidet.tunc cherubin in scientia p̄eminet omnib⁹.quia a scientia nominatur Sed qui magis diligit plus cognoscat Tantū cū vt tradit auctoritas cognos cit ibi quisq; quātū diligit Itaq; sera phin non solū in charitate. sed etiam in scientia p̄eminet. Idoq; auctoritas illa sic videtur intelligenda vt compa/ ratio non referat ad omnes ordines sed ad quosdā.s.inferiores. Ille enim ordo non plenius seraphin accipit sa/ pientiam in munere.sed plenius aliis or dinibus qui sunt inferiores Nec nomi natur quisq; ordo ab omni re quā ple nius aliis accepit.sed ab aliqua rerum quas accepit. Sed potest comparatio referri non ad ipsos ordines. sed ad alia dona.nec ad omnia alia dona. sed ad quedā. sicut cū homines cū plura habeant dona. quedā aliis excellenti⁹ possident.ita forte & angeli quibusdā muneribus magis pollent. & aliis qui busdam minus

¶ Utrū hij ordines ab initio cre/ ationis ita distincti fuerint

Nam nūc inq̄rere

restat. vtrum isti ordines a creationis initio ita distincti fuerint Vt ita fuerit distincti a p̄mordio sue conditionis. vi/ detur testimonio auctoritatis insinuari que tradit de singulis ordinibus aliq̄s cecidisse De ordine namq; superiori lu cifer ille fuit quo nullus dignior con/ ditus est. Apostol⁹ etiā p̄incipatus et potestates tenebras nominat. osten/ dens de ordinib⁹ illis cecidisse.qui cū in malis ministerū exerceant.nō tamē p̄nitus nominib⁹ suorū ordinū p̄uati sunt. Sed nō videtur illud posse stare non cū tunc charitate ardebāt.nec sa/ pientia pollebant. neq; in eis deus se/ debat.si enim hoc habuissent non ceci/ dissent. Non ergo tūc erāt seraph.n vel cherubin vel throni Ad q̄d dicim⁹ quia ante casū quorūdā non erant isti ordines.quia nondū habebāt dona in quoz p̄cipationib⁹ cōuenīt.sed qui busdam cadentib⁹ aliis apposita sunt. eisq; qui cecidērūt collata fuissent ea/ dem dona si p̄stitissent. Ideoq; scrip/ tura dicat de ordinib⁹ cecidisse aliquos nō quia fuissent in ordinibus & postea corruerūt. sed quia si p̄stitissent eorū aliqui in singulis fuissent ordinib⁹.qui et in nature tenuitate.& in forme per/ spicacitate differētes gradus habebāt sicut illi qui p̄stiterūt. Alij cū vt sup dixim⁹ superiores. alij inferiores con/ diti sunt. Superiores qui magis natu ra subtiles.& sapientia ampliꝰ p̄spica/ces. Inferiores qui natura minus sub tiles & intelligentia min⁹ perspicaces facti sunt. Has aūt inuisibiles differe tias inuisibiliū ille solus ponderare po tuit.qui omnia in numero & mensura & pondere disposuit:i.in seipso.qui ē mē sura omni rei modū p̄figens.& nume/ rus omni rei speciē p̄bens. & pondus omnē rē ad stabilitatē trahens .i. ter/ minans & formās ordinans omnia

¶ Utrū omnes angeli eiusdē or/ dinis sint equales

Preterea cōsidera

ri oportet. vtrū omnes angeli eiusdē ordinis sint equales. Ita esse quibus/ dam placuit. sed non est hoc p̄babile. nec assertione dignū Quia lucifer qui fuit de collegio superiorū. ipsis etiam dignior extitit. qui aliis excellētiores creari fuerant. Ex quo percipitur. q̄ si p̄stitisset. in ordine superiori fuisset. et aliis eiusdē ordinis dignior extitis/ set. Sicut cū vnus est ordo apostolo/ rū. & alter martirū. & tamē in apos/ tolis alij sunt aliis digniores. similit & in martirib⁹ alij aliis sunt superiores

ita et in ordinibus angelorum recte creditur esse

¶ Quomodo dicat scriptura decimum ordinem ex hominib⁹ compleri cum non sint nisi nouem ordines angelorum

Notandum etiam q⁹ dicimus ordo legitur de hominib⁹ restaurandus. sed cum non sint nisi nouem ordines. nec plures fuissent etiaꝫ si illi ꝓstitissent qui ceciderunt. mouetur lectores quomodo scriptura dicat decimū ordinē compleri ex hominibus Gregorius namq⁹ dicit homines assumendos in ordine angelorū. quorum illi assumuntur in ordine superiorꝫ. qui scꝫ magis ardent in charitate. alij in ordine inferiorꝫ. qui scꝫ minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandū decimū ordinē tāq⁹ nouē sint angelorū et decimus hominū sed homines ꝓ q̄litate meritoꝝ statuendos in ordinibus angelorū. Cur ergo legitur decimus ordo complendus de hominib⁹ ex tali sensu dictum fore accipi potest. quia de hominib⁹ restaurabit̄ quod in angelis lapsū est. de quib⁹ tot corruerūt vnde posset fieri decimus ordo. Propter quod apostolus dicit omnia restaurari in Christo que in celis et que in terris sunt. quia per christum redemptum est humanū genus de quo fit reparatio ruine angelice. tamē non minus saluarer̄ homo. etsi angelus nō ceciderset.

¶ Q⁹ homines assumūtur iuxta numerum stantium non lapsoꝝ

Non enim iuxta nu merum eorum qui ceciderūt. sed eorū qui permanserūt homines ad beatitudinem admittūtur. Unde Gregor⁹. Superna illa ciuitas ex angelis et hominibus constat. ad quā credim⁹ tantos humani generis ascendere q̄tos illū contigit angelos remansisse. sicut scriptum est in cantico deutronomij. Statuit terminos populorū iuxta numerum angelorum dei

¶ Q⁹ quidā putant ꝑm numeꝝ lapsorum angeloꝝ homines reparandos

Si quibusdā tamē putatur q⁹ homines reparētur iuxta numerum angeloꝝ qui ceciderunt vt illa celestis ciuitas. nec suoꝝ numero priuetur. nec maiori copia regnet. Quod Augustinus in enchiridion. sentire videtur. non asserens de hominib⁹ plus saluari q̄ corrui de angelis. sed nec minus. ita dicens. Superna ierusalem mater nostra ciuitas dei nulla ciuium suoꝝ numerositate fraudabitur. aut vberiore etiā copia fortasse regnabit. Nec enī numeꝝ. aut sanctoꝝ hominum. aut immundoꝝ demonū nouim⁹ in quorum locū succedentes filij catholice matris que sterilis apparebat i terris in ea pace de qua illi ceciderunt sine vllo temporis termino ꝑmanebūt sed illorum ciuū numerus. siue qui est siue qui fuit. siue qui futurus est. in cōtemplatione eius artificis est. qui vocat ea que non sunt tanq⁹ ea que sunt Ecce aperte dicit non min⁹ de hominibus saluari q̄ corruit de angelis. sed plus non asserit.

Distinctio.x.

¶ An omnes spirit⁹ celestes mittantur. et ponit duas opiniones et auctoritates quibus innituntur

Hoc etiam inuestigandum est. vtr⁹ omnes illi celestes spiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudie esse qui foras pro officio exeunt. alios qui ꝑ intus assistunt. sicut scptū ē in Daniele. Mille milia ministrabāt ei. et decies centena milia assistebāt ei Itē dyonisi⁹ in ierarchia. q̄ sacer ꝓnapat⁹ dicitur de

prelatione spirituũ ait. Superiora illa agmina ab intimis nunq̃ recedunt. q̃ niam ea que p̃eminẽt vium exteriorꝝ officij nunq̃ habent. Hijs auctoritatibus nitũtur qui angelos mitti nisi inferiores inficiant. Quibus obijcitur qđ Esaias ait. Volauit ad me vnus de seraphin qui ordo superior est & excellentior. Ideoq̃ si de illo ordine mittunt nec est ambigendũ quin etiã & de alijs mittantur. Apostolus quoq̃ ait. Omnes sunt administratorij spũs in mĩsterium missi. Hijs testimonijs asserunt quidã omnes angelos mitti. Nec debet indignũ videri si etiam superiores mittãtur. cũ et ille qui creator est omniũ ad hec inferiora descenderit

¶ Or si omnes mittãtur cur vnus tm̃ ordo nomine angelorꝝ censetur

Hic oritur questio

si omnes mittũtur & nuncij dei existũt quare vn? tm̃ inter nouem ordines angelorum nomine censetur. Ad quod quidã dicunt. omnes quidẽ mitti. sed alios sepius. & quasi ex officio imũcto qui proprie angeli vel archangeli nominantur. Alios vero rarius mitti. scz maiores. causa extra communẽ dispensationẽ aborta. qui cum angelorꝝ ministeriũ suscipiunt & nomen assumunt Vnde in ps̃. Qui facit angelos suos spiritus. quia illi qui natura spũs sunt aliquando angeli id est nuncij fiunt

¶ Putant quidã Michaelem Gabrielem & Raphaelem de superiori ordine fuisse & sunt hec nomina spirituũ non ordinum

Et putant quidaz

Michaelem Gabrielem & Raphaelem de superiore ordine fuisse. Michael interpretatur quis vt deus Gabriel fortitudo dei. Raphael medicina dei Nec sunt ista nomina ordinũ. sed spirituũ. & dicunt quidã singuluz horum vnius proprie ac singulariter spiritꝰ esse nomen. Alij vero non vnius singulariter & determinate. sed nũc hui? nũc illius esse nomen ꝓm qualitatẽ eorum ad que nunciandaꝝ vel gerenda mittunt. Sicut & demonũ quedã nomina sunt que quidã putant vnius esse propria alij vero pluribus cõmunia. Diabol? quippe qui grece ita vocatur. & criminator interp̃tatur vel deorsum fluens. hebraice dicitur satban id est aduersari? dicitur. belial. id ẽ apostata & absq̃ iugo. dicitur etiã leuiatan. id est additamentum eorum. & alia plura reperies nomina que vel vnius spiritus sũt proprija. vel pluribus cõmunia

¶ Quomodo determinẽt premissas auctoritates que videntur aduersari. qui dicunt omnes angelos mitti.

Qui autez omnes

angelos mitti asserunt. premissas auctoritates damelis. scilicet & Dyonisij ita determinant. Dicuntur superiora agmina deo assistere. & ab intimis nũq̃ recedere. non quin aliquãdo mittant̃ sed quia rarissime ad exteriora prodeunt. neq̃ tunc ab intimis recedũt. sed dei p̃sentie & contẽplationi sp assistũt Quod etiã faciũt q̃ frequent̃ mittunt̃

¶ Quos alij dicant mitti. & ꝙs dicãt non mitti. cũ determinatione auctoritatum que videntur sibi aduersari

Alii vero dicunt

tres ordines supimos scz seraphin. cherubin. & thronos ita creatori deo assistere ꝙ ad exteriora nõ exeũt Inferiores aũt tres ad exteriora mitti Tres vero medios int̃ vtrosq̃ consistere nõ modo dignitate vel loco. ꝑ etiã officio qz p̃ceptũ diuinũ a superioribꝰ acapiũt et deferũt ad inferiores. Ideoq̃ cuz supmi medijs. & medij imis atq̃ hijs hoĩbꝰ p̃ceptũ dei nũciant. merito omis angelos noiari dicunt. Et ob id forte apls dicit omes spũs administratores esse filij & mitti in mĩsterũ Vel ꝙ oĩs

non singulos ordines. sed de inferioribus ordinib⁹ singulos angelos complexus est Illud vero quod Esaias dicat. per verba dyonisij determinat dicentis. hij spiritus qui mittunt̄ papiũt hoc vocabulum. quod gerũt officium Unde dicunt illũ angelũ qui missus est ad Esaiã vt mundaret ⁊ incenderet labia, pphete. fuisse de ordine inferiorũ. sed ideo dictus est fore de seraphin. quia veniebat incendere ⁊ consumere delicta Esaie.

¶ Distinctio. xi.

¶ Q̃ quecq̃ anima habet angelum bonũ ad sui custodiã delegatum ⁊ malum ad exercitium

Illud quoq; sciendũ est. q̃ angeli boni deputati sunt ad custodiã hoim. ita vt quisq̃ electorũ habeat angelum ad sui protectũ atq̃ custodiam specialiter delegatũ. Unde in euangelio veritas a pusillor̃ scandalo prohibens ait. Angeli eorũ semper vident faciem patris. angelos dicit eor̃ esse quibus ad custodiã deputati sunt Super quem locũ Hieronim⁹ tradit vnãquamq̃ animã ab exordio natiuitatis habere angelum ad sui custodiã deputatum. inquiens ita Magna dignitas animarum est vt vnaquecq̃ habeat ab ortu natiuitatis in custodia sui angelũ delegatum Gregorius quoq; dicit q̃ vnusquisq; vnũ bonũ angelum sibi ad custodiam deputatũ. ⁊ vnũ malũ ad exercitium habet. Cum eñ omnes angeli bom nostrũ bonũ velint. communiterq; saluti hominũ studeant. ille tamen qui deputatus est alicui ad custodiam cum specialiter horatur ad bonum. sicut legitur de angelo Tobie ⁊ de angelo Petri in actibus apostolorum. Similiter ⁊ mali angeli cum videant malum hominũ magis tamẽ homine ad malũ incitat ⁊ ad nocendum fortius instat ille qui ad exercitiũ eius deputatus est.

¶ Utrum singulis hominibus singuli angeli an pluribus vnus deputatus sit

Volet autem queri vtrum singuli angeli singulis hominibus. an vnus pluribus ad custodiã vel ad exercitiũ deputatus sit. sed cũ electi tot sint quot ⁊ boni angeli sunt. plures constat esse omnes simul bonos ⁊ malos homines q̃ boni angeli sint. et cum tot sint electi quot angeli boni et angeli boni plures boni sint q̃ mali pluresq; sint homines mali q̃ boni. non est ambiguũ plures esse bonos homines q̃ sunt mali angeli. et plures esse malos homines q̃ sint mali angeli vel boni angeli

¶ Confirmat vnũ angelum pluribus hominib⁹ deputari. siue simul siue diuersis temporibus

Ideoq; dici oportet vnũ eundẽq; angelũ bonũ vel malum plurib⁹ hominib⁹ deputari ad custodiã vel exercitiũ. siue eodẽ tpe. siue diuersis tẽporib⁹. Ideo aũt dicamus eodẽ tpe vel diuersis temporib⁹. quia videtur q̃busdã q̃ dicamus omnes homines qui sunt simul in aliquo tempore singuli singulos angelos habere possint bonos vel malos. quia licet maior sit numerus hominum. computatis in vnũ omnibus. qui fuerunt ⁊ sunt ⁊ futuri sunt q̃ angelorum. tamẽ quia decedentib⁹ hominibus succedunt homines. ⁊ ideo nunq̃ simul sunt in hac vita. Angeli vero nunq̃ decedunt. sed simul omnes sunt esse potest. vt singuli hominũ dũ in hac vita sũt singulos habeant angelos bonos vel malos ad sui custodiã vel exercitiũ destinatos Ceterum siue ita sit siue non. non est dubitandum vnũquemq; hominẽ habere angelũ sibi deputatum siue pluribus simul deputatis sit. siue vni singulariẽ

Nec est mirandū vnū angelū plurib⁹ hominibus ad custodiaz deputari. cum vni homini pluriū custodia deputetur ita vt eoz quisqz suū dicaī habere dominū vel episcopū vel abbatē

¶ Utrū angeli proficiant in merito vel in premio vsqz ad iudicū.

Preterea illud cō

siderari oportet. vtz angeli boni in merito vel in premio ꝓficiant vsqz ad iudicium. Qz in meritis ꝓficiant atqz quotidie magis ac magis mereantur. quibusdā videtur ex eo quia quotidie hominū vtilitatib⁹ inseruiūt eozūqz profectibus studēt Quibusdā etiā nihilominus videtur qꝫ in ꝑmio ꝓficiant. scz in cognitione z dilectione dei Licet eīī vt aiunt in confirmatione beatitudinē acceperint eternā atqz perfectā. augeī tamē quotidie eoz beatitudo. qz magis ac magis diligunt atqz cognoscūt et est eoz charitas qua deū z nos diligunt. z merituz z premiū. Meritum quia per eā z per obsequia ex eā nobis impensa merentur z in beatitudine ꝓficiunt. z ipsa eadem est premium. quia ea beati sunt

¶ Auctoritatib⁹ cōfirmāt qđ dicūt.

Et quod ăgeli pro

ficiant in cognitione. ac ꝑ hoc in beatitudine testimonijs sanctoz confirmant. Dicit eīī Esaias ex ꝑsona ăgeloz xꝑi ascendēris magnificentiā ămirantium Quis est iste q̄ venit de edon tinctis vestibus de bosra. Et in ps. Quis est iste rex glorie Ex quib⁹ apparet qꝫ misterīū verbi incarnati plenī⁹ cognouerī angeli post iplerionē q̄z ante. Et sicut in cognitione hui⁹ misterij ꝓfecerī. ita dicūt eos in veritatl cognitione ꝓficere Qz aūt in hui⁹ misterij cognitione ꝓfecerint euidēter docet apl's dicēs . q̄ sit dispēsatio sacramēti absconditi a seculis in deo. vt innotescat multiformis sapia dei ꝑ ecclesiā ꝓncipib⁹ z potestatib⁹ in celestib⁹ Sup quē locū dicit Hxroni mus . Angelicas dignitates ꝑfectum misteriū ad purū vel plenū non intelexisse. donec cōpleta est passio xꝑi et apostoloz ꝑdicatio ꝑ gentes dilata

¶ Qz in hac sententia videī Augustinus aduersari Hxronimo

Hiis autez videī

contradicere Augustin⁹ sup eundem locū epistole dicens. Non latuit angelos misteriū regni celoz. quod oppoztuno tpe reuelatū est propter salutez nostram. Illis ergo a seculis innotuit sup̄ memoratū misteriū . quia omnis creatura nō ante secula. sed a seculis ē. Attende lector quia videtur dissentire in hac sentantia illustres doctores. Ideoqz vt omnis repugnātia de medio tollatur. ꝑdicta verba Simonem sequētes ita determinem⁹. vt illis angelis qui maioris sunt dignitatis. z ꝑ quoz ministeriū illa nunciata sunt . ex parte cognita a seculis fuisse. vtpote familiarib⁹ z nuncijs Illis vero qui minoris dignitatis sunt . incognita extitisse dicamus vsqz quo impleta sunt ꝑ ecclesiam predicata z tunc ab omnib⁹ angelis perfecte fuerunt cognita. Constat itaqz omnes angelos in cognitione diuinoz misteriorū ꝑm processum temporis ꝓfecisse . Unde non incongruenter ipsi idem dicunt angeloz sapientiam ac beatitudinē augeri vsqz ad futuram consūmationē. quando in sapientia ac beatitudine perfectissimi erūt. vt nec augeatur amplius nec minuaī.

¶ Aliorum opinio qui dicunt angelos in quibusdam predictorum non profecisse.

Alii autem dicunt

angelos in cōfirmatione tanta veritatis dilectione atqz noticia fuisse previctos vt in hijs vlterius non proficerint . nec etiā profecturi sint angeli

profecerunt tamen in scientia rerū exteriorum. sicut in cognitione sacramēti incarnationis ⁊ huiusmodi. sed non in contemplatione veritatis. quia trinitatē in vnitate. ⁊ vnitatem in trinitate non plenius intelligunt siue intellecturi sunt. q̄ ab ipsa confirmatione perceperint. Ita etiā dicunt eos in charitate non profecisse post confirmationem quia eorū charitas postea non ē aucta et sic dicunt eos non profecisse in meritis. Sed hoc q̄tum ad vim merendi non q̄tum ad numerū meritorū. Plura enim bona fecerunt postea que tūc non fecerant. sed eorū charitas ex qua illa processerunt. nec est aucta. ex qua tantum meruerunt anteq̄ ista adderētur quantū postea hijs adiectis Illud vero quod alij superius dicunt. probabilius videtur scilicet q̄ angeli vsq̄ ad iudicium in scientia ⁊ in alijs ꝓficiant.

¶ Oꝛ quedam auctoritates videntur obuiare probabiliori sententie

Quibus tamen vi

dentur obuiare quarundā auctoritatū verba. Ait enim Isidorus in libro de summo bono. Angeli in verbo dei diuina sciūt anteq̄ fiant. sed nec omnes nec omnia perfecte angelos scire dixit. et ideo eos in scientia proficere non remouit Gregorius quoq̄ in libro vyalogorum ait. Quid est quod illi nesciant qui scientes omnia sciunt. Ubi videtur dicere q̄ omnia sciant angeli. et nihil sit quod nesciant. Sed accipiendum est hoc de hijs quorum cognitio beatum facit cognitorem. vt sunt ea que ad misterium trinitatis et vnitatis pertinent

¶ Distinctio. xij.

¶ Post considerationem de angelis habitam agitur de aliarum rerum creatione. et precipue de operum sex dierū distinctione

Hec de angelice nature conditione dicta sufficiant. Nunc superest de aliarum quoq̄ rerum creatione ac precipue de operū sex dierū distinctione non nulla in medium proferre. Cū deus in sapientia sua angelicos condidit spūs. alia etiā creauit. sicut ostendit supra memorata scriptura Geneſis que dicit. in principio deum creasse celum id est angelos. ⁊ terram scilicet materiā quatuor elementorū adhuc confusam ⁊ informem. que a grecis dicta est chaos et hec fuit ante omnē diem. Deinde elementa distinxit. ⁊ proprias atq̄ distinctas species singulis rebus ꝑm genus suum dedit. que non simul vt quibusdam sanctorū patrū placuit. sed per interualla temporū ac sex volumina dierum vt alijs visum est formauit

¶ Oꝛ sancti tractatores videntur super hoc quasi aduersa tradidisse. alijs dicentibus omnia simul facta in materia ⁊ forma. alijs per interualla tēporū

Quidam nanq̄

sanctorū patrū qui verba dei atq̄ archana excellenter scrutati sunt. sup hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alij quidem tradiderunt ōnia simul in materia ⁊ forma fuisse creata. quod Augustinus sensisse videtur. Alij vero hoc magis probauerūt atq̄ asseruerunt. vt primum materia rudis atq̄ informis quatuor elementorū commixtionem atq̄ confusionem tenens. creata sit. Postmodum vero per interualla sex dierum ex illa materia rerum corporalium genera sint formata ꝑm species proprias. Quam sententiā Gregorius. Ihronim? Beda. aliiq̄ plures cōmendāt ac ꝓferunt. Que quidē etiam scripture geneseos. vnde prima huius rei cognitio ad nos manauit magis congruere videtur

¶ Quomodo p̄ interualla tēp̄oris res cor̄porales condite sunt

Secundum hanc itaq; traditionem ordinem atq; modum creationis formationisq; rerum inspiciamus sicut sup̄ memorat̄ū est. In p̄ncipio creauit deus celū. i. angelicam naturā. sed adhuc informē vt quibusdam placet. et terrā. i. illā confusā materiā q̄tuor elementor̄ quā nomine terre. vt ait Augustin⁹ cōtra manichæos. ideo appellauit moyses. quia terra inter omnia elemēta min⁹ est speciosa. Et illa inanis erat & incomposita, p̄pter omniū elemētor̄ cōmixtionē. Eandē etiā vocat abissum dicēs. Et tenebre erant sup̄ faciē abissi. q̄ cōfusa erat et cōmixta speciē distincta carēs. Eadem etiā materia informis dicta est aqua. sup̄ quā ferebat̄ spūs dñi. sicut sup̄ fertur fabricā dis rebus, volūtas artificis quia subiacebat bone volūtati creatoris. q̄ formandū p̄ficiendūq; indigebat. qui sicut dñs & conditor p̄cerat fluitanti & confuse materie vt distingueret per species varias quando vellet et sicut vellet. Hec ideo dicta est aqua. quia omnia q̄ in terra nascuntur siue animalia siue arbores vel herbe & similia ab humore incipiunt formari atq; nutriri. Hūs omnib⁹ vocabulis vocata est illa informis materia. vt res ignota notis vocabulis insinuaret̄ impiorib⁹. & non vno tm̄. Nā si vno tm̄ significaretur vocabulo. hoc esse putaretur quod cōsueuerāt homines in illo vocabulo intelligere. Sub hūs ergo nominib⁹ significata est materia illa inusa & informis. q̄ nulla specie certa aut tractari poterat. i. nominib⁹ visibilium rerū que inde future erant, p̄pter infirmitatē paruulor̄. qui min⁹ ydonei sūt inuisibilia comp̄hendere. Et tunc erāt tenebre. i. lucis absentia. Non enim tenebre aliquid sunt. sed ipsa lucis absentia. Sicut silentium nō aliqua res est. sed vbi sonus non est silentiū dicit̄ Et nuditas non aliqua res est. sed in corpore vbi tegumentū non est nuditas dicitur. sicut & inanitas non est aliquid. sed inanis dicatur esse locus vbi non est corp⁹. & inanitas absentia corporis.

¶ Quo sensu tenebre dicantur non esse aliquid & quo dicant̄ esse aliquid.

Attende quod hic Augustinus tenebras dicit nō esse aliquid. cuz alibi tenebre inter creaturas ponantur que benedicunt dominū. vñ dicitur. Benedicite lux & tenebre domino. Ideoq; sciendū est tenebras diuersis modis accipi scilicet vel p̄ro lucis absentia qualiter supra accepit Augustinus. iuxta quaz acceptionem non sunt aliquid. vel p̄ro aere obscurato siue aeris obscura qualitate. & p̄m hoc aliqua res creata sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abissi. quia nondū erat lux Que si essz superesset et superfunderetur. Sed nō dum lucis gratia opus suum deus renustauerat. que postea p̄mo die facta est

¶ Duo hic consideranda sunt quare illa materia confusa sit dicta informis. & vbi ad esse p̄odiit quantumq; in altitudinem ascenderit.

De qua p̄iusquaz tractemus duo nobis discutienda occurrunt. P̄rimum quare illa materia confusa informis dicatur. an quia omni forma caruerit. an p̄pter aliud. Secundo vbi ad esse p̄odierit. & quantum in altum ascenderit. Ad illud ergo quod p̄imo positum est breuiter respondentes. dicamus illam p̄imam materiam non ideo dictam fore informem. q̄ nullā formā omnino habuit. qz nō aliq̄d corporeuz tale existere. p̄t

quod nullã haberat formã. sed ideo nõ absurde informẽ appellari posse diam? quia in confusione ⁊ permixtione quadã subsistens. nondũ pulchrã apertãq; ⁊ distinctã recepat formã. qualẽ modo cernimus. facta est ergo illa materia in forma cõfusionis ante formã dispositionis. In forma cõfusionis ꝑus õnia corporalia materialiter simul ⁊ semel sunt creata postmodum vero in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata

¶ Ecce absolutũ est quod ꝓmo in discussione ꝓpositũ fuit. scilicet quare illa materia dicatur informis.

¶ Nic ad id quod secundo querebatur respondet

Nũc superẽ quod

secundo ꝓponebatur explicare. vbi scz illa materia substiterit. ⁊ quantũ in altitudine porrigebat. Ad quod nil temere asserentes. dicim? ꝙ illa prima rerũ omniũ moles quando creata est. ibidem ad esse videtur prodisse vbi nunc formata subsistit. Eratq; terreũ hoc elementũ in vno loco eodemq; medio subsidens. ceteris in vna confusione permixtis eisdemq; circunquaq; in modum cuiusdam nebule oppansis. ita obuolutũ erat vt apparere non posit quod fuit. Illa vero tria in vna permixtione confusa circũquaq; suspensa. eousq; in altum porrigebant. quousq; nunc summitas corporee nature pertingit. ⁊ sicut quibusdã videtur vltra locũ firmamenti extendebatur illa moles que in inferiori parte spissior atq; grossior erat. in superiori vero rarior ⁊ leuior atq; subtilior existebat. Ue q̃ rariori substantia putant quidã fuisse aquas que super firmamentuz esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in ꝓncipio priusq; reciperet formam vel dispositionem

¶ Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso ꝓmordio. incipit ꝓsequi operũ sex dierz distinctionem

Nunc supereſt vt

dispositionem illam qualiter profecta sit ordine prosequamur. Sex diebus sicut docet scriptura geneſis distinxit deus. ⁊ in formas redegit ꝓrias cuncta. que simul materialiter fecerat. perfecitq; opus suũ die sexto ⁊ sic deinde die septimo requieuit ab omni opere. id est. cessauit nouam creaturã facere. Sed enim dieb? sex rerũ genera distinxit. nihilq; postea fecit. quod in aliquo illoz non contineatur. Operatus est tamen postea sicut veritas in euangelio ait. Pater meus operatur vsq; nunc. ⁊ ego operor

¶ De quatuor modis diuine operationis.

Quatuor enim mo

dis. vt ait Alcuinus super Geneſim operatur deus. primo in verbo omnia disponendo. secundo in materia informi quatuor elementorũ de nihilo eaz creando. Unde qui viuit ineternum creauit omnia simul. omnia scilicet elementa. vel omnia corpora materialiter simul creauit Tercio per opera sex dierum varias distinxit creaturas. Quarto ex primordialibus seminibus non incognite oriũtur nature. sed note sepius reformantur ne pereant

Distinctio. xiij.

¶ Que prima fuerit distinctionis operatio.

Prima autez

distinctionis operatio fuit formatio lucis. sicut ostendit scriptura. que commemorata rerum informitate earum disꝑ positionem a luce inchoauit subdens. Dixit deus. fiat lux. et facta est lux. et diuisit lucem a tenebris. appellauitq; lucem diem. et tenebras noctem. et factum est vespere et mane dies vnus. Congrue mundi ornatus a luce

cepit. vnde cetera que creanda erant viderentur

¶ Qualis fuerit lux illa spiritualis an corporalis

Si queritᷣ qualis illa lux fuerit corporalis scz an spiritualis. id respondem⁹ qđ a sanctis traditū legimus. Dicit enī Augustinus quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest Si spiritualis accipitur. angelica natura intelligitur. que pus informis fuit. ꝑ postea formata ē cū ad creatorē suū cōuersa ei charitate adhesit. cui⁹ informitatis creatio superius significata ē. vbi dictū est In pncipio creauit de⁹ celū ⁊ terrā. Hic vero eiusdē formatio ostenditᷣ cū ait. Fiat lux. ⁊ facta est lux. Hec ergo angelica natura pus tenebre ⁊ postea lux fuit. qz pus habuit informitatē ⁊ impfectionem. deinde formationis pfectionē. ⁊ ita diuisit deus lucē a tenebris. Nā vt ait Aug⁹. sup Genesim. Hui⁹ creature informitas impfectio fuit anteqꝫ formaretur in amore cōditoris Formata vero est qñ cōuersa est ad incōmutabile lumē verbi. Si vero corporalis fuit lux illa. qđ vtiqꝫ pbabile est. corp⁹ lucidū fuisse intelligitᷣ velut lucida nubes qđ non de nihilo. sed de ꝓtacenti materia formaliter factū est. vt lux esset. ⁊ vim lucendi haberet. Cū q̄ dies pma exorta est. quia ante lucē. nec dies fuit nec nox. licet tempus fuerit

¶ Qz lux illa facta est vbi sol apparet que inter aquas lucere poterat

Si autez queritur vbi facta est lux illa cū abissus omnez terre altitudinē tegeret. dici ꝑt i illis ꝓtibus facta. qs nūc illustrat solis diurna lux. Nec mirꝫ lucē in aquis posse lucē. cū etiaꝫ nauraꝫ operatione sepius illustrenᷣ. q̄ in ꝑfundū uersi misso ex ore oleo aquas sibi illustrāt. q̄ mutuo rariores fuerūt in ꝓncipio qꝫ mō sint. quia nōdū cōgregate fuerāt in vno loco. facta ergo lux illa vicem ⁊ locū solis tenebat. que motu suo circumagitata noctem diemqꝫ discernebat Vbi ergo ꝓmū lucē apparuisse verisimile est. vbi sol quotidiano cursu circumuectus apparet. vt eodē tramite lux arcū curres ac pmo ad occasū descendēs. vesperam faceret. Deinde reuocata ad ortū. aurorā. i. mane illustraret. ⁊ ita diuisit deus lucē ⁊ tenebras. ⁊ appellauit lucem diem ⁊ tenebras noctem

¶ Qz dies diuersis modis accipitur

Hic notandum est ꝙ dies diuersis modis accipiᷣ in scriptura. Dicatur enī dies lux illa que illo triduo tenebras illuminabat. ⁊ dicaᷣ dies illuminatio ipsa aeris Dicaᷣ etiā dies spacū. xxiiij. horaꝝ. qualiter accipitur cum ait. Factuꝫ est vespere ⁊ mane dies vnus Quod ita distinguendū est. Factū est vespere ꝓus. ⁊ postea mane. ⁊ ita fuit dies vnus expletus. xxiiij. horaruꝫ dies. scz naturalis qui habuit vesperam. sed non mane. Mane enim dicitur finis precedentis ⁊ initium sequētis diei. qđ est aurora. q̄ nec plenā lucē nec ōnino tenebras hz. Mane q̄ ꝓmus dies non habuit. quia nec dies precesserat qui sequētis diei initio terminaretur. ⁊ eo precipue quia luce apparente mox super terraꝫ plenus atqꝫ preclarus dies extitit. qui non ab aurora. sed a plena luce inchoauit. ⁊ mane sequentis diei consummatus est. Ita Beda super genesim Docebat vt dies a luce inciperet ⁊ in mane sequentis diei tenderet. vt operaꝫ ꝙi a luce inchoasse. ⁊ in lucem completa esse figurarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt ⁊ vesperam. quoruꝫ quisqꝫ a suo mane incipiens vsqꝫ ad alterius diei mane extendebatur

De naturali ordine computationis dierum. & illo qui pro misterio introductus est.

Hic ē naturalis ordo distinctionis dier vt distinguant atq; cōputentur dies a mane vsq; ad mane. Postea vero in misterio factus est. vt dies cōputent a vespera in vesperā. et adiungatur dies precedenti nocti in cōputatiōe. cū iuxta naturalem ordinē precedens dies sequenti nocti adiūgi debeat. qz homo a luce p̄ peccatū corruit in tenebras ignorantie & peccatorū. Deide per xp̄m a tenebris ad lucē redit. Ēt Apls. Eramus aliq̄n tenebre. nūc aūt lux in dño. Primū ita q; dies non ab aurora. sed a plena luce incipiens & post paulatim vesperam occidenti luce excipiens. mane sequētis diei cōpletus est. Vnde Beda occidēte luce paulatim et post spaciū diurne longitudinis et inferiores ptes subeūte. fm̄ est vespe sicut nunc vsitato cursu solis fieri solet. factum est aūt mane eadem super terram redeunte. et alium diem inchoante. et dies explet est vnus. xxiij. horar. fuitq; nox illo triduo oīno tenebrosa. que p̄ creata sidera aliqua luce claruit.

Cur sol fact̄s ē si lux illa sufficiebat.

Volet autez queri quare factus est sol. si lux illa faciende diei sufficiebat. Ad qd̄ dici pōt. quoniaz lux illa forte supiores ptes illustrabat. et ad illūiationez inferior solē fieri oportebat. Vel potius ideo qz fc̄o sole diei fulgor auctus est. Ampliori multo luce radiauit dies postea q̄ ān. Si vero querit q̄d de luce illa factum sit cum modo non appareat. Pōt dici aut de ea corpus solis formatū. aut in ea parte celi esse in qua sol ē. non q̄ ipsa sit sol. & sic ei vnita vt discerni nō valeat.

Quō accipiendū sit illud. dixit deus an sono vocis id deus dixerit an aliter.

Preterea iuestigādum ē quō accipiendū sit quod ait. Dixit deus. Utrū tpaliter vel sono voc illud dixit an alio mō. Augu. sup Gene. tradet nec tpaliter nec sono vocis deū fuisse loquutum. qz si tempaliter & mutabiliter. & si corpaliter dicat sonuisse vox dei. nec lingua erat qua loquer̄. nec erat quē oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox dei ad naturā verbi p̄ qd̄ oīa facta sunt refertur Dixit ergo deus. fiat &c. non tēporaliter non sono vocis. sed in verbo sibi coeterno. i. verbum genuit non temporaliter i quo erat & disposuit ab eterno vt fieret in tpe. et in eo factū.

Quō accipiendū est quod dicit pater operari in filio. vel p̄ filium. vel i spiritusancto

Hic queri solz quo modo accipiendū sit quod dicatur pat operari in filio vel p̄ filiū. vel in spūsancto. Hec em̄ scriptura frequenter nob ponit. vt illud. Omnia in sapia fecisti dñe. i. in filio. Et in principio. i. in filio creauit deus celū et terrā. Et illud per quē fecit et secula. Sup illuz quoq; ps locum. Verbo dñi celi firmati sūt &c. Dicat Augu. q̄ pater operatur p̄ verbū suū & spm̄sc̄m. quō ergo hoc accipiendū ē. Putauerūt quidā heretici q̄ pat velut auctor et artifex. filio & spūsc̄o in rerū operatione quasi instrumēto vteretur. ex predictis verbis errandi occasionem sumentes. qd̄ velut blasphemiam atq; sane doctrine aduersū abiicit pia fides. Non est itaq; intelligendum iō scripturaz frequenter cōmemorare patrem operari in filio vel per filium tanq; filius non posset facere. si ei non prior̄ fisset pater dexteram vel tanq; aliqd̄ instrumentum fuerit patris operantis. sed potius illis verbis patrem intelligi voluit cum filio et spirisancto operari

ri et sine eis nihil facere.

Contra hanc expositionem surget hereticus

Sed dicit hereti

cus hac ratione possit dixisse filiū operari per patrem vel in patre. ⁊ spm̄sanctum cum vtroq; vel per vtrunq;. qz filius cum patre ⁊ spūsc̄is cuj vtroq; operatur Cui breuiter respōdetur. iō illud dictum esse ⁊ non istud. vt in patre monstraret auctoritas Non em̄ pater a filio sed filius a patre operatur. et spūsanctus ab vtroq;. Ideoq; filius etiam p spm̄sanctum legitur operari. qz cum spūsancto operatur Quapsum a filio habenti vt operet.

Alia predictoꝝ expositio.

Potest et aliter il

lud accipi vt dicatur pater in filio vel per filiuj opari qz eum genuit oīm opificem. sicut dicit p eum iudicare qz genuit iudicem. Ita et per spiritūsanctuj dicatur operari siue pater siue filius. qz ab vtroq; procedit spiritussanctus factor omnium. Unde Johannes crisostomus in expositione epistole ad Hebreos sic ait. non vt hereticus inaniter suspicatur tanq; aliquod instrumentū patris extiterit filius. neq; per eum pater dicitur fecisse tanq; ipse facere non posset. sed sicut dicitur pater iudicare per filium quia iudicem genuit. sic etiam dicitur operari per filium quia eum constat opificem genuisse. si enim causa eius pater ē fm̄ q pater est. multo amplius eoꝝ cā est que per filiū facta sunt. hec de opere prime diei dicta sūt.

Distinctio. xnij

De opere secunde diei qua factuj est firmamentum.

Dixit quoq;

Deus fiat firmamentum in medio aquarum et diuida aquas ab aquis. Diuisitq; aquas que erant sub firmamento ab his que crāt super firmamentum. Sciendum est q illius celi hic describit creatio sicut ait Beda super Genesim. in quo fixa sūt sidera. cui suppositе sunt aque in aere et in terra. et suppositе alie. ō quib; dicitur. Qui tegis aquis superioza ei? In medio ergo firmamentū ē. i. sidereum celum. quod de aquis factum esse credi potest. Crystallinus em̄ lapis cui magna est firmitas et perspicuitas. de aquis factus est. Si quem vero moueat quomodo aque natura fluide ⁊ minima labiles sup celum possint consistere. de eo scriptum esse meminerit. qui ligat aquas in nubib; suis. Qui enim infra celum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas. potest etiā sup celi speram non vaporali tenuitate. sed glaciali soliditate aquas suspendere ne labantur. Quare autem et ad quid condite sint. ipse nouit qui condidit. Ecce ostensuj est his verbis q celum factum sit. s. illud in quo fixa sunt sidera. i. quod excedit aerem. ⁊ de qua materia scilicet de aquis. et quales sint aque que sup illud celum sunt. s. vt glacies solidate sunt.

Alij putant celum illud esse ignee nature. quib; cōsentit Aug?.

Quidā vero celuj

quod excedit aeris spacium. ignee nature dicunt. asserentes super aerem purum ignem esse qui dicitur esse celum. de quo igne sidera ⁊ luminaria facta esse coniectant. quibus Augustinus cōsentire videtur. Utrum vero nomine firmamenti celum quod excedit aerem an ipse aer hic intelligatur. idem Augu. querit nec absolut Magl tñ approbare videtur celum illud hic accipi qō spacia aeris excedit. aēs vero q̄ sup illud celū sunt dicit vaporaliter trahi et leuissimis suspēdi gutt. Sicut aer iste

nubilosus ex alatione terre aquas vaporaliter trahit. et p subtiles minutias suspendit. et post copulentius coglobatas pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua sicut videmus ad tantas minutias puenire. vt feratur vaporaliter sup aerem aquis naturaliter leuiorem cur non credemus etiam super illud leuius celum minutioribus guttis & leuioribus immanare vaporibus. Sed quoq modo ibi sint. ibi ee non dubitam? Quales sunt aque. et que sit figura sit manenti.

Queri etiam solet

cuius figure sit celū. Sed spūssanctus cuius auctores nostri scierit. p eos dicere noluit nisi quod prosit saluti Queritur etiam si stet. an moueatur celum. si mouetur inquiunt. quō est firmamentum. si stat. quō fixa sidera in eo circūeunt. sed firmamentū dici pōt. non ppter stationem sed ppter firmitatem vel terminum aquaz intransgressibilem. si ūt stāt. nihil impedit moueri & circūire sidera.

¶ Quare tacuit scriptura de ope secū de diei quod in alijs dixit.

Post hec queri solet

quare hic non ē dictū sicut in alioz dierū opibus. Vidit deus q esset bonum. sacramentū aliquod hic commēdatur. Ideo enim fortassis non est hic dictum. quod tamē sicut in alijs factuz est. qz binarij principiū est alteritatis et signū diuisionis

¶ De ope tercij diei quādo aque cōgregate sunt in vnum locum.

Sequitur dixit deus.

Congregentur aque in vnum locū et appareat arida. Tertij diei opus est congregatio aquaz in vnum locū. Congregate enim sunt omnes aque celo inferiores in vnam matricez. vt lux que preterito biduo aquas data luce illustrauerat. in puro aere clarior fulgeat et appareat terra. que cooperta latebat et que aquis limosa erat fieret arida et germinibus apta. Eodem eñ die protulit terra herbam virentem. lignumq faciens fructum. Si autem querat vbi congregate sunt aque que totum terrarant spacium vsq ad celum. potuit fieri vt terra sustidens concauas partes haberet vbi fluctuantes aquas reciperet. Potest etiam credi primarias aquas rariores fuisse. que sicut nebule tegerēt terras. sed cōgregatōe esse spissatas et ideo facile in vnum posse redigi locuz

¶ Quō oēs aque sint in vnum locum congregate cum multa sint maria & flumina.

Cumq constet eē

multa maria et flumina. in vnū tamen locum dicat aquas congregatas. ppter continuationē oim aquarum que i terris sunt. Quia cuncta maria & flumina magno mari iunguntur. Ideoq cum dixerit aquas congregatas in vnuz locum. deinde dicit pluraliter. congregationes q aquaz. ppter multifidos sinus earum. quibus omnibus ex magno mari prior est

¶ De opere quarte diei qñ facta sunt luminaria

Sequitur dixit deus.

Fiant luminaria in firmamento celi & diuidant diem ac nocte. In precedenti triduo dispositā est vniuersitatis huius mūdi machina & partibus suis distributa. Formata enim luce prima die que vniuersa illustraret duo sequētes dies attributi sunt superne et infime parti mundi firmamento scz et aeri et terre et aque. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia vero aquaz molibus intra recepta tacula sua collectis terra ē reuelata atq aer serenatus. Quatuor igitur mundi elementa illis diebus suis locis distincta

sunt et ordinata. Tribꝰ aũt sequentibꝰ diebus ornata sunt illa quatuor elemẽ/ ta. Quarta eñ ornatum est firmamẽ/ tum sole et luna et stellis. Quinta aer in volatilibus ⁊ aqua in piscibus orna menta acceperũt. Sexta accepit terra iumenta et reptilia et bestias post que omnia factus est homo de terra. et in terra. non tamen ad terrã nec ꝓpter ter ram. sed ad celum ⁊ ꝓpter celum.

¶ Añ alia de ornatu celi agitur sicut prius factuꝫ est

Quia ergo celũ ce

teris elementis specie prestat. priusqꝫ alijs factũ est. ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt sidera. Que ideo facta sunt. vt per ea illustraretur infe/ rior pars ne esset habitantibus tene/ brosa. Infirmitatiqꝫ hominum proui/ sum est vt circumente sole potirentur homines diei noctisqꝫ vicissitudine ꝓp ter requiendi vigilandiqꝫ necessitatẽ et etiam ideo ne nox indecora remane ret. sed luna ac sideribus consolarentur homines. quibꝰ in nocte operandi neces/ sitas incumberet. et quia quedam ani/ malia sunt que lucem ferre non possũt Quod autem subditur. et sint in signa et tempora et dies ⁊ annos. quõ acci/ piendum sit queri solet. Ita eñ dictuꝫ videtur quasi quarto die cepissent tẽ/ pora. cuꝫ tamen prius triduum sine tẽ pore non fuerit. Ideoqꝫ tempora que fiunt per sidera non spacia temporum. sed vicissitudinem aeree qualitatis de bemus accipere. qz talia motibus side rum fiunt. sicut dies et anni quos vsi/ tate nouimus. Sunt eñ in signa sere/ nitatis et tempestatis et ĩ tempora qz per ea distinguim⁹ quatuor tempa an nu. s. ver. estatem. autumnum. et hyemẽ Vel sunt in signa et tempa. i. in distin/ ctionẽ horaꝝ temꝑis. qz prius qꝫ fieret ordo tempm nullis notabatur iuditijs vel meridiana hora vel qualibet hora hec quarta die facta sunt

¶ Distinctio. xv.

De opere quinte diei quando creauit deus ex aquis volatilia et natatilia.

Dixit etiã de⁹

Producãt aque reptile ani me viuentis. ⁊ volatile sup terram ⁊c. Opus quĩte diei est forma tio piscium ⁊ auium. quibꝰ duo elemen ta ornantur. et de eadem materia. i. de aquis pisces et aues creauit. Volati/ lia leuans in aera et natatilia remittẽs gurgiti

¶ De ope sexte diei quãdo creata sũt animalia et reptilia terre.

Sequitur dixit de

us Producat terra aiam viuentem. iumenta et reptilia et bestias terre ꝑm species suas ⁊c. Sexte diei opus de/ scribitur cum terra suis animalibus or nari dicitur.

¶ Utrũ post pctũ venenosa aialia no cia facta fuerit an ꝓpter pctũ nocere ce perint prius facta innocua.

Queri solet de ve

nenosis animalibꝰ et pnitiosis. vtrum post pctũ hominis ad vindictam creata sint. an potius creata innocua peccatori/ bꝰ nocere ceperint. Sane dici potest ꝙ creata nihil homi nocuissent si non pec casset. Puniendoꝝ nanqꝫ vitioꝝ et terrendoꝝ. vel probãde ⁊ proficiendꝫ rutis causã nocere ceperũt. Fuerũt er/ go creata innocua. sed ꝑ peccatum fa/ cta sunt nocua

¶ Utrum minuta animalia tunc crea ta fuerint.

De quibusdã etiã

minutis animãtibꝰ questio ẽ. vtꝝ i pri mis conditionibus creata sint. an ex re/ bus corruptis postea orta sint. Ple/ raqꝫ eñ de humidoꝝ corpoꝝ virtꝰ vl exalationibꝰ siue de cadauerib⁹ gignun tur. Quedã etiã de corruptiõe lignoꝝ

et herbaꝝ et fructuum. et deus auctor omnium est. ¶Potest autem dici q̄ ea que de corporibus animalium maxime mortuoꝝ nascūtur cum animalibꝫ creata non fuerint. nisi potentialiter et materialiter. ¶Ea vero que ex terra vel aquis nascuntur vel ex herbis que terra germinante orta sunt. tunc creata fuisse non incongrue dici potest

¶Quare post omnia factus est homo

Omnibus autem

creatis atq̄ dispositis nouissime factꝰ est homo tanq̄ dñs et possessor. q̄ et omnibꝫ preferendus erat. ¶Unde sequitur. ¶Vidit deus q̄ esset bonū ⁊ ait. ¶Faciamus ho. ⁊c. ¶Sed añq̄ de hois creatiõe tractemus quod supra breuiter tetigimus. plenius versantes. clarius faciamus ¶In hac em̄ rerū distinctione catholici tractatores dissentire. vtsup̄ diximus inueniuntur Aliis dicentibꝫ res creatas atq̄ distinctas sm̄ spēs suas p̄ intervalla. vi. dieruꝫ. ¶Quoꝝ sententie qr̄ ltr̄ Genesis magis inseruire videt atq̄ catholica eccīa magis approbat. iō hactenus studiose docuimus quō ex illa cōmuni materia prius informiter facta. postea rerū corpalium genera per sex dierū volumīa distinctim sint formata. ¶Aliis aūt videtur q̄ non p̄ intervalla tēporꝝ facta sint. sed simul ita formata ad esse prodierint. ¶Dō Aug̃. inp̄ Gene. pluribꝫ modis nitit̄ oñdere. dicens elementa quatuor ita formata sicut apparent. ab initio extitisse. et celū sideribꝫ ornatuꝫ fuisse. ¶Quedā vo non formaliter sed materialiter tūc facta fuisse. que post p̄ tpis accessum formaliter distincta sunt. vt herbe arbores et forte animalia. ¶Dia ergo in ipso tempis initio facta esse dicunt. sed quedaꝫ formaliter ⁊ sm̄ spēs quas habere cernimus vt maiores mundi partes quedam vo materialiter tm̄. sed vt dicunt moyses loquēs rudi et carnali populo loquutionis modū tenuit de deo. loquens a simili hoīs qui p̄ moras tempoꝝ opa sua perficit cū ipse opa sua fecerit. ¶Dñ Aug̃. ¶Ideoqꝫ inquit ¶Moyses diuiniꝫ refert deū illa opa fecisse. qr̄ non potuit simul ab homīe dici. quod a deo simul potuit fieri. ¶Item potuit diuidere scriptura loquendi tempibꝫ nō diuisit ¶Illi qui his auctoritatibꝫ ⁊ alīs hmōi inherentes dicunt ātuoꝝ elementa atqꝫ. celi luminaria ita formata simul esse et habuisse illos sex dies. quos scriptura memorat sex rerum genera. i. distinctiones appellant. que simul facte sunt partim formaliter. partim causaliter

¶Quomodo intelligendum est deuꝫ requieuisse ab oi opere suo

Jaz de septīe diei

requie aliq̄d nos eloqui oportet Scriptum est qr̄ compleuit deus die septimo opus suuꝫ. et requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. ¶Recedere dicitur deus die septimo nō qua si opando lassus. sed ab vniuerso opere requieuit. qr̄ nouam creaturam facere cessauit. ¶Requiescere em̄ cessare dicit. ¶Unde in Apoca. ¶Non habebant requiem dicentia. Sanctus scīs scūs. i. dicere non cessabant ¶Requieuisse igitur deus dicitur. qr̄ cessauit a faciēdis generibꝫ creature. quia vltra noua nō cōdidit. ¶Usqꝫ nunc tamē vt veritas in euangelio ait. opatur pat̄ cū filio. s. ammīstratione eoꝝdē generū. que tunc instituta sunt. ¶Creatoris em̄ virtus cā subsistenti est omni creature. ¶Qr̄ ergo dicitur pater meus vsqꝫ modo opatur. et ego operoꝝ illud vniuerse creature continuam administrationem ostendit.

¶Die ergo septimo requieuit vt nouam creaturam non faceret vlterius. cuius materia vel similitudo nō p̄cesserit. sed vsqꝫ nunc operatur vt qō condidit continere ⁊ guberuare non cesset.

¶Qualiter accipiendum sit quod deꝰ dicitur complesse opus suum. vij. die

cum tunc requeuit ab omni opere suo.

Sed queritur quo modo septimo die dicatur deus cõplesse opus suum cum ab omni ope illo die requieuerit. nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia translatio hz. Consummauit deus die septimo opa sua. que nihil questionis affert qz manifesta sunt q in eo facta sunt. z eo die omnium consummatio perfecta est. sicut scriptura ostendit cum ait. Vidit deus cuncta que fecerat. z erant valde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant. nihilqz in sui natura vitij hñtia. Et sunt bona que cõdidit deus etiam singula simul vero vniuersa valde bona. qz ex omnib consistit vniuersitatis ãmirabilis pulchritudo. in q etiã illud quod malũ dr bene ordinatum et loco suo posituz eminentius cõmẽdat. bona vt magis placeãt z laudabiliora sint dum compantur malis. Sexta ergo die fcã ẽ oim opm cõsummatio Jõ premissa orit questio. s. quõ dicat de die septimo opus suũ cõplesse. qđ hebraica veritas hz. in quo tamẽ nihil nouũ creasse dicit. nisi forte dicat die septimo cõplesse opus suum qz ipsum benedixit z sãcificauit sicut subiecit scriptura. Bñdixit diei septimo z sãcificauit illũ. Opus em ẽ bñdictio z sãcificatio sicut salomon aliquid opis fecerit cũ tẽplum dedicauit.

¶ Que sit sanctificatio z benedictio septimi diei

Illum aũt diẽ sanctificasse z bñdixisse legit. qz mistica pceteri bñdcõne et sãcificatiõe cũ donauit. Illũ in lege dr. Memẽto sãcificare diẽ sabbi. Et in ẽ p nũerãdo dies vsqz ad septimũ. pcedim? et diam?. vij. eẽ dies q̃z repetitiõe oẽ tps agit. non q̃n ali? ab illis sit dies octau? z nou? z sic de ceteris. s. qz in sex diebz rerũ genera distincta sunt. et in septio licet ñ fuerit nouũ genus rerũ institutũ. tñ fuit in eo q̃si q dã nou? status sãcificatõis opis z requietionis opifici. Pot etiã sic exponi illud. Cõpleuit die septimo opus suũ id ẽ cõpletũ z consũmatũ vidit.

¶ Distinctio. xvi.

De hoĩs creatiõe. vbi considerandũ ẽ quare creatus sit hõ. et qualiter sit institutus. q duo sup tractata sũt et qualis factus et qualiter lapsus. postrẽo quõ sit reparatus. que discutienda sunt.

His excursis qđ supza de hoĩs creatione promisimus. effectui mãcipare atq ordine explanare nũc suscipimus. Vbi hec considerãda videnf. s. q re creatus sit homo. et qualiter institutus. et qualis et quõ factus. vnde qualiter sit lapsus. postrẽo qualit z p que sit reparatus. Hoz aũt primo loco et secundo posita cãm creationis humane et modum institutionis superius p modulo nĩe facultatis tractauimus. Jõq superest vt qualis vel quõ factus sit. discutiamus. In Geneli legitur. Faciamus hoiem ad imaginem et similitudinẽ nrãm. In eo q dicit faciamus. vna opatio triũ psonaz oñditur. In hoc vero q dicit ad imaginẽ z si. no. vna et eẽ lis substantia trium personaz mõstrat. Ex psona em patris hoc dicit ad filiuz et spũscũ. non vt quidã putant angelis. quia dei et angeloz non est vna et eadem imago et similitudo.

¶ Qz imago et similitudo hic a diuersis accipitur varie. a quibusdam increata. ab alijs creata et increata vel essentia trinitatis. vel filius et spũscus.

Imago aũt et similitudo in hoc loco vel increata intelligitur. i. trinitatis eẽntia. ad quã fcũs ẽ hõ vel creata in qua fcũs est hõ. et ipsa hominis concreata. Increatam em ima-

ginem que deus est videtur intellexisse Beda. cum dicit non esse vnā imaginē dei ⁊ angelorꝝ. sed trium psonarꝝ. ⁊ iō personis non angelis fit ibi sermo. Im proprie tñ imago dicatur. qz imago relatiue ad illud dicit cuius similitudinem gerit ⁊ ad quod representandū facta ē sicut imago cesaris que ipsius similitudinē preferebat. ipsumq; quodāmō representabat. Improprie aūt imago dicitur id ad quod aliud fit. sicut exemplum proprie dicitur quod sumitur ex aliquo. et exemplar ex quo sumitur aliquid. ¶ Ponitur tñ aliqñ abusiue alterꝝ pro altero. Ita et minus proprie accipit imago essentia trinitatis. si tñ ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

¶ Primo eorꝝ qui putauerunt filium per imaginē vt similitudinem hꝫ accipi.

Filius vero proprie imago patris dicitur. sicut supra in tractatu de trinitate diximus. Unde fuerunt nōnulli qui ita distinxerūt. vt imaginem in hoc loco intelligerent filium. hoiem vero non imaginem. sed ad imaginem factuꝫ dicerēt quos refellit apostolus dicens. Vir quidē est imago et gloria dei. hec nanq; imago. i. homo cū dicatur fieri ad imaginem nō q̄ ad filiū dicatur fieri. alioquin nō diceret ad imaginem nrām. quō enim nostrā diceret. cū filius solus patris imago sit. Fuerunt aūt et alij pspicaci hec tractātes qui p imaginem filium. et p similitudinem spūmsanctum intelligerent. qui similitudo est patris et filij. et ideo pluraliter putauerunt dici nostram id referentes ad similitudinem tñ. ad imaginem vero subintelligendum ee meam Hoiem vero et imaginē esse. ⁊ ad imaginem ⁊ similitudinē fcm esse tradiderunt. et imaginem imaginis esse ⁊ similitudinis.

¶ Neqz hoꝝ sniam approbat. ꝫ imaginē ⁊ similitudinē dei in hoie querendā et considerandā docet. vt imago ⁊ similitudo creata intelligatur.

Veruntamen hec distinctio licꝫ reprobabilis penitus nō videatur. qz tamen de medio montiū id est auctoritatibꝫ scōrꝝ non manat. cōgruentius in ipso hoie imago ⁊ similitudo dei querenda est ⁊ considerāda Factus est ergo homo ad imaginē dei et fm mentem qua irrationabilis antecellit. Sed ad imaginem fm memoriā intelligentiā ⁊ dilectionē. Ad similitudinem fm innocentiam et iustitiā q̄ in mente rationali naturaliter sunt. Vt imago consideratur in cognitione veritatis. similitudo in amore virtutis Vt imago in alijs omnibus: similitudo in essentia qz immortalis ⁊ indiuisibilis. Unde Aug̃. in libro de quantitate aīe Anima facta est similis deo qz immortalem ⁊ indissolubilem fecit eam deus Imago ergo pertinet ad formam similitudo ad naturaꝫ. Factus est ergo hō fm animam ad imaginē et similitudinē dei. non patris vel filij vel spūssci. ꝫ totius trinitatis Ita et fm aiam dicit hō esse imago dei. qz imago dei in eo est. Sicut imago dicatur et tabula et pictura que in ea est. ꝫ ꝓpter picturā que in ea est simul tabula et imago appellatur Ita ꝓpter imaginē trinitatis etiā illud in quo ē hec imago hoie imagis vocat. Quare hō dicit imago ⁊ ad imaginem filius vero imago ⁊ non ad imaginē.

Quo circa homo ⁊ imago dicitur. ⁊ ad imaginem. filius aūt imago. non ad imaginē. qz natus est nō creatus equalis ⁊ in nullo dissimilis. homo creatus est a deo. non genitus. nō paritate equalis. sed quadā similitudine accedens ei. Unde Aug̃. in. vij. li. de tri. In Geneſi legitur. faciam⁹ homine ad imaginem et similitudinē nostrā. Faciamus et nostrā pluraliter dixit. Et nisi ex relatiuis. i. personis accipi non oporteret. vt facere intelligantur pa

ter et filius et spūssanctus scz ad ima/ ginem patris et filij ⁊ spūssc̄i. vt subsi/ steret homo imago dei. Sed qz nō oī/ no equalis fiebat illa imago tanq̄ non ab illa nata. sed ab eo creata. iō ita ima go dr qō et ad ymaginē qz non equat parilitate. sed accedit quadā similitudi ne. Filius aūt ē imago. sed non ad ima ginem. qz equalis ē patri. Bc̄us ē er/ go hō ad imaginē ꝓpter imparem sili/ tudinē. ⁊ iō nostrā vt imago trinitatis esse hō intelligatur. non trinitati equa/ lis sicut filius patri. Ecce oīsum ē ꝑm quid hō sit similis deo .s. ꝑm animam. Sed in corpe quandaz prozietatem habet que hoc indicat qz est erecta statu ra. ꝑm quā corpus aīe rationali cōgru it qz in celum erectum est.

¶ Distinctio.xvij

Hic q̄rit̄ de creatiōe aīe vtrū de aliq̄ facta sit vel non. et quādo facta et quā grām habuerit in creatione.

Hic de origine anime plura queri solēt. scz vñ creata fuerit. et quā gr̄iam habuerit in creatione. Sicut hois formatio ꝑm corpus describitur cū di/ citur. Formauit deus hoiem de limo terre. ita eiusdem ꝑm animam describi tur factura. cū subditur ⁊ inspirauit i fa ciem eius spiraculū vite. Corpus em̄ de limo terre formauit de⁹. cui animā inspirauit. Vel ꝑm aliam ir̄az flauit vl sufflauit. Non q̄ faciēdo sufflauerit vl manibꝫ corporeis corpus formauerit: spūs enim deus est. nec lineamenti mē broz compositus est. Non ergo corpo raliter putemus deū corporeis manibꝫ formasse corpus. vel faciēdo ispirasse a nimaz. sed potius hoiem de limo terre ꝑm corpus formauit. iubendo. volēdo id ē voluit. ⁊ vbo suo iussit. vt ita illa fieret. Et inspi. in fa. e. spira. vite. id est sbam aīe. in qua viueret. creauit non de materia aliqua corpali vel spūali. sed de nihilo. Putauerūt em̄ quidā here/ tici deū de sba sua animā creasse. ver/ bis scripture quicaciter inherentes qui bus dicitur. inspirauit vel sufflauit ⁊c. Cum flat inquiunt vel spirat hō. de se flatum emittit. Sicut ergo cū dicit̄ de⁹ flasse vel spirasse spiraculū in faciem ho mis. ex se spūm hois emisisse intelligitur id est de sua substantia. qui hoc dicunt non capiunt tropica loquutione dictuz esse. sufflauit vel flauit. i. est flatum hu manis. s. animam fecit. flare em̄ est fla/ trum facere. Flatum facere est animam facere. Vnde dns ꝑ Esaiā. Omnem flatum ego feci. Non sunt ergo audien di qui putant animam esse partem dei. Si enim hoc esset. nec a se nec ab alio decipi posset. nec ad malum faciendū vel patiendū compelli. nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hoiem animauit. factus est a deo non de deo. nec de aliqua materia. sed de ni hilo

¶ Hic queritur quando facta sit aīa. an ante corpus. an in corpore

Sed vtrū i corpo re an extra corpus etiam inter docto/ res scrupulosa questio est. Augu. enim super Gene. tradit aīam cum angelis si ne corpore fuisse creatam. postea vero ad corp⁹ accessisse. neq̄ cōpulsa ē i corpozari. sed naturaliter illud voluit. i. sic creata fuit vt vellet. sicut naturale nob est velle viuere. Male aūt velle viue re. ñ nature ꝑ volūtatē ē puerse. Alij ve ro dicūt aīam primi hois in corpe fuis/ se creatā. ita exponētes ꝓba illa Inspi/ in faciē eius spiraculū vite. i. aīam i corpe creauit. q̄ totū corpus aīaret. faciez tū special̄ exp̄ssit. qz hec pars sensibꝫ ornata est ad intuēda supiora. Sed q̄c quid de aīa primi hois eſſietur. de a/ lijs certissime sentiendū ē q̄ in corpe creētur. Creādo em̄ infundit eas de⁹ et infundendo creat. Dicendum ē etiā animam illam nō sic esse creatam. vt p/ scia esset opis futuri iusti vel iniusti

¶ In qua etate deus hoiem fecerit. in etate uirili factus est homo ꝑm superiores causas.

Dolz etiam queri utr deus hominē repente in uirili etate fecerit. an pficiendo ⁊ etates augendo. sicut nunc formatur in matris utero. Aug⁹. super gen. dicit q adam in etate uirili cōtinuo factus est. ⁊ hoc ꝑm superiores nō inferiores causas. i. ꝑm uoluntatem ⁊ potētiam dei: quā nature generibus non alligauit. qualiter ⁊ uirga moysi conuersa est in draconē. Nec em̄ talia contra naturā fiunt nisi nobis quibus aliter natur̄ cursus ignotuit. deo autē notum est quod facit. non ergo ꝓtra dispositōem suam illud fecit deus. Erat em̄ in prima causar̄ conditōe sic hominē posse fieri. sed non ibi erat necesse, ut sic fieret. hoc em̄ non erat in cōditōe creature. sed in bn̄placito creatoris cuius uolūtas necessitas est. Hoc em̄ necessario futur̄ est quod uult ⁊ ꝑ fit. Multa uero ꝑm inferiores causas futura sunt. sed in prescietia dei futura non sunt. Si autē aliter ibi futura sunt potius futura sunt sicut ibi sunt. ubi ꝑfit ille qui non potest falli. Sic ergo factus est adaz non ꝑm inferiores causas. q non erat in rer̄ causis seminalibus ut ita fieret. sed ꝑm superiores n̄ contra naturā operantes. q in rerum causis naturalibus erat ut ita posset fieri

¶ Qr homo extra paradisum creatus in paradiso sit positus. ⁊ quare ita factus sit.

Hominē autez ita formatū tulit deus ut scriptura docet. ⁊ posuit in paradiso uoluptatis quē plātauerat a principio. His uerbis apte moyses insinuat q hō extra paradisū creatus. postmodū in paradiso sit posit⁹ qđ ideo fact̄ dicat̄. q nō erat ꝓmansur⁹ in eo. uel ut nō nature ꝑ ut gr̄e hoc assignaret̄. Intelligit̄ autē paradisus localis ⁊ corpalis in quo hō locatus est. Tres em̄ generales de paradiso sententie sunt. Una eor̄ qui corpaliter intelligi uolunt tm̄. Altera eor̄ qui spūaliter tm̄ Tercia eor̄ qui utroq; modo paradisum accipiūt. Terciā mihi placere fateor ut homo in paradiso corporali sit positus. Qui ab illo principio plātatus accipi pōt. quo terrā omnē ꝑmotis aquis herbas ⁊ ligna producere iuss̄it. Qui etsi pn̄tis eccie uel future typum tenet. ad l̄am tn̄ intelligendu ē esse locū amenissimū fructuosis arboribus magnū. ⁊ magno fonte fecundū Qr autē dicimus a principio esse paradisum antiqua translatio dicit ad orientē. Unde uolunt quidā in orientali parte esse paradisum longo interiacente spacio uel maris uel terre a regionib⁹ quas incolunt homines secretū ⁊ in alto sitū usq; ad lunarem circulum pertingentem. uñ nec aque diluuij illuc ꝑuenerunt

¶ De lignis paradisi inter que erat lignū uite ⁊ lignū sc̄e boni ⁊ mali

In hoc autē paradiso erāt ligna diuersi generis. inr̄ que unū erat qđ uocatū ē lignū uite. alterū uo lignū sc̄e boni ⁊ mali. Lignū uite dcm̄ est sic̄ doct̄ beda ⁊ strab⁹. q diuinit⁹ accepit hāc uim. ut q ex ei⁹ fructu cōederet corp⁹ ei⁹ stabili sanitate et ꝑpetua soliditate firmaret̄. nec ulla infirmitate uel etatis ibecillitate i deterius uel in occasū laberet̄. Lignū aūt sc̄e bōi ⁊ mali nō a natūa ꝑ nomē accepit. ꝑ ab occasiōe rei postea secute. Arbor ei illa n̄ erat mala. ꝑ sc̄e boni ⁊ mali. ido dcā ē q pt⁹ phibitōez erat i illa transgressio fut̄a q̄ hō expiendo discerz q̄d eēt inr̄ obedie bonū ⁊ inobedie malū. Nō g̃ de fructu q̄ nasceret̄. in̄ positū ē illō nom̄. ꝑ de re trāsgressiōem secuta. Loḡuit ei hō p⁹ q̄ꝑ tāgerz ꝑ lignū bonū ⁊ malū. ꝑ bonū ꝓ prudētiā ⁊ expiētiā. malū uo ꝓ prudētiā tm̄. q ec̄ ꝓ ex-

perientiam nouit vsurpato ligno vetito. quia per experientiā mali didicit qd sit inter bonum obedientie ⁊ malū inobedientie. Si vero primi parētes obedientes essent. nec contra preceptum peccassent. non ideo tamē minus diceretur lignū scientie boni ⁊ mali. quia ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo homo proditus est quod malum non erat. vt ipsa precepti obseruatio bonum illi esset. trāsgressio malum. Nec melius consideratur quātus malum sit inobedientia q̄ hoc modo. cum ideo. s. reus factus esse homo itel ligitur. quia ꝓhibitus rem tetigit. quā si non prohibitus tetigisset. nec peccasset nec penam sensisset. Si em̄ venenosam herbam ꝓhibitus tetigeris: pena sequitur. ⁊ si nemo prohibuisset similiter sequeretur. Si etiā prohiberet̄ res tangi. que non tangenti tm̄. sed prohibenti obest. sicut aliena pecunia. ideo ꝓhibitus est peccatus. quia prohibenti ē damnosum. Cum vero tangitur quod nec tangenti obest si non ꝓhibetur. nec cuilibz si tangatur. ideo prohibetur vt per se bonū obedientie. malū inobedientie monstretur. Sicut primus homo a re bona prohibitus penam incurrit. vt non ex re mala. sed ex inobedientia pena esse mōstretur. sic ex obedia palma.

Distinctio. xviij.

De formatione mulieris.

Neodē quoqz paradiso mulierem formauit deus de substantia viri sicut post plantatum paradisum hominēqz in eo positum. ⁊ ꝑ vniuersa animalia ad eum ducta. suisq nomibus dsignata subnectit scriptura. Immisit deus soporem in adam. Cunqz obdormisset. tulit vnam de costis eius ⁊ formauit eam in mulierem Hic attendēdum est quare non creauit simul virum ⁊ mulierem sicut ageles. sed prius virum deinde mulierez de viro. ideo scz vt vnum esset humani generis principium. quatenus i hoc ⁊ superbia dyaboli confunderetur. dominus humilitas dei similitudine sublimaretur. dyabolus quippe aliud a deo principiū esse cupierat. Ideoqz vt ei⁹ superbia recōderetur. hoc homo in mutuo accepit. quod dyabolus peruerse rapere voluit. sed obtinere non potuit ⁊ per hoc imago dei in homine apparuit Quia sicut deus omnibus rebus existit principium creatōis. ita homo etiā omnibus hominib⁹ principium generationis. Ideo etiā ex vno homine ōnes esse voluit deus vt dum cognoscerēt se ab vno esse: omnes se quasi vnum amarent.

Quare de latere viri ⁊ non alia corporis parte formata sit

Cum autez his de causis facta sit mulier de viro. non de qualibet parte corpis viri. sed de latere eius formata est vt ostenderet̄. qa in consortiuz creabatur dilectionis. ne forte si fuisset de capite viri facta. viro ad damnationem videretur preferenda. aut si de pedib⁹ ad seruitutem subicienda. Quia q̄ viro nec domina nec ancilla parabatur. sed socia. nec de capite nec de pedibus. sed de latere fuerat ꝓducenda. vt iuxta se ponendam cognosceret. quam de suo latere sumptā diciisset.

Quare dormienti ⁊ non vigilanti viro costa subtracta est.

Nō sine causa quoq dormienti viro potius q̄ vigilanti detracta est costa. de qua mulier in adiutoriū generatōis viro est formata. sed vt nullaz sensisse in eo penam mōstraretur. ⁊ diuine simul potentie op⁹ mirabile ostēderetur. qua homis dormientis latus aperuit. nec eum tamen a quiete sopōis excitauit In quo etiā ope sacramentū xp̄i ⁊ ecclesie figuratū ē Quia sicut mulier de latere viri dor-

mientis formata est. ita ecclia ex sacris que de latere christi in cruce dormientis, pfluxerunt scz sanguine ⁊ aqua. q̄ b⁹ redimimur a penis. atqz abluimur a culpis.

¶ Qz de illa costa sine additamento extrinseco facta fuerit per dei potentiā sicut quicqz panes in se multiplicati sūt

Bolet etiaz queri

vtrz de costa illa sine adiectione rei extrinsece facta sit mulier. Quod quibus dā ñ placuit Ceterum si ad perficiendum corpus mulieris. deus extrinsecū augmentū addidisset. maius illud essz qđ ipsa costa Ideoqz potius de illo addito qđ de ipsa costa mulier facta debere dici. ō quo plures accepissz substātie partes. Restat ergo vt de sola ipsius coste substantia sine omni extrinseco additamento per diuinam potentiam in semetipsa multiplicata mulieris corpus factum dicatur. eo sane miraculo quo postea de quinqz panibus ihe su celesti benedictōe multiplicatis ꝺn qz milia hominū saciata sūt. Illud etiam scm oportz. ꝙ cum angelorz ministerio facta sit mulieris formatio. non eis tamen tribuēda est creatōis potentia. Angeli enim nullā possunt creare naturā. ergo nec formare costam i mulierē. nec carnis supplementū in locuz coste. Nō ꝙ nihil agant vt aliquid creetur. sed non ideo creatores sunt sicut nec agricole segetū aut arborum. Solus deus. i. trinitas est creator. Facta ē ergo femina a deo. etiā si costa mīstrata sit per angelos.

¶ Vtrum ꝼm superiores. an ꝼm inferiores causas ita illa facta sit mulier. i. an ratio seminalis id haberet vt ita fieret. an tm̄ vt illa fieri possit. sed vt sic fieret in deo tm̄ esset causa.

Sed queriť an ra

ratio quā deus primis operib⁹ cōcreauit id haberet vt ꝼm ipsam ex viri latere femina fieri necesse foret. an hoc tm̄ vt fieri posset. Ad qđ sciendu est omniū rerum causas in deo ab eterno esse. Et em̄ homo sic fieret vel equus vel huiōi in dei potentia ⁊ dispositiōe ab eterno fuit Et he dicuntur primordiales cause. quia istas alie non precedunt. sed iste alias. que sunt cause causarum Cunqz vnum sit diuina potentia. dispositio siue volūtas. ⁊ ideo vna omniū principalis causa. tamē ꝓpter effectus diuersos pluraliter dicit Aug̃. causas primordiales omniū rerū i deo esse. inducens similitudinē artificis in cuius dispositōne est qualis futura sit archa. Ita ⁊ in deo vniuscuiusqz rei future causa precessit. In creaturis vero quarūdam rez. sed non omniuz cause sunt. vt ait Aug⁹. Quia inseruit de⁹ seminales rationes rebus ꝼm quas alia ex alijs proueniunt. vt de hoc semine tale granum. de hac arbore talis fructus ⁊ huiōi. Et he quoqz dicunť primordiales cause. ⁊ si non a deo, ꝓpie. quia habēt ante se causam eternā que ꝓpe ⁊ vniuersaliter prima est Ille vero ad res aliquas dicūtur prime q̄. s. ex eis ꝙ ueniunt. Iō etiā primordiales dicuntur. quia i prima rez ꝯditōe rebz a deo īsite sūt ⁊ sicut creature mutabiles sūt ita ⁊ hx cause mutari pñt. q̄ aūt in immutabili deo cā est mutari non potest

¶ Bistincio causaz rerum pernotilis. scz ꝙ quedam in deo ⁊ in creaturis. q̄ dam in deo tm̄ sunt.

Omniū igitur rez

cause in deo sunt. sed quarūdā cause ⁊ in deo sunt ⁊ in creaturis. Quarūdam vero cause in deo tm̄ sunt. ⁊ illaz rerū cause dicunť abscondite in deo. qz ita ē in diuia dispositōe vt ꝺ vel illud fiat. qđ nō ē in seminali creatē rōe Et illa q̄ dē q̄ ꝼm cāz seminalē fiūt. dicūť naturali ter fieri. qz ita curs⁹ naturē hoibz inotuit Alia deo preť naturā. q̄z cāe tm̄ sūt i deo. ꝺ dic aug̃. eē illa q̄ ꝓ gr̄az fiūt vl ñ

ad ea significanda naturaliter. sed mirabiliter fiunt. Inter que mulieris facturā de costa viri ponit ita dicens. vt mulierē ita fieri necesse foret non ī rebus conditū. ꝟ in dño absconditū erat omnis nature cursus habz naturales leges. sup hunc naturalē cursum creator habz apud se posse de oibus facere aliud q̄ eoz naturalis ratio bēt vt virga scz arida repente floreat fructū gignat i. vt in iuuentute sterilis femia in senectute pariat. vt asina loquat̄ z huiōi. Dedit autem naturis vt ex his etiā hec fieri possent. non vt in naturali motu bērent. habz ergo in se de⁹ absconditas quozūdā factoz causas q̄s rebus conditis non inseruit. easq̄ impliz nō ope consueto prouidēne quo nature subsistūt vt sint. sed quo illas āministrat vt voluerit. quas vt voluit condidit. Omniū ergo que ad gratiaz significandā non naturali motu rerūz sed mirabiliter fcā sunt abscondite cause in deo fuerunt. Quoz vnū erat q̄ mulier facta est de latere viri dormientis. Non habuit prima rez cōditio vt femina sic fieret. sed vt fieri possz. ne ꝺtra causas quas deus voluntarie instituit mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

¶ De anima mulieris q̄ non est ex anima viri vt quidā putauerūt dicentes animas esse ex traduce.

Quēadmodū mulieris corpus de viri corpe traductū fuit. ita putauerūt aliqui ipsius animā de viri animā ꝓpagatam. z omnes aīmas preter primā de traduce esse sicut corpora. Alij autē putauerunt simul omnes animas ab initio creatas. Catholica autē ecclesia nec simul nec ex traduce factas esse animas docet. sed in corporibus per coitū seminatis atq̄ formatis infundi. z infūdendo creari. Nā in ecclasticis dogmatibus animas hoīnum non esse ab initio inter ceteras intellectuales naturas. nec simīl creatas. sicut Origenes fingit. dicim⁹. neq̄ cū corpibus per coitum seminari sicut luciferiani z cirillus z quidā latinoz pre sumptores affirmant. Ꝟz dicim⁹ corpus tm̄ p coniugij copulam seminari. Creatōem vero anime solum creatorem nosse. eiusq̄ iudicio corpus coagulari i vulua. z cōpingi atq̄ formari. ac formato iā corpore animā creari z infundi. vt viuat in vtere homo ex anima cōstans z corpe. z egrediat̄ viuus ex vtero plenus in anima z corpore humana substantia. Hero⁹. etiam anathematis vinculo illos condēnat q̄ animas ex traduce dicūt inducēs auctoritatem ꝓphete. Qui finxit sigillatim corda coz. Hic satis inq̄t inuit ꝓpha q̄ nō animā de anima facit. sed sigillatim animas de nihilo creat.

¶ Distinctio. xix.

¶ De primo hois statu an̄ pcm̄ scz q̄lis fuerit ꝟm corpus z ꝟm aiam

Solent queri plura de prio hois statu an̄ pcm̄. s. q̄lis fuerit hō priusq̄ peccarz z in corpe z in aia mortal. an imortalis. passibil̄ an ipassibil̄. De termino inferioz vite z de transitu ad superiorē. ō mō ꝓpagatōis filioz. z alia multa q̄ non inutilit̄ sciunt̄. licet aliqñ curiositate q̄rant̄. Et ꝓusq̄ ad aī q̄litatem p tinentia ꝓsequmur. de q̄litate eius ꝟm corp⁹ eius z mō ꝓpagatōis filiorū z p alīs q̄busdā inspicia⁹. Prim⁹ igr hō ꝟm naturā corpis trem z imortal̄ fuit q̄dāmō ꝟm aliq̄d. qz potuit ñ mori z mortal̄ q̄dāmō. qz potuit mori. In illo nāq̄ prio statu hūit posse mori z posse ñ mori. z hoc fuit prīa hūani corpis imortalitas. s. posse ñ mori. In secūdo vo statu pt⁹ pcm̄ hūit posse mori z ñ posse ñ mori. qz in hoc statu moriēdi est necitas. In tercō statu hēbit posse ñ mori z ñ posse mori. qz ad illū statū ptinz moriēdi ipossibilitas qō ex

gratia erit non ex natura ¶ In primo statu fuit corpus hois animale.i. egens a limonijs ciboꝝ. ¶ Unde ⁊ homo factus dicitur esse in animā viuentē. non spūalem id est in animā corpus sensificantem. qđ adhuc erat animale non spūale. qđ egebat cibis vt p animā viuerꝫ ¶ Factus est igitur in animā viuentem. id ē vitam corpi dantem. tamen p sustamenta ciboꝝ. ⁊ tūc erat corpꝰ mortale ⁊ immortale. qz poterat mori ⁊ poterat non mori. ¶ Post pcīm vero factū est mortuum. sicut dicit apls. ¶ Corpus propter pcīm mortuū. i. necessitatem moriendi in se habz. ¶ In resurrectione vero erit spūale. s. agile ⁊ cibis nō egens ⁊ immortale. non sicut in statu primo tm̄ fuit. s. q̄ possit non mori. sed etiā q̄ non poterit mori. ¶ Unde ¶ Aug⁹ sup̄ genē. apls ait. ¶ Corpus quidē mortuum est ꝓpter peccatū ẽ. ¶ Prius de limo terre formatū est corpus animale non spūale cuꝫ quali resurgemus ⁊ renouabimur a vetustate. non in corpus aīmale quale fuit. sed in melius. id est spirituale cum hoc mortale induet immortalitatem. in quā mutandus erat adam nisi mortē corporis aīmalis peccando meruisset. ¶ Non enī ait apostolus. ¶ Corpus mortale est propter peccatum sed mortuū. ¶ Illud enī ante peccatum mortale ⁊ immortale erat. q̄a poterat mori ⁊ non mori. ¶ Aliud ē autem non posse mori. aliud posse nō mori. ideo factum est p peccatū non mortale quod erat. sed mortuū. quod non fieret nisi peccaret. animale enī non est hoc corpus sicut primi homis fuit. sed iam deterius est. habz enī necessitatez moriendi. ¶ Ecce hic euidēter aperit augusti. q̄ corpus hois ante pcīm mortale ⁊ immortale fuit. sed nō qualiter fiet in resurrectōe. ¶ De hoc codē Beda sup̄ genē. ait. ¶ Non est credēdum ante pcīm ita fuisse corpa mortua nr̄a sicut mō. ait enī apls. ¶ Corpus ꝓpter pcīm mortuū est. sed licet fuissent animalia nondum spiritualia non tamen mortua. que scz necesse esset mori.

¶ Utꝝ immortalitas quā habuit anī peccatū esset in conditōne nature. an ex gratie beneficio

Bolz hic queri cū

primus homo mortale ⁊ īmortale corpus habuerit. vtꝝ ex conditōe nature ipsius corpis habuerit vtꝝq;. an alterum beneficium essz gratie scz immortalitatis id ē posse non mori. ¶ Ad qđ dici potest. qz alterum habebat in natura corpis id est posse mori. alterꝝ vero scz posse nō mori erat ei ex ligno vite. s. ex dono gē. ¶ Unī ¶ Aug⁹. sup̄ genē. ¶ Quodā modo creatus est hō immortalis qđ erat ei de ligno vite. nō de cōditōe nature. ¶ Mortalis erat ꝑditōne corpis aīalis. īmortalis bñficio ꝑditoris. ¶ Nō ei immortale erat q̄ oīno mori nō possz. qđ non erit nisi vbi fuerit spūale. ¶ Apte dicit q̄ nō ex nat̄a. ß ex ligno vite hēbat posse nō mori. ¶ Propter ß aliq̄ dicūt q̄ nisi illo ligno vteret. nō sp̄ viueret qz peccarz. ¶ Peccaret enī si illo ligno ñ vteret. qz p̄ceptū erat ei vt comederz de oī ligno paradisi nisi de ligno sc̄e boni ⁊ mali. ¶ Sicut g̃ peccauit comedēdo qđ erat ꝓhibituz. ita eē peccarz si ñ cōedōrz qđ erat iussū.

¶ Si non foret ꝓceptuz vt de illo ligno ederet ⁊ nō alijs. ⁊ non illo vteretur. an posset non mori.

Bed adhuc queri

tur si non esset ꝓceptuz vt de ligno vite ederet ⁊ alijs ⁊ nō illo vesceret. nunq̄d possz nō mori. ¶ Si sp̄ viuerz ñ vtēs illo ligno. nō erat ei ex ligno posse nō mori. si vero nō possz sp̄ viuere. id erat ei ex illo ligno. ¶ Aliqui dicūt q̄ si non fuisset ei preceptum vsa de illo ligno ⁊ alijs ⁊ non illo vesceretur. viueret sp̄. sic determinātes illud quod sup̄ dixit Aug⁹. s. erat ei de ligno vite nō d ꝑditōe nat̄e tm̄. s. q̄si ñ ex ꝑditōe

nature solūmodo erat ei. ꝫ etiā ex ligno illo Alijs autē videtur ꝙ ex ligno vite erat ei posse non mori. nō ex natura. Ideo em dicitur potuisse non mori quia poterat vti illo ligno de quo edēs non moreretur

¶ Questio Aug⁹. quomodo immortalis factus sit homo.

De hac vero hois

immortalitate qualis fuerit Aug⁹. super geñ. qstiones mouēs sic ait. Queritur qūo immortalis fcīs sit homo p alijs animātibus. ⁊ qūo cū illis cōmunem acceperit alimoniā. Sed alia est immortalitas carnis quā in Adā accepimus. alia quā in resurrectōe speramus per xp̄m. Ille factus est homo immortalis vt posset non mori si nō peccaret. moreret autem si peccaret. Filij vero resurrectōis nec poterunt vltra peccare nec mori. Caro nostra nō tunc egebit refectōne ciborum. qz nulla poterit esse refectio. Caro ade ante peccatū ita immortalis creata est vt p alimoniā adiuta esset mortis ⁊ doloꝛ expers. sic ergo immortalis ⁊ incorrupti bilis condita est caro hois. vt suaꝫ immortalitatem ⁊ incorruptōem per obseruantiā mandatoꝝ dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebat vt de illis lignis concessis mā ducaret. ⁊ ab interdicto abstineret. per horum eduliuꝫ immortalitatis dona conseruaret. donec corpalibus incrementi pduct⁹ ad etatem que conditori placerꝫ multiplicata progenie ipso iubente sumeret de ligno vite. quo pfecte immortal' factus: cibi alimeta nō vlterius requirerꝫ Ecce his verbis videt Aug⁹. trādre ꝙ caro primi hois immortalitatē i se habuerit que p alimoniā ciboꝝ conseruaretur vsqꝫ ad tempus sue translationis in melius quando de ligno vite comederꝫ ⁊ fieret ōnino immortalis. ita vt non posset mori.

¶ Qz ex preditis consequi videt homines de natura sue conditōis aliquo modo fuisse immortalē. sed non omino fieret immortalis nisi partiçpato ligno vite.

Ideo aliqui dicūt

ꝙ immortalitatē de natura habebat q̄ poterat non mori. que alioꝝ lignoꝝ esu poterat conseruari. sed non poterat consummari. nisi per assumptōem ligni vite. quod videtur Aug⁹. sentire sup genesim dicens. Hoc quoꝫ addo talem cibū illam arborem prestitisse. quo corpus hoīs stabili sanitate firmaretur. non sicut ex alio cibo. sed ispiratōe salubritatis occulta. Hic innuere videtur ꝙ cum alijs cibis corp⁹ posset sustentari. hoc cibo indeficienti sanitate firmaret. Ex quo consequi videt ꝙ sicut in natura sui habuit mortalitatem quādam. s. aptitudinē moriendi. ita aliquā immortalitatē in natura sua habuerit. i. aptitudinē quandā qua nō poterat non mori cibis adiutus. sed si pstitisset immortalitatis pfectio esset ei de ligno vite. ꝫ qui hoc tradūt q̄modo supioza Aug⁹. verba q̄bo dicit ꝙ erat immortalis ex ligno vite. huic tñie nō cōtradicāt diligent' inq̄rant

¶ Distinctio. xx.

¶ De modo procreatiōis filioꝝ si nō peccassent ⁊ quales nascerētur filij.

Post hoc vidē

dū est qualit' primi parentes si nō peccassent filios procreasset ⁊ q̄les ipsi filij nascerētur. Quidā putant ad gignēdos filios primos hoies in paradiso misceri nō potuisse nisi prius peccassent. dicētes concubitū sine corruptōne vel macula nō posse fieri. sed ante peccatū. nec corruptio. nec macula in hoīne esse poterat q̄n ex peccato hec cōsecuta sunt. Ad quod dicendum est ꝙ si nō peccassent primi hoies sīn oī peccato ⁊ macula in paradiso carnali copula 2uenissent ⁊ essꝫ ibi thorus immaculat⁹ ⁊ mixtio

sine concupiscentia atq; genitalib⁹ mẽ
brīs sicut ceteris imparent. vt ibi nul/
lum motū illicitū sentirent ⁊ sicut alia
mẽbra corpis alijs admouem⁹ vt ma
num ozi sine ardoze libidinis. ita geni/
talibus vterent membris sine aliquo
pruritu carnis. Hec eñ letalis egritu/
do membris humanis ex pcō inhæsit.
Genuissent itaq; filios in paradiso p
coitum immaculatū ⁊ sine coꝛruptiõe.
Unde Aug⁹. sup geñ. Cur non cre/
damus primos hoies ante pcm̃ geni
talibus membris ad procreatõez impa
re potuisse. sicut ceteris in quolibz ope
re sine voluptatis pruritu vtunt. In/
credibile eñ non est deū talia fecisse il
la corpa vt si non peccassent. illis mem
brīs sicut pdib⁹ imparent. nec cum ar
doze seminarent vel cū doloze parerēt
sed post pcm̃ motū illum meruerunt.
quē nuptie ordinãt continentia cohi/
bet. Infirmitas eñ in prona in ruinã tur
pitudinis excipitur honestate nuptiali.
⁊ qõ sanis officium essz. egrotis est in
remediū. Emissi quidē de paradiso cõ
uenerunt ⁊ genuerūt. sed potuerunt i
paradiso eis esse nuptie honorabiles
⁊ thorus immaculatus sine ardoze li/
bidinis. sine doloze pariendi.

¶ Quare in paradiso non coierūt du
obus modis soluit.

Cur ergo non coie

runt in paradiso. Quia creata muliere
mox transgressio facta est ⁊ eiecti sunt
de paradiso. vel qz deus nondū iusse/
rat vt coirent ⁊ poterat diuina expec/
tari auctoritas. vbi concupiscētia nõ an
gebat. Deus vero non iusserat. quia ea
sum eoꝝ presciebat. de quibus homo
ꝓpagandus erat. Ecce expresse habes
de modo procreatõis filiozum.

¶ Determinatio illius inferioris vite
vtrū nati filij per successiones. an simꝫ
omnes transferẽdi fuissent.

De termino vero

tempozis quo transferent ad spiritua
lem celestemq; vitã. certuz aliqd scrip
tura non tradit. ⁊ ideo ambiguum est
vtz parentes genitis filijs perfectaq;
humani officij iustitia ad meliozẽ sta/
tum trãsferzentur non p mozte. sed p
aliquã mutatõem. An patres in aliq̃
statu vite manerent ligno vite vtẽtes
donec filij ad eundẽ statum pueniren
⁊ sic impleto numero omnes simul ad
meliora transferzentur vt essent sicut
sancti angeli dei in celis De quo Au/
g⁹. ambigue disserit super geñ. ita inq̃
ens. Poterunt primi homines i pa/
radiso filios gignere non vt morientri/
bus patribus succederent filij. sed i ali
quo forme statu manentibus. ⁊ de lig
no vite vigozem sumentibus ⁊ filij ad
eundem perducerent statum. donec i/
pleto numero sine mozte animaliū coz
pora in aliam qualitatem transirent. i
qua omnino regenti spiritui deseruirēt
⁊ solo spiritu viuificãte sine cozporeis
alimentis viuerent. Uel potuerūt pa
rentes filijs cedere vt p successiões nuē
rus implerẽ. Qui genitis filijs perfe
ctaq; humani officij iustitia ad melio/
ra trãsferzentur. non per mozte. ꝫ per
aliquã mutatõem. Ecce hic habemus
de transitu homis ad meliora. sed icer/
tum nobis relinquit vtrum simꝫ trans
ferzentur. an per successiones.

¶ Quales preassent filios vtrū per
fectam staturã ⁊ vsum membroꝝ ha
bentes qualis primus hõ fuit pditus.

Si vero queriꝫ q̃

les si nõ peccassz homo filios genuissz
vtrum videlicet sicut ipse prim⁹ homo
sm staturã corpozis ⁊ vsus mẽbroꝝ
pfectus mox conditus extitit. ita etiaz
eius filij in ipo natiuitatis exordio per
fecti existerent. qui ãbulare ⁊ loq̃ ⁊ ce
tera cũcta facere pñt. Rñderi pt q̃ fi
lios paulos nasci optebat ppt mater/
ni uteri necessitatẽ. Ꝯz vtz mox nati p
fectõez sture ⁊ mẽbroꝝ vsũ hẽrent

an paruuli ⁊ in minori etate constituti vti possent membrorum officijs. an per interualla temporum eo modo quo nūc fit perfectionem stature ⁊ vsum membrorum recepturi essent. de autoritatib⁹ diffinitum non habemus. Et sup hoc Aug⁹. ambigue loquit. Mouet nos inquit si primi homines non peccassent vtrum tales filios essent habituri. qui nec lingua nec manibus vteretur. Illā propter vteri necessitatē forte necesse erat paruulos nasci. sed q̄uis exigua pars corporis sit costa. non tamen propter hoc paruulā viro coniugem fecat. Unde ⁊ eius filios poterat omnipotentia creator mox natos grandes facere. Sed vt hic omittam. poterat certe eis prestare quod multis animalibꝫ prestitit. quorum pulli q̄uis sint paruuli tamen mox vt nascūtur curr̄ūt ⁊ matres sequūtur. ecōtra homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt. nec manus saltem ad scalpendū abiles. ⁊ iuxta se mānis positis nascentes. magis possunt esurientes flere q̄ fugere. pro prie vero infirmitati mētis congruit ꝺ infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari q̄ filij etiam paruuli officijs membrorum valerent vti.

¶ Quibusdam non absurde placuit q̄ filij pui nascerētur ⁊ per accessum tē poris in statura ⁊ in alijs sicut nunc proficerent quod non esset vitio imputandum.

Bz cū Augusti. sub

assertione de his nihil tradat. non irrationabiliter quibusdam placuit primorum parentū filios nascituros paruulos ac deinde per interualla temporum eadem lege qua ⁊ nunc natiuitatē humanam ordinatā cernimus. stature incrementū ⁊ vsum membrorum recepturos. vt in illis expectaretur etas ad ambulandum ⁊ loquēdum sicut modo in nobis. quod vtiq; non esset vitio deputandū. sed conditioni nature sicut a cibo non penitus abstinere valebant. nec tamē illud erat ex vitio. sed ex natura conditionis. Ad hoc autē opponit ita. si non peccarent nec morerētur. sed non peccarēt si non comederēt. Poterant ergo sine alimonia viuere. Ceterum sicut supra diximus non solū peccarent si de ligno vetito ederent. sed etiam si concessis non vterentur. q̄ sicut erat eis preceptū non illo ligno vesci. ita alijs vesci. Preterea contra naturalem rationem facerēt qua intelligebāt de illis esse edendū quod ⁊ naturaliter appetebant. Item opponit cum fames sit pena pcti. si non peccarent famē non sentirent. sed sine fame supfluum viuere retur comedere. Unde putāt quidam eos cibis non indiguisse ante pcm̄. q̄a non poterant esurire si non peccassent. Ad quod dici pōt q̄ fames vere defectus est ⁊ pena peccati. Est em̄ immoderatus appetitus edēdi. cui non subiacuisset homo si nō peccasset. sed procul dubio peccaret. nisi hunc defectuꝫ cibo preueniret. habebat em̄ naturalē appetitum ⁊ moderatū. cui ita satisfaciedū erat ne defectum famis sentiret. sic ergo non ex vitio. sed ex nature conditione erat. q̄ ante pcm̄ homo cibis indigebat. ita non ex vitio esset. sed de natura. si hominis ꝺditio in principio suo id est in primo parente a perfecto indoata in subseq̄ti. ꝓpagatōe a modico ad moiora proficeret. vt sic per interualla temporum stature corporee incrementa vsumq; membrorum susciperet

¶ Utrum sicut statura corporis ita ⁊ sensu mentis paruuli nascerent. ⁊ per accessum temporis proficeret in sensu et notitia veritatis. an mox nati in his essent perfecti

Et cuꝫ de corpore

humano non sit absurdum vel incōueniens hoc existimare. queri solet vtrū de sensu anime ⁊ cognitōe veritatis eodem mō sentiēdum sit. vt. s. hi qui sine

ꝑccato naſcerentur ſenſu ⁊ intelligẽtia mentis impfecti exiſterent. et ꝓ acceſſũ tempis in his ꝓficerẽt vſq; ad ꝑfectionẽ. an mox conditi ꝑfectionez ſenſus ⁊ cognitionis ꝓpẽt. Illi qui ſentiũt ꝓ uulos natos in ſtatura cozꝓris et vſu mẽbroz ꝓ acceſſum tꝑis ꝓfecturos. non diffitentur eoſdem in exordio nati uitatis ſenſu imperfectos exiſtere. et ꝓ interuallum tꝑis in ſenſu ⁊ cognitione ꝓficere vſq; ad ꝑfectum. Ad qđ quidam opponunt dicentes. Si mox nati non haberent ꝑfectionem ſenſus ⁊ intelligentie ignozantia in eis eſſet. ignozantia aũt ꝑcti ẽ pena. Sed qui hoc dicunt non ſatis diligenter conſiderant. qz non oĩs qui aliquid neſcit. vel min⁹ aliquid ꝑfecte ſcit. ſtatim ignozantiam habere ſiue ignozans eſſe dicend⁹ eſt. qz ignozãtia non dicit niſi cũ id qđ ſcire debet non ignozari debet neſcitur. taliſq; ignozantia pena ꝑcti eſt cũ mens vitio obſcuratur. ne cognoſcere valeat ea q̃ ſcire deberet.

¶ De hoĩs tranſlatione in meliozẽ ſtatum et de duob⁹ bonis altero hic dato altero ꝓmiſſo.

Talis erat homis

inſtituto ante ꝑtũ ꝙm cozꝓis conditionem. De hoc aũt ſtatu tranſferendus erat cũ vniuerſa poſteritate ſua ad maiozẽ digniozenq; ſtatũ. vt celeſti ⁊ eterno bono in cel' ſibi ꝓpato frueretur. Sicut em̃ ex duplici natura cõpactus ẽ hõ ita illi duo bona cõdiroz a ꝓncipio ꝓpauit: Unũ tꝑale. alterũ eternũ. Unũ viſibile. alterũ inuiſibile. Unũ carni. alterũ ſpũi. Et qz primum eſt quod eſt aĩale. deiñ qđ ſpũale ẽ. tꝑale ac viſibile bonũ ꝓius dedit. Inuiſibile aũt eternũ ꝓmiſit et meritis querendũ ꝓpoſuit. Ad illius aũt concordiã quod ꝺederat et ad illud merendũ quod ꝓmiſerat naturali rationi in creatione anime hominis indite qua poterat inter bonum et malum diſcerne. ꝓceptum addidit obedientie. ꝑ cuius obſeruantiam datum non ꝑderet et ꝓmiſſum obtineret. vt ꝓ meritum veniret ad premiũ.

¶ Diſtinctio. xxi.

De inuidia dyaboli qua ad hominem temptãdũ acceſſit

Videſ igitur

dyabolus hoiem ꝓ obediẽtie humilitatem poſſe aſcendere vnde ipſe ꝑ ſuperbiã corruerat. inuidit ei. Et qui ꝓius ꝓ ſuperbiã fuerat dyabolus. i. deorſum lapſus. zelo inuidie factus eſt ſathan. i. aduerſarius Unde et mulierem temptauit. in q̃ minus q̃ in viro rationem vigere nouit. eius em̃ malitia ad temptandã virtutẽ timida. humanã naturã i ea ꝑte vbi debilioz videbatur aggreſſa eſt. Et ſi forte illic aliquatenus ꝓualeret. poſtmodũ fiducialius ad alterã que robuſtioz erat pulſandã. vel potius ſubuertendã accederet. Primũ igitur ſolitariã feminam explorauit vt in ea primũ omnem ſue temptatiõis vim experiretur.

¶ Quare in aliena forma venit.

Sed qz illi per vio

lentiam nocere non poterat. ad fraudẽ ſe conuertit. vt dolo hoiem ſupplantaret. quem virtute ſuperare nequiz. Ille aũt fraus illius nimis manifeſtaretur. in ſua ſpecie non venit. ne aperte cognoſceretur et ita repelleretur. Iterũ ne nimis occulta foret fraus illi⁹ que caueri non poſſet. et homo ſimul videretur iniuriam pati ſi taliter circũueniri ꝓmitteret eum deus vt ꝓcauere non poſſet. in aliena quidem forma ꝓmiſſus eſt venire dyabolus. ſed in tali in qua ei⁹ malitia facile poſſet deꝓhendi. Et igitur in ꝓꝓria forma non veniret. voluntate ſua factum eſt. Et autez i forma ſue malitie congruenti veniret. diuinitus factum eſt. Venit ergo ad hominem in ſerpentem qui forte ſi permitteretur in columbe ſpecie venire ma-

luisset. sed non erat dignum vt spiritꝰ malignus illam formā homī odiosam faceret. in qua spiritussanctus apparitu/rus erat. Non ergo nisi per serpentē tēptare permissus fuit dyabolus vt p illū quod fozis erat. astutiam temptantis animaduertere femīa quiret. Dyabo/lus eñ p serpentem tēptabat in quo lo quebatur. Ideoqꝫ serpens dictus est esse callidioꝛ cunctis animantibꝫ terre. Quia vt ait Augustinus. mali angeli li cet superbia ceciderint. tamen sunt excellen tioꝛes omnibꝫ bestijs, ꝓpter eminentiā rationis. cuius serpens non rationali a/nima. sed spiritu dyabolico possit sapiē tissimus dici. Non ergo miru m si dya bolus spiritu suo implens serpentem si cut vates implebat sapientissimuꝫ red diderat omnium bestiarꝫ. quem tamen ad temptandum non elegit dyabolus. sed per quod animal permissus fuit tēp tauit. Unde Augustinus super Gene sim. Non est putandum q̄ dyabolꝰ ser pentem per quem temptaret elegerit. sed cum decipere cuperet non potuit. ni si per quod animal posse permissus est. Nocendi enim voluntas ineſt cuiqꝫ a se. sed potestas a deo. Sicut autem lo quebatur dyabolus per serpentem ig/norantem. sicut per inergumenos vel p phanaticos loquitur. Serpente eñ ve lut organo est vsus. mouens naturam eius ad exprimendos sonos verboꝛuꝫ et signa. quibꝫ suam monstraret volun tatem. Serpens ergo nec verba intel/ligebat. nec rationalis est factꝰ callidissi mus tamen dictus est ꝓpter astutiā dyaboli. Loquutus est autem sicut asi/na balaam sed hoc dyabolicuꝫ. illud an gelicum fuit. Boni enim ⁊ mali angeli similiter operantur. Hic queri solet q̄/re mulier non horruit serpentem quia cum nouerit creatum esse. etiam offi/cium loquendi a deo accepisse putauit.

¶ De modo temptationis.

Temptatio autem hoc modo facta est. Stans coram fe/mina hostis superbus non audet in ver/ba persuasionis exire metuens dēprē hendi. Sed sub interrogatione eam ag greditur. vt ex responsione colligeret qualiter in malitia, pcedere posset. Cur inquit precepit vobis deus vt non co mederitis de oī ligno paradisi. Cui re spondit mulier. De fructu lignoꝝ que sunt ī paradiso vescimur. De fructu ve ro ligni quod est in medio paradisi pre cepit nobis deus ne comederemus. et ne tangeremus. ne forte moriamur. In quo verbo dedit locum temptanti. cuꝫ dixit. ne forte moriamur. Uñ mox dya bolus dixit ad mulierē. Nequaqꝫ mo/riemini. Scit eñ deus quod in q̄cunqꝫ die comederetis ex eo aperiētur oculi ve stri. ⁊ eritis sicut dij. scientes bonum et malum. Attende ordinem ac progreſ sum hūane p̄ditionis. Primo dē dixe rat. q̄cunqꝫ die comederitis ex eo morte moriemini. Deiñ mulier dixit. Ne forte moriamur. Nouissīe āt ꝑpēs dixit. Ne/quaqꝫ moriemini. Dē affirmauit. Mu lier quasi ambigēdo illud dixit. Dyabo lus negauit. Que igit dubitauit ab af firmante recessit. ⁊ negante appropin/quauit.

¶ De versutia dyaboli. qui vt facili persuaderet. malum remouit ⁊ bonum in pollicito duplicauit.

Qui ad suā persua sionē pleniter sufficiendā. i. vt malum qd̄ intendebat libere p̄suaderet. ⁊ ma lum qd̄ mulier timuit. negando remo/uit ⁊ promissionē addidit. ⁊ vt eius p/suasio citius recipetur, promissionem du plicauit. Unam nempe comestionem suadens. duo in premio proposuit si/militudinem dei scientiancqꝫ boni ⁊ ma li spondens. Ubi tribus modis homi/nem temptauit. scilicet gula. in persua/sione ubi cum dixit. In quacunqꝫ die comederitis. Inani glozia in promis/sione deitatis cum dixit. Eritis sicut

dij Auaritia in promissione scientie cũ dixit. Scientes bonũ et malũ. Gula ẽ inmoderata cibi auiditas. Vana gloria est amor proprie excellentie. Auaritia inmoderata habendi cupiditas que nõ est tantum pecunie. sed et altitudinis ⁊ scientie. cum supra modum sublimitas ambitur.

¶ De duplici temptationis specie

Porro sciendũ est.

duas esse species temptationis. interiorem scz et exteriorem. Exterior tẽptatio est quando nobis extrinsecus malũ visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo vt ille cui fit ad consensum peccati declinet. et sic talis temptatio tantũ fit ab aduersario. Interior vero tẽptatio est qñ inuisibiliter malũ nobis intrinsecus suggeritur. Et hec temptatio aliqñ fit ab hoste aliqñ a carne Naz et dyabolus inuisibiliter mala suggerit. et ex carnis corruptione subrepit motus illicitus ⁊ titillatio prava. Ideoq; temptatio que est ex carne non fit sine peccõ Que est ab hoste nisi ei consentiatur non habet peccatum sed est materia exercende virtutis. Temptatio aũt carnis interior difficilius vincitur. qz interius oppugnans. de nostro cõtra nos roboratur. Hõ igit̃ qui sola exteriori tẽptatione pulsatus cecidit. tanto grauius plectendus erat q̃nto leuiori ipulsu fuerat prostratus. Et tamen qz aliquam licet modicã cadendi occasionẽ habuerit. idcirco p dei grãm iuuari potuit ad veniam. vt qui p alium ceciderat. p alĩ erigeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malũ. nõ iniuste reparatorem habuit ad bonũ. Dyabolus vero qui sine alicuius temptatione peccauit. p alium vt surgeret iuuari non debuit. nec per se potuit. et ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum vero hominis sicut per alium habuit initium ita per alium non incongrue habuit remedium.

¶ Quare homo non angelus sit redemptus.

Preterea angelica

natura qm̃ non tota pierat sed ex parte perstiterat. nõ est redẽpta. humana vero tota perierat. ⁊ ideo ne penitus pderetur. ex pte est redẽpta. vt inde ruina suppleretur ãgelica. Unde Aug̃. i En che. Placuit vniuersitatis creatori et moderatori. vt qm̃ non tota multitudo angelor̃ deum deserendo pierat. ea q̃ perierat in perpetua pditione remaneret Que aũt cum deo illa deserente perstiterat. de sua certissime cognita sp̃ felicitate gauderet At vero creatura rationalis que in hoĩb̃ erat. qm̃ peccatis atz suppliciis tota perierat. Ex parte reparari poterat. Unde angelice societati suppleretur. quod ruina illa minuerat. hoc em̃ promissum est scis quod erũt equales angelis dei.

¶ Qz non soli viro preceptum fuit! datum

Illud etiam notã

dum est q̃ non soli viro preceptum videtur esse datuz. cum ipsa mulier testetur sibi etiam mandatum esse dicens. precepit nobis deus ⁊c̃. Supra tamẽ legitur. Ante factam mulierem. deum dixisse viro. De ligno scientie boni et mali ne comedas. non dixit ne comedatis. Forte quia facturus erat mulierem peruenire mandatum. qz mulier que subiecta viro fuit. non nisi mediante viro diuinum debuit accipere preceptum. Unde ait apostolus. Si quid voluerint discere mulieres domi viros suos interrogent. Si queritur quõ loqui potuerunt vel loquentem intellige re. qui non didicerant inter loquentes crescendo vel magisterio. dicamus quia deus eos tales fecerat. qui possent loqui et discere ab alijs si essent.

¶ Distinctio. xxij

De origine illius peccati

Nec videt diligenter inuestigandum esse. que fuerit origo ⁊ radix illius peccati. Quidam putant quandam elationez in animo hois precessisse. ex qua dyaboli suggestioni consensit. Qđ videtur Augu. innuere sup Genesim ita dicens. Non est putandū q̄ hō ꝛ̄ij ceretur. nisi precessisset in eo quedā elatio comprimenda. vt p humilitatē peccati sanet q̄ falso de se presumpserit. ⁊ q̄ non bene se habet natura si a faciendo recesserit. Item in eodem. Quomō verbis tēptatoris crederet mulier deū se a re bona et vtili prohibuisse. nisi inesset eius menti amor ille ꝓprie potestatis. et de se superba presumptio. que per temptationem fuerat conuincenda aut perimenda. Denicq̄ non contenta suasione serpentis. aspexit lignū bonum esu. decor aspectu. nec credens se inde posse mori. forte putauit deū alicuius causa significationis illud dixisse. Ideo comedit et dedit viro suo. fortassis eius aliqua suasione. quā scriptura itelligendam reliquit. Vel forte non fuit suadere necesse. cum eam mortuā esse illo cibo non videret vir. Sicut ergo non ē permissus dyabolus temptare feminā nisi per serpentem. ita nec virū nisi per feminam. Et sicut preceptum dei p virum venit ad mulierē. ita dyaboli tēptatio p mulierem ad virū transiret.

¶ Q̄ aliter loquutus est dyabolus in muliere q̄ in serpente.

In muliere vero que rationalis erat nō est ipse loquut? vt in serpente. sed psuasio eius q̄ intrinsecu adiuuaret interius quod p serpentem gerebat exterius. Ex predictis temptationis modus atq̄ progressus insinuatur. Nec non etiā qđ predixim? innui videtur. s. q̄ tēptationē precesserit quedā elatio et presumptio in mente hominis.

¶ Obiectio contra illos qui dicūt elationem precessisse i mente.

Quod si ita fuerit non igitur alterius suggestiōe posteri? peccauit. cū auctoritas tradat. nō peccatum dyaboli incurabile esse. q̄ nō suggestione. sed ꝓpria superbia cecidit. hois vero curabile q̄ non p se. sed per aliuz cecidit. et ideo per aliuz surgere potuit. Quocirca predicta Augu. verba pii ac diligentē lectorem efflagitant. que sic intelligere sane quimus. Nō ꝛ̄ij ceret bō. s. in actum illius peccati vt sc̄z lignū veritum ederet. et in has miserias per tēptationē dyaboli. nisi elatio comprimenda precessisset. non vtiq̄ temptationem sed opus peti. Talis eīm fuit ordinis processus. Dyabolus tēptando dixit. Si comederitis eritis sicut dij: scientes bonum et malū. quo audito statiz menti mulieris subrepsit elatio quedam ⁊ amor ꝓprie ptātis. Ex quo placuit ei facere qđ dyabolus suadebat. ⁊ vtiq̄ fecit. Suggestiōe igitur peccauit q̄ temptatio precessit ex qua in mente eius orta est elatio. quā petiū operis secutum ē et pena peccati.

¶ Que fuit elatio mulieris

Et talis quidez elatio in mente mulieris fuit pro certo. q̄ credidit et voluit habere similitudinez di cū equalitate quadā. putās illud ee verū quod dyabolus dicebat. ⁊ iō specialiter mulierem cōmemorat Augu. inquiēs. Quō crederet mulier dyabolo nisi esset in mente ei? de se supba p̄sūptio. Et qđ ibi sequit. s. q̄ p tēptationē fuerat q̄uincēda vel pimēda. ad mulierē referēdū ē vt intelligat. q̄ mulier non elatio fuerat per tēptationē. ⁊c.

¶ Que fuit elatio viri an crediderit ⁊ voluerit qđ mulier

Volet queri vtruz illa talis elatio ⁊ amor ꝓprie ptātis in

viro fuerit sicut in muliere. Ad qđ dicimus qz Adā non fuit seductus eo mō quo mulier. Non em̄ putauit esse vrū qđ dyabolus suggerebat. In eo tm̄ fuisse seductū credi pōt. q̄ cōmissum vniale putauerit quod pemptoz̄ erat. Sz nec prioz seductus fuit. nec in eo in quo mulier. vt crederet vetum illud lignū iō tangere prohibuisse. qz si tangerent fierent sicut dij. Verūtm̄ preuaricatoz fuit Adā vt testatur apls. Potuit ergo aliqua elatio menti eius inesse ilico p̄ temptationem ex qua voluit lignū vetitum experiri. cū mulierē non videret moztuā esca illa pcepta. Ihm̄ Augu. super Gene. Cum apls Adam preuaricatorē fuisse ostendat dicens. In similitudinem preuaricationis Ade. seductum tamen negat. Vbi ait Adā non est seductus. sed mulier. Vnde et interrogatus non ait. mulier seduxit me. sed dixit. vedit mihi et comedi. Mulier vero inquit. serpeus seduxit me. Hanc autem seductionem, prie vocauit apostolus p̄ quā id quod suadebatur cū falsū esset. vrum putatum est. s. q̄ deus lignū illud iō tāgere phibuerit. qz sciebat eos si tetigissent sicut deos futuros. tāq̄ eis diuinitatem inuideret. q̄ eos homines fecerat. Sed z si virū, pter aliquā mentis elationem que vez latere non poterat. sollicitauit aliqua experiendi cupiditas. cum mulierem videret. accepta illa esca non esse moztuā. non tamen eum arbitroz si iā spūali mente p̄ditū erat. vllo mō credidisse. quod dyabolus suggerebat.

¶ Quis plus peccauit Adā vl Eua.

Ex quo manifeste

aiaduerti pōt. q̄s coz plus peccauerit. Adā. s. vel Eua. Plus ei videt̄ peccasse mulier q̄ voluit vsurpare diuinitatis eq̄litatē. et nimia presūptione elata. credidit ita eē futurum. Adam vo nec illud credidit. z de pnia et dei misericordia cogitauit. dū vxoi mozem gerēs eius psuasioni consensit. nolens eā contristare. et a se alienatā telinq̄re. ne periret arbitratus illud eē vniale. non moztale delictum. Vnde Augu. apls inquit, Adā non est seductus. Quod vtiq̄ ita accipi pōt. vt intelligatur non esse seductus prioz. s. vl in eo in q̄ mulier vt. s. crederet illud eē vrū. Eritis sicut dij. Sed putauit vtrūq̄ posse fieri. vt et vxoi mozē gereret. z p̄ pniaz veniā haberet. Minus ergo peccauit q̄ de pnia et dei misericordia cogitauit p̄ q̄z em̄ mulier seducta mā ducauit. eiq̄z dixit vt simul ederent. noluit eam contristare. quā credebat sine suo solatio cōtabescere. z a se alienatā oīno interire. Non quidē carnali victus concupiscia. quā nondū senserat. sed amicabili quadam beniuolentia. q̄ plerūq̄z fit. vt offendat̄ deus ne offendatur amicus. qđ euz facere non debuisse diuine sñie iustus exitus indicauit. Ergo alio q̄dam mō ipse etiā deceptus est. Inexpert̄ em̄ diuine seueritatis in eo falli potuit. vt veniale crederet esse commissū. sed dolo illo serpentino q̄ mulier seducta ē nullo mō arbitroz illū potuisse seduci. Ex his datur intelligi q̄ mulier plus peccauerit in qua maioris rumoris p̄sumptio fuit. Que etiā in se et in vxorium z in deū peccauit. Vir aūt tm̄ in se et in deū peccauit. inde etiam colligitur q̄ mulier pl̄ peccauerit. qz grauī punita ē. Cui dcm̄ ē. in dolore pies filios tē.

¶ Quod predicte sententie aduersari videtur.

Sed huic videtur

contrarium quod Augu. sup Geneſiz de viro z muliere pcm̄ suum excusanti bus ait. Dixit Adā. Mulier quā dedisti mihi. dedit mihi z comedi. Non dicit peccaui. Superbia em̄ hz confusiōis dedecozitatē. nō cōfessiōis humilitatem. Nec etiā mulier cōfitet̄ pcm̄. Ꝺ refert in alterū dicēs Serpens decepit me et cōedi. in impi sexu. sed pari fastu. Ecce

hic dicit. Aug. qz parez fastū hūit mulier cū viro. Pariter ergo supbierunt. et pariter peccauerūt. Sed hoc ita determinari pōt vt dicam⁹ parē vtriusq; fuisse fastuz in excusatione pcti. z ī esu ligni veriti. sed disparē z ī muliere multo maiorem in eo q̄ credidit et voluit esse sicut deus. qō non vir. veruntamē et de viro legitur q̄ voluit esse sicut deus dicit em̄ Aug. sup illū locū psalmi. Que non rapui tūc exoluebā. Rapuit em̄ Adā z Eua presumens vt dyabolus de dignitate Rape voluerunt diuinitatē et perdiderunt felicitatem. Itez sup illū locū psalmi Deus quis similis tibi. Qui p se vult esse vt deus peruerse vult esse similis deo. vt dyabol⁹ qui noluit sub eo esse. et hō qui vt seruus noluit teneri precepto. sed voluit vt nullo sibi dñante esset q̄si deus. Itē sup illum locū epīe. non rapinam arbitratus est esse se equalē deo. Quia nō vsurpauit qō suū nō esset. vt dyabol⁹ et primus homo.

¶ Quozūdam sniā q̄ Adam ambierit esse vt deus. sed nō credidit esse possibile.

Ideo quibusdā vi

detur q̄ etiā Adā ambierit esse sicut deus. non tū credidit id posse fieri. z ideo falsum esse qō dyabolus promittebat. cognouit z licet diuinitatis eqlitatē cōcupuerit. non tamen adeo exarsit. nec tanta est affect⁹ ambitione sicut mulier que illud posse fieri putauit. et ideo magis illud ambiendo supbiuit Virū aūt aliqua forte ambitionis subzeptio mouit. sed non ita vt illud putaret verum vel possibile fore. Alijs autē videtur iō dicī eē q̄ Adā illō voluerit. qz mulier de eo sumpta illud voluit. sicut inq̄unt patrī dicitur p vnū hoiem intrasse in mundum. i. in humanā naturam. cū tamen mulier añ virū peccauerit. qz p mulierē intrauit de viro factā. Vel potius iō p hoiem dicitur intrasse. qz etiā peccante muliere si vir nō peccasset hūana nū genus minime peccatis corruptū perirer. Minus g̃ peccauit vir q̄z mulier.

¶ Obiectio contra id quod dictum ē viruz minus peccasse.

His aūt opponi so

let hoc mō. Tribus modis vt ait Ysidorus peccatū geritur. s. ignozantia. infirmitate z industria. Et grauius est ī firmitate peccare q̄z ignozantia. Quia uiuisq; industria q̄z infirmitate. Eua autē videtur ex ignozantia peccasse qz seducta fuit. Adaz vero ex industria. qz non fuit seductus vt ap'ls ait Ad quod dicimus qz licet. Eua in hoc p ignozantiam deliquerit. qō putauit verū eē qō dyabolus suadebat. nō tamē in hoc qui nouerit illud dei esse mandatum. et peccatum esse contra agere. z iō excusari a peccato p ignozantiam non potuit. Est em̄ ignozantia que excusat peccantez. et est ignozātia q̄ ñ excusat. z ē ignozātia vincibil z ē ignozātia iuincibil. Excusatio ois tollit vbi mandatū non ignozatur.

¶ De triplici ignozantia que excusat z que non.

Est autē ignozātia

triplex eozum scilicet qui scire nolunt cum possint que non excusat. quia et ipsa peccatum est. z eozum qui volunt. sed non possunt. que excusat. z est pena peccati z non patrī. et eozum qui quasi simpliciter nescīunt. non renuentes vel proponentes scire. que neminem plene excusat. sed sic forzasse vt minus puniatur. Unde Augustinus ad Valentinum. eis aufertur excusatio qui mandata dei nouerunt. quam solent habere homines de ignozantia. et licet grauius sit peccare sciēter q̄z nesciēter. non ideo tamen confugiendum est ad ignozantie tenebras vt in eis quisq; excusationem requirat. Aliud est enim nescisse. aliud scire noluisse. quia in eis qui intelligere noluerunt ipsa igno-

rantia pctm̃ est. In eis vero que nō po
tuerūt pena peccati. Ignorantia vero
que non est eorū qui scire volunt. sed
eor qui tanqz simpliciter nesciunt nul
lū sic excusat vt eterno igne non ardeat
sed forasse vt minus ardeat. Non igi
tur mulier excusationez habuit de igno
rantia. cū t mandatum nouerit t pctm̃
eē sec? agere nō ignorauerit.

¶ Unde processerit consensus illius
peccati cum natura hois eēt icorrupta.

Bolet etiam queri
cum sine vitio esset natura hois. vnde
consensus mali processerit. Ad qō re
sponderi potest. qz ex libero arbitrio p
prie voluntatis fuit. et in ipso eim̃ et in
alio causa extitit. vt fieret deterior. In
alio qz in dyabolo. qui suasit. in ipso qz
voluntate liberi arbitrij consensit. t cuz
liberum arbitriū sit bonum. ex re vtiqz
bona. malus ille consensus prouenit.
et ita ex bono malum manauit. De hoc
aūt in sequenti plenius tractabimus cū
origo mali. t in qua re calescat. inuesti
gabitur.

¶ An voluntas precesserit illō pctm̃.

Si vero queritur
vtruz voluntas illud pctm̃ precesserit.
Dicimus qz pctm̃ illud: t in voluntate
et in actu consistit. et voluntas actū p
cessit. Sed ipam voluntatez alia hois
voluntas mala non preit. atqz et dya
boli persuasione t hois arbitrio. illa vo
luntas mala prodijt. qz iusticiam deser
uit. et iniquitatem inchoauit. et ipsa vo
luntas iniquitas fuit.

¶ Distinctio. xxiij.

¶ Quare deus p̄miserit hoiem tēpta
ri sciens cum casurum.

Deterea que
ri solet cūre d? hoiez tēptari
p̄misit quē decipiendū eē p
sciebat. Sed nō eēt laudabile hoi si nō
bñ viuere posset. qz nemo male viuere
suaderet. cū in natura posse. t in ptāte
haberet velle. non consentire suadenti
deo iuuante. t est glorioſius non cōsen
tire. qz tēptari nō posse. Nouent etiā
quidā dicentes cur creauit deus quos
futuros malos p̄sciebat Quia p̄ui
dit quid boni de malis eor esset factu
rus. Sic ei fecit eos. vt relinqueret eis
vnde aliquid facerz t si culpabiliter ali
quid facerēt illū de se laudabiliter ope
rantē inuenirent. a se habebāt voluntā
tem malā. ab illo naturā bonā et iustā
penā. frustra ergo dicitur non deberet
deus creare quos p̄sciebat malos fu
turos. Sciebat ei bonis p̄futuros et
iuste pro mala volūtate puniēdos. Ad
dunt etiā talē deberet hoiem facere q̄
nollet oino peccare. Concedimus qui
dem meliorē naturā esse. q̄ oino pecca
re nollet. Concedant et ipsi non eē ma
lā. q̄ talis facta est vt posset non pecca
re si vellet. t iuste punitā que voluntā
te nō necessitate peccauit. Cū ergo hec
bona sit. illa melior. cur non vtrunqz fa
ceret vt vberius laudaret de vtraqz Il
la eim̃ de sanctis angelis. hec de hoib
est Itē inquiunt. Si deus vellet et isti
boni essent. t hoc quidem concedimus
sed melius voluit. vt quod vellent eē.
Et boni quidem non infructuose. mali
vero nō impune essent. Itē inquiunt.
posset deus voluntatē eoz vertere in
bonū qz oipotēs est. Posset reuera.
cur non fecit. quia noluit. cur noluit. ipe
nouit. non debemus plus sape qz opor
tet sapere. Et quidē fm animū ratio
nalis fuit hō habens discretionē boni t
mali. scientiam q̄z rerū creatarz t cogni
tionē veritatis. que prime p̄fectioni cō
gruebat. mox cōditus non incōgrue ac
cepisse putat. t ad illā non studio vel
disciplina aliqua p̄ interuallū tempis
profecisse. sed ab exordio sue conditionis
diuinitus illā percepisse

¶ Qz triplicem cognitionem habuit
homo ante lapsum. scilicet rerum propp
ter se factarum. et creatoris et sui

Fuit itaq; homo primus ante lapsum triplici cognitione preditus rerum. s. ppter se factaq; t creatoris. et sui. Rerū quippe cognitionem hoiem accepisse pspicuum est. cū nō ipse creator vel angelus aliquis. sed homo oīb animātib noia imposuerit homo ipsā habuit. Que eīm ppter illū creata erant. t ab illo regenda t disponenda erant. hoc oīm deus illi et sciam tribuit t prouidentiam atq; curā reliquit. Quia vt ait aplūs. Non est cura deo de bob. Quoq; aliorūq; animalium deus homini curā reliquit et prouidentiam. vt dīnationi eius subijcerentur t rationi ipsius gubernarentur. vt sciret illis necessaria prouidere. a quib emolimentū debebat recipere. Hanc aūt sciētiā hō peccando non pdidit. sicut nec illam qua carnis necessaria puidentur. Et idcirco in scriptura hō de huiusmōi non eruditur. sed de scientia aīe quā peccando amisit

De cognitione creatoris.

Cognitionē quoq; creatoris primus hō habuisse credit. Cognouit eīm a quo creatus fuerat. nō eo modo cognoscendi quo ex auditu solo percipitur. quo mō a credentib absens querit. sed quadā interiori inspiratiōe qua dei pīciam contēplat. nō tamen ita excellēter sicut pī hāc vitā sācti visuri sunt. neq; ita in enigmate ēgliter in hac vita videmus.

De sui cognitione

Porro sui cognitionē idez homo talē accepisse videt. vt quid deberet supiori et quid equali. et quid inferiori non ignoraret. Conditionez q; suam t ordinē. s. qualis factus esset. et qualiter incedere deberet. q̄d agere. q̄d cauere intellexit. Si hoc notitiā n̄ habuisset. nō esset reus pūaricatiōis. neq; seipsum cōgnouisset.

Vtrū homo prescius fuerit eoz. q̄ sibi futura erant.

Si autem queritur vtrum homo scientiam habuerit eorum que circa eum ventura erant id est si ruinam suam prescierit. et similiter si prescierit bōa que habiturus fuisset si in obedientia perstitisset. Rīderi pt q; ei magis facienda indita sunt q̄ futura reuelata. Accepit eīm scientiā t precepti eoz que faciēda fuerāt. sed non habuit prescientiā eoz que futura erāt. Non fuit ergo hō prescius sui casus. sicut et de angelo diximus. Quod Augu. sup Gene. asserit ratiōe vtens quā supra posuimus. hec de scientia hois q̄tum ad primum statum ptinet. dixisse sufficiāt.

Distinctio. xxxv.

De penitentia vel gratia quam habuit homo qua potuit stare vel cadere.

Nunc diligenter inuestigari oportet quā gratiā vel potentiam habuit homo ante casum. t vtrum per eam potuit stare vel non. Sciendum ē igitur q; homini in creatione sicut de angelis diximus datum est per gratiam auxilium t collata potentia per quaz poterat stare. i. non declinare ab eo quod acceperat. sed non poterat proficere in tantū vt per gratiā creationis sine alia mereri salutē valeret. Poterat quidē per illud auxiliū gratie creationis resistere malos. sed non pficere bonū. Poterat tn̄ per illud bene viuere quodā mō. q; poterat viuere sine pctō. Sed non poterat sine alio gratie adiutorio spiritualiter viuere. quo vitā mereretē eternam. Unde Augustinus in Enchiri. Sic factus est homo rectus vt t manere in ea rectitudīe posset. nō sine dīno adiutorio t suo fieri puersus arbitrio. vtrumlibet horum elegisset. vel

voluntas fieret vel ab illo vel de illo. Et quia suam maluit facere volūtatē q̄ de illo facta est voluntas dei. Item in eodem. Sic oportebat prius hominem fieri vt et bene posset velle ⁊ male. Nec frustra si bene. nec impūe si male. Idem quoq; in libro de correctōne ⁊ gratia ait. Si hoc adiutorium vel āgelo vel homini cum primū facti sunt defuisset. quoniā non talis natura facta erat vt sine diuino auxilio posset manere si vellet. non vtiq; sua culpa cecidisset. Defuisset quippe adiutoriū sine q̄ manere non posset. Idem dederat deus homini bonam voluntatē. in illa q̄p pe eum fecerat rectum. Dederat adiutorium sine quo non posset in ea manere si vellet ⁊ per quod posset. vt autem hoc vellet. in eius dimisit arbitrio In eodem acceperat posse si vellet. sed non habuit velle quo posset. Nā si habuisset perseuerasset. his testimoniis euidenter monstratur q̄ homo rectitudinem ⁊ bonā voluntatem in creatione accepit. atq; auxiliuz quo stare poterat. Alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

¶ Qualis fuerit illa rectitudo ⁊ bonitas voluntatis in qua creatus est.

Sed qūo rectaz ⁊ bonam voluntatem habuit homo si p eā nec mereri vitam valuit. nec ea stare voluit Quia nec aliquid mali ea tūc volebat. ⁊ ad tempus stare voluit. ꝫ non p̄seuerāter. ⁊ ideo recta ⁊ bona fuit tunc voluntas hoīs. ad hoc autem quod diximus hominē non potuisse p̄ficere vel mereri per gratiā creationis solet opponi sic. p illud auxilium gratie creationis potuit stare i bono quod acceperat. Potuit ergo resistere temptationi. Sed resistere temptationib? atq; suggestionibus malis meritū est ac bonum remunerabile. Omne autē bonum meritum p̄fectus est. Per gratiā igitur creationis p̄ficere potuit sine adiectione alterius gratie. Ad quod dicimus quia resistere malo ⁊ nō consentire temptationi. non fecisset illi meritum etsi non consensisset. quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret. Sicut angelis qui non ceciderunt. nec fuit meritum q̄ steterunt. id est q̄ non corruerunt. Nobis autem meritū est aliquando si malum non facimus. sed resistimus. Ibi dumtaxat vbi causa subest. que nos facere id mouet. q̄a ex peccati corruptela p̄ni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens. non meremur si ab eo declinam? Declinare enim a malo sp̄ vitat pēnā sed nō sp̄ meretur palmam.

¶ De adiutorio homini in creatōe dato quo stare poterat.

Hic cōsiderāduz ē q̄d fuerit illud adiutoriū homini datū in creatōe quo poterat manere si vellet Illud vtiq; fuit libertas arbitrij ab omni labe et corruptela immunis atz voluntatis rectitudo. ⁊ omniū naturalium potentiarū anime sinceritas atq; viuacitas. Liberum vero arbitriū ē facultas rationis ⁊ voluntatis. qua bonum eligitur gratia assistente. vel malum eadem resistente. ⁊ dicit liberum quātum ad voluntatē que ad vtrūlibet flecti potest. Arbitriū vero quantum ad ratōem cuius est facultas. vel potētia illa cuius etiā est discernere inter bonū ⁊ malū. ⁊ aliq̄n quidē discretōez hīs boni ⁊ mali q̄d malū ē eligit aliq̄n vo q̄d bonū est. ꝫ q̄d bonū est nisi gr̄a aduta nō eligit. malū vero p̄ se eligit. Est ei in aīa rōnali volūtas naturalē q̄ naturaliter vult bonū licz remitter ⁊ exilit nisi gr̄a iuuet q̄ aduenies iuuat eā ⁊ erigit vt efficacit̄ velit bonū p̄ se autē p̄t velle malum efficaciter illa igit̄ rōnalis aīe potentia qua bonū vl malū velle p̄t. vtrūq; discernēs liber arbi. nūcupat̄ q̄d bruta aialia nō

habent. quia ratione carent. habent tamen sensum ⁊ appetitum sensualitatis.

¶ Or bruta aīmalia non habēt liberū arbitriū. sed appetitus sensualitatis

Est enī sēsualitas quedam vis anime inferior ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus atq; appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio vero est vis anime superior. que vt ita dicamus duas habet partes vel differentias. superiorez ⁊ inferiorē. ꝑm superiorem superi⁹ cōspiciēdis vel consulendis intendit. ꝑm inferiorem ad temporaliū dispositōez ꝓspicit. Quicq̄d ergo in anima nostra nobis considerantibus occurrit qđ nō sit cōmune cum bestijs ad ratōem pertinet. Quod autē in ea repererī cōmune cum bestijs. ad sensualitatē pertinz ⁊ vbi nobis gradatim in cōsideratōne partium anime progrediētibus. ꝑmū aliquid occurrit quod non est cōmune cū bestijs ibi incipit ratio. Hec autem Aug⁹. docet in. xij. libro de trini. ita dicens Videamus vbi sit quasi quoddā hominis interioris exterioriszq; cōfinium. Quicq̄d enī habemus in animo ꝯmune cum pecore. recte dicit ad exteriorem hominē ꝓtinere. Nō enī solū corpus homo exterior reputabit. sed adiūcta quadā vita sua qua cōpages corporis ⁊ omnes sensus vigēt. quib⁹ instruit⁹ē ad exteriora sentienda. Ascēdentibus igitur introrsum quibusdam gradibus consideratōis per anime partes vbi incipit aliquid occurrere quod nobis non sit cōmune cū bestijs. ibi incipit ratio. vbi homo interior iam posit agnosci. Ratōis autem ꝑs superior eternis ratōibus conspiciēdis vl cōsulēdis adhereſcit. Portio inferior ad temporalia gubernanda reflectitur. et illa rationis intentio qua contemplamur eterna. sapiētie reputatur. Illa vero qua bene vtimur rebus temporalibus. scientie reputatur. Cum vero diſ serimus de natura mentis humane. de vna quadam re disserimus. nec eaz in hoc duo que cōmemorauimus. nisi per officia geminamus. carnalis autē vel sensualis anime motus qui in corporis sēsus intenditur. nobis cum pecorib⁹ cōmūnis est. qui seclusus est a ratōe sapiētie. Ratōi autē scientie vicinus est.

¶ Or talis est ordo peccādi vel cadēdi in nobis qualis fuit in primis hominibus.

Illud quoq; prē termittendum non est. ꝙ talis nunc in vnoquoq; homine est ordo temptationis ⁊ progressio. qualis tunc in primis processit parentibus. vt enī tunc serpēs mulieri malum suasit. ipsaq; consensit. deinde viro suo dedit. sicq; cōsummatum est peccūm. ita ⁊ nunc in nobis pro serpente est sensualis motus anime. pro muliere inferior portio rationis. pro viro superior ratōis portio. ⁊ hic est vir qui ꝑm apostolū dicit imago ⁊ gloria dei. ⁊ illa est mulier que ꝑm eīdem dicit gloria viri. Atq; inter hūc vir. ⁊ hanc mulierem est velut quoddam spūale cōiugium naturaliszq; cōtractus. quo superior rationis portio quasi vir debz presesse ⁊ dīnari. Inferior vero ꝙsi mulier debz sibesse ⁊ obedire. Ideo vir ꝑm apostolū non debz habere velamē. sed mulier. Et sicut in cunctis animalibus non est repertum homini adiutorium simile sibi. sed vel illo sumptum quod ei formaret in coniugium. ita in partibus aīme quas cuz pecoribus habemus cōmunes nullus menti nostre simile est adiutoriū. Un de Augusti. in eodē. Illud nostrū qđ in actione temp alium tractandoz ita versatur. vt non sit nobis cōmune cuz pecore: rationale est quidem. sed ex illa rationali mente qua sublimem⁹ itelligibili ⁊ incommutabili veritati tanq̄ ductum ⁊ inferioribus tractādis gubernāndisq; deputatū est. sicut enim i om-

nibus pecoribus non est inuentum vi/
ro adiutorium simile illi. nisi de illo de
tractum quod ei in coniugiū formare/
tur. ita menti nostre qua supnam cōsu
luimus veritatē. nullum est ad vsū tē/
poralium rer. quantū nature hois sa
tis est simile adiutoriū ex anime parti
bus quas cōmunes cum pecorib⁹ ha/
bemus. Ideoq; rationale nostr nō ad
unitatis diuorciū separatum. sed i au/
xilium societatis quasi deriuatum i suo
dispartitur officio. Et sicut una caro ē
duor in masculo ⁊ in femina. sic intel
lectum nostr ⁊ actionem siue rationē
⁊ appetitum rationalē. vl si aliquo mo
do significantius dici possunt. una men
tis natura cōplectitur. vt sicut de illis
dictum est. erunt duo in carne una. sic
de his dici possit. duo in mente una.
Ecce ex his intelligi potest qualiter in
anima hominis existat imago illius cō
iugij. ⁊ qualiter in singulis nostr spū/
aliter sint illa tria. s. vir mulier serpēs.
¶ Qualiter p illa tria in nob cōsum/
metur temptatio.

Nunc superest oñ

dere quomō per illa tria in nobis cōsu
metur peccatum vbi agnosci poterit. si
diligenter intendatur q̄ sit in aīa mor
tale vel veniale petm̄. vt enim ibi ser/
pens psuasit mulieri ⁊ mulier viro. ita
⁊ in nobis sensualis motus cum illece
bram peccati conceperit. quasi serpens
suggerit mulieri. s. inferiori parti rōis.
id est rōni scientie. Que si consenserit
illecebre mulier edit cibum vetitum.
Post de eodem dat viro cum superio
ri parti ratōis. i. ratōni sapientie ean/
dem illecebram suggerit. Que si cōsen
tit. tunc vir etiā cum femina cibum ve
titum gustat. Si ergo in motu sensua/
li tm̄ peccati illecebra teneatur. veniale
ac leuissimū est petm̄. Si vero inferior
pars rationis cōsenserit. ita vt sola co/
gitationis delectatōe sm̄ voluntate pfi
ciendi teneatur. mulier sola manduca/
uit. non vir. cuius autoritate cohibetur
voluntas ne ad opus vsq; perueniat.
Si vero assit plena voluntas perfici/
endi vt si assit facultas ad effectū per
ducatur. vir quoq; manducat. quia su
perior pars rationis illecebre consen/
tit. ⁊ tunc est damnabile ⁊ graue petm̄
Quando autem mulier sine viro gu/
stat. aliquādo est mortale. aliquando
venialē petm̄. vt enim dictum est. tunc
mulier sine viro gustat cum ita delecta
tione cogitationis peccatum tenetur.
vt faciendū non decernatur. vel cū qui
dam terminus ⁊ mensura peccato ad
hibetur a viro. vt non liceat mulieri ef
frenata libertate in peccatū progredi.
Si ergo peccatū non diu teneatur de
lectatione cogitationis. sed statim vt
mulier tetigit viri autoritate repellat.
veniale est. Si vero diu in delectatio/
ne cogitatōis teneatur. ⁊ si voluntas p
ficiendi desit. mortale est. ⁊ pro eo dā
nabitur simul vir ⁊ mulier. i. totus ho
mo. quia tunc vir non sicut debuit mu/
lierem cohibuit. vnd̄ pōt dici psensisse
¶ Repetitio summā pstringens.

Itaqz vt breuiter

summam perstringam quando pecca/
tū ita in anima concipitur vt illud face
re disponat. vel etiam perficiat. aliud
frequēter. aliud semel. vel etiam quā
do cogitationis delectatione diu te/
netur. mortale est. Cum vero in sen/
suali motu tm̄ est vt prediximus. tunc
leuissimū est peccatum. quia ratō tunc
non delectat. Ideo autem supra dixi.
aliud freqnter. aliud semel. quia vt q̄/
busdā placet. quedā sunt q̄ si tm̄ semel
fiant. vel facienda disponant dānant.
quedā vero non nisi sepius fiant vl fa
cienda decernātur. vt de ocioso verbo
⁊ huiōi. hec autē Aug̃. in. xij. li. de tri.
tradit ita. Sic in illo cōiugio prior ho
minū serpēs manducandū psuasit. mu
lier autē non mādducauit sola. sed viro
suo dedit ⁊ sil mādducauit. ita ⁊ i q̄daz

secreto coniugio quod in vno bone ge
ritur ⁊ dinoscatur. cum rationi scientie
que in rebus temporalibus agendis
ratiocinandi vinacitate versatur anima
lis sensus ingerit quandā illecebram.
tunc velut serpens alloquitur feminaz
huic autem illecebre consentire de lig
no vetito est edere. Sed iste consen
sus si sola cogitationis delectatione cō
temptus est. superiori vero autoritate
ita retinentur membra vt non exhibe
antur arma iniquitatis peccato. sic ha
bendum estimo velut si lignum vetitū
mulier sola comederit. Si autē in con
sensū illo ita decernitur quodqz pecca
tum. vt si potestas sit etiam opere iple
atur. intelligenda est mulier dixisse vi
ro suo simul edendum illicitū cibum.
Neqz enī potest peccatum non solum
cogitandum suauiter. verūetiā perpe
trandū efficaciter mente decerni. nisi ⁊
illa mentis intentio penes quā summa
potestas est. membra in opus moūen
di vel ab opere cohibendi male actōni
cedat. Nec sane cū sola cogitatōe mēs
oblectatur illicita. non quidē decernēs
esse facienda. tenens tamen ⁊ volens
id est delectans libenter. que statim vt
attigerunt animū respui debere. negan
dum est esse pctm̄. sed longe minus qz
si ⁊ opere statuatur implendū. ⁊ ideo
de talibus quoqz cogitationibus venia
petenda est. precandumqz petendū ⁊ di
cendum. Dimitte nobis debita nostra
sicut ⁊ nos dimittimus debitoribꝰ no
stris. Neqz enī sicut in illis duobus p
mis hominibus psonaz suā quisqz por
tabat. ⁊ ideo si sola mulier cibum illi
citum ediderit. sola vtiqz mortis suppli
cio plecteretur. Ita potest dici in hoīe
vno. si delectationibꝰ illicitis a quibus
continuo se deberet auertere cogitatio
libenter sola pascatur. nec facienda de
cernātur mala. sed tm̄ suauiter in r̄cor
datione teneantur. quasi mulierē sine
viro posse dānari. Absit hoc credere
Hec quippe vna persona est. vnꝰ ho
mo est. totusqz dānabitur. nisi hec que
sine volūtate operandi. sed tamen cuz
voluntate animum talibus oblectan
di. solius cogitationis sentiuntur esse
peccata. per mediatorem gratiam ēmit
tantur. Idem quoqz in vndecimo li
bro contra manichxos de hoc eodem
sic ait. Apostolus dicit. Scōm princi
pez potestatis aeris huius spiritus qui
nunc operatur in filiis diffidentie. Nū
quid ergo visibiliter eis apparet aut q̄
si corporeis locis accedit ad eos ⁊ ope
ratur. Sed miris modis per cogitatio
nem suggerit quicquid potest. quibus
suggestionibus resistendum est. Non
ei ignoramus astucias eius. Quomō
enim accessit ad Judam quando per
suasit ei vt dominū traderet. Nunquid
in locis aut per hos oculos ei visus ē.
Sed vtiqz vt dictum est in cor eius i
trauit. Repellit autem illum homo
si paradisum mētis custodiat. Posu
it enim hominem deus in paradiso vt
operaretur ⁊ custodiret. Quia sic eccle
sie dicitur in canticis canticoꝝ. Hortus
conclusus fons signatus. Quo vtiqz
non admittitur peruersitatis ille psua
sor. sed tm̄ per mulierem decepit. Non
enim etiam ratio nostra deduci potest
ad consensionem peccati. nisi cum dele
catio mota fuerit in illa parte animi q̄
debet obtēperare ratōni tanqz rectori
viro. etiā in vnoquoqz nostrum nihil
agitur nunc cū ad peccatum quisqz de
labitur qz tunc actum est in illis trib⁹.
serpente muliere ⁊ viro. Nam primo
fit suggestio siue per cogitationem. si
ue per sensus corporis. vel videndo.
vel tangendo. vel audiendo. gustan
do vel olfaciendo. Que suggestio cuz
facta fuerit si cupiditas nostra nō mo
ueatur ad peccandum. excluditur ser
pentis astutia. Si autem mota fuerit
quasi iaz mulieri persuasuz erit sed ali
quādo ratio viriliter etiam commotā
cupiditatem refrenat atqz compescit.
Dō cū fit ñ labimur in pctm̄. Ē cū ali

quanta luctatione coronamur. Si aūt rario consentiat ⁊ quod libido ꝓmouerit faciendū esse ꝺecernat. ab omni btā vita tanꝯ ꝺe paradiso expellitur homo. Jam eñ peccatū imputatur etiaꝫ si non subsequaī factū. quādo rea tenetur in cōsentione ꝓscia. Hec ꝺe animepartib⁹ interseruimus vt ipsius anime natura plenius cognoscereī. ⁊ ꝑm quā sui porrionē in ea sit liberꝫ arbitriū. intelligatur scꝫ ꝑm rōeꝫ quo omne mor tale peccatū geritur. sed non omne ꝺe male. illud scꝫ quod in solo intuitu vel motu sensualitatis existit.

¶ Qr sensualitas sepe in scriptura aliter ꝙꝫ supra accipitur. s. vt inferior porrio rationis eius noīe intelligaī.

Non est autē silen
tio prętereundum ꝙ sepe in scriptura nomine sensualitatis non id solum i anima quod est nobis commune cum pecore. sed etiam inferior porrio rationis que temporaliū dispositōni intendit intelligitur. Qđ diligens lector in locis scripture vbi ꝺe ipsa fit mentio vigilāter annotet.

¶ Distinctio. xxv

¶ Redit ad liberi arbitrij considerationem.

Jam vero ad
propositum redeamus. s. ad liberi ar. tractatū. Quod philosophi diffinięres dixerunt liberum ꝺe voluntate iudiciū. qr potestas ipsa et abilitas voluntatis ⁊ rationis quā supꝰ diximus esse liberꝫ arbitrium. libera ē ad vtrūlibꝫ quia libere pōt moueri ad hoc vel ad illud. liberꝫ igitur dicaī arbitrium quātum ad volūtatem. quia voluntarie moueri ⁊ spontaneo appetitu ferri ad ea potest. que bona vel mala iudicat vel iudicare valet.

¶ Qr liberum arbitrium non pertinꝫ nisi ad futurꝫ. nec ad omne futurꝫ.

Hoc autē sciēduꝫ
est ꝙ liberꝫ arbitrium ad presens vel ad preteritū ñ referī. ſ ad futura contingentia. Qđ eñ in presenti est. ꝺeterminatū est. nec in ptāte nostra est. vt tunc sit vel non sit qñ est. Jpōt eñ non esse vel aliud esse postea. sed ñ pōt nō esse ꝺum ē. vel aliud esse ꝺum id ē qđ est. Sed in futuro an hoc sit vel illud. ad potestatē liberi arbitrij spectat. Nec tamē omnia futura sub ptāte liberi arbitrij veniunt. sed ea tm̄ que per liberū arbitrium possunt fieri vel nō fieri. Si quis eñ tale quid velit ac disponat facere quod in eius nullatenus sit potestate. vel quod sine ipsius dispositione eque fieret. in hoc liberum arbitriū nō habet.

¶ Qr supra posita ꝺescriptio liberi arbitrij non conuenit ꝺeo. nec his q̄ glorificati sunt.

Et quidē secūduꝫ
predictam assignatōem tm̄ in his videtur esse li. ar. qui voluntatem mutare ⁊ ad ꝛria pñt ꝺeflectere. in q̄ꝫ viꝫ ptāte est eligere bonū vl̄ malū ⁊ vtrūlibꝫ ꝑm electōeꝫ facere vl̄ ꝺimittere ꝑm qđ nec in ꝺo nec in his hoībus q̄ tāta beatitudis gr̄a sunt roborati vt iā peccare neq̄ant. liberꝫ ar. esse neq̄t. Sꝫ ꝙ ꝺr liberꝫ ar. hēat Aug̃. docꝫ in li. xrij. ꝺe ciui. ꝺei. ita inq̄ens. Certe ꝺeus ipe nū q̄d qm̄ peccare nō pōt. ideo liberꝫ arbitriū habere negāꝺus est. Amb̄. quoq̄ in libro ꝺe tri. ait. Jpaulus ꝺicat q̄a oia opetur vnus atq̄ idem spūs. diuidens singulis prout vult. i. pro libere voluntatis arbitrio. non pro necessitatis obsequio.

¶ Qualiī i ꝺo accipiī liberꝫ arbitriū

Sꝫ aliter accipiī
beꝫ ar. in creatore q̄ꝫ in creatura. Dei etei li. ar. ꝺr ei⁹ sapiētissima ⁊ oipotēs volūtas. q̄ non necessitate. ſ libā vo-

luntate omnia facit prout vult. Ideo q3 Hiero9. attendes non ita esse libez arbitrium in deo sicut est in creaturis. ab ipo videt excludre libez arbitriũ i omelia quadã de ꝓdigo filio dicens. Solus deus est in quem pctm̃ non cadit nec cadere potest. cetera cũ sint liberi ar. in vtramq3 partem flecti pñt. Dum ait cetera. indicat libez ar. sicut est in ceteris nõ esse in deo

¶ Qz angeli z sancti qui iam bti sunt libero arbi. non carent.

Angeli vero9 sanc

ti qui iam cũ domino feliciter viuũt atq3 ita gratia beatitudinis cõfirmati sũt vt ad malum flecti nec vlint nec possint li. arbi. non carent. Unde Aug9. i libro. xxij. de ciuitate dei ait. Sicut prima immortalitas fuit quam peccando adam pdidit. posse non mori. ita pmũ li. ar. posse non peccare. nouissimũ non posse peccare. Idem in ench. Sic oportebat prius hominẽ fieri vt bene velle possz z male. postea vero sic erit vt male velle non possit. nec ideo carebit li. arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium qđ omnino nõ poterit seruire pctõ. neq3 aut voluntas non est. aut libera dicenda non est qua sic beati eẽ volumus. vt eẽ miseri non solum nolimus. sed nequaq3 velle prorsus possimus. Sicut ergo anima nostra etiam nunc habz nolle infelicitatẽ. ita nolle iniquitatem semp habitura est. Sed ordo seruandus fuit quo deus voluit oñdere q3 bonuz sit animal rationale q3 etiam peccare possit q3uis sit melio9 q3 peccare non possit. Ecce his verbis euidẽter astruitur. q3 post btitudinis confirmatõem erit in homine libez arbitriũ quo peccare non poterit. z nunc in ãgelis est z in sanctis qui cũ domino sunt z tanto vtiq3 liberius. quãto a peccato immunio9 z ad bonũ proni9 Quãto em̃ quisq3 ab illa seruitute pctĩ de qua scriptũ est. qui facit pctm̃ seruus ẽ peccati. longius absistit tanto in eligendo bonum. liberius habz iudiciũ. Unde si diligenter inspiciatur libez videt dici arbitriũ. qz sine coactione z necessitate valet appetere vl eligere. quod ex ratione decreuerit

¶ De libertatis arbitrij differentia ꝑm diuersa tempora

Ex predictis per

spicuum fit q3 maior fuit libertas arbitrij ꝓma q3 secũda. z tercia multo maior q3 secũda vl prima. Prima em̃ libertas arbitrij fuit in qua poterat peccare z nõ peccare. Ultima vero erit in qua poterit non peccare. z non poterit peccare. Media vero est in qua põt peccare z non põt nõ peccare. añ reparatõem eriã moraliter. post reparatõem vero saltẽ vnaliter

¶ De q3tuor statib9 liberi arbitrij

Et possunt notari

in homine quatuor status liberi ar. ãte peccatũ em̃ ad bonum nil impediebat ad malũ nil impellebat. Non habuit firmitatem ad malũ. z habuit adiutorium ad bonũ. Tunc sine errore ratio iudicare. z voluntas sine difficultate bonũ appetere poterat. Post pctm̃ vero ante repatõez gre premiã a cõcupiscentia z vincitur. z habz infirmitatẽ in malo. sed nõ hz gram in bono Et nõ põt peccare z nõ potest nõ peccare etiam vanabilit. Post reparatõem vero. ante confirmatõem ꝑmiã a concupia. ꝑ nõ vincit. z hz quidẽ infirmitatẽ in malo ꝑ gram in bono. vt possit peccare ꝓpt libertatẽ z infirmitatẽ. z possit nõ peccare ad mortẽ ꝓpter libertatẽ ad gram adiuuatem. Modũ tamẽ hz posse omino nõ peccare. vl nõ posse peccare ꝓpt infirmitatẽ nodũ pfcẽ absorptã. z ꝓpt gram nodum pfcẽ cõsumatã. Post cõsummatõez vero infirmitate penit9 cõsumpta z gra cõsummata. nec vincit poterit nec ꝑmi. z tũc hẽbit non posse peccare.

¶ De corruptione liberi arbitrij p̄ peccatum

Unde manifestū ē

q̄ p̄ter alias penalitates p̄o peccato illo incurrit homo penam in corrup/tione t deprestione liberi arbitrij. per illud nāq; p̄tm naturalia bōa corrupta sunt in homine. t gratuita retracta. hic est em̄ ille qui a latronibus vulneratus est t spoliatus. Vulneratus q̄dem in naturalibus bonis quibus non est priuatus. Alioquin non posset fieri reparatio. Spoliatus vero gratuitis que per gratiā naturalibus addita fuerant. Hec sunt data optima t dona p/fecta quorum alia sunt corrupta p̄ peccatum. i. naturalia vt ingenium. memoria. intellectus. Alia subtracta id est gratuita q̄q̄ t naturalia ex gratia sint Ad generalem quippe dei gratiā pertinent Sepe tamen huiusmodi distinctio fit. cum gratie vocabulū ad speciem non ad genus refertur. Corrupta est ergo libertas arbitrij p̄ p̄tm t ex parte p̄dita. Unde Aug⁹. in encō. Libero arbitrio male vtens homo. t se p̄didit et ipsum. Cū em̄ libero arbitrio peccatur victore p̄cō amissum est t liberum ar. A quo enim quis vincit⁹ est huic seruus addictus est. Ecce liberū arbitrium dicit hominē amisisse. non quia post peccatum non habuit liberū arbitrium. sed q̄ libertatē arbitrij p̄didit. non quidem omnē. sed libertatez a miseria t a peccato.

¶ De tribo modis libertatis arbitrij. a coactōe p̄cō t miseria.

Est nāq; libertas

arbitrij triplex. s. a necessitate. a p̄cō. t a miseria. A necessitate t ante peccatum t post eque liberū est arbitriū Sicut em̄ tunc cogi nō poterat. ita nec mō Ideoq; volūtas merito apud deū iudicat⁹ qui semp a necessitate libera est t nunq̄ cogi pōt Ubi necessitas. ibi nō est libertas. Ubi non est libertas. nec voluntas. t ideo nec meritum. Hec libertas in omnibus est tam in malis q̄q̄ in bonis. Est t alia libertas a p̄cō. s. de qua dicit ap̄s Ubi spūs domini ibi libertas t veritas. Et in euāgelio Si filius vos liberauerit. vere liberi eritis hec libertas a seruitute peccati liberat t seruos iusticie facit. sicut econuerso seruitus peccati liberos iusticie facit. Unde apostolus. liberati a peccato facti estis iusticie. Et iterum. Cum serui essetis peccati liberi fuistis iusticie. Hanc libertatem homo peccando amisit. Ideoq; Aug⁹. dicit q̄ homo male vtens libero arbitrio t se perdit t ipsum. quia perdita est per p̄tm libertas nō a necessitate. sed a peccato Qui enim facit p̄tm seru⁹ est peccati. Istā libertatē que est a peccato illi soli nūc habent. quos filius per gratiā liberat t reparat. non ita q̄ penitus sint sine peccato i hac mortali carne. sed vt peccatum in eis non dominetur neq; regnet. Et hec est vera t bona libertas q̄ bonam parit seruitutem scilicet iusticie Unde Augustinus in encheridion Ad iusticiam faciendam non erit aliquis liber nisi a peccato liberatus esse iusticie ceperit seruus. t ipsa est vera libertas propter recte facti letitiam. simul t pia seruitus propter precepti obedientiam. Est alia libertas non vera male seruituti adiuncta que est ad malum faciendum. vbi ratio dissentit a voluntate. iudicans non esse faciendum quod voluntas appetit. Ad bonum vero faciendum cōcordat ratio voluntati. t ideo ibi vera libertas est t pia. De libertate autem ad malum t seruitute mala. ait Augustinus in encheridion. Serui addicti peccato scilicet q̄ potest esse libertas. nisi quando eum peccare delectat. Liberaliter enim seruit qui sui domini voluntatem libenter facit. ac per hoc ad peccandum liber ē q̄ peccati seruus est.

¶ Questio de libertate ad malũ. an sit ipsa libertas liberi arbitrij. an alia

Hic queri põt vtr hec libertas qua quis liber est ad malũ sit libertas arbitrij. Si em libertas arbitrij est. bonum quidem est. quia libertas arbitrij bonũ naturale est. Quibusdam videtur q̃ sit ipsa libertas arbitrij que semper bona est. sed p̃opt̃ peccati seruitutem ad malum fit liberior ꝛ promptior. ꝛ ideo dicitur non vera esse libertas. quia ad malũ est. Aljs autem videtur q̃ hec libertas arbitrij ad malum quam supra cõmemorauit Aug⁹. non sit libertas arbitrij. sed sit quedam promptitas peccandi ꝛ curuitas que ex pctõ est ꝛ mala est.

¶ Questio alia de libertate ad bonũ an ipsa sit libertas liberi arbitrij vl nõ

Similiter etiã queri solet. vtrũ ꝛ illa libertas vera que ẽ ad dei iusticiam faciendã sit ipsa libertas arbitrij. Quidam dicunt illam eandẽ esse. sed per gratiã reparatã. qua iuãte libera est ad bonum. sine gratia vero nõ est libera ad bonum. Vnde Augustin. in enchi. Jsta libertas ad bene faciendum vnde erit homini addicto ꝛ vendito. nisi eũ redimat ille qui dicit. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis. Quod anteq̃ fieri incipiat in homine. quomõ quisq̃ de libero arbitrio gloriatur qui nõdum est liber ad operandũ bene. Ecce aperte ostẽdit liberum arbitrium per gratiam liberari. vt p̃ illud bñ operetur quis. Jdeoq̃ dicit illam libertatem veraꝫ que est ad bene faciendũ cuius supra meminit Augusti. esse libertatem ipsam arbitrij gratia dei liberatam ꝛ adiutam. Alij vero putant nõ esse ipsam arbitrij libertatẽ. sed aliam quandam que ex gratia ꝛ libero arbitrio in mente hominis deo operante incipit esse cum reparatur.

¶ Cetera determinatio vtriusq̃ questionis qua dicitur libtas ad bonum ꝛ ad malum eẽ libertas arbitrij

Nec nobis magis placet vt ipsa libertas arbitrij sit. ꝛ illa qua quis liber est ad malum. ꝛ illa qua quis liber est ad bonum faciendũ. Ex causis enim variis sortitur diuersa vocabula. Dicitur em libertas ad malum faciendũ anteq̃ p̃ gratiam sit reparata. Sed cum p̃ gratiã fuerit reparata dicitur libertas ad bonum faciendum. Quia ante gratiã libera est voluntas ad malũ. p̃ gratiam vero libera fit ad bonũ. Semp igitur volũtas hominis aliquo modo libera est. sed nõ semp bona est. Non em est bona nisi a pctõ liberata. Est tamẽ a necessitate libera. Vnde Aug⁹. in libro de gratia ꝛ libero ar. Semp in nobis volũtas libera est. sed non semp bona est. Fuit em libera est iusticie quãdo seruit peccato. ꝛ tunc est mala. aut ꝛ pctõ libera est quando seruit iusticie. ꝛ tunc est bona.

¶ De libertate a miseria.

Est itez libertas a miseria de qua apostolus ait. ꝛ ipa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem glorie filioꝝ dei. hãc libertatẽ homo ante peccatũ habuit q̃ omni carebat miseria. ꝛ nulla tangebatur molestia. ꝛ plenius habebit in futura beatitudine. vbi miser esse non poterit. sed in hac vita que est inter p̃mi pctm̃ ꝛ vltimam confirmatõem. nemo a miseria liber ẽ. quia pena peccati nõ caret.

¶ Repetit de corruptõe liberi arbitrij vt addat alia.

Ex predictis iã apparet in quo per pctm̃ sit imminutum vel corruptũ liberum arbitriũ. Quia ante peccatum nulla erat homini difficultas. nullũq̃ impedimentũ ꝺ lege

membrorū ad bonū. ⁊ nulla impulsio vel instigatio ad malū. Nūc aūt p legem carnis ad bonū impedit. ⁊ ad malum instigat vt nō possit velle ⁊ pficere bonū nisi p gratiā liberet ⁊ adiuuetur Quia vt ait aplus. peccatū habitat in carne. libꝝ ergo arbitriū cū semp ⁊ in singulis sit libꝝ. nō est tamē pariter liberū. ⁊ in bonis ⁊ in malis. ⁊ ad bona et ad mala. Liberius tamē est in bonis vbi liberatū est q̄ in malis vbi liberatū nō est. Et liberius est ad malū qđ per se potest q̄ ad bonū quod nisi gratia liberetur ⁊ adiuuetur non potest.

¶ De libertate que sit ex gratia. et que ex natura..

Libertas ergo a peccato ⁊ a miseria p gratiā est Libertas vero a necessitate p naturā. vtrāq̄ libertatē nature. s. ⁊ gratie notat apls. cū ex psona hominis non redempti ait Velle adiacet mihi. pficere autē nō inuenio. acsi diceret. habeo libertatē nature. sed nō habeo libertatē gratie Ideo nō est apud me pfectio boni. Nā voluntas hominis quā naturaliter habet nō valet erigi ad bonū efficaciter volendū vel opere implendū. nisi p grām liberetur ⁊ adiuuet. liberet quidē vt velit. ⁊ adiuuetur vt perficiat Quia vt ait apostolus non est volentis velle. neq̄ currentis currere. i. operari. sed miserentis dei. qui operatur in nobis velle ⁊ operari bonū. cur? gratiā nō aduocat hois voluntas vel operatio sed ipsa gratia voluntatē preuenit. pparando vt velit bonum. ⁊ pparatā adiuuat vt pficiat

¶ Distinctio. xxvi.

¶ De gratia operante ⁊ cooperante.

Hec est gratia operans ⁊ cooperans Operans eñ gratia pparat hominis voluntatē vt velit bonū Gratia cooperans adiuuat ne frustra velit Eñ Augustin? in libro de gratia ⁊ libero arbitrio. Cooperando deus perficit in nobis quod operando incepit Quia ipse vt velimus operatur incipiens. quod volentibus cooperatur pficiens. vt ergo velimus operatur Cū aūt volum? vt sic volumus vt pficiam? nobis cooperatur. Tamē sine illo vel operante vt velimus vel coperante cum volum? bona pietatis opera non valem?. Ecce hijs verbis satis aperitur q̄ sit operans gratia ⁊ que cooperans Operās eñ est q̄ puenit voluntatē bonā. Ea eñ liberatur ⁊ pparatur hominis voluntas. vt sit bona bonā q̄ efficaciter velit. Cooperans vero gratia voluntatē iam bonā sequitur adiuuando. Vnde Augustinus contra iulianū hereticū. qui bonā voluntatē ex libero arbitrio eñ esse docebat. atq̄ hominē per libꝝ arbitriū posse bonum velle ⁊ operari sine gratia asserebat. ait. Apertā de commendatione gratie apostolus. p tulit sententiā cum ait. Non est volentis neq̄ currentis. sed miserentis dei. hoc si attenderes iuliane. nō extenderes cōtra gratiā merita voluntatis hūane Nō eñ ideo miseretur de? alicui? q̄ voluit ⁊ cucurrit. nec ideo voluit ⁊ cucurrit q̄ misert? ē de?. Preparat eñ hois voluntas a deo. ⁊ a dño gressus hois dirigit Ideoq̄ congrue ait Nō est volentis neq̄ currentis. sed miserentis dei. Nō q̄ hoc sine nrā voluntate agat sed q̄ voluntas nra nil boni agit nisi diuinitus adiuuet. Eñ alibi apls ait. Nō aūt ego. sed gra dei mecū. Nō ideo sed dic q̄ nihil boni agebat. sed q̄ nihil boni ageret si illa nō adiuuaret. Hijs testimonijs apte insinuat. q̄ voluntas hois gra dei preuenit atq̄ pparat vt fiat bona. nō vt fiat voluntas Quia ⁊ añ gram voluntas erat. sed nō erat bona ⁊ recta voluntas. Voluntatē ipsā aug. in li. de duab? animab? ita diffinit. Voluntas est animi mot? cogēte nullo ad aliq̄d non admittendū vel adipiscendū. Hec aūt vt nō admittat malū vl adipiscat bonū preuenit ⁊ pparat dei gra. Eñ apostol?

gratiã prꝛeuenientẽ et ſubſequentem cõmendans.i. operantẽ ⁊ cooperantẽ. vigilanter dixit. Nõ eſt vo. neqꝫ cur. ſed miſerẽtis dei. ⁊ nõ ecõuerſo. Non eſt miſerẽtis dei. ꝫ volentis ⁊ currẽtis Nã ſi vt q̃buſdã placuit qõ dictũ ẽ ita accipiatur. Nõ eſt volẽtis neqꝫ currẽ tis ꝫ miſerẽtis dei. tanꝫ diceret Non ſufficit ſola voluntas hoĩs. ſi nõ ſit etiã miſericordia dei econtra dicat. Nõ ſuf ficit etiã miſericordia dei ſi nõ ſit volũ tas hominis Ac ꝓ hoc ſi recte dictũ eſt illud. qꝛ id voluntas hoĩs ſola non im/ plet. cur nõ etiã econtrario recte dicat. nõ miſerẽtis eſt dei. ſed volentis eſt ho minis. cũ id miſericordia dei ſola non impleatur. Homo enĩ credere vel ſpe/ rare non poterit niſi velit nec puenire ad palmam niſi voluntate curret Re/ ſtat g̃ vt ideo ita recte dictũ intelligat vt totũ detur deo qui hominis volun/ tatem bonã pꝛeuenit ⁊ pꝛparat adiuuan dam. ⁊ adiuuat pꝛparatã. Volentem pꝛeuenit vt velit. volentẽ ſubſequitur ne fruſtra velit. Ecce hĩs verbis ⁊ alĩs pꝛ/ miſſis euidẽter traditur q̃ volũtas ho minis pꝛparatur ⁊ pꝛeuenitur gratia dei vt bonuꝫ velit. et adiuuatur ne fruſtra velit.

¶ Oꝛ bona volũtas comitatur gratiã

Itaqꝫ bona volun/ tas comitat gratiã nõ gratia voluntatem. Vñ Auguſtinꝰ ad Bonifacium papã ſcribens cõtra pelagianos inquit Cũ fides impetrat iuſtificationẽ. ſicut vnicuiqꝫ deus pꝛtitus eſt mẽſurã fidei nõ gratiã dei aliquid meriti pꝛcedit hu mani. ſed ipſa augetur mereri vt aucta mereat pfici voluntate comitãte. non ducente. pꝛdiſſequa nõ puia. Ecce hic expreſſe habes q̃ gratia pꝛuenit bone voluntatis meritũ ⁊ ipſa voluntas bo na pꝛdiſſequa eſt gratie non pꝛeuia

¶ Que ſit gratia voluntatem pꝛe/ ueniens. ſcilicet fides cũ dilectione

Et ſi diligẽter intẽ/ das. nihilominꝰ tibi mõſtrat q̃ ſit ipſa gratia voluntatẽ pꝛueniẽs ⁊ pꝛparans. ſcz fides cũ dilectione. Ideoqꝫ Aug̃. in eodẽ tractãs quõ iuſtificati ſumus ex fide. ⁊ tamẽ gratis. vtrũqꝫ enĩ dicit apls q̃ dicit iuſtificati ex fide Alibi ait. iuſtificati gratis ꝓ gratiã Hoc enĩ ideo dixit. ne fides ſuperba ſit. ne dicat tibi. Si ex fide iuſtificati. quõ gratis. Qõ enĩ fides meruit cur nõ poti? redditꝫ q̃ donat. Nõ dicat iſte homo fidelis. qꝛ cũ dixerit habeo fidẽ vt mereat iuſtifi/ cationẽ. reſpondet ei. Quid habes qõ nõ accepiſti. Fides enĩ q̃ iuſtificat? es. gratis tibi tradita eſt. Hic aperte oſtẽ ditur q̃ fides eſt cauſa iuſtificationis. et ipſa eſt grã ⁊ beneficiũ quo hominis pꝛuenitur voluntas ⁊ pꝛparatur. Unde Auguſtinus in pꝛimo libꝛo retractio num. Voluntas qua ⁊ peccatur ⁊ recte viuitur. Voluntas vero ipſa niſi dei gr̃a liberatur a ſuitute q̃ peccati ſua facta ẽ. ⁊ vt ſupet vitia ⁊ adiuuet recte pieqꝫ viui a mortalibꝰ nõ poteſt. et hoc beneficiũ q̃ liberat niſi eã pꝛueni/ ret. iã meritis daret. ⁊ nõ eſſet grã. q̃ vtiqꝫ g̃tis dat. Pꝛeuenit ergo bona hoĩs voluntas illo gr̃e beneficio q̃ libe/ ratur ⁊ pꝛparatur ⁊ illud beneficiũ recte fides xp̃i intelligit Sicut aug̃. in ench. oſtendit dicens. ipſũ liberũ arbitrium liberandũ eſt poſt illã ruinam a ſerui/ tute peccati. nec omnino per ſeipſũ. ſed per ſolã dei gratiã. que in fide xp̃i poſi/ ta eſt liberatur vt voluntas ipſa pꝛepa retur Ecce aperte dicit gratiã per quã liberatur arbitriũ. ⁊ pꝛeparatur volun tas. poſitam eſſe in fide chꝛiſti. Fides enim chꝛiſti vt in eodem ait impetrat quod lex imperat.

¶ Oꝛ voluntas bona que pꝛuenitur gratia queda dei dona pꝛeuenit

Ipſa tamen eadẽ

voluntas quedã gratie dona preuenit Inde Augustin⁹ in enchiridion Pre cedit bona volũtas hominis multa dei dona. sed non omnia. Que autez non p̃cedit. ipsa in eis est. ⁊ ipsa iuuat Hã vtrunq; legitur in sanctis eloquijs. et p̃ueniet me. ⁊ misericordia eius subse quetur me. Nolentẽ quippe p̃uenit vt velit. volentẽ subsequitur ne frustra vẽ lit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris nolentibus pie viuere nisi vt deus in eis operẽ ⁊ velle Itẽq; cur admonemur petere vt accipiamus nisi vt ab illo fiat quod volum⁹. a quo factũ est vt velimus. Inde apostolus ait. Non est volentis neq; currentis. ẽ miserentis dei. Ex hijs apparet q̃ bo na hominis voluntas quedã dei dona preuenit. quia eã comitatur gratia ad iuuans. ⁊ quibusdam preuinitur. quia eam preuenit gratia operans scilicet fi des cum charitate

¶ Que predictis videntur contra ria scilicet q̃ videtur dicta fidem esse ex voluntate

Nõ est tamẽ igno

randum quod alibi Augustinus signi ficare videtur. q̃ ex voluntate fit fides de illo verbo apostoli scilicet corde cre ditur ad iustitiã Ita super Johannem tractãs Ideo apls nõ simpliciter ait cre ditur. sed corde credit. quia cetera po test homo nolens. credere autem non nisi volens. Intrare ecclesiam. ⁊ acce dere ad altare potest nolens. sed non credere. Item super Genesim. vbi la ban ⁊ baruel dixerunt. Vocemus pu ellam ⁊ queramus eius voluntatẽ di cit expositor. Quia fides est volunta tis non necessitatis. Ad quod respon dentes dicimus non hec ita accipienda fore. vt ex voluntate hominis fides in telligatur prouenire. cum ipsa sit pro prie dei donum. vt ait apostolus. ⁊ ex ea bona hominis merita incipiant. per hanc em̃ vt ait Augustinus super psal mum sexagesimũ sextum. Justificatur impius id est de impio pius fit. vt de inde ipsa fides incipiat per dilectionez operari. vnde omnia bona merita inci piunt. Sed potius hec ideo dicta sunt quia nõ est fides. nisi in eo qui vult cre dere. cuius bonam voluntatem fides preuenit. non tempore. sed causa ⁊ na tura. Unde Augustin⁹ supra congru enter dixit. quia bona voluntas in eis donis est. que non precedit. ⁊ ipsa iu uat. quia ea iuuat quibus preuenitur. dũ eis cõsentit ad effectũ boni. ⁊ i eis est. quia tempore ab eis non p̃ceditur

¶ Quedam adhuc addit que gra uiorem faciunt questionem scilicet q̃ cogitatio boni precedit fidem

Cetez hãc questio

nem magis acuunt ⁊ vrgent verba Au gustini q̃bus in libro de p̃destinatione sanctorz vtitur. ptractans illud verbuz apostoli Nõ q̃ sufficientes sum⁹ cogita re aliquid a nobis. quasi ex nobis Ar tendant inq̃t hic ⁊ verba ista ppendant q̃ putant ex nobis esse fidei inceptum et ex deo esse fidei supplementũ Com mendans em̃ istã gratiã que nõ datur fm aliqua merita. sed efficit omnia bo na merita inquit. nõ q̃ sufficientes si mus cogitare aliquid boni scz ex nobis Quis autẽ nõ videat prius esse cogi tare q̃ credere. Nullus quippe credit aliquid nisi p̃us cogitauerit esse credẽ dum. Si ergo cogitare bonũ nõ est ex nobis. vt hic apostol⁹ tradit nec crede re. q̃q̃ ⁊ ipsum credere nihil est aliud q̃ cũ assentione mentis cogitare. Hic videtur insinuare q̃ cogitatio bona p̃ cedat fidẽ et ita bona voluntas p̃ueni at fidem. non tamen p̃uematur quod p̃dictis aduersari videt. Ad hoc autẽ dicimus q̃ aliquando cogitatio bona siue voluntas p̃uenit fidem. sed nõ est illa bona volũtas vel cogitatio q̃ recte viuitur. Illa em̃ sine fide ⁊ charitate nõ est. Nã vt ait Aug⁹. ad anastasiũ.

Sine spiritu non est voluntas hominis libera. cū cupiditatibꝫ vincat. nō est libera ad bonū nisi liberata fuerit. nō autem liberat nisi per spiritū charitas diffundatur in cordibus. Nō est libera voluntas nisi eā liberet gratia. p legē fidei. i. nō est libera sine fide operante p dilectionē. t illā sufficiēter habere bonum est. Non est enī fructus bonus q̄ de radice charitatis nō surgit. Si vero assit fides operans per dilectionem. fit delectatio boni.

¶ De illa cogitatione boni que p̄cedit fidem plene disseritur

Illa aūt cogitatio siue voluntas que fidem charitatē alias q̄ iustificationes p̄cedit. non sufficit ad salutē nec ea recte viuit. t hac voluntate cōcupiscat illa bona volūtas q̄ ē magnū bonū. ista vero non. Alia ergo est illa voluntas siue cogitatio. alia ista. Et sicut illa istā p̄cedit. ita illam p̄cedit intellect⁹. Unde Augustin⁹ istam distinguens sup illū locū psalmi. Cōcupiuit aia mea do. iust. tuas. concupiuit desiderare inq̄t. nō desideraui. videmus enī ratione nōnūq̄ q̄ inutiles sunt iustificationes dei. sed infirmitate p̄cedit aliq̄n nō desideram⁹. Prevolat ergo intellectus. sequitur tardus aut nullus affectus. sciam⁹ bonū. nec delectat agere. t cupimus vt delectet. Sic iste olim desiderare cōcupiscebat. que bona esse cernebat. cupiēs eoꝝ habere delectationē. quoꝝ potuit videre rōnem. Ostendit vtiq̄ quibꝫ quasi gradibus ad eas pueniat. pus enī est vt videat q̄ sint vtiles t honeste. deinde vt earū desideriū cōcupiscat. postremo vt perficiente gratia delectet eaꝝ operatio. q̄ꝝ sola ratio delectabat. Attēde hunc ordinem gratiaꝝ quē hic distincte assignat Augustin⁹ q̄liter sc̄z intellect⁹ bonoꝝ p̄cedit cōcupiscētiā eorundē. t ipsa cōcupiscentia delectationē q̄ fit p fidē et charitatē. q̄ habita vere bona ē voluntas q̄ recte viuit. Ipsaq̄ fidei comes et nō pua. Qui verba Aug̃. p̄missa sim banc distinctionē considerat. nullā illi repugnantiā forte aīa duertit. nō ignorans etiā ante gratiā p̄uenientē t operantē. q̄ volūtas bona p̄parat in hoie. p̄cedere quedā bona ex dei gr̃a t libero arbitrio q̄dā etiā ex solo libero arbitrio quibꝫ tñ vitā nō mereat. nec gratiā qua iustificat. Illius enī gr̃e capiēde q̄ voluntatē hois sanat. vt sanata legē impleat. nulla merita p̄cedūt. Ipsa ē enī qua iustificat impius .i. fit iustus. qui pus erat impius. meritis aūt impij nō gratia. ſ pena deberet. nec ista esset gr̃a. si nō dareť gr̃atuita. datur aūt gratuita qz nihil boni ante feceram⁹ vnde hoc mererem. Nō negam⁹ tamē multa aī banc gratiā. t p̄ter banc gratiā ob hoc fieri bona p libeꝝ arbitriū vt tradit Augustin⁹ in responsionibꝫ contra pelagianos. vbi dicit homines p libeꝝ arbitriū agros colere. domos edificare. t alia plura bona facere sine gratia cooperante.

¶ Distinctio. xxvii.

¶ Utrū vna eadēq̄ sit gratia que dicitur operans t cooperans

Hoc cōsidera dū est cū p̄dictū sit p gr̃iā operantē t p̄uenientē voluntatē hominis liberari ac p̄parari vt bonū velit. t p gratiā cooperantē t subsequētē adiuuari ne frustra velit. vtrū vna t eadē sit gr̃a. i. vnū mun⁹ gratis datuz quod operetur t cooperetur. an diuersa. alterū operans t alterum cooperans. Quibusdā non irrationabiliter videtur q̄ vna t eadē sit gratia. idē donū. eadem virtus. que operatur t cooperatur. sed p̄pter diuersos eius effectus dicitur operans t cooperans. Operans enī dicitur inquantū liberat et p̄parat voluntatē hominis vt bonū velit. Cooperans inquantū eandē adiuuat ne frustra velit sc̄z vt opus faciat

bonum. ipsa etiã gratia non est ociosa. sed mereꝛur augeri. vt aucta mereaꝛ et perfici.

¶ Quid sit ipsa gratia ꝛ quõmodo mereatur augeri queritur

Si vero queritur q̃modo illa gratia p̃uenientes mereatur augeri cũ nullũ meritũ sit sine libero arbitrio ꝛ quid sit ipsa gratia. an ꝛtus an non. Et si ꝛtus. an actus vel nõ. Et hoc aperte insinuari valeat. p̃mittendũ est tria eẽ genera bonoꝛ. Alia nãq; sunt magna. alia mĩma. Alia media. vt Augustin⁹ ait in p̃mo li. de retractationibus. Virtutes inq̃t quibus recte viuit magna bona sũt. Species aũt quozũlibet coꝛpoꝛ sine quibus recte viui potest minima bona sunt. Potentie vero animi sine quib⁹ recte viui non potest media bona sunt. Itẽ ꝛtutibus nemo male vtitur. Ceteris aũt bonis. id est mediis ꝛ minimis. nõ solum bene. sed etiã male quisq; vti potest. ꝛ ideo virtute nemo male vtitur. quia opus virtutis est bonus vsus istoꝛ. quib⁹ etiã non bene vti possum⁹. nemo autẽ bene vtendo⁹ male vtitur. non soluꝫ autem magna sed etiã media ꝛ minima bona esse p̃stitit bonitas dei. Ecce habes tria genera bonoꝛum distincta

¶ In quibus bonis sit liberum arbitrium.

Queriꝫ aũt in q̃b⁹ bonis cõtineatur libeꝛ arbitriũ. de hoc Augustin⁹ in p̃mo libꝛo retractatõnũ ait ita. In mediis quidẽ bonis inuenitur libeꝛ voluntatis arbitriũ. quia ꝛ male illo vti possum⁹. sed tamen tale est vt sine illo recte viuere nequeam⁹. Bonus autem vsus eius iam virtus est. que in magnis reperitur bonis quib⁹ male vti nullus potest. ꝛ quia bona et magna ꝛ media ꝛ minima ex deo sunt. sequitur. vt ex deo sit etiã bonus vsus libere voluntatis. qui virtus est. ꝛ in magnis numeratur bonis. Attende diligenter que dicta sunt ꝛ confer in vnũ sic eĩ aperietur quod supꝛa querebaꝫ. Dixit equidez opus virtutis esse bonum vsum illoꝛ bonoꝛ. quibus etiam non bene vti possumus id est mediocꝛ in quibus posuit liberum arbitriũ. cui⁹ quoq; bonum vsum dixit esse virtutẽ. quod si est. non est ergo opus virtutis quod supꝛa dixit. quia aliud est virtus aliud opus eius.

¶ De virtute quid sit ꝛ quid act⁹ eius.

Hic videnduz est quid sit virtus ꝛ quid sit actus vel op⁹ eius. Virtus est vt ait Augustin⁹ bona qualitas mentis qua recte viuitur et qua nullus male vtitur. quam deus solus in homine operatur. ideoq; op⁹ dei tantum est. sicut de virtute iusticie Augustinus docet super illum locum psalmi. Feci iudiciũ ꝛ iusticiam. ita dicens. iusticia magna virtus animi est. quã non facit in hoĩe nisi deus. Ideoq; cum ait p̃pheta ex p̃sona ecclesie. Feci iusticiã. non ipsam virtutẽ quam non facit homo. sed opus eius intelligi voluit. Ecce aperte insinuatur hic q̃ iusticia in homine non est opus hoĩs sed dei. quod ꝛ de alijs virtutibus idem intelligendum est.

¶ De fide ididem dicit quod non est ex homine. sed ex deo tantũ.

Nã de gratia fidei eplesijs scribens apostolus. similiter fidem non ex homine sed ex deo tantũ eẽ asserit inquiens. gratia estis saluati p̃ fidem. ꝛ hoc non ex vobis. dei eĩ donum est. quod a sanctis ita exponitur. hoc id est fides nõ est ex vi nature nr̃e quia donum dei pure est. Ecce ꝛ hic manifeste traditur q̃ fides non est ex libertate arbitrij. siue ex arbitrio voluntatis quod superioꝛibus consonat. vbi dictum est gratiam p̃euenientem vel

operantē esse virtutē que voluntatem hominis liberat ⁊ sanat. Unde Augustinus in libro de spiritu ⁊ litera ait Justificati sumus nō per liberā voluntatē sed per xpi gratiā. nō q̄ sine voluntate nostra fiat. sed voluntas nostra ostenditur infirma p̄ legē. vt sanet gr̄a volūtatē. ⁊ sana voluntas impleat legem.

¶ De gratia que liberat voluntatem. que si virtus est ⁊tus non est ex libero arbitrio ⁊ sic nō est mot⁹ mētis.

Si igit̄ gratia que sanat ⁊ liberat voluntatē hominis. virtus est vel vna vel plures cū ipsa gratia non sit ex arbitrio voluntatis. sed eam potius sanet ac p̄paret vt bona sit. consequitur vt ⁊tus non ex libero sit arbitrio. ⁊ ita non sit mot⁹ vel affect⁹ mētis. cū omnis motus vel affect⁹ mētis sit ex libero arbitrio. sed bon⁹ ex gratia et libero arbitrio. malus vero ex libero arbitrio tm̄. Ut em̄ ait Augustinus in p̄mo libro retractationū. Homo sponte ⁊ libero arbitrio cadere potuit. nō autem resurgere. Itē in libro de duab⁹ animab⁹ Anime si li. arbi. ad faciendū et nō faciendū motu animi carent. si de nicq̄ hijs abstinendi ab opere suo potestas nulla concedit. ea q̄ peccatū tenere non possum⁹ Hic aperte ostenditur q̄ motus animi siue ad bonū siue ad malum ex libero arbitrio est Ideoq̄ si gratia vel virtus motus mentis est. ex libero arbitrio est. Si vero ex libero arbitrio vel ex parte est. iam nō solus de⁹ sine homine eā facit. Propterea quidam nō inerudite tradunt virtutē esse bonā mentis qualitatez siue formā q̄ animā informat. ⁊ ipsa nō est motus vel affectus animi sed ea liberum arbitrium iuuatur vt ad bonū moueatur ⁊ erigatur. ⁊ ita ex virtute ⁊ libero arbitrio nascat bon⁹ motus vel affectus animi Et exinde bonū opus p̄cedit exterius. sicut pluuia rigatur terra ⁊ germinet ⁊ fructū faciet. nec pluuia est terra. nec germen. nec fructus. nec terra. germen vel fructus. nec germen fruct⁹ Ita gratis terre mentis nostre. i. arbitrio voluntatis infundit pluuia diuine benedictōnis. i. inspiratur gratia. qō solus deus facit. nō homo cū eo q̄ rigatur voluntas hominis vt germinet et fructificet. i. sanat ⁊ p̄parat vt bonū velit. p̄m qō dicit operans. ⁊ iuuatur vt bonū faciat. p̄m oō dicitur cooperans. et illa gratia virtus non incōgrue nominatur. quia voluntatē hominis infirmam sanat ⁊ adiuuat

¶ Quo sensu dicuntur ex gratia incipere bona merita. ⁊ de qua gratia hoc intelligatur.

Cū vero ex gratia dicunt esse bona merita ⁊ incipere. aut intelligitur gratia gratis dans. i. deus vel pot⁹ gr̄a gratis data. q̄ voluntatē hom̄is p̄uenit Non em̄ magnū esset si hec a deo dicerent esse. a quo sūt ōnia. sed potius et⁹ gratia gratis data intelligitur. ex q̄ bona merita incipiunt. q̄ cū ex sola gratia eē dicātur. nō excluditur liber arbitriū. q⁹ nullū meritū ē in homine q̄ nō sit per liber arbitriū Et in bonis merēdis cause p̄cipalitas gratie attribuit. quia p̄cipalis causa bonor⁹ meritor⁹ est ipsa gratia. q̄ excitat liberū arbitriū ⁊ sanatur atq̄ iuuatur voluntas hominis vt sit bona

¶ Qz bona voluntas gratie p̄cipaliter est ⁊ etiam gratia est. sic ⁊ oīe bonum meritū

Que ipsa etiaz do num dei est. ⁊ hominis meritū. immo gratie. quia ex gratia p̄cipaliter est ⁊ gratia est Unde Augustinus ad sixtū p̄sbiterū. Quod est meritū hom̄is ante gratiam. cū omne bonū nostr⁹ meritum nō in nobis facit nisi gratia. Ex gratia enim vt dictū est que p̄uenit et sanat arbitrium hominis. et ex ipso

arbitrio ꝓcreatur in anima bonꝰ affectus siue bonus motus mētis ⁊ hoc est ꝓmū bonū hominis meritū. Sicut ꝛr bi gratia ex fidei virtute ⁊ hominis arbitrio generaf in mente motus quidam bonus ⁊ remunerabilis scz ipsum cre/ dere. Ita ex charitate ⁊ libero arbitrio alius quidā motus ꝓuenit scz dilige/ re bonus valde. Sic de ceteris virtuti/ bus intelligendū est. ⁊ isti boni motꝰ vel affectus nisi merita sunt ⁊ dona dei quibꝰ meremur ⁊ ipsoꝝ augmentatio/ nem ⁊ alia que cōsequenter hic ⁊ in futuro nobis apponuntur

¶ Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationē ⁊ alia.

Cum ergo dicif fides mereri iustificationē ⁊ vitā eternam. ex ea ratione dictū accipitur. quia per actū fidei meretur illa. Similiter de charitate ⁊ de iusticia ⁊ de alijs accipitur. Si em̄ fides ipsa virtus ꝓueniens diceref esse mentis actus q̄ est meritum. iam ipsa ex libero arbitrio originem haberet. qđ quia nō est sic dicf esse merituz. qz actus eius est meritū. si tamē assit charitas sine q̄ nec credere nec sperare meritū vite est. Unde apparet ꝛre quia charitas est spūssanctꝰ q̄ anime q̄litates informat ⁊ sanctificat vt eis anima informef ⁊ sanctificetur. Sine q̄ anime q̄litas nō dicf virtus. quia nō valet sanare animā

¶ De muneribꝰ virtutū ⁊ de gratia que non est. sed facit meritū

Ex muneribꝰ itaqz vel actibus virtutū boni sumus ⁊ iuste viuim⁹. ⁊ ex gratia q̄ nō est meritū. ꝫ facit. nō tamē sine libero arbitrio ꝓueniūt merita nostra .s. boni affectus. eorūqꝫ ꝓgressus atqꝫ bona opa q̄ deꝰ remunerat in nobis. ⁊ hꝛcipsa sunt dei dona. Unde Augustinꝰ ad sixtū ꝓsbiterū. Cū cozonat merita nostra. nihil aliud cozonat q̄ munera sua. Cū vita eterna que i fine a deo meritis p̄ceden tibus redditur. quia ⁊ eadē merita quibus redditur nō a nobis sunt. sed in nobis facta sunt per gratiā. recte ⁊ ipsa vita gratia nūcupatur. quia gratis datur Nec ideo g̃tis. qz nō meritis daf ꝫ qz data sunt p̄ g̃tiā ⁊ ipa merita q̄bꝰ daf Ex p̄missis iam innotescere nobis aliquatenꝰ potest q̄liter gratia p̄ueniens meretur augeri et alia. et quid ipsa sit. an ꝛtus an aliud Et si ꝛtus an sit actꝰ vel nō. Ostensū em̄ est sup̄ ex pte quorundā q̄ ipsa est ꝛtus. ⁊ ꝛtus non est actus. ꝫ eius causa. nō tamē sine libero arbitrio. vnde qđ sup̄ Augustinꝰ dixit bonū vsum liberi arbitrij esse virtuem. ita accipi potest. i. actū virtutis. Alioquin sibi contradicere videretur q̄ etiā opus ꝛtutis sup̄ dixit eē bonū vsū eoꝝ quibꝰ nos bñ vti possumꝰ in q̄bꝰ posuit etiā liberū arbi. Si vero bonꝰ vsus liberi arbitrij opus virtutis est. iam virtus non est. Cum ergo bonum vsum eius virtutem esse dixit. nomine virtutis ipsius vsum significauit

¶ Qz idem vsus est virtutis ⁊ liberi arbitrij. sed virtutis ꝓncipaliter.

Idez nempe vsus bonus ex virtute est et ex libero arbitrio sed ex virtute ꝓncipaliter. ⁊ bonꝰ ille vsus in magnus bonis annumerandus est. Illa autē gratia p̄ueniens q̄ et virtus est. non vsus liberi arbitrij est sed ex ea potius bonus vsus liberi arbitrij que nobis est a deo. non a nobis. vsus vero bonus arbitrij ⁊ ex deo est et ex nobis. ⁊ ideo bonū meritū est. Ibi enim solus deus operaf. hic deus ⁊ homo. hoc meritū ex illa purissima gratia ꝓuenit. quod apostolus notauit dicens. Gratia dei sum id quod sum. et gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Augustinus ita ait. recte gratiam nominat. primum enim solā gratiā dat deus. ⁊ non nisi gratiaz nominat. cum non p̄cedunt nisi mala

merita. Sed post per gratiam incipiũt merita bona. & vt ostenderet etiam liberum arbitrium. addit & gratia eius in me vacua nõ fuit. & nec ipsa voluntas sine gratia dei putet aliquid bon. posse subdit. nõ autẽ ego solus sc̃z me gratia. s̃ gratia dei mecũ .i. cũ libero arbitrio. Plane cũ data fuerit gratia. incipiunt esse nostra merita bona. per illã tamẽ. quia si illa defuerit cadit homo.

¶ Aliorũ sententia hic ostenditur qui dicunt virtutes esse bonos vsus liberi arbitrij. id est actus mentis.

Alii vero dicũt virtutes esse bonos vsus naturaliũ potẽtiarũ. non tamẽ omnes. sed tantũmodo interiores qui in mẽte sunt. exteriores vero qui p corpus gerũtur. nõ virtutes esse dicunt. sed opa virtutũ. et ideo q̃ Augustinus dicit opus virtutis esse bonũ vsum naturaliũ potẽtiarũ de vsu exteriori accipiunt. Qui vero dicit bonũ vsum liberi arbitrij & virtutẽ esse et in magnis numerari bonis. de vsu interiori intelligũt & virtutes nihil aliud esse q̃z bonos affectus vel motus mentis asserũt. q̃s deus in homine facit. nõ hõ quia licet illi motus sint liberi arbitrij. nõ tamẽ queũt nisi deus ipsũ liberet & adiuuet gr̃a sua opante & cooperante. quã dei gratuita volũtate accipiũt. qz deus est qui & operatur in nobis velle & operari bonũ

Quibus auctoritatibus muniãt qõ dicũt

Quod autẽ virtutes sint motus mẽtis testimoniis sc̃oꝝ astruũt. dicit enĩ Aug̃. super Johannẽ Quid est fides. credere qđ nõ vides. credere aũt motus mentis ẽ. Idẽ in libro tercio de doctrina x̃piana. Charitatem aũt voco motũ animi. si vero charitas & fides motus animi sunt. & virtutes ergo motus animi sũt. Quibus alij respondentes. p̃missa verba Augustini ita intelligenda fore inquiũt. Fides est credere qđ nõ vides. i. fides est & virtus qua creditur qđ nõ videt. Itẽ charitas est motus animi. i. gratia q̃ mouet animũ ad diligendũ. & p hec & hijs similia ita accipienda sunt. ex hijs coniciat q̃ alibi Aug̃. ait. Nã in p̃mo li. q̃stionũ euangelij inq̃t. Est fides q̃ credunt ea que nõ vident. que, p̃prie dicit fides. Idem in. xiij. li. de trin. Alia sunt ea q̃ creditur. aliud ẽ fides q̃ creditur. Ex quibus verbis sic argumẽtando, p̃cedũt. Aliud est credere. aliud ẽ illud q̃ creditur. Hoc dictũ est aũt fidẽ esse id q̃ creditur. Sic ergo credere nõ est fides. quia credere nõ est id q̃ creditur. Addũt quoq; & virtus opus dei tm̃ est. quã ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo nõ est vsus vel actus liberi arbitrij. sed credere ẽ actus liberi arbitrij. non est itaq; & virtus. Premissis aliisq; rationibus ac testimonijs innitũtur, vtriq; horum autem iudicium vilegẽtis lectoris relinquo examini ad alia properans

¶ Distinctio. xxviij.

¶ Predicta repetit vt alia addat definita assertionẽ ponens de gratia et libero arbitrio contra pelagianos

Hvero incõcusse & incunctanter teneamus libertatẽ arbitrij sine gr̃a p̃ueniente & adiuuante nõ sufficere ad iusticiã & salutẽ obtinendã. nec merita p̃cedentibus gratiã dei aduocari sicut pelagiana hereses tradidit. Nã vt ait Augustinus in. i. libro retractationũ. Noui heretici pelagiani libertatẽ arbitrij sic asserunt voluntatis arbitrij. vt gratie dei non relinquerẽt locum. quẽ p̃m merita nostra dari asserũt. Pelagianorũ enim hereses õnium recentissima a pelagio monacho ẽ exorta. hij dei gratie. q̃ p̃destinati sumus. & q̃ merum? de ptate nebrazerui intantũ inimici sũt. vt sine hac credant hominẽ posse facere oĩa diuina mandata. Denicq; pelagius a tra

Sed forte aliqui dicent. cū indiuisa sint opa trinitatis. si filius carnez assumpsit. tunc pater et spiritussanctus. qz si filius carnē assūpsit nec hoc fecit pater vel spūssc̄us. Non oē qđ facit filius facit pater ⁊ spūssc̄us. at oia simul pater et filius ⁊ amboz spūs pariť ⁊ concoz diter opantur. Ad qđ dicimus. qz nihil opatur filius sine patre et spūsc̄o ꝙ vna est hoz trium opatio indiuisa ⁊ indissimilis. ⁊ tamen filius non pať vel spūssanctus carnē assumpsit Jpam tñ carnis assūptionē trinitas opata est sicut Aug̃. dicit in libro de fide ad Petrum. Reconciliati sumus p solum filium ꝑm carnē. ꝙ non soli filio ꝑm deitatem. trinitas eñ nos sibi recōciliauit per hoc ꝙ solū verbum carnē ipsa trinitas fecit. Trinitas igitur carnis assūptionē fecit. sed verbo. non patri vel spirituisc̄o. Si eñ pater sibi. et filius sibi vel pater filio. et filius patri carnis assūptionem opatus esset. iam non eadem opatio esset vtriusq̄ sed diuisa. Sed sicut inseparabilis et indiuisa est vnitas substātie trium. vt ait Aug̃. in li. de trinitate. ita et operatio. Non tamen eandem trinitatem natā de virgine crucifixā ⁊ sepultam catholici tractatores docuerūt. sed tantūmodo filium. nec eandez trinitatez in specie columbe descendisse sup ihñm sed tñ spiritum sanctum nec eandem dixisse de celo tu es filius meus. sed tñ patris vocem fuisse ad filiuz factam. cuius pater et filius et spūssanctus sicut in separabiles sunt. ita et inseparabiliter operātur. Hec ⁊ mea fides est. quoniam hec est catholica fides. licet igitur solus filius carnē assumpserit. ipsam tñ incarnationē cū patre et spūsancto opať ē

Distinctio. ij.

Quare totam humanam naturam accepit. ⁊ quid nomine humanitatis vel humane nature intelligendum sit.

ET quia in homine tota hūana natura vitio corrupta erat. totam assumpsit. id est aiam ⁊ carnē. vt totam curaret ⁊ sanctificaret. Qz aūt humane nature siue hūanitatis vocabulo aia ⁊ caro intelligi debeant. apte docet Hiero. in expositione catholice fidei dicens sic confitemur in xp̄o vnā esse psonam filij vt dicam? duas pfectas et integras esse substantias. i. diuinitatis et hūanitatl. que ex aia continet ⁊ corpe. Ecce apte ostendit noīe hūanitatis aiam ⁊ corp? intelligi. que duo assūpsisse dī filius intelligit. vbi hoīem siue hūanitatem siue hūanā naturā accepisse legit. Erāt ergo qui noīe hūanitatis ñ substantiā sed ꝓprietatē ꝗdā a qua hō nominatur significari contendūt vbicūqz humanitas christi memorať. ait enim Johannes damascenus. Sciendum quidē ꝙ veritatis ⁊ humanitatl nomen substātiaz. s. naturaz est representatiuū. natura eñ non sic accipit in christo vt cū dicatur vna natura eē oim hoīm qđ euidenť idē Johānes ostendit differentem rōnē dicti assignans. Cū natura hūana i xp̄o noīatur. et cū dr vna natura oim hoīm. Ait eñ. Cū vnam naturam hoīm dicimus. sciendū est ꝙ non cōsiderantes ad aiē ⁊ corpis rationem hoc dicimus vt dicamus in singulis hoīb eādē eē naturā corpis ⁊ aie qz alia ē natura aie alia corpis Impossibile eī est vni? nature dicere dñi corpus ⁊ aiam. sic ⁊ alioz hoīm compata adinuicē. Sed qz psone plurie hoīm sunt. oēs aūt candē suscipiunt rōnē nature. Oēs eñ ex aia ⁊ corpe cōpositi sunt. ⁊ oēs naturā aie pricipāt ⁊ corporis subam possident. cōem spēz plurimaz differētiū psonaz vnā naturā dicim? vniuscuiusq̄ psone. s. duas naturas hñtl. ⁊ in duabo pfecte naturis existentl aie. s. ⁊ corpis. Jn dño autē ihū xp̄o nō ē cōmunē spēz accipe si qđ

sit res alicuius speciei. ipsuz sit aliud ab omni re que prius fuit. non sic cūs est bō. qz b. s. ñ cōfert ei eē sic aliis hoibz. Neqz ei cūs ē. nec ē. nec aliqñ fiet alius. sed xps ex deitate z hūa. in dei. z hūani. deus pfectus est idē. et bō pfectus. Totā igitur hūanaz naturā. i. carnem et aiam. et hoz. pprietates siue accidentia assūpsit deus non carnem sine anima. nec aiam sine ratiōe vt heretici voluerunt. sed et carnē et animā cum sensibz suis. Unde Johā. Damascē. ait. Dia que in natura plantauit dei v bum assūpsit. s. corpus z animam intellectualē. z hoz ydcomata. totū eñ torus assūpsit me. vt toti mihi gratificet salutem. Qđ eñ in assūptibile est incurabile est.

De vnione verbi z carnis mediante anima.

Assūpsit igitur dei filiꝰ carnem z aiam. sed carnez mediante aia. Unde Johā. Dama. Unitū est carni p medium intellcm dei verbum Tā te eñi subtilitatis et simplicitatis ē diuina essētia vt corpi de limo terre formato viri non congruerit nisi mediāte rōnali essentia Illa aūt vnio inexplicabilis est adeo. vt etiam Johānes ab vtero sāficatus. i. ab originali mūdatꝰ se non esse dignū fateatur soluere corrigiam calciamenti ihū. qz vnionis illius modū inuestigare alqsqz explicare non erat sufficiens. Non igit audiēdi sunt qui nō vrū hoiem filiū dei susceptisse dicunt. nec natum de femia b falsam carnem z imaginē corpis simulatā oñdisse videntibz. in quē erroꝛē p rūpūt. qz timent qđ fieri non pōt. s. ne hūana carne et veritas et sba dei inq nerur. z trī predicāt istum visibilez solē radios suos p oīs feces spgere. et eos mundos z sinceros fuare. Si ergo visibilia mūda a visibilibz imūdis contingi pñt. z nō coinq̄nari. qđ tomagl incōmutabil z inuisibil vitas p sp ñ. i. p intellcm aiam. et p aiam corpꝰ susceptiens totū hoiem sine sui cōtamiatiōe assūpsit. z ab oibz ifirmitatibz liauit. Ecce hic dicit dei sapia p spm assūpsisse aiam z p aiam corpus. Spūs enim scūs ps aie supioz. maiozi silitudie ꝺo ppinquat qđ aia. s. ipa eadē pim inferiore ptem. z aia magis qđ corpꝰ. z lō si incongrue aia assūpta dr p spm z corpus p aiam.

Qr verbū sil assūpsit carnē z aiam nec caro prius ē concepta qđ assūpta.

Si autez queritur vtrū verbuz carnē z aiam assūpsit. an prius aiam qđ carnē. vel carnē qđ aiaz et vtrū caro illa prius fuerit in vtero vginis cōcepta et postea assūpta. verissime z absqz vlla ābiguitate dr. qz exq hoiem deus assūpsit totū assūpsit simulqz sibi vniuit aiam z carnē. nec caro prius fuit cōcepta z postmodū assūpta. sed in conceptiōe assūpta. et i assūptiōe cōcepta. vñ Aug. i libro de fi. ad Dc. firmissime tene z nullatenꝰ dubites. nō carnē xpi sine diuinitate cōceptam in vtero virgis prius qđ susciperet a verbo. sed ipsum verbū dñi sue carnis acceptione conceptū. ipaz qđ carnē verbi incarnatione cōceptā. Idē in li. de tri. ait. non esset dei hominū qz mediatoꝛ. nisi eēt idem deus idem bō. in vtroqz vnus et verus. quā seruilem formam a solo filio susceptā tota trinitas cuius vna est voluntas z operatio fecit. Non aūt in vtero vginis prius caro ē susceptā. z postmodū dīnitas venit in carnē. b mox vt veit verbū i vterū huata vnitate pprie nature. fcm ē caro z pfectus bō z in vnitate carnis et aie natus est. De b etiā Bze. in moza lib ait. angelo nunciante z spiritu adueniente. mox verbū in vtero mox intra vterum verbū caro.

Distinctio iij.

De carne quā verbū assūpsit qlis aīa fuerit z qualis assumpta sit.

Queritur etiã de carne ẏhu. an priusq̃ cõceperet obligata fuerit pctõ et an talis fuerit assumpta a ẏhu. Sane dici põt ⁊ credi oz iuxta sanctoz attestationis conuenienter iã. ipsã prius peccato fuisse obnoxiã sicut reliq̃ virginis caro sed spũssancti opatione ita mũdatã. vt ab oi pcti contagione immunis vniretur ẏhu. pena tm̃ nõ neeãte. sed voluntate assumentis remanẽte. Mariã quoq̃ totã spũssc̃us in eã preueniens a peccato prorsus purgauit. ⁊ a fomite peccati etiã liberauit. vel fomitẽ ipsum penitus euacuando. vt quibusdaz placet. vel sic debilitando et extenuando. vt ei postmodũ peccãdi occasio nullatenus extiterit. Potentiã quoq̃ generandi absq̃ viri semie virgini ppa rauit. Ita em̃ verba euangelij docent. vbi angelus virginem alloquens ait. Spũssc̃us supueniet in te. ⁊ virt⁹ altissimi obũbrabit tibi. et qõ nascetur ex te scõ vocabitur filius dei. Cui sacrago rñdit Ecce ancilla dñi. fiat mihi ſm verbum tuum. Qõ exponẽs Johãnes ait. Post consensum aũt sancte virginis spũssc̃us preuenit in ipsam ſm ẏhum dñi qõ angelus dixit purgãs ipam. et potentiã deitatis verbi receptiuã preparans simul ⁊ generatiuam. ⁊ tũc obumbrauit ipsam dei altissimi p se sapientia. ⁊ virtus existens. i. filius dei homousios. i. consubstantialis sicut diui nũ semen. ⁊ copulauit sibiꝑsi ex sctissimis ⁊ purissimis ipsius virginis sanguinibꝫ. carnẽ aiatam aĩa rõnali et intellectiua nostre antique cõspersiõis. nõ seminans. sed p spm̃ creans. Quare si mul caro simul dei caro. simul caro aĩata anima rõnali et intellcũ. simul dei ẏhi caro aĩata aĩa rõnali et intellectiua. Ex his perspicuum fit qõ ante dixim⁹ carnẽ. s. verbi simul conceptã et assũptam candẽq̃ immo virginẽ totaz spũ sancto preueniente ab omi labe peccati castificatam. cui collata est potẽtia nouo moze generandi. vt sine coitu viri. sine libidine concipientis in vtero virginis celebraretur conceptus dei ⁊ hominis. Illa em̃ caro quã deus sibi ex virgine vnire dignatus est. sine vitio concepta ⁊ sine peccato nata est. hãc tamen carnẽ non celestis. nõ aerea. nõ alterius cuiusq̃ putes ee nature. sed ei⁹ cuius est oim hoim caro. Oz aũt sacra virgo extũc ab oi peccato immunis extiterit. Augustinus euidenter oñdit in li. de natura et gratia inquiens. excepta sancta virgine maria de qua ꝓpter hõnorẽ dñi nullam prorsus cũ de peccato agitur haberi volo quẽstionẽ. Inde em̃ scimus q̃ ei plus gratie est collatũ ad vincendũ ex omni parte pctm̃. q̃ cõcipe ac parere meruit. quẽ constat nullũ habuisse pctm̃. hac igitur virgine excepta. si oẽs sãc ⁊ sancte congregari possent. ⁊ quereret ab eis an pctm̃ habe rent. quid respõderẽt nisi quod Johãnes ait. Si dixerimus qõ pctm̃ nõ habemus nosipsos seducimus. Illa autẽ virgo singulari preuenta ẽ gratia arq̃ repleta vt ipsuz haberet vntris sui fructum quẽ ex initio habet vniuersitas hominũ. vt illud quod nascebaꝝ ex ꝓpagine primi hois. tm̃ mõ generis ⁊ nõ criminis originẽ duceret.

Quare nõ fuit xps decimatus i abrahã sicut leui. cũ caro quã accepit in eo fuerit pctõ obnoxia.

Cum aũt illa caro cuius excellentia singulare verbis explicari non põt. an aliq̃ esset verbo vnita obnoxia fuerit pctõ in maria ⁊ in alijs a quibꝫ ꝓpagatione tradicta est. non immerito videri põt i abrahã pctõ subiacuisse. cuius vniuersa caro pctõ subiacebat. Unde queri solet q̃re leui dicaꝝ decimatus in abrahã. ⁊ nõ xps. cum in lumbis abrahe vterq̃ fuerit ſm materialẽ rõnem qñ decimatus ẽ abrahã. i. decimas dedit melchisedech. Tunc enim apostolus leui decimatum

dicit in abraham tanq̄ in mali causa. Quia ea decimatione sicut abrahā minor melchisedech oī dic̄ cui personaliter decias soluit. ita et leuiticus ordo qui ī abrahā ꝑm rōnem seminalem erat. et ex eo p concupiscīam carnis descendit. xp̄us aūt non est deciatus. qz licet ibi fuerit ꝑm carnē ī tī inde descēdit ꝑm legē coēz. s. p carnis libidinē. sicut etiā in Adam oes peccauerunt. sed nō christus. Unde Augustinus super Genesim. Sicut Adam peccante qui in lumbis eius erant peccauerunt. sic Abraham dante decimas. qui in lumbis ei? erant decimati sunt. sed hoc non sequitur in christo licet et in lumbis Ade ⁊ Abrahe fuerit qui non ꝑm concupiscētiam carnis inde descendit. Cum ergo leui et christus ꝑm carnem esset in lumbis Abrahe quando decimatus ē ideo pariter decimati non sunt. qz ꝑm aliquem moduz non erat ibi christus. quo erat ibi leui. ꝑm q̄ppe rōnē seminalē illam ibi fuit leui. q̄ ratione p cōcubitū venturus erat in matrē. ꝑm quā rationem non erat ibi christi caro q̄uis ꝑm ipsam ibi fuerat marie caro. Ille ergo decimatus est in Abraham qui sic fuit in lumbis Abrahe. sicut ille fuit ī lūbis patris sui. i. qui sic est natus de patre Abraham. sicut ille de suo patre natus est. s. p legem carnis. et inuisibilez concupiscentiam.

¶ Qua ratione christi caro dicta est ī scriptura non fuisse peccatrix. sed simul coaperitur quare obligata peccato non fuerit in christo.

Quocirca primitiaz nostre masse recte dic̄ assumpsisse christus. qz non carnē peccati. sed similitudinem carnis peccati accepit. Misit em̄ deus filium suū. vt ait ap̄ls in similitudinez carnis peccati As sūpsit em̄ verbū carnē peccatrici silem in pena ⁊ non in culpa. et ō non peccatricē. Cetera vero hoīm caro oīs pcī caro est. sola illius non est caro pcī. qz non ea mater. concupiscīa sed gra conc̄epit. hz tī similitudinē carnis pcī per passibilitatē ⁊ mortalitatē. qz esurit ⁊ sitit. et huiusmōi. licet ergo cadē caro sit eius q̄ ⁊ nostra. nō tī illa fcā ē ī vtero sicut nostra. Est em̄ sīficara ī vtero et nata sine pcō. ⁊ nec ip̄e ī illa vn q̄ peccauit. Ju pena ergo filis est nr̄e. non in q̄litate pcī. qz pollutionē q̄ ex cōcupiscentie motu cōcepta ē oīno nō habuit. nec ex carnali delectatiōe nata ē. Uenit ergo ad corpus immaculatū quod p̄eter libidinis concupiscīam cōceptū fuit. nec illud in se hūit vitiū qō in alijs est cā peccati. nec in eo peccauit Ideoq̄z vere dr verbi caro non fuisse in xp̄o obligata pcō.

¶ Quidam videnť aduersari illi sniē qua dc̄m est carnem christi non p̄ius conceptā q̄ assumptā.

Illi autem sententie qua supra diximus carnē verbi non ante fuisse conceptam q̄ assumptam videtur obuiare quod Augustinus ait super Johannem. vbi legitur. Solui te templū hoc. et in tribus diebus excitabo illud. dixerunt ergo iudei. xl. ⁊. vi annis edificatum est hoc templum. et in trib⁹ dieb⁹ excitabis illud. Hic inquit numur? pfectiōi dominici corpis conuenit. quia vt dicunt phisici tot diebus forma humani corporis perficitur Horum occasione verborum quidaz dicere p̄esumpserunt dominici corporis formam tot diebus ad modū alterū corporum perfectā ⁊ membroz liniamentis distinctam. ⁊ mox verbum dei sibi vnisse carnem et animam. ⁊ ꝫ modo dicunt illum numeruz perfectioni dñici corporis conuenire. Sed alia ratio illi? dc̄ extitit. ex q̄ sana verbi intelligentia oritur. Non enim ideo illō dicit beatus Augustinus. quin mox vt caro illa opere spiritussancti sanctificata. et reliqua separata fuit verbo dei cum anima vniretur. vt perfectus ⁊ re

rus deus esset pfectus ⁊ vērus hō. ſz quia membrorū illius tomici corporis distinctio in ipso momento conceptōis ⁊ vnionis dei ⁊ hominis adeo tenuis erat ⁊ parua vt humano visui vix posset subijci. Diebus autē illis quos memorat Augustin⁹ perfecta est ⁊ notabilis facta. Incarnatū est igitur verbū vt ait Johānes damasce. ⁊ a propria incorporalitate non excessit ⁊ totuz in carnatum est. ⁊ totum incircūscriptuz mīnorat corporaliter ⁊ contrahitur. ⁊ diuine est incircūscriptū non coextēsa carne eius cum incircumscripta diuinitate. In omnibus igitur ⁊ si per omnia erat ⁊ in vtero sancte genitricis exīstebat. sed in ipsa actu incarnatōis.

¶ Distinctio quarta.

¶ Quare in sacra scriptura sepius tribuatur incarnatō que est opus trinitatis spūsancto. ⁊ de ipso etiam conceptus ⁊ natus xp̄s dicatur.

QVm vero incarnatio verbi sicut in superioribꝫ tractatuz est. operatio vere sit patris ⁊ filij ⁊ spiritusancti. inuestigatione nobis dignum videtur. quare in scriptura spirituisancto bopus sepius attribuatur. ⁊ de ipso christus conceptus memoretur ⁊ natus. Non enim ideo operatio incarnatiōis spirituisancto sepius attribuitur. q ipe solus eam sine patre ac filio fecerit. sed quia spiritussanctus est charitas ⁊ donum patris ⁊ filij. ⁊ ineffabili dei charitate verbum dei caro factum est. ⁊ inestimabili dei dono filius dei vnuit sibi formam serui. non igitur frequens denominatio spiritussancti ab illo opere patrem vel filium seducit. sed potius vno nominato tres intelliguntur. sicut sepe fit in alijs operibus. Ihō Augusti. super hoc mouens questionē in hunc modū eandem determinat in enchiridion. ita inquiens.

¶ Propositio questionis.

Cum illam creaturam quam virgo concepit ⁊ peperit. quāuis ad solam personam filij pertinentem tota trinitas fecerit. neqz enī separabilia sunt opera trinitatis cur in ea facienda spiritussanctus solus nominatus est. an etiam quādo vnus trium in aliquo opere nominatur vniuersa operari trinitas intelligitur. Ita vere est ⁊ exemplis doceri potest. audistis propositam questionem eiusdē q solutionē vel expositionem.

¶ Quo sensu christus dicatur conceptus ⁊ natus de spūsancto.

Sed in hoc diuti? immorandum. Illud enim mouet quo modo christus est dictus natus de spiritusancto. cum filius nullo modo sit spiritussancti. nunquid dicturi sumus patrem hominis christi esse spiritumsanctum vt deus pater verbum genuerit. spiritussanctus hominem. ex qua vtraqz substātia xp̄s vnus essz ⁊ dei patris filius p̄m verbum. ⁊ spiritussanctus filius p̄m hominem. eo q eum spiritussanctus tanq̄ pater eius de matre virgine genuisset Quis hoc dicere audebit. cum hoc ita sit absurdum vt nulle fidelium aures id valeant sustinere. proinde cum confiteamur christuz natum de spiritusancto ex maria virgine. quomodo non sit filius spiritussancti. ⁊ sit filius virginis. cum ⁊ de illo et de illa sit natus. explicare difficile ē. p culdubio non sic de illo vt de patre. sic autem de illa vt de matre natus est. non est autem concedenduz quicquid de aliqua re nascitur continuo eiusdez rei filium nuncupanduz. vt enim omittam aliter de homine nasci filium. aliter capillum. aliter pediculum vel lūbricum. quoz nihil est filius. vt ergo hec omittā. qm̄ tante rei deformitē parant Certe qui nascūtur ex aq̄ ⁊ spiri-

tusancto.non aque filios eos recte dixerit quispiam.sed dicuntur filij dei patris ⁊ matris ecclesie. Sic ergo de spiritusancto natus est xps.nec tamen filius est spūssancti.sicut econuerso non omnes qui dicuntur alicuius filij consequens est vt de illo etiam nati ee dicantur.vt illi qui adoptantur.dicuntur etiam filij ielxnne.non ex illa nati.sed etiam in illam prepari. Cum itaq; de aliquo nascatur aliquid.⁊ non ita vt sit filius.nec rursus omnis qui dicit fili. de illo sit natus cuius dicitur filius.p fecto mod⁹ iste quo natus est christ⁹ de maria virgine sicut filius.⁊ de spiritusancto non sicut filius.insinuat nobis gratiam dei qua homo nullis precedentibus meritis in ipso exordio nature sue quo esse cepit.verbo dei copularet in rantam persone vnitatem.vt idem esset filius di qui filius hominis.⁊ filius hominis qui fili⁹ dei.⁊ sicut in nature humane susceptione fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturaliter qua nullum posset admittere peccatum que gratia ideo per spiritūsanctum est significata.quia ipse proprie sic est deus vt sit⁊ dei donum.per hoc ergo q̄ de spiritusancto esse natiuitas xpi dicitur. quid aliud q̄ ipsa gratia demonstratur qua hō mirabili⁊ ineffabili mō verbo dei est adiunctus atq; concreatus⁊ diuina gratia corpaliter repletus.

¶ Alia ratio quare dicatur natus de spiritusancto.

Potest etiam dici

christus ſm hominē.ideo natus de spiritusancto.quia eum fecit. Inquātum enim homo est ⁊ ipse factus est.vt ait apostolus. Conceptus ergo ⁊ natus de spiritusancto dicitur.non q̄ spiritussanctus fuerit virgini pro semine.nō enim de substantia spiritussancti semen partus accepit.sed quia per gratiam dei ⁊ operationem spiritussancti de carne virginis est assumptus quod verbo est vnitum.⁊ in euangelio ſm hanc intelligentiaz legitur de maria q̄ inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Cuius dicti ratōem Ambro. insinuans in secūdo libro de spiritusancto ait.quod ex aliquo est.aut ex substantia.aut ex potestate eius est. Ex substātia sicut filius qui a patre.⁊ spiritussanct⁹ qui a patre filioq; procedit ex potestate autem sicut ex deo omnia quomodo ergo in vtero habuit maria ex spiritusancto sic quasi ex substantia. ergo spiritussanctus in carnem⁊ ossa conuersus est.non vtiq; Si vero quasi ex operatione ⁊ potestate eius virgo concepit.quis neget spiritūsanctus dominice incarnatōis auctorē

¶ Quare aplus dicat xpm factū eiz nos fateamur cū natum.

Sed queri pōt cū

nos saluatorem natum profiteamur. cur apostolus factum eum dicat ex semine Dauid.⁊ alio loco factuz ex muliere.cum aliud sit fieri.aliud nasci. Illi quid ergo significauit hoc dicto. quia em̄ non humano semine concepta ē caro domini in vtero virginis⁊ corpus effecta.sed effectu⁊ virtute spūssancti.ideo apostol⁹ dicit factū non natuz Aliud est em̄ semine admixto⁊ sāguinis coagulo generare.aliud est non p mixtiōe.sed virtute procreare. possūt homines generare filios.sed non facere.ecce quare dixit aplus factum⁊ nō natum.ne eius scz natiuitas que fuit sine viri semine.nostre similis putaretur que conficitur⁊ seminū cōmixtiōe Ideo autē cum factum diceret aplus addidit ex semine dauid.quia etsi non intercessit semē hominis in conceptōe virgininis.tamē quia ex ea carne christus formatus est que constat ex semine recte dicitur.q̄ factus est.

¶ Distinctio quinta.

¶ Si psona vel natura psonā vel naturā assumpsit.⁊ si nasa di sit icarnata

Preterea iquiri oportet cum ex premissis cõstet verbum dei & carnem & animam simul assumpsisse in vnitatẽ persone. quid horum potius concedendũ sit scz ꝙ psona personaz. vel ꝙ naturã naturam. vel psona naturam. vel natura psonam assumpserit. & an ita conueniat dici diuinã naturam esse incarnatam. sicut deus incarnatus & verbũ incarnatum sane dicitur. Hec iquisitõ sit que querendi ratio iuxta sacrarum auctoritatum testimonia. partim implicita atqz perplexa. partim vero explicita est & aperta. Certũ est enim & sine ãbiguitate verum. ꝙ non natura psonã nec psona personam. ℔ persona naturã assumpsit. Quod sanctoꝝ subditis cõprobatur testimoniis & astruitur documentis. Augustin⁹ enim ait in libro de fide ad ꝑetrum. Deus vnigenit⁹ dñ conciperetur. veritatem carnis accepit ex virgine. & cum nasceret integritatẽ virginitatis seruauit in matre. Et paulopost. deus humanã naturam in vnitate persone suscepit. qui se humilians per misericordiã incorrupte virgis veterum ex ea nasciturus impleuit Formã ergo serui id est naturã serui in suaz accepit deus ille personam. Item de⁹ enim verbum non accepit personam hominis. sed naturam. Item dei filius vnigenitus vt carnem hominis animãqz mundaret. suscepnone carnis animeqz ratonalis incarnatus est. His aliisqz pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur non naturã personam. nec psonam psonaz. sed personam naturã accepisse

¶ De parte questionis pplexa.

De quarto vero qstionis articulo. vtrum salicz natura naturam assumpserit. scrupulosa etiam inter doctos questio est. quia in hoc plurimum dissentire videntur. qui in sacra pagina autoritate precelari aliis doctores extiterunt. nec tantum alij ab aliis. verumeriam idem a seipsis dissonare videntur. sicut subiecta capitula docent.

Legitur enim in tolletano concilio. viij. traditum sic. Solum verbum caro factum est & habitauit in nobis. Et cum tota trinitas operata sit formationez suscepti hominis. quoniam inseparabilia sunt opera trinitatis. Solus tamen filius accepit hominem in singularitatem persone. non in vnitatem diuine nature id est id quod proprium est filij. non quod commune est trinitati. Item in tolletano concilio. xi. Vnius substantie credimus deum patrem et filium et spiritumsanctũ non tamen dicimus. vt huius trinitatis vnitatem maria virgo genuerit. sed tantum filium qui solus nostram naturam in vnitatem persone sue assumpsit. incarnatõem quoqz huius filij dei tota trinitas operata esse credenda est. Solus tamen filius formã serui accepit in singularitatem persone.

His insinuari videtur ꝙ persona tantum naturam. non natura naturam assumpserit. Si enim quod commune ẽ trinitati non accepit hominem. ergo ñ natura diuina que communis est tribus personis. Cum videtur obuiare quod beatus Augustinus ait in libro de fide ad ꝑetrum. Nec diuinitas inquit christi aliena est a natura patris ℔m id quod in principio erat verbum. nec humanitas eius aliena est a natura matris ℔m id qõ verbum caro factum est. Illa enim natura que semper genita manet ex parte. nostram naturaz sine peccato suscepit vt nasceretur ex virgine. Hac auctoritate videtur tradi. ꝙ diuina natura humanam suscepit. Ubi vehementer moueri possumus ꝙ eam genitam eternaliter ex patre dicat. nisi forte naturã ꝑ psona hic accipiat. alioquin si dixerimus naturã

tribus personis communem genitam esse occurunt nobis ex aduerso que in tractatu de trinitate discernimus. vbi diximus non naturam naturam. sed psonam personam genuisse. quia si natura genuisset naturam cum vna eadē qz sit natura trinitatis. eadem res genuisset. quod Augustinus fieri posse negat. Sed alibi certum reperim9 documentū quo natura naturā assumpsisse monstratur. Ait em̄ Augustinus in primo libro de trini. Etiam seipso christus minor factus est. formā serui accipiēs. Neqz em̄ sic accepit formā serui vt amitteret formā dei in q̄ erat equalis patri. vt & in forma serui & in forma dei idē ipse sit vnigenitus filius p̄ris. qz forma dei accepit formā serui Si aūt forma dei accepit formā serui sine dubio natura naturā accepit. forme em̄ nomine natura significatur. vt Augusti. euidenter docet in libro d fide ad Petrū. Cū inquit de xp̄o audis quia in forma dei erat. oportet te cognoscere firmissimeqz tenere. in illo forme nomine naturale plenitudinē debere intelligi In forma igitur dei erat qz in natura dei patris semp erat. de quo natus erat. Hylarius quoqz in lib. xij. de trini. ait. esse in forma dei non alia intelligentia est q̄z in dei manere natura didicisti nomine forme intelligentiam fieri nature. & audisti q̄ forma dei formā serui suscepit. vnde consequēs est q̄ natura diuina naturā humanam suscepit. Quod etiā Ilxero9 in explanatione fidei euidenter insinuat inquiens passus est filius dei non putatiue. s̄ vere. s̄m illud. passus est quod pati poterat. id est non s̄m illam substantiā que assumpsit. s̄ s̄m illā que assumpta est Ex quo apparet diuinā substātiam assumpsisse humanā. Ex verbis autem Augusti. superius positis adhibita diligentia innui videtur solum verbū carnem factum & naturam solum suscepisse humanam. & diuinam naturam eā tem accepisse. Ait enim trinitas nos sibi reconciliauit. per hoc q̄ solum verbum carnem ipsa trinitas fecit. in quo sic veritas incōmutabilis manet diuine humaneqz nature. vt sicut vera sp est eius diuinitas quam de patre habet. ita vere semper atqz incōmutabilis eius sit humanitas quam sibi vnitam summa diuinitas gerit. Ecce ei solum verbum dixit carnem factum & humanitatem diuinitati vnitam. Idem quoqz superius dixit. seruilez formam a solo filio susceptam quaz tota trinitas fecit. Jam facile est cognoscere q̄z diuersa & multiplicia super questione propposita auctores tradiderint. Ideoqz posteriores ea legentes. varias atqz contrarias ex predictis occasionem sumētes promunt sentētias.

¶ Quid de hoc tenēdum sit.

Nos autē ōnis mē dacij & contradictionis notam a sacris paginis seludere cupientes. ortodoxis patribus atqz catholicis doctoribus nulla prave intelligentie suspitōne notatis. consentimus dicentes. & personam filij assumpsisse naturā humanaz & naturam diuinam humane nature in filio vnitam. eamqz sibi vnisse vel assumpsisse. vnde & vere incarnata dicitur. Qz. vero dicitur sol9 filius formā assumpsisse serui. per hoc nō excluditur diuina natura ab acceptione seruil forme. sed alie due psone pater. s. & spūs sanctus. Item & illud aliud. s. id quod est proprij filij non quod cōmune est trinitati hominē accepit. sic oportz itelligi id est proprie in ypostasi filij. non in tribus cōmuniter personis diuina natura humanā sibi vniuit. Qui sens9 ex verbis Johānis damasce. confirmat. q̄ totam diuinam naturam in vna ypostasyon incarnatam esse euidenter asserit dicens. In humanatōne dei verbi aīmus omnem & perfectam naturā dei tatl. in vna eius ypostasiō incarnatā es

se id est vnitam humane nature ⁊ non partem parti. Omni em̃ humane nature aimus vnitã esse omnem veritatis naturam vel substantiã. Item eadem est natura in singula ypostasion id ẽ psonarum. ⁊ quãdo dicimus naturam verbi incarnatã esse. ꝟm beatos ⁊ athanasium ⁊ cirillum veritatem dicim⁹ vnitam esse carni. ⁊ vnam naturam dei verbi incarnatam confitemur. verbum autem ⁊ quod cõmune est substãtie possidet. ⁊ quod proprietat' est habens ypostasios id est persone. Ex his manifeste ostenditur ꝙ natura diuina incarnata est. vnde ⁊ eadem vere dicit' suscepisse humanã naturam.

¶ An diuina natura vebeat dici caro facta.

Sed queriť vtruz eadem diuina natura vebeat dici caro facta sicut verbum dicitur caro factum Si enim idem est incarnari ꝙ est carnem fieri. videri potest ita vebere dici. ꝙ sit caro facta sicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus quia si illud dictuz in sacra scriptura reperiret' ex eadem intelligentia acciperetur qua dicitur incarnata. sed quia illud auctoritas subricuit atqz locutois modus nimiam videtur facere expressionem si natura diuina diceretur caro facta. melius ꝫ silere puto vel negare ꝙ temere assere re. ne si illud dicatur cõuertibilitas nature in naturã significare putetur. Ex premissis indubitabiliť constat ꝙ verbi psona siue natura hois naturaz. s. carnem ⁊ animã assumpsit. sed non psonam hois. Si autẽ natura diuina naturam hois accepit. quare non dicitur facta homo vel esse homo sic verbum dei. Ad quod dici potest ꝙ dei filius dicitur factus homo vel esse homo. non solũ ꝙ hominẽ assumpsit. sed ꝙ ipsum in vnitatẽ ⁊ singularitatẽ sui id est psone accepit. Natura autẽ diuina hominem quidẽ accepit id est hominis formã sibi vniuit. sed non in singularitatem ⁊ vnitatem sui. Seruata ei proprietate ac diuersitate duarũ naturarum persone singularitas extitit. Ideoqz non sic dicitur diuina natura esse homo vel facta homo sicut dei filius. quidam tamen indifferenter vtrũqz concedunt.

¶ Quare non accepit personam hois cum hominem acceperit.

Ideo vero nõ personam hominis assumpsit. quia caro illa ⁊ anima illa non erant vnita i vnaz psonam quã assumpserit. quia non ex illis constabat persona quãdo illis vnitum est verbum. Nam sibiinuicẽ sunt vnita. simul cum verbo vnita sunt. altera tamen vnione inuicem vnita sunt illa duo. s. anima ⁊ caro. alia vnione vbo vnita sunt. quia alia est vnio aime illius ad carnem. ⁊ alia vnio verbi ad animam illam ⁊ carnez. Non ergo accepit verbum dei personam hois. ꝫ naturam. quia non erat ex carne illa ⁊ aima illa composita persona vna quã verbum acceperit. sed accipiendo vniuit ⁊ vniendo accepit.

¶ Contra hoc oppositio qua probare quidaz volunt psonã accepisse psonã

Hic a quibusdam

opponiť ꝙ psona assumpserit psonam psona em̃ est substãtia rationalis individue nate. hoc autẽ est aia. ergo si aiam̃ assumpsit ⁊ psonam. Qð ideo nõ sequitur. quia aia non est psona qñ alij rei est vnita psonaliť. ꝫ qñ p se est. absoluta em̃ a corpe psona est sicut ãgel⁹ Illa autẽ aia nunqz fuit ḋn essz alij rei iuncta. iõqz nõ ea assumpta. psona assumpta est. Aliter ꝺz nitũtur probare verbũ dei assũpsisse psonã. qz assũpsit aliquẽ hoiez. assumpsit em̃ hoiez ihesum xp̃m ḡ aliquẽ hominẽ. Qz aũt hominẽ ihesum xp̃m assumpserit Aug⁹. i expositione symboli sub anathemate

tradit dicens. Si quis dixerit atq; ce
diderit hominē ihesum xp̄m a filio dei
assumptū non fuisse. anathema sit. qui
etiaz in pluribus scripture locis huiōi
vtitur locutōibus. Ille homo a verbo
dei est assumptus. Ille homo factus ē
x̄ps. Et ꝓxta de homine x̄po loquēs
deo ait. Beatus quē elegisti ⁊ assūp
sisti. Ex quibus consequi videtur q̄ a
liquis homo assūmptus sit a verbo. et
ita persona assumpta sit a ꝓsona. Sed
quia hoc nephas dicere est aut sentire
premisse locutiones eisq; simules ꝑm
hanc intelligentiā sane accipi debent vt
homo x̄ps. siue homo ille. siue quidam
homo dicat assūptus a verbo siue vni
tus verbo. non q̄ ꝓsona hominis sit as
sumpta vel vnita verbo. sed q̄ anima
illa ⁊ caro illa assumpta sunt ⁊ vnita ver
bo. in quibus subsistit dei ⁊ hominis ꝓ
sona. vt ad hominis naturā non ad per
sonam respicias. cuz assumptū vel vni
tum vel quendā vel aliquē in huiōi lo
cutionibus scriptura memorat. Quo
circa cum queritur sine ꝓposita auctori
te. an aliquis vl̄ quidā homo sit assūp
t⁹ a verbo vel vnit⁹ verbo sine distinctōe
intelligentie. non est hic reddēda rōspō
sio quoniā multiplex premissa est que
stio. sed instantiā queritis ita determi
no. si de hominis ꝓsona queris. respon
deo q̄ non. si de hominis natura. dico ē

Distinctio. vi.

De intelligentia harum locutionū
scz deus factus est homo. deus est ho
mo. an his locutōibus dicatur de⁹ fac
tus eē aliquid. vel esse aliquid vel nō

Ex premissis autē emergit questio plu
rimum continēs vtilitatis. sed nimuz
difficultatis atq; ꝓplexitatis. Cuz ei
constet ex predictis ⁊ aliis plurib⁹ te
stimoniis. omnesq; catholici vnanimi
ter fateantur deū esse factum hominez
⁊ ihz x̄pz deū verū eē ⁊ verū hominē
queritur an his locutionibus deus fac
tus est homo. filius dei factus est fili⁹
hominis. deus est homo. ⁊ homo ē de
us. dicatur deus fact⁹ esse aliquid. vel
esse aliquid. vel aliquid dicatur esse de
us. ⁊ an ita conueniat dici homo fac
tus est deus. ⁊ filius hominis factus est
filius dei. sicut econuerso dicitur. ⁊ si ex
his locutionibus non dicitur deus fac
tus esse aliquid. vl̄ esse aliquid. que sit
intelligentia harum locutionum ⁊ si
militum. In huius ꝓfunditatis re
seratōne ⁊ scrupulose questionis expo
sitione plurimuz differre inueniuntur
sapientes

Quorundam sententiam refert

Alii enim dicūt in
ipsa verbi incarnatōne hominē quen
dam ex anima rationali ⁊ humana car
ne constitutū. ex quibus duobus om
nis verus homo constituitur. ⁊ ille ho
mo cepit esse deus. non quidem natu
ra dei. sed persona verbi. ⁊ deus cepit
esse homo ille. Concedunt etiam ho
minē illum assumptum a verbo ⁊ vni
tum verbo. ⁊ tamen esse verbum. Et
ea ratōne tradunt dictum esse deū fac
tum hominē vel esse hominē. quia de
us factus est. i. cepit esse quedam sub
stantia ex anima ratōnali ⁊ hūana car
ne subsistens. ⁊ illa substantia facta ē.
id est cepit esse deus. non tamē de mi
gratōne nature in naturā. sed vtriusq;
natura seruata ꝓprietate factum est
vt deus esset illa substantia. ⁊ illa sub
stantia esset deus. vnde vere dicit de
us factus est homo. ⁊ homo fact⁹ est
deus. ⁊ deus esse homo. ⁊ homo deus
⁊ filius dei filius hominis. ⁊ econuer
so. Cumq; dicant illum hominem ex
anima rationali ⁊ humana carne subsi
stere. non tamen fatentur ex duab⁹ na
turis esse compositum diuina scilicz et
humana. nec illius partes eē duas na
turas. ꝑ animā tm̄ ⁊ carnē.

Auctoritates ponit quib⁹ suam
muniunt sententiam. ✦

Et ne de suo sensu tm̃ loqui putentur hanc sententiã plu ribus muniunt testimoñs. Ait enim Augustin⁹ in li.iij. de trinita. Cum legitur verbum caro factũ est. in verbo intelligo dei filium verum. in carne agnosco verum filiũ hominis. et vtrũq; simꝫ vnam personam deus et hominẽ ineffabilis gratie largitate conũctum. Idẽ in enchi. xp̃s ihesus deus de deo est. homo autem natꝰ est de spũsancto ex maria virgine. vtraq; substãtia diuina scz et humana filius est vnicus dei patris omnipotẽtis de quo procedit spũssanctꝰ vtrq; vnus. sed aliud propter verbũ et aliud propter hominez. nec duo filij deus et homo. sed vnus dei filius. deus sine initio. homo a certo initio. Item in eodem. qz natura humana in xpo homine meruit vt in vnitatẽ persone vnici filij dei singulariter assumpta esset. q̃ bona voluntas. q̃ bõa opera p̃cesserũt quibus mereret̃ iste homo fieri vna persona cum deo. nunquid antea fuit homo. et hoc ei singulare beneficium prestitum est vt singulariter promereret̃ deum. Nempe ex quo homo esse cepit non aliud cepit esse homo q̃ dei filius et hic vnicus. et propterea dei verbum quod illo suscepta caro facta est vtiq; deus vt quẽadmodum vna persona ẽ quilibz homo anima. s. rationalis et caro. ita sit xp̃s vna persona verbum et homo. Idẽ sup Johãnem Agnoscamus geminã substãtiam xpi. diuinã scz qua equalis est patri. et humanã qua minor est patre. vtrq; autẽ simul non duo. sed vnus est xp̃s. ne sit quaternitas nõ trinitas deus. ac p hoc xp̃us est deus anima rationalis et caro. Idẽ quoq; i li. de predesti. sanctoꝝ. Ille homo vt a verbo patri coeterno in vnitate persone assumptus filius dei vnigenitus esset vnde hoc meruit q eius bonũ precessit. vt ad hanc ineffabilem excellentiaz gueniret. faciente ac suscipiẽte verbo. ipse homo ex quo esse cepit filius dei vnicus esse cepit. Item homo quicunqz ita gratia fit xp̃ianus sicut ꝯ tia homo ille ab initio factus est xp̃us Idem in li.xiij. de tri. gratia dei nobis in homine xp̃o cõmendatur. qa nec ipse vt tanta vnitate deo vero coniunctus. vna cum illo p̃sona filius dei fieret vllis est precedẽtibus meritis assecutus sed ex quo homo esse cepit ex illo est et deus. vnde dictum est. verbum caro factum est. Hylarius quoq; in li. de trinitate ait xp̃m non ambiginus esse dei verbum. neqz rursum filium hominis ex anima et corpe constitisse ignoramus his alijsqz auctoritatibus vtuntur qui hominẽ quendam ex rationali anima et carne compositum deum factum dicũt sed gratia non natura Sola eñ gratia habuit ille homo non meritis vel natura vt esset deus siue filius dei. vt haberet omnẽ scientiã et potestatem quã habet verbum cum quo est vna persona. nec tm̃ in superioꝝ legitur q homo ille sit vna persona cum verbo et sit ipsum verbum. sed etiam q anima rationalis et caro eadem persona sit. et christus sit et deus.

¶ Aliorum sententia.

Sunt autez et alii qui istis in pte p̃sentiũt. sed dicũt hoiẽ illũ nõ ex aia rõnali et carne tm̃. sed ex hũana et diuia natura. i. ex trib⁹ subsistentꝫ diuinitate carne et aia cõstatẽ et hunc xp̃m fatẽtur. et vnã p̃sonã tm̃ cẽ añ incarnatõez solũmõ simplicẽ. scz in incarnatõe fcãm p̃positã ex diuitate et hũanitate. nec ẽ ido alia p̃sona q̃ p⁹ us. q̃ pri⁹ cũ eẽt di tm̃ p̃sõa. i incarnatõne fcã ẽ eẽ hois p̃sona. ñ vt due eẽnt p̃sõe. q̃ vt vna et eadẽ eẽt p̃sõa di et hois. p̃sõa g̃ q̃ p⁹ erat simplex et i vna tm̃ nãa exñs. i duab⁹ et ex duab⁹ sb̃sistit natis. et p̃sõa q̃ tm̃ erat dei. fcã ẽ eẽ verꝰ hõ. sb̃sistẽs ñ tm̃ ex aia et carne. scz eẽ ex diuitate. nec tm̃ p̃sõa illa dz dici p

sona cuius dicatur facta persona hominis. facta est igitur illa persona vt quibusdam placet. quidā subsistens ex aīma ⁊ carne. sed est facta psona vel substātia vel natura. ⁊ inquātum est illud subsistens cōpositum est. inquātum autez verbum est. simplex est.

¶ Auctoritates etiā ponit que hanc probant sententiam.

De hoc Aug⁹. in li. senten. pspri. ait. modis omnib⁹ approbare contendimus sacrificiū ecclesie duobus constare. duob⁹ spāc. visibili elementorum ⁊ inuisibili dñi nostri ihesu xpi carne ⁊ sanguine. sacramēto ⁊ re sacramēti. i. corpe xpi. sicut xpi psona constat ⁊ conficit ex dō ⁊ homie. cū ipse xps verus sit deus ⁊ verus homo. qz omnis res illarum rerū naturam ⁊ veritatē in se continet ex quib⁹ conficitur. De hoc eodē Jobes damascē. ait. In dño nostro ihū cristo duas idē naturas cognoscimus. vnam aūt ypostasim ex vtriusq cōpositā Incarnat⁹ est igit xps. ex virgine assumens p̄ nitiam nostre masse vt ipsa extiterit i carne ypostasis. que dei verbi ypostas facta ⁊ composita fuerit. que pri⁹ simplex erat verbi ypostasis. composita vero ex duabus perfectis naturis diuinitate ⁊ humanitate. ⁊ ferat ipsa diuine dei verbi filiatōis caracteristicū ⁊ determinatiuū ydeoma. p̄m q diuisa est a patre ⁊ spūsancto ⁊ carnis cateristica ⁊ determiatiua ydeomata. p̄m que differat a matre ⁊ reliquis hominibus Item vnā ypostasim filij dei confitemur in duabus naturis pfecte se habētibus veritatis ⁊ humanitatis. ⁊ incarnatam eandem ypostasim ⁊ has duas naturas custodiri ⁊ manere in xpo p̄ vnionem non seorsuz ⁊ p̄m partes ponentes singulam. sed vnitas inuicē in vnam compositā ypostasim. Substācialem em̄ inquimus vnionē. s. veram ⁊ non p̄m fantasiam. Substantialem autē non duabus naturis proficientibus altez. s. vnam compositā naturaz sed vnitas inuicem in vnaz ypostasim cōpositam filij dei. ⁊ manere eandē substantialem differētiam determinam⁹ Q̄ō creabile mansit creabile. ⁊ qp increabile increabile. ⁊ mortale mortale. ⁊ immortale immortale. ⁊ circumscriptibile circumscriptibile. ⁊ incircūscriptibile incircūscriptibile. ⁊ hoc quidem refulget miraculis. De hoc etiam Aug⁹. in li. de trini. ait. Quēadmodū p̄m veritatem vna est patris filijq natura. ita et iā iuxta humanitatē eadem est matris ⁊ filij natura. ex vtraq aūt substātia ⁊ diuinitatis ⁊ humanitatis vnus atq idem est deus dei ⁊ hominis filius ihūs christus. vt deus verus. ita etiā homo verus. Item in li. xij. d̄o tri. Sic deo coniungi potuit humana natura vt ex duabus substātijs fierz vna persona. ac per hoc iam ex tribus deo anima ⁊ carne. His alijsq plurib⁹ se muniunt auctoritatibus: qui dicūt psonā xpi esse compositā vel factā siue cōstātem ex duabus naturis. siue ex tribus substantijs.

¶ Tercia alioz sentētia.

Sunt etiā alii qui in incarnatōe verbi non solum personā ex naturis cōpositam negant. Verum etiā hominē aliquē. siue etiam aliquaz substātiam ibi ex anima ⁊ carne cōpositam vel factā diffitentur. sed sic illa duo. scz animā ⁊ carnē verbi persone vel nature vnita esse aiunt. vt non ex illis duobus vel ex his tribus aliqua substantia vel persona fieret siue componeretur. sed illis duobus velut idumento verbum dei vestiretur. vt mortalium oculis cōgruenter appareret. q̄ ideo dicitur factus verus homo. quia veritatem carnis ⁊ anime accepit. que duo etiaz in singularitatē vl̄ vnitatez sue persone accepisse legitur. non qz illa duo vel aliq̄ res ex illis cōposita sit

vna pſona cū verbo vel ſit verbū ſed quia illis duobus accidentibus verbo non eſt pſonaꝝ numer⁹ auctus. vt fieret q̄ternitas in trinitate. Et quia ipſa pſona verbi que ꝑpus erat ſine indumēto aſſūptione indumenti nō eſt diuiſa vel mutata. ſed vna eademq; immutata permanſit. qui ſm habitū vē homines factū dicunt. accipiendo eſſ̄ homines dictus eſt deus factus homo. et ꝓpter acceptū hominē dicatur deus verus eſſe homo. t ꝓpter aſſumentem deum dicat homo eſſe deus Nā ſi eſſentialiter inquiūt ille deus eſſe homo vel homo eſſe deus intelligeretur. tunc ſi deus hominē aſſumpſiſſet in ſexu muliebri. t mulier eſſentiant deus eſſet t econuerſo At potuit deus aſſūpſiſſe hominē in ſexu muliebri. potuit igitur mulier eſſe deus t econuerſo

¶ Auctoritates inducit quib⁹ hec ſententia roboratur

Vt autez et iſti de ſuo influere videantur teſtimonijs in mediū ꝓductis. quod dicūt confirmāt Elit enī Auguſtinus in libro de gratia noui teſtamenti. Sicut nō augetur numerus pſonaꝝ cū caro accedit anime vt ſit vnus homo. ſic nō augetur numerus pſonaꝝ cum homo accedit verbo. vt ſit vnus xp̄s. legitur itaq; deus homo vt intelligam⁹ eius pſone ſingularitatem. nō vt ſuſpicemur in carne mutatam diuinitatē. Idē quoq; tractās illud verbū apoſtoli habitu inuent⁹ eſt vt homo. manifeſte oſtendit deus factū eſſe hominē vel eſſe hominez ſm habitum. In libro. lxxxiij. queſtionum ita inquiens Multis modis habitum dicim⁹ vel habitū animi ſicut diſciplina perceptionē vſu firmatā. vel habitū corꝑis ſicut dicim⁹ aliū alio validiorem vel habitū eoꝝ qui membris accōmodant extrinſecus. vt cū dicimus aliquem veſtitū calciatū. t huiuſmodi. vt in omnibus generibus manifeſtum eſt In ea re dici habitū que accidit alicui. ita vt eam poſſit etiā non habere. Hoc autē nomen dictū eſt ab illo verbo qđ eſt habere Habitus ergo in ea re dicat⁹ que nobis vt habeat⁹ accidit vel accedit. Veruntamen hoc intereſt. quia quedaꝝ eoꝝ que accedunt vel accidunt. vt habitum faciant nō mutant⁹. ſed ipſa mutant in ſe integra t incōcuſſa manentia ſicut ſapientia accedens homini nō ipa mutatur. ſed hominē mutat quē de ſtulto ſapientē facit. Quedā vero ſic accedunt vel accidunt vt mutent t mutent⁹. vt cibus qui amittens ſpeciē ſuā in corpus vertitur. t nos cibo refecti ab exilitate atq; languore in robur atq; valētiam mutamur. Tertiū genus eſt cū ea que accidunt nec mutāt ea quib⁹ accidunt. nec ab eis ipſa mutant⁹. ſicut anulus poſitus in digito quod genus rariſſime reperitur. Quartū genus eſt cum ea que accedunt mutant⁹. non a ſua natura ſed aliā ſpeciē t formā accipiunt. vt eſt veſtis que delecta atq; depoſita non habet eam formā quā ſumit induta Indura enī membris accipit formā quā non habebat exuta. Quod genus congruit comparationi huic. deus enīz filius ſemetipſū exinaniuit. non formā ſuā mutans ſed formā ſerui accipiens neq; conuerſus aut tranſmutat⁹ in hominē amiſſa incōmutabili ſtabilitate. ſed in ſimilitudinē hominuz factus eſt ipſe ſuſceptoꝝ veꝝ hominē ſuſcipiendo t habitu inuent⁹ eſt vt homo. id eſt habendo hominē inuētus eſt vt homo. nō ſibi. ſed eis quibus in homine apparuit. Qz autē dicit vt homo veritate exprimit. Nomine ergo habitus ſane ſignificauit apoſtolus qualiter dixerit in ſimilitudinem hominuz factus quia non tranſfiguratione in hominē. ſed habitu factus eſt cū indutus eſt hominē. quē ſibi viuens quodāmodo atq; confortans immortalitati eternitatiq; ſociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum eſſe verbum ſuſceptione hominis.

sicut nec membra veste induta mutant quis illa susceptio ineffabiliter susceptum susscipienti copularet. His verbis aperte innuere videtur Augustin⁹ deū dicā factū hominē ꝑm habitū. qui etiā ipsius incarnationis modū volens exprimere querentib⁹ in quarto libro de trinitate ait. Si queritur ipsa incarnatio quomodo facta est ipsū verbū dei. dico carnē factū. id ē hominē factū Non tamen in hoc q̄ factū est conuersū atq; mutatū. sed carne vt carnalib⁹ congruenter appareret indutū Ita sane factū vt ibi sit non tantū verbū dei et hominis caro. sed etiam rationalis hominis anima. atq; hoc totum et deus dicatur propter deum. et homo propter hominem Quod si difficile intelligit mens fidei purgetur a peccatis abstinendo. et bona operando. difficilia em̄ sunt hec. Idem in libro de fide ad petrū. deus filius cū sit deus eternus et verus. pro nobis factus est homo verus et plenus In eo verus qua veram habet ille humanā naturā In eo vero plenus. quia et carnē humanā susscepit. et animā rationalem. Item non aliud fuit illa dei sūmi exinanitio nisi forme serulis. id ē nature humane susceptio. vtraq; igit est in xp̄o forma. quia vtraq; vera et plena est in xp̄o substantia diuina. scilicet et humana Idē in libro contra maximinū. Cum esset per seipsū inuisibilis visibilis in homine apparuit. quem de femina susscipere dignatus est Item in eodem. Nos Christū deū verum hominem susscepisse credim⁹. et in xp̄o visibiter inuisibilē hominib⁹ apparuisse. in ipso inter homines conuersatu⁹ fuisse. in ipso ab hominib⁹ humana pertulisse. in ipso homines docuisse Hylarius quoq; in decimo libro de trinitate ait. quomodo dei filius ex Maria est nisi q̄ verbu⁹ caro factū est scilicet q̄ filius dei cū in forma dei esset formam serui accepit. vnum tamen eundemq; nō dei defectione. sed hominis assumptione profitemur. et in forma dei ꝑ naturam diuinam. et in forma serui ex conceptione spiritussancti ꝑm hominis habitū repertū fuisse. nō fuit habitus ille tamē hominis. sed vt hominis. neq; caro illa caro peccati. sed in similitudie carnis peccati Audisti tres ꝑm diuersos positas sententias. et pro singulis inducta testimonia

¶ Distinctio. vij.

¶ Positis sententijs probatisq; testimonijs intelligentias propositarū locutionū exequitur ꝑm singulas sententias. et prius ꝑm primam.

Secundum primā vero dicitur deus factus homo. et homo factus deus. Quia dū cepit esse quedā substantia rationalis que ante non fuerat. et illa substātia cepit esse deus. et hec gratia non natura vel meritis habuit. Unde recte dicit xp̄s inquantū homo p̄destinatus esse filius dei. huic autē sententie opponit si illa substantia cepit esse deus. et dū illa. Quedā igitur substantia est deus que non semp fuit deus. et quedā substantia est deus que nō est diuina substantia. et deus est aliquid quod non semp fuit. quod et illi concedunt origenis testimonio inuitent⁹ qui ait Factus est sine dubio id quod prius non erat. sed addidit ꝑm carnē. ꝑm deum vero erat prius et non erat quando nō erat Alijs quoq; pluribus modis illi sententie potest opponi. quib⁹ supsedemus. exercitatōnis studiū lectori relinquentes et ad aliam properantes

¶ Hic explanat secundā sententiā et eorundem locutionum sensus

In secunda vero sententia hui⁹ distinctionis talis videt ratio. vt cū dicitur. deus factus est homo. intelligatur cepisse esse subsistens

ex duabus naturis vel trib⁹ substantijs et econuerso. homo factus est deus. qz subsistens in duab⁹ naturis cepit esse deus. vel potius homo factus est deus et ecōuerso dicatur. quia de⁹ assumpsit hominē. ⁊ homo assumptus est a deo. Unde Augustin⁹ dicit in libro de trinitate. talis fuit illa susceptio que hominē faceret deū. ⁊ deū hominē. variatur aūt intelligētia. cū dicitur deus est homo. ⁊ homo est de⁹. dicitur em̄ de⁹ esse persona subsistens in duabus ⁊ ex duabus naturis. ⁊ psona subsistens in duab⁹ ⁊ ex duabus naturis dicitur eē deus. i. verbuz vel natura diuina. potest em̄ p̄dicari psona simplex vt natura de persona cōposita non est aūt vt ait Johannes Damascenus idem dicere naturam vel personam

¶ Qz non est idem dicere naturaz vel personam

Isti dicūt christū

predestinatuz esse scilicet personā illā inquantum est homo. id est inquātum est subsistens ex duabus substantijs scz anima ⁊ carne nam q̄tum ad naturam diuinitatis nō est ipe p̄destinatus non ergo inquantū in ea vel ea subsistit predestinatus est. sed inquantuz subsistit in alijs duabus substantijs. id est in anima ⁊ carne. hoc est inquantuz est homo

¶ Qualiter exponūtur auctoritates p̄me que huic videtur obuiare sentētie

Determinat etiaz

auctoritates que prime cōueniunt sententie. ⁊ huic videnē contradicere. vt cum legitur homo ille assumptus a verbo in singularitate persone. vel factus vna psona cū verbo. ⁊ natura humana intelligatur. que verbo vnita est in singularitate psone. i. ita q̄ eadē persona que p̄us erat ⁊ simplex erat sine mutatione numeri. ⁊ immutata p̄manſit. licet composita ¶ Compositionis vero⁹ buius aliaz dicūt esse rationē q̄z sit ī alijs hominib⁹. quia huius ex tribus. aliorū ex duabus substantijs est compositio. Allegant quoq̄ humanā naturam esse personā vel dei filium. ⁊ sicut vnū eundemq̄ dicunt esse hominē ⁊ deū. ⁊ filiū hominis ⁊ filiū dei. ita vnū ⁊ idem non aliud ⁊ aliud sicut nec aliū ⁊ aliū

¶ Quedā ponit que p̄missis videntur aduersari..

Sed hūs videtur

aduersari que subditis continētur capitulis Ait em̄ Augustin⁹ sup Johannē aliud est verbū dei. aliud homo. ⁊ verbū caro factū est. i. homo. Non ita q̄z alia verbi. alia est hominis psona. quoniaz vtrumq̄ est xp̄s ⁊ vna persona Idē ad felicianū. Aliud dei filius est. aliud hominis filius. sed nō alius Item dei filius aliud de patre. aliud de matre. Idem in libro p̄mo de trinitate. Cum vnus sit ⁊ deus ⁊ homo. alia substantia de⁹ alia homo.

¶ Qualiter hijs respondeant

Hec autē in hunc

modū determinat quia cū dicit. aliud verbū dei. aliud homo. siue alia substātia deus. alia homo. alteri⁹ nature significatur xp̄s esse inquantū est homo. ⁊ alterius inquantū deus. ⁊ aliud natura qua est homo. ⁊ aliud natura q̄ est de⁹ Ut em̄ ait Johānes Damascen⁹ Inconuerse ⁊ inalterabiliter vnite sunt adunicem nature. neq̄z diuina distante a p̄pria simplicitate neq̄z humana. aut conuersa in deitatis naturā. aut in non existentiā diuisa. neq̄z ex duabus vna facta composita natura. composita enim natura neutri earū ex quibus componit naturis homousia. i. cōsubstātialis esse potest. ex alteris p̄ficiens alterū. vt corpus ex quatuor elementis compositū nec ignis nominatur. nec terra. nec aer nec aqua. nec horū alicui homousion dz Si igitur p̄m hereticos xp̄s vnius com

posite nature post vnionē extitit ex simplici natura conuersus est in cōpositā t neqz patri simplicis nature existenti. neqz matri ē homousios neqz dr neqz homo dnominabit̄. sed xp̄s solum. et erit hoc nomen. scz xp̄s nō psone ipsi9 nomen. sed vnius ex ipsos composite nature. Ilos aūt xp̄m non vnius cōpo site nature dogmatizam9. t hoc nomē scz xp̄s nomen psone dicam9. non mo notropos. id est vno modo dictum. sed duar̄ naturar̄ esse significatiuū. scilicz deitatis t humanitatis. ex deitate aūt t humanitate deū perfectū t hominē p fectum eundē t esse t dici ex duabus et in duab9 naturis confitem̄ Sic ergo dicitur aliud esse filius dei. aliud filius hominis quia alterius est substātie vl nature inquantuz est filius dei. alteri9 inquantū est filius hominis. non q ipē filius dei t hominis sit illa duo diuersa .i. due diuerse nature.

¶ Auctoritate confirmat determinationem.

Aperte enim hylarius in. ix. libro de trinitate ait. ¶ Cū nō aliud sit filius hominis. neqz aliud filius dei. verbū em̄ caro factū est. t cum ille qui filius dei est. ipse t hominis sit filius requiro quis in hoc filio hominis sit glorificatus. euidēter dicat nō aliud ee filium dei. t aliud filiū hominis ex q̄ p̄missa roboratur t approbatur determinatio.

¶ Alia etiam verba auctoritatum annotat vt determinet.

Quod etiā dictuz est vtrumqz est xp̄s t vna psona. mouere potest lectorē. sicut t illud qd Augustin9 dr in libro primo de trini. Quia forma dei formaz serui accepit. vtrumqz dr9 vtrūqz homo sed vtrūqz deus ppter accipientē deū. t vtrumqz homo ppter acceptum hominē. t illud quod ait idem in libro de bono pseuerantie. qui fidelis est in eo vtrā humanam naturā credit suscipiente dno vrbo ita sublimatā. vt qui suscepit. t qō sucepit vna esset in trinitate psona. assumptione illa ineffabilit̄ facente p sone vni9 in deo. t homine vnitatē. Si autez qui suscepit t quod suscepit vna est persona. ergo natura humana cum verbo vna est persona. Sed hec omnia ex tali sēsu dicta forte tradūt. vt vtrūqz dicatur esse xp̄s t vna persona. quia in vtroqz vnus xp̄s vna persona subsistit. Ita etiā suscepti cum suscipiente vna persona dicat̄. quia suscepti suscipienti est sociatū in vnitate persone. id est ita q vnitas persone pmansit. nō ita vt carō t anima sint deus. quia vt ait Hilarius nimus. verbū est deus. non caro assūpta. t Ambrosius in libro tercio de spiritusancto ait. aliud est quod assumpsit et aliud quod assumptū est.

¶ Hic quandā ponit auctoritatem que multum videtur huic sententie obuiare.

Est autez et aliud quod huic sententie plurimuz videtur obuiare. Ait em̄ Augustin9 in libro contra maximinū. xp̄s vna psona est gemine substantie. quia t deus t homo est. nec tamen homo vl deus pars huius persone dici potest Alioquin filius dei deus. anteqz susciperet formaz serui nō erat tot9. t creauit cū homo diuinitati eius accessit. Ecce eū dicat nō esse partem illius psone. vnde videtur illa persona non constare ex deo t homine Ad quod etiā illi dicunt illaz personā non ita constare ex deo t homine quasi totū ex partibus Ita em̄ partes alicuius totius cōcurrūt. vt ex illis quod nō erat constituatur. non autē sic diuina t humana natura in xp̄o vniuntur Inexplicabilis em̄ est istius vnionis que non ē patrū ratio Quidā tamen nomine dei ibi personaz significari putant. quia de tribus agebant psonis. quarū nullam

trinitatis esse partē dicebant. sicut ps istius persone non est deus. quod si de persona intelligitur. manifestū est. quia persona nō est pars psone. ¶ Posita est diligenter sententia secūda. ⁊ eius explanatio. cui in nullo vel in modico obuiant auctoritates in tercia sententia inducte. que iam consideranda est

¶ In tercia sententia que sit premissarum. propositionū intelligentia

In hac igit sententia sic dicit deus factus homo quia hominē accepit. ⁊ sic dicit esse homo. quia hominē habet. vel quia est habens hominem. ⁊ homo factus est deus. quia assumptus est a deo. ⁊ homo esse deus quia habens hominē est deus ¶ Cū ergo dicit deus homo est. vel habitus predicatur vel persona. sed humanata. ⁊ q persona humanata p̄dicetur ¶ Cassiodorus ostendere videtur dicens. fact? est vt ita dixerim humanatus deus. quia etiā in assumptione carnis de? esse nō destitit quod tamē varie accipi potest. vt dicatur de? factus humanatus. vel xp̄s factus est deus humanat? vtroq; eiā sane dici potest. ¶ Cum ergo dicitur factus est deus homo. multiplex p̄m istos sit intellgentia. vt humanā naturam accepisse. vel humanatū verbū eē incepisse intelligatur. nec tamen si incepit esse humanatū verbū. ideo seq̄tur q̄ inceperit esse verbū. nec si deus fact? est humanatū verbū. seq̄tur q̄ fact? sit verbū. sicut de aliquo dicit. hodie iste cepit esse bon? homo. vel factus est bonus homo. nec tamen hodie cepit esse homo vel factus est homo

¶ Quo sensu p̄m istos dicit xp̄us predestinatus.

Secundū istos dicitur xp̄us p̄m q̄ homo predestinatus esse filius dei. quia est p̄destinatum a deo ab eterno. ⁊ in tempore collatū ei per gratiā. vt ipē ens homo sit filius dei hoc essi non semp habuit. sed in tempe per gratiā accepit. quod videt Augustinus notasse in libro ad prosperū et Hylariū dicens. p̄destinatus est ihs. vt qui futur? erat p̄m carnē filius dauid esset in virtute filius dei. hī etiā cū dicitur xp̄s minor patre p̄m q̄ homo. p̄m habitū hoc intelligunt dictū. i. inquantū habet hominē sibi vnitū. vnde Augustin? in libro p̄mo de trinitate. deus filius deo patri natura est equalis. habitu minor. In forma essi serui minor est patre In forma dei equalis est patri. ⁊ quia p̄m habitū accipienda est incarnationis ratio. ideo deū humanatum. nō hominē deificatū dici tradūt vnde Johannes Damascen?. non hominem deificatū dicimus. sed deum hominem factum

¶ Nō non debet dici homo dominicus

Et licet dicatur homo deus. nō tamē congrue dicitur homo dominicus. vnde Augustin? in libro retractationū. nō video vtrū recte dicatur homo dominic?. qui est mediator dei ⁊ hominū xp̄s ihesus. cū sit vtiq; domin?. ⁊ hoc quidē non dicerē apud quosdā legi tractatores catholicos. sed vbicūq; hoc dixi dixisse me nollem. postea quippe vidi non esse dicendū. q̄uis nōnulla possit ratione defēdi p̄m istos et dicitur persona filij in duabus ⁊ ex duabus existere naturis p̄m adhærentiam ⁊ inhærentiā. altera essi adhæret ei altera inest.

¶ Nō predicta nō sufficiūt ad cognoscendum hanc questionem

Datis diligent iuxt diuersor̄ sentētias. suprapositā absq; assertione ⁊ preiudicio tractaui questionē. vrūtamen nolo in re tanta tanq; ad ignoscendū difficili putare lectorē istā sibi ¡nostrā debere sufficere disputationem. sed legat ⁊ alia forte melius considerata atq; tractata. et ea que hic

mouere possunt vigilantiori atq; intelligentiori si potest mẽte discutiat. hoc firmiter tenens q̃ deus hominẽ assũpsit. homo in deum transiuit. nõ nature visibilitate. sed dei dignatione. vt nec deus mutaretur in humanam substantiam assumendo hominẽ. nec homo in diuinã glorificatus in deũ. quia mutatio vel visibilitas nature diminutionẽ et abolitionẽ substantie facit.

Distinctio. viij.

¶ An diuina natura debeat dici nata de virgine

Dp̃ predicta inquiri debet vtr̃ de natura diuina cõcedendũ sit q̃ de virgine sit nata. sicut dicitur in ẏgine incarnata. & videt vtriq; non debere dici nata de virgine. cũ nõ sit nata de patre que em̃ res nõ ẽ de patre genita. nõ videtur de matre nata. ne res aliq̃ filiationis nomẽ habeat in hũanitate. q̃ illud nõ teneat in diuinitate. Videt tamen posse ꝓbari q̃ sit nata de ẏgine. quia si hoc est deũ nasci de ẏgine. s. hominem assumere in vtero ẏginis. cũ natura diuina superi⁹ dicta sit hominẽ assũpsisse. videt debere dici nata. De hoc Aug̃. in libro de fide ad ꝓtr̃ sic ait. Natura etna atq; diuina non possit tpaliter cõcipi & nasci ex natura hũana. nisi ꝑ susceptionẽ veritatis hũane. vrã temporaliter ꝓceptionẽ & natiuitatẽ ineffabilis diuinitas in se accepisset. sic ẽ deus etern⁹ vraciter ꝑ tps. & cõceptus & natus de ẏgine Ista auctoritate videt insinuari q̃ natura diuina sit nata & concepta de ẏgine. sed si diligẽter notent verba potius de ꝓsona agi intelligitur q̃ sine dubitatione & de patre & de matre nata esse dici debet.

¶ De gemina natiuitate christi qui bis natus est

Queri etiam solet vtr̃ debeat dici xp̃s bis genit⁹. vt dei & hominis fili⁹. ad qd̃ dici ꝓt xp̃m bis natum esse duasq; natiuitates habuisse. vñ Aug̃. in li. ad ꝓtr̃. pater deus de sua natura genuit filiũ deũ sibi coequalẽ & coeternũ Idẽ q̃s vnigenit⁹ de⁹ scd̃o nat⁹ est. semel ex patre. semel ex matre Nat⁹ est em̃ de patre dei verbum. nat⁹ est de matre dñ̃ caro factũ vn⁹ igit̃ atq; idẽ dei fili⁹ natus ẽ ante secula & nat⁹ in seculo. & vtraq; natiuitas vni⁹ est filij dei diuina. s. & hũana. de hoc etiã Jobes ait. duas xp̃i natiuitates veneramur. vnã ex patre añ scla q̃ est sup causã & rationẽ & tẽpus & naturã. & vnã q̃ in vltimis tẽporibꝰ ꝓpter nos & ꝑm nos & sup nos ꝓpter nos qz ꝓpter nostrã salutẽ. ꝑm nos. qz nat⁹ est homo ex muliere & tpe cõceptionis. scz nouẽ mensiũ. sup nos. qz nõ ex semine sed ex spũsancto. & scã ẏgine sup̃ legez cõceptionis. Ex hijs manifeste apparet christi duas esse natiuitates. eumdemq; bis natum fore.

Distinctio. ix.

¶ De adoratõne humanitatis xp̃i an eadem sit adoratio humanitati & diuinitati exhibenda

Preterea iue stigãt oportet vtr̃ caro xp̃i et anima vna eademq; cum verbo debeat adoratione adorari. illa scz que latria dr̃. Si em̃ anime vel carni xp̃i exhibet latria q̃ intelligit̃ seruitus siue cultus soli creatori debitus. cũ aia xp̃i vel caro creatura tm̃ sit creature exhibenda. qd̃ soli creatori debet. quod facienti in ydolatriã deputat Ideoq; q̃busdã videtur nõ illa adoratione q̃ latria est carnẽ xp̃i vel animã esse adorandam. ꝑ ea q̃ dulia est cui⁹ duas species vel modos esse dicũt. Est em̃ cuiusdã modi dulia q̃ creature cuilibet exhiberi potest. & est quedã soli hũanitati exhibenda. nõ alij creature. qz xp̃i hũanitas super omnẽ creaturam est venerãda & diligenda. non tamen adeo vt cultus

diuinitati debitus ei exhibeatur. q̃ cultus in dilectione ⁊ sacrificij exhibitõne atq; reuerẽtia consistit. q̃ latine dicitur pietas. grece aũt theosebia. i. dei cult⁹ vel eusebia. i. bon⁹ cult⁹. ¶ Hijs aũt placet xp̃i humanitatẽ vna adoratione cũ verbo esse adorandã. non ꝓpter se. sed ꝓpter illũ cui⁹ est scabellũ. cui est vnita. nec ipsa humanitas sola vel nuda. sed cũ verbo cui est vnita. nec ꝓpter se. sed ꝓpter illũ est adoranda. nec qui hoc facit ydolatrie reus iudicari p̃t. quia nec soli creature nec ꝓpter ipsam sed creatori cum humanitate ⁊ in humanitate sua seruit. ¶ De hoc Johes Damascen⁹ ita ait. due sũt nature xp̃i ratione ⁊ mõ differentes. vnite vero ꝑm ypostasim. vnus igit̃ xp̃s est deus ꝑfectus ⁊ homo ꝑfectus. quẽ adoram⁹ cũ patre et spũsancto vna adoratione cũ inconta/minata eius carne. nõ inadorabilẽ carnem dicẽtes. adoratur em̃ in vna verbi ypostasi. q̃ ypostasis generata est. non creature veneratione p̃bentes. ¶ Nõ em̃ vt nudã carnẽ adoram⁹ sed vt vnitam deitati in vnã ypostasim dei verbi duabus reductis naturis. timeo carbonẽ tangere ꝓpter ligno copulatum ignem adoro xp̃i dei mei simul vtraq; naturam. ꝓpter carni vnitam diuinitatẽ. nõ em̃ quartã appono personã in trinitate sed vnã personã cõfiteor verbi ⁊ carnis eius. ¶ Hijs verbis insinuare videtur xp̃i humanitatẽ vna adoratione cũ verbo esse adorandã. ¶ De hoc etiã Aug⁹. ex sermone domini vbi dicit. ¶ Nõ turbetur cor vestrũ. ita dicat. dicãt hereticj filiũ nõ natura esse deũ. sed creatũ. quibus respondendũ est. quia si filius nõ est de⁹ natura. sed creatura. nec colendus est omnino. nec vt de⁹ adorand⁹. dicente apostolo. coluerũt ⁊ seruierunt potius creature q̃ creatori. ꝑ illi adhuc replicabunt ⁊ dicent. Quid est q̃ carnẽ ei⁹ quã creaturã esse nõ negas. simul cum diuinitate adoras. ⁊ ei nõ min⁹ q̃ diuinitati deseruis. Ego dominicã carnẽ immo perfectã in xp̃o humanitatẽ ideo adoro q̃ a diuinitate suscepta ⁊ deitati vnita est. ⁊ nõ aliũ ⁊ aliũ. sed vnũ eumdemq; deũ ⁊ hominẽ dei filiũ esse confitear. deniq; si hominẽ sepauerit a deo illi nũq; credo nec seruio. velut si quis purpurã vel diadema regale iacens inuenat. nunq̃d ea conabit̃ adorare. cũ vero ea rex fuerit indut⁹. piculũ mortis incurrit. si ea cũ rege adorare quis contẽpserit. Ita etiã in xp̃o dño humanitatem nõ solã vel nudã. sed diuinitati vnitã. s. filiũ vnũ deus verꝫ ⁊ hominẽ verꝫ si quis adorare contẽpserit; eterna liter morietur. Itẽ sup psalmũ nonagesimũ octauũ vbi dicit̃. adorate scabellum pedũ eius q̃nia scũm ẽ. sciendũ ẽ q⁹ in xp̃o terra est. i. caro q̃ sine impietate adorat̃. Suscepit em̃ de terra terrã q⁹ caro de terra est ⁊ de carne Marie carnem accepit. hoc sine impietate a verbo dei assumpta adorat̃ a nobis. quia carnem eius nemo manducat nisi ꝓius adoret. sed qui adorat nõ terrã iniuet̃ sed potius illum cui⁹ scabellus est. ꝓpter quẽ adorat. ¶ Hijs auctoritatibꝫ p̃missis inuestigationis absolutio explicatur

¶ Distinctio. x.

¶ An christus ꝑm quod homo sit persona vel aliquid

QVeri etiam a quibusdã vtrum xp̃s ꝑm q̃ homo sit ꝑsona vel etiã sit aliquid ex vtraq; parte questionis argumenta cõcurrunt. ¶ Q⁹ em̃ persona sit hijs edisserunt rationibus. si ꝑm q̃ homo aliquid est. vel persona vel substantia vel aliud est. sed aliud non. ergo vel persona vel substantia. sed si substantia est. vl rationalis vel irrationalis. sed non est irrationalis substantia ergo rationalis. ¶ Si vero ꝑm q̃ homo est rationalis substãtia. est ergo persona. quia hec est diffinitio persone substantia rationalis individue nature. ¶ Si ergo ꝑm q̃ homo est

aliquid. ⁊ ꝑm q̄ homo ꝓsona est ꝫ ecō uerso. si ꝑm q̄ homo est ꝓsona. vel tercia in trinitate persona. vel alia. sed alia non. igitur tercia in trinitate persona. Ut si ꝑm q̄ homo persona est tercia in trinitate. ergo deus. Propter hec incō ueniēcia ⁊ alia. quidā dicunt xp̄m ꝑm hominē non cē personā nec aliquid. nisi forte scōm sit expressiuū vnitatis persone Scōm eñ multiplicē habet rationē. Aliquando eñ exprimit conditionem vel ꝓprietatē nature diuine vel humane. aliquādo vnitatē persone. aliqñ notat habitū. aliquando causā. cuius rationem distinctionis diligenter lector animaducrtat atq̄ in sinu memorie recondat. ne eius cōfundat sensus cū de xp̄o seruo occurrerit

¶ Et si xp̄s ꝑm q̄ homo dicat esse substantia rationalis. nō tamē inde sequitur q̄ persona sit ꝑm q̄ homo

Illud tamē non sequitur

qđ in argumentatione superiori inductū est q̄ si xp̄s ꝑm q̄ homo ē substantia rationalis. ergo ꝓsona Illam ⁊ modo anima xp̄i est substantia rationalis. nō tamē ꝓsona. quia non est per sonans. immo alij rei cōiuncta Illa tamen ꝓsone descriptio non est data ꝓ tribus illis personis

¶ Alia ꝓbatio q̄ xp̄s sit persona

Sed adhuc aliter

nitūtur ꝓbare xp̄m ꝑm hominē esse ꝓsonam. quia xp̄s ꝑm q̄ homo p̄destinatus est vt sit filius dei Sed illud est qđ vt sit p̄destinatus est. ergo si p̄destinatus est xp̄s ꝑm q̄ homo. vt sit filius dei et ꝑm q̄ homo est filius dei Ad quod dici potest christum esse id quod vt sit predestinatus est Est eñ p̄destinatus vt filius dei sit. ⁊ ipē est vere filius dei. sed ꝑm hominē p̄destinat9 ē vt sit filius dei. per gratiā hoc habet ꝑm hominem. nec tamē ꝑm hominē est fili9 dei nisi forte ꝑm vnitatis ꝓsone sit expressiuum vt sit sensus. ipē qui homo est. est filius dei. vt autē ipē ens homo sit filius dei per gratiaz habet. sed si causa notet falsum est. Non enim quo homo est eo dei filius est.

¶ An christus sit adoptiuus filius ꝑm q̄ homo vel aliquo alio modo

Si vero queritur

an xp̄s sit adoptiu9 filius ꝑm q̄ homo. an alio modo. respondemus xp̄m non esse adoptiuū filium aliquo modo. sed tantū naturalē. quia natura filius est. non adoptiuus gratia. non autē sic filius dicitur natura. vt dicitur deus natura. non eñ eo filius est quo deus. qz ꝓprietate natiuitatis filius est. natura diuinitatis deus est. ⁊ tamen dicit natura vel nature filius. quia naturaliter est filius. eandē scilicet habens naturā quam ille qui genuit. Adoptiuus autē filius nō est. quia non ꝓus fuit. ⁊ postmodum adoptat9 est in filiū. sicut nos dicimur adoptiui filij. quia cū nati fuerimus ire filij per gratiā facti sumus filij dei. xp̄s vero nunq̄ fuit non filius. et ideo non est adoptiuus filius

¶ Alia descriptio q̄ xp̄us sit adoptiuus filius

Sed ad hoc oppo

nitur sic. xp̄s filius hominis est. i. virginis. aut gratia. aut natura. vel vtroq̄ modo. Si vero natura. aut diuina aut humana Sed diuina non. ergo aut humana natura. aut non natura est filius hominis. si non natura ergo gratia tm̄. et si natura humana. non ideo minus per gratiā. Si ergo gratia filius virginis est. adoptiuus fili9 esse videtur vt idem sit naturalis filius patris ⁊ adoptiuus filius virginis Ad quod dici potest xp̄m filiū virginis cē ⁊ natura vel naturaliter ⁊ gratia. nec tamen adoptiuus filius virginis est. quia nō per adoptionē. sed per vnionē filius virginis esse dicitur. filius enim virginis dicitur

eo q̄ in virgine accepit hominē in vnitatem persone. ⁊ hoc fuit gratie. non nature. Unde Augustin⁹ super Johannem. Q̄ vnigenitus est equalis patri non est gratie. sed nature. Q̄ autez in vnitatē p̄sone vnigeniti assumptus est homo gratie est. non nature. xp̄s ergo nec dei nec hominis est adoptiuus filiꝰ sed dei naturaliter ⁊ hominis naturaliter et gratia filius. Q̄ vero naturaliter sit hominis filius Augustin⁹ ostendit in libro de fide ad petr. Ille scilicet deus factus est naturaliter hominis filius qui est naturaliter filius vnigenitus patris dei. Q̄ autē non sit adoptiuus filius. ⁊ tamē gratia sit filius. ex subditis p̄batur testimonijs Jeroni/mus super epistolā ad ephesios ait de xp̄o ihesu scriptū est. quia semp cū patre fuit. ⁊ nunq̄z eum vt esset voluntas paterna p̄cessit ⁊ ille quidē natura filius est. nos vero adoptione ille nūq̄z filius non fuit. nos antecq̄z essem⁹ p̄destinati sumus ⁊ tunc spiritū adoptionis accepim⁹ quando credidimus in filium dei Hylarius quoq̄z in libro tercio de trinitate. ait dom̄m dicens. clarifica filium tuū. non solum nomine contestatus est se esse filiū. sed ⁊ p̄prietate. Nos filij dei sumus. sed non talis hic filius. hic em̄ verus ⁊ p̄prius est filius origine. non adoptione. veritate non nuncupatione. natiuitate. non creatione Augustin⁹ etiam super Johannem ait. Nos sumus filij gratia ⁊ non natura. vnigenitus autē natura. nō gratia. an hoc etiam in ipso filio ad hominē referendū est. ita sane Ambrosius q̄z in libro primo de trinitate ait. christus filius est non per adoptionē. sed per naturam. per adoptione nos filij dicimur ille vero per veritatem nature est. Ex hijs euidenter ostenditur q̄ christus non sit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur cum Augustinus eum non esse filium gratia asserit. gratia em̄. sed non adoptionis. immo vnionis filius dei est filius hominis. et econuerso.

¶ Utrum persona vel natura p̄destinata sit.

Deinde si quer̄ vtrum p̄destinatio illa quā commemorat Apostolus sit de persona an de natura. sane dici potest ⁊ personā filij que semp fuit esse p̄destinatam p̄m hominē assūptū. vt ipsa scilicet ens homo esset dei filius. et naturam humanam esse p̄destinatā vt verbo patris personaliter vniretur

¶ Distinctio. xi.

¶ Utrum christus sit creatura siue creatus vel factus

Solet etiam queri vtrum debeat simpliciter dici atq̄z concedi xp̄m esse factum vel creatum. Ad quod dici potest q̄ hoc simpliciter ⁊ absq̄z determinatione minus congruenter dicatur. etsi quādoq̄z breuitatis causa simpliciter denunciet nunq̄z tamen simpliciter debet intelligi. quia vt Augustinus in primo libro de trinitate ait Cum de xp̄o loquimur quid p̄m quid ⁊ propter quid dicatur. prudens ⁊ diligens ac pius lector intelligere debet. qui christū vel dei filiū non esse factum vel creatū in libro primo de trinitate ostendit ita inquiens. In principio erat verbū ⁊ verbū caro factum est. ⁊ omnia per ipsum facta sūt neq̄z dicit omnia nisi que facta sunt. id est communē creaturaz. vnde liquido apparet ipsum factuz non esse per quē facta sunt omnia. et si factus non est. creatura non est. Si autē creatura nō est. eiusdē cū patre substantie ē omnis enim substātia que deus nō est. creatura est. et que creatura non. est deus est sed si filius non eiusdem substantie est cum patre. ergo facta substantia est. et si facta substātia est. non omnia p ipsū

facta sunt. at omnia per ipsum facta sūt facta igitur substantia non est. sed vna cum patre infecta substantia est Item in eodem si vel filiū fecit pater quē nō fecit ipē filius. non ōnia per filiuz facta sunt. At omnia per filiū facta sunt Ipē igitur factus non est vt cum patre faceret omnia que facta sunt Idem in libro. lxxxiij. questionū. dicitur creatura quicquid fecit pater deus per filiū qui non potest appellari creatura. quoniam per ipsum facta sunt omnia Ambrosi⁹ in libro ꝓmo de trinitate ait. probem⁹ inquit creaturā non esse dei filiū Audiuimus enī in euangelio dominū mādasse discipulis predicare euangeliuz vniuerse creature. qui vniuersam creaturam dicat nullam excepit. ⁊ vbi sunt qui creaturā deum appellant. Nam si creatura esset. sibi mādaret euangeliū predicari ⁊ subiectus esset vanitati. qz testante apostolo omnis creatura vanitati subiecta est. non igitur christ⁹ creatura est. sed creator qui dicende creature discipulis mandat officium

¶ De perfidia ⁊ pena arrij

Arrii hec fuisse perfidia

legitur vt christum creaturā fateretur. ideo effusa sunt arrij viscera atqz crepuit medius prostratus in facie ea quibus xp̄m negauerat feda ora polluens. His alijsqz pluribus testimonijs instruimur non debere fateri simplicit xp̄m esse factum vel creaturā. sed addita determinatione recte dici potest. vt si dicatur factus ꝑm carnem vel ꝑm hominem. vt factura humanitati nō deo attribuatur. vt enim ait Ambrosius in libro ꝓmo de trinitate. nō deus fact⁹ est. sed deus dei filius natus est. postea vero ꝑm carnē homo factus ex Maria est. Misit enī deus filiū suum factū ex muliere factum sub lege filium inquit suum sc̄z non vnū de multis cum dicat suum generatōnis eterne proprietatē signauit Postea factū ex muliere assumpsit. vt factura nō diuinitati. sed assūptioni corporis asscriberet. Factū igitur ex muliere dicit. ꝓpter carnis susceptionem. sub lege. ꝓpter obseruantiā legis generatio generationi nō ꝓiudicat. nec caro diuinitati. deus enī eternus incarnationis sacramentū suscepit. non diuiduus. sed vnus ⁊ in vtroqz vnus. sc̄z diuinitate ⁊ corpore. Non enī alter ex patre. alter ex virgine. sed idē aliter ex patre. aliter ex virgine qui factus est ꝑm nostre susceptionē nature. nō ꝑm eternē substantiā vite. quē legim⁹ ꝓmogenitum ⁊ vnigenitū. ꝓmogenitus. quia nemo ante ipsū. vnigenitū. quia nemo post ipsum. Ex hijs euidēter traditur qua intelligentia accipiendū sit cū dicitur xp̄s factus. vel simpliciter vel cum additamento. vt factura sc̄z vel creatura. non ad assumentē deum. sed ad assumptū hominē referatur. In deo aūt creatura esse nō potest. vt ait Ambrosius in ꝓmo libro de trinitate. nunquid dicto factus ē xp̄s. nunquid mandato creatus est xp̄s. quomodo autē creatura in deo esse potest. Eternum deus natura simplicis est. non coniuncte atqz ꝓposite. cui nihil accidat. sed solū quod diuinū est in natura sua habeat. etsi ergo xp̄s ꝑm hominē dicit creatura. non tamē xp̄s simplicit ꝓdicandus est creatura. nec ex eo ꝙ xp̄s ꝑm hominē dicitur esse creatura. potest quis progredi sic argumētando. si ꝑm ꝙ homo xp̄us est creatura. vel rationalis vel irrationalis. vel que est deus vel non. nitens per hoc probare xp̄m ee aliquid nō diuinū. quia quod ipē est ꝑm hominē ipē est. ⁊ ideo si ꝑm hominē est substantia aliqua nō diuina. est vtiqz aliquid non diuinū. Ē ex tropicis locutionib⁹ nō est recta argumētationis ꝓcessio Illa aūt locutio tropica ē qua xp̄s dr creatura vel simpliciter vel cū adiunctione

¶ An homo ille semper fuerit vel ceperit esse

Post predctã que
ritur vtrũ homo ille ceperit esse vel sem
per fuerit sicut simpliciter enunciamus
xpm vl dei filiũ semp fuisse nec cepisse
de hoc Augustin⁹ dicit ita sup Johan
nem. habuit aliquãdo dei filius quod
nondũ habuit idẽ ipe homo filius. quia
nondũ erat homo Itẽ in eodem prius
ꝙ mundus esset nec nos eramus. nec
ipe mediator dei ⁊ hominũ homo xp̃us
ihesus. Item super ps. xps noster etsi
forte homo recens est. tamẽ est eternꝰ
deus. alibi vero legitur ꝙ puer ille crea
uit stellas. ⁊ xp̃us dicit se esse principiũ
et esse ante abrahã. hijs ergo auctori
tatibus in nullo resultantes dicam⁹ ho
minem illũ inquantũ homo est esse ce
pisse. ⁊ inquantũ verbũ est semper fu
isse. hic cũ absq; distinctione nõ est re
ferenda responsio. Nã ipe Augustin⁹
huiusmodi vtitur distinctione in pluri
bus locis dicens ꝙ xp̃m õnia esse facta
inquantũ est verbũ. ꝑm id vero qõ hõ
est. ipsũ esse factũ ⁊ glorificatũ Si igit
ad personã respicias confidenter dic ho
minẽ illum semp fuisse. si vero ad natu
tam hominis concede eũ cepisse

Distinctio. xij.

Si deus aliuꝫ hominẽ assumere
potuerit. vel aliunde q̃ de genere ade.

Solet etiam
queri vtrũ aliũ hominẽ vel
aliunde hominẽ q̃ de gene
re illius ade deus assumere potuerit.
Ad quod sane dici potest. ipsũ ⁊ aliaꝫ
animã ⁊ aliã carnẽ potuisse assumere.
quia gratia tantuꝫ assumpta est anima
illa ⁊ caro a verbo dei. vt eĩ ait Aug⁹.
in rebus ꝙ tempus ortis illa sũma est
gratia ꝙ homo in vnitate p̃sone cõiun
ctus est deo. potuit igit deus aliã ani
mã ⁊ aliam carnẽ assumere. ⁊ carnem
vtiq; aliunde q̃ de genere ade. Unde
Augustin⁹ in libro tercio de trinitate
poterat vtiq; de⁹ hominẽ aliunde susci
pere. in quo esset mediator dei ⁊ hom̃
non de genere illius ade q̃ peccato suo
gen⁹ obligauit humanũ. sicut ipsũ quẽ
primo creauit. nõ de genere alicui⁹ crea
uit. poterat ergo vel sic vel alio q̃ vellet
mõ creare vnũ hominẽ. de q̃ vinceretur
victor potius. ꝫ melius iudicauit ⁊ de ipo
sc̃z qõ victũ fuerat genẽ assumẽ hoiez
p quẽ hominis vinceret inimicũ. ⁊ ta
men ex virgine cuius conceptũ spiritus
non caro. fides non libido p̃cenit. nec
interfuit carnis concupiscẽtia. qua cete
ri concipiuntur. qui originale trahunt
peccatum. sed credendo non concuben
do sancta est fecundata virginitas. Ex
hijs aperte ostenditur ⁊ aliũ ⁊ aliunde
hominem deum assumere potuisse.

Si homo ille potuit peccare vel
non esse deus

Ideo non ĩmerito
queritur vtrũ homo ille potuerit pecca
re vel non esse deus. si enim potuit pec
care ⁊ potuit damnari. potuit non esse
deus. ergo si potuit peccare potuit non
esse deus. quia esse deũ ⁊ posse ⁊ velle
iniquitatem simul esse nequeunt. Hic
distinctione opus est vtrũ de persona
an de natura agatur. si eĩ de persona
agitur. manifestũ est quia peccare non
potuit. nec deus non esse potuit. si vero
de natura discutiendũ est vtr̃ agat de
ea vt verbo vnita. an de ea tanq̃ non
vnita verbo. ⁊ tamẽ enti. id ẽ an de ea
ꝑm ꝙ fuit vnita verbo. an de ea ꝑm ꝙ
esse potuit. ⁊ non vnita verbo. non est
eĩ ambiguũ animã illã entẽ vnitam
verbo peccare non posse ⁊ est sine ambi
guo verum eandẽ. etsi esset non vnita
verbo. posse peccare.

Quorundaꝫ oppositio ꝙ potuit
etiam vnita deo peccare.

Quidã tamen pro
bare conant eam etiam vnitam verbo
posse peccare. quia libertꝫ arbitriũ ha
bet. ⁊ ita potest flecti in vtramq; partẽ

quod friuolū est. cū ⁊ angeli libez arbi trium habeant. ⁊ tamē gratia a deo sūt confirmati vt peccare nequeant. quan/ tomagis ergo ille homo cui spūssanct⁹ est datus sine mensura. Inducunt q̄z auctoritatē ad probandū idez. scriptū est em̄ in libro sapiētie. qui potuit trās/ gredi ⁊ non est trangressus. facere ma/ la ⁊ non fecit. sed hoc accipiendum est ꝑm mēbra vl partim de capite. partim de membris. de capite non est trans/ gressus. ⁊ non facit malū. de membris potuit transgredi ⁊ facere malum

¶ Si deus potuit assumere homi/ nem in sexu muliebri

Bolet etiaz queri q̄uis curiose a nō nullis. si deus huma nam naturā potuit assumere ꝑm mulie bre em sexū. quidā arbitrantur eum po/ tuisse assumere hominē i femineo sexu vt assūpsit in virili. sed opportuni⁹ atq̄z conuenient⁹ factum est vt de femina nasceret̄ ⁊ virū assumeret. vt ita vtri/ usq̄z sexus liberatio ostenderet̄. vñ ait Augustin⁹ in libro. lxxxiij. questionum hominis liberatio in vtroq̄z sexu debuit apparere. ergo quia viz oportebat sus/ cipere qui sexus honorabilior est. conse quens erat vt feminei sexus liberatio hinc appareret ꝙ ille vir de femina na/ tus est. Sapientia ergo dei que dicit vnigenit⁹ filius homine suscepto in vte ro ⁊ de vtero virginis liberationē ho/ minis indicauit.

¶ Distinctio. xiij.

¶ Si xp̄s ꝑm naturam hominis in sapientia ⁊ gratia proficere potuit vel profecit.

Reterea sciē dum est xp̄m ꝑm hominez ab ipsa conceptione gratie plenitudinē recepisse cui spūs datus ē non ad mensuraz. ⁊ in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliē Ita⁊ habitat. vt ait Augustin⁹ ad dardanū ꝙ omni gratia plen⁹ est. nō ita habitat in sāctis vt etiā in corpore nostro inest sensus singulis mēbris. sed nō quantū in capite. ibi em̄ ⁊ visus est ⁊ audit⁹ est et olfactus ⁊ gust⁹ ⁊ tactus In ceteris vero solus est tactus. Ita⁊ in xp̄o ha/ bitat omnis plenitudo diuinitatis q̄z ille est caput. in quo est omnis sensus. in sanctis vero quasi solus tactus ē qui/ bus spūs datus est ad mensurā ei⁹ de illius plenitudine acceperūt. acceperūt autē de illius plenitudine nō ꝑm essē/ tiam. sed ꝑm similitudinē. quia nunq̄z illā eandē essentialiter. sed similē acce perunt gratiā. puer ergo ille plenus sa pientia ⁊ gratia fuit ab ipsa cōceptione vnde Ihronim⁹ recte dicit. nouū fa/ ciet dñs super terrā. mulier circūdabit viz quia in vtero ṽginis perfectus vir extitit. non solū propter animā ⁊ car/ nem. sed etiā propter sapientiā ⁊ gra/ tiam qua plenus erat.

¶ Auctoritatē ponit q̄ videl̄ obuiare

Huic aūt sentētie videl̄ obuiare qđ in euangelio Luce le gitur Ihesus ꝓficiebat sapia ⁊ etate ⁊ gratia apud deū ⁊ homines. si em̄ ꝓficie bat sapientia ⁊ gratia. nō videtur a con ceptione habuisse plenitudinez gratie sine mensura Ad qđ sane dici ꝑt. ipsuz ꝑm hominē tm̄ a cōceptione accepisse sapie ⁊ gratie plenitudinē. vt de⁹ ei ple nius cōferre non potuerit. ⁊ tamē vere dicit̄ ꝓfecisse sapia ⁊ gratia. nō quidē in se sed in alijs. q̄ de eius sapia ⁊ gra ꝓficiebant. dū eis sapie ⁊ grē munera ꝑm ꝓcessum etatis magis ⁊ magis pa tefaciebat. vnde Gregori⁹ in quadaz omelia ait. iuxta hominis naturā ꝓfi/ ciebat sapia. nō q̄ ipe sapiētior ex tem pore esset. quia ꝑma cōceptionis hora spiritu sapientie plenus ꝑmanebat. ē eandē qua plenus erat sapientiā cete/ ris ex tēpore paulatim demonstrabat. iuxta. hois naturā ꝓficebat etate de in/ fantia ad iuuētutē iuxta hom̄is naturā

proficiebat gratia. non ipē quod nō habebat per accessū temporis accipiendo sed pandendo gratie donū quod habebat apud deū ⁊ hominē. quia quantū proficiente etate patefiebant hominibus dona gratie que sibi inerant ⁊ sapientie. tantū eos ad laudē excitabat. et sic deo patri ad laudē ⁊ hominib ad salutē proficiebat. ¶ In alijs ergo non in se,pficiebat sapientia ⁊ gratia. vnde in euangelio. puer ille plenus sapiētia et gratia pbibebit. sic ergo dicitur profecisse sapientia ⁊ gratia. vt aliquis rector ecclesiasticus dicatur proficere in curia sibi credita dum per eius industriam alij proficiunt.

¶ Predictis videtur aduersari quod Ambrosius ait

Alibi tamē scriptū

reperitur q̄ fm sensū hominis profecerit sicut etate hominis profecit. Ait enī Ambrosius in libro tercio de spiritu sancto sic. deus pfectōnē nature assūpsit humane ⁊ suscepit .sensu hominis ē non sensu carnis fuit inflatus. sensu hominis animā dixit esse turbatam. sensu hominis esuriuit ⁊ rogauit. sensu hominis profecit sicut scriptū est. ihesus proficiebat etate ⁊ sapientia ⁊ gratia. quo modo ,pficiebat sapientia dei. ,pfectus eratis ⁊ ,pfectus sapie .sed hūane est. nature. Ideo etatem cōmemorauit vt fm hominē crederes dictū. Etas enī non diuinitatis sed corporis est. ergo si proficiebat etate hominis. ,pficiebat hominis sapientia. sensus autē proficit quia sensus ideo sapientia. quis sensus proficiebat. si human?. ergo ipse susceptus est. si diuin?. ergo mutabilis ꝑ profectū. quod enī proficit mutatur in melius. sed quod diuinū est non mutatur. quod ergo mutatur nō est diuinū. sensus igitur ,pficiebat humanus. sensum ergo suscepit humanū. nō poterat confortari virtus dei. nec crescere de? nec altitudo sapiētie dei impleri. quę igitur implebat erat non dei sed sapientia nostra. nam q̄modo implebatur qui vt omnia impleret descendit. per quē autē sensum dixit Esaias. q̄ puerum puer nesciebat aut matrē Scriptum enī est priusq̄ sciat puer matrem aut patrē accipiet spolia samarie. sapiē tiam enī dei futura ⁊ occulta nō fallūt. Expers aūt cognitionis infantia ꝑ humanā vtiq̄ imprudentiā. quod adhuc non didicit ignorat. sed ꝛrendum est inquā. ne si duos p̄ncipales sensus aut geminā sapientiaꝫ xp̄o tribuim?. xp̄m diuidam? Nunquid cū ⁊ diuinitatem eius ⁊ carnē adorem?. xp̄m diuidim?. Nunquid cū in eo imaginē dei crucē q̄ ꝛneramur diuidim? eū Apostolus q̄ certe eo dixit. quoniā etsi crucifixus est ex infirmitate nostra viuit. tamen ex virtute dei ipē dixit. quia non diuisus est xp̄s. Nunquid etiā cū dicim? quia animam rationalē intellectus nostri suscepit capacē. diuidimus euꝫ. non enī ipse deus verbū pro anima rationali ⁊ intellectus capaci in carne sua fuit. sed animam rationalem ⁊ intellectus capacem ⁊ ipsam humanam ⁊ eiusdem substantie cuius nostre sunt anime,⁊ carnem nostre similē eiusdemq̄ cuius caro nostra substantie suscipiens. perfectus etiam homo fuit.

¶ De intelligentia p̄missoꝝ ꝛrboꝝ

Hec verba ābrosii

pia diligentia inspicienda sunt. que ex parte hominis ignorantiā iustruunt ⁊ illuminant. ex parte errandi fomitē male intellecta ministrāt. hijs enī euidenter traditur duos in xp̄o esse p̄ncipales sensus siue geminā sapientiā. neq̄ ideo vnitas ⁊ singularitas persone diuiditur. sed iuxta duas naturas duas habet sapiētias. vnā nō creatā ꝑ genitā que ipē est. alterā nō genitā sed creatā et per gratiā ei collatā. Iam ⁊ Esaias de eo ꝑtestatur. requiescet super eum

spiritus sapiētie ⁊ intellect⁹ ⁊c. spiritu ergo sapiētie ⁊ itellect⁹. i. sapia ⁊ intelligētia ꝑ spiritū scm̄ ḡtis data xp̄s erat sapiens ꝓm aiam. ꝓm deū vero sapiēs erat sapientia eterna q̄ ipse est. ⁊ sicut inquantū de⁹ est bonus est in bonitate naturali que ipse est. ⁊ iustus iusticia naturali que ipe est. ita sapiēs est sapientia naturali que ipe est. anima vero eius sicut bona est ⁊ iusta bonitate vel iusticia gratis data que ipe vel ipsa non est. ita sapiēs est sapientia gratis data que ipsa non est. ⁊ licet in xp̄o gemina sit sapientia. vna tamē eademq; persona est que inquantū de⁹ est vel inquantum diuina natura est sapiens est sapientia eterna scz sapientia ingenita que est pater ⁊ sapiētia que nō est ingenita que cōmunis est tribus ꝑsonis. non tamen gemina sapiētia. quia nō est alia ⁊ alia sapientia sapiētie ingenita que tm̄ filius est. ⁊ sapientia que communiter pater est ⁊ filius ⁊ spūs sanct⁹. inquantum vero eadē persona homo est. i. ꝓm hominē acceptū vel inquantū est subsistens ex anima ⁊ carne sapiēs est sapientia gratuita ¶ Sapiens est igit̄ humano sensu ⁊ diuino

¶ Quomodo intelligēdū sit illud sensus proficiebat humanus

Sed ex qua causa

illius dicti intelligētia scz sensus proficiebat humanus assumēda est. ¶ Aperte em̄ videtur Ambrosi⁹ innuere q̄ xp̄us ꝓm humanū sensū profecerit. ⁊ q̄ infantia eius expers cognitionis fuerit. ⁊ patrē ⁊ matrē ignorauerit. qō nec eccia recepit. nec ꝓmisse auctoritates patiunt sic itelligi ¶ Ita sane ꝑt accipi vtq; quātum ad visū hominū ⁊ sui sensus ostensionē xp̄s profecisse dicatur. proficiebat ergo human⁹ sensus in eo ꝓm ostensionē ⁊ aliog hominū opinionē. ¶ Ita etiā patrez ⁊ matrē dicit̄ ignorasse in infantia. quia ita se habebat ⁊ gerebat acsi agnitionis esset expers

¶ Distinctio. xiiij.

¶ Si anima xp̄i habuerit sapiētiā parez cum deo. ⁊ si omnia sciat q̄ deus

Inquiri op⁹

est cū anima xp̄i esset sapiens sapientia gratuita vtq; habuerit sapientiā equalem deo. siue omniū rerum scientiā habuerit vel habeat. id est vtrū omnia sciat que deus scit. Quibusdā placet q̄ nec cū deo p̄e habeat scientiā. nec omnia sciat que de⁹ una in nullo creatura equat̄ creatori. Cum igit̄ anima illa creatura sit. in nullo equatur creatori. ergo nec in sapientia. non ergo habet cum deo equalem sapientiā nec scit omnia que de⁹. Item si anima illa eql̄ habet cū deo sapientiā non ergo deus in omni bono maiorez habet sufficiētiā quā eius creatura. Inducunt etiā auctoritates ad idem probandū. ait ꝓphēta ex persona hominis assumpti. mirabilis facta est scientia tua ex me. ⁊ nō potero ad eā. quod exponens cassiodor⁹ ait. veritas humane conditionis ostendit̄. quia homo assumptus diuine substantie non potest coequari in scientia vel in alio. Apostolus etiā ait. Nemo nouit que dei sunt nisi spiritus dei qui solus scrutat̄ omnia etiā profunda dei. Hijs aliisq; pluribus rationib⁹ ⁊ auctoritatibus nituntur qui animaz xp̄i asserunt nec parem cum deo habere scientiā. nec omnia scire que deus. quia si omnia scit que de⁹ scit ergo creare mundū scit. etiam creare seipsam.

¶ Responsio questionuz diffinitiuam continens sententiem

Quibus respondē

tes dicimus animā xp̄i per sapientiam gratis datam in verbo dei cui vnita est quod ⁊ perfecte intelligit omnia scire q̄ deus scit. sed non omnia posse que potest deus. nec ita clare ac perspicue omnia capit vt deus. ⁊ ideo non equatur

creatori suo in sciencia ⁊ si omnia sciat que ⁊ ipe. nec est eius sapiencia equalis sapiencie dei. quia illa multo e dignior dignusq3 ⁊ perfectius omnia capit q3 illius anime sapientia. ergo ⁊ in sciencia maiorem habet sufficientiam deus q3 illa anima que dignior est omni creatura ¶ Illud vero apostoli quod iducit nemo nouit que dei sunt nisi spiritus dei qui solus scrutat omnia pro nobis fatur. ¶ Nox em addit apostolus. nos aut spiritu dei habemus. vt per spiritu que habebat dei profunda se scire ostenderet. sed anima illa pre omnib9 spiritu3 dei habuit cui spiritus non est datus ad mensura vt ait Johanes euangelista dona igitur spiritussancti sine mensura habuit. igitur ⁊ sapientia. omnia ergo sciuit anima illa. ¶ Si em quedam sciuit ⁊ quedam non. non sine mensura sciencia habuit. sed sine mensura sciencia habuit. sat igitur omnia ¶ Fulgentius etiam in sermone quodam3 multa inducat quibus asserit animam illam rerum omnium sciencia3 habere. vtens auctoritatibus apostoli dicentis. in quo sunt omnes thesauri sapientie ⁊ sciencie abscoditi. ¶ Do etiam ratone potest probari sic. nihil sat aliquis q3 eius anima ignoret. sed xps ꝑm omnium concessione omnia sat ergo anima eius omnia sat. ¶ Ad id vero q3 dicunt si sat omnia. igit sat creare mundum vel seipsam. respondem9 q3 sciencia habet creandi mundu. sed non potencia3 ⁊ creandi animam. ⁊ sat quomodo deus ipsa3 creauerat. habet sciencia ergo sui create. non sui creande. quia non est creanda sed creata

¶ Quare deus non dedit illi potentiam vt sciencia

Si vero queritur

quare deus non ei dederit potentiam faciendi omnia vt sciencia3. respondeti potest quia naturaliter capax est sapiencie et ideo ei id congrue datu est sine mensura. cui9 ipsa naturaliter capax est ¶ No est aut ei datu posse facere omnia que deus fecit. ne anima omnipotens ⁊ per hoc deus putaret. verumtamen forte no potencia faciendi omnia ei deus ꝑstare potuit. licet si potencia faciendi aliqua que no potest facere. sat igitur ⁊ anima xpi omnia que deus in verbo dei. quod li quidius ⁊ presentius omni creatura co templatur vt ei vnita in quo etiam angeli ⁊ que dei sunt. et que futura sunt cognoscunt.

¶ Quomodo intelligenda sunt verba Ambrosij super Lucam

Sed si anima illa

non habet tanta potencia quanta ⁊ de9 nec homo assumptus quantam ⁊ deus quomodo ergo intelligitur illud Ambrosij super Luca. vbi angelus de nasciturо filio virginis ait. hic erit magnus. et filius altissimi vocabit. no ideo inqt erit magnus q3 ante partum virginis magnus non fuerit. sed quia potencia qua dei filius naturaliter habet. homo erat ex tempore accepturus. vt vna sit persona homo ⁊ deus. ecce aperte dicat q3 homo erat acceptur9 ex tempore potencia qua habuit dei filius naturaliter sed si homo acceptur9 illa potencia erat ergo vel persona vel natura homis. sed persona no. quia semp habuit ⁊ habet. ergo natura. si natura. ergo anima. na3 de carne constat q3 accipere non posset. ¶ Ad quod dicam9 illud esse accipiendu de persona sed non inquantum est dei immo inquantu est hominis persona. vna est em3 persona dei ⁊ hominis. filij dei ⁊ filij hominis que inquantu est dei persona semp naturaliter omnipotencia habuit. sed inquantu est hominis non semper fuit. ¶ Illa ergo persona que semper fuerat dei. futura erat hominis persona. ⁊ ꝑm hoc q3 futura erat hominis persona. acceptura erat ex tempore potencia qua naturaliter ⁊ semp habuerat inquatu dei persona. ꝑm hanc distinctionem illud ⁊ simlia sane accipi possunt

que distinctio in pluribus questionuꝫ articulis est necessaria aduersus quorundā perplexam verbositatē. sed cum de rebus constat in verbis frustra batuetur controuersia.

¶ Distinctio. xv.

¶ De hominis defectibus quos assumpsit xp̄s in humana natura

Illud quoqꝫ prętermittendū non est qꝫ dei filius naturam hominis accepit passibilēꝫ. animā passibilē. carnem passibilem ⁊ moꝛtalē. vt ēm pꝛobaretur vēꝛ coꝛpus habere. suscepit defectus coꝛpoꝛis. scilicꝫ famem ⁊ sitim ⁊ huiusmodi. ⁊ vt vērā animā pꝛobaret habere suscepit defectus anime scꝫ tristiciā. timoꝛē. doloꝛē. ⁊ huiusmodi. omnis autē sensus anime est. non ēm caro sentit sed anima vtens coꝛpoꝛe velut instrumento. vnde Augustin⁹ sup Genesim in lib. xij. non coꝛpus sentit. sed anima p coꝛpus. quo velut nuncio vtitur ad confirmandū in seipsa quod extrinsecus nunciat. sicut ergo anima qō foꝛis est per coꝛpus tanqꝫ instrumentum videt vel audit. ita etiā per corpus quedam sentit mala. que sine coꝛpoꝛe non sentiret. vt famem ⁊ sitim ⁊ huiusmodi. vnde non imerito defectus coꝛpoꝛis dicunt. quedā autē non per coꝛpus immo etiaꝫ sine coꝛpoꝛe sentit. vt est timoꝛ ⁊ huiusmodi. sentit igit anima dolores sed quosdā per instrumentum coꝛpoꝛis. quosdam vero non Suscepit autē xp̄us sicut vēram naturā hominis ita ⁊ veros defectus hominis. sed non omnes. assumpsit ēm defectus pene. sed non culpe. nec tamen omnes defectus pene. sed eos omnes quos hominē assumere expediebat ⁊ sue dignitati non derogabat. sicut ēm per hominem homo factus est. ita per eum hominis defectus suscepit. suscepit enim de nostro vt de suo nobis tribueret. et vt nostrum tolleret. suscepit enim nostram vetustatem vt suam nobis infunderet nouitatem. simplam accepit ille vetustatem. id est pene vt nostram duplam consumeret. id est pene et culpe.

¶ Qualiter accipiendū sit illud qō ait Leo papa

Tradidit auctoꝛi tas qꝫ domin⁹ noster in se suscepit omnia infirmitatis nostre pꝛeter peccatuꝫ quod nisi accipiatur de illis tantū que eū sumere pꝛo nobis opoꝛtuit ⁊ decuit falsum esse pꝛobabit. non ēm assumpsit ignoꝛantiā aliquā cum sit ignoꝛantia quedā que defectus est. necꝫ peccatum est scꝫ ignoꝛantia inuincibilis. nā vincibilis peccatū est. si tamen de hijs est que nobis expedit scire. sit ēm quedam quoꝫ scientia non affert vel ignoꝛantia non impedit salutem ⁊ foꝛte talium rerum ignoꝛantia defectus non est. constat autē in nobis esse ignoꝛantiam atqꝫ difficultatē volendi vel faciendi bonū. que ad miseriā nostrā pertinet. vnde Augustinus in libꝛo tercio de libero arbitrio. appꝛobaze inquit falsa pꝛo vēris vt eꝛꝛet inuitus. ⁊ resistente atqꝫ toꝛquente doloꝛe carnalis vincule non posse a libidinosis operib⁹ temperare. nō est natura instituti hominis. sed pena damnati. ex qua miseria peccatibus iustissime inflicta liberat dei gratia. quia sponte homo libero arbitrio cadere potuit. non etiam surgere. ad quā miseriā pertinet ignoꝛantia ⁊ difficultas quam patitur omnis homo ab exoꝛdio natiuitatis sue. nec ab isto malo quisqꝫ nisi gratia dei liberatur Ecce euidenter dicit hic Augustinus ignoꝛantiam qua quisqꝫ inuitus falsa pꝛo vēris appꝛobat ⁊ difficultatō qua nō potest temperare se a malo. ad miseriam nostram pertinere. ⁊ penaꝫ esse hominis. hec autem xp̄us non habuit. non igitur accepit omnes defectus nostre infirmitatis pꝛeter peccatum

¶ Nec ignorantia talis et difficultas non sit pctm̃.

Sed forte aliquis dicet illa esse pctm̃. cui obuiat qđ Aug̃. tradere videt. hoc. s. ueñ inculpabiliter añ pctm̃ in exordio cõditionis hoi potuisse tradere vt essent ei naturalia. ita in li. retractionum inquiens ait Ignorantia et difficultas etiã si essent hois primordia naturalia. nec sic culpandus ve?. ꝫ laudãdus eẽt. ꝫ si hoc hõ in primordio naturaliť hũisset nunqd in eo eẽnt defectus et pene. si defectus et pena ei indita fuisset añ pec catũ. iuste cũ eo agi videret si añ cul pã sentiret penã. Ob hoc sane dicim? illa nõ fuisse defect? vel penas si hoi naturaliter infuissent. sicut nõ fuit hoi añ pctm̃ nondũ grãm adepto defectus siue pena nõ posse ꝓficere. sed postꝙ grãz recepit ꝑ quã proficere potuit. et ad tẽpus etiã profecit. eãꝙ culpa sua post amisit. simulꝙ proficiendi facultatẽ ꝓdidit defect? fuit ei et pena nõ posse ꝓficere. s. malũ declinare et bonũ facere. oẽs igiť defectus nr̃os suscepit xp̃s ꝓter pctm̃ qs ei cõueniebat suscipe et nobis expediebat. sunt eñ plura egritudinũ genera et corpis vitia. a quib? oĩno immunis extitit. quos eñ defect? habuit vel ad oñsionẽ vere hũanitať. vt timorẽ et iustitiã. vel ad ꝭpletionẽ operis ad qđ venerat. vt passibilitatẽ et immortalitatẽ. vel ab immortalitať. despatione spem nr̃am erigendam vt mortem. suscepit

¶ Nec sola volũtate illos defectus suscepit. nõ necitate conditiõis sue

Nos autẽ defectus non cõditiõis sue necitate. sed miseratiõis volunate suscepit. veros quidẽ habuit defectus sic et nos sed non ex eadẽ cã. Nos enim ex pctõ originali hos defectus trahimus. sicut apostolus insinuat dicens. corpus quidem ꝓpter pctm̃ mortuum est. i. necessitatem moriendi habet in se. xp̃us autem non ex pctõ huiusmodi habuit defectus. qz sine peccato est conceptus et natus. et in terris conuersatus. ꝫ ex sola miserationis voluntate de nostro in se transtulit verã infirmitatez. sicut accepit verã carnẽ quã sine oĩ infirmitate assumere potuit. sicut eandẽ ꝫabsq culpa accepit.

¶ Auctoritatib? probat xp̃m ꝫm hominẽ vere dolores sensisse et timuisse.

Sed quia nõnulli de sensu in passione hũanitatis xp̃i male sensisse inueniunť. asserẽtes similitudinẽ atq imaginẽ passiõis et doloris christum hoiem ꝓtulisse. sed nullũ omnino dolorem vel passionẽ sensisse. auctoritatum testimonijs eos conuincentes indubitabile faciamus. Qđ supra diximus prophęta Esayas dicit. vere lãguores nostros ipe tulit. et dolores nostros ipse portauit. et veritas ipa ī euãgelio ait. tristis ẽ aĩa mea vsq ad mortem. vbi etiã legitur. cepit ihũs pauere et tedere, pl̃xta etiã ex psona christi ait. repleta est malis aĩa mea. quod exponens Augu. ait. non vitijs et peccatis. sed hũanis malis. i. doloribꝰ fuit repleta anima xp̃i. quib? ipsa cõpatiť carni. Non eñ dolor corpis põt esse sine anima. dolere aũt aĩa etiam non dolẽte corpe põt. hos aũt humane infirmitatis defectus sicut ipsam carnẽ ac mortem. non conditionis necitate, sed miserationis volnntate suscepit. Ambro sius etiam in li. iij. de trini. sic ait. Scriptum est. pater si possibile est transeat a me calix iste. timet ergo christus et dñs Petrus nõ timet. christus timet. Petrus dixit. animam meam pono pro te Christus dicit. anima mea turbatur. Vtrũq verum est et rõnis plenũ. q̃ et ille q̃ ẽ inferior nõ timet. et ille q̃ superior est gerit timentis affectuz Idẽ in eodem vt homo turbatur. vt homo flet. vt homo crucifigitur. ꝑ naturaz hominis et dediuit. et resurrexit xp̃us.

¶ i.

non turbatur eius virtus. non turbat eius diuinitas. sed turbatur aia. fm humane fragilitatis assumptionem turbatur. nam qui suscepit aiam suscepit etiã anime passionem. non enim eo quo deus erat aut turbari aut mori posset. Idez in eodem. suscepit tristitiã. confidenter tristitiaz noio. qui crucẽ predico. vt homo habuit tristitiaz quã in eo suscepit affectu. mihi ꝓpatiẽ mihi tristis est. nihi dolet. ergo pro me et in me doluit. q̃ pro se nihil habuit quod doleret. doles igitur dñe ihesu mea vulnera non tua. qz tu nõ pro te. sed pro me doles Hiero. quocz in explanatione fidei ait nos ita dicim⁹ hoiem passibilem a dei filio susceptũ. vt deitas impassibilis ꝑ maneret. passus est enim dei filius nõ putatiue. sed vere oia que scriptura testatur fm illud quod pati poterat. s. fm substantiam assumptam. licet ergo ꝑsona filij susceperit passibilẽ hoiem. ita tamen eius hitatione fm suam sbam nihil passa est. vt tota trinitas quã ipassibile necesse est cõfiteri. his alijsq; auctoritatib⁹ perspicuũ fit xp̃m vere passibilem assũpsisse hoiem atq; in eo defectus et affectus nostre infirmitatis susceperisse. fm volũtate ñ necitatis cõditiõe

¶ Hic ponit que predictis aduersari videntur.

Quedam tamẽ reperiuntur in sanctoz tractatib⁹ que p̃missis aduersari videntur. nam sup illum locum psalmi. clamaui et non exaudies. Augu. tradere videtur christum nec vere tristatum eẽ sic dicẽs. Quomodo hoc dicat qui peccatum non fecit. nec inuentus est dolus in ore eius sed de nobis corpore suo hoc dicat. corporis enim sui. i. eccle gerebat ꝑsonam. sicut et alibi cum dixit transeat a me calix iste. pro nobis loquit̃ nisi forte putetur timuisse mori. sed non vere timebat dñs pati tercia die resurrecturus. cum arderet paulus dissolui et esse cuz christo. non enim fortior est miles q̃ imperator. Miles ergo coronandus gaudet mori et dñs coronatur timet mortem. sed infirmitatem nostrã repzesentans. pro suis infirmis qui timent mori hoc dixit. vox illoz erat. Hiero. etiã ait. erubescant qui putant saluatorẽ timuisse mortẽ. et passionis pauore dixisse. transeat a me calix iste

¶ Determinatio auctoritatum.

Ne autem i sacris literis aliqua aduersa diuersitas esse putet. hanc auctoritatum vebra in hũc modum accipienda dicim⁹. vt non veritatem tristis et tristicie vel passionẽ. fimoris et tristicie necessitatem. et passionem a christo remouisse intelligatur. habuit enim christus verũ timorem et tristitiam in natura homis. et non sicut nos qui membza eius sumus illos aũt causa pcti nostri his defectib⁹ necessario subiacemus. et in nobis sẽ istis defectibus fm ꝑpassiones et passionẽ. sed in christo non nisi fm ꝑpassiones. sicut enim in peccatis gradus quidam notãtur passio et propassio. ita et in his affectib⁹ penalibus. afficitur enim q̃s interdum timore et tristicia. ita vt non tamẽ mentis intellectus moueatur a rectitudine vel dei cõtemplatione. et tũc ꝑpassio est. aliqñ vero mouet̃ et turbat̃ et tũc passio ẽ. xp̃us vero non ita fuit turbatus in aia timore vel tristitia vt a rectitudine vel dei cõtemplatiõe aliqñ tenus declinaret. fm quẽ modũ intelligitur cũ dz non timuisse vel tristis fuisse Vñ Hiero. sup Mathe. vbi legit̃. cepit cõtristari et mest⁹ esse. vt veritatem inquit ꝓbaret hois assũpti vere cõtristatus ẽ. fm nõ passio ei⁹ dñatur aio. verũ ꝑpassio ẽ. vñ ait. cepit cõtristari. aliud enim ẽ contristari. aliud incipe contristari qđ est. aliter contristatur q̃s ꝑ ꝑpassionẽ. aliter ꝑ passionem. idõq; fm hanc distinctionẽ aliquando dicitur christus non vere timuisse. aliquando vere

timuisse. qz verū timorez habuit ⁊ tristitiam. sed non ꝑm passionem neqꝫ ex necessitate conditionis. vnde Augu. ex his causis volens assumi dictoꝝ intelligentiā. dicit Christum nō vere timuisse vel tristatum eē. et incontinēti veram tristiciā habuisse. His verbō infirmos in se prefigurās dñs ait. pater si fieri pōt transfer a me calicē istū. non em̄ vere timebat dñs pati tercia die resurrecturꝰ. cū arderet Paulus dissolui. et esse cum christo. iste gaudet coronandus et tristis est dñs coronandꝰ. Ecce hic videtur Augu. tristitiam et tīorē a christo remouere. Continuo autē subiūxit. sed tristitiam sic assumpsit q̄ modo carnē. fuit em̄ tristis vt euangelium dicit. Si em̄ non tristis fuit cū euangelium dicat. tristis est aīa mea vsqꝫ ad mortem ⁊c̄. ergo ⁊ quando dicit dormiuit ihūs non dormiuit. vel q̄ dicit manducasse non māducauit. ⁊ ita nihil sanum relinquetur. vt dicatur etiam. qz corpus eius non erat verum. Quicquid ergo de illo scriptū est. verum est ⁊ factum est. ergo et tristꝫ fuit. sed voluntate tristitiam suscepit verā quomō voluntate carnē veram. Ecce apte nosci eundem sibi in his verbis contradicere. nisi varias dictoꝝ discerneret causas. ex quibꝫ intelligentia verboꝝ assumenda est. si em̄ discernatur intelligentie causa predictoꝝ verboꝝ nihil occurzit contradictionis.

¶ De quibusdā Hilarij capitulis valde obscuris que videntur coī sententie obuiare.

Veruntamen magnopere mouent ac difficiliorē afferūt q̄stionem ꝑba Hila. quibꝫ videtur tradere ictus ⁊ vulnera ⁊ hmōi sic in xp̄m incidisse. vt passionis dolorē non incuterent. sicut telū tractū ꝑ aquā vel ignē vel aera ea facit quod ⁊ cū trahitur ꝑ corpa aīata. qz perforat ⁊ compūgit. non tn̄ dolorem ingerit. qz non sunt ille res dolorꝭ capaces. Ita ⁊ corpus christi sine sensu pene vim pene excepisse dicit. qz sicut corpus nostrum nō habet talem naturam vt valeat calcare vndas. ita corpus christi dicit ñ habuisse naturam nostri dolorꝭ quia nō habuit naturam ad dolendum. Ait ei Hylarius in. x. libro de trinitate vnigenitus deus hoīem verum ꝑm similitudinem nostri hoīs nō deficiens a se dosumpsit. i quo q̄ꝫ ictus inciderꝫ. aut vulnus descenderet. aut nodi concurzerent. aut suspensio eleuaret. afferent q̄dem hec impetum passionis. non tamē dolorem passionis inferent. vt telum aliquod aquā perforans vel ignem cōpungens. vel aera vulnerans. omnes quidem has passiones nature sue infert. vt perforet vt compungat vt vulneret sed naturam suam in hoc passio illata non retinet. duꝫ in natura non ē vel aliquam forari vel pungi ignem. vel aera vulnerari. q̄ꝫ nate sit teli vulnerare ⁊ compungere ⁊ forare. passus inuenitur quidem christus dum cedit. dum suspenditur. dum moritur. sed in corpus irzuens passio. nec nō fuit passio. non tamen naturam passiōis exercuit. duꝫ et penali misterio pena deseuit ⁊ virtus corporis sine sensu pene vim pene in se descendentis excepit. habuit sane illud dñi corpus dolorꝭ nostri naturam. si corpus nostrum id nature habet ⁊ calcet vndas. et desuper eat fluctus. nec clause domus obstaculis arceatur. at vero si domini corporis solum ista natura sit vbi feratur in humidis. et sistat in liquidis. ⁊ structa trāscurzat. quid ꝑ naturam humani corporis carnem ex spiritusancto conceptam iudicamus. caro illa de celis est. ⁊ homo ille de deo est habens ad patiendum corpus. et passus est. sed naturaꝫ non habens ad dolendum. Item i eodem videamus an ille passionis ordo infirmitatem in dño dolorꝭ permittit intelligi. dilatis enim causis ex quibus

metum domino hereſis aſſcribit res ipſas vt geſte ſunt conferamus. nec enꝫ fieri poteſt vt timor eius ſignificetur ī verbis. cuius fiducia contineatur in factis. timuiſſe igitur hereticę paſſionem videtur. ſed ob ignorantie huius errorem. ¶ Petrus et ſathanas et ſcandalū eſt. an ne timuit qui armatis obuius p̄git et in corpore eius infirmitas fuit. ad cuius occurſum conſternata perſequentium agmina ſupinatis corporibꝫ ceciderunt. quam igitur infirmitatem dominatam huius corporis credis. cuius tantam habuit natura virtutē ꝫ fortę dolorem vulnerum timuit. quę rogo o tu dominice infirmitatis aſſertor penetrantis carnē clauī habuit terrorem qui exſiſam aurem ſolo reſtituit attactu. producens aurem hęc manꝰ clauum dolet et ſentit vulnus qui alteri dolorem vulneris non reliquit. pungende carnis metu triſtis eſt cuius tactu caro poſt cedem ſanatur. ¶ Item collatis igitur dictorꝫ geſtorumq̄ virtutibus demonſtrari non eſt ambiguum. ī natura corporis eius infirmitatem corporee nature non fuiſſe ⁊ paſſionem illam licet illata corpori ſit. non tamē naturam dolendi corpori intuliſſe. qz licꝫ forma corporis noſtri eſſet in domino non tamen vitioſe infirmitatis noſtre forma erat in corpore quod ex conceptu ſpūſſancti virgo progenuit ¶ Audiſti lector verba Hylarij quibꝫ dolorem excludere videtur ſed ſi excuſſa sēſus ⁊ impietatis ebetudine p̄remiſſis diligenter intēdas. atq̄ ipſius ſcripture circunſtantiam inſpicias dictorꝫ rationem atq̄ virtutē percipere vtcunq̄ poteris ⁊ intelligēriam arguere nō attemptabis. ¶ Intelligitur em̄ ea ratione dixiſſe dolorꝫ paſſionis in xp̄m nō incidiſſe ⁊ virtute corporis chriſti excepiſſe vim pene ſine ſenſu pene. qz cauſam ⁊ meritū doloris in ſe habuit. qđ videtur notaſſe vbi ait. non habens naturam ad dolendum. ⁊ ideo non iudicanda eſt caro illius ſm̄ naturam noſtri corporis. nec in eo etiam dominuꝫ habuit paſſio. ita etiam non habuit naturam ad timendum vel triſtandum. quia non habuit talem naturaꝫ. in qua eſſet cauſa timoris vel triſticie. ¶ Itaq̄ neceſſitas timendi non fuit in eo ſicut eſt in nobis. nec natura doloris fuit in eo ſicut in nobis. triſtitiaꝫ tamen in eo fuiſſe conſequenter aſſerit. ſed cām ei⁹ extitiſſe non ſuam mortez. ſed defectū ¶ Petri et aliorꝫ apoſtolorꝫ. dicit enim xp̄m non propter mortem ſed vſqꝫ ad mortem triſtem fuiſſe ¶ His verbis interrogo quid ſit triſtē eē vſqꝫ ad mortem. ¶ Non em̄ eiuſdez ſignificationis ē triſtem eē propter mortem. ⁊ vſqꝫ ad mortem. quia vbi propter mortez triſtitia eſt. illic mors cauſa triſticie ē. vbi vero triſticia vſqꝫ ad mortem ē. mors non triſticie cauſa eſt. ſed finis. a deo autem non propter mortem ſuſcepta eſt triſtitia vt ſit deſtituta p̄r mortem. nō ergo ſibi triſtis eſt. ſed illis qui in ſcandalo p̄ infirmitatem carnis erant futuri quos monet orare ne inducantur in temptationem. qui ante polliciti erāt ſe non ſcandaliſari

¶ Diſtinctio. xvi

An in chriſto neceſſitas fuerit patiendi et moriendi q̄ eſt defect⁹ generalis

Hic orit̄ que

ſtio ex predictis ducēs originem. dcm̄ eſt em̄ ſupra q̄ chriſtus i ſe noſtros defectus ſuſcepit preter pcm̄. Eſt aūt hois quidam generalis defectus qui pcm̄ non ē. ſ. neceſſitas patiendi vel moriendi. vñ noſtrum corpus non tantuꝫ mortale ſed etiā mortuum dicit̄. qz non tantuꝫ aptitudinem moriendi. ſed etiā neceſſitatem habet. iō queritꝰ vtrū neceſſitas talis in xp̄i corpe fuerit. de aptitudine enim moriendi q̄ in eo fuerit ambiguū non eſt. que etiaꝫ ante pcm̄ in hoīe fuit qm̄ aliquis in eo defectus nō fuit. nec igit̄

moztalitas illa tūc in eo fuit defectus. qz nature ei erat vnde etiā quidā talē moztalitatem in nobis non eē defectū non improbe tradūt sed necessitatem moziendi vel patiendi. que etiā moz/talitas dicitur vel passibilitas. dicit ei hō nunc passibilis vel moztalis nō mō propter aptitudinē. sed propter necessitatem. Sed nūquid hic defectus fuit in xpi carne. Alia quoqz eius cū passibilis extiterit ante mortē. nunquid necessitatē patiēdi habuit. Si em necessitas patiendi vel moziendi fuit in xpo non videt sola voluntate miserationis defectus nrōs accepisse Ad qd dici potest xpm volūtate. non necessitate sue nature hos defectꝰ sicut alios suscepisse. s. necessitatē patiēdi in anima. simul aūt patiendi. z moziendi in carne. verū hanc necessitatē non habuit ex ncāta/te sue conditionis. qz a pctō immunis fuit. sed ex sola voluntate accepit de nostra infirmitate. ponens tabernaculum suū i sole. s. sub tpali mutabilitate. z labore. vnde sup epla ad hebreos auctozitas dicit. q sicut hoīb alijs iure. z lege nature statutū est semel mozi. ita xps eadē ncāte. z iure nature semel oblatus est. z non sepe. nec ideo dicat iure nature q ex natura sue conditiōis hunc defectū contraxerit qui etiā nō p/uenit nobis ex natura fm q pzi? ē nobis instituta. sed ex ea pctō vitiata. z iō dicē hic defectus naturalis. qz quasi p natura inoleuit in oīb diffusus

De statib hoīs et quid de singulis xps accepit.

Est hic notandū xpz ō oī statu hoīs aliquid accepisse. qui oēs venit saluare. sunt em quatuoz status hominis. primus aī pctm. secundus post pctm. z ante gratiā. tercius sub gratia. quartus in gloria. de primo statu accepit immunitatem pcti. vnde Augusti. Illud Johānis euāgeliste exponēs q desursum venit super omnes est. dicit xpm venisse desursum. i. de altitudine humane nature ante pctm. qz de illa altitudine assumpsit dei verbū humanā naturam. dum non assumpsit culpā cuius assūpsit penā. sed penam assūpsit de statu secundo. z alios defectus. de tercio vero gratie plenitudinem. de quarto non posse peccare et dei perfectā cōtemplationem. habuit em simul bona vie quedam et bona pīe sicut. z quedam vie mala.

Distinctio. xvij.

Si omnis christi oratio vel voluntas impleta sit.

Post predicta considerari oportet vtrū christus aliqd voluerit vel orauerit quod factum non sit. hoc em extimari pōt p hoc quod ipse ait. pater si possibile est trāsfer a me calicem istum. veruntamē nō sicut ego volo. sed sicut tu vis. hic nāqz voluntatem suā a patris voluntate discernere videtur. Quocirca ambigendū non est diuersas in xpo fuisse volūtates iuxta duas naturas. diuinā. s. voluntatem. z humanam. z humana voluntas est affectus rationis vel affectus sensualitatis. z alius est affectus anime fm rationem. alius fm sensualitatem. vterqz tamen dicitur humana voluntas. Affectu aūt rationis id volebat quod voluntate diuina. s. pati et mozi. sed affectu sensualitatis non volebat immo refugiebat. Nec tamen in eo caro contra spm vel contra deū concupiscebat. qz vt ait Aug. nonnullum est vitiū cum caro cōcupiscit aduersus spm Caro aūt dicta est cōcupiscere. qz hoc fm ipsam agit anima. sicut aīa per aurē audit. z p oculū videt. caro em nihil nisi p aiaz cōcupiscit. sed concupiscere dicitur cū aīa carnali cōcupia spūi reluctatur. hīs carnalem delectatiōez de carne. z a carne aduersus delectationez quā spūs hz. ipsius aūt carnalis cōcupie cā non ē in aīa sola. nec i carne sola

et vtroqz eī fit .qz sine vtroqz delectatio talis non sentiē. Talis igiē rixa talisqz cōcertatio in aīa xpi nullaten? esse potuit.qz carnalis concupīa ibi esse nequit.dei etiā voluntas erat et rōni placebat. vt id ꝑm carnē vellet quatenus veritas humanitatis probaretur in eo illā qui hoīs naturā suscepit.que ipsius sunt subire debuit. Ideoqz sicut in nobis duplex est affectus mentis. s.et sensualitatis.ita ī eo debuit esse geminus affectus vt mentis affectu vellet mori.ꝛ sensualitatis affectu nollet. sic in viris sanctis fit. Petro eī ipsa veritas dicit Cum senueris extēdes manꝰ tuas ꝛ alius te cīget.ꝛ ducet te quo tu nō vis.s.ad mortē.qō exponēs Aug̃. di.qꝛ Petrus ad illā molestiā nolens est ductus.nolēs ad eum venit.sed volens eā viat.et reliquit affectū infirmitatis quo nēo vult mori.qz adeo ē naturalis. vt eū Petro nec senectus abstulit. vnde etiā dīs ait.transeat a me calix iste.sed vicit eū vis amoris.ergo et in xpo ꝑm hūanitatē.ꝛ in membris eius geminus est affectus. vnus rōnis charitate informatus. quo ꝓpter deuz quis mori vult.alter sensualitatis carnis infirmitati ꝓpinquioꝛ ꝛ iō cōiunctꝰ q̄ mors refugit. vt eī ait Aug̃. pius mentis rōne cupit dissolui. ꝛeē cū xpo sensu aūt carnis refugit ꝛ recusat . hoc habet hūanus affectus.qī diligit vitam.odit mortē.ꝑm affectū istū xpus voluit mori.nec obtinuit qō ꝑm istum affectum petit.

¶ Auctoritatib⁹ probat diuersas in xpo voluntates.

Ex affectu igiē hūano quē de virgine traxit volebat non mori.ꝛ calicē transire orabat . vñ Beda Orat trāsire calicē.qz hō est dicēs pater si fieri pōt transfer a me calicem istū. Ecce hēs voluntatē humanā expressam. vide iam rectū coz .sed nō vt ego volo.sed quod tu vis. vnde alibi. non veni facere voluntatem meā.quā scz temporaliter sumpsi de virgine.sed voluntatē eius qui me misit.quā sancet etern? habui cū pīe.hic apte dicit duas in christo fuisse voluntates ꝑm quas diuersa voluit. Hieronim? quoqꝫ sup illum locuz Spūs quidē ꝓmptus est.caro autem infirma. dans intelligi hic duas voluntates exprimi . ait ita hoc contra eutichianos. qui dicunt in xpo vnam tantum voluntatem.hic autem ostendit humanam que ꝓpter infirmitatem carnis recusat passionez.ꝛ diuinam que prompta est perficere dispensationē Augu. etiam duas in christo asserit voluntates dicens . q̄tum distat deus ab homine.tantum voluntas dei a voluntate hominis. vnde hominem gerēs christus ostendit priuatam quādam hoīs voluntatem.in q̄ ꝛ suam et nostraz figurauit qui caput nostrum est.et ad eum sicut membra pertinemus. Pater inquit si fieri potest transfer a me calicem istum hec humana voluntas erat ꝓprium aliquid et tanqꝫ priuatum volens.sed.qz rectum vult esse hominem.et ad deum dirigi subdit non quod ego volo . sed quod tu vis.ac si diceret. vide te in me quia potes aliquid ꝓprium velle vt deus aliud velit . conceditur hoc hūane fragilitati. Idem alibi christus etiam in passione sua duas expressit in se voluntates ꝑm duas naturas. Ait enim pater si fieri potest transfer a me calicem istum. Ecce habes hominis voluntatem quam ad diuinam continuo dirigens ait. veruntamen nō sicut ego volo.sed sicut tu vis. Unde Ambros⁹ sius in libro tercio de trinitate scriptum est . Pater si fieri potest transfer a me calicem istum. verba christi sunt. sed quomodo ꝛ in qua forma dicatur aduerte . hominis substantiam gerit . hominis assumpsit affectum. Nō ḡ q̄si deus.sed quasi homo loquitur.suscepit

quidem volũtatẽ meam. mea ẽ volũ/tas quã suã dixit cuꝫ ait. non sicut ego volo sed sicut tu vis. ¶ Cũ aũt dixit oĩa que habet pater mea sunt. qz nihil ex/cipitur sine dubio quã pater habet. eã dem et filius habet voluntatem. cadeꝫ eñ christi volũtas ẽ que paterna. vna ergo volũtas patris ⁊ filij est. sed alia voluntas hominis. alia dei. vt scias vi tã in voluntate hoĩs esse. passionẽ ãt christi in voluntate diuina vt pateret pro nobis. His testimonijs cuidenter docetur in xp̃o duas fuisse voluntates quod qz negant ¶ Macharius archie/piscopus in metropolitana synodo con demnatus est. ⁊ ex affectu hũano sen/sualitatis quidẽ. non rõnis illud voluit et petijt quod non impetrauit. nec ideo petijt vt impetraret. qz sciebat deũ nõ esse facturũ illud. nec illõ fieri volebat affectu rõnis vel voluntate diuinitatis.

¶ Quare oꝛauit illud.

Ad quid igit̃ petijt vt mẽ bꝛis fozmã pꝛeberet imminente pturbatione da/mandi ad dñm et subijciẽdi voluntatẽ suã diuine volũtati. vt si pulsante mo lestia turbantur. pro eiusdẽ ammoĩtio/ne oꝛent. Sed si nequeũt vitare. dicãt quod ipe xp̃us. Non ergo ad insipien/tiã fuit ꝙ xp̃us clamans nõ audit̃ad sa lutẽ coꝛpalem. bonũ quideꝫ petijt. scꝫ vt non moꝛeret̃ sed melius erat vt mo reret̃. quod et factũ est.

¶ De eo ꝙ Ambꝛosius dicat xp̃m du bitasse affectu humano

Ceterũ nõ parũ nos mo/uet verba Am bꝛosij q̃b signiſicare videt̃ xp̃um ſm humanũ affectũ de potẽtia patris du bitasse. sic dicẽs in. iij. li. de tri. de q̃ du/bitat de se an de pr̃e. de eo itaq̃ cui di cit transfer dubitat hoĩs affectũ. Illã de us de patre non dubitat. nec de moꝛte foꝛmidat. pheta etiã non dubitat qui nihil de eo impossibile asserit. omnia q̃/cunqꝫ voluit fecit. non intra hoĩes cõ/stituens deum. pheta non dubitat. ⁊ filiũ dubitare tu credis. vt ergo homo dubitat vt homo loquutus ẽ His v/bis innui videtur ꝙ xp̃us non inquan/tũ deus est vel dei filius. sed inq̃tũ ho mo dubitauerit affectu hũano. Quod ea rõne dictum accipi põt. non qz ipse dubitauerit. sed qz modum gessit du/bitantis. ⁊ hoĩb dubitare videbat̃.

¶ Verba Hylarij longe diuersã ex/pꝛimentia sniam a pꝛemissa.

Illud etiã ignoꝛandũ non est. quod Hyla larius asserere videtur xp̃m non sibi. ſ suis oꝛasse. cũ dixit transeat a me calix iste ⁊c. Sicut nec sibi. sed suis timuit. nec cũ voluisse vt sibi non esset passio sed vt a suis transiret calix passionis ita inquiens. si passio honoꝛificatura eum erat sicut iuda exeunte ait Nunc gloꝛi/ficatus est filius hoĩs. quõ tristem euꝫ metus passionis effecerat. nisi foꝛte tã irrõnabilis fuerit. vt moꝛtẽ timuerit. que patientẽ se gloꝛificatura erat. Ꝫz foꝛte timuisse vsq̃ eo estimabat̃. vt trãs ferri a se calicẽ deprecatus sit dicens. pater trãsfer a me calicẽ istũ Quõ eñ p patiẽdi metum trãsferri deprecaret̃ a se quod p dispensatiõis studiũ festi/nare implere. Non eñ conuenit vt pati nolit qõ pati velit. ⁊ cum pati eũ velit cognoscens religiosius fuerat hoc cõfi teri q̃ ad id impie stultitie ꝓrupere. vt eum assereres ne pateretur oꝛasse. quẽ pati velle cognoscere non ergo si bi tristis neq; sibi oꝛat transire caliceꝫ sed discipulis ne in eos calix passionis incumbat. quẽ a se transire oꝛat. ne in his scꝫ maneat. non eñ rogat ne secuꝫ sit. sed vt a se transeat. deinde ait. non si cut ego volo. sed sicut tu vis. humane in se solliciturdinis significans consoꝛti/um. sed non discernens sententiam si/bi communis cum patre volũtatis. p hoĩb ergo vult transire calicem p quẽ omnes temptandi erant discipuli. ⁊ iõ pro Petro rogatur. ne deficiat fides

eius. Sciens igit hec omnia p̄ mor-
tem suam desitura. usq; ad mortē tri-
stis est. et sat hūc calicē non posse trā-
sire nisi biberit. ideo ait. pater mi si non
potest transire calix iste nisi bibam illū
fiat voluntas tua. Sciens consumma-
ta in se passione metum calicis transitu-
rum. qui nisi eum bibisset transire non
posset nec finis terrozis nisi cōsumma-
ta passione terzozi succederet. qz post
mortem eius p̄ virtutum gloziam apo-
stolice infirmitatis scandalum pellereť
Intende lectoz his verbis pia diligē-
tia. ne sint tibi causa mortis

¶ Distinctio. xviij.

Si xp̄us meruit sibi et nobis ⁊ quid si-
bi et quid nobis.

De merito eti-
am christi pretermittendū
non est. de quo quidem di-
cere solent q̄ non sibi. sed membris tā-
tum meruerit. Meruit quidē mēbris
redēptionē a dyabolo. a pctō a pena
⁊ regni ingressū p̄ resurzectionē vt am-
mota ignea rumphea liber pateret in-
troitus. sed et sibi meruit impassibilita-
tis ⁊ immortalitatis gloziā p̄m carnē
sicut ait apl's Christus factus est. p̄ no-
bis obediens usq; ad mortē. mortem
aūt crucis. ꝓpter quod et deus illū exal-
tauit. ⁊ dedit illi nomen quod est super
omne nomē Aperte dicit apl's christū
propterea exaltatum p̄ impassibilita-
tis gloziā. qz est hūliatus p̄ passionis
obedientiam. humilitas ergo passiōis
meritum fuit exaltationis. ⁊ exaltatio
premium humilitatis. Unde Augu.
exponēs premissū ca. ait vt xp̄us resur-
rectione clarificareť. prius humiliatus
est passione. humilitas claritatis ē me-
ritum. claritas humilitatis est premiū
sed hoc totū factum est in forma serui
In forma eñ dei semp̄ fuit et erit cla-
ritas. Itē Ambrosi. idem capl'm tra-
ctans ait quid ⁊ q̄tum humilitas me-
reatur. hic ostenditur his testimonijs
euidens sit q̄ xp̄us per humilitatem et
obedientiam passionis meruit clarifica-
tionem corpis nec id solum. sed impas-
sibilitatē etiam aie. aīa enim ipsius aīe
mortem erat passibilis sicut caro mor-
talis. sed post mortem merito hūilita-
tis ⁊ aīa impassibilis fcā ē ⁊ caro im-
mortalis Utrū aūt anima facta sit im-
passibilis q̄n caro facta est immortalis
scz ipso resurzectionis momento. d̄ au-
ctozitate nobis certum non est. sed vel
mox post carnis sepationē anima ipas-
sibilitate dotata ē. aut in resurzectione
quando caro reflozuit.

¶ Qz a conceptu meruit xp̄us sibi hoc
quod per passionem.

Nec solum meruit
christ⁹ quando patri obediens crucem
subijt. sed etiam ab ipsa conceptione.
exquo homo factus est per charitatem
et iustitiam et alias virtutes. in quaz
plenitudine fuit p̄m hominem conclr⁹
sibi tantum meruit q̄ntum post p̄ mar-
tirij tolerantiā. tanta enī plenitudo spi-
ritualium carismatuz in eo fuit. q̄ i eis
proficere non potuit. ⁊ ideo melioz ip-
sius aīa fieri non potuit q̄z ab initio sue
conditionis extitit. quia proficere i me-
ritis nō valuit. vñ Bze. ait sup̄ exodū
nō būit oīno xp̄s iuxta aīe meritū q̄ po-
tuisset, proficere In mēbris aūt q̄ nos su-
mus q̄tidie proficit. Non ergo pl⁹ me-
ruit sibi p̄ crucis patibulū q̄z a concep-
tione meruit p̄ gratiā virtutū. non igit̄
proficit p̄m aīe meritū q̄ntum ad virtu-
tē meriti. profecit tñ q̄ntū ad numeruz
meritoz. plura enim habuit merita in
passione q̄z in conceptione. sed maioz
virtutis non extiterūt in merēdo plu-
ra q̄z ante fuerant paucioza. Meruit
ergo a conceptione nonmodo gloziaz
impassibilitatis ⁊ immortalitatis cor-
pozis. sed etiam impassibilitatez aie p̄
quid. p̄ obedientiā ⁊ voluntatem pfe-
ctā. quā non tūc primū habuit. nec ma-
iorē cū pari cepit ⁊ mozi. obediēs enim

perfecte ⁊ bonus extitit ꝑm hominē ex quo fuit homo. habuit igitur anima illa aliquod bonū in se post mortez qđ non habuit ante. non igitur melior et beatior fuit ꝙz ante. Absit ꝙ melior fuerit. quia non sanctior. non gratia cumulatior. nec etiam beatior fuit in dei contemplatōe in quo precipue beatitudo consistit. potest tamē dici in hoc fuisse beatior. quia ab omni miseria īmunis ex quo nequit inferri simpliciter ꝙ beatior fuerit.

¶ De eo quod scriptū est donauit illi nomen qđ est sup omne nomē.

Nec tantū gloriaz impassibilitatis ⁊ immortalitatis meruit. sed etiam donari sibi nomē quod est super omne nomē scz honorificentiam quod vocat deus. hoc tamen nomen ante mortē habuit. habuit enim ꝟbum dei filius inꝯtuz deus est ab eterno ꝑ naturam. inquātum vero ē homo factus habuit ex tempe per graiā verum Aug⁹. homini dicit donatū eē illud nomen non deo. quia illud nomē habuit cum in forma dei erat tm̄. Dz cum dicitur, ꝓpter quod ⁊ deus illum exaltauit. ⁊ dedit illi nomen quod ē super omne. satis apparet, ꝓpter quid exaltauerit scz, ꝓpter obediētiā ⁊ in q̄ forma exaltatus sit. in qua eim̄ forma crucifixus est. in ea exaltatus est. ⁊ i ea donatum est ei nomen. vt cū ipsa forma serui nominetur vnigenitus filius dei. ꝟ illi donatum est vt homini quod iā habebat idem ipse deus. hoc igit̄ per graiam accepit vt ipse ens homo vel subsistens in forma serui. i. in anima ⁊ carne nominetur ⁊ sit deus. sed nunquid hoc meruit. supra eim̄ dictum est. quia hoc tm̄ bonum homo ille non meruit. quomō ergo hic dicitur, ꝓpter obediētiam donatū est ei hoc nomen. ꝟm tropum illum in scriptura crebrimū hoc accipiendū est quo dicitur res fieri q̄n do innotescit. post resurrectionem vero quod ante erat in euidenti positum est. vt scirent homines ⁊ demones. manifestationem ergo illius nominis donauit ei deus post resurrectōem. sed illam meruit per obediētiam passionis. qui eo ꝙ obediuit patri ēdo exaltatus ē resurgendo ⁊ per ꝟ manifestatū ē nomē. Hoc eodem tropo dominus vsus est etiam post resurrectionem dicens. Donata est mihi omnis potestas i celo ⁊ in terra. non ꝙ tunc primo acceperit. sed quam ante habebat tunc manifestata est potestas. Ceterum Ambrosius dicit nomen illud donatum esse deo. non homini. ⁊ videtur sec⁹ verborum superficiem oppositus Augustino. sed intelligentia non obuiat licz diuersum sapiat. Nam Ambrosius ꝺ naturali donatione id dictum intelligit. qua eternaliter pater generando dedit filio nomē quod est super omne nomen scz esse deum per naturam. qz genuit ab eterno filium plenum ⁊ sibi equalem deum. quod tamen nomē apostolus propter passionis obedientiaz christo donatum dicit. sed premisso locutionis modo accipiendū est

¶ Si christus sine omni merito illa habere potuit.

Si vero queriṫ vtrū christus illam immortalitatis ⁊ impassibilitatis gloriam ⁊ nominis dei manifestatōem sine omni merito habere potuerit. Sane dici potest. qz humanaz naturā ita glorioſā suscipe potuit. sicut in resurrectōe extitit nomēq̄ suū etiā aliter ꝟbus manifestare potuit. ꝟ hō passibilis eē non potuit sic fuit. ⁊ ad illam gloriā sine merito puenire. potuit quidē pueire ad illā sine merito passiōis. qz potuit consumpta mortalitate immortalitatē gl'a xp̄i. ꝟ non sine merito iustitie ⁊ charitatis aliaz q̄ virtutū. Illō eim̄ xp̄s hō esse potuit in q̄ plenitudo virtutū ⁊ gratie n̄ fuit. nec virtutes ei inesse potuerunt mortalitatis a-

licõ induto qui per eas mereret. habens igitur has virtutes ꝑm hominem passibilem ac mortalẽ. non potuit non mereri gloriã immortalitatis. non potuit igitur factus mortalis sine merito gloriã impassibilitatis ⁊ immortalitatis ac manifestationẽ dei nominis consequi. potuit tamẽ assequi sine merito passionis. quia per passionẽ nil sibi meruit qõ non ante per virtutes sibi meruerit.

¶ De causa mortis ⁊ passionis cristi

Ad quid ergo voluit pati ⁊ mori si ei virtutes ad merendum illa sufficiebãt. pro te non. pro se. qõ pro me. vt ipsius passio ⁊ mors tibi esset forma ⁊ causa. forma virtutis ⁊ humilitatis. causa glorie ⁊ libertatis. forma vero deo vsqꝫ ad mortem obediendo. ⁊ causa tue liberatõis ⁊ beatitudinis. ¶ Deuit eñ nobis per mortis ac passionis tolerãtiam quod per precedentia non meruerat. s. aditum paradisi ⁊ redemptõem a peccato a pena ⁊ a dyabolo. ⁊ per mortẽ eius hec nos adepti sum⁹. s. redẽptõez ⁊ filioꝝ gl'e adoptionem. Ipse eñ moriendo factus est hostia nostre liberatõis. sed qõ ꝑ mortem nos a dyabolo ⁊ a peccato redemit. ⁊ aditum glorie aperuit. ¶ Decreuerat deus in misterio. vt ait Ambrosius. propter primũ peccatũ non intromitti hominẽ in paradisum. i. in dei contemplatõem non admitti. nisi in homine vno tanta existeret humilitas que õnibus suis proficere posset. sicut in primo homine tanta fuit supbia que omnibus suis nocuit. non est autẽ inuentus inter homines aliquis qui id possz implere nisi leo de tribu iuda. qui aperuit librum ⁊ soluit signacula implendo in se omnẽ iusticiam. id est cõsummatissimã humilitatem qua maior cẽ non potest. nam omnes alij debitores erant. ⁊ vir vnicuiqꝫ sua virtus sufficiebat ⁊ humilitas. Nullus ergo cozz hostiam poterat offerre sufficientẽ nostre redemptioni vel reconciliatõi. sed xp̃us homo sufficiens ⁊ perfecta fuit hostia. qui multo est amplius humiliatus amaritudinẽ mortis gustãdo. qꝫ ille adam superbierit per esum ligni vetiti noxia delectatõe perfruendo. Si igitur illius superbia omniũ extitit ruina. ipsum de paradiso mittens foras alisqꝫ accludens ianuã multo magis humilitas xp̃i qua mortem gustauit ingressum regni celestis omnibus suis ꝑclero dei decreto aperire valuit. atqꝫ decreti delere cyrographum. vt eñ ait Ambrosi⁹. tãtum fuit pctm̃ nostrum vt saluari non possemus. nisi vnigenitus dei filius pro nobis moreret debitoribus mortis. sed sic dignos nos fecit testamenti ⁊ promisse hereditatis. quod nõ ita intelligendum est quasi nõ alio mõ saluare nos potuerit qꝫ per mortẽ suã ꝙ per aliam hostiam non potuit nobis aperiri regni aditus. ⁊ fieri salus nisi ꝑ mortẽ vnigeniti. Cuius tanta fuit vt dictum est humilitas ⁊ patientia vt eius merito pateret credentibus ineum aditus regni. magna ergo in morte vnigeniti prestita sunt nobis vt liceat nobis redire in patriaz. sicut olim in morte sũmi pontificis his qui ad cuitatem refugij cõfugerant secure ad ꝓpria remeare licebat. Ecce aliquatenꝰ ostensum est qualiter per xp̃i mortez aditus regni sit nobis paratus.

¶ Distinctio. xix.

¶ Hic qualiter a dyabolo ⁊ a peccato redemit nos per mortem.

Vncigit que ramus qũc per mortẽ ipius a dyabolo ⁊ a peccato ⁊ a pena redempti sumus. a dyabolo igitur ⁊ a peccato per mortẽ xp̃i liberati sumus. qz vt ait aplus. in sanguine ipi⁹ iustificati sumus. ⁊ in eo ꝙ sum⁹ iustificati. i. a pcis soluti a dyabolo sum⁹ liberati q̃ nos in vinculis pctoꝝz

tenebat sed quomõ a peccatis p̃r ei⁹ mortem soluti sumus. qz per ei⁹ mortem vt ait apostol⁹ cõmendatur nobis charitas dei. id est apparet eximia vel cõmendabilis charitas dei erga nos in hoc q̃ filium suum tradidit in mortez p nobis peccatoribus. Exhibita autẽ tãte erga nos dilectõis arza. ⁊ nos mouemur ac accendimurq̃ ad diligendũ deum qui pro nobis tantũ fecit. ⁊ per hoc iustificamur id est soluti a peccatis iusti efficimur. Mors igit̃ christi nos iustificat dum p̃r eũ charitas excitat̃ i cordibus nostris. dicimur quoq̃ ⁊ aliter per mortẽ christi iustificari. quia p fidem mortis eius a peccatis mundamur. Unde aplus. Justicia dei est per fidem ihu xp̃i. Et idem quẽ proposuit deus propiciatorẽ p fidem in sanguĩe ipsius. i. per fidẽ passionis. vt olim aspicientes in serpentẽ eneum in ligno erectum a morsibus sanabãtur serpentiũ Si ergo recte fidei intuitu in illum respicimus qui pro nobis pepẽdit in ligno. a vinculis dyaboli soluimur id ẽ a pctis ⁊ ita a dyabolo liberamur. vt nec post hanc vitam in nobis inueniat qõ puniat. morte sua quippe vno vnissiõ sacrificõ quicquid culpaꝝ erat. vñ nos dyabolus ad luenda supplicia tetinebat xp̃us extinxit. vt in hac vita temptando non prevaleat. licet em̃ nos tẽptet post mortẽ xp̃i. quibus modis ante temptabat. non tamen vincere põt sicut ante vincebat. Nam ꝑ petrus qui ante xp̃i mortẽ voce ancille territ⁹ negauit. post mortẽ ante reges ⁊ presides ductus non cessit. quare quia fortior. i. xp̃us veniens in domo fortis id est in corda nostra vbi dyabolus habitabat. alligauit fortẽ. i. a seductione cõpescuit fidelium. vt temptationez que ei adhuc p̃mittitur non sequatur seductio. itaq̃ in christi sanguine qui soluit que non rapuit. redempti sumus a pcto. ⁊ per hoc a dyabolo. Nam vt ait Aug⁹. in ipso vincunt̃ inimice nobis i uisibiles potestates. vbi vincuntur in uisibiles cupiditates fuso em̃ sanguine sine culpa. omniũ culpaꝝ cyrographa dleta sunt. quibus debitores qui in eũ credũt. a dyabolo ante tenebant̃. vnd̃ qui pro multis effũdetur. per illuz ergo redẽpti sumus i quo princeps mũdi nihil inuenit. Unde Aug⁹. causam ⁊ modum nostre redemptõis insinuans ait. nihil inuenit dyabolus in christo vt moreretur. sed pro volũtate patris mori christus voluit. non habens causam mortis de peccato. sed de obedientia ⁊ iusticia mortẽ gustauit. per quã nos redemit a seruitute dyaboli. Incideramus em̃ in principem huius seculi qui sedux̃it adam ⁊ seruuz fecit. cepitq̃ nos quasi vernaculos possidere. sed venit redemptor ⁊ victus ẽ deceptor. ⁊ quid fecit redemptor captiuatori nostro. tetẽdit ei muscipulam. crucem suã posuit ibi. quasi escã sanguinẽ suũ Ille autẽ sanguinem fudit non debitoris p̃r pd̃ recessit a debitoribus Ille quippe ad b̃ sanguinẽ fudit vt peccata nr̃a deleret. vñ ergo nos dyabol⁹ tenebat deletũ est sanguine redẽptor nõ em̃ tenebat nos nisi vincul' pctõrum nostrorum. Iste erãt captiuor. venit ille alligauit fortẽ vincul' passionis sue. intrauit in domũ ei⁹. i. in corda nr̃a vbi ipse hitabat. ⁊ vasa ei⁹. s. nos diripuit q̃ ille impleuerat amaritudie sua. de⁹ aũt noster vasa ei⁹ eripiens ⁊ sua faciẽs. fudit amaritudinẽ. ⁊ implet dulcedine p̃ mortẽ suã a pctis redimẽs ⁊ adoptõez filiorum largiens

¶ Cur deus homo ⁊ mortuus

Fact⁹ est igitur homo mortalis vt moriendo dyabolum vinceret. nisi enim homo esset qui dyabolus vinceret. non iuste. sed violenter hõ ei tolli videretur qui se illi spõte subiecit. sed si eum homo vincit. iure manifesto hoĩnẽ p̃didit. ⁊ vt hõ vicatncce ẽ vt de⁹ i eo sit q̃ eũ a pctis imu-

nem faciat. si enim homo per se esset. vel angelus in homine. facile peccaret. cum vtrāmq; naturam per se constet cecidisse. ideo dī filius hominē passibilem sumpsit in eo quo ꝛ mortē gustauit. quo celum nobis aperuit. ꝛ a seruitute dyaboli id est a pena redemit. a qua pena. tempali ꝛ eterna. ab eterna quidē relaxando debituꝫ. a tempali vero penitus nos liberabit in futuro quā do nouissima mors inimica destruetur adhuc eñ expectamus redemptōnem corpis. ſm animā vero iam redempti sumus ex pte. non ex toto. a culpa. non a pena. nec omnino a culpa. non eñ ab ea redempti sumus vt non sit sed vt ñ dominetur.

¶ Quomō penam nostraꝫ portauit.

Peccata enī nostra. i. penaꝫ peccatoꝝ nostroꝝ dicitur in corpe suo super lignum portasse. quia per ipsius penam quā in cruce tulit. omnis pena tempalis que pro pctō conuerso debetur in baptismo penit⁹ relaxatur. vt nulla a baptisato exigatur ꝛ ī penitētia minoratur. Non eñ sufficeret illa pena q̄ penitētes ligat ecclesia. nisi xp̄i pena cooperaretur. qui pro nobis soluit. vnde peccata iustoꝝ qui fuerunt ante aduentuꝫ in sustentatōe dei fuisse vsq; ad cristi mortem. dicit apostol⁹ ad ostensionem eius iusticie in hoc tempe. Ecce ex parte expositum est quomō ꝛ quid xp̄s p mortē nobis meruit ꝛ īpetrauit

¶ Si solus xp̄s debeat dici redēptor. vt solus dicatur mediator.

Vnde ipse vere dīcitur mundi redemptor ꝛ dei hominūq; mediator. sed mediator in scriptura dicitur solus filius. redemptor vero aliquādo etiā pater vel spiritussanctus. sed hoc ppter vsum potestatis. nō propter exhibitōem humilitatis ꝛ obedientie. nam ſm potestatis simul ꝛ obedientie vsum. filius propie dicitur redēptor. quia ꝛ in se expleuit p q̄ iustificati sumus. ꝛ ipsam iustificatōem est operatus. potentia deitatis cuꝫ patre ꝛ spirituſancto. Est igitur redemptor inquantum est deus potestatis vsu. ꝛ inquātum homo humilitatis effectu. ꝛ sepius dicitur redemptor ſm humilitateꝫ quia ſm eam ꝛ in ea suscepit ꝛ implenit illa sacramenta que sunt causa redemptionis nostre. propie igitur filius dicitur redēptor.

¶ De mediatore

Qui sol⁹ dicit̄ mediator. non pater vel spiritussanctus. de q̄ apostolus vnus mediator dei ꝛ hominū homo xp̄s ihesus. i. p hominē quasi in medio arbiter est ad componendaꝫ pacem. id est ad reconciliandū homines deo. hic est arbiter quē Job desiderat. vtinam esset nobis arbiter. reconciliati eñ sumus deo. vt ait apostolus per mortē xp̄i. quod non sic intelligendū est quasi nos ei sic reconciliauerit xp̄us vt inceperit amare quos oderat. sic reconciliatur inimicus inimico. vt deinde sint amici qui ante se oderant. sed iam nos diligenti deo reconciliati sumus. nō enim ex quo ei reconciliati sumus. per sanguinem filij nos cepit diligere. sed ante mundum priusq; nos aliquid esſemus. quomō igitur diligenti nos deo sumus reconciliati propter peccatū eo habebamus inimicias qui habebat erga nos charitatē. etiam cū inimicias exercebamus aduersus eum operando iniquitatem. ita ergo inimici eram⁹ deo sicut iusticie inimica sunt peccata. ꝛ ideo remissis peccatis tales inimicie finiuntur. ꝛ reconciliantur iusto q̄s ipse iustificat. Christus ergo mediator dicitur. eo q̄ medius inter deum ꝛ homines ipsos reconciliauit deo. reconciliat autem dum offendicula hominū tollit ab oculis dei. id est dum peccata delz q̄b⁹ deo offendebaī. eripnos inimici ei⁹ eram⁹. ſ cū pctā deleat ñ soli

filiꝰ sed patēr ⁊ spiritussanctus quoꝝ dilectio est nostra ad deum reconciliatio. quare solus filius dicitur mediatoꝛ. nam de patre legit̄ qꝫ reconciliauerit sibi mundū. ait enī apls. deus erat in xpō mundū sibi reconcilians. Cū igitur reconciliet. quare non dicitur mediatoꝛ quia nec medius est inter deum ⁊ hoīem. nec in se habuit illa sacramenta q̄ tum fide ⁊ imitatōe iustificamur. i. reconciliamur deo. reconciliauit nos igitur tota trinitas virtutis vsu. sc̄z dum peccata delet. sed filius solus impletione obedientie. in quo patrata sunt ꝑm humanā naturam. ꝑ que credentes ⁊ imitantes iustificantur.

¶ Scōm quā naturā sit mediatoꝛ

Unde ⁊ mediatoꝛ

dicitur ꝑm humanitatē. non ꝑm diuinitatem. Non est enī mediatoꝛ int̄ deum ⁊ deum. quia vnus est. sed int̄ deum ⁊ hominē quasi inter duo extrema quia medius esse non potest nisi inter aliqua. mediatoꝛ est igitur inquātum homo. nā inq̄tum deꝰ non mediatoꝛ. sed equalis patri est hoc idem qđ pat̄ cum patre vnus deus. Mediatoꝛ ergo inter homines ⁊ deū trinitatez. ꝑm hominis naturā in qua suscepit illa per q̄ reconciliamur deo trinitati. ⁊ ꝑm eā dē habet aliquid simile deo. ⁊ aliquid sīle hominibus. quod mediatoꝛi congruebat ne per omnia similis hominibus longe esset a deo. aut per omnia dō similis lōge esset ab hominibꝫ. ⁊ ita mediatoꝛ nō esset. verus igitur mediatoꝛ xp̄s inter moꝛtales peccatoꝛes ⁊ immoꝛtalem iustum apparuit. moꝛtalis cum hominibus. iustus cum deo. per infirmitatem ꝓpinquans nobis. per iusticiā dō. recte igitur mediatoꝛ dictus est. qꝛ inter deum immoꝛtalē ⁊ hominē moꝛtalez deus homo reconcilians hominē dō. intātum mediatoꝛ inq̄tū ē homo. inquantum autem verbum non est medius. qꝛ vnus cum patre deus. si ergo xp̄us ꝑm vos o hæretici vnā tm̄ habet naturam. vnde medius nisi ita sit mediꝰ vt deꝰ sit. ꝓpter naturam diuinitatis. ⁊ homo ꝓpter humanitatis naturā. quo modo in eo humana reconciliantur diuinis. nam ipse veniens ꝓius in se humana sociauit diuinis per vtriusq̄ nature coniunctōem in vna persona. dein de omnes fideles per moꝛtē reconciliauit deo. dum sanati sunt ab impietate quicūq̄ humilitatem xp̄i credendo dilexerunt. ⁊ diligendo imitati sunt.

¶ Summatim intelligentie p̄missa ꝑstringit.

Ecce hic aliquate

nus insinuatur quare christus solꝰ dicitur mediatoꝛ dei ⁊ hominū. ⁊ ꝑm quā naturaꝫ mediet sc̄z humanā. ⁊ cui mediet sc̄z deo trinitati. trinitati enīz nos reconciliauit per moꝛtem. per quā etiā nos redemit a seruitute dyaboli. Maꝫ vt ꝑ petrus ait. non coꝛruptibilibus auro vel argento redempti sumus. sed p̄cioso sanguine agni immaculati.

¶ Distinctio. xx.

¶ Oꝛ alio modo potuit liberare ⁊ q̄re potius isto.

Si vero quitur vtrꝫ alio modo posset deus hoīem liberare q̄ꝫ per moꝛtem cristi. dicimus ⁊ alium modum fuisse possibilem deo cuius potestati cuncta subiacent. sed nostre miserie sanandum cōuenientioꝛem modum alium non fuisse. nec esse opoꝛtuisse. Quid enim mētes nostras tantum erigit ⁊ ab immoꝛtalitatis desperatione liberat. q̄ꝫ ꝙ tanti nos fecit deus vt dei filius immutabiliter bonus in se manens quod erat ⁊ a nobis accipiens quod nō erat. dignatus est nostrum inire consoꝛtium. vt mala nostra moꝛiendo perferret. Est ⁊ alia ratio quare isto potius modo q̄ꝫ alio liberare voluit. quia sic iusticia superatur dyabolus. non poten-

ria. ⁊ quomō id factuʒ sit explicabo vt potero. quadam iustitia dei in potestatem dyaboli traditum est genus humanum. peccato primi hominis in omnes originaliter transeunte. ⁊ illius debito omnes obligante. vnde omnes homines ab origine sunt sub principe dyabolo. Vnde apostolus. Eramus natura filii ire. natura scʒ vt est deprauata peccato. non vt est recta creata ab initio. Modus autem ille quo traditus est homo in dyaboli potestatē. nō ita debet intelligi tanqʒ deus hoc fecerit aut fieri iusserit. sed q̄ tm̄ permiserit iuste tamen illo deferente peccantē peccati auctor ilico inuasit. non tamen deus continuit in ira sua miserationes suas. nec hominē a lege sue potestatis amisit. cum in dyaboli potestate esse p̄misit. qz nec dyabolus a potestate dei est alienus. sicut nec a bonitate. nam q̄licunqʒ vita dyabolus vel homo non subsisteret nisi per eū qui viuificat omnia. Nō ergo deus hominē deseruit vt non se illi exhiberet deum. sed inter mala penalia etiam malis multa p̄stitit bona. Et tandē hominē quem cōmissio peccatoꝝ dyabolo subdidit remissio pcōrum per sanguinem x̄pi data a dyabolo eruit. vt sic iusticia vinceret dyabolus non potentia

¶ Qua iusticia sit victus dyabolus.

Bz qua iusticia. ie

su x̄pi. ⁊ quomō victus est ea. quia i eo nihil dignum morte inueniens. occidit eum tamē. ⁊ vtiqʒ iustum est vt debitores quos tenebat liberi dimittātur in eum credētes quem sine vllo debito occidit. ideo autē potentia vincere noluit. quia dyabolus vitio peruersitatis sue amator est potentie. ⁊ desertor oppugnatorqʒ iusticie. in quo hoīes eū imitantur qui neglecta vel etiā perosa iusticia potentie magis student eiusqʒ adeptione letātur vel cupiditate inflāmantur. Ideoqʒ placuit deo vt nō potentia. sed iusticia vincēs hominē eriperet. In quo homo eum imitari disceret. post vero in resurrectōne securus ē potentia. quia reuixit mortuus nunqʒ postea moriturus. Sed nōne iure eq̄lissimo vinceretur dyabolus si potentia tm̄ x̄pus cum illo agere voluisset. vtiqʒ sed postposuit x̄pus quod potuit vt p̄ius ageret quod oportuit. iusticia ergo humilitatis hominē liberauit quem sola potentia equissime liberare potuit

¶ De causa inter deum ⁊ hominē et dyabolum.

Bi eniʒ tres illi in

causam venirent. s. deus. hō. ⁊ dyabolus. dyabolus ⁊ homo quid aduersus deū dicerent nō haberent. dyabol⁹ enī de iniuria dei conuinceret. qz seruū ei⁹ scʒ hoiem ⁊ fraudulēter abduxit. ⁊ violenter tenuit. homo etiā iniuriosus deo conuinceret. quia p̄cepta eius cōtēpsit ⁊ se alieno domino mācipauit. de hoc nemo iniuria etiam conuinceretur dyabolus. quia illum ⁊ p̄ius fallaci p̄missione decepit. ⁊ post mala inferendo lesit. iniuste igitur dyabolus quātū ad se hominem tenebat. sed homo iuste tenebatur. quia dyabolus nunquā meruit potestatem habere super hominem. sed homo meruit per culpā pati dyaboli tirānidem. si igitur deus q̄ vtriqʒ p̄erat potentia hominē liberare vellet. sola iussionis virtute hominem poterat rectissime liberare. sed ob causam p̄missam iusticia humilitatis vti voluit. qui dum in carne mortali crucifixus est iustificati sumus id est p̄ remissionem pcōrum eruti de potestate dyaboli. ⁊ ita a christo iusticia dyabolus victus est. nō potentia. quomodo autē in eius sanguine nobis peccata sunt dimissa sup̄ expositum est

¶ De traditione christi: que dicāt facta a patre a filio. a iuda ⁊ iudeis.

Christus ergo est

sacerdos idemqz hostia ⁊ preciuz nostre reconciliatois. qui se in ara crucis non dyabolo. sed deo trinitati obtulit pro omnibus quātum ad precij sufficientiam. sed pro electis tātū quātum ad sufficientiā. qz predestinatis tm̄ salutem effecit. de quo etiā legitur qꝓ sit traditus a patre ⁊ qꝓ seipsum tradidit ⁊ qꝓ iudas tradidit eum ⁊ iudei. Ipse se tradidit. quia sponte ad passionē accessit. ⁊ pater eum tradidit. quia voluntate patris imo totius trinitatis passus est. Judas tradidit prodendo ⁊ iudei instigando. Et fuit actus iude ⁊ iudeoꝝ malus. ⁊ actus xp̄i vel patris bonus. opus xp̄i ⁊ patris bonū. quia bōa patris ⁊ filij volūtas. ⁊ malū fuit opꝰ iude ⁊ iudeoꝝ. quia mala fuit intentio diuersa fuerūt ibi facta siue opera id ē diuersi actus. ⁊ vna res siue factum. s. passio ipsa. idō doctores aliquādo vniunt in facto illo patrem. filium. iudam ⁊ indeos. aliquādo diuisungunt Respicientes em̄ ad passionem vnū opus illarum dicunt. attendētes intentōes ⁊ actus. facta diuersa discernūt. Ūñ augustinꝰ. facta est inquit a patre traditō facta traditio a filio. facta est traditō a iuda. vna res facta est. Quid ergo diuersum inter eos. quia hoc fecit pat̄ et filius in charitate ⁊ ex charitate. Judas vero in proditōe. Videtis qz non quid faciat homo. sed qua voluntate ꝑsiderādum est. in eodem facto inuenimus deum quo iudaz. deū benedicim⁹ iudam detestamur. qz cogitauit de⁹ salutem nostram. iudas cogitauit preciū quo vendidit dominū. filius preciū quod dedit pro nobis. diuersa ergo intentio diuersa facta facit. cum tamen sit vna res ex diuersis. Ecce dicit vnaz rem ibi fuisse ⁊ diuersa facta. qa ibi vna fuit passio. sed diuersi actus. ⁊ actus quidem iude ac iudeoꝝ malis q⁹ bus operati sunt xp̄i passionez. que bonum est ⁊ opus dei est.

¶ Qz christi passio dicitur opꝰ dei ⁊ iudeorum. ⁊ quomodo.

Passio ergo cristi ⁊ opus iudeoꝝ dicitur. qz ex actib⁹ eorum prouenit. ⁊ opus dei. quia eo auctore id est eo volēte fuit. Unde Augustī. Nemo aufert animā xp̄i ab eo. quia potestatē habet ponendi eā ⁊ sumendi. ecce habes auctorē operis ponat animā. ecce habes opus auctorē ⁊ vt generaliter concludam. quotiens i carne xp̄s aliquid patitur opus auctorē est. quia em̄ sua voluntate non alio cogente perpetitur ipse auctor est opis.

¶ Si iudei ibi operati sunt bonuz.

Cum autez passio christi opus dei sit. ⁊ ideo bonū est eā demqz operati sunt iudas ⁊ iudei. queritur an concedēdū sit eos operos ibi esse bonū. Hic distinguenduz est. pōt em̄ dici qꝓ operati sunt bonū. quia ex actibus eoꝝ prouenit bonum id est passio xp̄i. ⁊ iteꝝ qꝓ operati non sint bonū sed malum. quia actio eorum non fuit bona. sed mala

¶ Distinctio. xxi.

¶ Si in xp̄o diuisio fuit in morte anime vel carnis a verbo.

Post predicta ꝑsiderāduz est vtꝝ in morte a verbo sit separata aīa vel caro. Quidā putauerūt carnē sicut ab aīa ita a diuinitate in morte fuisse diuisā. si ei inquntaīa media diuīnitas carnē sibi vniuit sic̄ supꝰ ꝓtactū est. g̃ qñ diuisa est caro ab aīa. diuisa est cc̄ a diuīnitate. qz ñ potuit ab aīa seiungi ꝑ quā verbo erat vnita qn a verbo diuideret. fuit āt diuisa i morte ab aīa. alioquin vera mors ibi nō fuisset. qz vt ait Aug⁹. Mors quam timent homies separatō est aīme a carne. mors āt quā ñ timent separatō est aīe a deo. vtraqz deo dyaboli suasiōib⁹ hoī ꝓpinata é. si g̃ in xp̄o hoīe ꝛa mors fuit diuisa est ibi aīa. ac ꝑ hoc diuīt as a car-

ne. Huic sue probabilitati addūt auto
ritatis testimoniū Ambrosius enī tra
ctans de xpi derelictione. qui i cruce vo
ce magna damās dixit. Deus deus me?
quare me dereliquisti. ait. clamat ho
mo separatione diuinitatis moriturꝰ.
nam cum diuinitas mortis verbi libe
ra sit. vtiqꝫ ibi mors esse non poterat.
nisi vita discederet. quia vita diuinitas
est. Hic videtur tradi qꝫ diuinitas se
parata sit in morte ab homine. que nisi
discessisset. homo ille mori non possꝫ
Quod illi ad carnem referunt quā di
cunt a deo separatā Quibus respondē
mus illam separatōem sic esse accipiē
dam sicut intelligitur derelictio que illi
verbis significatur. vt quid me dereli
quisti. quomō igitur erat derelictus a
patre cum in cruce se derelictum dama
bat. non recesserat deus ab homine. ita
qꝫ esset soluta vnio dei ⁊ hominis. alio
quin fuit quoddā tempus quādo xps
adhuc viuus homo erat ⁊ non deus.
quia adhuc viuus se derelictū dama
bat. non derelinquēdum. si ergo illa de
relictio vnionis intelligatur solutio. ā
te facta fuit solutio dei ⁊ hominis q̄ꝫ xps
mortuus esset. sed quis hoc dicet. fa
teamur igitur deum quodāmodo illū
hominē in morte deseruisse. quia pote
stati psequētium eum exposuit ad tem
pus. non suam potentiam exercendo il
lum defendit vt non moreret. separa
uit se diuinitas. qz subtraxit protectio
nem. sed ñ soluit vnionē. separauit se
foris vt non adesset ad defensionē. sed
non intus defuit ad vnionē. si non ibi
cohibuisset potētiam. sed exercuisset. ñ
moreretur xps. mortuus est xps diui
nitate recedere. i. effectum potentie in
defendendo non exhibente. hic est hir
cus apopōpeus id est emissarius qui
altero hirco immaculato in solitudinē
mittebatur. vt legitur in leuitico. Hir
ci enī duo humanitas ⁊ diuitas chri
sti intelligūtur. humanitate igit̄ immo
lata. diuinitas in solitudinē abijt. i. i ce
lum. Unde Esitius sup leuiticū in so
litudinem. i. in celum tempore passio
nis diuinitas abijsse dicat̄. non locum
mutans. sed quodāmodo virtutē co
hibens vt possent impij cōsūmare pas
sionem. Abijt ergo. i. virtutē cohibu
it. ⁊ portauit iniquitates nostras. non
vt haberet. sed vt cōsumeret. deus enī
ignis cōsumens est. Ex his satis ostē
ditur premissa verba Ambro. sic eē ac
cipienda vt ꝓdiximus.

¶ Aliam inducūt auctoritatē.

Alii quoqz auctori
tati innitūtur qui asserunt diuinitatez
in morte recessisse ab homine ꝑm car
nem. Ait enī athanasius. Maledict?
qui totū hominē quem assumpsit dei fi
lius. denuo assumptū vel liberatū ter
cia die a mortuis resurrexisse non cōfi
tetur. fiat fiat. Si inquiūt denuo assūp
tus est homo in resurrectione quē as
sumpserat in incarnatōe. deposuit ergo
eum in morte. separata ergo fuit diui
nitas in morte ab humanitate. Quib
respondemus. qꝫ si his verbis assump
tio talis intelligatur que fit ꝑm vnio
nem. non carnē tm̄. sed totum hominē
id est animā ⁊ carnem. denuo sibi vni
uit in resurrectōne. quia non simplicit̄
hominē assumptū dicit totum igit̄ ho
minē in morte deposuit id est animā ⁊
carnem. Sed quis nisi hostis veritat̄
dicat animā a verbo depositaz. ⁊ tamē
nisi hoc fateantur qꝫ totus hō sit assūp
tus. nō pro eis facit illa auctoritas q̄
totū dicit assumptū. Sciendū est igit̄
athanasium id dixisse cōtra illoz̄ perfi
diā qui resurrectōez xpi negabant. pu
tantes morte deineri illū q̄ sol? inter
mortuos liber est. ideo illū maledicit
qui non cōfiteretur totū hominē denuo
assumptū resurrexisse. i. xpm animam
corpi denuo cōiunxisse. ⁊ in illis duo
bus denuo coniunctis in resurrectōe de
re ꝑm hominē vixisse. sicut añ mortē.
Nam in morte separata est anima a

carne. vnde vere dicitur xpūs mortuꝰ sed neutrū separatuꝫ est a verbo dei.

¶ Astruit carnem a verbo i morte separaram non esse.

Sicut augustinus super Johānē docet tractās illud dei verbū. ego pono aiam meam et iterū sumā eam. nemo tollit eā a me. sed pono eā a meipso. potestatē habeo ponē di eā ⁊ iterū sumendi eam. hic aiaꝫ dicit emissam a quo emissa ē. a seipsa nō est emissa. qz seipsam non posuit. nec verbum animam posuit vel carnē. Caro eñ aiam posuit. sed ptāte in se manentis deitatis. potentia ergo deitatis aīa dimissa est a carne. sed neutruꝫ a verbo dei. Unde Aug̃. verbū exquo suscepit hominem. i. carnē ⁊ aiam. nunq̄ depposuit aiam. vt eēt aīa a verbo sepata. ꝫ caro posuit aiam quādo expirauit qua recedēte surrexit. mors ergo ad tempꝰ carnē et aiam sepauit. sed neutrū a verbo dei. Caro igit̄ ponit et sumit aīam. non ptāte sua. sed ptāte inhabitantis carnē deitatis. hic euidenter traditur nec aiam nec carnem a verbo dei i morte dimisam. vt aliquo modo soluta fuerit vnio. vnde Augu. contra felicianū absit vt sic christus senserit mortez vt q̄tum in se est vita vitam pdidit. si eī hoc ita esset vite fons aruisset. sensit igitur mortem participatione hūani affectus quem sponte suscepat. non nature sue pdidit potentiā p quam cūcta viuificat. sic in sepulchro carnē suā cōmoriendo non deseruit. sicut in vtero virginis connascendo formauit. Mortuꝰ est ergo non discedēte vita. sicut passꝰ est non peunte potentia. Nemo tollit aiam eius ab eo qui ptātem habet ponendi et sumēdi. Ecce ⁊ hic habes christum non deseruisse carnem in morte. et vitam non discessisse a mortuo ⁊ p sponte tradidit spīm. non alius extersit. Unde Ambro. Emisit xpūs spīm. et tamen q̄si arbiter eruendi suspēdēdiq̄ corporis emisit spīm non amisit. pendebat in cruce ⁊ omnia commouebat. ꝫ vnde emisit. ex carne quo emisit ad patrem.

¶ Qua ratione dicitur christus mortuus et passus.

Recedēte vero aīa mortua ē caro xpi. et qz caro mortua est mortuus ē christus. Sicut eñ mortuus dicitur deꝰ. quando mortuus est homo. ita mortuus dicitur homo quando mortua ē caro. Separatio anime mors carnis fuit ꝓpter carnem ergo vnitam verbo que mortua est dicitur deus mortuus. et ꝓpter carnem et animā que vtraq̄ dolorem sensit dicitur deus passus cū diuinitas omnis doloris exors existeret Unde Augu. Verbum caro factum est. vt per carnem panis celestis ad infantes transiret. ⁊ ꝫm hoc ipsum verbum crucifixum est sed non est mutatum in hominem. homo in illo mutatus est. vt melior fieret q̄z erat. p id ergo q̄ homo erat mortuus est deus. ⁊ per id quod deus erat homo excitatus est et resurrexit. quicquid passus est homo non potest dici non passus deus. quia deꝰ erat homo. quomodo potest dicere non esse passum iniuriam si vestis tua conscindatur. q̄uis vestis tua non sis tu. Multomagis ergo quicq̄d patitur caro vnita verbo debet dici pati deus. licet verbū nec mori nec corrūpi nec mutari potuerit. sed quicq̄d horum passus est in carne passus est. de hoc etiam Ambrosius in iij. li. de spiritusc̄o ait. quos verbi caro patiebatur manēs in carne verbū in se pro corpis assumptione referebat. vt pati diceret̄ qz caro patiebatur sicut scriptum est. christo in carne passo. hic docetur qua ratione deus vel dei filius passus vel mortuus dicitur non quia mortem sensit inquātū deus ē. sed qz caro ei vnita mortua est. ꝫm quam rōnem dicat Augu. si quis dixerit atq̄ crediderit si

lium dei deum passum. anathema sit. cuius dicti cāz ex qua intelligentia sume dā est aperiens in eodem subdit. si qs dixerit q dolorē in passiōe sentiebat filius dei deus. t non caro tm̄ cū aia quā sibi accepat anathema sit. Sane igitur dici pōt q mortuꝰ est deus t non mortuus. passus est dei filius t non passus passa est tercia psona et non passa. crucifixum ē verbuz t non crucifixum ꝑm alterā naturā passus est. ꝑm alterā impassibilis. Unde Ambro. generalis ē ista fides. qz xpūs dei filius t natus ex virgine. quē quasi gigantē ꝑphera describit eo q bifozmis gemineqz nature vnus sit. consoz diuinitatis t cozpis. Idem ergo patiebatur t nō patiebaꝫ mouebatur t non mouebaꝫ. sepeliebaꝫ et non sepeliebaꝫ. resurgebat t non resurgebat. resurgebat ꝑm carnē q̄ mortua fuerat. non ꝑm verbū qđ apud deum semp manebat.

Distinctio. xxij.

Si xpūs in morte fuit homo

Hic queritur vtrum i illo triduo mortis xpūs fuerit homo. Qz nō videtur quibusdā. qz mortuus erat. t homo mortuus nō est hō. Addūt etiā si tūc erat homo. vel mortalis. vel imortalis. sed mortal' non. qz mortuus. nec immortal'. qz tm̄ post resurrectionē. ergo nō erat hō. Quibꝰ rñdem⁹. qz licz hō mortuus fuerit. erat tm̄ in morte deus hō. nec mortalis quidē. nec imortalis. t tū vere erat hō. Ille em̄ t hmōi argutie in creaturis locū hñt. sed fidei sacramentū a philosophicis argumētis est liberū. Unde Ambro. aufer argumenta vbi fides queritur. in ipsis ginnasijs suis iā dyalectica taceat. piscatoribꝰ creditur. non dyalecticis. dicam⁹ ergo in morte xpi deū vere fuisse hoiem et tm̄ mortuū t hoiem quidē. nec mortalez nec immortalem. qz vnitus erat aie. t carni seiunctis. alia em̄ rōne dicitur deus homo. vel hō deus qz Martinus vel Johannes. homo em̄ dicat̄ de⁹. t econuerso. ꝓpter susceptionē hois id est aie t carnis Un̄ Aug. tal' erat illa susceptio q̄ deū hoiem faceret. t hominē deū. Luz ergo illa susceptio per mortē non defecerit. sed de⁹ hoi. t hō deo. sicut ante vnitus erat vere. t tunc deus erat homo. t econuerso. qz vnitus aie t carni. et homo mortuus erat qz aia a carne diuisa erat. ꝓpter separationē aie a carne homo mortuus. ꝑ ꝓpter vtriusqz secum vnionē homo. Illō aūt sic erat hō. vt ex aia t carne simul iunctis subsisteret. Ex qua rōne dicitur aliqs alicꝰ hō. t ipe forte añ mortē hoc etiā modo erat homo. t post resurrectionē fuit. In morte vo erat hō tm̄ ꝓpter aie t carnis secū vnionem. t mortuus ꝓpter inter illa duo diuisionē.

Si xpūs in morte erat hō alicubi t si vbicunqz est homo sit.

Hic queritꝝ si christus i morte alicubi erat hō. t si vbicūqz est homo sit. Ad quod dicimus. qz non vbicūqz erat hō erat. nec mō vbicunqz ē. hō est. qz vbiqz est ꝑm deitatē. nec vbiqz hō qz non vbiqz hoi vnit⁹. ꝑ vbicūqz ē ꝑm hoiem ibi hō ē. ꝓpe aūt mortē. t vbiqz erat ꝑm deū. t in sepulchro ꝑm hoiez. t i inferno ꝑm aiam in sepulchro ꝑm carnem. in sepulchro ergo erat hō qz hūanitati erat vnitus etiam si non toti. qz carni tm̄. t in inferno erat qz hūanitati iunctus. sed nō toti qz aie tm̄. sed in inferno aie tm̄. et in sepulchro carni tm̄ vnitus erat. q̄ nec i inferno vnitus erat aie t carni. nec i sepulchro. quō ergo hic vel ibi hō ee dicitur. que est rō dicti. qz vna eadenqz vnione vnitus erat aie in iferno. t carni in sepulchro. t sic erat illis duobus tūc separatis vnitus. sicut añ separationē. i. ante mortē. Ad hoc aūt opponit si xpūs aiam tm̄. vel carnē tm̄ assumpsisset. non fuisset verus homo. sed ꝓp

vtriusq3 assumptiõem vērus homo fuit. sic ergo vbi carnẽ et aiam sibi vnitã non habebat verus homo ibi non existebat. sed tẽpe mortis nusq3 illa duo vnita habebat. q2 nec in sepulchro. nec in inferno. nec alibi. nusq3 erat ergo hõ ¶ Ad quod dicimus. q2 xpũs vtiq3 verus homo non fuisset. si carnem et aiaz non assumpsisset. sed tamen exq̃ assũpsit neutrũ deposuit. ꝟ cũ vtroq3 candẽ vnionem indesinenter tenuit quã assumendo contraxit. nõ non congrue vbicunq3 anime vel carni vel vtriq3 vnitus est ibi homo esse dicitur q2 ibi humanatus est. ergo ⁊ in sepulchro erat homo. ⁊ in inferno erat hõ. q2 in vtroq3 humanatus erat xpũs. ⁊ vnã cantẽq3 cũ anima ⁊ carne licet separatis bẽbat vnionem. ⁊ vno eodemq3 tempore in sepulchro iacuit xpũs. ⁊ ad infernum descendit. sed in sepulchro iacuit ꝟm solam carnem. et in infernum descendit ꝟm solam animaz ¶ Unde beatus Augusti. quis non est derelictus. in inferno. xpũs. sed in aia fuit ibi sola. quis iacuit in sepulchro. xpũs. sed ī carne sola. q2 in his singulis xpũs est christum in oĩbus ⁊ singulis confitemur. ¶ Ex his euidenter ostẽditur q̃ carni iacenti in sepulchro vnitus erat xpũs sicut anime in inferno. ¶ Alioquin si carni mortue non eẽt vnitus. non in ea diceret̃ iacuisse in sepulchro. anima igit̃ ad infernũ descẽdit. caro ī sepulchro iacuit. sapientia cum vtroq3 pmansit. q̃ in inferno posita. vt ait ¶ Ambro. lumẽ vite fundebat eterne. radiabat illic lux vera sapie. illũiabat ifernũ ꝟ i iferno ñ claudebatur. quis eñ locus est sapientie. de qua scriptum est. nescit hõ vias eius. nec inuenta est inter homines. re qua abyssus dicit. non est in me. mare dicit. nõ ẽ mecũ. ergo nec ī tpe nec i loco sapia est. cui nec mors tribuenda ẽ. in ligno eñ caro. non illa opatrix omnium sõa diuina pendebat. ¶ Confitemur tamen christum pependisse in ligno. ⁊ iacuisse in sepulchro. sed in carne. et fuisse in inferno. sed in anima sola.

¶ Q2 xpõs vbiq3 totꝰ est. ꝟ non totũ vt totus est homo vel ꝺeus. ꝟ nõ totũ.

Et vtiq3 totꝰ eodẽ tpe erat in inferno. totus in celo totus vbiq3. psona eñ illa eterna non maior erat. vbi carnem et aiam simul vnitaz sibi habebat. q̃ vbi alterũ tantuz. nec maior erat vbi vtrũq3 simℓ. vel alterũ tantum vnitum habebat. q̃ vbi erat neutrũ habens vnituz. totus ergo christus pfectus vbiq3 erat. ¶ Ñ ¶ Au. nonne dimisit pr̃em xpũs cum venit in virginem. vbiq3 totus. vbiq3 pfectus. vno igitur et eodem tpe totus erat in inferno. totus in celo. erat apud inferos resurrectio mortuoꝝ. erat sup celos vita viuentium. vere mortuus. vere viuus in quo et mortẽ susceptio mortalitatis excepit. ⁊ vitam diuinitas non pdidit. ¶ Mortẽ igitur ꝺi filius. ⁊ in aia non pertulit. et in maiestate non sensit. sed tamen ptiçatione infirmitatis rex glorie crucifixus est. ¶ Ex his apparet q̃ xpc eodẽ tpe totus erat in sepulchro. totꝰ in inferno. totus vbiq3. sicut ⁊ modo totus est vbicunq3 est. sed non totuz. nec in sepulchro. nec in inferno totuz erat. etsi totus. sicut xpũs totus est ꝺeꝰ. totus homo. sed non totum. q2 non solũ est ꝺeus vel homo. sed ꝺeus et homo est. totũ eñ ad naturã refertur. totus aũt ad ypostasim. sicut aliud et aliquid ad naturã. alius vero⁊ aliqs ad psonã referunt̃. vnde ¶ Johannes. totus xpõs deus pfectus est. non aũt totũ deus ẽ non eñ solum deus est. sed ⁊ hõ ⁊ totus homo pfectus. non autẽ totũ hõ. non solum eñ hõ. sed et ꝺeus. totũ eñ nature repzesentatiuũ ẽ totus aũt ypostaseos. sicut aliud quidẽ est nature. alius aũt ypostaseos. sic⁊ hmõi.

¶ Si ea q̃ dicunt̃ de ꝺeo vℓ de filio ꝺi possint dici de illo homine. vel de filio hominis.

Dolz etiam queri si con/ gruenter dici possit filius hois. vel ille hō descēdisse de celo. vel vbiqz esse. sicut dr filꝰ dei vel deus de celo venisse. ⁊ vbiqz esse. Ad quod dicimus si ad vnitatē psone referat dicti intelligētia. sane dici pōt. si vero ad distinctionē naturaꝝ. nulla/ tenus concedenduz est. Unde Aug̃. vna est psona xp̃us deus et hō. Ideo dicit. nemo ascendit in celū nisi qui de scendit de celo ⁊c. Si ergo attendas distinctionē substantiarū filius dei de scendit. ⁊ filius hois crucifixus ē. Si ve ro vnitatē psone. ⁊ filius hois descen dit. ⁊ filius dei crucifixus est. propter hanc vnitatē psone non solū filiꝰ hois descendisse de celo. sed etiā dixit esse in celo. cū loqueret in terra. propt hanc eandē dr deus glorie crucifixus. qui tñ ex forma serui tñ crucifixꝰ ē. non ꝑm hoc qd de glorie ē. sed ꝑm qd glorificat su/ os. et tamen dr deus glorie crucifixus recte quidē. non ex virtute divinitatis. sed ex infirmitate carnis. Quid ergo, ꝓpter quid ⁊ quid ꝑm qd dicat deus. prudēs et diligens ⁊ piꝰ lector intelligat. Hec de corrigia calciamēti dicta sufficiant. ne ossa regis ydumee consumant vsqz in cinerem.

¶ Distinctio. xxiij

Si xp̃us habuit fidē spem vt charitatē.

Quum vero su/ pra phibitū sit xp̃m plenuz gr̃a fuisse. non est supuacu/ um inquirere vtrū fidē ⁊ spem sicut cha ritatē habuerit. Si em̃ his caruit. non videt plenitudinem gratiaꝝ habuisse vt autem hec q̃stio valeat apti⁹ expli cari. de his singulis aliqua in mediū ꝓ/ ferenda sunt. et primū de fide. ꝑm mē suram cui⁹ precipit apostolus vnicui/ qz sapere.

¶ Quid sit fides.

Fides ē virt⁹ qua creduntur que non videntur. quod tñ non de oib⁹ que non videntur accipien dum est. sed de his tñ que credere. vt ait Augu. ad religionem pinet. multa em̃ sunt que si xp̃ianus ignoret. nihil metuēdū est. qr nō iō a religiōe deuiat

¶ Quot modis dicitur fides

Accipit aūt fides trib⁹ modis. s. ꝓ eo quod credit. ⁊ est virtus. et ꝓ eo quo credit. ⁊ nō ē vir/ tus. et ꝓ eo qd credit qd aliud ē ab eo quo creditur. vñ Aug̃. inquit aliud sunt ea que credūtur. aliud fides q̃ cre/ duntur. illa em̃ in rebꝰ sunt que vel eē vel fuisse vel futura esse dicunt. hec aūt in aīo credentis est ei tñ conspicua cu/ ius est. ⁊ tñ noie fidei censet vtrūqz ⁊ illud. s. quod credit. ⁊ id quo credit. id quod credit dicit fides. sicut ibi. hec est fides catholica quā nisi quisqz fideliter firmi. ⁊c. saluus eē nō poterit. fides aūt qua creditur. si cū charitate sit virtus ē qr charitas vt ait Ambro. mater est omniū vtutū que oēs informat. sine q̃ nulla vera virtus est. fides ergo opans ꝓ dilectionem virt⁹ est q̃ nō visa cre/ duntur hec est fudamentū qd mutari non potest. vt ait aplus. que posita in fundamento neminem pire sinit. vnde Augu. fundamentuz est xp̃us ihūs. i. xp̃i fides. s. q̃ ꝓ dilectionē operatur per quā xp̃us habitat in cordib⁹ q̃ neminē pire sinit. Alia vero non ē fundamen tū. fides em̃ sine dilectione inanis ē fi/ des cū dilectione xp̃iani est. alia demo/ nis est. nā ⁊ dēones credūt et cōtremi scūt. sed multū interest vtrū q̃s credit xp̃m vel xp̃o vel in xp̃m. Nam ipsū eē christū demones crediderūt. nec tñ in deū christū crediderūt.

¶ Quid sit credere deū vel deo vel i

Aliud est enim cre dere in deum. aliud credere deo. aliud credere deū. Credere deo est credere vera esse que loquit̃ qd ⁊ mali faciūt.

et nos credimus hoi sed non in hoiem Credere deū ē credere ꝙ ipe sit deus qđ etiā mali faciūt. Credere in deū ē credendo amare. credēdo in eū ire. credendo ei adhærere. ⁊ eius membris incorpari. ꝑ hanc fidē iustificat impi⁹ vt deinde ipsa fides incipiat ꝑ dilectionē opari Ea eī sola bona opa dicēda st que fiūt ꝑ dilectionē dei. Ipsa eī dilectio opus fidei dicit. fides igit quaz dēones ⁊ falsi xpiani habēt ālitas mētis est sed informis. qz sine charitate. nam ⁊ malos fidē hēre cū tī charitate careant apostolus oīdit dicēs. si habuero oem fidē. charitatē aūt non habuero ⁊c. que fides etiā donū dei dici pōt. qz ⁊ in mal' quedā dei dona sūt Aug. in li. de predestinatiōe scōz. credere ipm nihil aliud est ꝙz cū assensiōe credere vel cogitare.

¶ An illa informis ālitas mentē q̄ in malo xpiano ē fiat virt⁹ cū sit bon⁹

Si vero queri vtrū illa informis ālitas qua malus xpianus vniuersa credit q̄ bonus xpianus. acceden te charitate remaneat ⁊ fiat virtus. an ipsa eliminet. ⁊ alia ālitas succedat q̄ virtus sit. vtrūlibet sine piculo dici pōt mihi tī videt ꝙ qualitas illa q̄ prius erat remaneat et accessu charitat⁹ virtus fiat.

¶ Ex quo sensu dicat vna fides.

Cūqz diuersis mōis dicatur fides fatendū est tī vnā esse fidē. vt ait apl's. vnus dīs vna fides. siue eī accipiatur fides pro eo qđ credit. siue pro eo q̄ credit. recte dr vna fides si pro eo qđ creditur accipiatur Ex hac intelligētia dr vna fides. qz idē iubemur credere qz vnū idenꝙ ē qđ credit a cūctis fidelibus. vñ fides catholica dr. i. vniuersalis. si vero accipit fides p eo quo creditur. ea rōne dicit vna esse fides. nō qz sit vna numero in oībus. sed genere. i. similitudine. vnde Augu. Fides quā qui habent fideles vocantur. et qui nō habent infideles. cōmunis est oīb⁹ fidelib⁹. sicut pluribus hominibus facies cōmunis esse dr. cū tamē singuli suas habeant. non eī fides numero ē vna sed genere. que cū sit in vno ⁊ in alijs est non ipsa. sed silis. et propter similitudinem magis vnaz dicimus esse ꝙz multas sicut idē volentium dicitur voluntas vna cum tamen cuiꝙ sit sua voluntas. ⁊ duoꝝ silī mō dr facies vna

¶ Dr fides est de his que non videnē ꝓprie que tī videtur ab eo in q̄ est.

Notandū quoqz est ꝙ fides ꝓprie de non apparentib⁹ tī est. Unde Grego. apparentia non habent fidem. sed agnitionem. Idē cū paulus dicat. fides est substantia rerū sperandaz. argumentū non apparentiuz. hoc veraciter dicitur credi qđ non valet videri pōt. Thomas aliud vidit ⁊ aliud credidit. hoiem vidit et deum cōfessus est dicens. deus meus ⁊ dīs meus. De hoc etiā Aug. ait fidē ipsā videt q̄sꝙz in corde suo esse si credit. vel non esse si non credit. non sicut corpora que videmus oculis corpis. ⁊ p ipsoꝝ imagines quas memorie tenemus etiā absentia cogitamus. nec sicut ea que non vidimus. et ex his que vidimus cogitationem vtcūqz formamus ⁊ memorie commendamus. nec sicut hoiem cuius aiam etsi non videamus ex nostra conicimus. ⁊ ex motib⁹ corpis hominē sicut videndo didicimus intuemur etiam cogitando. non sic videtur fides in corde in quo est ab eo cuius est. sed eam tenet certissima scientia cum igitur ideo credere iubeamus. quia id qđ credere iubere videmur non possumus ipsam tamen fidem qđ est in nobis videmus in nobis. qz ⁊ rerū absentium presens est fides ⁊ rerū que foris sunt intus est fides ⁊ rerum que non videtur videtur fides. ⁊ ipsa temporaliter

fit in cordibꝫ hoīz. etsi et fidelibꝫ infideles fiunt perit ab eis. His verbis euidenter traditur fidez ipam in corde hominis ab ipso homine videri non corporaliter. nō imagīarie. sed intellectualiter et ipsam tamen absentiū. ⁊ eoꝝ q̄ non videntur esse. vt ēm Augu. alibi ait. Credimus vt cognoscamus. nō cognoscimus. vt credamus. Quid est ēm fides nisi credere quod nō vides. fides ergo est quod non vides credere. veritas quod credidisti videre. vñ recte fides dicitur argumentum vel coniectio rerum non apparentium. qz si fides est ex eo conicitur. ⁊ probatur aliqua esse non apparentia. qz si quis de eis dubitet p fidem probaf. cū fides non sit nisi de non apparentibus.

¶ Descriptio fidei.

Sit enim apostol⁹ fides est substantia rerum sperandarum argumentum vel coniectio non apparentium. qz per fidem subsistunt in nobis etiam modo speranda ⁊ subsistent in futuro per experientiā ⁊ in ipsa est probatio et coniectio non apparentium. qz si quis de eis dubitet per fidem probantur vt adhuc probatur futura resurrectō quia ita crediderūt patriarche ⁊ sancti alij. vel probatio est ⁊ certitudo q̄ sint aliqua non apparentia vt supra dictum est. proprie autem fides dicitur substātia rerum sperandarum. quia sperandis substat. et quia fundamētum est bonorum quod nemo mutare potest.

¶ Si illa descriptio spei conueniat.

Si vero queriť an hec descriptio spei cōueniat. sane cōcedi pōt vtrūlibet si aūt dicatur conuenire. sunt ⁊ alia plura quibus differūt fides et spes. ſ ñ improbe dici pōt soli fidei cōuenire. non spei. qz fides sola fundamentū dicit. nō qz fides virtus possit eē sñ spe ⁊ charitate. vñ Au. fides operās p dilectionē vtiq̄. sñ spe nō potest esse nec amor sine spe. nec sine amore spes nec vtrunq̄ sine fide. ⁊ fides sine amore nihil prodest. Potest tñ credi aliquid qd̄ non sperat. nihil autē potest sperari quod non creditur. ideoq̄ credere quod ē actus fidei naturaliť p̄cedit sperare qd̄ est act⁹ spei. quia nisi aliquid credatur nō potest sperari. Creditur autē quod non speratur. inde est q̄ in scriptura plerūq̄ reperitur q̄ fides p̄cedit spem. ⁊ spes sequit fidem. non q̄ virtus fidei p̄cedat virtutē spei repore vel causa. sed quia actus fidei naturaliter p̄cedit actū spei. Quod etiā quidā cōcedunt de ipsa virtute fidei. vt naturaliter p̄cedat spē nō tpe. vnde ⁊ recte ea sola dicitur fundamentū omniū virtutum ⁊ bonoꝝ operꝝ. non autē fundamentū est charitas. quia non ipsa charitatis. sed charitas ipsius virtutis fidei causa est. Charitas ēm causa est et mater omniū virtutū. q̄ si desit frustra habentur cetera. si aūt assit habentť oīa Charitas ēm spūſſcūs est vt in supioribus pretactum est. ipsa est ergo causa oīm virtutū. non ipsius aliqua virtutum causa ē. qz oīa munera excellit. vñ Augusti. respice ad munera ecclesie. ⁊ vniuersis excellērius charitatis munꝰ cognosces. que vt oleū non pōt premi in vino. sed superexcellit vel superexilit. Non ergo eius causa vel fundamentum fides est Gregorius tamen super Ezechielꝫ dicit quia nisi prius fides teneatur nullatenus ad spūalem amorem attingitur. Non enim charitas fidem. sed fides charitatem precedit. qz nemo potest amare quod non credidit sicut nec sperare. sed hoc accipi potest dictum de fide. que virtus non est ipsa enim spem ⁊ charitatem frequenter precedit. vel de actu fidei. qz forte naturaliter actum charitatis precedit sicut actum spei. qd̄ verba p̄missa dilīgēter notata innuūt. et ea etiā que addit dicēs. nisi ea inqt q̄ audis credideris. ad amandū ea que audis nō inflā

maberis. que tñ de non visis est vt añ diximus. vnde Johannes crisostom? fides ī anima nostra facit subsistere ea que non videtur. de quib? ꝓprie fides ē de visis eñ non est fides sed agnitio.

¶ Distinctio. xxxij.

Quō intelligitur quod scriptuz est. cū factū fuerit credatis.

Hoc queritur si tñ fides de non visis est. quō veritas apls ait. Nūc dico vobis ꝓiusq3 fiat. vt cū factū fuerit credatis. vbi innui videtur ꝙ fides illis fuerit de fās ⁊ visis. sup quo Au. mouet questionem. ⁊ absoluit ita inq/ens. Quid sibi vult vt cum factum fuerit credatis. hec ē laus fidei. si quod creditur non videtur. Mā ⁊ Thomas cui dictum ē qz vidisti me credidisti. non ꝫ credidit quod vidit. Cernebat eñ ⁊ tā gebat carnem viuentem quaz viderat morientem. ⁊ credebat deum in carne ipsa latentem. Credebat ergo mente quod non videbat. per hoc quod sensibus corpis apparebat. si vero dicūt credi que videntur. sicut dicit vnusquisq3 oculis suis credidisse. non ipsa est q̄ in nobis edificatur fides. sed ex reb? que videntur agit̄ in nobis. vt ea credant̄ que non videntur. Ex his apte intelligitur ꝙ ꝓprie fides nō apparētiū ē. nec illa ē fides. qua in xp̄o edificamur qua dicimus vsitata loquutione nos ea credere que videmus. Vbi tñ dicit Augu. fidem esse de reb? pñtib?. qō erit in futuro cū per speciē deū pñtem cōtemplabimur. que tñ non ꝓprie dicit̄ fides sed veritas. Est inquit Aug̃. fides q̄ credūt̄ ea que non vident̄. sed tñ etiaz est rerū fides. qñ non verb? sed reb? ipsis ꝓsentib? credit̄. qō erit cū ꝑ speciē manifestā se ꝓtemplādā sās prebebit dei sapia. sed non ꝓprie hec dicit̄ fides. imo fidei merces. ad quā credēdo pueniet̄ vt ex fide verboz transeat iustus in fidē rerū. Si vero querit̄ vtrū petrus fidē passionis habuerit. cū hoiez xp̄m pati ocul' cernebat. dicim? eñ eū fidē passionis habuisse. non in eo ꝙ credebat hoiem pati. qz hoc videbat. sed ī eo ꝙ credebat deū esse q̄ patiebat̄. non eñ virtus fidei erat ꝙ credebat̄ homo pati ⁊ mori ꝙ iudeus cernēs credebat sed ꝙ credebat̄ deus esse q̄ patiebatur. Vnde Aug̃. sup illū locū psalm. Respondit ei in via virtutis su e. laus fidei est. non qz credidit hoiem illū mortuū qō ⁊ paganus credit. sed qz credit illū glorificatū et verū deū. Credit igitur fides deū mortuum. et glorificatum hominem. non igit̄ fuit ꝑ petro fides credere hoiem illum mori. qō oculis cernebat. sed credere deū esse q̄ moriebat̄. Nec nobis etiā fides in hoc meretur. ꝙ credimus hoiem illū mortuū. quod et iudeus credit. sed qz credim? hoiez deum mortuum esse.

¶ Si aliqua fauntur que creduntur.

Post hoc queri solet cuz fides sit de non apparentib? ⁊ non visis vtrū sit etiā de incognitis tñ. si eñ de incognitis tñ est. de his videtur tñ esse que ignorantur. Sed sciendū ē ꝙ cum visio alia sit interior. alia exterior. non est fides de subiectis exteriori visioni. est tamē de his que visu interiori vtcūq3 capiunt̄. ⁊ quedā vtiq3 hic sic capiūtur. vt intelligantur. etsi vt non in futuro. quedā añt non. qz cum fides sit ex auditu. non mō exteriori. sed interiori non pōt esse de eo quod omnino ignoratur que ipsa ad sensum corporis non ptinet. vnde Aug̃. tradit dicens q3uis ex auditu fides in nobis sit. non tamen ad eū sensum corporis pertinet. qui dicit̄ auditus. qz non est sonus. nec ad vllum sēsum corporis qñ corāis est res ista. non corpis. Quedā ergo fide creduntur q̄ intelliguntur naturali rōne. quedā vero que non intelligunt̄. vnde ꝓphēta. nisi crediderīs non intelliges

Quod Augu. apte distinguit. alia sūt inquit que nisi intelligamus non credimus. alia que nisi credamus non intelligimus. nemo tñ potest credere in deū nisi aliquid intelligat. cū fides sit ex auditu predicationis. Idem in li. de tri. Certa fides vtcūq; inchoat cognitionem Cognitio vero certa non perficit nisi per hāc vitam Ambro. q3 ait vbi fides non stat cognitio. vbi cognitio ē fides p̄cedit. Ex his apparet aliq̄ credi q̄ nō intelligūtur vel sciunt nisi p̄i? credant. Quedā vero intelligi aliqñ etiā anteq̄ credant nec tñ sic intelliguntur modo vt in futuro scientur. et nunc etiam per fidem qua mundātur corda amplius intelliguntur. quia nisi per fidez diligatur deus. non mundatur cor ad eum sciendum. vnde Augusti. quid est deum scire nisi mente eum conspicere firmeq̄ percipere. sed et priusquā valeamus percipere et perspicere deum sicut percipitur a mundis cordibꝰ. nisi p fidem diligatur. non poterit cor mundari vt ad eū videndum sit aptum Ece hic aperte habes. quia non potest sciri deus. nisi prius diligendo credatur. Supra aūt dictum est q̄ nemo potest credere in deū nisi aliquid intelligatur vnde colligitur non posse sciri ⁊ intelligi credenda quedam nisi prius credantur et quedam non credi nisi prius intelligantur ⁊ ipsa per fidem amplius intelligi. nec ea que prius creduntur q̄ intelligātur penitus ignorantur. cū fides sit ex auditu. ignorantur tamen ex parte. quia non sciuntur. creditur ergo q̄ ignoratur. sed non penitus. sicut etiam amatur quod ignoratur. Unde Aug̃. sciri aliquid ⁊ non diligi potest. diligi vero quod nescitur. quero vtrū possit si nō pōt. nemo diligit deū añ q̄ sciat. vbi aūt sunt illa tria. spes. fides. ⁊ charitas nisi in aīo credente quod nondum scit. ⁊ sperāte et amante q̄ credit. non amatur ergo ⁊ q̄ ignorat. ꝫ tñ creditꝰ

De fide antiquoꝝ.

Predictis adiice dum ē de sufficientia fidei ad salutem illis qui precesserūt aduentum christi. et qui sequuntur videt profecisse fides p̄m tempis processuz sicut profecit cognitio. fides q̄pe magna dicitur cognitiōe ⁊ articuloꝝ quātitate vel constātia et deuotiōe Est ātē quedā fidei mensura sine qua nūq̄ potuit eē salus. vnde apls. oportz accedētez credere. q3 est. ⁊ q̄ remuneratoꝛ ē sperantium in se. Sed queriꝫ vtrum ꝫ credere ante aduentū vel añ legē ad salutē suffecerit. Nā tpe gratie constat certissime hoc non sufficere. oportet ei vniuersa credi que in symbolo continentur. sed nec añ aduentū nec añ legē videtur hoc suffecisse. q3 sine fide mediatoris nullū hoiem vel ante vel post fuisse saluū scōꝝ auctoritates cōtestantur. vñ Aug̃. ad optatū. Illa fides sana ē qua credimus nullū hoiem siue maioris siue puule etatis liberari a contagione mortis ⁊ obligatiōe pcī q̄ prima natiuitate contraxit. nisi per vnum mediatoꝛem dei ⁊ hominū ihm̃ christum. cuius hominis eiusdēq̄ dei saluberrima fide etiā illi iusti sunt salui facti qui prius q̄ veniret in carnem. crediderunt in carnē venturū. eadē em̃ fides est et nostra ⁊ illoꝝ. proinde cū oēs iusti siue ante incarnatiōem siue post. nec viderint nec viuant. nisi ex fide incarnationis xp̄i. profecto q̄ scriptuz est. non ē aliud nomen sub celo in quo oporteat saluari nos. ex illo tempe valet ad saluandum genus hūanum ex q̄ in adam viciatum est. Idē. nēo intelligat a dā natione q̄ fcā est p Adā nisi p fidē ihm̃ xp̄i Idē. eadē fides mediatoris q̄ nos saluat. saluos iustos fatiebat ātiq̄s. pusillos cū magnis. q3 sicut credim? xp̄m ī carne veisse. ita illi vērunt ⁊ sicut nos resurrexisse. ita illi resurrecturū ⁊ nos et illi ad iudicium viuoꝝ ⁊ mortuoꝝ

ventur. Grego. sup Ezechielē. t qui pibant t qui sequebant clamabāt dicentes. osanna filio dauid ꝛc. Quia omnes electi qui in iudea eē potuerūt. sive qui nunc in eccia sunt. in mediatorē dei t hoīm crediderūt t credūt. Dis aliisq; plurib⁹ testimoniis p spicue docetur nulli vnq; salutē esse factā nisi per fidē mediatoris. oportet ergo accedentes credere que supra dixit apostolus sed non sufficit

¶ De fide simplicium.

Quid ergo dicetur de illis simplicibus quib⁹ nō erat revelatū misterium incarnatōis. qui pie credebāt qō eis traditum fuit. dici potest nullū fuisse iustuz vel saluū cui non esset facta revelatio vel distincta vel velata. vl' in aperto. vel in misterio. Distincta. vt abrahe t moysi aliisq; maioribus qui distinctiōem articulorz fidei habebāt. Velata vt simplicib⁹ quib⁹ revelatū erat ea esse credēda que credebant illi maiores t docebant. sed eorz distinctiōes apertā non habebant. sicut t in ecclesia aliqui minus capaces sunt qui articulos simboli distinguere t assignare nō valent. omnia tamē credūt que in simbolo continētur. credūt enī que ignorant habentes fidē velataz in misterio ita t tunc minus capaces ex revelatione sibi facta maioribus credēdo inhærebant. quib⁹ fidem suā quasi ꝓmittebāt Unde Job. boues arabāt t asine pascebant iuxta eos. simplices t miores sunt asine pascētes iuxta boues. q; humilitate maioribus adhærēdo in misterio credebant que t illi in misterio docebant qualis forte fuit vidua sarepthana.

¶ Que ante aduētum credere de mediatore sufficiebat.

Sed queritz cuz sine fide mediatoris antiq; nō fuerit salus sicut nec modernis. vtz oportuerit illos credere omnia illa de mediatore q̄ nunc credim⁹. Quibusdā videtur q; suffecerit illis quatuor tm̄ credere. scz natiuitatē. mortem. resurrectōem t aduentū ad iudicium. quod ex p̄missis verbis Aug⁹. colligunt vbi ista quatuor posuit. aliis autē videtur habita fide trinitatis id de misterio incarnatōis fidei suffecisse. vt crederet dei filiū nasciturus de hoīe t iudicaturū. qui de Johāne baptista documētum hui⁹ rei assumunt. qui de morte xp̄i t descensu ad inferos in euāgelio dubitasse videtur ꝑm expositōem gregorij quādo interrogauit p discipulos. Tu es qui vēturus es. an alium expectamus. quasi es tu per teipm descēsurus ad infernū an alium ad hec sacramenta missur⁹ es Quidam tamē dicunt eum non dubitasse de ignorātia. sed de pietate. i. dubitare se ostendisse. non quia ignorauerit. sed pietatis affectu compassum esse christo. t eius humilitatem animirando insinuasse.

¶ De fide cornelij.

Volet etiaz queri de Cornelio vtrum fidem incarnationis habuerit. cum dictum est ei p ageliū. accepte sūt elemosine tue t exaudite sunt oratōes tue. Si enī fidem incarnatōis non habebat. tunc ergo sine fide incarnatōis erat ei iusticia. quia de illo scriptum est q; iustus erat t timens deum. si vero incarnatōis fidem habebat. ad quid ergo missus est ad eū petrus. Sane dici potest eū sicut fidem vnitatis. ita t incarnatōis habuisse dei revelatōe. sed incarnatum iam esse dei filium ignorasse. t ideo missus est ad eum Petrus vt iam natum deifiliū ei annunciaz. t sacramentū regenerationis ei cōferret. habebat igitur fidē incarnatōis. sed an facta. an futura esset. nō nouerat. t ita per fidē venit ad opera. t per opera amplius est solidat⁹ in fide. Per fidem enim vt ait Grego-

rius venit ad opera. Cornelius etiam per fidē venit ad opera. deum enī vnū credebat. ꝫ filium eiꝰ nesciebat incarnatū. per fidem placuerunt deo opera eius. sine fide enī impossibile est placere dō. Augustinꝰ vero dicit Cornelio dictū eē per angelū. Accepte sunt elemosine tue ⁊ oꝛoes tue. anteq̄ in xp̄m crederet. nec tamē sine aliqua fide dōnabat ⁊ oꝛabat. nam quō inuocabat ī quē non credebat. sed si possꝫ sine fide xp̄i esse saluus. non ad eū mitteret̄ archidirectus ecclie ꝑ Petrus. attēde q̄ ait sine fide xp̄i nō posse esse salutem. ⁊ tamē cornelium exauditū anteq̄ crederet in xp̄m. qđ ita potest intelligi. s. añ q̄ sciret xp̄m incarnatum in quē credēbat in misterio

¶ De qualitate fidei spēi ⁊ charitat ⁊ opis que ꝑm aliq̄d sunt equalia.

Illud etiā non est prętermittēdum q̄ fides. spes. charitas ⁊ opatio ꝑm aliquid eq̄lia sūt in p̄senti. vnde Grego. fidē. spem. charitatem atq̄ opationem duūm in hac vita viuimus. equales sibi esse apud nos ī uenimus. qꝛ quantum credimus tantum amamus. ⁊ quātum amamus tātum de spe prędestinimꝰ. quisq̄ enī fidelis tantū credit quātum sperat ⁊ amat ⁊ tātum operat̄ quātuꝫ credit ⁊ amat ⁊ sperat. sed tamē maioꝛ fide ⁊ spe charitas dicit̄. qꝛ cum ad dei speciē puenitur. spes ⁊ fides transijt. sed charitas p manet. ⁊ qꝛ charitas mat̄ est omniū ꝟtutū. que nō ꝛōo post fidē ⁊ spem ponit̄ q̄ ex eis oꝛiat̄. ꝫ qꝛ post illa remanebit aucta. charitas enī nunq̄ excidit. p̄missa autē equalitas ꝓprie ꝑm actuū intē sionem considerāda est. huic vero q̄ ꝫ ⁊ supius dictū est. s. q̄ charitas non ē ex fide ⁊ spe. ꝫ econuerso. videt̄ obuiare quod ait apl's. finis p̄cepti est charitas de corde puro ⁊ ꝓscięntia bona ⁊ fide nō ficta ꝓgredięs. Quod exponēs Aug⁹. coꝛ accipit ꝓ intellectu. ⁊ ꝓscientiam ꝓo spe Qualis inquit charitas ē finis p̄cepti p̄cedēs de coꝛde puro id est de puro intellectu. vt nihil nisi deus diligatur. ⁊ cōscięntia. i. ō spe bona ⁊ fide non ficta. i. simulata. non igitur charitas fidem vel spē. sed fides ⁊ spes charitatē p̄cedere videtur. Hoc ergo ea ratōe traditū intellige. non q̄ fides ⁊ spes causa vel tempoꝛe charitatez omniū bonoꝝ matrez p̄cedāt sed quia charitas sine illis in aliq̄ esse non pōt. ꝫ illa sine charitate pñt eē ꝗ uis non sit pia fides vel spes sine charitate. Ideoq̄ ex fide ⁊ spe p̄cedere oꝛ charitas. qꝛ nulli ꝓuenit sīn istis

¶ Distinctio .xxvi.

¶ De spe quid sit.

Erit autē spes vꝛtus qua spūalia ⁊ eterna bona sperant̄. i. cuꝫ fiducia expectantur. Est enī spes certa expectatio future beatitudinis venięs ex dei gratia ⁊ ex p̄cedētibus meritis. vel ipsaꝫ spē. quā natura p̄cit charitas vl spāram rem. i. bītudinē eternam sine meritis enī aliq̄d spare non spes. ꝫ p̄sumptio dici potest.

¶ De quibus sit spes.

Et sicut fides ita ⁊ spes est de inuisibilibus. Vnde Augustinus. Fidē appellam⁹ eaꝝ reꝝ q̄ non videtur. de spe quoq̄ dicit̄. spes q̄ videtur non est spes. qđ enī vidꝫ q̄s. quid sperat qđ attinet ad nō videre. vl que creduntur. vel que sperantur fidei speiq̄ cōmune est. distinguit̄ tamen fides a spe sicut vocabulo ita rationabili differētia. Est enim fides malaruꝫ rerum ⁊ bonarum. quia ⁊ bona creditur ⁊ mala. ⁊ hoc fide bona non mala. Est etiā fides ⁊ p̄teritarum reruꝫ ⁊ p̄sentium ⁊ futurarum. credim⁹ enī mortem xp̄i que iā p̄terijt. credim⁹ sessionem que nunc est. credimus venturum ad iudicandum quod futurum

est. Item fides ⁊ suaꝝ rerꝝ est ⁊ alie/narum. nam se quisq3 credit esse cepisse. nec fuisse vtiq3 sempiternuz. ⁊ alia atq3 alia nonmodo de alijs hoibus mlta que ad religionem pertinēt. ꝟrūetiam de angelis credimus. Spes autē non nisi bonaꝝ rerum. nec nisi futurarum rerꝝ ⁊ ad deum pertinentiū. q̄ earum speciē gerer̄ phibetur

¶ Redit ad premissam questionē an sc3 fides ⁊ spes in xp̄o fuerint.

Post hoc superest inuestigare vtꝝ fides ⁊ spes i christo fuerint vnde tractatus ille sumpsit exordium. ¶ Quibusdam non indocte videtur fidem virtutem ⁊ spem in eo non fuisse. sicut in sanctis iam beatificatis vel in angelis non sunt. ⁊ tamē sancti credūt ⁊ sperant resurrectōem futuram. ⁊ angeli eandē credunt. nec tamē in eis fides vel spes virtus est. quia ⁊ deo p̄ speciē contemplādo fruuntur ⁊ in dei verbo resurrectōem futurā siue iudicium. non per speculū ⁊ in enigmate. sed predarissime inspicūt. si em̄ ḋa credunt resurrectōem futuram. idō verum est eos fidem habere. ergo ea cōsummata post iudiciū similiter ⁊ fidez habere dicentur. quia credēt eā preteritam. sed sicut tunc credēt nec tamen fidem que fideles facit habebunt. quia non credēt absq3 scientia. que non erit enigmatica. sed per speciem. ita ⁊ modo credunt ⁊ sperāt resurrectōem. nec tamē fidem habēt. quia credēdo cognoscunt. venit em̄ eis quod pfectum ē ⁊ euacuatū est quod ex parte est. vēit em̄ cognitio ⁊ euacuata est fides. venit species ⁊ vēit spes. ita ⁊ xp̄s i quo fuerunt bona patrie. credidit quidē ⁊ speravit resurrectōem tercia die futuram p̄ qua ⁊ patrem orauit. nec tamē fidē vtutē vel spem habuit. quia non enigmaticam ⁊ specularem. sed clarissimā de ea cognitōem habuit. quia non pfectius eam cognouit preteritā quā itel lexit futuraz. sperauit tamen xp̄s sicut in psalmo ait. In te dñe speraui. nec tamen fidem vel spem virtutem habuit. quia per speciē videbat ea que credēbat. De antiquis vero pfib⁹. qui apō inferos vsq3 ad passionem tenebant̄. non incōgrue dici potest q̄ fidem ⁊ spē virtutem habuerint. quia credebant ⁊ sperabant se visuros deum per speciē qualiter eum tunc non videbant. quia eis non patuit cognitio dei per speciez ante passionem xp̄i. qua consūmata a fide transierunt ad speciē.

¶ Distinctio. xxvij.

¶ De charitate qua diligitur deꝰ ⁊ primus que in xp̄o vel etiam in nobis est.

Quum autē christus fidem ⁊ spem non habuit. dilectōem tamen habuit inq3tum homo tantā. qua maioz esse non valet. qui ex charitate eximia aīmā posuit pro amicis ⁊ inimicis. habuit em̄ in corde charitatē quam exopere nobis exhibuit. vt exhibitōis forma nos ad diligendū instrueret. Hic aliquid dicendum est de charitate et modo ⁊ ordine diligendi deum ⁊ proximum.

¶ Quid sit charitas.

Charitas est dilectio qua diligit deus, ꝓpter se. ⁊ primꝰ ꝓpter deū vel in deo. hec habz duo mādata. vnū pertinens ad dilectōem dei qō ē maximū in lege mādatū. ⁊ alterꝝ primens ad diligēdū proximum illi simile. primū est. Diliges deum ex toto corde ex tota mēte ⁊ ex tota aīa quod scriptū est in Deutero. Secūdū ē. Diliges primū tuū sicut teipsuz. In his duob⁹ p̄ceptis tota lex pēdet ⁊ pphxte finis em̄ precepti ē dilectō. ⁊ ea gemina. i. dei ⁊ primi est.

¶ Si eadem charitate diligitur deus et proximus.

Hic queritᵉ si ex ea ipsa dilectōe diligitur deus qua diligitur proximus. An alia sit dilectō dei. et alia proximi eadē sane est dilectio q̄ diligitur deꝰ et proximus que spiritus scūs ē vt supra dictū ē. quia deꝰ charitas est. vnde augustinus Johānes ait non potest deū diligere quē non videt qui fratrē quē videt non diligit. sed si eū quem videt humano visu spirituali charitate diligeᵉ. videꝝ deū qui ē ipa charitas visu iteriori quo videri potest Qui igitur fratrē quem videt non diligit. deus qui est dilectio qua caret. qui fratrē non diligit. quomodo potest diligere Ex vna eñ eadēq̄ charitate deum proximūq̄ diligim⁹ sed deū propter deū nos vero et proximū propter deum si vero vna eadēmq̄ charitas est dei et proximi quare dicitur gemīa. propter duo dilecta. i. deum et primum Et si eñ vna sit charitas. duo tamē diuersa ea diliguntur scz deus et homo vel angelus. pro quo etiā et duo sunt mādata. quia cum eadē charitas vtroq̄ cōmendetur. diuersa tamē diligi precipiuntur. Unde Aug⁹. arbitror ideo spūm. s. bis datum. semel in terra et iterum de celo vt commendarētur nobis duo p̄cepta charitatis. s. dei et primi. vna charitas est. et duo precepta. vn⁹ spūs et duo data. quia alia charitas ñ diligit primum. nisi illa que diligit deum. qua ergo charitate primum diligimus ipsa deum diligimus. ℞ quia aliud est deꝰ aliud est primus. et si vna charitate diligūtur. iō forte duo p̄cepta dicuntur. et alterū maius et alterum min⁹ vel propter duos motus qui in mēte gerūtur duz deus diligitur et proxim⁹ mouetur eñ mens ad diligēdum deū mouetur et ad diligēdum primū et mlto magis erga deum q̄ erga primum.

¶ De modo diligendi

Consequenter mo dum vtriusq̄ dilectōis aduertamus. hec regula vt ait Aug⁹. dilectōis diuinitus constituta est. vt deum propter se toto corde et proximū propter deū diligas sicut teipsum. i. ad quod et propter quod teipsum diligere debes. In bono eñ et propter deum teipm diligere debes. In bono ergo diligēdus ē proximus non in malo. et propter deum proximū vero omnē hominē oportet intelligi. qz nemo est cum q̄ sit operandum male. qui ergo amat homies. vel quia iusti sunt. vel vt iusti sint amare debet. hoc est in deo vel propter deū. sic ei et seipsum amare debet scz in deo vel propter deum. id est quia iustus est vel vt iustus sit. qui aliter eñ se diligit inuste se diligit. quia ad hoc se diligit. vt sit iustus. ad hoc ergo vt sit malus. nō ergo iam se diligit. Qui eñ diligit iniquitatem odit animā suam. Augusti. nus in. xiij. de trini. Sic condita ē mēs humana vt nunq̄ sui non meminerit. nunq̄ se non intelligat. nunq̄ se nō diligat. sed q̄m qui odit aliquē nocēᵉ illi studet. non immerito et mens hois q̄ sibi nocet se odisse dr. Nescies eñ sibi vult male dū non putat sibi obesse qđ vult. sed tñ mala sibi vult q̄ id vult qđ obsit sibi. Hm illud. qui diligit inimicum odit aiaz suā. qui ergo diligere se nouit deū diligit. qui vero nō diligit deum etiā si se diligit qđ ei naturaliᵉ inditū est. tñ non incōgrue se odisse dr cum id agit quod sibi aduersat. et seipsum tanq̄ su⁹ inimicus insequit. Modus ergo diligēdi precipiendus ē homini. i. quo se diligat vt prosit sibi. qui autē se diligat et pdesse sibi velit dubitare dementis est. Modus autē patet cum ait. sicut teipsum. vt primū diligas ad qđ teipsum. si ergo te nō, propter te diligere debes. sed propter illuz vbi dilectionis tue rectissimus finis ē non succenseat alius aliquis homo. si et ipsum propter deum diligis. Huius ergo dilectionis modū veritas insi-

nuat dicens. mandatū nouum do vo/bis vt diligatis inuicē. sicut dilexi vos id est ad quod dilexi vos. s. vt filij sitl vt vitā habeatis

¶ De modo diligendi dēū.

Dilectiōis autem dei modus insinuat cuz dr. ex toto cor de. i. ex toto intellectu. ex tota anima. i. voluntate. ex tota mente. i. memoria. vt omnes cogitatōes z omnē vitaz z omnē intellectū in illum conferas a q̄ habes ea que confers. hec dicēs. nullā partem vite nostre reliquit que vacare debeat. sed quicq̄d venerit in animū illuc rapiatur quo dilectōis impet9 currit. z diligere deuz ꝓpter se modus est diligēdi deum. z sunt isti duo modi diligendi deum vt quibusdā placet.

¶ De repletiōe illius mandati.

Illud autez preceptum non penitus impletur ab hoīe i hac mortali vita. ꝫ ex pte non ex toto. qz ex pte diligim9 sicut ex parte cognoscimus. In futuro aūt implebit ex toto. vnde Aug9. Cum adhuc est aliquid carnalis cōcupiscentie. non ōnino ex tota anima diligit de9. Caro tamē non dicit concupiscere nisi qz carnaliter anima concupiscit. cū autem venerit id quod perfectum est vt destruatur qđ ex parte est. i. iam non ex parte sit. sed ex toto. charitas non auferetur. sed augebitur z implebit. in qua plenitudie illud preceptū charitatis implebitur. Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo ꝛc. tunc erit iustus sine pctō. qa nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorsus toto corde tota aīma tota mente diligemus deum. quod est summū preceptum.

¶ Questio de p̄cepti ratōne

Sed cur precipit homī ista pfectio cum in hac vita eam nemo habeat. quia non recte curritur. ñ quo currendū est nesciatur. quomodo autē sciretur si nullis preceptis ostēderetur. Ecce habes cur illud preceptum est quod hic penitus impleri non potest. impletur tamen ex parte. s. ꝫm pfectionem vie. Alia est em̄ perfectio currentis. alia perueniētis. facit ꝫ mādatuz. vt cursor qui deū ante omnia z pre oib9 diligit. nec tñ ōnino pficit.

¶ Oz alterz mandatū in altero ē.

Luz autē duo sint precepta charitat. ꝑ vtroq̄ sepe vnū ponitur nec immerito. qz nec deus sine proximo. nec proximus sine deo diligi pōt Ihñ apls. Hē mandatū legl dicit instaurari. i. ꝓtineri z impleri in hoc vbo. diliges ꝓximum tuum sicē teipm. z xp̄us dilectōez ꝓximi spēali9 ꝓmemorat dicēs. mandatū nouū do vobis vt diligatl inuicē sicē dilexi vos. vbi illō mai9 mandatū dilectōis dei videt ꝑtermissum. ꝫ bñ intelligētib9 vtrūq̄ inuenit singul. qz qui diligit deū nō ꝑt eū cōtēnere quē de9 ꝑcepit diligi. z q̄ diligit ꝓximū q̄d in eo diligit nisi deū. ipa est dilectio ab oī mūdana dilectōe discreta. quā distinguēs dñs ait. sicē dilexi vos. q̄d em̄ nisi deuz dilexit in nob. nō quē hēbam9. ꝫ vt hērem9. sicē medicus egros. z q̄d in eis diligit nisi salutē quā cupit reuocare. non morbum quē venit expellere. sic z nos inuicē diligam9 vt quātū possim9 inuicē ad hñ dū deū i nob ex dilectōe attrahamus.

¶ Que charitate diligēda sint.

Bz que hac dilectōne diligēda sint iaz inquiram9 nō em̄ oia vt ait Aug̃. quib9 vtendū ē diligēda sūt. ꝫ ea sola q̄ vel nobiscū societate q̄dā referunt in deū sicē hō vel angel9 vl ad nos relata bñficio di per nos indiget. vt corp9 qđ ita ꝑceptū ē diligi vt ei ordiate prudenterq̄ ꝓsulat

¶ Distinctio. xxvij.

¶ Si illo precepto iubemur dilige re totum proximum.

Nec pōt queri vtr illo mādato dilectōis pri totū,prim. i. aīmā et corpus nosq ipsos totos diligere pcipiamur. Ad quod dicim? oīe genus diligendaꝝ rerum illis duob? mandatis contineri. Quatuor em̄ diligenda sunt. vt ait Aug?. vnū quod sup̄ nos est.s. deus.alterꝝ quod nos sumus.tertium quod iuxta nos est.s. proximus. quartū quod infra nos est.s.corpus.ō secundo ⁊ quarto nulla precepta danda erant.s. vt diligeremus nos vel corpus nostrꝝ.precipitur autē deus diligi ⁊ proximus. vt autē quisq; se diligat precepto nō opus ē Quātumlibz em̄ homo exadat a veritate. ītmanet illi dilectio sui ⁊ dilectio corpis sui.qz nēo vnq; carnem suam odio habuit.nā viri iusti qui corpus suum cruciāt.nō corpus.sz corruptōes eius ⁊ pōdus oderunt. hic videtur Aug?. tradere q; ex pcepto nō teneamur diligere nosmet? sos vel corpus nr̄m. Qō si est.nō omne genus diligēdarum rer̄ illis duobus preceptis cōtinetur.qz cum ⁊ nosipsos ⁊ corpus nostrꝝ diligere debeamus.ad quid necessariū est preceptū. cū scriptū sit.q; diligit inimicū odit animā suam. Sz spēale de hoc pceptum nō erat dandū.nec spēali pcepto op? erat id tradi vt quisq; se vel corp? suum diligeret.quia hoc in illo pcepto ꝓtinet. diliges ꝓximū tuū sicut teipsuz Ibi em̄ ⁊ ꝓximū totū ⁊ te totū intelligere debes. vñ Aug?.in eodē si te totuz intelligas.i.aīaz ⁊ corp?.⁊ ꝓximū totū.i.aīaz ⁊ corp?.hō em̄ ex aīa ꝓstat ⁊ corpe.nullū rer̄ diligendaꝝ genus in his duob? pceptis ptermissū ē Cū em̄ pcurzat dilectio dei eiusq; dilectionis modus pscriptus appareat ⁊ seq̄tur dilectio ꝓximi.de tua dilectōe nihil dictum videt.sed cum dictū est. diliges ꝓximū tuum sicut teipsuz simul ⁊ tui abs te dilectio ptermissa non ē. Ecce hic aperte dicit in illo precepto non tā tūmodo ꝓximi.sed etiā mei contineri dilectōez. ⁊ totius ꝓximi totiusq; mei. Ex quo apparet quod dictuz est de secūdo ⁊ quarto.i. de dilectōe nostri ⁊ corpis nostri nulla pcepta esse danda.ita esse intelligendū.s.specialia ⁊ diuisa.quia in illo vno totum continetur ⁊ quidē id quod sumus ⁊ quod infra nos est.ad nos tamen ptinens nature lege diligimus que etiā in bestijs est. Ideoq; ⁊ de illo quod supra nos. ⁊ de illo quod iuxta nos est. diuisa pcepta sumpsimus.i quo altero eius quod sumus. ⁊ illius quod infra nos est dilectio continetur.

¶ Si in illo precepto cōtinetur dilectio angelorꝝ

Queritur hic de ā

gelis vtr ad illud pceptum dilectōis ꝓximi etiā dilectio pertineat angelorum.nam q; nullum hominem exceperit qui pcepit ꝓximū diligere. dñs i parabola seminis derelicti oīdit.euz dicēs,ꝓximū qui erga illū extitit misericors. deinde subdit. vade ⁊ fac tu simit. vt eū ꝓximū intelligam?.cui vl exhibendū est officiū mie si indigz. vl exhibendū eēt si indigerz.nullū vo excepturū eē cui mie negādū sit officiū.qs nō videat.cū vsq; ad inimicos porrectū sit dño dicēte. diligite inimicos vros bene. bis q; ode. vos. Manifestū est igit̄ precepto dilectōis ꝓximi omnē hominez esse deputandum ꝓximū.

¶ Qz hoc nomē ꝓximus ad aliq̄d ē.

Proximi vero no

men ad aliquid est.nec quisq; eē ꝓximus nisi ꝓximo potest. vñ conseqūs est ⁊ cui pbendum ⁊ a q; pbendū est officiū mie recte ꝓximum dici. Manifestum est igitur pcepto dilectōis ꝓximi eē scōs āgelos ꝓtineri.a quib? tāta nobis mie impēdūtur officia.ex q; ⁊ dñs ꝓximū nostrꝝ se dici voluit vt i ꝑabo-

la sautꝫ significat. ⁊ in ꝓlxta quasi ꝓximum ⁊ quasi fratrē nostꝝ sicut tuum consanguineū. Sed qz excellentioz ac supza nostram naturā est diuina substantia. ꝓceptū dilectōis ꝛei a ꝓximi dilectōe distinctū est. Jdeoqꝫ licꝫ deus omnia nobis impēdat bñficia nō tñ noīe ꝓximi includit in illo ꝓcepto quem nō sicut nos diligere ꝛebem⁹ sed plusqꝫ nos toto coꝛde ⁊ tota aīma xp̄m ꝛro inquātum homo est sic nos diligere ꝛebemus. eiusqꝫ ꝑm hoīnez dilectio illo ꝓtinetur mādato quem ⁊ etiā ꝑm hoīem magis qꝫ nos. sed non quātum deum ꝛebemus diligere. quia inqꝫtum est homo minoz est dō

¶ Quibus modis dicat ꝓxim⁹

Hic notandum est

ꝓximum dici diuersis modis. s. condiōe ꝓxime natiuitatis. spe conuersiōis. ꝓpinquitate cognationis. ratione beneficij exhibitionis. ¶ Dis. xxix

De ozdine diligēdi qd p⁹ qd posteri⁹

Post predicta

De ozdine charitatis agenduz est. qz dicit sponsa Introduxit me rex in cellam vinariā. ⁊ ozdinauit in me charitatem. videmus ergo ozdiez quid ꝓius ⁊ quid posterius esse ꝛebeat. ꝓccat eīm qui ꝓpostere agit. nam scire quid facias ⁊ nescire ozdinem faciendi. non ꝑfecte cognitōis est. ozdinis nanqꝫ ignozātia conturbat meritorum formā. ozdinem autem diligendi Aug⁹. insinuat dicens Ipse est qui ozdinatam habz dilectōem. ne aut diligat quod non diligēduz est. aut eque diligat quod minus vl amplꝰ diligēdum est. omnis pctōz inqꝫtum est pctoz. non est diligendus. ⁊ omnis hō inquantū est homo diligend⁹ est ꝓpter deum. deus vro ꝓpter seipsum. et deus ꝓpter se omni hoīne amplius diligendus. ⁊ amplius quisqꝫ ꝛebz deum diligere qꝫ seipsum. Jtē amplius aliꝰ homo diligend⁹ est qꝫ corp⁹ nostꝝ. qz ꝓpter deū omnia ista diligēda sunt. et potest nobiscū ꝛeo ꝑfrui qō nō potest corp⁹. qz corpus ꝑ aīmā viuit qua fruimur deo. Audisti aliqua de ozdie charitatis vbi expꝛessum est nos āplius ꝛebere diligere deū qꝫ omnes hoīnes vl nosipsos. ⁊ amplius aīmaz alterius hoīnis qꝫ corpus nostꝝ. In enumeratōe etiā quatuoꝛ diligendoꝝ supꝛius posita ꝓius ponitur qō supza nos est. secūdo qꝫ nos sumus. tercō qō iuxta nos est. quarto quod infra nos ē vbi ozdo diligendi insinuari videt ex ratōe enumeratōis. non est autē apꝛtum vtrum omnes hoīes pariter ꝛebeamus diligere tantū quantum ⁊ nos. vel minus.

¶ An omnes hoīnes pariter diligendi sunt

Unde ⁊ super

hoc sꝑmouet q̄stio quā p plerā faciūt scōz ꝛba varie ꝓlata. Quidā eīm tradere videntur qꝫ pari affectu ōnes diligēdi sūt. ꝫ in effectū. i. in exhibitōe obsequij distinctio obꝛuāda sit. Cui Aug⁹. oēs hoīes eq̄ diligēdi sūt. ꝫ cū oīb⁹ ꝓdesse nō possis. his potissimē ꝓsulēduz ē. q̄ ꝓ locoꝝ ⁊ tꝑm vl quarūlibz rez⁹ opꝛtunitatib⁹ ꝓstricti⁹ tibi q̄si q̄dā sozte iūgūtur. pro sozte eīm hūduz ē q̄ quisqz tibi tꝑaliꝫ colligat⁹ adlꝛrz. Idem sup epłaz ad galathas. opemur bonum ad omnes. maxie autem ad domesticos fidei. i. ad xp̄ianos. oīb⁹ eīm pari dilectōe vita eē na optāda est. etsi nō oīb⁹ eadē pñt exhiberi dilectiōis officia. q̄ frīb⁹ maxie sunt exhibēda. qz sunt inuicē mēbra q̄ hñt eūdem p̄em. His alyisqz testimōnijs vl auctoꝛitatib⁹ innituntꝰ q̄ dicunt oēs hoīes ꝓter diligēdos esse charitatꝫ affectu. ꝫ in opis exhibitōe dīam faciunt. Quib⁹ obuiat ꝓceptū illud. legis de diligēdis ꝓximis. hōza ꝓez tuū ⁊ mr̄ez tuā vt sis lōgeu⁹ sup ꝛram vt quid eīm spēaliter illud ꝑaꝛetur

de parentibus nisi maiori dilectõe forent diligendi. sed poc illi referendũ dicunt ad exteriorẽ exhibitõem in qua ꝑponendi sunt parẽtes. vnde hõnora dixit. non dilige. Obuiat eĩ illis illõ qõ Hxro. sup ezechie. ait. s. vt ordie charitatis. sicut scriptũ est. ordinauit ī me charitatem. post omnũ patrem deum carnis quoqꝫ pater diligat̃ et mater et filius et filia et frater et soror. Ambro sius quoqꝫ diligẽdi exprimens ordinez sup illud canticorꝫ. ordinauit ī me charitatem. i. capitulũ ait. multorꝫ charitas inordiata est. quod in primo est ponunt tercũ vel quartũ. primo deus diligendus est. secundo parentes. tercio filij. post domestici. qui si boni sunt malis filijs preponendi sunt. ſm hoc ī euangelio. ad cuiusqꝫ dilectõem, ꝑtinent ponit. diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo et ex omnib⁹ viribus tuis. et proximũ tuum sicut teipsum. et inimicos non ex tota virtute. nõ sicut teipsum sed simplicat̃. Sufficit eĩ q̃ diligimus et non odio habem⁹. ecce h̃ expremissis aperte insinuat̃ q̃ in affectu charitatis distinctio sit habenda. vt differenti affectu non pari homines diligamus. et ante omnia deũ. secũdo nos ipsos. tercio parentes. inde filios et fratres. post domesticos. demum inimicos diligamus. sed inquiunt illi que de ordine dilectionis supra dicũtur esse referẽda ad operis exhibitõem. que differẽter proximis exhibenda sunt. primo parẽtibus. inde filijs. post domesticis. deinde inimicis. deum vero tam affectu qꝫ obsequij exhibitõe ante omnia diligendum

¶ Dz aliqui illorꝫ tradunt tãtuz ꝑ primũ quãtum nos esse diligendum

Quorꝫ etiaz nõnulli tradunt affectu charitatis tantũ ꝑ primos esse diligẽdos quãtum nosipsos diligimus. quod confirmãt auctoritate Augustini qui ait. nec illa iam quẽstio moueat quãtum charitatis fratri debeamus impendere. quãtum deo incompabiliter. plus deo qꝫ nobis. fratri vero quãtum nobis. nos aut̃ tãto magis diligim⁹ quãto magis diligim⁹ deum. ex hoc et ex premissis testimonijs Aug⁹. asserunt omnes homines pariter diligẽdos a nobis. et tãtum quantum nos. deum autez plus qꝫ nos. corpus vero nostrum minus qꝫ nos vel proximos. nec in enumeratõe premissa q̃tuor diligendorꝫ ordinẽ diligendi assignari dicũt. sed tm̃ que sunt diligẽda

¶ Bcõm alios non pari affectu õnes diligendi sunt.

Hec quia premissa verba Ambro. ſm affectũ ordinez diligendi magis qꝫ ſm effectũ diligẽter intuentib⁹ explicare videntur. non indocte alij dicunt non solũmodo exhibitõe operis. sed etiã in affectu charitatis ordinem differẽtem esse statuti vt ante omnia diligamus deũ. secundo nos. tercio parẽtes. quarto filios et hui⁹modi. postea domesticos. demum inimicos

¶ Determinatio auctoritatũ que videntur aduersari.

Quod vero Aug⁹. dicit pariter omnes esse diligendos et pari dilectõe omnibus vitã optandã ita accipi potest vt paritas nõ ad affectũ referatur. sed ad bonũ quod eis optatur. qz charitatem omnibus optare debemus vt paria bona mereãtur Sicut aplus dicit Volo omnes hoies eẽ sicut me. optanda est eĩ minoribus perfectio maiorꝫ vt ipsi fiant perfecti. et sic parem mereãtur beatitudinẽ vel pari dilectõe. i. eadem dilectõe omnes diligendi sunt. Item qõ ait vt tãtum diligamus fratres quãtum nos. ita itelligi potest. i. ad tãtum bonũ diligam⁹ fratres ad quãtum nos. vt tantũ bonum eis optemus in eternitate q̃tuz

nobis etsi non tāto affectu. Vel ibi q̄z tum similitudinis est. non quātitat.

¶ Questio de parentib⁹ malis ⁊ alijs bonis.

Bolet queri si parentes nr̄i mali sint vel filij vel fratres. an magis vel min⁹ diligendi sint alijs bonis hac ratiōe nobis non copulatis. videl̄ q̄ magis sint diligendi boni qui nobis carne non sūt coniūcti q̄z alij carne coniuncti. q̄z nob̄ sunt coniuncti corde glutino charitatis sanctior est em̄ copla cordiū q̄z corpm vnde Beda de illis verbis dn̄i. mater mea et frēs mei hi sunt qui verbū dei faciunt. ait. Non iniurioſe negligit matrem. nec mater negat̄ que etiā de cruce agnoscitur. sed religiosiores mōstrātur copule mentiū q̄z corpm. verūz tn̄ latebrosa questio est hec. nec a nobis plene absoluēda pperantib⁹ ad alia. moueniur em̄ sup illis verbis. inimicos nō ex tota virtute. non sicut teip̄m iubet diligere. sed simpliciter. sufficit em̄ q̄ diligimus ⁊ non odio habemus. quod nō ita est accipiendū quasi sufficiat tibi diligere inimicū ⁊ nō sicut teipsū. q̄z oēs et amicos et inimicos sicut teipsum diligere debes. sed ad ostendendū grad⁹ diligendi deum ⁊ proximum ⁊ inimicū qui tamen primus est, ppria dn̄s ponit cum ait. diliges deū ex tota virtute. et proximum tuum sicut teipsum. non ait ex tota virtute vt ostendat proximum diligendum minus q̄z deū. dicit etiam diligite inimicos vr̄os. nec addit ex tota virtute. nec sicut teipsum. sed simpliciter. sufficiat em̄ q̄ diligim⁹ ⁊ non odio habemus. i. sufficit dicere. vt diligam⁹ et non odio habeamus. nō quin eos diligere debeamus sicut nos. q̄z proximi sunt. sed sufficit si eos minus diligim⁹ q̄z alios proximos. quod dilectiōis genus innuit.

¶ Questio.

Queri etiam solet cur dom̄n⁹ precepit diligere inimicos cum alibi precipiat odio habere parentes et filios. Ad quod dicēdū est duo esse diligenda in hoīe. naturam et virtutem. vitia vero et pctā esse odiendū et parentes ergo inq̄ntū mali sunt odiendi sunt. ⁊ inimici diligendi inq̄ntum homines. diligamus ergo inimicos lucrandos regno dei. ⁊ odiamus vitia in propinquis que nos impediūt a regno dei. ⁊ in omnibus communiter naturā diligamus quam deus fecit.

¶ De gradib⁹ charitatis.

Sciendū quoq̄z ē diuersos esse gradus charitatis est em̄ charitas incipiens. proficiens pfecta ⁊ perfectissima. vnde Augustinus. perfecta charitas hec est. vt quis parat⁹ sit pro fratribus etiam mori. sed nunquid mox vt nascitur etiaz prorsus perfecta est. immo vt proficiatur nascitur. cum fuerit nata nutritur cum fuerit nutrita. roborat̄. cum fuerit roborata. perficitur. cum ad perfectionem venerit. dicat cupio dissolui. ⁊c. hic aperte progress⁹ et perfectio charitatis insinuatur. quā perfectionem etiam veritas commendat dicens. maiorem hac dilectionem nemo habet q̄z vt animam suam ponat quis pro amicis suis. quod dictū vti q̄z est de opere dilectionis. quia maior dilectionis effectus nō est q̄z ponere animaz pro alijs. nec te moueat quod ait pro amicis. qui enim ponit animam p amicis ⁊ pro inimicis ponit. ad hoc vt et ipsi fiant amici.

¶ Distinctio. xxx.

Si meli⁹ est diligere amicos q̄z inimicos. ⁊ econuerso.

Hic solet queri quid pot⁹ sit pluriſq̄z meriti diligere amicos. an diligere inimicos. sed hec comparatio implicata est Si enim conferatur dilectio amicoz̄ tantū dilectioni amicoz̄ ⁊ ini-

micoꝝ perſpicua eſt abſolutio. ſed ſi in aliquo vno hoīe qui diligit ſimul amicum ⁊ inimicum. quid horū potius ſit queratur. obſcura ē reſpōſio. qz de motu mentis id agit̄ de quo non ē nob̄ facile iudiciū. an vnus et idē motus ſit ergo amicū et inimicum. ſed erga amicū intenſior an duo. vnus erga inimicum qui dicit̄ difficilior. alter erga amicum. qui videt̄ feruentior. nec incongrue putatur melior q̄ eſt feruētior. vel ſi vn? idē q̄ eſt inde potior vbi eſt ardentior non improbe extimat̄. Auguſtin? tñ ſentire videt̄ maius eſſe diligere inimicum q̄ amicum. qui perfectoꝝ eſſe dicit diligere inimicos et benefacere eis. nec hoc a tanta multitudine in plurali quāta exauditur in oratione dñica. cuꝝ dicitur. dimitte nobis debita noſtra ſicut et nos dimittimus debitoribꝫ noſtris. Illaꝝ em̄ ſponſionem dicit a multis īpleri. qui nondum diligunt inimicos. ait em̄ ſic. Magnum eſt erga eum qui tibi nihil mali fecerit eſſe benivolum ⁊ beneficum. Illud multogrādius ⁊ magnificentiſſime bonitatis eſt. vt tuum quoq; inimicum diligas. et ei qui tibi vult malum. ⁊ ſi pōt facit. tu ſemp velis bonum faciasq; quod poſſis. Audiens dicentem ihm̄. diligite inimicos veſtros. benedicite his qui oderūt vos. ⁊ orate pro p̄ſequētibꝫ ⁊ calūniantibus. vos. ſed quoniā p̄fectoꝝ filioꝝ dei eſt iſtud. quo quidē ſe debet ois fidelis extendere. ⁊ hūanum aīm ad hunc effectū orādo dīm ſecūq; agēdo lucrādo qz p̄ducere. tamē qz hoc tā magnū bonum tante multitudis non eſt quātam credimus exaudiri. cum in oratione dicat̄. dimitte nob̄ debita noſtra ſicut ⁊ nos dimittimus debitoribꝫ noſtris. p̄ocul dubio verba ſponſionis hui? implētur ſi hō qui nōdū ita p̄fecit. vt etiā diligat inimicū. tñ q̄n rogatur ab hoīe q̄ peccauit in eū vt ei dimittat. dimittit ex corde. qui etiā ſibi rogāti vult dimitti cuꝝ orat ⁊ dicat. Sic̄ et nos dimittim? debitoribus noſtris. quicunqz vero rogat hoīem in quem p̄eccauit. ſi peccato ſuo mouetur vt roget. non eſt adhuc deputandus inimicus vt eum diligere ſit difficile ſicut erat quādo inimicitias exercebat. quiſquis vero roganti ⁊ penitenti non dimittit. non eſtimet a domino ſua peccata dimitti. qz mentiri veritas non poteſt que cum docuiſſet orationem hanc in ea ſn̄iam poſitam commendauit dicens. ſi dimiſeritis hoīb peccata eoꝝ. dimittētur et vob̄ peccata veſtra. Si vero non dimiſeritis. nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ecce hic haberi videtur quod p̄taxamus. ſ. maioris virtutis eſſe diligere inimicum et benefacere ei. q̄ illū qui nihil mali nobis fecit. vel amicum quod ſi quis concedere ſimpliciter noluerit dicens. intenſi? diligitur amic? q̄ inimicus. ⁊ ideo illud potius iſto determinet iſta fin̄ p̄miſſam intelligētiā dicēs. ibi compatione eē facta int dilectionem qua tm̄ diligit amic? ⁊ illam qua amicus ⁊ inimic? diligit. Illud vero qō ſequitur magis nos mouet qō. ſ. dicit non eē tante multitudis diligere inimicos quāta exaudit̄ cū ōrat dimitte nobis ⁊c̄. vbi datur intelligi q̄ alicui a dō dimittūtur pcā non diligēti inimicū. ſi tamen fratri roganti qui in ſe peccauit dimittat. Sed cum pcā nō dimittantur alicui adulto. niſi charitatē hēat. ſequit̄ vt charitatē hēat q̄ nō diligit inimicuꝝ. qūo g̃ noie p̄imi oīs hō intelligit̄ in illo mādato. diliges p̄imū tuū ſicut teipſū. Si em̄ oīs hō p̄imus eſt. tūc et inimicus. p̄cipimur ergo inimicos diligere. et qz illud p̄ceptum generale eſt oībus. p̄cipitur oēs hoīes diligere etiā inimicos. Quidam quod hic dicatur ſimpliciter tenere volentes. illud p̄ceptum determinant dicentes. illic p̄fectis dari in p̄ceptū diligere oēm hoīez etiā inimicos. Aliorib̄ vero in conſiliū. in p̄ceptū vo eos diligere q̄ nihil mali fecerūt

eis et inimicos non odire. sed meli9 ē vt intelligatur omnib9 illo mandato p̄cipi cūctos diligere etiā inimicos. Cui sensui attestant auctoritates superi9 posite ⁊ alie multe. Illud vero Augusti ni nouissime positum de perfecta charitate dictum intelligitur. que tm̄ perfector est. qui non solum amicos. sed inimicos p̄fecte diligunt. eisq̄ benefaciūt que perfectio dilectionis non ē tante multitudinis quāta exaudit̄ in oro9 dn̄ica. ⁊ hoc reuera grāde est ⁊ eximie bonitatis. s. p̄fecte diligere inimicum. ita et cum dicat impleri verba illi9 spōsionis ab hoīe. qui non ita perfecit vt diligat inimicū. de dilectione perfecta accipiēdum est

¶ Distinctio. xxi.

Si charitas semel habita amittatur.

Illud quoq3 non ē p̄tereūdum q̄ quidā asserūt charitatē semel habitā ab aliquo nō posse exadere. nullūq3 damnandū hāc aliquādo habere. qui hanc traditionē subditis muniūt testionijs. ap'li ait. charitas nūq3 excidet Au. etiā inq̄t charitas q̄ oīeri p̄t nūq3 data fuit. Itē charitas ē fōs. p̄rius ⁊ singularis bono9. cui nō cōmunicat alienus. alieni sunt oēs qui audituri sunt. nō noui vos. de hoc fonte scriptura ait. fons aque viue sit tibi. p̄rius ⁊ nemo alienus cōmunicet tibi. Si aūt alieni sunt qui audituri sunt illā vocem. non ergo huic fonti communicant damnandi. Item Augusti. super epistolā Johannis. Radicata est charitas. secur9 esto. nihil mali p̄rocedere potest. Item Grego. in moza. valida est vt moz dilectio. virtuti em̄ mortis dilectio cōparatur. q2 nim irū mētē quā semel ceperit a dilectione mundi funditus occidit. Item Augu. sup epl'am Johānis. Dilectio inuisibilis charitas est. q̄ in q̄cūq3 fuerit radix illi erit. que ardente sole arescere non pōt. nutritur caloze solis non arescit. Idem Beda super Johānez. querendū est quomodo speciale filij dei agnoscēdi signum fuerit quod super eum descenderit. ⁊ manserit spūs. quid maius est filio dei q̄ in ipo manere spūs astruatur. Notandū q̄ semper in domino manserit spūs. in sās vero q̄diu moztale corpus gestant partim semper maneat p̄ritz rediturus secedat manet em̄ apud eos vt bonis insistāt actib9. Recedit vero ad tempus ne sp infirmos curandi. mortuos suscitandi. demones ei9ciendi. vel etiā p̄phetandi habeant facultatē. manet ergo semper vt possint habere virtutes. ⁊ mirabilit ipsi viuant. venit ad tempus vt etiam alijs p miraculo9 signa quales sunt intus effulgeant. Item Grego. In sancto9 cordib9 dm̄ quasdam virtutes sē per p̄manet spūs. dm̄ quasdam recessurus venit ⁊ vēturus recedit. In his virtutib9 sine q̄b9 ad vitā non p̄uenit̄ i electo9 suo9 cordib9 p̄manet. In his vero p quas sanctitatis virtus ostendit̄. vt in exhibitione miracl'o9. aliq̄n adest aliquando se subtrahit. Item Ambro sius. ficta charitas est que in aduersitate deserit. hoc innuere videt̄ q̄ charitas semel habita non amittat̄. Ideo quidam in p̄taxatam p̄silierunt audatiam. dicentes. charitatez a damnādis non haberi nec a quoq3 habitā posse amitti. quos ratio vincit et auctozitas Quidam em̄ ad tp̄s sunt boni. qui postea fiunt mali. ⁊ econuerso. vñ quorundam noīa christus dicit scripta in libro vite. qui tm̄ postea abierūt retro. ꝟ scripta dicit nō dm̄ p̄sciam. sed dm̄ p̄sentem iustitiā cui deseruiebant. q2 digni tunc illo bono erant quod habituri sunt scripti dm̄ p̄sciam. vñ Ambro. Quibusdam gratia data est in vsum. vt sauli iude et illis discipulis quib9 dominus dixit. Ecce noīa vestra scripta sunt in celis. ⁊ postea abierunt retro. ꝟ hoc dixit p̄opter iustitiam cui deseruiebant. q2 boni erant. frequenter em̄ an-

te sunt mali qui futuri sūt boni aliquo tiens prius sunt boni .qui futuri sunt. et permansuri mali.ꝑm quod dicuntur scribi in libro vite vel deleri.

¶ Determinatio auctoritatum predictarum.

¶ Quodvero apostolus ait.charitas nunq̄ excidet. nullatenus pro illis facit. dignitatē eīm charitatis oīdens dicit eā non excidere . qr hic ⁊ i futuro erit.sed fides et spes euacuabunt̄ ⁊ scientia. Itē qđ dr charitas nunq̄ fuisse vera q̄ deseri pōt . non ad ēntiā charitatis referr̄.sed ad efficiētiam.qr non efficit charitas que desert̄ hoiem vere btm̄.nec pducit ad verum bonū.huic etiā fonti alieni.i .dānandi non communicāt.s.in fine .qr nō perseuerant. potest tm̄ hoc ⁊ cetera que de charitate dcā sunt de perfecta intelligi quā soli perfecti habent. que semel habita non amittit̄. Exordia vero charitatis aliqñ crescūt.aliqñ deficiūt. sūt eīm virtutis exordia ⁊ pfectus ⁊ pfectio.quos gradus ille discernit.qui parabolā illam intelligit.sic est regnū dei quēadmodū si iactet hō in terra semen et dormiat.et exurgat semen .⁊ germinet et crescat.⁊c. Etsi ergo pfecta charitas sic radicata est vt amitti nequeat incipiēs tm̄ et prouecta amitti pōt.et sepe amittit̄.et dum habet̄ non sinit habentē crimialiter peccare.qđ Aug̃.oīdit ita inquiens.qr radix oīm malorum cupiditas est ⁊ radix oīm bonorū ē charitas simul ambe eē nō pnt.nisi vna radicitus euulsa fuerit.alia plātari nō potest.sine causa aliquis conat̄ ramos incidere si radicē nō cōtendit euellere

¶ Quare fides et spes ⁊ scientia dicūtur euacuari et non charitas.cū ⁊ ea ex parte sit.

Aduertendum etiam quō fides et spes ⁊ scia dicant̄ euacuari .qr ex pte sūt ⁊ nō charitas . cū et ipsa ex pte sit. Ex pte eīm.i .imperfecte diligim⁹ sicut ex parte scim⁹. vt ait eli tius sup leuiticū.cū ergo oē qđ ex pte est euacuetur.cur charitas excipitur . q̄ dicat̄ nunq̄ excidere Charitas quidē ex pte est etiā vt sepe sancti dicunt.qr ex parte diligimus nunc ⁊ ideo ipa euacuabitur inq̄tum ex pte est qr tolletur imperfectio.⁊ addet̄ pfectio. remanebitq̄ ipsa aucta.⁊ actus eius ⁊ modus diligendi.vt diligas deum propt̄ se ex toto corde.⁊ proximū tuū sicut teipsū sed imperfectionis modus eliminabit̄. fides vero et spes penitus euacuabūtur scientia vero ꝑm actum ⁊ modū suum qui nūc est.nō ꝑm sui ēntiā tollet̄ . ipsa eīm virtus scientie remanebit ꝑ aliū tenebit vsum ⁊ modum.

¶ Si christus ordinez charitatis prescriptum habuit.

Nūc autem super est inuestigare si xp̄us ꝑm qđ hō ordinē diligendi prescriptū seruauerit . Dr si est.oēm hoiem sicut seipsū dilexit.oibus ergo vitam optauit. oēsq̄ saluos fieri voluit.sed non oēs salui sunt .⁊ ita nō est factū quod optauit.sed non ē ignorandū i eo fuisse charitatē iuxta modū patrie non vie. eunq̄ ordinē diligendi impleuisse.qui seruatur in patria.non in via .qui eīm in patria sunt.i.iam beatificati sunt.adeo iusticie dei addicti sūt. vt nihil eis placeat nisi qđ deo placet. ac per hoc illoꝝ tm̄ salutem volunt.qs deus saluari voluit.eosq̄ solos sicut se diligūt ita xp̄us electos tm̄ sicut se dilexit.eorūq̄ salutē optauit .

¶ Distinctio.xxxij.

De charitate dei.

Remissis adiciendum est de dilectiōe dei qua ipse diligit nos. q̄ nō ē alia q̄ illa qua diligim⁹ eū . dilectio ār dei dīna vsia est.cadēq̄ dilectione pater et filius ⁊ spūssanctus se diligunt.

et nos vt supra disseruimus. Cumq; eius dilectio sit immutabilis et eterna aliū tm magis. aliū vero minus diligit vnde Aug. incomprehēsibilis est dilectio atq; immutabilis qua de⁹ in vno quoq; nostrū amat qđ facit. sicut et odit quod facimus. miro igit et diuino mō etiā qñ odit diligit nos. et hoc quidez in oibꝫ intelligi pōt. Quis ergo digne possit loqui quātū diligat mēbra vnigeniti sui. et quāto amplius vnigenitū ipsum. de ipso etiā dcm est. nihil odisti eoꝝ que fecisti. Ex his percipit qꝫ de⁹ oēs creaturas suas diligat. qz scriptuz est. nihil odisti eoꝝ que fecisti. et iterū vidit deus cuncta que fecerat. et erant valde bona. si oīa que fecit bona sunt. et oē bonuz diligit. oīa igit diligit que fecit et iterea magis diligit rationales creaturas. et de illis eas amplius que sūt mēbra vnigeniti sui. et multomagis ipsum vnigenitum.

¶ Cum qua intelligentia dicit deus magis vel minus diligere hec et illa.

Cum autem dile

ctio dei immutabilis sit. et iō non intēditur vel remittit. si querit quē sit ratio dicti cū dicit magis vel minus diligere hoc q̄ illud. et cū dicit oīa diligere. dicimus dilectionē dei sicut pacez dei exuperare oēm sensum humanū. vt ad tāte altitudis intelligētiā vix aliquatenus aspiceret hūanus sensus. Potest tm intelligi ea ratione dici oīa diligi a deo q̄ facit. qz oīa placent ei. oīa approbat. inquātū opa eius sunt. nec tūc prius vel amplius placuerūt ei cū facta sūt sed et anteq̄ fierent imo ab eterno oīa placuerūt ei. non min⁹ q̄ postq̄ cē cepērūt. Qz vero rationales creaturas. id est hoies vel angelos. alios magis. alios minus diligere dicitur. non mutabilitatez charitatis ei⁹ significat. sed qꝫ alios ad maiora bona. alios ad minora dilexit. alios ad meliores vsus. alios ad minus bonos. Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proueniunt. electorum ergo alios magis. alios min⁹ dilexit ab eterno. et diligit etiam nunc. qz alijs maiora. alijs minora ex dilectiōe sua preparauit bona. alijsq̄ maiora. et alijs minora bona confert in tempe. vnde Augu. vnde magis vel minus dicitur hos vel illos diligere.

¶ Qz duobꝫ modis ispicienda est dilectio dei

Consideratur enī

duobus modis dilectio dei. ꝑm essentiam et ꝑm efficatiam. non recipit magis et minus ꝑm essentiam. sed tm ꝑm efficientiam. vt magis dilecti dicantur quibꝫ ex dilectione ab eterno maiꝰ bonum preparauit. et in tempore tribuit. et minus dilecti quibꝫ non tantum. inde est etiam qꝫ aliqui quando conuertuntur et iustificantur. dicuntur tunc ici pere diligi a deo. non qꝫ deus noua dilectione quēq̄ possit diligere. immo sēpiterna dilectione dilexit ante mundi constitutionē quoscūq̄ diligit. sed tūc dicuntur incipe diligi ab eo. cum eterne dei dilectionis sortiant effectum. s. grām in presenti. vel glām in futuro. vnde Augu. absit vt deus tempaliter aliquē diligat quasi noua dilectione q̄ in ipso ante non erat. apud quem nec preterita transierunt. et futura iam facta sunt. Itaq; omnes sanctos añ mūdi constitutionem dilexit sicut prede stinauit. sed cum conuertuntur et inueniunt illum. tunc incipere ab eo diligi dicuntur. vt eo modo dicatur quo potest humano affectu capi quod dicitur Sic etiam cum iratus malis dicitur. et placidus bonis. illi mutantur. non ipe vt lux infirmis oculis aspera. firmis lenis est ipsoꝝ scz mutatione. sua non. ita cum aliquis per iustificationem incipit eē amicus dei. ipse mutatur. nō de⁹

¶ Si quis magis vel minus diligat a deo vno tempe q̄ alio.

Si vero queritur de aliquo vno vtrū magis diligatur a deo vno tempe q̄ alio. distinguenda est dilectionis intelligentia. si em̄ referatur ad dilectionis effectū. concessibile est. si vero ad dilectionis essentiam. inficiabile est.

¶ Si de⁹ ab eterno dilexit reprobos

De reprobis vero

qui preparati n̄ sūt ad vitā. sed ad mortem. si querit̄. vtrum debeat concedi q̄ deus ab eterno dilexit eos. dicim⁹ de electis solis simpliciter hoc esse concedendum q̄ deus ab eterno eos dilexit. quos ad iusticiā et coronam preparauit. de non electis vero simpliciter est concedendū q̄ odio habuit. i. reprobauit. sicut legit̄. Jacob dilexi Esau odio habui. sed non est simpliciter intelligendum q̄ dilexit ne predestinati intelligantur. sed cū adiectione dilexit eos. i. quātum opus eius futuri erant. i. qs et quales eos facturus erat.

¶ Distinctio. xxxiij.

De quatuor virtutibz principalibz.

Post predcā

De quatuor virtutibus que principales vel cardinales vocantur differendū est. que sit iusticia fortitudo prudentia. et temptantia. Augusti. ait Justicia est in subueniēdo miseris. prudentia i precauendis insidijs fortitudo in perferendis molestijs. tēptantia in coercendis delectationibus prauis. de his dicitur in libro sapientie. sobrietatem et prudentiam docet. iusticiam et veritatem sobrietatem vocat. temptantiā et veritatem vocat fortitudinem. he virtutes cardinales vocātur vt ait Hiero. quib⁹ in hac mortalitate bene viuitur. et post ad eternā vitam peruenitur. que in xp̄o plenissime fuerunt et sunt. de cuius plenitudine nos accepimus. in quo habuerūt vsus eosdem quos in patria habent. et quosdam etiam vie. veruntamen an hec virtutes cum ipse in animo esse incipiant. qui cum sine illis prius esset. tamē animus erat. desinant esse cum ad eterna perduxerint. nonnulla questio est Quibusdam visum est esse desituras. et de trib⁹ quidem prudentia. s. fortitudine et temptantia cuz hoc dicitur non nihil videtur dici. Justitia enim immortalis est. et magis tunc perficietur i nobis q̄ esse cessabit. cum beate viuemus naturę contemplatione diuine que creauit oēs ceteras q̄ instituit naturas qua nihil melius et amabilius est. cui regenti esse subditus iusticie est et ideo immortalis est oīno iusticia. nec in illa beatitudine esse desinet. sed talis ac tanta erit vt p̄fectior ac maior esse nō possit. fortassis et alie tres virtutes. prudentia sine vllo iam piculo erroris. fortitudo sine molestia tolerādoz malorum. temptantia sine repugnantia libidinuz erūt in illa felicitate. vt prudētie ibi sit nullū bonū p̄ponere deo vel equare. fortitudinis ei firmissime coherere. temptantie nullo defectu noxio delectari. Quod vero nunc ait iusticia in subueniēdo miseris. q̄ prudentia in precauendis insidijs. q̄ fortitudo in perferēdis molestijs. q̄ temptantia in cohercēdis delectationib⁹ prauis. nō erit ibi omnino. vbi nihil mali erit. Ista igit̄ virtutum opa huic mortali vite necessaria sicut fides ad quam referenda sūt in futuro habebuntur. Ecce apte dicit Augu. q̄ predicte virtutes in futuro erūt. sed alios vsus tunc habebūt q̄z mō. Cui Beda consentit sup cxodū ita dicens. colūne ante quatuor eximijs virtutib⁹ predare. i. fortitudine. prudentia temperantia. iusticia. que aliter in celis seruantur ab angelis et animabus sanctis q̄z hic a fidelibus. et consequenter assignat Beda vsus illaz virtutū p̄m p̄sentem et futurū statum imitans augustinum. in p̄missis assignationib⁹.

Distinctio.xxxnj.
De septem donis spūssancti

Hunc de sep
tem donis spūssancti agen/
dum est. vbi prius conside
randum est. an hec dona virtutes sint.
scdo an in futuro desitura sint. vel oia.
vel hoc aliqua. deinde an in christo fue
rint cuncta hec dona. Hec dona virtu/
tes esse. nec in futuro desitura Ambro
sius ostendit ea septem fore virtutes
dicens. et in angelis abūdantissime eē
sic. Ciuitas illa dei iherusalem celestis
non meatu alicuius fluuij terrestris ab
luitur. sed ex vite fonte procedens spi/
ritussc̄i. cuius nos breui satiamur hau/
stu in illis celestibus spiritibus redun/
dantius videtur effluere. pleno septē
virtutum spūalium feruens meatu. si
esn fluuius riparum crepidibus editis
superfusus exundat. q̄tomagis spirit⁹
omnem supereminens creaturā. cum
nostre mentis archana tanq̄ inferiora
perstringat. celestem illam angelorum
naturam effusione quadam sanctifica/
tionum vberrate letificat. deinde sancti
ficationes exponens subdit. his autem
sanctificationibus significatur plenitu/
do septē spūalium virtutum quas enu
merauit Esayas dicens. Spūs sapien
tie et intellectus. consilij et fortitudis.
scie et pietatis et timoris domini. vnū
est ergo flumē. sed multi spiritualiū do
noꝝ meatus. Quis ergo multi dicā
tur spūs. vt spūs sapie et intellect⁹ cē.
vnus est tamen dei spūs sue libertat
arbiter. oia pro auctoritate voluntatis
diuidens singulis. hic expresse traditū
est septem dona et virtutes eē sāctifica/
tionesq̄ fideliū mentiū et in futuro nō
desitura. cū sint et in angelis.

Q. in xp̄o fuerint illa septē dona

In christo etiā hec
eadē fuisse Esayas oñdit dicēs. Egre
dietur virga de radice yesse. et flos de
radice eius ascendet et requiescet super
eum spūs dñi. s. sapientie et intellectus
spūs consilij et fortitudis. s. scie et pieta
tis. et replebit eū spūs timoris dñi.

Quod videtur obuiare premisso

His autē videtur
obuiare qđ Beda de timore dñi dicit
sup parabolas. s. q̄ ois timor in futuro
cessabit. ait em̄ sic sup illū locū. Timor
dñi principium sapie. duo sūt timores
domini. seruilis qui principiū est sapie
et amicalis q̄ perfectionē sapientie comi
tatur. seruilis principiū sapiēie ē. qz q̄
post errata sapere incipit. primo timo
re corripitur diuino ne puniatur. ꝑ hūc
perfecta charitas foras mittit. succedit
huic timor dñi sanctus ꝑmanens in se/
culū seculi. quē non excludit charitas ꝑ
augz. q̄ timet fili⁹. ne vel in modico ocu
los amantissimi patris offendat. vter
q̄z in futuro cessabit. charitas vero nūq̄
excidet. Augustinus q̄z sup locum
psal. adorabo ad templum sanctum tu
um. cē. in timore tuo. timorē desiturū
dicit sic. Timor dñi ē magnū presidiū
proficientibꝫ ad salutē sed ꝓuenientibꝫ
foras mittit. non enim timent iaz ami
cum. si ad id quod repromissum est ꝑ/
ducti fuerint. Ex his auctoritatibus si
gnificatur q̄ timor non erit in futuro.
Si autem timor non fuerit in futuro.
ergo nec septez dona erunt. nec modo
sunt in angelis vel in animabus sanct.
Ad quod dicimus auctoritatum pre/
missarum que videtur repugnantiam
dirimentes. q̄ septē dona illa. et in an/
gelis modo sunt. et in animabꝫ sanctis
feliciter viuentibꝫ. et in nobis erūt in fu/
turo. sed non habebunt oīno hos vsus
siue hec officia que nūc habent. vt ver
bi gratia timor filialis modo facit time
re ne offendamus quem diligimus. et
ne separemur ab eo. facit etiam nos re
uereri eundē. in futuro vero faciet nos
reuereri quando non timebimus sepa
rari vel offendere. non ergo mer⁹ se/

parationis vel offēsionis nūc est i an/gelis et in aiabus sanctis. nec in nobis erit in futuro. sed reuerētia que est mix ta cū subiectione dilectio. que etiam in christo fuit. sic aplūs dicit i epistola ad Hebreos loquēs de xpo. qui auditus ē pro sua reuerentia. Quidam tamen fim effectum timorē in christo et in an gelis tm esse contēdunt.

¶ Plena timorū distinctio.

Et qr de tiore trac

tandi nobis occurrit locus. sciendū est quatuor esse timores. s. mūdanum si/ue humanū. seruilē. initialem. castum. vel filialē siue amicalē. Humanus ti/mor est. vt ait Cassiodorus quando ti memus pericula carnis pati. vel perde/re bona mundi, pter quod delinquim? hic timor malus ē. qui in primo gradu cum mundo deseritur. quē dns prohi/bet in euangelio dicens. nolite timere eos qui occidunt corpus. rē. Timor aūt seruilis est vt ait Aug̃. cum p ti/morez gehenne continet se homo a pec cato. quo pnāliaz iudicis. r penas me tuit. et timore facit quicquid boni fa cit non timore amittendi eternum bonuz quod non amat. sed timore patiēdi ma luz quod formidat. non timet ne pdat amplexus pulcherrimi sponsi. sed timz ne mittatur in ielemnā. Bon? est timor iste. r vtilis licet insufficiēs per quē fit paulatim consuetudo iusticie. r succe/dit initialis timor qñ incipit quod du/rum est amari. et sic incipit excludi seruilis timor a charitate. r succedit deinde timor cast? siue amical'. quo timemus ne sponsus tardet. ne discedat ne offē damus. ne eo caream?. Timor iste de amore venit. Ille quidē seruil' est vtil' sed non permanēs in eternū. vt iste ti/mor diuinus comes ē p oēs gradus.

¶ Collatio predictoꝝ.

Et attende

q̄ quatuor hic distinguuntur timores. cū supra Beda dixerit duos eē sed Beda hūanū timorē pretermisit. r noīe seruilis duos q̄s hic distinxim? co/plexus fuit. s. seruilē et initialē. amicalē vero castū dicit Aug̃. q̄z seruilē timorē et castū aperte discernit dū ep'le ad ro/manos illū locū exponit. ñ eim accepi/stis spm̃ seruitutis iteruz in timore. sed spm̃ adoptionis filioꝝ dei. ita dicens. duo ti mores hic insinuant. vnus q̄ est i pfe/cta charitate. s. timor castus. alt q̄ ñ est i charitate. i. seruilis i quo q̄uis credat deo. non tm̃ in deū. r si bonū fiat nō tm̃ bene. nēo eim inuitus benefacit. etiam si bonū est qđ facit

¶ De casto r seruili plenius agit tāgēs timoribꝰ la/tius dispu/tat dicens. Cepit aliq̄s credere diem iudicij. si cepit credere cepit r timere. sed qui adhuc timet. nondū habet fiduciaz in diē iudicij. nondū ē i illo pfecta cha ritas. si pfecta in illo esset charitas ñ ti meret. pfecta ei charitas facerz pfcām iusticiā. r ñ haberet āre timeret. imo ha beret āre desideratz. vt trāseat iniq̄tas et veniat regnū dei. q̄ timor non ē in cha ritate. sed in qua charitate. non in ichoata in qua q̄. in pfecta. et pfecta inq̄t chari tas foras mittit timorē q̄ incipiat timor qz inutilū sapiē timor dñi. timor q̄si lo/cū prepat charitati. Cū aūt cepit cha ritas hitare pellit timor q̄ ei ppauit locū Quantū eim illa crescit ille decrescit. r quātū illa fit interior timor pellit foras. maior charitas minor timor. minor cha/ritas maior timor. Si aūt nullus ē timor nō est in quo intret charitas sicut vide mus p setam introduci linum quando aliq̄d sumitur. seta prius intrat. r nisi exeat nō succedit linū. sic timor primo oc cupat mentem. non aūt ibi remanet ti/mor qz ideo intrauit vt introduceret charitatem.

¶ Quid videtur predictis aduersari.

Est autem alia sen

tentia q̄ videtur esse cōtraria huic si nō

habēt pium intellectorē. dicitur ī psal. Timor domini castus permanet in seculum seculi. eternum quendam timorem nobis ostendit. sed castum. Qr si ostendit ille nobis eternum timorē. nūquid contradicit illi ista epistola. que dicit timor non est in charitate. sed perfecta charitas foras mittit timorē. hoc enim dictum est per Johānem. illō dictum est per dauid. ſz nolite putare alium esse spiritum. si vnus flatus inflat duas tibias. non poterit vnus spiritus implere duo corda ⁊ agitare duas linguas. si spiritu vno id est vno flatu implente due tibie consonant. Implete due lingue spiritu dei dissonare possūt immo est ibi quedam consonantia. est quedam concordia. sed auditorem desiderat studiosum. non ociosum. Ecce mouit duas linguas spiritus dei ⁊ audiuimus ex vna. Timor non est ī charitate. Audiuimus ex alia. Timor domini castus permanet in seculum seculi. quid est hoc: dissonāt ne. Excute aures intende melodiam. non sine causa hic addidit castus. illic non addidit. qđa est timor aliquis qui dicitur castus. ē ⁊ alius timor qui non dicitur castus. discernamus istos duos timores ⁊ intelligemus consonantiam tibiarum. Quomodo discernimus attendat charitas vestra. sunt homines qui propterea timent deum ne mittantur in iehēnam. ne forte ardeant cum dyabolo ī igne eterno. Ipse est timor qui introducit charitatem. sed sic venit vt exeat. Si enim propter penas times deum nondum amas quē sic times. non bona desideras. sed mala caues. Sed ex eo quia mala caues. corrigis te ⁊ incipis bona desiderare. Cum bona desiderare ceperis erit in te timor castus. Quid est timor castꝰ. timere ne amittas illa bona. timere deum ne recedat a te. Cum autem times deū. ne te deserat presentia eius. amplecteris eum ipso frui desideras.

Quō distent duo timores. p̄ similitudinem duarum mulierꝫ oñdit.

Non potes meliuſ

explanare quid iterſit inter hos duos timores q̄z si ponas duas mulieres maritatas. quarū vnam constituas volētem facere adulteriuz. sed timet ne dānetur a marito. timet maritū. quia adhuc amat nequiciam. huic non est grata. ſ onerſa mariti pēna. sed si forte viuit nequiter timet maritū ne veniat. tales sunt qui timēt diem iudicij. Facal teram amare viz debere illi castos amplexꝰ. nulla se adulterina īmūdicia maculare velle. Ista optat pēnam viri. Ista timet ⁊ illa timz Jā ergo interrogem quare timeāt. illa dicet timeo virū ne veniat. vel illa dicz timeo virum ne discedat. Illa dicz timeo virum ne dānet. illa dicz. timeo viz ne deserat. Pone ſ in aīo ⁊ inuenies timorē quē foras mittit charitas. ⁊ alium timorem castū pmanentē in seculū seculi. Illuz timorez pfecta charitas foras mittit. qr ille timor tormentum hēt torquet conscia pctōꝝ. nōdum facta ē iustificatio. ē ibi qđ titillat mētez. qđ pugnat. qđ stimulat. Stimulat ille timor. ſ intrat charitas q̄ sanat qđ vulnerat timor Timor castꝰ facit securitatē in aīo Audiuimꝰ duas tibias ꝓsonātes. ſ. ⁊ dauid ⁊ Jobēz. Illa de timore dei dicit q̄ timet aīa ne dānat. Ista de timore quo timet aīa ne deserat. Ille ē timor quem charitas excludit. iste ē timor q̄ pmanz ī seculū seculi. Ecce his vrb̄ p̄dictis apte oñdit Augꝰ. qs sit timor castus ⁊ qs seruilis ⁊ q̄liter differāt Inquibꝰ etiā initialē timorē significauit. q̄ nec ex toto est pfectus. nec ex toto ē castꝰ. ſ tāq̄z medius aliq̄d de seruili ⁊ aliq̄d de casto timore habet. facit enī seruire partim timore pene. partim amore iusticie. p quē timemꝰ puniri ⁊ timemꝰ offēdere Iste timor ē ī ichoata charitate nō ī pfcā ⁊ q̄tum creſcit charitas

tantum decrescit iste timor quantum ad meritum pene. id est quantus ad id qđ facit timere penam. & quantum ad rormentum ꝓscientie. Nā quāto magis diligimus tāto min⁹ timemus. Iste timor notatur in illis verbis Augustini vbi non negat timorem esse in charitate inchoata. sed perfecta quod nō posset dici de seruili. quia vt ipse supra dixit. seruilis timor non remanet veniente charitate. nec intrat charitas nisi prius ille timor exeat. nec in illo timore aliquis credit in deum. & si credat deo. nec bene facit etiam si bonum est quod facit. Non est ergo ille timor in charitate etiam inchoata. quia omnis qui charitatem habet licet non perfectam. & in deum credit & bona opera facit. quare seruilis non est timor ille quem i charitate inchoata fore concessit. & quem crescēte charitate decrescere dixit. Is ille est timor initialis quē non esse negat esse in charitate nisi perfecta sit.

¶ Or timor seruilis & initialis dicitur initium sapientie. ſz differēter

Sciendū est tamē ꝙ vterqz timor ſz seruilis & initialis. in scripture diuersis locis dicitur initium sapientie. & ita comperies si diligēter annotaueris loca scripture. in quibus de timore domini fit mentio. ex alia tamen ratione & causa diuersa dicitur seruilis initiuz sapientie. & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium sapientie. quia preparat locum sapientie & ducit ad sapientiam. Sed tamen non remanet cum ea immo foras exit. Initialis vero dicitur initiuz sapientie. quia est cum inchoata sapientia. quem cum quis habere incipit sapientiam & charitatem habere incipit. Inde est ꝙ vterqz timor dicitur initialis. quod inuenire poteris per diuersa scripture loca. vterqz etiam timor interdū dicitur seruilis. quia ipe initialis. qui ē in charitate inchoata aliquid habz de seruili. ſz angorem pene sicut & aliqđ habet de casto. scilicet ꝙ timet offendere ac separari.

¶ De hoc quod Augustinus dicit castum timorem esse eternum.

Illud quoqz diligēter est notandum ꝙ in superioribus Augustinus dicit castum timorem esse eternum. per quod confirmatur premissa sententia scilicet ꝙ timoris spiritus erit in futurō sicut & alia dona spiritus sancti. sed non habebit omnem illum vsum quem modo habet. facit enim nos tunc reuereri deum. non timere separari vel carere. fuit ergo in christo timor ille. sed iuxta illum vsum quem habebit in futuro in sanctis. non enim timuit christus separari vel offendere deū ē eum pre omnibus reuerit⁹ est.

¶ An timor pene qui fuit in christo fuerit seruilis vel initialis vel alius

Cum autē fuerit i christo timor pene. queritur an iste timor fuerit mundanus vel seruilis vel initialis. Ad quod dicimus nullū eorum fuisse in christo. quia timor mundanus malus est vt supra dictum est. & in primo gradu cum mundo desinit seruilis vero vel initialis in perfecta charitate non est. Nullus ergo timor istorum in christo fuit. Quis ergo fuit timor ille quo penam timuit. Dic est timor ille dici naturalis siue humanus. qui omnibus hominib⁹ ineſt. quo horretur mors & formidatur pena. & dicitur timor iste naturalis. non ꝙ accesserit homini ex natura ſm ꝙ prius fuit institutа. quia non fuit iste timor concreatus homini. nec de bonis naturalibus sed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit. cui corruptio inoleuit ranqz esset naturalis. & est timor iste effectus peccati vt dictum est

¶ Distinctio. xxv.

¶ Quō differunt sapiētia ⁊ sciētia

POst premissa diligenter considerandum est in quo differat sapientia a scientia. de hoc Augustin⁹ ita ait. philosophi disputantes de sapientia diffinierūt eam dicentes. Sapientia est rerum humanarum diuinarūq; scientia. Ego quoq; vtrarūq; rerum cognitionem. id ē diuinarum ⁊ humanarum ⁊ sapientiam ⁊ scientiam dici posse non nego. verum iuxta distinctōem apostoli qua dicit. Alij datur sermo sapientie. alij sermo scientie. illa diffinitio diuidenda ē vt rerum diuinarum cognitio sapientia proprie nuncupetur. humana⁊ vero cognitio proprie scientie nomē obtineat. Neq; vero quicquid sciri ab homine potest in reb⁹ humanis vbi plurimū superuacue vanitatis ⁊ noxie curiositatis est. huic scientie tribuo. sed illud tantū quo fides saluberrima q̄ ad veram beatitudinē ducit. gignitur. nutritur. defenditur. roborat⁹. qua scientia non pollent fideles plurimi. q̄uis polleant ipsa fide plurimū. Aliud est enim scire trīmodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitā beatam. Aliud est scire quomodo hoc ipsum ⁊ pijs opituletur. ⁊ contra impios defendatur. que proprio vocabulo appellatur scientia. de his quoq; duabus virtutibus idem Aug⁹. dīa⁊ inter eas assignans super psal'. ait. distat sapientia a scientia testāte sancto Job qui quodammodo singula diffiniens ait. Sapientia est pietas. Scientia vero est abstinere a malis. pietatem vero hoc loco posuit dei cultum que grece dicitur theosebia. que est in cognitione ⁊ dilectione eius quod semper est ⁊ incommutabiliter manet quod ē deus. Abstinere vero a malis est in medio praue natōnis prudenter versari.

Idē quoq; inter hec duo aperte distinguens ait. distat ab eternorum contēplatione actio qua bene vtimur temporalibus rebus. ⁊ illa sapientia ⁊ hec scientie reputatur. q̄uis ⁊ illa que sapientia est possit nuncupari scientia. vbi apostolus loquitur. vbi dicit. nunc scio ex parte. quā scientiam profecto contemplatōnis dei vult intelligi. In hoc differētia est. q⁊ ad contemplatōē⁊ sapiētia. ad actionē vero scientia pertinz Ecce aperte demonstratū est in q̄ differunt spūs sapientie ⁊ spiritus scīetie scz vt sapientia diuinis. scīetia hūanis attributa sit rebus. vt docz Augusti. vtrūq; aguosamus in xp̄o. s. ⁊ rem diuinā ⁊ rem humanā. ⁊ ideo de ipō habemus sapientiā ⁊ scīetiam. Cum ēm legitur verbum caro factū est. in verbo intelligit verus dei filius in carne agnosc⁹ verus homis filius. Item cū dz vidim⁹ plenū gratie ⁊ veritatis. q̄am referamus ad scientiā. ⁊ veritatem ad sapientiā. quia in xp̄o sapientia ⁊ scientia fuit plenarie. ⁊ nos scīetiam ⁊ sapientiā de eo hēm⁹ q̄ est deus ⁊ homo

¶ In q̄ differat sapiētia ab intellectu

POstēsa inter sapiētiā ⁊ scientiā trīa. q̄d distet inter sapientiam ⁊ intellectum videamus. i hoc differunt illa duo. quia sapiētia proprie est de eternis q̄ veritati eterne cōtemplā de intendit. Intelligētia vero nō mō de etnis est. ꝫ etiā de reb⁹ inuisibilib⁹ ⁊ spūalib⁹ tpaliter exortis. p eā ēm ⁊ natura sūma que fecit oēs nās. i. diuina considerāf. ⁊ que post ipsam sunt spūales ⁊ inuisibiles nature vt āgeli ⁊ oēs anime bone affectiones cō spiciunf. i hoc differētia est ergo. quia sapientia trīm creatorem inspicitur. intellectu vero creatorem ⁊ creaf⁹ q̄dā Ire ītellectu intelligibilia capim⁹ trīm. sapia vero nō trīmō capim⁹ superiora. ꝫ etiā incognita delectamur. Sic ergo distingui pt inf illa tria. s. sciam. intellām ⁊ sapiam. Scīetia valet ad rectā admīstratōē rep tporaliū. ⁊ ad bonam inf ma-

los conuersatõem. Intelligẽtia ad crẽ atoris ⁊ creaturarũ inuisibiliũ speculationem. Sapientia vro ad solius eterne vritatis ꝓtẽplatõez ⁊ delectatõez

¶ Oz intellectus ⁊ scientia de quib⁹ hic agit non illa sunt q̃ naturaliꝝ habet homo.

Et notãdum ꝙ intellectus ⁊ scientia q̃ dicũtur dona spũs sancti. alia sunt ab intellectu ⁊ scientia que naturaliter sunt in homĩs anima. Hec autẽ virtutes sunt que per gratiã infundũtur animis fidelium vt per eas recte viuant. Illa vro naturaliter habz homo ex beneficio creatõis a dõ tamẽ. per has ãt virtutes que dicunt spũs sancti dona illa naturalia reformãtur atqz adiuuãtur. vt verbi gra. intellectus naturaliꝝ pctõ obtenebratus per virtutẽ quandam ⁊ gratiã que dicitur spũs intelligentie reformatur atqz adiuuatur ad intelligendũ. ita ⁊ per illã virtutem q̃ dicitur spiritus sapientie iuuatur atqz erigitur mentis ratio ad contemplatiõnem ⁊ delectatõem eterne vritatis

¶ Oz sapientia ista dei est. nec ẽ illa que deus est

Illud etiam sciendum est ꝙ sapientia de qua nunc disserimus. non illa est dei sapientia. vt ait Augusti. que deus est sed homĩs sapientia. vera tamen que ꝑm deum est. ac verus ⁊ precipuus cultus eius est Si ergo colat mens homĩs deuz cuius ab eo capax facta est. ⁊ cuius esse particeps potest. sapiens ipsa fit ⁊ non sua luce. sed summe illius lucis participatione sapiens fit. Ista ergo homĩs sapientia etiã dei est. verumtamen ita dei est vt non ea sapiens sit deus. Non ei participatõe sui sapiens est. sicut mẽs participatione dei. sicut etiã dicitur iusticia dei non solum illa qua ipse iust⁹ est. sed etiam illa quam dat homini cũ iustificat impium.

¶ Distinctio. xxxvi.

¶ De connexione virtutum que non separantur.

Dlz etiã queri vtrũ virtutes ita sint. sibi coniuncte vt separatim non possint possideri ab aliquo. ſz qui vnam habz oĩes habeat. De ꝟbe ronim⁹ ait. oĩes virtutes sibi herent. vt qui vna caruerit omnib⁹ careat. qui ergo vnã habz omnes habz. quod q̃dem probabile est. cũ em̃ charitas mater sit omniũ virtutũ in quocũqz mater ipsa est. s. charitas. ⁊ cuncti filij ei⁹ id est virtutes recte fore credũtur. vn de Augusti. vbi charitas est. quid est quod possit deesse. vbi autẽ non est q̃d est quod possit prodesse. Cur em̃ non dicimus qui hanc virtutẽ habet habere omnes. cum plenitudo legis sit charitas. que quantomagis est in homine tãtomagis est in virtute preditus. ẽn ro vro minus. tanto minus inest virtus. ⁊ quanto minus inest virtus. tanto magis iest vitium

¶ Si coniuncte virtutes pariter sint i quocunqz sunt

Vtz vero pariter quis oĩes possideat virtutes. an alie magis. alie min⁹ in aliq̃ feruebãt q̃stio est. Quibusdã em̃ videtur ꝙ alie magis alie minus habeãtur ab aliquo. sicut in Job patiẽtia emicuit. In dauid humilitas. In moyse mãsuetudo. qui etiã concedũt magis aliquẽ mereri ꝑ aliquã vnã ꝟtutẽ q̃ ꝑ aliã sic eã pleius habz q̃ aliam. nõ tamẽ magis ꝑ aliquã mereri dicũt q̃ ꝑ charitatẽ. nec aliquã pleni⁹ a quoq̃ hẽri q̃ charitatẽ alias igit magl ⁊ alias min⁹ in aliquo esse dicunt. sed nullã plenius charitate q̃ ceteras gignit. hasqz dicũt eẽ multas facies q̃s memorat apls dic. ex ꝑsonis multar facier ꝛc. Aliq̃ vri⁹ dicũt ꝟtutes oẽs ⁊ siml ⁊ ꝑes eẽ i q̃cũq̃

sunt. vt qui in vna alteri par extire/
rit in omnibus eidem equalis sit. ¶ In
de Augustinus. ¶ Virtutes que sunt
in animo humano q̄uis alio⁊ alio mo
do singule intelligantur. nullo modo
tamen sepantur ab inuicem. vt quicū/
q̄ fuerint equales verbi gratia in for/
titudine. equales sint ⁊ prudentia ⁊ iu
stitia ⁊ temp antia. ¶ Si em̄ dixeris eq̄/
les esse istos in fortitudine. sed illum
prestare prudētia. sequitur vt hui⁹ for
titudo minus prudens sit. ac per ꝟ nec
fortitudine equales sint. qz est illi⁹ for
titudo prudētior. atqz ita de ceteris vir
tutibus inuenies si omnes eadē consi/
deratōe percurras. ¶ Ex his dare scit om
nes virtutes non solū esse connexas. ꝟ
etiam pares in animo hom̄is. ¶ Cum er
go dicitur aliquis aliqua p̄eminere vir
tute. vt abrahā fide. Job patiētia ꝑm
vsus exteriores accipiēdum est. vel in
comparatōe alior⁹ hominū. quia vl' hu
militatis habitus maxime prefert. vel
opus fidei. vel alicuius ceteraru⁹ vir/
tutum precipue exequit. vnd⁹ ⁊ ea pre
aliis pollere. vel inter alios homines sin
gulariter excellere dicit. ꝑm hunc mo/
dum. s. ꝑm ratōem actuū exterior⁹um.
¶ Alibi Aug⁹. dicit in aliquo aliā magis
esse virtutē. aliam minus. ⁊ vnā esse.
⁊ non alteram. ait em̄ sic. clarissima di/
sputatōe tua satis apparuit non placui
se auctoribus nostris. immo ipsi veri/
tati omnia paria esse peccata etiā si ꝟ de
virtutibus v̄z sit. qz etsi v̄z est eum
qui habz vnā omnes habere virtutes
⁊ eum qui vnā non habz nullam ha/
bere. nec sic peccata sunt pia. qa vbi nul
la virtus est nihil rectum est. nec tamē
idō non est prauo prauius distortoqz
distortius. si autē quod puto esse veri
us sacrisqz literis cōgruentius. ita sūt
aīme intentōes vt corporis membra
non q̄ videantur oculis. sed q̄ sentiā
tur affectibus. ⁊ alius illuminaē am/
plius. alius minus. alius omnino carz
lumine. profecto ⁊ quisqz illustratōne
pie charitatis affectus est. in alio actu
magis. in alio minus. in aliquo nihil.
¶ Sic dici potest habere aliā. ⁊ aliā non
habere. ⁊ aliam magis ⁊ aliam minus
habere virtutem. ¶ Nam ⁊ maior est ī
isto charitas q̄ in illo recte possumus
dicere. ⁊ aliqua in isto. nulla in illo q̄n
tum pertinet ad charitatez que pietas
est. ⁊ in vno hom̄e quidē q̄ maiorem
habeat pudiciam q̄ patientiā. ⁊ maio/
rem hodie q̄ heri si proficit. ⁊ adhuc n̄
habeat continentiam ⁊ habeat non p/
uam misericordiaz. ¶ Et vt generaliter
breuiterq̄ complectar quā de virtute
habeo notōez. virtus est charitas qua
id quod diligēdū est diligitur. hec est
in alijs maior. in alijs minor. ī alijs nl'
la est. plenissima vero que iam nō pos/
sit augeri q̄diu hic homo viuit in ne/
mine. ¶ Hic insinuari videtur q̄ aliquis
ea ratōe possit dici habere vnā virtutē
magis q̄ aliam. quia per charitatē ma
gis afficitur in actu vnius virtutis q̄
alterius. ⁊ propter differentiā actuu⁹
ipsas virtutes magis vel minus habe
re dici potest. ⁊ aliquā non habere cuz
tamē simul omnes ⁊ pariter habeat q̄
tum ad mentis habitum vel essentiaz
cuiusq̄. In actu vero aliam magis ⁊ a
liam minus habet aliam etiaz non ha
bet. vt vir iustus vtens coniugio non
habet continētiam in actu quā tamen
habet in habitu. ¶ Cur ergo non dican
tur paria peccata. forte quia magis fa
cit⁹ charitatem qui grauius peccat. mi
nus qui leuius. ¶ Nemo enim peccat ni
si aduersus illam faciendo que est ple
nitudo legis. ideo recte dicitur qui of/
fendit in vno factus est omnium reus
id est contra charitatem facit in qua p̄
vent omnia.

¶ Repetit de charitate vt addat quo
modo tota lex in ea pendet

Cum duo sint pre
cepta charitatis. in quibus vt pretac/
tum est. tota lex pendet ⁊ prophe/

te. aduertendum est quomodo hoc fit. cum in lege & in prophetis multa fuerint cerimonialia mandata. que si ad charitatis sanctificationem pertinuissent viderentur nondum vere cessare. ea vero non iustificationis gratia quam facit charitas instituta sunt. sed in figura futuri & in onus imposita. ideo declarescente veritate cessauerunt velut umbra. Veruntamen & ipsa cerimonialia ꝑm spiritalem sensum quem continet. & omnia moralia ad charitatē referuntur. pertinet enim omnia ad vecē mandata in tabulis scripta. vbi omniū summa pstringitur. ex quibus cetera emanant. sicut in sermone dñi octo virtutes premittūtur ad quas cetera referūtur. & sicut ad .x. mandata decalogi cetera referuntur. ita & ipsa decē ad duo mandata charitatis pertinet. quia per charitatē implentur. & ad charitatē tāq̄ ad finem referri debēt. Ait Augustin⁹. totā magnitudinē & amplitudinē diuinor⁹ eloquior⁹ possidz charitas qua deum, primūq̄ diligimus. que radix est omnium bonor⁹. Iuxta veritas ait. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & ꝓphete. Si ergo nō vacat omnes paginas sanctas pscrutari. omnia inuolucra sermonū euoluēr. tene charitatē vbi pendēt omnia. quia p fectio est & finis omniū. Tunc enim & p̄cepta & consilia recte fiunt cum referuntur ad diligēdū deū & proximū ꝓpter deum. quod vero timore pene vl' aliqua intentione carnali fit. vt non referatur ad charitatem. nondum fit sicut fieri oportz q̄uis fieri videatur. Inimicus enim iustitie est qui pene timore non peccat. Omnium enim hec summa est vt intelligatur legis & omnium diuinarum scripturarum plenitudo eē dilectio dei & proximi..

¶ Distinctio. xxxvij.

¶ De decem preceptis quomodo continentur in duobus mandatis

Sed iaz distributio decalogi que in duobus mandatis continetur consideranda est. habet enim decalogus decem precepta que sunt decacordum psalterium. que sic sunt distributa vt tria que sunt in prima tabula pertinēt ad deum. scz ad cognitionem & dilectionez trinitatis. septem que sunt in secunda tabula ad dilectionē proximi..

¶ De primo precepto

Primus in prima tabula est. Non habebis deos alienos. non facias tibi sculptile. neq̄ omnē similitudinez &c. Hec Origenes dicit duo esse mandata. sz Augustin⁹ vnū hoc ipsum enim quod dixerat non habebis deos alienos perfecti⁹ explicat cuz prohibet coli figmenta .s. ydolum vl similitudinez alicuius rei. que duo origenes ita dicit distare vt ydolū sit qđ nihil habz simile sui. similitudo vero q̄ habet speciem alicuius rei. verbi gra. Si quis in auro vel ligno vl' alia re faciat serpentis speciem vel auis vel alicuius rei. & statuat adorandū. nō ydolum. sed similitudinem facit. Qui vero facit speciem quā non videt oculus sed animus sibi fingit. vt si quis humanis membris caput canis vel arietis formet. vel in vno habitu hominis duas facies. non similitudinē sed ydolum facit. quia facit quod non habz aliquid simile sui. Ideo dicit apostolus. quia ydolū non est in mundo. Nō enim aliq̄ ex rebus constantibus assumitur species sed quod mens ociosa & curiosa repit. Similitudo vero est dum aliquid ex his que sunt vel in celo. vel in terra. vl in aquis formantur. Augustinus vero ita exponit illud. Ydolum nihil est in mundo id est inter creaturas mundi non est forma ydoli Materiaz enim formauit deus. sed stultitia hominum formam dedit. quecunq̄ facta sunt na

turaliter facta sunt per verbum. Sed forma hominis in ydolo non est facta per verbum. sicut peccatum non est factum per verbum. sed est nihil. ⁊ nihil fiunt homines cum peccant. Sed queritur quomodo hic dicatur forma ydoli non esse facta per verbum cum alibi legatur. omnis forma. omnis compago. omnis concordia partium facta est per verbum. hoc autem a diuersis varie soluitur. Quidam enim dicunt oem formam ⁊ quicquid est a deo esse inq̃tum est. ⁊ formam ydoli inquãtum ẽ. vel inquãtum est forma a deo esse. sz non inquãtuz est ydoli id est posita ad adorandum. In hoc enim non est creatura. sed peruersio nature. sicut illo qđ peccatum est inquãtum peccatum ẽ nihil est. ⁊ homines cũ peccant nihil fiũt quia ab illo qui vere est separantur. vñ de Ihoronim? Quod ex deo non est. q̃ solus vere est. non esse dicitur. Ideo q̃ peccatum quod nos a vero esse abducit nil esse vel non esse dicitur. Alij vero dicunt omnẽ formam salicz que naturaliter est. ⁊ omne quod naturaliter est esse a do. sed forma ydoli non est naturaliter. quia nature iusticie nõ seruit. Id enim naturaliter esse dicitur quod simplici nature iusticie que deus est militat. non resultat ⁊ naturã ⁊ creaturam non vitiat

¶ De secundo precepto.

Secundum precep

ptum est Non assumes nomen dei tui inuanum. quod est dicere sm literam. Non iurabis pro nihilo nomen dei. allegorice vero precipitur vt non putes creaturam esse christum dei filium. qa omnis creatura vanitati subiecta est. sed equalem patri.

¶ De tercio precepto.

Tercium vero est

Memento vt diem sabbati sanctifices. vbi sm literam precipitur sabbati obseruãtia. allegorice vero vt requiez hic a vitijs. ⁊ in futuro dei contemplatione ẽ expectes. ex spiritusancto. id est ex charitate ⁊ dono dei. non qp spiritus sanctus sine patre ⁊ filio hoc opareť. Accepit vticz ecclesia donum hoc. vt in spũsancto fiat remissio peccatorum. quã remissionem cũ trinitas faciat. ꝑpie tamen ad spũsanctum dicitur pertinere. quia ipse est spũs adoptionis filiorum. Ipse est patris ⁊ filij amor ⁊ connexio vel cõmunitas. ideoqz iustificatio nostra ⁊ requies ei attribuiť sepius. Hec sunt tria mandata primetabule ad deum pertinentia. Et primuz quidem quod est de vno deo colendo. pertinet ad patrem. in quo est vnitas vel auctoritas. Secũdum ad filium in quo est equalitas. Tercium ad spiritumsanctum in quo est vtriusqz communitas.

¶ De mandatis secunde tabule.

In secunda vero

tabula septem erant mandata ad dilectionem proximi pertinentia. quorũ primum ad patrem carnalem referť. sicut primum prime tabule ad patrez celestez. quod est Honora patrem tuum ⁊ matrem tuam vt sis longeu? super terram. scilicet viuentium. Parentes vero sic sunt honorandi. vt eis debita reuerentia exhibeatur ⁊ necessaria ministrentur.

Secundum ẽ. Nõ

occides. Ubi scõm literam actus homicidij prohibetur. Scõm spiritum vero etiam voluntas occidendi. Unde huic mandato scõm literam fit superadditio in euangelio. quia litera euangelij exprimitur quod legis litera non exprimebatur. Euangelij litera exprimit intelligentiam spiritualem. i. quaz spirituales habẽt. ⁊ sm quã spirituali

ter viuitur litera legis sensuz carnalez id est quā carnales hñt. z ꝑm quā carnaliť viuiť cui facta est supadditio.

Tercius est nō me

chaberis. i. ne cuilibz miscearis excepto fedre matrimonij. a pte eiñ totum intelligiť. Nomie igitur mechie oñis concubitus illicitus illozqꝫ mēbrozū non legittimis vsus ꝓhibitus debet intelligi.

Quartū est nō fur

tum facies. vbi sacrilegiū z rapina omnis ꝓhibeť. Non eiñ rapinaz ꝓmisit qui furtū ꝓhibuit. sed furti noie bene intelligi voluit omnē illicitam vsurpatōnem rei aliene. Sacrilegium trib⁹ modis cōmittitur. qñ scz vel sacrum de sacro. vel non sacrum de sacro. vel sacruz de non sacro auferť. Sacqꝫ vero dicť quicquid mancipatū est cultui diuino. vt ecclesia vel res eccie. Hic etiā vsura ꝓhibetur que sub rapina cōtinetur. Unde Jxro⁹. vsuras querere vel fraudare vel rapere nihil est. cōmoda fra. t. z ac. quod dedisti. z nil superfluuz q̄ras quia superabundantia in vsura cōputatur. Est eiñ vsura vt ait Aug⁹. cum quis plus exigit in iniuria vel qualibet re quā acceperit Item Jxro⁹. putant aliqui vsuram tm̄ esse in pecunia. sed intelligant vsuram vocari superabundantiā scz quicquid est si ab eo qđ dederit plus est. vt si in hyeme demus decem modios. z in messe quindecim recipiamus.

¶ Si furtū fecerunt filij israhel qñ spoliauerunt egiptios.

Si vero querit de

filijs israhel qui dño iubente ab egiptijs mutuauerunt vasa argentea z aurea z vestes preciosas z asportauerūt vtq furtum cōmiserint Dicimus eos qui vt parerent deo iubenti illud fecerunt. non fecisse furtum. nec ōnimodo peccasse. Unde Aug⁹. Jsraelite non fecerunt furtum. sed deo iubenti ministerium prebuerunt. hoc eiñ deus iusserit qui legem dedit. sicut minister iudicis sine pctō occidit quem lex ꝓcipit. scz si id sponte faciat. homicida est. etiaz si eum occidat quē scit a iudice occidendum Jnfirmi autem qui ex cupiditate egiptios deceperunt magi permissi sūt hoc facere illis qui talia iure passi sunt q̄ iussi. Hic opponitur q̄ etiam boni in illo opere peccauerunt. qz naturalē legem cui concordat euāgeliuz z lex moralis preceptōmis transgressi sunt. quod est. quod tibi non vis fieri alij ne feceris. quā veritas scripsit in corde hominum. z qz non legebatur in corde. iterauit in tabulis. vt voce forinsecus admota rediret ad cor. z ibi inueniret qđ extra legeret. Hanc igiť illi preuaricati videntur in illo facto alios facientes qđ nolebant sibi fieri. sed ibi subintelligendum est iniuste. vt non alij. s. iniuste facias quod tibi non vis fieri. Alioquin huius preuaricator est iudex duz punit reum nolens aliquid tale sibi fieri. Ita etiā illud dñi verbum. omnia que cūqꝫ vultis vt faciant vobis homines cē. de bonis accipiendum est que nob inuicem exhibere debemus.

¶ De quinto ꝓcepto.

Quintū preceptū

est. non loqueris contra proximū tuuz falsum testimoniū. vbi crimē mēdacij z periurij ꝓhibetur Solet autē queri vtrum ꝓhibitū sit omne mēdaciū quidam dicunt illud tm̄ ꝓhiberi qđ obest z non prodest ei cui dicitur. tale eiñ non est aduersus proximū. vt ideo videatur hoc addidisse scriptura. ꝟ demendatio magna questio ē. nec cito explicari potest. ¶ Dist. xxxviij

¶ De triplici genere mēdacij.

Piendū est ta

men tria eē genera mēdaciorꝫ

sunt enī mēdacia quedā pro salute vel cōmodo alicuius. non malicia sed benignitate dicta. qualiter obstetrices sūt mentite et raab. et est aliud mendacij genus quod fit ioco. qđ non fallit. scit enī cui dicit causa ioci dici. t hec duo genera mendaciorū non sunt sine culpa. ſ non cuz magna. perfectis ergo non conuenit mentiri. nec etiam pro tpali vita alicuius. ne pro corpe alterius animaz suam occidant. licet aūt eis verū tacere sed nō falsum dicere. vt si quis nō vult hoiem ad mortē prodere. verū taceat sed non falsum dicat. Tercū vero genus mendacij est qđ ex malignitate et duplicitate procedit. cūctis valde cauendū est. Dis innui videt mendacia illa que fiūt ioco vel p salute alicuius in pfectis esse venialia pcā. pfecti vero illud qđ p cōmodo alterius dicit eē dānabile. quod etiā de mendacio ioco so putari potest precipue si iteret.

¶ De mendacio obstetricū t raab fuit veniale

De mēdacio autē

obstetricū et raab q fuerit veiale Augu. tradit dicens. Forsitan sicut obstetrices non remunerate sūt qz mentite sunt. sed qz infantes liberauerūt. t pter hanc misericordiam venile fuit peccatum. non tū nullū. sic raab liberata pter liberationem explorator p quā fuit veniale pcm. sed ne putet quisq i ceteris pctis. si pter liberationem hominum fiant. ita posse concedi veniam nulla enī mala detestanda talem sequunt erorem. possumus enī et furando alicui prodesse si paup cui datur sentit cōmodum. t diues cui tollitur non sentit incommodum. Iracz t adulterando possumus prodesse si aliqua nisi ad ſ ei consentiatur appareat amando moritura. et si vixerit penitēdo purganda. nec ideo peccatū graue negabitur tale adulterium.

¶ De octo sunt genera mēdacij.

Sciēduz est etiam

octo esse genera mendacij. vt Augu. in libro de mēdacio tradit. que diligēter notāda sunt. vt appareat quod mēdacium sit veniale et quod damnabile. Primum capitale ē mendaciū lōgecz fugiendo. quod fit in doctrina religionis ad quod nulla cā quisq debet adduci. Secūdum qđ tale est vt nulli prosit t obsit alicui. Tercium qđ ita prodest alicui vt obsit alter. Quartum qđ fit sola mentiendi fallendiq libidine. qđ mirū mendacium est. Quintū quod fit placendi cupiditate de suaui loquio. Dis oībz euitatis. sequit. vi. genus quod et nulli obest et prodest alicui. vt si qs pecuniā alicuius iuste tollendā sciens. vbi scit se nescare mentiatur. Septimū quod et nulli obest t prodest alicui vt si quis nolens hoiem quesitum ad mortem prodere mentiatur. Octauū quod nulli obest t ad hoc prodest vt ab immunditia corpali aliquē tueat. In his aūt tanto minus quisq peccat cum mēdacij. quātomagl a primo recedit. Quisquis vero aliquod genus esse mendacij quod pcm non sit putauerit. decipit et seipsum turpiter. cum honestū eē deceptorem alioz arbitret. omne genus ergo mendacij sumope fuge. qz oē mēdacium non est a deo

¶ Quid sit mendacium

Hic videndum est

quid sit mendaciū t quid sit mentiri. deinde vtrum omne mēdacium sit peccatum. et quare mendaciū est. vt Au. ait. falsa significatio voc. cuz intētione fallendi. vt ergo mendaciū sit necesse est vt falsum proferat t cum intētiōe fallendi. hoc enī malū est. pter quod mentientis vnū habere clausum i pectore. aliud promptū in ligua. Mentiri vo est loqui cōtra hoc quod aīo sentit. qs sine illud verū sit sine non. Dis g qui loquitur mendaciū mentit. qz loquit contra

hoc quod aio sentit. i. voluntate fallēdi sed nō ois qui mētit mēdaciū dicit. qz quod vrū ē loquit aliqū mentiendo. sicut econuerso falsū dicendo aliqū verax est. vñ Augu. nemo sane metiens iudicandus est q dicat falsum qō putat verū. qz q̄tū in ipso ē non fallit ipse. sed fallitur. Non igit mendacij arguēdus est. qz falsa icautius credit. ac pro veris hz. potiusq econtrario ille mentit qui dicat verū quod falsū putat. q̄tum em ad aīm eius attinet. non vrū dicit. qz non qō sentit dicit. q̄uis vrū inueniatur esse qō dicat. nec ille liber ē a mendacio qui ore nesciēs loquit verū. sciēs aūt voluntate mentit.

¶ Questio de iudeo qui dicat xp̄m esse deum.

Hic queri solet si iudeus dicat xp̄m esse deū. cum nō ita sentiat aio. vtrū loquatur mendacium Non ē mēdaciū quod dicit. qz licz aliter teneat aio. verū tn est quod dicit. et ideo non ē mendaciū. mentit tamē illud quod verū est dicēs Qz vero oē mendacium sit pctm̄. Augu. insinuat. Vbi inquit videt oē mendacium ee pctm̄. Sed multū interest quo animo et de quib reb quisq mentiatur Nō em sic peccat qui consulendi vt qui nocendi voluntate mentit. nec tm̄ nocet qui viatorē mentiendo in diuerso itinere mittit q̄tum qui viā vite mēdacio deprauat. Porro oē mendacium iō dicendū est esse pctm̄. qz hoc dz loqui hō qō aio gerit siue illud verū sit. siue putet. z non sit. Vba em iō instituta sūt. non vt p ea hoies inuicē fallant. sz per ea in alterius noticias suas cogitationes ferant. Vbis ergo vti ad fallatiā non ad qō sūt instituta pctm̄ est nec etiā iō vllū mendaciū putandum ē nō esse pctm̄. qz possum? alicui aliqū pdesse mentiēdo. Possum? em vt predcm̄ ē et furādo et adulterādo pdesse. Mēdaciū q̄z non tūc tm̄ esse possum? dicere quādo aliquis ledit. Cū em a sciēte dicit falsum mendaciū est. siue quis siue nemo ledatur. Ecce ex his cōstat oē mendacium ee pctm̄ non tn de oīi mendacio accipiendum est illud. pdes oēs qui loquunt mendaciū. Nec illud os quod mentit occidit. a. Nec oē mēdacium isto precepto prohiberi videt nec premissa descriptione mendacium loci includi.

¶ Vbi cum periculo erratur vel nō.

Illud etiā sciendū est. q̄ in quibusdā reb magno malo. in quibusdā paruo. in quibusdā nullo falluntur. In quib reb nihil interest ad capescendum dei regnum. vtrū credāt an non. vel vtrū putentur vera. an falsa siue sint siue non. In his errare. i. aliud pro alio putare non arbitrandū est esse pctm̄. vel si est. minimum atq leuissimum. z sunt vera q̄uis non videātur. que nisi credant ad vitā eternā nō pōt peuenir. Et licet error maxima cura cauendus sit. non tamē in maioribus sed etiā in minoribus reb. nec nisi rē ignorantia possit errari. non est tamen consequēs vt cōtinuo erret q̄sq̄s aliquid nescit. Sed quisquis se existimat scire quod nescit. q̄ vero em approbat falsum qō erroris. q̄prium ē. verū tamen in qua re quisquis erret interest plurimum. sunt em que nescire est melius q̄z scire. Item nonnullis errare. profuit aliquando sed in via pedum. non in via morum.

¶ De iacob si mentitus fuit.

Solet etiam queri de iacob qui dixit se ee Esau aliter aio sentiens vtrū mētit? sit. vñ Aug. Iacob qō mire fecit auctore vt falleret pēm si diligenter attendat. videt non ee mēdaciū. sed misteriū. Intendebat em matri obedire q̄ p spm̄ nouerat misteriū. z iō. ppt familiare cōsilium spūssancti qō mater acceperat a mendacio excusatur iacob.

¶ Distinctio.xxxix. De piurio.

Hunc de periurio videamus. periuriū ē mendacium iuramento firmatum. hic queritur vtrū sit periurium vbi non est mendaciū. Qđ quibusdā videt ex auctoritate Hiero. dicentis. Aduertendum est q̄ iusiurādum tres habet comites. veritatem iudicium ⁊ iusticiam. si ista defuerint. nō erit iuramētum. sed periurium. Ubi aūt falsum iuratur veritas deest. Si ergo falsum iuretur. etsi non sit ibi intentio fallendi videtur esse periurium. q̄ deest veritas. Quibusdam placet non esse periurium vbi non est mendaciū. ⁊ sicut dicit̄ aliquādo falsum sine mēdacio. ita iuratur falsum sine periurio. Falsum forte dixit apls cum se venturū ad chorin. promisit. nec tñ sicut ei imponebatur culpam mēdacij cōtraxit. q̄ sic animo sentiebat et si iuramēto illud confirmasset non periurū incurrisset. q̄ quātum in ipso fuit verū dixit. ⁊ si iurationē addidisset q̄ tum in se foret verū iurasset. etsi aliter euenerit q̄ dixit. Ideo sicut quis non est mendax nisi aliter sentiat aīo q̄ dicit. sive ita sit sive non. ita videtur quibusdam neminem periurū constitui. nisi aliter sentiat ī aīo q̄ loquatur sive ita sit sive non.

¶ De triplici modo periurij

Sed melius creditur et ille peierare qui falsum volūtate fallendi iurat. et qui falsum putans qđ verū est iurat. et qui verū putans qđ falsum est iurat. vnde Augusti. homines falsum iurant et cum fallunt. vel cum falluntur. aut putat homo verum esse quod falsum est. et temere iurat. aut scit vel putat falsum eē. ⁊ tñ p vero iurat. ⁊ nihilominus cū scelere iurat Distant aūt ista piuria duo q̄ primemo raui. facillū iurare q̄ verū cē putat. p quo iurat. verū iurat esse ⁊ tñ falsū est. non ex aīo iste periurat. sed fallitur. hoc pro vero hz quod falsum ē. non p falsa re scies iurationē interponit Da alium qui scit falsum eē. ⁊ dicit verū esse et iurat tanq̄ verū sit quod scit falsum esse. videtis q̄ ista detestanda sit belua. Fac aliū qui putat falsū esse. et iurat tanq̄ verum sit. ⁊ verū forte est. verbi gratia vt intelligatis. pluit in illo loco. et interrogas hoīem. ⁊ dicit pluisse. et tunc pluit ibi. sed putat nō pluisse periurus est. Interest quēadmodū verbum procedat ex aīo. rea linguā nō facit nisi rea mens sit. His euidenter traditur q̄ triplicit̄ pierat homo vt supra diximus. dum vel sciens falsum iurat. vel putans falsum quod verū est iurat vel existimās verū qđ falsum ē iurat. sed hoc extremū non videtur esse periurium. vel si periurū notetur eo q̄ falsū iuratur. non videt̄ esse reus periurij q̄ sic iurat. q̄ non est mens eius rea. et iō nec lingua. immo eius mēs rea est dum iurare presumit qđ perspcue verū non deprehendit. non ergo oē periurū mendaciū est. nec oīs qui peierat mentitur. sed oīs mentiendo iurans peierat. ⁊ omnis qui falsum iurat sive mentiens sive non peierat. Cum ergo quis iurat qđ verum est estimans esse falsum. queritur quid sit ibi periurium. Ipsa em̄ significatio vocis vera est. q̄ verū nesciēter loquitur. Non igitur ipsa significatio vel falsum vel mendaciū est. q̄ vera est. et quod verum ē periurium non videt̄ esse. Ad quod dicimus loqui sic. s. contra mentē sub attestasione iuramēti cē periurium. Mentiri ergo adhibita iuratiōe piurium est. piurium ergo est vt iurando loqui falsum cū intentione fallendi. vel iurando loqui falsū sine intētione fallendi. vel iurando loqui verū cum intentione fallendi.

¶ Oppositio.

Hic opponit̄ si omnis qui falsū iurat peierat. tunc q̄ alicui

promittit dare sub certo termino aliquid qđ tamen non faciet. exquo iurauit peierauit. qz falsum iurauit. non enim ita futurū erat vt iurauit. Ad ꝟ dici potest. qz non ois qui iurat quod falsum est exquo iurat periurus est sicut iste de quo agim⁹. sed exquo propositum mutat vel terminū transgredit iuratio talis fit periurii reatu.

¶ An iuratio sit malum.

Si autem queritur vtrum iurare sit malū. dicimus aliquā do malum esse aliqñ non. sponte enim & sine necessitate iurare vel falsuz iurare ptm̄ grande est. Ex necessitate autem iurare. s. vel ad asserendū innocentiam vel ad federa pacis confirmanda. vel ad persuadendū auditoribꝫ qđ est eis vtile. malū non est. qz necessarium est vnde Augu. iramentum faciendum ē in necessarijs cū pigri sunt boies credere qđ est eis vtile. Juratio non ē bona. non tamen mala cū est necessaria. i. non est appetenda sicut bona. non tñ fugienda tanqꝫ mala cū est necessaria. nō est enim contra preceptū dei iuratio. sed ita intelligit dñs phibuisse a iuramēto. vt quātū in ipso est quisqꝫ non iurz qđ multi faciūt in ore habentes iuratione tanqꝫ magnū atqꝫ suaue aliquid. aplus enim nouit preceptū dñi & tñ iurauit. prohibemur ergo iurare cupiditate vel delectatione iurandi. qđ ergo xps ait in euāgelio. ego dico vob̄ non iurare oino. ita intelligit precepisse. ne qsqꝫ sicut bonū appetat iramentū. & assiduitate iurandi labatur in periurium. Qđ vero addidit sit sermo vester. est est. nō non. bonum est & appetendū. quod aūt amplius est a malo est. i. si iurare cogeris. scias de necessitate venire infirmitatis eoz quib⁹ aliquid suades. quę infirmitas vtiqꝫ malum est. vñ quotidie precamur nos liberari dicētes. libera nos a malo. Ideoqꝫ non dixit quod amplius est malum est Tu enim non facis malum qui bene vteris iuratione. sed a malo est illius qui aliter non credit. i. ab infirmitate. que aliqñ pena est. aliqñ pena et culpa. ibi ergo dñs prohibuit malum. suasit bonū. indulsit necessariū

¶ De iuramēto quod fit p creaturas

Queritur vtrū etiaz liceat iurare p creaturā Qz non videtur cum in lege scriptum sit. reddes aūt domino iuramenta tua. et xps in euāgelio precipiat. non iurare oino neqz p celū neqꝫ p terrā. nec p hierosolimā. nec p caput tuū. iudeis quasi puulis cōcessit fuit iurare p creatorē & preceptū. vt si iurare contingeret. non nisi per creatorem iurarent. non p creaturam. qz iurātes per angelos & elementa creaturas venerabantur honore & melius erat ꝟ exhiberi deo q̄ creaturis. Infirmis ergo illō phibuit. scās vero qui i creatura creatorē venerabant tñ. non prohibuit. vnde Joseph p salutē pharaonis iurauit. dei iudicium in eo veneratus q̄ positus erat in infimis. xpūs vero ita per creaturas iurare prohibuit. ne vel aliquid diuinū in eis crederet. p q̄ reuerentia eis deberetur. vel ne p eas iurantes falsum. boies se iuramento non teneri putarent.

¶ Que iuratio magis teneat. an q̄ fit p deū. an q̄ fit p euāgelia vel p creaturas

Si autez queritur quis magis teneatur an qui p deū an q̄ per euāgelium vel p creaturas iurat Dicimus q̄ p deū. qz p eū hec facta & scā sunt. vñ Crisо. si q̄ cā fuerit modicū vetur facere q̄ iurat p deū. q̄ vo p euāgelium maius aliq̄d fecisse videtur. Qui bo dicēdū ē. stulti. scripture sc̄e ppter deum facte sunt. nō deus ppter scripturas ita et creature facte sunt ppter deū.

¶ Quid est dicere p deū

Hic queritur quid sit dicere p deum iuro. hoc est testem

adhibere deū. Jurauit eīm apls di. Testis est mihi de⁹. ac si diſſet p deū ita est. vñ Augu. Rudiculū ē putare hoc si dicas p deū iuras. si dicas. testis est deus nō iuras. Quid eīm est p deū nisi testis ē deus. aut q̄d est testis ē deus. nisi per deū iurare. Quid aūt ē iurare nisi ius deo reddere qñ p deū iuras i⁹ sc̄z veritatis ⁊ non falsitatē Jtē ecce dico charitati vestre. et q̄ p lapidē iurat falsū piurus ē. qz non lapidē qui nō audit. sed ei⁹ creatorē adhibet testē. hoc ergo iurare p quālibet creaturā. ſ. creatorē eius testē adhibere Est etiā q̄dam genus iuramenti grauissimuz q̄ fit p execrationē vt cū hō dicit. si istud feci illud patiar. vel illud cōtingat filijs meis. Fm quē modū accipiē etiā interdum cū aliquis iurando dicit p salutē meam vel p filios meos ⁊ huiusmodi obligat eīm hec deo. vñ Aug̃. cuz quis ait p salutem meaz. salutē suā obligat deo cū dicit p filios meos oppignorat eos dō vt hoc eueniat in caput eoz q̄ exit de ore ipsius. si vērū verum. si falsum falsum. ⁊ sicut p hoc iurans aliq̄ deo hoc obligat. ita per deum iurās ipsum adhibet testem. Jn omni ergo iuratione. aut deus testis adhibetur. aut creatura deo obligatur ⁊ oppignorat. vt hoc sit iurare. ſ. deū testem adhibere vel deo aliquid oppignorare.

¶ De illis qui iurant p falsos deos.

Post hoc queritur vtrū fide ei⁹ vtendū sit q̄ p demonia vel ydola iurauerit. de ꝟ Augu. scribens ad publicolā ait. Le prius considerare volo vtrū si quispiā per deos falsos iurauerit. et fidē non seruauerit. ñ tibi videtur bis peccasse. bis vtiq̄ peccauit. qz ⁊ iurauit p quos non debuit ⁊ contra pollicitam fecit fidem. quod non debuit. Jdeoq̄ qui vtitur fide illius quem constat iurasse per deos falsos ⁊ vtitur non ad malum. sed ad bonum. non peccato illius se sociat qui p demonia iurauit. sed bono pacto eius qui fidem seruauit. et sine dubitatione minus malum est p deos falsos iurare veraciter q̄z per deū vērū fallaciter quāto enim per quod iuratur magis sanctum est tantomagis penale periurum est.

¶ Qz iuramentum quo incaute iurat non est obseruandum. nec votum vel promissio iniuste facta.

Nunc superest investigare vtrū omne iuramentū implendum sit si eīm quis aliquid iuraverit cōtra fidem ⁊ charitatē. quod obseruatū peiorem vergat in exitum. potius ē mutanduz q̄z adimplendū. vnde Ambro. est contra officium nonnunq̄z promissum soluere sacramentum. vt Herodes fecit. Jtem Ysidorus in malis promissis rescinde fidem in turpi voto muta decretum. quod incaute vouisti non facias. ⁊ impia est promissio que scelere adimpletur. Jdem non est obseruandum sacramentum quo malum incaute promittitur. vt si quis adultere perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur Tolerabilius est eīm non implere sacramentū q̄z permanere in stupro. Jtem Beda. si quid nos incauti? iurare contigerit. quod obseruatū peiorem vergat in exitum. libere illud saluberiori cōsilio mutanduz nouerimus. ac magis instante necessitate peierandus esse nobis q̄z pro virando periurio in aliud crimen grauius esse diuertenduz deniq̄z iurauit Dauid per deū occidere Nabal virū stultum. sed ad primā interceſſionem Abigail femine prudētis remisit minas. reuocauit ensem i vaginam. nec aliquid culpe se tali periurio contraxisse voluit. Jtem Augu. ait q⁹ Dauid iuramentuz per sanguinis effusionem non impleuit. maioz pietas fuit. Jurauit Dauid temere. sed nō impleuit iurationē maiori pietate Ex his aliisq̄ pluribꝫ oñditur quedā iuramēta non obseruanda esse. ⁊ qui sic iurat

Z iij.

vehementer peccat. Cum aũt mutat bñ facit. qui autem non mutat duplici/ter peccat. ꝛ quia iniuste iurauit. ꝛ quia facit quod non debet

¶ Si est periurus qui non facit quod incaute iurauit.

Qui vero mutat periurus debeat dici solet queri Beda supra tale iuramentum vocauit periurium. Johãnes etiam apocrisarius orientalium sedis dixit Hermo patris nostri sophronij significat. q melius est iurantem pe/iurare q̃ seruare sacramentũ i fractiõe sanctar imaginum. sed periurium dici/tur tale iuramentũ non obseruatum. ꝛ pierare qui non implet qz falsum iura uit. non qz inde reus sit q nõ obseruat sed quia iurauit iniustum. exquo reus ẽ sicut ille qui pierat.

¶ De eo qui verborum calliditate iurat.

Hoc etiam sciẽdũ est q quacunq; arte verbor quis iurz reus tamen qui conscientie testis est. ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit. dupliciter autem reus fit qui ꝛ nomen dei inuanum assumit ꝛ proximũ in dolo capit

¶ De illo qui cogit aliquem iurare

Queritur etiam si peccat qui hoiem iurare cogit. De hoc Augu. ait. qui exigit iurationẽ multuz interest si nescit illũ iuraturum falsum. an sit. Si enim nesc. ꝛ ideo dicat iura mihi vt fides ei sit non est peccatuz. tñ humana tẽptatio est. si vero scit euz fecisse ꝛ cogit eũ iurare homicida est. Idem qui ꝓuocat hoiem ad iurationẽ et scit eũ falsum iurare. vincit homicidam. qz homicida corp̃ occisurus est ille aiam immo duas aias. ꝛ eius quẽ iurare prouocauit et suam.

¶ Distinctio. xl.

Ex consilio aurelianensi.

Sancta sinod⁹ decreuit nisi pro pace faciẽda vt omnes fideles ieiuni ad sacramentũ accedant. Sextum preceptũ est nõ desiderab proxez proximi tui. Septimũ. non cõcupisces domum proximi tui. non seruũ. non ancillã. nẽ/sed videtur preceptũ de nõ; cõcupiscendis rebz primi vnũ cũ eo eẽ quo dicãt non furaberis. ꝛ preceptũ de non cõcupiscenda vxore vnũ esse cũ eo q̃ dicãt non mechaberis. poterat eñ preceptũ non furandi in illa generalitate intelligi vbi de non concupiscenda re primi p̃cipit. ꝛ in eo q dicñ est. nõ mechaberis. poterat illud intelligi. nõ ꝛcupisces vxorẽ proximi tui. sed in illis duobz p̃ceptis nõ mechandi ꝛ non furãdi ipsa opa notata sunt ꝛ phibita. In his vero extremis ipa cõcupiscentia. multum ergo differũt illa ab istis. vnde illi precepto non mechandi fit supaddito in euangelio. vbi omnis concupiscentia mechandi prohibetur.

¶ Quare lex cõprimere dicit non animum. sed manum.

Sed cuz hic prohibet concupiscentia aliene vxoris ꝛ alienę rei. quare dicit lex cõprimere manũ et non aim. Euãgeliũ vero ꝛ manũ ꝛ aim. Illud de lege dicit fm cerimonialia. non fm mozalia. vel qz in lege non est generalis prohibitio ois mortifere concupiscentie vt in euãgelio.

¶ Quid sit litera occidens.

Si vero queri quam vocat apls lram occidentẽ ea certe est decalogus q̃ non dz lra occidẽs. eo q mala sit lex. sed qz prohibẽs peccatũ auget concupiscentiam. ꝛ addit prevaricationẽ nisi liberet gratia. q̃ gra non sic abundabat in lege. vt i euãgelio. lex ergo noua est. ꝛ tñ occidit si/ne gratia. cum sit virtus peccati que iubet quod sine gratia impleri non potest

gratia añt erat. ⁊ ideo litera occidẽs erat. Distat añt euãgelij litera a legis litera qz diuersa sẽ promissa. ibi terrena. hic celestia ꝓmittit. diuersa etiã sacramenta. qz illa tm̃ significabãt. hec cõferunt gratiã. ꝑcepta etiã diuersa q̃tũ ad cerimonialia. nã q̃tũ ad mozalia sẽ eadẽ. sed plenius in euangelio cõtinentur Audistis. x. cozdas psalterij vtriq; serui impositas. q̃ charitate tãgenda sẽ vt vicioz feces occidantur

¶ Explicit liber tercius

¶ Rubzice quarti libzi

Postracta tis q̃ ad doctrinã rerũ ptinẽt q̃bꝫ fruendũ ẽ et quibꝫ vtendũ est. et que fruunt̃ ⁊ vtuntur. ad doctrinam signoz accedamus

¶ Dist. prima de sacramentis.
Quid sit sacramentũ.
Quid sit signum.
Quo differãt signũ ⁊ sacramentũ.
Quare instituta sũt sacramenta.
De differentia sacramentoz ⁊ veterum ⁊ nouoz.
De circũcisione.
Quod remediũ illi habuerunt qui fuerunt ante circũcisionem.
De institutione circũcisionis ⁊ cã.
De paruulis defũctis ante octauũ diem quo fiebat circũcisio.

¶ Di. ij. De sacramentis noue legis.
De baptismo.
De differẽtia baptismi Johis ⁊ xpi.
Quid vtilitatis hñt baptism̃ Johis.
Si fuit sacramentũ baptism̃ ille.
De forma baptismi Johãnis.

¶ Dist. iij. Quid sit baptisma.
De forma baptismi.
Qz apli in christi nomĩe baptizauerũt.
Si in noĩe patris vel spũssancti possit tradi baptismus.
De institutione baptismi.
Quare in aqua tm̃ fiat.
De immersione quoties fieri dẽat.
Quãdo circũcisio amisit vim suam.
De cã institutionis baptismi.

¶ Di. nij. De illis qui suscipiũt sacramentũ et rem. ⁊ rem ⁊ non sacramẽtũ et sacramentũ ⁊ non rem.
De ficte accedentibꝫ
Quo intelligitur illud quotq̃t in xpo baptizati estis xpm induistis.
Qz passio supplz vicẽ baptismi ⁊ fides et contritio.
Quid prosit baptismus cum fide accedentibus.
Quid dimittitur in baptismo iustis.
Cuius rei sit sacramentum baptismus quem recipit iustus.

¶ Dist. v. Qz baptismus eque bonꝰ ẽ a bono vel malo. datꝰ bono vl̃ malo
De ptãte baptismi ⁊ mĩsterio.
Que fuit ptãs baptismi quã xpus potuit dare seruis et non dedit.

¶ Distin. vi. Quibꝫ liceat baptizare.
Si rebaptizandi sunt ab hereticis baptizati.
Qz nullus in materno vtero baptizat̃
Utrũ baptismus sit cum verba corrupte proferuntur.
De illo qui pro ludo immergitur.
De responsione patrinoz.
De cathecismo ⁊ exorcismo.

¶ Distin. vij. De sacramento confirmationis.
Qz non nisi a summis sacerdotibꝫ tradi potest
Que sit virtus huius sacramenti
Utrum hoc sacramentum sit dignius baptismo
Utrum possit iterari.

¶ Distin. viij. De sacramẽto altaris.
Qz huius sacramẽti in veteri testamẽto figura precessit sicut et baptismi.
De institutione huius sacramenti.
De forma.
Quare xpus post alium cibum dedit hoc sacramentum discipulis.
De sacramento et re
Qz res sacramenti duplex est

Tituli distinctionũ

¶ Distin.ix. De duob⁹ manducandi modis.
De errore illor⁹.qui dicunt tm̃ corp⁹ christi a bonis sumi.
De intelligentia quorundã verborũ ambiguorum.
¶ Distinctio.x. De hæresi illorum qui dicunt corpus christi non esse in altari nisi in signo.
De sc̃or⁹ testimoniis quib⁹ probat̃ verum corpus x̃pi esse in altari.
¶ Dist.xi. De modo cõuersionis.
Quõ corpus x̃pi dicitur confici de substantia panis.
Quare sub alia specie sumatur.
Quare sub duplici specie.
Quare aqua misceatur vnio.
Quale corpus x̃ps dedit discipulis in cena.
¶ Distin.xij. Vbi illa accidentia fun⁊ dentur.
De fractione et partib⁹
De confessione berengarij
Quid ille partes significent.
Si christus immoletur in altari quotidie.
Et an sit sacrificium quod a sacerdote geritur.
De causa institutionis.
¶ Distinctio.xiij. Si hoc sacramentũ conficiatur ab hereticis vel excommunicatis.
Quid faciat hereticum ⁊ quid sit hereticus
¶ Distin.xiiij. De penitentia
Vnde dicatur penitentia.
Quid sit penitere.
Quid sit penitentia.
De solemni et vnica penitentia
Q̃ peccata sepe dimittuntur per penitentiam.
¶ Distin.xv. Q̃ plurib⁹ irretit⁹ peccatis non potest vere penitere de vno nisi de omnibus peniteat.
Quibus de causis contingũt flagella.
De egiptijs ⁊ sodomitis qui tempo⁊ raliter dicuntur puniti ne in eternum perirent.
De generibus elemosine.
Quid sit elemosina.
Vtrum in peccato mortali permanentes et largas elemosinas facientes debeant dici satisfacere.
Vtrum bona que fiunt ab aliquib⁹ malis valeant ad meritum vite cum fuerint conuersi ad bonum
¶ Distin.xvi. De tribus in penitentia considerandis.s.compunctione. confessione et satisfactione.
Que sit satisfactio vera
Que sit satisfactio falsa.
De trib⁹ actionib⁹ penitentie.
De multitudine venialiu⁊ que grauat vt vnum grande pctm̃.
De satisfactione venialium.
¶ Distin.xvij. Vtrum sine confessione dimittantur peccata.
Si sufficiat soli deo confiteri.
Q̃ non sufficit soli deo confiteri si possit confiteri sacerdoti.
An sufficiat confiteri layco.
Ad quid valeat confessio.
¶ Distin.xviij. De remissione quam p̃stat sacerdos.
De clauibus.
De vsu clauium.
Si sacerdos potest dimittere peccatu⁊ vel retinere peccatum.
Quomodo sacerdotes dimittũt peccata vel retinent.
Quomodo sacerdotes ligant vel soluunt a peccatis.
Quomodo intelligendũ sit illd̃ quodcunq⁊ solueris. ⁊c̃.
Que sint interiores tenebre ⁊ interior macula.
¶ Distin.xix. Quando he claues dãtur vel quibus.
Vtrum per indignos transfundat̃ gratia dignis
Quomodo intelligendum sit.maledicam benedictionibus vestris.
Qualis esse debeat iudex ecclesiastic⁹
¶ Dist.xx. De his q̃ in fine penitent.

Tituli distinctionū.

De his q̄ pēnitentiā non complēt.
De illo cui sacerdos indiscretus iniunxit pēnitentiā.
Qz morientibus non est imponenda satisfactio. ꝫ innotescenda.
Qz non est pēnitentia negāda vel reconciliatio in necessitate
Qz presbiter non recōciliet aliquē inconsulto epō nisi in necitate.
An oblatio ei⁹ sit recipiēda. q̄ curēs ad pēnitentiā preuenīt mozte
¶ Dist. xx. De pctis que post bāc vitam dimittuntur.
De his qui edificant auz argentū vel lapidē p̄ciosū lignū fenū aut stipulaz.
De igne purgatoziꝫ quo alij citius alij tardius purgantur.
Quid sit edificare lignū fenū aut stipulam
Quid sit edificare auz argentū lapides preciosos. ali
Qz aliquē vere pēnitz etsi nō de oi vī
Quid sit generalis confessio.
Qz nemo debz p̄fiteri pctā q̄ nō fecit
De pena sacerdotis qui peccata confitentis publicat
¶ Dist. xxij. Si pctā dimissa redeāt.
Quid sit sacramentū et res
¶ Dist. xxiij De sacō vnctōis extreme
De tribꝰ generib⁹ vnctōis
A quib⁹ finit hoc sacm̄ institutū.
De iteratōe huius sacramēti
¶ Dist. xxiiij. De ordīb ecclīastic et
Quare septē sunt. q̄t sint.
Quales assumendi sunt a deo.
De corona et tonsura.
De hostiarijs.
De lectoribus
De exorcistis.
De accolitis.
De subdyaconibus.
De presbiteris.
Qui dicunt ordines sacri.
Quid appellet ordo
De nominibus dignitatis et officij
De episcopo.
De pontifice.
De quadripartito ep̄oz ordine
De vate
De cantore
¶ Dist. xxv. De ordinat ab hereticis.
De symonia vñ dicat et q̄d sit.
De his qui a symoniacis ordinantur sciēter vel non.
De his qui dicunt se emere corpalia et non spūalia.
De distinctione symoniacoz
De his qui violēter ab hereticis. vel alijs symonicis ordinātur.
¶ Dist. xxvi. De sacō coniugij
De institutōe eius et causa
Qñ ꝼm preceptū et ꝼm indulgentiaz contractū sit coniugiū.
Quib⁹ modis accipit indulgentia.
Qz nuptie bone sint
Cui⁹ rei sacramentū sit coniugiuz.
¶ Dist. xxvij. Que sint ꝓsiderāde in Quid sit coniugiū. cōiugio.
De consensu qui efficit coniugiuz.
Qñ incipit esse coniugiū.
De opinione quoꝝūdam q̄ dicāt ꝓiugiū nō esse ante carnalē copulā.
Qz sponsa potest eligere monasteriū sine sponsi consensu.
Qz cōiugat⁹ sine cōiugi consensu ꝓfiteri nequit continētiam
De adulterinis coniugijs
Qz multiplicit sponsa accipit et spōsus.
Que spōsa sit mortuo spōso vidua. et que non.
¶ Dist. xxviij. Si cōsensus de futuro etiā iuramēto firmat⁹ faciat ꝓiugiū
De his q̄ ptinent ad substātiaz et decorem sacramēti
Vtr ꝓsens⁹ ille q̄ facit mīmoniū sit ō carnali copula. an de cohitatōe. an de alio. lier.
Quare de latere viri sit formata mulier.
¶ Dist. xxix. Qz nō est consensus legitimus vbi est coactio.
¶ Dist. xx. De errore q̄ euacuat consensum.
De cōiugio marie et ioseph.
De finali causa coniugij.

¶ Dist.xxxi. Qz malus finis non cõtaminat sacramentum.
De tribus bonis cõiugij.
De duplici separatõe.
De his q̃ pcurãt vxnena sterilitatis.
Qñ sint homicide q̃ pcurãt abortum
De excusatõe coitus que fit per bona coniugij.
De indulgentia quã facit ap'lis.
De malo incontinentie
De carnis delectatõe q̃ fit p peccatũ vel non.
¶ Dist.xxxij. De solutõe carnal' debiti
De continentia ex cõi consensu fuãda.
Qñ cessandũ sit a coitu
Quibꝫ tpibꝫ nõ sint celebrãde nuptie
¶ Dis.xxxij. De diuersꝫ legibꝫ pugij
Vtrum Johannis virginitas sit preferenda castitati Abrahe.
Que erat psuetudo cõiugij sub lege.
Cui licebat tũc plures hre vxores vl'
¶ Dist.xxxiij De psois legitis. nõ
De frigidis sepandis vel nõ.
De his q̃ maleficijs impediti coire ne
De furiosis. queunt
De his q̃ dormiũt cũ duabꝫ sororibꝫ
Qz nõ est dimittẽda vxor pro aliqua macula corpis
¶ Dist.xxxv. De iure viri t mulieris.
Qz fornicariã neq̃t dimittere vir nisi ip̃e exps fuerit fornicatõis t ecõuerso
De reconciliatõne eoꝝ qui propt̃ fornicationem separantur.
De illis q̃ ante piunctõez se polluert
De seruis. p adulterium
¶ Dist.xxxvi. Vtrꝫ ppter extremã cõditionem possit fieri sepatio.
De copulatõe serui t ancille diuersorum dñoꝝ.
De viro q̃ se facit seruũ vt diuidatur ab vxore
De etate contrahentiũ
¶ Dist.xxxvij. In quibus ordinibus nequeat contrahi matrimoniũ.
De interfectoribꝫ suaꝝ coniugum.
¶ Dist.xxxviij De votis.
De votoꝝ differentia.
De ill' q̃ post lõgã captiuitatẽ redeũt
¶ Dist.xxxix. De dispari cultu.
De coniugio fidelis t infidelis. t duoꝝ infidelium.
De fornicatõe spũali propter quã dimitti coniunx pt̃est.
Pro quibus pctis possit fieri sepatio vel non.
Qñ licz fideli aliã ducere vel non.
Vtrꝫ coniugiũ inter fideles sit.
Qz coniugiũ sit legitimũ.
¶ Dist xl. De cognatõe carnali
De cõputatõe graduũ cõsanguinitatis.
Quare sex gradus computãtur
De dispẽsatõe gregorij hita i ãglos.
¶ Dist.xli. De affinitate gradibꝫ.
De variis traditoribꝫ affinitatis.
Si coniugiũ sit inter eos qui nota cõsanguinitate diuidunt̃
Quibus psonis testificantibus sint dirimenda coniugia.
Quid sit fornicatio.
Quid stupꝫ.
Quid adulteriũ.
Quid incestus
Quid raptus.
¶ Dist.xlij. De spũali cognatõne.
Qui sint filij spũales.
De copula spũalium vel adoptiuoꝝ t naturalium filioꝝ
De copula filioꝝ qui ante cõpaternitatem vel post nati sunt.
Si cui liceat duas cõmatres ducere. vnam post alterã
Si vir t vxor sil' valeãt tenere puerꝫ.
De secũdis t tertijs t deinceps nuptijs.
¶ Dist.xliij. De resurrectõis t iudicij condicione.
De voce tube.
De nocte media.
De libris qui tũc aperient̃
De mẽoria electoꝝ si tũc pterita ma
De his q̃ viui reperient̃ la reneãt
Qñ o intelligit̃ xp̃us iudex viuoꝝ t mortuoꝝ.
¶ Distin.xliij. De etate t statura resurgentium.

Tituli distinctionū

Qñ sancti iudicabunt ⁊ qñō.
De ordine eoꝝ qui erūt in iudicio
De ordine iudicij ⁊ misterio angeloꝝ
Si ptꝫ iudiciū dēones pfert hoīb⁹ ad puniendum
¶ Dist.xlvij. De forma iudicij
Qñ resurget quicquid fuit de substan/ ⁊ natura corporis etsi nō in eadē parte corpis
Qñ sine omni deformitate resurgent.
Utꝝ reprobozꝝ corpa cū deformitatibus resurgāt quas hic habuerūt
Qñ non ꝓsumentur malozꝝ corpa que tunc ardebunt.
Si dēmones corpali igne cremātur.
Si aīe sine corpibus sentiunt ignem materialem
De abortiuis fetibus ⁊ monstris.
¶ Dist.xlv. De diuersis animaꝝ receptaculis post mortē.
De suffragijs defunctoꝝ.
De officijs sepulture.
De duobus eque bonis. quoꝝ alter post mortē plura habꝫ auxilia.
Quibus suffragijs iuuabūtur in fine reperti
Qñō sancti glificati ⁊ angeli audiunt pces supplicātiuꝫ ⁊ inf cedūt ꝓ eis.
¶ Dist.xlvi. Si valde malis prestet mitigatio pene
De occulto dei iudicio.
De iustitia ⁊ misericordia
Quare quedā opa dicūtur iustitie. q̄dam mie vel bonitatis dei.
Qñō vniuerse vie dñi dicuntur misericordia ⁊ veritas.
¶ Dist.xlvij. De sentētia iudicij.
Qualis apparebit forma serui.
Quare ꝑm formā serui dicit xps resuscaturus corpa.
De loco iudicij.
De qualitate luminariū ⁊ tpis ptꝫ iudicium.
¶ Dist.xlix. De differētia mansionū in celo ⁊ in inferno.
Si quid ibi cognoscatur ab aliq̄ quod non intelligant omnes.
De paritate gaudij.
Si maioꝝ sit beatitudo sanctoruꝫ post iudicium
Si mali in inferno peccabūt.
¶ Dist.l. Quare dicuntur tenebre exteriores
Si dānatoꝝ anime notitiā habēt eorum que hic fiunt
De lazaro ⁊ diuite.
Si boni ⁊ mali inuicē se videāt
De chaos inter bonos ⁊ malos
Utꝝ visa impioꝝ pena. minuat vel augeat bonorum gloriam

¶ Incipit quartꝰ liber de sacramē tis ⁊ signis

Samarita

nus enim vulnerato appropians. curationi eius sacramentoꝝ alligamenta adhibuit. qꝝ ꝑ peccati originaliꝫ ⁊ actualiꝫ vulnera sacroꝝ remedia dꝰ instituit. de q̄bus q̄tuor primo cōsiderāda occurrūt. Quid sit sacrm. quare institutū. ⁊ in quibꝰ ꝓsistat ⁊ cōficiatur. ⁊ que sit distātia inter sacramenta veteris ⁊ noue legis.

¶ Quid sit sacramentum

Sacramentuꝫ est

sacre rei signū. dicit tamē sacramētuꝫ ⁊ sacꝝ secretum sicut dicitur sacramētum veritatis. vt sacramētum sit sacruꝫ signans ⁊ sacrum signatū. Sed nunc agitur de sacramento ꝑm qđ signum est. Item sacramentū est inuisibilis gratie visibilis forma. Signum vero est res q̄ preter speciē quā ingerit sensibꝰ aliud aliquid ex se faciens in cognitionem venire. Signoꝝ vero alia sunt naturalia. vt fumus significans ignem alia data. ⁊ eoꝝ que data sunt. quedam sunt sacramenta. quedaꝫ nō. Est em sacramētū est signū. ꝑ nō econuerso. sacrm cuiꝰ rei similitudinē cuiꝰ gerit signū

est. Si em̄ sacramenta nō hr̄ent similitudinē rer̄ quarū sacra sunt, ꝓpie sacramēta non dicrētur. Sacrm̄ em̄, ꝓpie dicat̄ qō ita signū est gr̄e dei & inuisibilis gratie forma. vt imagiez ipsi⁹ gerat et cā existat. Non igit̄ significandi tm̄ gratie sacra instituta sūt & scrificā di Que ei significā di gratia tm̄ instituta sunt. solū signa sūt & nō sacra. sicut fuerunt sacrificia carnalia & obseruantie ceremoniales veteris legis. que nūq̄ poterant iustos facere offerētes. quia vt ait apls. sāguis hircoz aut thauroz & cinis vitule aspersus inq̄natos sc̄ificabat ad emūdatōem carnis. nō aīe. Nā inquinatio illa erat ptactus mortui. vnde Aug̃. Nihil aliud intelligo inquinatōez quā lex mūdat nisi cōtactū mortui bois. quē qui tetigerat īmūdus erat septē diebus. & purificabat̄ ꝑm legē tercio die. & vij. & mūd⁹ erat vt iam intraz templū, mūdabāt etiā interdū a corpali lepra illa legalia. & nunq̄ ex opibus legis aliqs iustificat⁹ est. vt ait apls. etiā si in fide & charitate fierēt. Quare. qz imposuit de⁹ ea in seruitutē. nō in iustificatōez. & vt figura futuri essent. volēs ea sibi poti⁹ offerri q̄z ydolis. Illa ergo signa erāt. & tm̄ & sacra. licz minus, ꝓpie in scriptur̄ sepe vocant̄. qz signa erāt rei sacre quā vtiq̄ non prestabāt. Illa autē opera apls legis dicit q̄ tm̄ significā di gratia vel in otius instituta sunt.

¶ De causa institutōis sacramentoz.

Triplici aūt ex causa instituta sunt sacramenta, ꝓpter hūiliatōez. eruditionem. & exercitatōem. Propter humilitatē quidē vt dū homo in sensibilibus rebus q̄ natura infra ipz sunt ex p̄cepto creatoris se reuerēdo subijcit. ex hac hūilitate & obedientia deo magis placeat & apud eum mereat̄. cuius impio salutem querit in inferioribus se. & si nō ab illis. & per illa a deo. Propt̄ eruditōem instituta sunt vt p id quod foris in specie visibili cernit̄ ad inuisibilē virtutem que intus est agnoscendā mēs eruditur. homo em̄ qui ante pctm̄ sine medio deum videbat per peccatum a deo ebuit. vt nequeat diuina capere. nisi humanis exercitatus. Propt̄ exercitatōem similiter instituta sunt. qz cū homo ociosus esse non possit. ꝓponit̄ ei vtilis & salubris exercitatio in sacramentis qua vanā & noxiam declinet occupatōez. Non em̄ facile capitur a tēptatione vel cogitatōne qui bono vacat exercitio. Unde Hiero⁹. monet. sēp aliquid operis facto. vt te occupatum dyabolus inueniat.

¶ De triplici genere exercitatōis.

Sunt autē exercitationuz tres spēs. vna ad edificatōnem anime pertinet. altera ad corporis fomentū. alia ad vtriusq̄ subuersionem. Cum igitur absq̄ sacramentis quibus non alligauit potentiam suam deus homini gratiam donare posset. predictis de causis sacramenta instituit. duo autem sunt in quibus sacramentū consistit. s. verba & res. verba vt inuocatio trinitatis. res vt aqua oleum & huiusmodi.

¶ In quibus consistat sacramentum.

Jam videre restat vi stantiā sacramentoz veterum & nouorum vt sacramenta vocemus que antiquit⁹ res sacras signabant. vt sacrificia & oblationes & huiusmodi. Eorum autē differentia breuiter Augustin⁹ assignat dicens. qz illa promittebant tm̄ & significabāt. hec autē dant salutem

¶ De circumcisione

Fuit autem inter illa sacramentum quoddam scz circumcisionis. idem conferens remedium contra peccatum. quod nunc baptismus. Unde beatus Augustin⁹. Ex quo instituta est circūcisio in pplo dei. q̄ erat tūc signaculū iustice fidei ad purgationez

valebit magnis ⁊ puulis originaľ ve/
teriſq; pcti. ſicut baptiſmus ex illo va
lere cepit ad innouatõez ꝺois ex q̃ iſti
tutus ē. Jtē beda Jdē ſalutifere cura
tõis auxilium circũciſio i lege cõtra ori
ginalis pcti vuln⁹ agebat. qõ baptiſ/
m⁹ agere tpe reuelate gr̃e ꝓſueuit. ex/
cepto q̃ regni celeſtis ianuã nõdum in
trare poterãt. tñ i ſinu abzalx pt⁹ moz
tem btã requie cõſolati. ſuꝑne pad in
greſſuz ſpe felici expectabant. bis apte
tradit ꝓ circũciſionẽ ex q̃ inſtituta fu/
it. remiſſionez pcti originaľ ⁊ actualis
puulis ⁊ maiozibus a deo preſtitã. ſic
nunc ꝑ baptiſmũ datur

¶ De viris qui fuerũt ante circũciſio
nẽ. ⁊ de femis que ante vel poſt. quod
remediũ illis queritur.

Queritur autẽ de viris qui fu
erunt añ circũciſiõez. ⁊ de femis q̃ fue
runt añ ⁊ poſt. qõ remediũ ꝺ̃ pẽccatũ
habuerint Quidã dicũt ſacrificia ⁊ ob
latões eis valuiſſe ad remiſſiõez pcti.
ꝫ meli⁹ eſt dicere illos q̃ de abzabã ꝓ
dierũt ꝑ circumciſionem iuſtificatos.
mulieres vero ꝑ fidẽ ⁊ opationẽ bo/
nam. vel ſuam ſi adulte erãt. vel parẽ/
tum ſi paruule. Eos vero qui fuerunt
añ circũciſionẽ ꝑ puulos in fide parẽtũ
pentes vero ꝑ virtutẽ ſacrificioꝝ. ſez
quã intelligebãt ſpũaliť in illis ſacrifi
ciis inſtificatos. vñ Grego⁹. qõ apud
nos valet aq̃ baptiſmi. hoc egit apõ ve
teres. vel ꝑ paruulis ſola fides. vel ꝑ
maiozib⁹ virtus ſacrificij. vel ꝑ bis qui
ex abzalx ſtirpe ꝓdierunt miſteriũ cir
cumciſionis.

¶ De inſtitutõe circũciſionis ⁊ cã.

Hic dicẽdum eſt i quo
inſtituta
fuerit circũciſio. ⁊ quare. ⁊ cur mutata
ꝑ baptiſmũ. Abzabã primũ manda/
tum circũciſiõis habuit ad ꝓbatõnem
obedientie. nec ei ſoli ꝓcepta fuit circum
ciſio. ꝫ etiã ſemi ei⁹. i. oibus hebreis q̃
fiebat ꝑm legẽ octaua die lapideo cul
tro in carne prepucij. Data autez fuit
circũciſio pluribus ꝺ cauſ. ſ. vtꝑ obedi
entiã mandati abzabã placerz ꝺo cui
ꝑ ꝓuaricatõem adã diſplicuerat. Da
ta etiã fuit in ſignum magne fidei abza/
he qui credidit ſe habituꝝ filiuz in quo
fieret benedictio omniũ. deinde hoc ſig
no vt a ceteris natõnibus diſcerneret̃
populus ille. Jn carne vero prepucij
ideo iuſſa eſt fieri circũciſio. qz in reme
diũ inſtituta eſt origiaľ pcti qõ a pen/
b⁹trabim⁹ ꝑ ꝓcupiaz q̃ in pte illa ma
gl dñat̃ ⁊ qz in pte illa culpã inobedie
ꝑm⁹hõ ſenſit. decuit vt ibi ſignũ obedi
entie acꝑet.

¶ Quare die octauo ⁊ petrio cultro

Fiebat autẽ viij. die tpe
trino cultro
qz ⁊ in reſurrectõe cõi octaua etate fu/
tura ꝑ petram xp̃z ois ab electis abſci
ꝺtur corruptio. ⁊ per xp̃i reſurrectõez
viij. die factaz circũciditur a pctis aia
cui⁹q; in eũ credẽtis. due igiť res ſiũt
illi⁹ ſacti. Jdeo añt ẽ circũciſio mutata
ꝑ baptiſmũ. qz ſacr̃m baptiſmi ⁊ com
muni⁹ ⁊ pfecti⁹ ẽ. qz pleniozi gr̃a accu
mulatũ. Jbi eñ pctã ſolũ ꝺimittebãť
ꝫ nec gr̃a ad bñ opandũ adiutrix nec
vtutũ poſſeſſio vel augmentũ ibi ꝓ̃ſta
batur. vt in baptiſmo. vbi nõ mõ abo
lenť pctã. ꝫ etiã gr̃a adiutrix ꝓferť ⁊ v
tutes augenť. vñ aq̃ refectõis ꝺz q̃ ari
dos fecũdat. ⁊ iã fructificãtes amplio
ri vbertate ꝺonat. qz q̃ñcũq; ꝑ fidez
⁊ charitatẽ añ habitã aliq̃s iuſtus ad
baptiſmũ accedit vberiozẽ ibi ꝝcipit g̃
tiam. ſed non ita in circumciſione. vnꝺ
Abzalx per fidem iam iuſtificato ſig/
naculuz tantuz fuit ⁊ nihil ei intus cõ
tulit.

¶ De paruulis defunctis ante di/
em octauum.

Si vero queriť de
paruulis qui ante diem octauum mo
riebãtur. ante quẽ nõ fiebat circũciſio
ex lege. vtꝑ ſaluareť vl nõ Jdẽ ꝑt re/

sponderi quod sentiẽ de paruulis ante baptismũ defunctis ꝗs perire constat. vñ Beda. ꝙ nunc p euãgeliuz terribiliẽ. i. salubriter clamat. nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua ⁊ s. s. nõ intrabit in regnũ dei. ipse dudũ clamauit p suã legẽ. aĩa cuius ꝓpucij caro, circũcisa nõ fuerit. pibit de ꝓlo suo. qz pactũ meũ irritũ fecit. forte tñ sub lege ingruẽte necessitate mortis ante octauũ diẽ circũcidebant sine pcõ filios in eccia. sic modo fit de baptismo ¶ Dist. ij.

¶ De sacramẽtis noue legis

IAm autẽ ad sacramẽta noue legis accedam⁹ que sunt baptism⁹. ꝓfirmatõ. panis benedictõis. i. eucharistia. pnia. vnctõ extrema. ordo. coniugiũ. Quoz alia romediũ contra pcm̃ ꝓbent ⁊ gr̃az aduitricẽ ꝓferũt. vt baptism⁹ Alia in ẽme diũ tm̃ sunt vt ꝓiugiũ. Alia gr̃a ⁊ virtute nos fulciũt vt eucharistia ⁊ ordo Si vero. ꝗritur q̃re nõ fuerũt h̃ sacramẽta instituta mox pt⁹ ꝓlapsũ. cuz in his sit iusticia ⁊ sal⁹: dicim⁹ nõ ante aduentũ xp̃i ꝙ gr̃am attulit gr̃e sacra fuisse dãda q̃ ex ipsi⁹ morte ⁊ passiõe virtutẽ sortita sũt. xp̃s aũt venire noluit añ ꝯ hõ de lege nat̃ali ⁊ scripta ꝓuinceret ꝙ neutra iuuare posz Fuit tñ ꝓiugiũ etiã añ pcm̃ institutũ. nõ vtiqz ꝓp̃t remediũ. ⁊ ad sacr̃m ⁊ ad officium pt⁹ pcm̃ vero fuit in remediũ ꝺ carnal̃ ꝓcupie corruptelã. de ꝙ suo loco tractabim⁹. ¶ De baptismo iohis

Nunc vero ꝺ baptismi sacramẽto vide am⁹ qꝺ int̃ noue gr̃e sacra ꝓnũ ẽ. baptismũ xp̃i Johes suo baptismo ꝓnũciauit ꝙ ꝓm⁹ baptisasse legit̃. ⁊ i aq̃. nõ in spũ sic ipe ait. Ego baptiso vos in aq̃ in pniaz. sola em̃ corpa ablucbat. a pctis ꝺo non mũdabat. Baptism⁹ Johãnis erat in pniaz. ñ in remissionem. baptism⁹ vero xp̃i in remissiõez Quia Johes baptisãs hoies ad pniaz vocabat. ⁊ ꝺs baptisabat pẽnitere docebat. ꝝm illud. veniebãt ad iohẽz in iordanẽ ꝓfitẽtes pctã sua. ⁊ in baptismo iohis habãt pctoz remissio. ꝙ data est i xp̃i baptismo. ¶ Quid vtilitatis habuit baptismus Johis

Ad quid ergo vtil̃ erat baptism⁹ iohis. qz hoies vsu baptisãdi ꝓpabat ad baptismũ christi Gz ꝗritur q̃re dict⁹ ẽ iohes. baptism⁹ sic veritas dic. baptism⁹ iohis. vñ est qz ibi iohis operatio visibil̃ tm̃ erat exteri⁹ lauãtis. nõ invisibil̃ gr̃a dei interi⁹ operãtis. ⁊ tm̃ ⁊ illa operatio iohis. erat a deo ⁊ baptismus ille a ꝺo erat. non ab hoine. ⁊ hois dictus est qz nil ibi gerebat̃ qꝺ non ageret hõ. Si vero ꝗritur an sacramentũ fuerit. sati⁹ potest cõcedi ex eo sensu ꝙ legalia sig̃ dicunt̃ sacramẽta. significabat em̃ baptism⁹ iohis. rẽ sacrã. s. baptismũ xp̃i. qui nõ tm̃ ẽ penitẽtie. sed remissionis pctõrum.

¶ Da forma baptismi iohis. ⁊ de baptisatis ab eo.

Hic considerandum est si baptisati a iohãne itez baptisati sint baptismo xp̃i. ⁊ qua forma vꝛborz vsus sit iohes. Illi ꝙ baptisati sũt a iohe. nasciẽtes s. s. eẽ ac spez ponẽtes in illi⁹ baptismo. postea baptisati sunt baptismo xp̃i. baptism⁹ãt iohes. in noie venturi tradebatur. vñ Jhero⁹. sup iohl. ꝙ dicit se in xp̃m credere ⁊ nõ credit in s. s. nõdũ bẽt claros oculos. vñ baptisati a iohe in noine veturi. i. dñi ihu. qz dixerũt. ⁊ neqz si s. s. est audiuim⁹ itez baptisanẽ. imo vez baptisma accipiũt. Illi vero ꝙ spẽ non posuerunt in baptismo iohis. ⁊ in patrẽ ⁊ fi. ⁊ spm̃scm̃ credebant. post nõ baptisati fuerũt. ⁊ impositõe manuz ab apostolis sup eis facta spm̃scm̃ receperunt. alꝙ vero qui nõ ita credebant. baptisati sunt baptismo xp̃i vt ꝓdictum est. vñ Jhero. ꝙ spm̃scm̃ nesciebãt cũ baptismũ a iohe acceperũt. iterum baptisati sunt. ne quis ex iudeis vl̃ gẽ-

tibus putaret aquã sine spũscõ ad salutem posse sufficere. de hoc etiã Ambro. Quidã negauerũt se scire spũsanctũ cum baptisatos se dicerẽt iohãnis baptismo. q̃ in aduenientibu nõ in suo baptisauit nomie Isti ergo qui nec in xpi noie nec cum fide spũssancti baptisati fuerant. nõ potuerũt accipere baptismi sacm. baptisati igit sunt in noie xpi. nec iteratũ ẽ in his baptisma. sed innouatuz.

¶ Distinctio tercia.

¶ Quid sit baptisma.

POst hec videndum est quid sit baptism? et q̃ sit forma. et qñ institut? et cã institutõis. Baptism? dr tinctio. i. ablutio corporis exterior facta sub forma verboz pscripta. si eñ fiat ablutio sine verbo. ñ est ibi sacramẽtũ. ꝟ accedẽte verbo ad elementũ fit sacramentũ. non vtiqz illud elementũ fit sacramentũ. ꝟ ablutio facta in elemento. vnde Augusti. verbo baptisma consecrat. detrahe verbum et quid est aqua nisi aqua. accedit verbum ad elementũ et fit sacramẽtũ. vnde est hec tanta virtus aque vt corpus tangat et cor abluat. nisi faciente verbo. non qr dicitur. ꝟ qr creditur. Maz et in ipso verbo aliud est sonus transiens. aliud virtus manẽs. In duobus ergo cõsistit sacm baptismi. s. verbo et elemẽto. q̃ etsi alia desint que ad decorem sacri instituta sunt. nõ ideo min? ẽ vez sacramentũ et sanctũ. si verbum sit ibi et elementũ. Mã et in hoc sacramento vel alijs quedã solent fieri ad decorem et honestatẽ sacramenti. quedã ad substãtiam et causam sacramẽti pertinentia. de substãtia huius sacramenti sunt verbum et elementũ et cetera ad solennitatem eius pertinẽt.

¶ De forma baptismi

Bz quod ẽ illud verbuz q̃ accedẽte ad elementũ fit sacm. veritas te docet. q̃ bui sacri formã tradẽs ait discipul. Ite docete ões gentes baptisantes eos i noie pa. et fi. et s. s. Inuocatio ergo trinitatis verbum dr quo baptismo cõsecrat. et hec est verboz forma sub q̃ traditur baptism?. vñ Bonifatio epo zacharias papa Firmissime p̃ceptũ ẽ in synodo anglorz. vt quicumqz sine inuocatõe trinitatis mersus fuisset. q̃ sacramentũ regeneratõis nõ haberz. qđ oino vez ẽ. Qz si mersus in baptismi fõte q̃s fuerit sine inuocatõe trinitat. perfect? xpianus non est. nisi in noie pa. et fi. et s. s. fuerit baptisat?. Legitur tamẽ in actibus apostolorz. apostolos baptisasse in nomine dñi. sed in hoc nomine vt ait Ambro?. tota trinitas intelligitur. Intelligitur eñ cũ xpm dicas et patrem a quo vnctus est. et ipe qui vnctus est. et spũssanctus per quez vnctus est. vnde Nicolaus papa a quodam iudeo multos baptisatos asserentis et quid inde agenduz sit consulitis. hi profecto si in nomine trinitatis vel in nomine xpi sicut in actibus apostolorz legimus baptisentur. baptisati sũt vnum cũ idemqz est vt sanctus exponit ambrosius.

¶ Si in nomine patris tm̃. vel spirituscti tm̃ possit tradi baptism?.

Hic queriẽ an baptismus esset verus si diceretur in nomine patris tãtũ. vel spiritussancti. vt cum dicitur in nomine dñi Ambrosius videtur dicere q̃ si fide misteriuz trinitatis teneatur. et vna persona tm̃ nominetur plenum esse sacramentum et econuerso. si tres nominentur. et non recte de aliquo illorum sentiatur. vacuum fieri misterium. ait enim sic. vbi non est plenum baptismi sacramentũ. nec principium. nec species aliqua. baptismi extimatur. Plenum autem est si patrem et filium et spiritumsanctum fatearis. Si vero vnum neges totuz subtrahes. Et sicut si vnum in sermone

comprehendas. vel patrē vel filiū vel spūsanctū. fide autē nec patrem nec filium nec spūscī abneges. plenū est fidei sacramentū. ita etiā licz patrē z filium z.s.s. dicas. z patris z f. z.s.s. minuas potestatē. vacuū est omne misterium. Cum enī dicitur in noīe christi. per vnitatē nomis impletuz est. nec a xpi baptismate spūs separat. quia christus baptisauit in spū.

¶ Questio ambrosij.

Nunc cōsiderem⁹

vtz sicut legim⁹ in noīe xpi baptismi plenum esse sacramentū. ita etiā spiritusco trī nuncupato nihil desit ad plenitudinem misterij. Ratiōem seqmur. qui vnū dixerit trinitatē significauit. si xpm dicas z patrem a quo vnctus est filius. z ipsum qui vnctus est filium z spūs a quo vnctus est designasti. scriptum est enī hunc ihm a nazareth quē vnxit deus spūsancto. z si patrē dicas filium eius z spūs oris eius parit indicas. si tamē id etiā corde complexendas z si spūsanctum dicas deū patrem a q̄ procedit z filium cuius est spūs nuncupasti. vnde vt rōni copulet auctoritas dīs dicit. vos autē baptisabimini in spūsancto. ex quo indicat nos recte posse baptisari in spūsancto. Ex his aperte intellexisti in nomine xpi verum baptisma tradi. vbi nihilomin⁹ insinuari videt vtrum baptisma dari possz in nomie patris trī. vel.s.s. si tamen ille q̄ baptisat fidē trinitatis teneat. que trinitas in quolibz horum nominū intelligitur. Si autē aliquis peruerse credens z errorē inducere intēdens. vnū de tribus trī nuncupet. nō impleuit misterium. Hz vero ait nominatis trib⁹. vacuū est misteriū si baptisans minuat potestatē patris vel f. vel.s.s. vel male sentiat de potentia alicuius horū. non credens vnā potentiā trium. intelligēdum est hoc sup eum. qui non intēdit. nec credit baptisare. qui non trī carz fidē. & etiā intentiōem baptisandi nō habet. qui ergo baptisat in noīe xpi. baptisat in noīe trinitas que ibi intelligit. Tutius est tamē tres psonas ibi noīnare. vt dicatur in nomie patris z filij z s.s. non in nomibus. sed in nomie. id est in inuocatiōe vel confessione patris vel filij vel spūssancti. inuocatur enim ibi trinitas vt inuisibiliter ibi operetur p se sicut extra visibiliter p misterium Si autē dicatur in nomibus non ē ibi sacramētum. quia non seruatur forma baptismi.

¶ De institutione baptismi tunc instituti cum nichodemo xpus ait. nisi quis renatus fuerit.

De institutōe bap

tismi quādo ceperit. varie sunt extimationes. alij dicunt baptismū tunc institutum esse cū nichodemo christus ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua z spūsancto. ꝛc. Alij dicunt institutōez baptismi factā cum apostol' dixit. Ite docete oēs gentes baptisantes eos in nomie patris z fi. z.s.s. sed hoc dixit eis post resurrectōem p̄cipiens eis de vocatōe gentium. quos ante passiōez binos z binos miserat ad predicandū in iudea ad baptisandū dicens. in viā gentiū ne abieritis. Iam ergo institutus erat baptismus. quia baptisabant simul z predicabant

¶ In qua forma baptisauerīt a postoli ante xpi passionem.

Si vero queritur

in qua forma tunc baptisauerunt. sane dici potest in noīe trinitatis. s. in ea forma in qua baptisauerūt postea gentes que ante passiōem potest intelligi fuisse tradita. licz non sit scripta. non ergo tunc illā formā xps prius tradidit cuz ad euāgelisandū gentib⁹ misit. sz quā ante tradiderat mittens in iudeā. postiteraūt cum ad gentes misit. Cōmodius ergo dicit institutō facta. quādo

xps a Johãne baptisat? est i iordane qđ dispẽsauit non qz mũdari voluerit cũ sine pcõ fuerit. sed qz actu mũde carnis sue. vim regenerativam cõtulit aquis. vt q postea imergerẽtur invocato noie trinitatis. a pcis purgerentur. tũc institutus est baptism? xpi in quo trinitas cuius misteriũ ibi innotuit. interius hoiem baptisat.

¶ Quare in aqua tm̃ fiat.

Celebratur autez

hoc sacramentũ tm̃ in aqua. non in alicq liquore vt xpus ait. Nisi quis renat? fuerit ex aqua. ꝛc̃. Ideo vniformiter id fieri i aqua precipit̃. vt intelligat̃ q sicut aqua sordes corporis acceptes abluit. ita baptism? maculas aie sordesq vinor̃ emũdando abstergit. Vel iõ fit vt nullũ inopia excusaret. qđ posset fieri si in vino ꝛ oleo fieret. ꝛ vt cois materia baptisãdi inuenirẽt apud oẽs. qđ aqua signauit que vbique latere xpi manavit. sic̃ sanguis alterius sacramẽti signũ fuit. nõ igitur in alio aliquo liquore pficõsecrari baptismus nisi in aqua.

¶ De immersiõe quotiẽs fieri debeat

De immersiõe vero si queriẽ quõ fieri dẽat. pase trinidemus. vel semel. vel tercio. p vario more eccle. vñ Gre. de trina immersione baptismi nil verius responderi põt q̃ quod vosipsi sensistis. qz in vna fide nihil officit eccie sancte cõsuetudo diuersa. quia enim in tribꝰ subsistentijs vna substantia est. reprehensibile nullaten? potest esse infantẽ in baptismo vel ter vel semel mergere. qz in tribꝰ mersionibꝰ personarum trinitas et in vna potest diuinitatis singularitas designari. Illos vero qui tercio mergimus etiam triduane sepulture sacramentũ signamus. ꝑm hoc licet non tm̃modo ter. sed etiaz semel tm̃ mergere. ibi tm̃ dũtaxat semel mergere licet. vbi cõsuetudo ecclesie talis existit. Si quis vero id facere incipiat vbi consuetudo talis non est. vel semel tantum mergendum eẽ asserat. reprehensibilem se constituit. vnde Aymo. In suo sensu abundat q̃ prianus cũ semel mergebat in baptismo pueros. qui qđ intelligebat studio se implebat bonis opibꝰ abũdando. licet in hoc nescius deliqueret. sed qz bonis operibus abundat postea corrept? a deo. abundauit altiori sensu. ter illos mergendo. ecce habes qz deliquit qui semel mersit. sed hoc ideo qz aliter se habebat illius eccie consuetudo. vel quia vnam tm̃ faciendã mersionem asserebat. De trina immersione Augu. ait. postq̃ nos credere promisimus. tercio capita nostra in sacro fonte dimersim? qui ordo baptismi duplicis misterij significatione celebrat̃. Recte eñ tercio mersi estis. qz accepistis baptismũ i nomie trinitatis. Recte tercio mersi qz accepistis baptismuz in noie xpi qui die tercia resurrexit a mortuis. Illa eñ tercio repetita dimersio typũ dñice exprimit sepulture. Constat ergo baptisãdo tercio debere mergi. et tamẽ si semel tm̃ immergantur verũ baptisma accipiũt. et qui semel immergit tm̃ non peccat nisi eccie consuetudo obsistat. vel ꝺ mõ tm̃ debere fieri asserat.

¶ Qñ circũcisio amisit vim suã.

Volet etiam queri

si circũcisio amisit statũ ab institutione baptismi. Ad qđ dicimus in xpi morte terminata legalia oia. extũc igit̃ circũcisio pdidit vim suã. ita q postea non pfecit. potius obfuit observatoribꝰ suis. sed vsq ad oblationem vere hostie potuit pdesse. si eñ añ passionẽ legalia finẽ habuissent. non ea imminente vet? pascha cũ discipulis mãducasset

¶ De causa institutionis.

Causa vero institutionis baptismi est innouatio mentis. vt homo qui p peccatũ vetus fuerat. per gratiã baptismi

renouet.quod fit depositione vitioꝝ ⁊ collatione virtutū.sic em̄ fit quisq; nouus bō cū abolitl pctis oznat̄ virtutibꝰ.abolitio pcōꝝ pellit fedit̄.appositio virtutū affert decozez.⁊ hec ē res sacri.s.interioz mūditia. Si quer̄ vtꝝ baptism⁹ apuerit celū qō non apit circūcisio.diam⁹ qz nec baptism⁹ nec circūcisio aditū regni nob apuit.sz hostia saluatozis.q̄ si tpe circūcisionis oblata fuisset.illi⁹ tpis hoies etiā regnū itrassēt.res igit̄ hui⁹ sacrament̄ ē iustificatō

Distinctio.nū.

Quz alq; suscipiūt sacramētū ⁊ rē.alq; sacm̄ ⁊ non rē.alq; rē ⁊ non sacm̄.

Hactenꝰ dū est aliqs suscipe sacramētū ⁊ rē.aliqs sacm̄ ⁊ non rē.alios rē ⁊ nō sacm̄. Sacm̄ et rez sil̄ suscipiūt oēs puuli q̄ in baptismo ab oziginali mūdant̄ pctō. cui⁹ q̄dā diffiteant̄ illis q̄ pituri sūt puulis i baptismo dimitti pctā. inmitē tes illi vbo Au. Sacramēta i sol̄ electis effican̄t qō figurāt.ñ intelligētes illud ita eē accipiendū.qz cū i aliis effic̄at remissionē.non eis facūt hoc ad salutē sed solis elcis. Nā ꝑ oīb puulis in baptismo remittant̄ pctā. euidenter Aug̃.dicit. A puulo inq̄t recent̄ nato vsq; ad decrepitū senē.sicut null⁹ phibet a baptismo.ita null⁹ est qui ñ pctō moziat̄.ꝑ puuli tm̄ oziginali. maiozes vero etiā oīb q̄ male viuendo addidērūt ad illō.nisi vite enozmitas ꝓpediat. Adulti quoq; qui cū fide baptisantur sacm̄ ⁊ rē suscipiūt.q̄ vero sn̄ fide accedūt vel ficte.sacm̄.nō rē suscipiūt. vñ Hiero. Et lauachzа gētiliū hereticoꝝ sed non lauāt in salutē. In eccia etiā q̄ nō plena fide baptismū accipiunt .non spūsc̄m.sed aquā accipiūt. Aug̃ etiam ait iudeis oīb coia erāt sacra. sed non cois erat oīb gr̄a q̄ ē virt⁹ sacroꝝ. Ita et nūc baptism⁹ cois est oīb baptisatis.sed nō virtus baptism̄.i.ipa gratia Idē. ois qui iam sue volūtatis arbiter constitutus est.cū accedit ad sacramentū fideliū.nisi peniteat eū veteris vite. nouā non p̄t inchoare.ab hac pnia cuz baptisantur soli puuli īmunes sūt. His alīsq; testionīs apte oñdit adultis sn̄ fide ⁊ plenitudie. verā in baptismo nō cōferri gratiā remissionis. qz nec puul sine fide aliena q̄ ꝓpriā hze neqūnt. datur i baptismo remissio. si q̄s g̃ ficte accedat non hns cozdis verā cōtritionez sacm̄ sine re accipit. Videt̄ tn̄ Aug̃. dicere q̄ ficte accedēti q̄ hz etiā odiuz fraternū i ipo momēto q̄ baptisat̄ oia cōdonent̄. ⁊ post baptismū mox redeant.sed nō hoc asserēdo dicit. imo hāc opinionē et p̄missam sn̄iam cōferendo.ait em̄ sic. His qui ficto cozde baptisant̄.aut pctā nullaten⁹ dimittunt̄. qz spūsc̄is discipline effugiet fictum. aut in ipo tpis puncto p vi sacramēti dimissa.iterum per fictionem implicantur. vt etiam verum illud sit.quotq̄t in xpo baptisati estis xp̄m induistis Et illud spūssanct⁹ disciplne effugiet fictū. vt induat euz xp̄m sc̄tas baptismi.exuat cum xp̄m pnities fictionis. Nam redire dimissa pctā vbi frna charitas nō est.apte dns docet in illo seruo a q̄ domin⁹ dimissum debitū petit.⁊ qz ille cōserno dimittere noluit.sic ñ impedit baptismi gr̄a quo min⁹ oia pctā dimittantur.etiā si frnū odiū in ei⁹ cui dimittuntur aio p̄seueret.soluitur em̄ best̄ nus dies et q̄d sup̄ est .soluitur etiā ipsa hza momentū q̄q; añ baptismū et in baptismo.vinceps āt cōtinuo reus esse incipit quē non solum consequētiū ꝑ et p̄teritoꝝ dieꝝ hzaꝝ momētoꝝ. redeūtib oīb q̄ dimissa sūt Hoc̄at vt p̄dixim̄ ñ sb assertiōe dixit .qō oñditur ex eo q̄ ait in eodez li.sic. Si ad baptismū ficrus accedit. dimissa sūt ei pctā.aut non sūt dimissa. Eligāt qō volunt.ecce aperte cernis.si tn̄ intendis id dixisse Aug̃.non asserēdo.sed q̄rēdo ⁊ alioꝝ opinionē referendo .idē em̄ ait. tūc icipit valere ad salutē baptism⁹.cū

illa fictio veraci confessione recesserit: que corde in malitia pseuerãte pcõz absolutionẽ non sinebat fieri. non igit ficte accedenti pcã dimittunt. Queritur ergo quõ accipiendũ sit illud. ẽtẽt in xpo baptisati estis xpm induistis. pt dici q qui in xpo. i. in xpi conformitate baptisant. vt. s. moziant vetustati pcã sicut xpus vetustati pene. induunt xpm quem p gratiam inhabitantem habent Pot et aliter solui. duob em mõis induere xpm dicunt vel p assũptionem sacramenti vel rei receptionẽ. vñ Au. Induũt homies xpm aliqñ vsq ad sacramenti pceptionẽ. aliqñ vsq ad vite sãificationẽz. atq illud primũ bonis t malis pot esse cõe. hoc aũt. p primum bonoz est t pioz. oẽs ergo qui in xpi nomie baptisant xpm induunt. vel fm sacramẽti pceptionẽ. vel fm sãificationẽ

De illis q̃ suscipiũt rẽ t non sacm

Sunt et alii vt su

pra posuimus. q̃ suscipiũt rem t nõ sacramentũ. qui em effundũt sanguinem pro nomine ihesu. etsi non sacramentũ. rez tamen pcipiũt. Vñ Aug. quicũq nõ pcepto regenerationis lauacro p cõfessione xpi moziunt. tm eis valz ad dimittenda pcã. q̃tum si abluerentur fõte sacro baptismi. Audisti q passio p nomine ihesu suscepta. supplet vicem baptismi. nec tm passio vim baptismi implet. sed etiã fides et contritio. vbi necessitas excludit sacramentũ. sicut apte docet Aug. vicẽs. baptismi vicem aliquando implere passionem. de latrõe illo cui non baptisato dm ẽ. hodie mecum eris in paradyso Btus Cyprian⁹ i li. nij. de bapti. non leue documentũ assumit. quod ego etiã atq etiã considerans inuemo non tm passionẽ p nomine christi id quod baptismo derat posse supplere. sed etiã fidẽ t conuersionem cordis. si forte ad celebrandũ misteriũ baptismi in angustijs tpm succurri nõ pt. Neq em latro ille p nomine xpi crucifixus ẽ. sed p meritis facinoz suoz. nõ qz credidit passus ẽ. sed dñ patiẽ credit. Quãtum igit valeat etiã sine visibili baptismi sacro. qd̃ ait aplus corde creditur ad iusticã. oris aũt confessio fit ad salutẽ. in illo latrõe declaratũ est. ꝟ tũc impletur inuisibiliter cũ misterium baptismi. non cõtẽptus religionis. sed articulus necessitati excludit. Et baptismus quidem pot etiã esse vbi conuersio cordis defuerit. cõuersio aũt cordis pot quidẽ inesse non pcepto baptismo sed contẽpto baptismo non pot. nec vllo modo dicẽda est cõuersio cordis ad deũ. cũ dei sacm contenitur. Ecce hic bẽs non solũ passionẽ. sed etiã fidẽ et contritionẽ cõferẽs remissionẽ vbi nõ contemnit sacm. vt in latrone illo ostenditur. qui non p passionẽ. sed p fidem saluatus est sine baptismo. Sed dicit quidã Aug. hoc retractasse. Retractauit quidẽ exẽplũ sed non sniam. ait em sic in. nij. li. de bapti. cũ dicerẽ dicẽ baptismi posse hẽre passionẽ. non satis posui ydoneũ illius latrõis exemplũ qui vtrũ non fuerit baptisatus incertũ est. Constat igit sine baptismo aliqs iustificari t saluari. Vnde Ambro. de valentiniano. vnde meũ doleo. vt p hoc rhetorico vtar eloquio. qz quẽ regeneratum? erã amisi. Ille tm gratiã quã proposat nõ amisit. His aũt videtur obuiare quod dñs ait. nisi quis renatus fuerit ex aq̃ t et spũsco non pot intrare regnũ dei. qd̃ si generaliter verũ ẽ nõ vident esse vera supius posita. Sed illud intelligendũ est de his qui pñt et contẽnũt baptisari vel ita intelligẽdũ est. nisi q̃s renat⁹ fuerit. ex aq̃ et spũsco. i. ea regeneratione q̃ fit p aquã t s. s. nõ saluabit. Illa ãt regeneratõ fit nõ tm p baptismũ. sz etiã p pniam t sãguinẽ. Vñ auctoritas dicit iõ apl'm pluraliter dixisse fũdamentũ baptismatũ. qz ẽ baptism⁹ in aq̃ t sanguine t in pnia. ꝟ aũt non iõ dicit q baptismi sacm fiat nisi in aq̃. ꝟ qz ipse⁹ vir t⁹ t sãficatio. dat non mõ p aquã. ꝟ p

sanguinē vel pñiam ℟ō etiā id suadet ℣i em̄ puulis ñ valentibꝫ credere suf/ficit baptismus. multomagis sufficit fi/des adultis volentibꝫ. sed nō valentibꝫ baptisari. ℣n̄ ℣u. queris q̄d sit mai? fides an aq̄. non dubito quin rn̄ deā fi/dē. si ḡ q̄d minus ē scāficare p̄ōt. nōne etiā qō maius ē. s. fides de q̄ xp̄s ait. q̄ crediderit i me etiā si moztu? fuerit vi uet. ℣ed dicūt aliqui nullū adultū in xp̄m credere vel de/ caritatē bēre sn̄ bap tismo. nisi sāguine ꝛ cidat p pñō. subdi/ta introducētes testimonia ℣u'. ait. ex il lo tpe q̄ saluator dixit. nā. q̄s renatus fuerit. nē. absq̄ sacō baptismi. p̄t eos qui in ec . sanguine fūdūt. aliquis vi/tā eternā accipe nō p̄ōt. ℑtē nullū ca/thecuminū q̄uis i bonis opibꝫ defun/ctū vitā eternā bēre credim? excepto martirio. vbi baptismi tota sacra ipleñ tur. ℑtē baptisat tm̄ interest salut cre/dim? ℑz q̄ō in his minus dixit. i alijs capitulis supꝛapositis suppleuit. ꝛ ideo hec sic intelligēda sūt. vt soli hñtes tēp? exaptiantur. si em̄ alīq̄s hñs fidē ꝛ cha ritatē voluerit baptisari ꝛ nō p̄ōt ncā/tate p̄uētus. supplet oīpotēs benigni/tas q̄ sacō defuerat. dū em̄ soluere p̄t nisi soluat teneꝫ. ℌ cū iā non p̄t et tam̄ vult. nō imputat ei deus q̄ suā potētiā sacramētis nō alligauit. ℚz vero inuisi/bil scāficatio sine visibili sacro q̄busdā insit. apte ℣ug̃. sup leui. tradit di. inui sibilē scāficationē quibusdaz affuisse et pfuisse sn̄ visibilibꝫ sacris. visibilē vo scāficationē q̄ fit sacramēto visibili sine inuisibili posse adesse. ℌ non posse pdes se. nec tn̄ visibile sacramētū iō contēnē dū. qz contēptoz eius inuisibilit signifi cari nō p̄ōt. hinc ℚornelius ꝛ q̄ cū eo erāt iā spū scāficati baptisati sūt. nec su/pflua iudicata ē visibil scāficatō. qz inui sibilis p̄cessit. sine visibili ergo inuisibil scāficatio eē p̄t ꝛ pdesse. visibilis āt q̄ fit sacōtenus sn̄ inuisibili pdesse ñ po test. cū ista sit oīs illi? vtilitas. ℭymo ni mago visibilis baptism? non pfuit. qz inuisibilis nō affuit. sed quibꝫ inuisi/bilis affuit pꝛofuit. nec tm̄ valet fides aliena puulis quātū ppꝛia adulto. puu lis em̄ non sufficit fides eccie sn̄ sacō. qui si absq̄ baptismo fuerint defuncti. etiā cū deferunt ad baptismū dānabit tur sicut multi scōz testimonijs cōpꝛo bat. ad quod hoc vnū sufficiat ℣ug̃. ℑirmissime tene puulos qui vel i vte ris matrū viuere incipiūt. ꝛ ibi moziun tur. vel de matribꝫ nati sine sacō bap/tismi de hoc scio trāseūt. eterno supplī cio puniēdos. qz etsi pctm̄ ppꝛie actiōis non habuerūt. originale tn̄ pctm̄ car/nali cōceptiōe traxerūt. ꝛ sicut puuli q̄ sine baptismo moziunt nūero infideli/um asscribūt. ita qui baptisant fideles vocant q̄ a fideliū cōsoꝛtio nō sepant. cū oꝛat eccia p fidelibꝫ defunctis. fide/les igit sunt non ppter virtutē. ℌ fidei sacramentū. ℣n̄ ℣u. puulū etsi non/dū fides illa q̄ in credētiū volūtate cō sistit. iā tamē ipsius fidei sacm̄. i. bap/tismus fidelē facit. sicut credere tn̄ deā ita etiā fidelis vocat. nō rē ipam mēte annuēdo. sed ipsi? rei sacm̄ ppiēdo.

¶ Quid pꝛosit baptism? bis qui cum fide accedunt.

Bolet queri de illis q̄ iaz scāficati spū cū fide et charitate ad baptismū acce/dūt. quid eis cōferat baptism?. ℳihil em̄ videt eis pꝛestare. cū p fidē et con tritionez iā remissis pctis iustificati sint ℣d qō sane dici p̄ōt. eos quidē p fidē et contritionez iustificatos. i. a macula pctōz purgatos ꝛ a debito eterne pene absolutos. adhuc tn̄ teneri satisfactiōe tpali q̄ penitentes ligant in eccia. ℭuz aūt baptismū ꝓcipiūt. ꝛ a pctis si q̄s ite rim p? cōuersionem cōtraxerūt mūdā tur. ꝛ ab exteriozi satisfactiōe absoluū/tur. et gratia adiutrix oīsq̄ virt? auget vt vere nou? hō tūc dici possit. fomes q̄z pcti in eo amplius debilitatur. ℑō ℍiero. dicit q̄ fides q̄ fideles facit in aq̄s baptismi datur vel nutritur. qz nō

habenti aliqñ ibi dar. ⁊ iaz habenti. vt plenꝰ habeat. sic de alijs intelligendū est. qui ergo mūdꝰ accedit ibi fit mūdi or. et oī habenti ibi amplius dar. ¶ Or vero oīs exterior satisfactio ibi relaxet Ambro. oñdit sup illū locū. sine pñia sunt dona dei ⁊ vocatio dicēs. ¶ Gratia dei in baptismo nō requirit gemitū vel planctū vel aliqd opus. ⁊ oīa gratꝰ cōdonat. qđ q̄dē de exteriori gemitu vel plāctu accipiēdū ē illā sine iteriori nemo adultus renouat. sed exteriores satisfactiones ⁊ afflictiones. s. sordes pnitentiū ibi dimittūtur. ¶ Adultū ergo cōfert baptisinꝰ etiā iā p fidē iustificato. q̄ accedēs ad baptismū quasi ramꝰ a colūba portat in arcā. añ intus erat iudicio dei. ꝑ nūc etiā iudicio eccie intꝰ est. ¶ Cū vero in baptismo pctm̄ deleat ⁊ satisfactio exterior nō imputet. queri q̄re penalitas cui p pctō addicti sumꝰ nō tollat. ¶ Hoc iō fieri tradūt sci. qz si a pena hoies p baptismū liberarent ipsaz putarent baptismi pcia. ñ eternū regnū iō soluto reatu pcti tpalis. pēa tñ manet. vt illa vita studiosius querat q̄ est a penis oīb⁹ aliēa. iō etiā manet. vt sit fideli certā di materia ⁊ vicendi occasio. q̄ ñ vinceret si ñ pugnaret. nec pugnaret si imortalis fieret in baptismo. ¶ Cuius rei baptismus q̄ datur iā iusto sit sacramentum.

Si queritur cuiꝰ rei baptismꝰ ille sit sacramentū q̄ dar iā iusto. dicimꝰ sacramentū eē ⁊ rei q̄ p̄cessit. i. remissioīs añ p fidē date. et remissioīs tpalis pene siue pcti. si qđ interī cōmittit̄ hēbetur. et nonnulli et oīs gre ibi p̄stite. oīs etenim rei signū est cuius cā est. nec miretis rē aliqñ p̄cedere sacm. cū aliqñ etiam lōge pꝰ sequat. vt i illd q̄ ficte accedūt. quib⁹ cū pꝰ penituerit incipiet baptismus. pdesse in q̄b⁹ fuit baptismus sacramentū hui⁹ sc̄ificatiōis quā penitēdo hñt Gz si nūq̄ peniterēt nec a figmto recederēt. cuius rei sacm eēt baptismus ab illis susceptꝰ. ¶ Hōt dici rei que ibi fieret si nō illoꝝ enormitas impediret. ¶ Solet etiā q̄ri si puul in baptismo dar gratia. qua cū tps habuerint vtendi libero ar. possint velle ⁊ currere. de adultis em̄ qui digne recipiūt sacm̄ nō ambigit̄ q̄n gram operantē et cooperantē p̄cepint q̄ in vacuū eis cedit si p liberū ar. pꝰ moraliter deliq̄rint q̄ merito peccati gram appositaz p̄dūt. vñ ⁊ dicunt̄ contumeliā facere spūi sc̄ō. ⁊ ipm a se fugare. ¶ De puulis vero q̄ nondū rōne vtunt̄. q̄stio ē an in baptismo recepint gram. qua ad maiorē venientes etatē. possint velle ⁊ operari bonuz. ¶ Videt̄ q̄ non recepint. qz gra illa charitas ē ⁊ fides. q̄ volūtatē p̄parat ⁊ adiuuat. sed q̄s dixerit eos accepisse fidē ⁊ charitatem ¶ Si vero gram ñ receperūt q̄ bñ operari pñt. cū fuerit adulti. ñ ergo sufficit eis in hoc statu gra i baptismo data. nec p illā pñt mō boni eē nisi alia addat. q̄ si non additur non ē eoꝝ culpa. qz iustificati sūt a pctō. ¶ Quidā putāt gram operantē ⁊ cooperantē cuncti puul i baptismo dari in munere non i vsu. vt cū ad maiorē venerint etatē ex mūere sortiātur vsū. nisi p liberū ar. vsū muneri extinguant pccā do. ⁊ ita ex culpa eoꝝ. ñ ex defectu gre q̄ mali fiūt q̄ ex dei munere valentes habere vsū bonū p libe. ar. renuerunt ⁊ vsum prauū elegerūt. ¶ Dicti. v. Or baptismus eq̄ scūs est a bono vel malo dato bono vl malo.

Post hoc sciendū ē sacramentū baptismi a boīs ⁊ malis ministris dari. sicut a bonis ⁊ malis sumit̄. nec melior est baptismus qui p meliorē dar. nec minꝰ bonus q̄ p minus bonū datur. nec malus q̄ per malū datur. nec maius munus dar in baptismo a bono dato. nec minꝰ i baptismo dato a malo. sed equale. qz non est hoīs sed dei munus. qđ totum subditis declarat̄ testimonijs. Augu. ait. baptismus talis est q̄lis est ille i cuius

ptāte datur. non qualē est ille p cui⁹ ministeriū datur. Itē prōsus fieri pōt vt aliqui verū habeant baptismū ⁊ nō habeant verā fidē. Itē si inter bonos ministros cū sit ali⁹ alio melior. nō ē melior baptismus q̄ p meliorē daf. nullo mō mal⁹ est qui etiā p malū datur. qz idez baptismus daf. ⁊ iō p mīstros dispares dei munus eq̄le est. qz non illoz. sed eius est. Idē cū baptisat mal⁹ illud qō datum ē vnū est. nec impar, pter impares mīstros sed par ⁊ equale ꝓpter hoc q̄ dicf. hic est qui baptisat. Itē ego dico ⁊ nos dicimus oēs. qz iustos oz esse tanti iudicis mīstros. sint mīstri iusti si volunt. si aūt noluerīt eē iusti q̄ in cathedra sedent moysi. securū me fecit magister meus. de q̄ spūssanctus dicit. hic est qui baptisat. Itē q̄s baptisauit iudas baptisauit xp̄s. Si q̄s ergo baptisauit ebriosus. homicida adulter. si baptism⁹ xp̄i erat xp̄ūs baptisauit. non timeo adulterū. ebriosū non homicidā. qz columbā attendo p quā mihi dicf. hic est qui baptisat. Itē homicida dedit baptismū xp̄i. qō sacramētum tāscm est. vt nec homicida mīstrāte polluaf. Itē si in hæresi quacunq̄. vl scismate quisq̄ in noīe patris ⁊ filij et spūssancti baptismi sacramentū accepe rit. integrū sacramentū accepit. sed salutē que virtus est sacramēti ñ hēbit. si extra eccīam catholicam ip̄m sacramētum habuerit. oz ergo ad eccīam redire. non vt sacr̄m baptismi iterū accipiat. qō nemo oz in aliquo repetere. ꝫ vt in societate catholica vitā accipiat. baptismus eī extra eccīam neq̄t prodesse ibi eī cuiq̄ prodesse p̄t baptism⁹ cui pōt prodesse eleōsina. s. in eccīa. Item Siō. romanus pontifex non hoiem iudicat q̄ baptisat. sed spūs dei subministrare baptismi grām. licet paganus sit qui baptisat. In his perspicue cernis baptismum verum bonis ⁊ malis dari a bonis et malis. et ipsum tamen eque scm esse ⁊ munus eius equale in bonis. si ue a bonis siue a malis baptisentur

¶ De potestate baptismi ⁊ mīsterio.

Quia ministerium

tūm hñt non ptātem baptismi. ptātem eī sibi retinuit. qō nouit iohānes cum vidit colūbā descendentē supra xp̄m. vñ Aug. Quid nouerat iohānes baptista. dñm. quid non nouerat ptātem dñici baptismi in vllum hoiem a dño transituram. sed mīsteriū plane transiturum. ptātem a dño in neminē. ꝫ mīsteriū in bonos ⁊ malos. nō exhorre at colūba mīsterium malor̄. respiciat dñm ptātem. quid facit ibi mīster mal⁹ vbi bonus est dñs. neq̄ q̄ plātat neq̄ qui rigat est aliquid. sed qui incrementum dat deus. Si superbo fuerit mīster cum dyabolo computatur. sed non cōtaminatur donum dñi. xp̄i. quod p illum fluit purum est. p lapidem canalem trāsit aqua ad areolas. i canali lapideo nihil generatur. sed ortus plurimos fructus affert. habent igitur non modo boni sed ⁊ mali ministerium baptisandi ꝫ neutri ptātem baptismi. Ministerium eī dedit dñs xp̄s suis. sed ptātem sibi retinuit. quā si vellet poterat seruis dare. vt seruus daret baptismum suū tanq̄ vice sua ⁊ potestatem suam poterat constituere in aliquo vel in aliquibus seruis suis. vt tanta vis eēt in baptismo serui quanta est in baptismo domini. sed noluit ne seruus in seruo spē poneret. baptisat seruus vt mīster. baptisat dominus tanq̄ potestatem habens. quam si daret seruis. vt scilicet ipsorum esset quod domini erat. tot esset baptismi quot serui. vt sicut dictus est baptismus Iohānis sic diceretur baptismus petri vl pauli. quod ne fieret renuit sibi potestatem dominus baptismi et seruis ministeriū tribuit. Si ergo seruus dicit se baptisare recte dicit. sed tanq̄ minister baptisat. ⁊ iō ñ differt siue bon⁹ siue malus baptiset. Inde etiā nemo dicit baptismus me⁹. cū

tamen dicat euangelium meū prudentia mea. licet hec sint a deo in quibꝫ dāa est. Alius eñ alio melius operatur in euāgelisando. et alꝫ alio prudētioꝛ ē. Alius aūt alio mag⁹ minusue baptisatꝫ siue ab iferioꝛe. siue a maioꝛe baptisetur. dici non pōt

¶ Qtās baptismi que fuit quā xp̄s potuit dare seruo.

Hic queriē que sit illa potestas baptismi quā xp̄s sibi retinuit ⁊ potuit dare seruis. hec ē vt plurimi volūt ptās dimittendi pcā in baptismo. sed ptās dimittēdi pcā q̄ est in deo ē dꝫ. iō alij dicūt hāc ptātē nō potuisse dare alicui seruoꝝ. qz nulli potuit dare vt eēt qđ ipse est. vel vt hēret eēntiam quā ipse hz. cꝫ hoc est eē qđ posse. dicūt etiā si hanc potētiā alicui dare potuit. potuit ei dare creare creaturas. qz nō est hoc maioris potētie q̄ illud Ad qđ dicit qz potuit dare eis potentiā dimittēdi pcā. non ipsā eandē q̄ ipse potens est. sed potentiā creatā qua seruus posset dimittere pcā. nō tñ vt auctoꝛ remissionis. sed vt mīster nec tñ sine deo auctore. vt sicut in mīsterio hz exterius sācificare. ita in mīsterio hēret intus mūdare. ⁊ sicut illđ facit deo auctoꝛe q̄ cū eo et in eo opatur illđ exterius. ita mūdaret interius deo auctoꝛe q̄ eius verbo velut q̄dā mīsterio vteret. ita etiā posset deus p aliquē creare aliq̄. nō p eum tanq̄ auctoꝛē sed mīstrū cū q̄ ⁊ ī quo oparet sicut ī bonis opibꝫ nostris ipse opatur ⁊ nos. nec ipe tñ nec nos tñ. ꝟ ipe nobiscū ⁊ in nobis. ⁊ tñ in illis agēdis mīstri eius sumus. nō sumꝫ auctoꝛes. Ita ergo dare potuit seruo ptātē dimittēdi pcā in baptismo. i. vt in mūdatione interioꝛe seruus cū dño opaꝛetur. non seruus sine dño. nec dñs sñ seruo. sed dñs cum seruo ⁊ in seruo. sicut in exterioꝛi mīsterio dñs opatur cum seruo et in seruo. vñ et dñs dicit sanctificare ⁊ seruus. sed dñs inuisibili gra seruus visibili sacramento. Unde Augu. sup leuiticum ait Ego dñs qui sanctifico. de Moyse etiā dcm est Et sanctificabis eum. sed Moyses sanctificat visibilibꝫ sacramentis p mīsterū dñs aūt inuisibili gratia p spm̄. vbi est totus fructus visibilium sacramentoꝝ sine hac sanctificatione visibilia sacramenta nihil pꝛosūt. si quis hoc melius apire poterit non inuideo.

¶ Distinctio. vi.

¶ Quibꝫ liceat baptisare.

Nunc quibꝫ liceat baptisare addam⁹. de hoc Ysiđ. ait Cōstat baptisma solis sacerdotibꝫ esse traditū eusq̄ mīsterium nec ipsis dyaconibꝫ licitum est implere absq̄ epo vel pꝛesbitero. nisi bis ꝓcul absentibꝫ ⁊ vltima lāguoris cogat necessitas. quod etiam layc̄is fidelibꝫ ꝓmittit.

¶ Ex cōsilio carthaginensi ānto

Item mulier quāuis sancta baptisare non pꝛesumat nisi necitate cogente. De illis vo qui ab hereticis baptisant. vtq̄ rebaptisādi sint q̄ri solet Ad quod dicimus breuiter. qz quicunq̄ sit qui baptisat. si seruat̄ forma baptismi a xp̄o tradita. verum baptismum dat. ⁊ ideo qui illum sumit nō debet rebaptisari. Unde Beda. Siue hereticus siue scismaticus. siue facinoꝛosus. quisq̄ in confessione sancte trinitatis baptiset. non valet ille qui baptisatus ē a bonis catholicis rebaptisari. ne confessio ⁊ inuocatio trinitatis videatur annullari. Item Aug̃. Quis vnū sit baptisma. ⁊ hereticoꝝ. s. ⁊ eoꝝ qui in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti baptisant. ⁊ ecc̄e catholice. tñ qui foꝛmam ecc̄iam baptisant̄ non sumūt baptismū ad salutem. sed ad pernitiem habentes foꝛmam sacramenti virtutem autem eius abnegantes. ⁊ ideo ecc̄ia eos non rebaptisat. qz in nomine trinitatis bap

tisati sunt. ⁊ ipsa est forma sacramenti. Item rebaptisare hereticum q̄ hec sanctitatis signa p̄ceperit omnino peccatum est. catholicum vero immanissimum scelus est. Ex his apte colligitur q̄ qui etiam ab hereticis baptisati sunt seruato caractere christi. rebaptisā di nō sunt. sed tm̄ manus impositione reconciliandi vt spm̄sc̄m accipiant. ⁊ in signū testationis hereticoꝝ. Sunt tamen nōnulli doctoꝝ vt Cipr̄ianus ⁊ alij q̄dam qui dicere videntur ab hereticis non posse tradi baptismum. ⁊ eos esse rebaptisandos cum veniūt ad ecclesiā qui ab illis dicuntur baptisati. sed hoc de illis verū est. qui extra formam ecclesie baptisare p̄sumunt. Cipr̄ianus tamen ibi a veritate deuiasse videtur q̄ ait de hereticō. quō aquā sanctificare potest cū ipe īmūdus sit. et apud quē spiritus sanctus non est. cū dñs dicat in lege. Quecunq̄ tetigerit immundus immūda erūt. quis potest dare quod ipse non habet. Hoc vero ex ignorantia eum dixisse Aug̃. innuit dicēs martirē glorioſum. Cypr̄ianum qui apud hereticos vel scismaticos datum baptismū nolebat cognoscere dum eos nimis detestaretur. tanta eius merita vsq̄ ad triumphū martirij sequuta sunt. vt et charitatis qua excellebat. luce obūbratio illa fugaretur. ⁊ si q̄d purgandū erat passionis falce tolleret. nec nos p̄ baptismi veritatē ⁊ hereticoꝝ iniquitatem cognoscim⁹. ideo cipr̄iano meliores sumus. sicut nec petro q̄ gentes iudaisare non cogimus.

Hoc etiam sciēdū est q̄ licet ter immergat̄ ꝓpter misteriū trinitatis. tamen vnus baptismus reputatur. Illud etiam ignorandum nō est q̄ in materno vtero nullus baptisari potest. etiam si mater baptisetur. vnde Ysid̄. Qui in maternis vteris sūt. baptisari non possunt. quia q̄ natus adhuc ꝑm adam non est. ꝑm christum non potest renasci. nec̄ regeneratio in eum fieri potest in quem generatio non p̄cessit. Item Augustī. Non potest quisq̄ renasci antec̄ nat⁹ sit. Si vero opponitur de hieremia ⁊ de iohāne baptista qui ab vtero sanctificati legūtur. quod etiam de iacob quidam putant. dicim⁹ si sanctificatio ibi accipitur iterioꝝ emūdatio in miraculis diuine potentie esse habendū. vt Aug̃. ait ambigue sup hoc loquens. Si vsq̄ a deo inquit in illo puero acceleratus est vsus rationis ⁊ volūtatis. vt inter materna viscera iā posset agnoscere. credere quod in aliis puulis expectatur etas vt possint. in miraculis est habendum diuine potentie non ad humane tralxendum exemplū nature. Nam quando voluit deus etiam iumentum loquutum est. Idem de Hieremia legitur. p̄iusq̄ exires de vtero sanctificaui te. Illa tamen sanctificatio qua efficimur templum dei nō nisi renatoꝝ est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto. non intrabit in regnum dei. Nemo em̄ renascatur nisi p̄ius nascatur. vnde illa sanctificatio potest ꝑm predestinationem accipi. Ecce dubitanter videtur loqui qui etiam in eodem dicat. non dictum est quia credidit in vtero infans. sed exultauit. Nec Elisabeth dicit exultauit in fide. sed exultauit in vtero meo. ⁊ potuit esse hec sanctificatio tam te rei a maiori cognoscende indicium. non a paruulo cognite absq̄ assertione de hac sanctificatione loquitur nō diffiniens qualiter intelligenda sit illa sanctificatio. an signum future rei. an veritas iustificationis per spiritum facte. sed melius est vt dicamus illos p̄ter communem legem in vteris iustificatos ⁊ gratia p̄euētos dimissis omnibus p̄ccatis. quod ⁊ multis sanctorum testimonijs edocetur.

¶ Si baptism⁹ fit illis verbis corrupte p̄olatis.

Queri autem solz si corrupte proferantur illa verba. an baptism⁹ sit. de hoc zacharias bonifatio scribit. Retulerũt mihi nuncij tui. q̄ fuit sacerdos in eadē prouincia qui latinā linguā penitus ignorabat. t dū baptisaret nescius latini eloquij infringens linguā dicerz. baptiso te in noīe p̄ria t filia t spūsancta. t, ppter hoc cōsideraſti rebaptisare. ꝟ si ille qui baptisauit nō errorē introducēs vel hęresim ꝟ p̄ sola ig̃ratia rōe locutōis infrigēdo linguā baptisās dixisz. nō possum⁹ cōsentire vt denuo baptisarer. Preterea sciendū est. q̄ illi ꝺ quibus nulla extāt iudicia inter, ppinquos vel clericos vel vicinos quibus baptisati fuisse dicātur. agendū est vt renascātur ne pereant. In quib⁹ qđ non oñdit gestū. rō nō sinit vt videat iteratū. pferēdū eis videt qđ collatū eē nesciāt. qr nō timeritas interuenit p̄esumptōis vbi ē diligentia pietatis.

¶ De illo qui p̄ ludo summergit.

Bolz etiā queri de illo q̄ iocās sicut min⁹. cōmeratōe tñ trinitatis immergit. vtruz baptisatus sit. Hoc autē aug⁹. nō diffinit ita inquiens Si totū ludicre t minice t iocularıter ageret. vtz appropīnq̄ eēt baptism⁹. q̄ sic daret. diuinū iudiciū alicui⁹ p̄ reuelatōis miraculū ꝺone improbādū esse censerē. videt tñ sapiētibus nō fuisse baptisma vt cū aliquis in balneū vl in flumē immergit tur in noīe trinitatis. nō est tñ baptisatus. qr nō intentiōe baptisādi illud geritur. Maz t in hoc t in alijs sacris sic forma est seruāda. ita t intentio illud celebrādi est habenda.

¶ Augustinus ad bonifacium.

Illud etiā non te moueat q̄ quidā nō ea fide puulos ad baptismū ferūt vt per spm̄ ad vitā regenerētur eternā. ꝟ eos putāt ꝟ remedio tpalem retinere vel recipere sanitatē. non em̄ p̄propterea illi⁹nō regenerātur. qr nec ab illis baptisantōe offerūtur. Agnoscēdum est et in baptisandis electis duo tpa esse seruanda. i. pascha t pentixcostē. vt i sabbato pascę vel pentixcostes baptismi sacramētū celebrer. q̄uo nccitate mortis vel piculi vrgentur omni tempore debent baptisari.

¶ De responsione patrinoz̄.

Porro cuncti ad baptismū venientes fidem suam p̄fiteri debent t exponere quid petere venerint ad ecclesiam. vnde t baptisando quid veniſti ad ecclesiam petere. qui si adultus est pro se respondet. fidem. i. sacramentū fidei t doctrinā. Ita etiā per singula interrogatus respondet se credere i pa. t fi. tc. Si autē paruulus est non valens credere vel loqui. alius pro eo respondet. Unde ysid. Paruuli alio p̄fitente baptisant. qr adhuc loqui vel credere nesciūt. sicut etiā pro egrimutis vel surdis alius profitet dum baptisantur. sic t de penitēbus agendū ē. Si vero pro eo qui rñdere pōt alius respondeat. non itidem valeat. sic dictū est. Etatē habet. pro se loquat. Si vero queri ex quo sensu pro paruulo dicatur credo vel fidem peto. dicim⁹ de sacramento fidei id esse intelligendum quod respondetur petere cū defertur ad ecclesiam. t habere cum baptisatur. vt sit sensus cum dicatur. fidez peto. id est sacramentum fidei p̄sto. sum accipere. credo. id est sacramentū fidei suscipio. quod est. hic paruulus p̄sto est sacm̄ fidei accipe. vñ aug⁹. Nichil est aliud credere q̄ fidē hre. t ideo cū rñdet credere puul⁹ q̄ fidei nōdum habz affectū. rñdet fidē hre, ppter fidei sacramētū. t quertere se ad dñm, ppter quersiōis sacm̄. Oz adhuc q̄ritur ex q̄ sensu p̄ puulo rñdeat. credo in deū p. t i ihc fm̄ x. t i s.. s. ꝟ nūq̄d ꝺ sacro fidei an ꝺ fidē sint, ibi agit. si ꝺ sacro cur noiati distinguit

guñ ꝓsone si .vo de fidei affectu qño vez est. cñ eo careat puulus. an illud facturus spõdetur puulus cñ creuerit sicut ꝛ oibus pompis dyaboli spõdeñ abzenũciare. qõ si nõ seruauerit . fact? adultus tenebiť ipse vel spõsoz. Sane dici põt ibi tñ deri pro puulo ꝙ ad maiozẽ etatẽ si venerit ꝛ pompis dyaboli renunciabit. ꝛ sanã fidem tenebit. cui? tunc sacrm̃ recipit. hac autẽ rñsione puulus ꝓ quo fit tenebiť. non spõsoz. si tñ vt cautio impleať q̃tũ in se est ꝛ operã dederit. qz exigiť a primo diligẽs circa eũ pro quo respondet sollicitudo de hoc aug?. Certissimã amisistis cautionẽ qua renunciare pompis dyaboli spopondistis.

¶ De carhecismo ꝛ exorcismo.

Illa autez interro gatõ ꝛ responsio fidei fit in carhecumino cui additur exorcism?. ante baptismũ eñ fit carhecismus ꝛ exocism?. pr? carhecismũ seq̃tur exorcism?. vt ab eo qui iam fide instruct? est aduersaria dus pellatur. Exorcism? de greco in latinum dz adiuratio. Carhecismus instructio. Carhecisare est instruere vt d symbolo ac rudimẽtis fidei. Exorcisare est adiurare. vt exi ab eo spũs imũde. Symbolũ dz signũ vel collatio. signum qz eo fideles ab infidelibus discernũtur. collatio. quia ibi fidei totius sufficiẽtia ꝛ integritas collata est. Cathecism? ꝛ exorcismus neophitoz sũt. magisq̃ sacramẽtalia q̃ sacra dici debent. neophitus nouitius interpretať vel rudis. ꝛ dicitur neophitus nup ad fidem conuersus. vel in disciplina religiose cõuersatõe rudis. hec igiť precedunt baptismũ. non ꝙ sine ipis nõ possit esse verus baptism?. ℔ vt baptisandus instruať in fide ꝛ sciat cui debitor fiat denceps. ꝛ vt dyaboli prãs in eo munuatur. Ihñ rabanus añ baptismũ carhecisãdi dz in hoiem preuenire officium. vt fidei carhecumin? accipiat rudimentũ. ꝛ sciat cui debitor denceps fiat. Itẽ aug?. Paruuli exufflãtur et exorcisanť vt pellatur ab eis dyaboli potestas. ne contendat eos subuertere ne baptismũ consequãtur. Non ergo in infantib? creatura dei exufflatur vel exorcisatur. ℔ dyabolus vt recedat ab homine.

¶ Distinctio septima.

¶ De confirmatõe.

Nunc de sacramento cõfirmatõis addẽdum est. de cui? virtute queri solet. Forma eñ apta est. scz verba que dicit epus cum baptisatos in frõtibus sacro signat crismate. qõ sacramentũ ab alijs ꝓfici nõ põt nisi a summis sacerdotibus. nec tpe apl̃oz ab alijs q̃ ab ipsis apl̃is legitur ꝓactum. nec ab alijs q̃ q̃ locũ eoz tenet perfici põt aut debz. Nã si aliter presumptũ fuerit. irritũ habeať ꝛ vacuũ. nec inť ecclesiastica reputabitur sacra. licz enim presbiteris baptisatos tangere i pcto re. ℔ non crismate signare in frõte Cui tus vero hui? sacramenti est donatio spũssancti ad robur. q̃ in baptismo datus est ad remissionẽ. Unde raban?. a summo sacerdote ꝓ impositõez manꝰ paclitus traditur baptisato. vt roboretur ꝓ spm̃sanctũ ad predicandũ alijs. illud quod ipse in baptismo ꝓsecut? est. Item ones fideles ꝓ manꝰ impositõem epoz post baptismũ accipere debent spm̃sc̃m vt pleni xpiani inueniant. Grego. tamẽ Januario epo ita scribit. Peruenit ad nos quosdã scandalisatos fuisse ꝙ presbiteros crismate tangere eos qui baptisati sunt ꝙhibuim? ꝛ nos quidẽ hm vsuz vtere nostre ecclesie fecim?. ℔ si õnino aliqui de hac cõtristãtur vbi epi desunt. vt ꝓsbiteri etiã in frontibus baptisatos crismare tangere debeãt cõcedim?. Sed istud ꝓ scandalo sedãdo semel tm̃ ꝓcessum extimať. Scitote vtrũq̃ magnũ esse sacramẽtũ. ℔ vnũ maiozi veneratõe eẽ

tenendū. sicut ā maioribus datur. ec/ce maius dicit sacm confirmatōis forte non ob maiorē virtutē vel utilitatem quā conferat. ꝫ qz a dignioribꝰ datur t in digniori pte corpis fit. i. in fronte. vel forte qz maius virtutū augmentū præstat. licet baptismꝰ ad remissiōem plus valeat. qđ videt innuere Rabanus dicēs in unctōe baptismi spūsanctum descēdere ad habitatōez dō consecrandā. In hac vro eiusdem septiformē grām cum omi plenitudine sanctitatis t virtutis venire in hominē. Hoc sacm tm a ieiunijs tradi debet sicut t baptismꝰ. nisi aliter cogat necitas. nec dz iterari sicut nec baptismꝰ vel ordo. Nulli ei sacō faciēda est iniuria qđ fieri putatur qñ nō iterādz iterat. Dz vtq aliqua vel nulla iterari possint q/stio est. Nā de baptismo t ordine q ñ debeant iterari Aug⁹. apte ostendit. vtqz sacm est t quadam cōsecratōe datur. Illud quidē cum baptisat. Illud vro cū ordinat. Ideoqz in catholica ecclesia utqz non licet iterari. ḋa neutri faciendā est iniuria qđ indubitāter etiā de cōfirmatōe tenēdū est. de alijs vro utq iterari debeant vl valeant postea disseremus.

¶ Distinctio .viij.

¶ De sacō altaris t eucharistie.

Post sacramē/tum baptismi t confirmationis. sequit eucharistie sacmentū. q baptismū mundamur. q eucharistiā vro in bono cōsummamur. baptismꝰ estus vitioz extinguit. eucharistia spūaliter reficit. unde t excellēter dz eucharistia. i. bona gīa qz in hoc sacō non tm̄ est augmētum virtutū t gre. ꝫ ille totus sumitur q est fons t origo totꝰ gre. cuius figura præcessit qñ mana pluit deus pribꝰ in deserto. qui ḡtidiano celi pascebant alimēto. vñ panē angelorū manducauit hō. ꝫ qui panē illū tunc māducauerūt mortui sūt. iste vro panis viuꝰ qui de celo descēdit vitā mūdo tribuit. Nō/na illud e celo. hoc sup celū. Illud scaturiebat in diē alteꝝ reseruatū. hoc ab omni corruptōe alienū. quicūqz religiose gustauerit corruptōez nō videbit. Illud datū fuit antiqs ptr̄ trāsitū maris rubri. ubi submersis egiptijs liberati sunt hebrei. ita hoc celeste mana ñ nisi regeneratis præstari dz. Panis ille corpalis populū antiquū ad terram promissionis p desertū eduxit. hec esca celestis fideles huius seculi desertū trāseuntes in celo subuehit. unde recte viaticū appellatur. qz in via nos reficiēs usqz in patriā deducit. sicut ergo ī mari rubro figura baptismi præcessit. ita ī manna significatio dñici corpis. Hec duo sacramēta demonstrata sūt ubi d latere xpi sāguis t aq̄ pfluxerūt. quia xps p sanguinē redemptōis t aquam ablutōis nos redimere a dyabolo t a pcō uenit. sicut israhelitas p sanguinē agni paschalis ab exterminatore angelo t p aquā mar. ab egiptijs liberauit Huius autē sacri ritū melchisedech ostendit. ubi panē t vinum obtulit. vñ ut ait Ambro. intelligi datur āteriora eē sacra oia xpianoz q iudeoz.

¶ De institutōe sacramenti.

Hic ante alia cōsi/deranda occurrūt quatuor. s. institutō forma. sacramentū. t res. Sacramentum dñs instituit qñ post typicum agnū corpus t sanguinē suū discipulis cena porrexit. ut Eusebius emisen⁹. quia corpus assumptū erat ablaturus ab oculis t illaturus sideribus. necē erat ut diceret sacm nobis corpis t sāguinis p secratz ut coleret iugit p misterium qđ semel offerebatur in pcō.

¶ De forma.

Forma vo ē quā ipe ibidē edidit di. ꝫ est cor. me. t p⁹. h ē san. me. no. te. Cū ei hec uba, perfectū quersio fit panis t vini ī sbaz cor/

poris ⁊ sanguis xpi. Reliqua ad di laudem dicūtur. vñ Ambro. sermōe xpi ꝓficit hoc sacm. qz sermo xpi creaturā mutat. ⁊ sic ex pane fit corp⁹ xpi. et vinū cum aqua in calice missuz fit sanguis consecratōe verbi celestis. Cōsecratio quib⁹ fit verb. attēde que sunt⁹ba. Accipite ⁊ edite ex eo ōnes. hoc ē corp⁹ meū. ⁊ iterū. accipite ⁊ bibite ex hoc oēs. hic est sanguis meus. per reliqua oia que dicūtur laus deo referturꝰ Ozo premittit ꝑ populo. ꝑ regibus Itē aug⁹. Credēdum est ꝙ in verbis xpi sacra conficiātur. reliq̄ oia nihil aliud sūt q̄z laudes vl obsecratōes fideliū ⁊ petitōes. Ecce q̄ sit institutio ⁊ forma hui⁹ sacri. vbi consideratōe dignū est. q̄re illud sacm pt⁹ cenā discipulis dedit. dns igit ibs xp̄us ad inuisibilia patrē maiestatē migraturus. celebrato cū discipul⁹ typico pascha. q̄dā memoriale eis cōmendare volēs. sub specie panis ⁊ vini corp⁹ ⁊ sanguinē suuz eis tradidit. vt ostēderet legē veteres sacramenta. inter q̄ precipuuz erat agni paschalis sacrificiū in morte sua terminari. ac noue legis sacra substitui. in q̄bus excellit misteriū eucharistie. Ideo etiā post alia dedit vt hoc vnū artius memorie discipulorꝫ infigeret. ⁊ ab ecclesia deinceps freqñtaret. ℈ nō exinde disciplinā sanxit in posterꝫ vt post alios cibos sumat. sed potius a ieiunis sumi oportz sicut apl's docet. vt singulari reuerētia diiudicet. i. discernatur ab alijs cibis. q̄d dns aplis disponendū reliquit. Vñ aug⁹. Apparet cū primo acceperūt discipuli eucharistiā nō eos accepisse ieiunos. non ideo tñ calūniandum ē vniuerse eccie ꝙ a ieiunis semper sumat. Placuit em spūsancto vt i honore tāti sacri prius in os xpiani dominicū corp⁹ intraret q̄z alij cibi Ideo vbiq̄z mos iste seruat. Nō em qz pt⁹ cibos dns dedit. ideo prāsi vel cenati illud accipere debent. vt illi faciebāt q̄s apl's arguit. Nā saluator q̄ dixerit? cōmendaret misterij illius altitudinē. vltimū hoc voluit infigere cordibus ⁊ memorie discipulorꝫ. a quib⁹ ad passionem digressurus erat. Quo autē ordine deinceps sumeret. apostolis per quos ecclesias dispositurus erat reseruauit docendum.

De sacramento ⁊ re sacri.

Nunc quid ibi sit

sacramētum ⁊ q̄d res videam⁹. Sacmentū est inuisibilis gē visibilis forma. Forma ergo vini ⁊ panis q̄ ibi videtur sacm est. i. signū sacre rei. qz preter spēm quā ingerit sensib⁹. aliud aliquid facit in cognitōem venire. tenent ergo spēs vocabula rer. que ante fuerunt panis ⁊ vini. Hui⁹ autē sacri gemina est res. s. vna ꝓtenta ⁊ significata altera significata ⁊ nō contēta Res cōtenta ⁊ significata est caro xpi quaz de virgine traxit. ⁊ sanguis quē ꝑ nobis fudit. Res autē significata ⁊ nō contēta est vnitas ecclesie in predestinatis. vocatis. iustificatis. ⁊ glificatis. hoc est duplex caro xpi. vnde Hieronim⁹. duplicit inquit intelligit caro xpi ⁊ sanguis. vel que crucifixa est ⁊ sepulta. ⁊ sanguis qui militi effusus est lancea. vel spūalis illa ac diuina de q̄ ipse ait. Caro mea vere est cib⁹ ⁊ sanguis meus vere est potus. ⁊ nisi mānducaueritis carnē meam ⁊ biberitis sanguinez meū non habebitis vitā i vobis. Sūt igitur hic tria distinguenda. vnū quod est sacramētum. alterum quod est sacmentuz et res. ⁊ tercium quod ē res ⁊ non sacramentū. Sacramentū ⁊ nō res est species visibilis panis ⁊ vini. sacramentū ⁊ res caro xpi propria ⁊ sanguis. Res ⁊ non sacramentū. mistica eius caro. Porro species illa visibilis sacramentum est gemie rei. quia vtrāq̄z rem significat ⁊ vtriusq̄ rei similitudinem gerit expressam. Nā sicut panis pre ceteris cibis corpus reficit ⁊ sustētat ⁊ vinū hoiez letificat ⁊ inebriat.

sic caro xpi interiorē hoiez pl⁹ ceteris gratijs spūaliter reficit⁊ saginat. vnō calix tuus inebrians q̄z preclar⁹ ē. Habz etiā similitudinē cū re mistica q̄ est vnitas fideliū. qz sicut ex multis grīs conficit vnus panis. ⁊ ex plurib⁹ aczinis in vnū vinū confluit. sic ex multis fidelibus psonis vnitas ecclesiastica cōstat. Unde apls. vnus panis⁊ vnum corpus multi sumus. Unde Augustī. vnus panis⁊ vnū corpus ecclesia dicitur. p eo q̄ sicut vnus panis ex multis granis. ⁊ vnū corpus ex multis mēbris ꝓponit. sic ecca ex multis fidelibo copulante charitate connectit. hoc misterium pacis⁊ vnitatis nostre cristus in sua mense consecrauit. qui accipit sb misterium vnitatis. ⁊ non tenent vinculū pacis. non accipit misteriū pro se sed contra se. Cuius etiā sacramentū est corpus xpi propriū de virgine sūptum. qz vt corpus xpi ex multis membris purissimus⁊ immaculatū constat. ita societas eccīastica ex multis psois a criminali macula liberū cōsistit. In cuius rei typo facta est archa dñi de lignis setbin. que sunt imputribilia⁊ alie spne similia.

¶ Distinctio. ix.

¶ De duobus mānducandi modis

Et sicut due sūt res illius sacramēti. ita⁊ duo modi mānducandi. vnus sacramētalis qz quo boni⁊ mali cdūt. alter spūalis quo soli bom mānducant. vnde Aug⁹. Quid est xpm manducare. Non est sb solum in sacramēto corpus eius accipere. Multi em̄ indigne accipiūt. sed i ipso manere⁊ habere ipm in se manētē. Spūaliter em̄ manducat qui in vnitate xpi⁊ ecclesie. quā sacrm signat. manet. Nam qui discordat a christo. nec carnē xpi manducat. nec sanguinez bibit. ⁊ si tante rei sacramētū ad iudiciū quotidie accipiat. Spūalem mānducationē Aug⁹. distinguēs a sacramentali ait. Ut quid paras dentē⁊ ventrez Crede⁊ mānducasti. credere em̄ in eū hoc est manducare panē⁊ vinū. q̄ credit in eum mānducat eū. Item quomō mānducand⁹ ē xpus quo ipse dic. Qui mandu. car. meā⁊ bibit san. meū i me manet⁊ ego in eo. Si in me manet⁊ ego in eo tunc bibit. qui vero nō in me manz⁊ ego in illo. ⁊ si accipit sacramētum acqrit magnū tormētū. Item nulli ambigendū est tunc quēcūqz corpis⁊ sanguinis dñi pticipē fieri. qñ christi membrum efficimur. nec alienari ab illius panis calicisqz ꝓsortio etiā si añ̄ panē istū edat⁊ de calice bibat de hoc seculo in vnitate corpis xpi ꝓstitutus abscedat. qz illius sacri beneficio nō ꝓfuatur. qñ ille hre illud qd̄ sacramentū significat inuenit. In illo em̄ sacramēto corpus⁊ sanguinē suū cōmēdauit nobis. qd̄⁊ fecit nosip̄os. nā⁊ nos corpus ipsius facti sum⁹. Item qui discordat a xp̄o non mānducat carnē eius nec sanguinē. ⁊ si tante rei sacramētum ad iudiciū sibi quotidie accipiat.

¶ De errore q̄rūdam qui dicūt a bonis tm̄ corpus xpi sumi.

Hec verba et alia huiusmodi vbi de spūali manducatōe agitur. quidā obtuso corde legētes ex tozis caligine inuoluti sūt. adō vt dicere presumpserint corp⁹⁊ sanguinē cristi a bonis tm̄ sumi⁊ nō a malis. sb inuubitanter tenendū est a bonis sumi. n̄ solūmodo sacramentaliter. sb⁊ spūaliter a malis vero tm̄ sacramentaliter. i. sub sacramento. s. sub specie visibili carnē xpi de virgine sumptam. ⁊ sanguinem pro nobis fusū sumi. sed non misticaz que tm̄ bonoz ē quod subditis probatur testimonijs. Gregor. ait. Est quidē in peccatoribus⁊ indigne sumentib⁹ vera christi caro⁊ verus sanguis. sed essentia nō salubri efficacia. Item Aug⁹. multi indigne accipiūt corp⁹ dñi. de quib⁹ ait aplūs. q̄ manducat⁊ bi-

bit calicez dñi indigne iudiciũ sibi mã
du. ⁊ bi. p quod docemur qz sit cauen
dum male accipe bonũ. Ecce em fcm
est malũ dum male accipit bonũ. sicut
econtra ap'o factũ est bonũ cum bene
accipit malum. s. dñi stimulus carnis ⁊
sathane patient portatur. ergo ⁊ mala
prosunt bonis. sicut angelus sathane
paulo. ⁊ sancta obsunt mal'. bonis sũt
ad salutem. malis ad iudiciũ. vnde qui
mandu. ⁊ bi. carnem dñi indig. iudi. si.
mandu. ⁊ bibit. non quia res illa ma
la est. sed quia malus male accipit bo
num. Idem indigne quis sumes corpus
christi non efficit vt quia malus ẽ
malum sit quod accipit. vel quia nõ ad
salutem accipit nil accipiat. corpus em
⁊ sanguis domini nihilomin⁹ erat in il
lis. quibus ait apostol⁹. qui mandu. i
digne. rẽ. His alijsqz pluribus aperte
ostendit ꝙ etiã a malis pz corpus cri
sti ⁊ sanguis sumitur. sed sacramentali
ter non spũaliter.

De intelligentia quorũdam verbo
rum.

Secũdũ hos duos mo
dos sumendi ⁊ intelligentia quorũdam verborũ
ambigue dictorũ distinguẽda est. Ait
em Aug⁹. bonus accipit sacramentũ
⁊ rem sacramenti. mal⁹ vero sacramẽ
tum non rem Sacrm hic dicit corpus
xpi. prium de virgine ductũ. Rem ve
ro spũalem xpi carnem. Bonus ergo
vtrãqz xpi carnem accipit. Malus ve
ro sacrm. i. corpus xpi sub sacramẽto ⁊
non rem spũalem Itẽ non manducas
manducat. ⁊ mãducans non mãducat
qz non manducas sacramentaliter aliõ
do mãducat spũaliter ⁊ econuerso Ait
qui mãducat spũaliter. vritatẽ carnis
⁊ sanguis dicitur sumere. qz ipsã effi
cientiã habent. i. remissiõem pcatorũ, p
qua videt orari cum dr. Perficiãt in
nobis dñe q̃sum⁹ tua sacramẽta quod
ptinent. vt qd nunc specie gerim⁹ rerũ
veritate capiam⁹. Rex veritatẽ dicit
ipsam efficientiã quasi p hec sacta pfici
ta. vt sicut sacramentaliter carnẽ christi
sumim⁹. ita spũaliter sumam⁹. vel pe
tit sacerdos vt xps qui nunc sub specie
panis ⁊ vini sumit manifesta visione.
sicut in essentia diuitatis est q̃qz capi
atur. Constat igit a bonis ⁊ a mal' su
mi corpus xpi. sed a bonis ad salutem
a malis ad pernuciem.

Distinctio. x.

De hereti alioz qui dicunt corpus
xpi non eẽ in altari nisi in signo..

Sunt itez alii pcedentium insaniã trãscẽ
dentes. qui dei virtutẽ iux
ta modũ naturaliũ rerũ mentientes.
audacius aut piculosius veritati cõtra
dicũt. asserẽtes in altari nõ esse corp⁹
xpi vel sanguinẽ. nec substãtiam panis
vel vini in sbaz carnis ⁊ sanguis con
uerti. ß ita xpm dixisse. hoc ẽ corp⁹ me
um. sic ap'us dixit. petra autẽ erat xps.
Dicũt em ibi esse corp⁹ xpi tm in sacro
id ẽ in signo mãducari a nobis. qui er
rãdi occasionẽ sumũt a verb veritat.
vnde pma hereses fcã est in discipulis
xpi. cũ em diceret. nisi qs man. car. m.
⁊ bi. san. me. nõ ha. vi. eternã. Illi nõ
itelligentes dixerũt. durus est hic ser
mo. quis põt eum audire ⁊ abierũt re
tro. Ill' discedẽtibꝫ instruxit. xp̃s. qui re
mãserant. Spũs ẽ qui viuificat. caro
nõ pdest q̃cqz. verba q̃ locut⁹ suz vob
spũs ⁊ vita sũt. Intellexist carnaliter
etiam sic spũs ⁊ vita sunt. ß tibi nõ sũt
Spũaliter intelligite q̃ locut⁹ suz. nõ
hoc corp⁹ qd videt mãducaturi estis et
bibituri illũ sanguinẽ quẽ fusuri sũt q̃
me crucifigẽt. Sacrm aliqd vobis cõ
mendaui. spũaliter intellectũ viuificabit
vos. caro autẽ non prodest q̃cqz Sũt
etiã alia eoz insanie fomitẽ ministrã
tia. Ait em Aug⁹. donec seculũ finiat.
sursũ est dñs. ß tñ etiã hic nobiscũ est
veritas dñs. Corp⁹ em in q̃ resurrexit
i vno loco esse optz. veritas autẽ eⁱ⁹

vbiq; diffusa est. Itē vna psona ē deus & hō vbiq; p id quod deus est in celo. per id qđ homo in mundo est. Xps etiā dicat. pauperes semp vobiscū habebitis. me aūt nō sp habebitis. his aliisq; vtunt̄ prefati hereticī in assertione sui erroris.

¶ Determinatio premissorū.

Que ex eadē tōe omnia accipienda sunt. non em̄ bis negat̄ verū corp9 xp̄i a fidelibus sumi vel in altari eē. Sed bis veritas aplos & in eis nos instruxit q; ipsius corpus nō p partes diuidit̄. vt putauerūt illi discipuli q; retroierunt. & integrū. nec visibiliter in forma humana. & inuisibiliter sub forme panis & vini corp9 & sanguinē nobis tradet. quē sensum Aug9. cōfirmat dicēs ipsum quidē & non ipm corpus qđ videbat̄ manducatur. ipm inuisibilit̄. nō ipsum visibilit̄. Item & si necesse ē illud visibiliter celebrari. necesse est tm̄ inuisibiliter intelligi. Ita etiā intelligendū est corpus xp̄i esse in vno loco. scz visibiliter in forma hūana. veritas tm̄ eius. i. diuinitas vbiq; est. veritas etiā eius. i. verū corp9 in oni altari est vbiq; celebrat̄. sic etiā illud intelligendū est. pauperes semp ha. vo. me autez non sp habe. sm corpalem presentiā scz qua cū eis conuersabat̄. Similit̄ p id qđ homo est in celo est visibilit̄. inuisibiliter autē in altari. qz non in forma hūana apparet. sed forma panis & vini operit̄. vnde & inuisibilis caro eius dicitur q; vere est in altari. Sed qz nō in sua specie apparz inuisibilis dr. Ait em̄ Aug9. Hoc est quod dicim9. qđ modis oīnibus approbare contēdim9 sacrificium ecclesie duob9 confici. duobus cōstare. visibili elementorū specie & inuisibili dñi nostri ihū xp̄i carne et sanguine. sacr̄o & re sacti. i. corpe cristi. sicut xp̄i psona constat & conficit̄ ex dō & hoīe. cū xps sit verus deus & verus hō qz oīs res illaz rerū naturā & virtutem in se continet ex quibus cōficitur. Conficitur autē sacrificiū ecclie duob9 sacrimēto & re. sacr̄o. i. corpe xp̄i. Est igitur sacrim & res sacramenti idem corpus xp̄i. Ecce inuisibile dicit carnē cristi. quia forma panis operta sumitur & tractatur. Idēqz corpus xp̄i dixit esse sacramentum & rem ex quo confirmatur quod supra dixim9. Deinde addit quod magis lectorē mouet. Caro inquit eius est quā forma panis opertā in sacramento accipim9. & sanguinem eius quē sub vini specie ac sapore potam9. Caro videlicz carnis. & sanguinis sacramētū est sanguinis. carne & sāguine vtroq; inuisibili intelligibili spūali significat̄ corp9 xp̄i visibile & palpabile plenū gr̄a & diuina maiestate.

¶ Que sit intelligentia p̄missorū.

Attēde bis diligenter. quia tropo quodā vtitur hic Aug9. Quo solent res significātes rerū nomina vocabula. quas significant. Dicit em̄ visibilis species panis vocat̄ nomine carnis. & visibilis spēs vini nomine sāguinis. Inuisibilis vero & intelligibil̄ dicit̄ caro xp̄i. qz sm illā speciē nō vidētur caro & intelligit̄. ita & sāguis. Caro ergo inuisibil̄ dr eē sacr̄m carnis visibilis. qz spēs panis sm quā illa non vidr caro est sacr̄m carnis visibil̄. quia carne inuisibili. i. spē sm quā caro xp̄i nō videt̄ caro. significatur corpus xp̄i quod est visibile & palpabile vbi in sua forma apparet. ita & de sanguine accipi debet. Quē sensum confirmat Augusti. apiens qualiter predicta intelligenda sūt. qz obscure dixerat conseqnter dicens. ita panem vocari corp9 cristi cum vere sit sacramentum corporis xp̄i: quod in cruce positū est. sicut ipsa immolatō que fit manibus sacerdotis vocatur christi passio. non rei veritate. sed significandi misterio. Et sicut sacramentum fidei dicatur fides. Satis igitur responsum est hereticis,

& obiectioni eoꝝ. qui negãt vꝝ corpꝰ xpi in altari esse. & panẽ in corpus vel vinũ in sanguinẽ mistica cõsecratõne cõuerti dicẽtes. ꝙs audeat mãducare dñm suuꝫ. ꝙs etiã audeat dicere quotidie formari corpꝰ xpi de materia vel substãtia q̃ non fuit caro virginis.

¶ Auctoritatibus probat vꝝ corpꝰ xpi esse in altari. & in id panẽ ꝓuerti

Hec et his similia obijciunt illi in diuino misterio legem nature sectãtes quoꝝ perfidiã subdita conuincunt testimonia. Ait em̃ veritas. accipite. hoc est corpus meũ. Itẽ Ambro. Si tm̃ valuit sermo helie vt ignem de celo deponeret. non valebit tantũ sermo xpi vt substantias mutet De totius mundi operibus legit̃ quia ipse dixit & facta sunt Sermo igit̃ qui ex nihilo potuit facere quod non erat nõ põt ea que sunt in id mutare quod erat. Mõ em̃ minus est dare q̃ mutare nouas naturas rebus Itẽ si ordiez querim? viro mixta femia generare cõ sueuerat. liq̃t igitur q̃ preter natũ ordinem virgo generauit. & hoc quod cõficimus corpus ex virgine est. quid ergo hic queris nature ordinẽ in xpi corpore. cum preter naturã sit ipse natus de virgine. Itẽ ante benedictiõem alia species nominat̃. & post cõsecratõnem corpus significat̃. i. appellat̃. ante cõsecratõem aliud dicitur. post consecratiõnem corpus nuncupat̃. Tu dicis amẽ hoc est. verum est. quod sermo sonat affectus sentiat. Item Augustꝰ. In specie panis & vini quaꝫ videmus res inuisibiles id est carnẽ & sanguinẽ honoram?. nec similit̃ pendimus has duas species. sicut ante consecratõem pendebamus. cum fideliter fateamur ãte cõsecratõem panẽ esse & vinum q̃ natura formauit. post consecratõem vero carnem xpi & sanguinẽ quod benedictio consecrauit Itẽ Ambro. panis est in altari vsitatus ante verba sacra. vbi accessit consecratio. de pane fit caro xpi. Quomõ autẽ potest quod panis ẽ esse corpus xpi. Consecratõne que fit xpi sermone. Item si tãta vis est i sermone dñm vt inciperẽt esse que nõ erant. quãtomagis operatorius ẽ sermo vt que erant sint. & in aliud ꝛmutentur. & sic quod erat panis ante cõsecrationem. iam corpus xpi est post cõsecratõnem. quia sermo xpi creaturam mutat. & sic ex pane fit corpus xpi. & vinum cum aqua in calice missum fit sanguis consecratõe verbi celestis. Item Aug?. sicut per spm̃ vera caro sine coitu creatur. ita per eũ dẽ ex substãtia panis & vini idem corpus xpi & sanguis consecratur. Corpus xpi & veritas est & figura. Veritas dum corpus xpi et sanguis vture spũs ex panis viniq̃ substantia efficitur. Figura vero est id qõ exterius sentit̃. Item Eusebius emisenus. Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substãtiam corpis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate ꝛmutat. Ex his alijsq̃ pluribus ꝓstat vꝝ corpus xpi & sanguinem in altari esse. immo integꝝ christum sub vtraq̃ specie & substãtiam panis in corpꝰ. viniq̃ substãtiam in sanguinem conuerti.

¶ Distinctio xi

¶ De modo cõuersionis.

Sed autẽ queritur qualis sit ista cõuersio. an formalis. an substãtialis. vel alterius generis. diffinire non sufficio. formalem tamẽ non esse cognosco. quia species rerũ que ante fuerant remanent & sapor & pondus Quibusdam videtur esse substãtialis dicẽtibus sic substãtiam conuerti in substãtiam. vt hoc essentialiter fiat illa. Cui sensui premisse auctoritates cõsentire videtur. q̃ huic sententie sic opponitur ab alijs. Si substãtia panis inquiunt vel vini cõuertitur substãtialiter i corꝑ

pus vel sanguinē xpi. q̄tidie fit aliq̄ substantia corp̄ vel sanguis xpi q̄ ante nō erat & hodie est aliq̄d corp̄ xpi qđ heri nō erat. & q̄tidie augef corp̄ xpi atq; formaf de materia de q̄ in cōceptione nō fuit factū. Quibꝫ hoc modo responderi potest qz nō ea ratione dz corpus xpi confici verbo celesti q ipsū corpus in conceptu vginis formatū deinceps formef. sed quia substātia panis vel vini q̄ ante nō fuerat corp̄ xpi vel sanguis verbo celesti fit corp̄ & sanguis. et ideo sacerdotes dicunt conficere corpus xpi & sanguinē. quia eoꝝ ministerio substantia panis fit caro. & substātia vini fit sanguis xpi. nec tñ aliquid additur corpori vel sanguini. nec augetur corp̄ xpi vel sanguis. Si vero q̄ris modū quō hoc fieri possit. breuiter respondeo misteriū fidei credi salubriter potest. salubriter inuestigari nō potest q ergo corpus xpi panis mutatōne in id nō augmētatur. nec sanguis ex vini cōuersione eius voluntati & potentie ascribaf. qui idē corp̄ eduxit de virgine. fit igit substantia illa ista sine hui⁹ augmento. non tamē cōcedunt quidā q substantia panis aliqñ fit caro xpi & si fiat caro xpi. sicut farina facta est panis & aqua facta est vinū. nec tamē dicitur farina est panis & aqua est vinuz Aliq vero concedūt illud qđ erat panis vel vinū. post cōsecrationē esse corpus xpi & sanguinē. nec tñ seq̄tur panis est caro xpi vel vinū est sanguis xpi. quia substātia panis vel vini postq̄ facta est xpi caro vel sanguis. nō est substantia panis & vini. sed caro & sanguis. Ideo distinguendū videf cū dicit substātia panis. vel id quod erat panis modo ē corpus xpi. manens em̄ panis non est corpus xpi. sed mutata. i. id quod facta est. est corpus xpi. Nec dicim⁹ substātiam panis vel vini materiā esse corporis vel sanguinis. quia non de ea vt de materia formaf corpus. sed ipsa formatur in illud & efficitur illud. Unde Augustin⁹. Corpus xpi dicim⁹ illud quod ex fructibꝫ terre acceptū & prece mistica consecratuz sumum⁹ in memoriam dominice passionis. quod cū per manus hominis ad illā visibilē speciez producatur. nō sanctificaf vt sit tā dignū sacramentū. nisi operante inuisibiliter spū dei. Quidā vero sic dicunt cōuersionez illā esse intelligendā. vt sub illis accidentibus sub quibꝫ erat prius substātia panis & vini. post cōsecrationē sit substantia corporis & sanguinis. sic tamen vt nō afficiatur eis. & sic asserūt dictū panez transire in corpus xpi. quia vbi erat panis nunc est corp̄ xpi. quod si est. fit. quid ergo de substātia panis et vini. Alii dicunt vel in placentē materiam resolui. vel in nihilū redigi. Aliq vero putauerūt ibi sustantiaz panis et vini remanere. & ibidē corpus xpi esse & sanguinē. & hac ratione dici illā substantiā fieri istā. quia vbi hoc est & illa quod mixt est & ipsaz substantiā panis vel vini dicunt esse sacramentū. Sed q non sit ibi substantia nisi corpus xpi et sanguis. ex predictis & ex subditis aperte ostendit. ait em̄ Ambrosi⁹ de panem istū quē sumim⁹ in misterio. illuz vtiq; intelligo qui manu spiritussancti formatus est in virginis vtero. & igne passionis decoctus in ara crucis. panis em̄ angeloꝝ factꝰ est cibus hominum. Unde ait. Ego sū panis viuus qui de celo descendi. & iterum. panis quē ego dabo caro mea est p mundi vita. Ex hijs duabꝰ nanq; sententijs apte datur intelligi quia panis ille & iste non duo sed vn⁹ panis & vna caro p̄ualdu bio vnde afficitur corpus. Illud vere illud sane quod sumptū est de vgine. quod resurrexit & in celū ascendit. Item Gregorius. Quis fidelium habere dubium possit. in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē celos aperiri. in illo christi misterio angeloꝝ choros adesse summa & ima sociari. vnū quid ex inuisibilibus atq; visibilibus fieri. Idem

eodem momento ⁊ in celū rapitur ministerio angelorū consocandū corpori xpi. ⁊ ante oculos sacerdotis in altari videtur. sicut diuinitas verbi totū implet mundū ita multis locis illud corpus cōsecratur. nec tñ sunt multa corpora xpi. sed vnū corp⁹ ⁊ vn⁹ sanguis ideoq; siue plus siue min⁹ quis inde capiat. omnes equaliē corpus xpi interim sumunt. ¶ Post consecrationē igit̄ non est ibi substātia panis vel vini licet species remaneat. est em̄ ibi spēs panis ⁊ vini sicut ⁊ sapor. Unde aliud videtur. aliud intelligitur

¶ Quare sub alia specie

Sub alia autē spē

tribus de causis carnē ⁊ sanguinē tradidit Christus. et de inceps sumendū īstituit. vt fides salicz haberet meritū que est de his q̄ nō vident̄. quia fides nō habet meritū cui hūana ratio p̄bet experimentū ⁊ etiā ideo ne abhorreret animꝰ quod cerneret oculꝰ. quia nō habemus in vsu carnē crudā ⁊ sanguinez comedere. qz ergo xp̄s in vocari de ntribus fas nō est. in misterio carnē ⁊ sanguinē nobis cōmēdauit ⁊ ideo etiā ne ab incredulis religioni xp̄iane insultaretur. Unde Augustinꝰ. Nihil rationabiliꝰ q̄ vt sanguinis similitudinē sumamus vt ita ⁊ veritas nō desit. ⁊ ridiculū nulluz fiat a paganis. q̄ cruorē occisi bōis bibam⁹. Ne igit̄ hoc fieret ⁊ ne veluti quidā horror esset cruoris. in similitudine vinē accipim⁹ sacramētū. Ex p̄missis iam liquet quare sub alia specie. et q̄re sub ista ꝺ sacramētū dñs in cena celebrauerit. ⁊ celebrari a nob̄ instituerit.

¶ Quare sub duplici specie.

Sed quare sub du

plici spē sumit̄ cū sub alterutra totꝰ sit xp̄s. Ideo vt ostenderet totā humanaz naturā assūpsisse. vt totaz redimeret. panis em̄ ad carnē refert̄ vinū ad animā. qz vinū operatur sanguinē in q̄ sedes anime a philosophis esse dicitur Ideo ergo in duabꝰ speciebꝰ celebratur. vt anime ⁊ carnis susceptio in xp̄o. ⁊ vtriusq; liberatio in nobis significet̄. valet em̄ vt ait Ambrosiꝰ ad tuitionē corporis ⁊ anime qđ papim⁹. quia caro xp̄i p salute corporis sanguis vero p anima nostra offertur. sicut prefiguraut Moyses. Caro igit̄ pro corpore nr̄o offertur. sanguis vero p anima. sed tñ sub vtraq; spē sumit̄. qđ ad vtrūq; valet. qz sub vtraq; spē sumit̄ totus xp̄s. sed si in altera sumeret̄ ad alterius tñ i. corporis vel anime. nō vtriusq; pter tuitionē valere significaret̄. Sub vtraq; tamen specie totus sumit̄ xp̄us. nec plus sub vtraq; nec minus sub altera tantū sumitur. Eadez em̄ est ratio. vt ait Hylarius. in corpore xp̄i q̄ in manna p̄cessit. de quo dict̄ qui plus collegerat nō amplius habuit. nec qui minus pauerat min⁹ habuit. Et licet sub vtraq; specie totus xp̄us sumatur. non tamen fit cōuersio panis nisi in carnez nec vini nisi in sanguinē. nec tamē debet dici duo sacramenta. sed vnū. quia sub vtraq; specie idem sumit̄. neq; iterari sacramentū. quia benedictio nō reperitur sup eandē speciē. Neq; alie substātie in sacrificiū veritatis offerri debent. quia de alijs nō potest consecrari corpus xp̄i vel sanguis

¶ Quare aqua misceatur

Aqua vero admis

cenda est vino. quia aqua populū significat qui p xp̄i passionē redempt⁹ est. Calix ergo dominic⁹ iuxta canonis p̄ceptū aqua ⁊ vino mixtus debet offerri. quia videm⁹ in aqua populū intelligi. in vino ostendi sanguinē xp̄i. Cum igitur in xp̄i calice vino aqua miscetur xp̄o popul⁹ adunat̄. ⁊ credentiū plebs ei in quē credit copulatur. que copulatio aque ⁊ vini sic miscet̄ i calice christi vt mixtio illa non possit separari Nam si vinum tantum quis offerat. sanguis.

xpi incipit esse sine bonis. Si vero q̃ritur an vritū sit quod geritꝝ si aqua pretermittatur Audi qd̄ seq̃tur in eodem canone. Non potest inq̃t calix dñi nostri ihesu xpi sine aqua sola. aut vinū solū nisi vtrūq; misceatur Item cipriani Calix dñi non est aqua sola aut vinū solū. nisi vtrūq; misceatur. sicut nec corpus dñi potest esse farina sola nisi vtrūq; fuerit adunatum. et panis vnius cōpage solidatū Si quis tñ non intendēs introducere hæresim oblivione et ignorantia aquaꝫ ptermiserit. non videt esse vritū sacramentū. sed ille grauit est corripiēdus Nam et grecoꝝ ecclesia nō apponere aquā dicit. quod etiā ex dictis cipriani videt posse colligi. Ait em̄ si quis de antecessoribus nostris. vel ignorant. vel simpliciter non hoc seruauerit. qd̄ nos dñs facere exemplo et magisterio docuit potest simplicitati eius de indulgētia dñi cōcedi venia. Nobis vero nō pt ignosci q̃ nunc a dño instructi sumus. vt calicē dñi cū vino mixtū. sm q̃ dñs obtulit nō offeram⁹. Ex hoc videt q̃ si q̃s simplicit vel ignorāter vinū offerat sine aqua. sacramētū ꝓficiat Aqua vero nullaten⁹ sine vino pt offerri in sacrificiū. nec panis nisi ō frumēto. nec granū frumēti. nisi redactū in panē. qz xps et panē se dicit. et grano frumēti se cōparat Qd̄ ergo supdictū est nō posse vinū solū offerri determinari oportet. Recipit em̄ exceptionē. nō pt nisi simpliciter vel ignorāter fiat. vel nō pt. i. nō debet. q̃busdā tñ videt hoc generaliter vere Colligit etiā ex p̄dicti q̃ xps vinū aqua mixtū dedit discipul'. corp⁹ vero tale dedit q̃le tunc habuit. i. mortale et passibile Nūc vo sumit a nobis imortale et ipassibile. nec tñ maiorē habet efficētiam Eucharistia q̃z intincta nō debet dari ꝓpulo p supplemēto cōmunionis. qz nō legit xps alicui discipulo⁹ p̄hibuisse panē intinctū nisi iude. tūc vero nō accepit iudas' corp⁹ xpi sed tm̄ panē. corp⁹ vero et sanguinē xpi ante cū aliis discipulis acceperat

¶ Distinctio. xij.

¶ Ubi illa accidētia fundent

Si vero que

ritur de accidentib⁹ q̃ remanent. scz de specieb⁹ et de sapore et pondere in q̃ subiecto fundant potius mihi videt fatēdū existere sine subiecto q̃z esse in subiecto. quia ibi nō est s̄ba nisi corporis et sanguinis dominici. q̃ nō afficiatur illis accidētib⁹. Nō em̄ corp⁹ xpi talē in se habet formā q̃lis in iudicio apparebit. Remanēt ergo illa accidētia p se subsistentia ad misteriū ritū. ad gustus fidei q̃z suffragium. quib⁹ corp⁹ xpi habens formā et naturā suam regitur

¶ De fractione et partibus

Solet etiaꝫ queri

de fractione et ptitōne q̃ ibi videt fieri vtꝫ vera sit. cū vera fractio est. cuius rei sit et in q̃ re fiat. Cū q̃z nō sit ibi alia substantia q̃z xpi. si in aliqua substātia est illa fractio. in corpore xpi videt esse sed ecōtra. cū ipsum corp⁹ incorrupti bile sit. quia imortale et impassibile. in ipso esse nō posse videt. Ita et xps reparauit carnalē sensū discipuloꝝ. qui putabāt xpi carnē sicut aliā in ptes dividendā et morsibus lacerandā. Ideo quibusdā placet q̃ non sit ibi fractio sicut videt sed dicit frangi quia videtur frangi. Quib⁹ obijcit qd̄ ait Ambrosius. Nihil falsi putandū est in sacrificio veritatis. vel sicut fit in magoꝝ p̄stigijs. vbi delusione quadā falluntur oculi vt videant esse qd̄ non est. Ad q̃ illi dicunt q̃ non fallit nos visus nec fallitur qd̄ esset si crederet ita frangi vt videtur. Nec illusio est. qz ad vtilitatē fidei. nō ad deceptionē ita fit. sicut et xps se ostendit duob⁹ discipulis in via in specie pegrini. nec in eo tamen talis forma erat. sed oculi eorum tenebantur. ne eum agnoscerent Alij vero

dicunt. q̄ sicut ibi spēcies panis est. et nō est ibi res. cui⁹ vl in qua sit illa spēcies. ita est ibi fractio q̄ nō sit in aliqua re. quia nihil ibi frangit̄ qđ mirabiliter dei potentia fieri dicunt. vt ibi sit fractio vbi nihil frangitur

¶ Alior opinio.

Alii tradūt corp⁹

xp̄i essentialit̄ frangi. et diuidi. et tamen integrū. et incorruptibile existere. qđ se colligere asserūt ex cōfessione berengarij. q̄ cōfessus est coram Nicolao papa. et pluribꝰ epīs. panem. et vinū q̄ in altari ponūtur p⁹ cōsecrationē. nō solū sacramentū sed etiā rē. corpus. et sanguinē xp̄i esse. et sensualit̄ nō solū sacramēto ſ in veritate manibꝰ sacerdotū tractari et frangi. et fidelium dentibꝰ atteri

¶ Sententia ꝓbabilis

Sed quia corpus

xp̄i incorruptibile est. sane dici potest fractio illa. et ptitio nō in ſba corporis ſ in ipsa forma panis sacramētali fieri vt vera fractio. et ptitio sit ibi q̄ fit nō in substātia. ſ in sac̄mento. i. in spēcie. Ne autē āmireris vl insultes si accidentia videant̄ frangi. cū ibi sint sine subiecto licet quidā asserant ea fundari in aere. est ibi fractio vera. et ptitio q̄ fit in pane idē in forma panis. Vñ apl's ait. Panis quē nos frangim⁹. quia forma panis ibi frangit̄. et in ptes diuidit̄. xp̄us vero. et integer manet. et tot⁹ est in singulis. vnde Aug̃. Quando xp̄s manducat̄ vita mā ducat̄. Sed qs audeat mā ducare dominū suū. et tamē inuitās nos ad mā ducandū ait. Qui mā ducat me viuit ꝓpter me. nec occidit̄ xp̄us vt mā ducet̄. ſ mortuos viuificat quando manducat̄. reficit. nō deficit. viuit manducatus quia resurrexit occisus. Nec quando mā ducamus ptes de illo facimus. Et quidē in sacramēto sic fit. Item Morūt fideles quō mā ducent carnes xp̄i. vnusq̄sq accipit partē suā. vnde et ipsa gratia ptes vocant̄. per ptes manducatur. manet tamē integer totus. et ptes mā ducat̄ in sacramēto. et manet integer tot⁹ in celo et in corde tuo. Ideo ista dicunt̄ sacramēta. quia in eis aliud videtur. et aliud intelligit̄. videtur panis et calix. qđ et oculi renunciāt. quod aūt fides postulat instruēda. panis est corpus xp̄i. calix sanguis. Ex hijs sat datur intelligi q̄ fractio et partes q̄ ibi videtur fieri in sacramēto sunt. id est in spēcie visibili. Ideoq̄ berengarij verba ita distinguenda sūt. vt sensualiter nō solūmodo sacramēto. ſ in veritate dicatur corpus xp̄i tractari manibꝰ sacerdotū. frangi vero et atteri dentibus. vere quidē. ſ in sacramēto tantū. vera est igit̄ ibi fractio et ptitio. ſ in singulis ptibus totus est xp̄s. Vnde Hieronimus. Singuli accipiūt xp̄m dominū. et in singulis portionibus totus est. nec ꝓ singulas minuit̄. sed integrū se ꝑbet in singulis. Vnde Hylarius. vbi pars est corporis. est et totum

¶ Quid ille partes significent

Quid autē partes

ille significēt. Gergius papa tradit inquiens. Triforme est corpus xp̄i. pars oblata in calice missa. corp⁹ xp̄i q̄ iam surrexit monstrat. pars comesta ambulans adhuc sup terrā. pars i altari vsq̄ ad finez misse remanēs corpus iacens in sepulchro. qz vsq̄ ad finē seculi corpora sanctoꝝ in sepulchris erūt. Et sicut ptes ille mistica tenet significationem. ita etiā et fractio passionis xp̄i et mortis est representatio. Vnde ipē ait hoc facite in meā cōmemorationē. i. in memoriā passionis mee et mortis. Ita vt ait Ambrosius. quia in morte xp̄i liberati sum⁹. huius in edendo carnem et bibendo sanguinē memores esse debemus sed caueat quisq̄ ne indigne ꝑciat. quia iudicū mā ducat. Non enī panis iste qui vadit in corpus. sed panis vite eterne. qui aīe nostre ſbam fulcit

Sic igitur viue vt ꝙtidie mereaꝛ accipere. ne accedas indigne. indignus est qui aliter celebrat misteriū ꝯ xp̄s tradidit. vel qui habēs mortale pcm̄ accedit. Accedite ergo ⁊ si sint pcta ꝙtidiana. vel nō sint mortifera. anteq̄ acceda tis dimittite debitoꝛibus vestris. si dimittitis dimittet̄ vob. ⁊ sic secur? accedet̄. panis em̄ salutaris est ⁊ non venenū Si ita accedis spiritualiter manducas spiritualiter em̄ manducat qui innocentiam ad altare poꝛtat.

¶ Si illud sit sacramentū. ⁊ sepi? immoletur xp̄s

Post hoc queriꝫ si

quod gerit sacerdos ꝓpꝛie dicaꝫ sacrificium vel īmolatio. ⁊ si ꝙtidie xp̄s īmolatur. vel semel tm̄ immolatus sit. Ad hoc breuiter dici potest. illud qđ offertur ⁊ consecraꝫ a sacerdote vocari sacrificium ⁊ oblationē. quia memoꝛia est et rep̄sentatio sacrificij vēri ⁊ sancte immolationis facte in ara crucis. ⁊ semel xp̄s mortu? ē in cruce. s. ibiq̄ immolatus est in semetipso. quotidie autē immolatur in sacramēto. quia in sacramēto recoꝛdatio fit illius qđ factū est semel Unde Augustin? Certū habem? q̄ xp̄s resurgens ex moꝛtuis iā nō moritur ⁊c. tamen ne obliuiscam̄ qđ semel factū est. in memoꝛia nostra oīm anno fit. s. quoties pascha celebraꝫ Nū quid totiens xp̄s occiditur. Sed tantū āni uersaria rep̄sentatio repētat. qđ olim factū est. et sic facit nos moueri tanq̄ videam? dominū in cruce Item semel īmolatus est xp̄s in semetipso. ⁊ tamē quotidie īmolatur in sacramēto. quod sic intelligendū est. qꝛ in manifestatione coꝛpoꝛis ⁊ distensione mēbꝛoꝝ semel tantū in cruce pependit. offeres sepatri hostiā redēptionis efficacē eoꝝ scz quos p̄destinauit Item Ambꝛosius In xp̄o semel oblata est hostia ad salutem potens. quid ergo nos. Nonne per singulos dies offerim?. ⁊ si quotidie offeram? ad recoꝛdationē moꝛtis fit. ⁊ vna est hostia nō multe. Quomō vna ⁊ nō multe. quia semel īmolat? est xp̄us. Hoc autē sacrificiū exemplū est illius. idipsum semp offertur. pꝛoinde hoc est sacrificiū alioquin qꝛ in multis locis offertur multi sunt xp̄i. non. sed vnus vbiq̄ est xp̄us. ⁊ hic plenus exist̄s ⁊ illic plenus. sicut quod vbiq̄ offertur vnū est coꝛpus. ita ⁊ vnū est sacrificiū. Xp̄us hostiā obtulit. ipsam offerim? ⁊ nunc. Sed qđ nos agim? recoꝛdatione sacrificij. nec causa sue infirmitatis reperitur. quia p̄fiat hom̄ē sed nostre. quia quotidie pecca m?. Ex his colligiꝫ sacrificiū esse ⁊ dici quod agitur in altari. ⁊ xp̄m semel oblatum et quotidie offeri. sed aliter tunc. aliꝫ nunc. Et etiā que sit virtus hui? sacramenti? ostendiꝫ. remissio scz venialium peccatoꝝ. et pfectio virtutis

¶ Hec causa institutionis.

Institutū est eniꝫ

hoc sacramentū duabꝰ de causis in augmentū virtutis scilicet charitatis. et in medicinā ꝙtidiane infirmitatis. vnde Ambꝛosius. Si quoties effunditur sanguis xp̄i in remissionē peccatoꝝ effunditur. debeo semp accipere. quia semp pecco. debeo semp habere medicinā. Itē Augustin? Iteretur quotidie hec oblatio. licz xp̄s semel passus sit. quia quotidie peccam? peccatis. sine quib? moꝛtalis infirmitas viuere non potest. ⁊ quia ꝙtidie labimur. quotidie xp̄s mistice pꝛo nobis immolaꝫ. dedit enim nobis hoc sacramentū salutis. vt quia nos quotidie peccam?. ⁊ ille iam moꝛi non potest. per hoc sacramentum remissionē conseq̄mur ꝙtidie. comedit̄ ipe ⁊ bibitur in veritate. sed integer ⁊ viuus manet. Itē misterium fidei dicaꝫ quia credere debes q̄ ibi salus nr̄a consistat Si autē queriꝫ vtrū ꝙtidie cōmunicandū sit. audi qđ inde tradit Aug̃. Quotidie inquit eukaristiā accipere.

nec laudo nec vitupero. omnib⁹ tamen dominicis diebus cōmunicandū hoc. si tamen mens in affectu peccandi est. grauari magis dico eukaristie perceptione q̄ purificari. & licet quis peccato moꝛdeatur. si peccādi decetero tamen nō h⁹ voluntatē. & satisfaciat lachrimis & oꝛationib⁹ accedat securus. Sed hec de illo dico quē peccata moꝛtalia non grauant. Si nō frequentius. saltem ter in anno homines communicent. nisi forte quis chriminalib⁹ impediatur. in pascha scilicet pentecosten & natali. omnes ergo cōmunicent qui noluerint ecclesiasticis carere luminib⁹

Distinctio. xiij.

Si heretici vel excommunicati hoc sacramentū conficiunt

Solet etiam queri vtrū praui sacerdotes hoc sacramentū cōficere queant. vel conficiant. Ad hoc dici potest. q̄ aliqui licet praui sint cōsecrant vere tm̄ sc̄z qui int⁹ sunt nomine & sacramēto. etsi nō vita quia non in merito consecrantis. sed in verbo efficatur creatoꝛis. Vnde Augustin⁹ Intra catholicā ecclesiā in ministerio coꝛpoꝛis & sanguis dominici nihil a bono maius. nihil a malo minus perficit sacerdote. quia nō in merito cōsecrantis. sed in verbo p̄ficitur creatoꝛis & virtute spiritussancti. Credendū est etiā q̄ in verbis xp̄i sacramēta conficiātur. sicut ipe est qui baptizat. ita ipe est qui p spiritū sanctū suā efficit carnē et sanguinē Ihū Gregoꝛi⁹. putant quidā cōmunionē coꝛpoꝛis min⁹ esse sanctificatam. si illoꝛ fiat officio. quoꝛū vita coꝛ oculis videt ignobilis. heu inquā magnū laqueū incidūt vt diuina & occulta misteria plus ab alijs sanctificata posse fieri credāt. cum vnus idemq̄ spūs sc̄us in tota ecclesia inuisibiliter ea misteria & operando sanctificet & sanctificando benedicat. Misteriū ideo dicit q̄ secretā & reconditā habeat administrationē. Sacrificiū vo quasi sacrum factū. quia mistica & pia p̄ece consecratur p nobis in memoꝛiā dominice passionis. Sacramentū est in aliqua celebratione. cū res ita fit vt aliquid signi ficate rei accipiam⁹ Sacramenta sunt baptisma. crisma. coꝛpus.. q̄ ideo sacramenta dicunt. quia sub tegumento visibilū reꝝ diuina virtus secretius salutē coꝛundē sacramentoꝝ opatur. vnde a sacratis virtutib⁹ vel sacris sacramēta dicunt Panis & calicis sacramētū. grece eukaristia dicit. latine bona gratia nūcupatur. & quid meli⁹ coꝛpoꝛe & sanguine xp̄i Siue ergo per bonos siue p malos ministros intra ecclesiā dispenset. sacrū tamen est quia spiritussanct⁹ vnificat nec bonoꝝ dispensatoꝝ meritis ampliatur. nec malorū attenuatur. hoc de coꝛpoꝛe dominī. hoc etiā de baptismate & crismate sciendū est & tenendū quia diuina virtus secretius opatur in eis. & diuina solū modo hec virtus siue potestas nō hūane efficacie. Illi vo q̄ excōmunicati sūt vel d hereси manifeste notati. nō videtur h̄ sacmentū posse cōficere. licet sacerdotes sint. q̄z nemo dicit in ipsa cōsecratione. offero. h̄ offerim⁹ q̄si ex p̄sona ecclesie. & ideo cū alia sacramenta extra ecclesiā possunt celebrari de hoc nō videt. quod etiā Aug⁹. tractare videtur dicēs. Recolite nomē & aduertite veritatē. Missa enī dicit eo q̄ celestis inissus & ad cōsecrandū & vnificandū coꝛpus aduenial. iuxta dictū sacerdotis dicētis. omnipotēs de⁹ iube hec perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuū &c. Ideo nisi angelus venerit missa nequa q̄ iure vocari potest. Nunquid enī si hoc misterium hereticus ausus fuerit vsurpare. angelum de celis mittit deus oblationem eius consecrare. Maxime cū eisdē per p̄phetā cōminat⁹ sit dicēs. Maledicā benedictionibus vestris. Oꝛ si eoꝛum

benedictionibus se asserit maledicturū veritas. quid erit de hostia. ergo dicemus illā posse ab illo benedici. quē scimus a deo fore maledictū cū sua benedictione. si enī deꝰ maledixerit ⁊ symoniacus benedixerit. quis eoꝝ ꝓualebit. ¶ Nunq̄d benedictio maledicti ad nihilum poterit redigere. verba verissima cōminantis dei ¶ Maledicā benedictionibus vestris. i. hijs q̄ meis benedictionibus possidetis. vel quicq̄d a vobis benedicetur. ¶ Vel quoniā non benedicāt sanctis ex vero corde vel quia q̄ inique agunt benedicunt̄ ab eis. adulanturq̄ peccatoribꝰ dūmodo diuites sint. ¶ Item maledicā benedictionibꝰ vestris. id est quicq̄d a vobis benedicit̄ p me erit maledictū. ¶ Ex hijs colligitur q̄ hereticus a fide catholica precisus nequeat hoc sacramentū conficere. quia sancti angeli qui hui⁹ misterij celebrationi assistunt tunc nō assunt quando hereticus vel symoniacus hoc misteriū temerarie presumit. ¶ Non enī dubitari licet vbi corporis dominici ⁊ sanguinis misteria aguntur supnoꝝ ciuiū adesse conuent? ¶ In hui⁹ autē misterij explectione sicut formā seruari. ita ordinē habere oportet. scz vt sit sacerdos. ⁊ intentionē adhiberi. vt illud facere intendat. ¶ Sed si non credit de illo misterio sicut veritas habet. nunq̄d potest intendere illud cōficere. etsi non intendit nunq̄d conficit ¶ Aliqui dicunt etiā de illo misterio nō recte sentientē posse intendere. nō quidem illud conficere. quod iā essz recte credere. sed id agere quod geritur ab alijs. duz illud conficit̄. ⁊ sic adhibetur intentio. ⁊ si intentio non dicat̄ de esse conficiendi misteriū illud. tamē ex quo intendit ea dicere ⁊ agere que ab alijs gerunt̄. implet̄ misteriū. ¶ Illud etiā sane potest dici q̄a brutis animalibus corpus xp̄i non sumitur. etsi videatur. Quid ergo sumit mus. Quid mandu cat. deus nouit de hoc celesti misterio aliqua perstringim⁹ fideliter a catholi/cis tenenda. Qui enim contradicit hereticus iudicatur.

¶ Quid faciat hereticū ⁊ quid sit hereticus.

De autez ignorez quid hereticū faciat ⁊ quid sit hereticus breuiter audi quid inde sancti doctores tradant. ¶ Hil. ait. Extiterūt plures qui celestiū verboꝝ simplicitatē. nō veritatis ipsi⁹ absolutionē susciperēt aliter interꝓtantes q̄z doctoꝝ virtus postularet. de intelligentia enī hereſis non de scriptura est. ⁊ sensus nō sermo fit crimen. ¶ Idem in. viij. ¶ Intelligentie sensus in crimine est ¶ Hieronim⁹ dicit q̄ ex verbis inordinate platis iudicatur hereſis ¶ Augustin⁹ diffiniens quid sit hereticus ait. ¶ Heretic⁹ est qui ꝓ alicuius temporalis commodi ⁊ maxime glorie principatusq̄ sui gratia. falsas ac nouas opiniones vel gignit vel sequitur ¶ Gregorius super Ezechielem. qui in expositione sacri eloquij vt auditoribꝰ placeat aliquid fingit. sua verba loq̄tur non dei. Qui autē in verbis dominicis aliter q̄z hijs qui ꝓtulit senserit. etsi sub alio intellectu. tamen ad edificationem charitatis tendit. domini sunt verba que dicit.

¶ Distinctio. xiij.

¶ De penitentia.

Post hec de penitentia agendum est. penitentia longe positis a deo necessaria ē vt ad deū appropinquent ¶ Est enī vt ait Hieronim⁹. secūda tabula post naufragiū. quia si quis vestem innocentie in baptismo precepram peccando corrumpit. penitentie remedio reparare potest ¶ Prima tabula est baptismus vbi deponit̄ vetus homo ⁊ induitur nouus. Secunda penitentia qua post lapsum resurgimus dum vetustas reuersa repellitur et nouitas perdita resumitur. post bap

tissimũ ꝓlapsi ꝙ pnitentiã renouari valent. ℔ non ꝙ baptismũ. licet ꝺi sepius pnitere ℔ no baptizari. baptism⁹ ẽ tm̃ sac̃mentũ. ℔ pña dicaꝫ ⁊ sac̃mentũ et ⁊tus mẽtis ¶ Est em̃ pña iterior ⁊ pña exterior ¶ Exterior sac̃mentũ ẽ. interior ⁊tus mẽtis ẽ. ⁊ vtraq causa iustificationis ⁊ saluris ẽ. vtꝫ ⁊o ois exterior pña sit sac̃mentũ vel si nõ ois q̃ ℔ noie censenda sit. cõsequẽter inuestigabim⁹. ¶ pña cepit Iohis p̃dicatio dicentis pñaz agite appropinq̃bit regnũ celoꝝ qõ ãt ꝓco dcm̃t idẽ p⁹ ⁊tas p̃dicauit exordiũ ꝑmonis sumẽs a pña. pña ꝺr a pnitẽdo q̃ ꝙs punit illicita q̃ ꝛmisit timore pñe ⁊tus cõcipit. vñ ¶ Esaias a timore tuo ꝺsic cõcepim⁹ et ꝓperim⁹ spm̃ saluris ¶ Est añt pña vt ait ¶ Amb. mala p̃terita plãgere. ⁊ plãgẽda itez nõ cõmittere Ite ¶ Gregoriꝰ pnitere ẽ añ acta p̃ta ꝺflere. ⁊ flenda nõ cõmittere. ¶ Nam qui sic alia ꝺploꝛat vt alia itez cõmittat. adhuc pñam agere. aut ignoꝛat aut dissimulat ¶ Quid em̃ pꝛodest si p̃tã luxurie ꝙs ꝺfleat. ⁊ adhuc auaritie estibꝫ anlxlat ¶ Hijs ⁊bis qui dam vehemẽtius inhrẽtes cõtendunt ꝛre pnitentẽ vltra non posse peccare ꝺnabilit. ⁊ si grauit peccauerit ꝛram nõ ꝓcessisse pñam ¶ Nõ etiã alijs mu nimunt testimonijs. ait em̃ Ysidoꝛus Iꝛriꝛoꝛ est ⁊ nõ pnitẽs. q̃ adhuc agit qõ pnitet nec videt ꝺũ poscere subditus sed subsannare superb⁹ ¶ Canis reuers⁹ ad vomitũ ⁊ pnitens ad pꝛtm̃. ¶ Multi lachꝛimas indesinent fundũt ⁊ peccare nõ ꝺsinũt. quosdã accipere lachꝛimas ad pñam cerno ⁊ affectũ pñe nõ habere. qz incõstantia mẽtis nũc recoꝛdatione peccati lachꝛimas fundũt. nũc reuiuiscente vsu ea q̃ fleuerũt iterãdo committunt ¶ Esaias ꝺ peccatoꝛibꝫ dicit. lauamini ⁊ mundi estote. lauaꝫ ⁊ mund⁹ est q̃ ⁊ p̃terita plangit ⁊ flenda itez nõ admittit. lauaꝫ ⁊ nõ est mũdus q̃ plangit que gessit nec ꝺserit. ⁊ post lachꝛimas ea q̃ fleuerat repetit. Ite ¶ Aug⁹. Inanis est pña quã sequẽs culpa cõinquinat. nihil ꝓsunt lamenta si replicantur pctã. nihil valet venia a malis poscere ⁊ mala ꝺnuo iterare Ite ¶ Gregoꝛius Qui admissã plangit nec tñ ꝺserit pene grauioꝛi se subijcit Ite ¶ Ambꝛosi⁹ Repiunt q̃ sepi⁹ agendã pñaz putãt. q̃ luxuriant in xpo. nã si ꝛre in xpo pñam ageret. iterandã postea nõ putarent. qua sicut vnũ baptisma. ita ẽ vna pña. ¶ Hijs alijsq plurib⁹ auctoꝛitatibus vtunt in assertione sue opinionis. Sed ¶ Ambꝛosi⁹ dicit hec ꝛra pña est ꝛcessare a pctõ. ¶ Et idem ¶ Magni ꝓfectus est renũciasse eꝛoꝛi. Imbutos em̃ vitijs animos exuere atq emũdare ⁊tus ẽ ꝓfecte ⁊ celestis gratie ¶ Et ideo sane ita diffiniri potest. Pña est ⁊tus vel gratia qua cõmissa mala cum emendationis ꝓposito plangim⁹ ⁊ odimus. ⁊ plangẽda vltra cõmittere nolumus. quia pña ꝛra est in animo volere ⁊ odire vitia. vnde illa ꝛba p̃missa pnitere ẽ añ acta ꝺflere ⁊ flẽda iterũ nõ cõmittere. recte sic accipi possũt. nõ vt ad diuersa tpa. sed ad idẽ referant vt sc̃z tpe quo flet cõmissa mala nõ cõmittat volũtate vel opere flenda. quod immutur ex ꝛbis sequentib⁹. Nã qui sic alia ꝺploꝛat ⁊ẽ. hinc ¶ Augustin⁹ ait ¶ Cauendũ est ne quis existimet illa ne pbanda ꝺmina q̃lia qui agũt regnũ ꝺi nõ possidebũt. q̃tidie ꝓtranda et elemosinis q̃tidie redimenda. In melius em̃ vita mutanda. ⁊ ꝑ elemosinas ꝺ peccatis p̃teritis ꝓpiandus est ꝺus. nõ ad hoc emend⁹ quodãmodo vt ea semp liceat impune cõmittere. nemini em̃ ꝺdit laxa mẽtũ peccandi. etsi miserãdo ꝺleat cõmissa pctã. si nõ satisfacio cõgrua negligat Ite ¶ pius papa. Nihil ꝓdest homini ieunare ⁊ oꝛare ⁊ alia religionis opa agere. nisi mẽs ab iniq̃tate reuocet. qui ergo a malis sic mentẽ reuocat vt cõmissa plangat ⁊ plangenda cõmittere nõ velit. nec satisfacere negligat. ꝛre pnitet. nec ideo

nō vera est pñia. quia forte post non ꝛ
ppōsito sed casu vel infirmitate peccabit
Ille autē iterisor est ꝛ non penitēs qui
sic cōmissa plangit. vt plangēda volun
tate vel opꝰ ꝑmittere non desinat Ille
etiā qui post lachrymas reperit q̄ fleuit
lauatur ad rps. sed nō est mūdus. id ē
illa īmunditia nō est ei sufficiens ad sa
lutem. quia est mometanea. non perse
uerans. Īrē illud Īnanis est penitēn
tia quā sequēs culpa cōmaculat. quod
sic intelligendū est. Īnanis est scz ca
rens fructu illius pñe a quā sequens
culpa cōquinat. Illius em̄ fructꝰ est
vitatio gehēne ꝛ adeptio glorie Noꝛ
tificatur enim illa pñia ꝛ alia ante acta
bona per sequens peccatū. vt non soꝛ
tiantur mercedē quā meruerunt cum
fierent. ꝛ quā haberent si peccatū non
succederet. sed etsi de peccato succeden
ti penitētia agatur. et pñia que p̄cessit
alia ante acta bona nō reuiuiscunt. sed
illa tantū que ex charitate p̄odierunt
Illa em̄ sola viua sunt q̄ in charitate fi
unt. Ideoꝙ si p̄ sequētia peccata moꝛ
tificantur per subsequentē penitentiam
reuiuiscere possunt Que vero sine cha
ritate fiunt. moꝛtua ꝛ inania generant
ꝛ ideo p̄ pñiam reuiuiscere nō valent.
Similiter intelligendū est illud. nihil
p̄osunt lamenta ꝛc̄. ꝛ illud. nihil va
let ꝛc̄. Si em̄ replicent peccā. nihil va
let ad salutē vel ad venīā in fine p̄ece
dens lamentū. quia nihil reliquerūt de
vite mundicia. quia aut peccā ante di
missa redeunt vt quibusdā placet cum
replicant. vel si nō redeunt eis tamen
deletis ꝓpter ingratitudinē ita reus ꝛ
immundꝰ constituit cū adhuc explan
dis implicat. vt si iam deleta redirent
de hoc tamen scz an peccā redeant post
plenius agem? Similit nihil valet ad
salutē obtinēdā vel ad īmunditiā vite
habendā. venīā de malefactis poscere.
ꝛ mala denuo iterare. ita etiā intelligē
dū est illud qđ idē Aug̃. alibi ait. Pe
nitētia est quedā dolentis vindicta pu
niens in se qđ dolet amisisse. Et infra.
cōtinue dolendū est de peccō. qđ decla
rat ipsa dilectionis virtꝰis. penitere em̄
est penā tenere vt sp̄ puniat in se vlci
scendo qđ cōmisit peccando. Ille penā
tenet qui sp̄ vindicat quod commisisse
dolet. pñia igitur est vindicta semp̄ pu
niens in se quod dolet cōmisisse. quid
restat nobis nisi dolere in hac vita. vbi
em̄ dolor finitur ꝺfinit ꝛ pñia Si vero
pñia finit q̄d relinquit de venia. tādiu
gaudeat ꝛ speret de gratia q̄diu sustē
tatur a pñia. dicit em̄ dominꝰ. vade ꝛ
noli amplius peccare. non dixit ne pec
ces. ꝑ nec voluntas peccandi in te oꝛia
tur. quod quomodo seruabitur nisi do
lor in penitētia continue custodiatur.
hic semp̄ doleat ꝛ de dolore gaudeat.
ꝛ nō sit latus q̄ doleat. ꝑ ex fide doleat
ꝛ non semp̄ doluisse doleat.

¶ Determinatio intelligētie dictoꝝ.

De penitentia per

fectoꝝ vel ad salutem sufficienti. intel
ligendum est quod supra dixit scilicet
penitentia est vindicta semp̄ puniens
quod cōmisit. ꝛ alia huiusmodi. Illud
vero si penitētia finitur nihil de venia
relinquitur. dupliciter accipi potest. Si
em̄ iuxta quorundā intelligentiā pec
cata dimissa redeunt. facile est intelli
gere nihil de venia relinqui. quia pec
cata dimissa iterum replicantur Sicut
enim ille qui ex seruitute in libertatem
manumittit. iterum vere liber est. ꝛ ta
men ipe propter offensā in seruitutem
postea reuocatur. sic ꝛ penitenti pecca
ta vere dimittuntur. ꝛ tamen propter
offensā que replicant redeunt Si vo
non redire dicant. sane potest dici etiā
sic nihil de venia relinqui. non q̄ dimis
sa peccata iterum imputētur. sed quia
propter ingratitudinem ita reus est ꝛ
immundus constituitur ac si illa redirēt.

¶ De solenni ꝛ vnica penitentia.

Illud autē quod Ambrosius ait. Reperiūtur ꝛc. Et si cut vnū baptisma ita ꝛ vnica penitentia non ꝑm generalē sed specialē ecclesie morē. de solenni penitentia dictum intelligitur. que apud quosdā semel celebrata non iteratur. Item illud aliud Ambrosij. penitentia semel vsurpata nec vere celebrata. ꝛ fructū ꝓfert ꝛ vsum sequētis amittit. de solenni intelligit. Solēnis vero penitētia vt Ambrosius ait in eodē. est q̄ fit extra ecclesiā in manifesto incurrere ꝛ alicui. que ꝑ grauioribꝫ horrendisq; ac manifestis delictis tantū imponit. ꝛ illa nō est iteranda ꝑ sacramēti reuerentia. ꝛ ne vilescat ꝛ contēptibilis fiat hominibus. Unde Augustin⁹. Quis caute ꝛ salubriter ꝑpetuū sit vt locus illius humilitatis penitētie semel in ecclesia concedatur. ne medicina vilis vel min⁹ vtilis esset egrotis. que tantomagis salubris est. quanto min⁹ contēptibilis fuerit. quis tamen audeat de eo dicere. q̄re huic homini q̄ post penitentiā ꝑmā rursus se laqueis iniquitatis constringit ad bucitērū parcis. Origenes quoq; de hac solenni penitentia q̄ pro grauioribus criminibꝫ iniungitur ait. Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit. q̄ nō in crimine mortali vel in blasphemia fidei. sed in sermonis vel in mor̄ vitio cōsistat. hec culpa semp repari potest nec interdicit aliquādo de huiusmodi penitentiā agere. sed nō ita de grauioribus criminibus. In grauioribꝫ em̄ criminibus semel tm̄ penitētie cōceditur locꝰ. cōmunia q̄ frequēter incurrim⁹ semper penitētiā recipiunt ꝛ semp redimūtur. Cōmunia dicit venialia peccata. ꝛ forte mortalia quedā alijs minus grauia q̄ sicut sepe ꝓmittunt ita freq̄nt ꝑ pēnitentiā redimūtur. ꝫ de grauioribꝫ criminibus semel tm̄ agitur pēna. s. solennis. Illā ꝛ de illis si iterē iterat ꝛ penitentia. sed nō solēnis quod tamē in q̄busdā ecclesijs non seruatur.

Auctoritatibꝫ ꝓbat q̄ nō semel tm̄ ꝫ freq̄nt pcā dimittunt ꝑ penitentiā

Quod vero penitentia nō semel tantū agatur. sed frequēter iteretur. ꝛ ꝑ eam frequēter venia iterꝫ ꝓstetur. pluribꝫ sanctorꝫ testimonijs ꝓbatur. Ait em̄ Augustinus scribens contra quosdam hereticos. qui peccantibꝫ post baptismū semel tantū dicebant vtile esse penitētiā. Ita adhuc instant improbi quoniam sapiunt plus q̄ oportet. nō sobrij. ꝫ excedētes mēsurā dicunt. ꝛ si semel peccantibus post baptismū valeat penitētia. non tamen sepe peccantibꝫ ꝓdest iterata alio quin remissio ad peccatū essꝫ incitatio. dicunt enim quis non semp peccaret si semp redire posset. dicunt em̄ dominū incitatorē mali. si semp penitēnb⁹ subuenit. ꝛ ei semp placere peccata quib⁹ semper ꝓsto est gratia. erant autē. Constat em̄ ei multum pcā displicere qui semp ꝓsto est ea destruere si ea amaret. non ita semp destrueret. Idē ad macedo. In tantū hominū iniquitas aliquādo ꝓgredit. vt etiā post pactā penitentiā. post altaris reconsiliationē vel similia vel grauiora cōmittant. ꝛ tamen deus facit etiā sup tales oriri solem suū. nec min⁹ tribuit q̄m aī tribuerat. largissima munera vite ac salutis. ꝛ q̄uis eis in ecclesia locus ille pēnitētie non cōcedatur. deus tamē sup eos sue patientie non obliuiscit. Ex quorꝫ numero si quis nobis dicat dicite mihi vtrū mihi aliquid ꝓsit ad vitā futurā. si in ista vita illecebrosissime voluptatis blandimēta contēpsero. si me penitendo velxementi⁹ q̄m ꝓius exercuero. si vberi⁹ fleuero. si meli⁹ vixero. si pauperes largius sustentauero. si charitate ardentius flagrauero. quis vestrum ita desipit vt huic homini dicat nihil tibi ista in posterū ꝓderunt

vade. saltē suauitate huius vite fruere
Auertat deus tam inanez sacrilegā qz
dementiā. Itē Johannes crisostom⁹
de reparatione lapsi. Talis mihi crede
est erga homines pietas dei. Nunqz
deus spernit penitētiā si ei sincere ⁊ sim
pliciter offeratur etiam si ad summuz
quis perueniat malorz. ⁊ inde tamē re
uertit reuerti. ad virtutis viā suscipit liben
ter. amplectitur. facit ōnia q̄tenus ad
pristinē reuocet statū. quodqz est adhuc
prestantri⁹ ⁊ eminētius. etiā si non po
tuerit quis expellere omnē satisfacien
di ordinē quantulācunqz tamē ⁊ quā
libet breui tempore gestaz non respuit
penitentriā. suscipit ⁊ ipsam. nec patitur
q̄uis exigue cōuersionis perdere mer
cedem Exemplis etiam hoc idē astrui
potest. Dauid enī per penitentriā adul
terij simul ⁊ homicidij veniā impetrauit
et tamen grauit postea deliquit in po
puli enumeratione. quod populi multi
tudo ꝓstrata ostendit. Illud autē mi
rabile est. q̄ angelo ferienti plebem se
obtulit dicēs. grex iste quid fecit. Fiat
man⁹ tua in me ⁊ in domū patris mei.
quo facto statim sacrificio dignus iudi
catus est. qui absolutione extimabatur
indignus. nec mirz si tali⁹ sua oblatione
pro populo peccati sui adeptus est ve
niam. cū moyses offerendo se pro po
puli errore peccata diluerit. Hijs alijs
qz pluribus testimonijs euidēter ostē
ditur per penitentriā non semel tantum
sed sepius nos a peccatis surgere ⁊ re
tam penitentriā sepius agi. voluntarie
enī peccantibz nobis vt ait apostol⁹ nō
relinquit hostia pro peccatis. secunda
similiter. quia semel tantū xp̄m oporz
tuit pati. nec relinq̄tur scōs baptismus
Relinq̄tur vero scōa penitētia ⁊ tercia
et deinceps. vt Johānes crisostomus
sup hunc locū ait. Sciendū inq̄t q̄ hic
quidā insurgunt horz verborz occasione
penitentriā auferētes quasi p penitētiā
non valeat peccatoz post lapsū resurge
re secundo ⁊ tercio ⁊ deinceps. verum
etiā in hoc penitentiā non excludit nec
ꝓpitiationē que sepe fit per penitentriam
sed ꝑm baptismū ⁊ hostiā

Distinctio. xv.

Q pluribus irretit⁹ pctis nō potest
de vno vere penitē nisi de oib⁹ peniteat.

ET sicut pre dicti auc
toritatibz illoz error cōuin
citur. q̄ pmaz sepi⁹ agendā
et p eā a lapsu peccātes frequeter sur
gere diffitēr. ita eisdē illoz opinio eli
ditur qui pluribz irretitū peccatis asse
runt de vno vere penitere. eiusdemqz ve
niam a dño cōsequi posse sine alterius
penitētia. qō etiā auctoritatibz astruē
conant. ait enī ꝓphēta Nō iudicabit de⁹
bis in idipsū. vel vt alij transtulerunt.
non cōsurget duplex tribulatio. si ergo
vt inquiunt illi. aliquis sacerdoti fuerit
confessus vnū de duobus vel pluribus
peccatis. ⁊ de illo iniunctā sibi a sacer
dote satisfactionē expleuerit ceteris ta
citis. non pro illo peccato āplius iudi
candus est. de q̄ satisfecit ad arbitrium
sacerdotis qui vicē xp̄i in ecclesia gerit.
Ideoqz si de eo iterū iudicet. bis in id
ipsum iudicat deus ⁊ consurgit duplex
tribulatio. sed de hijs rōnē oportet illud
intelligi q̄ p̄sentibz supplicijs cōmutan
tur in bonū. ⁊ sic p̄seuerāt. super quos
non consurget duplex tribulatio. Qui
vero inter flagella duriores ⁊ deterio
res fiunt. vt pharao. p̄sentibus eterna
connectūt vt tēporale supplicū sit eis
eterne pene initiū. vñ Augustin⁹ ignis
succensus ⁊c. id est vindicta hic incipiet
in Jacob ⁊ cecidit in israel vel ⁊ ardebit
vsqz ad extremam damnationē. Hoc
contra illos notandū est. qui dicunt il
lud. scilicet nō iudicabit de⁹ bis in idip
sum ad omnia primere flagella. qz q̄dā
flagellis hic emendant Alij hic ⁊ in
ternū puniūt Quicqz enī mos flagella
cōtingūt. vel vt iusti merita p patiētia
augeāt. vt Job. vel ad custodiā virtutū

ne superbia temptet. vt paulo. vel ad corrigenda peccata. vt marie lepra. vel ad gloriam dei. vt de ceco nato. vel ad imitū pene. vt herodi. ¶tenus hic videatur quid in inferno sequatur. ꝑm illud. duplica cōtritione contere eos. Illa ergo auctoritas naum. nō cogit nos sentire omnia q̄ temporaliter puniūtur non vlterius deo punienda. Iam etsi sup eundē locū Hieronim⁹ dicat egiptios et israhelitas a deo temporaliter punitos. ne eternū punirent. nō est tamen de omnib⁹ generaliter intelligendum. ait em̄ sic. Quia genus humanū diluuio sodomitas igne. egyptios mari. israhelitas in deserto perdidit. satore ido temporaliter pro peccatis punisse ne eternū puniret. quia nō iudicabit deus bis in idipsū. qui ergo puniti sunt postea non punient. alioquin mentit scptura. quod nephas est dicere.

¶ Quid sit intelligentia p̄missoꝝ.

Attēde lector hiis verbis. et caue ne de omnib⁹ generaliter intelligas. sed de hijs tantū qui inter flagella ipsa penitentiā egerunt credentes in deū hebreoꝝ. quā etsi breuē et momentaneam. tamen non respuit deus. Quia autez qui temporali flagello non corrigunt post eternaliter puniantur. ibidem ostendit agens de fideli de prehensso in adulterio qui decollatur. vbi ostendit leuia peccata breui et temporali supplicio purgari. magna vero diuturnis eternis supplicijs reseruari. ita inquiens. Querat hic aliquis si fidelis deprehensus in adulterio decolle. quid de eo postea fiat. Aut em̄ punie. et falsum est quod dicit. non iudicabit deus bis in idipsum. aut non punietur. et optandū est adulteris vt hic breui pena puniant. vt frustren. in cruciatus eternos. Ad quod respondem⁹. deum vt omniū rerū ita supplicioꝝ quoq; scire mensuras. et non preuenire sententias iudicis. nec illi in peccatoreꝝ exercende debinc pene auferri potestatē. et magnum peccatum magnis diuturnisq; sui cruciatibus. Si quis vero punitus sit. vt ille qui israhelite maledixerat. et qui in sabbato ligna collegerat. tales postea non puniri. quia culpa leuis presenti supplicio cōpensata sit. Leuis em̄ culpa leui supplicio cōpensatur. Hic satis innuit Hieronim⁹ grauia peccata et hic puniri graui supplicio. et in futuro punienda eternaliter. de quibus penitentia non agitur. inter flagella leuia vero q̄ hic puniūtur leui pena cōpensationem recipere. quod in bonis fieri non ambigimus. et in malis forte etiam sit ita Satis iam apparet quod illi de prophetia induxerunt. non facere pro eis qui dicunt ei. qui sibi chrimen reseruat de alio vnias prestari per penitentiam. Alias quoq; inducunt auctoritates. ait em̄ Gregorius Pluit dominus sup vnā ciuitatē et super alterā nō pluit. et eandē ciuitatez ex parte compluit et ex parte aridam reliquit. cū ille qui primū odit ab alijs vitijs se corrigit. vna eademq; ciuitas ex parte compluitur. et ex parte arida remanet. quia sunt quidā qui cum quedaz vitia resecent. in alijs grauiter perdurant. Item Ambrosius. Prima consolatio est. quia non obliuiscatur misereri deus. secunda per punitionē vbi etsi fides desit pena satisfacit et releuat. Ratione q̄z vtunt dicentes. si is qui vnū peccatuz confitetur altero tacito satisfactionez a sacerdote iunctā expleuerit. Iunctā si ad peccatū tacitū conuersus fuerit et confessus pro vtroq; ei penitētia imponetur. longe hoc a ratione et ab ecclesie consuetudine est. que pro eodē peccato nisi iteretur. nulli bis penitētiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio. vnde et peccatum deletum videtur.

¶ Quomō accipienda sint p̄missa.

Hiis respōderi po

test sic. Illud Gregorius. Pluit dominus &c. Nō ad criminis veniā. sed ad operis peccati desertionem referendum est. vt ideo pars cuitatis dicatur complui. quia ab actu et delectatione peccati. cui ante seruiebat modo cessat. non q eius veniam habeat. vocaturq pluuia illa talis cōtinētia. qua ab ope peccati reuocatur. qz ex fonte gratie dei id corde instillatur. vt vel sic paulatim ad penitētiā veniat. vel eo minus puniat a deo q diuturniori delectatione et actu peccati maiori sibi accumulassit tormētū. Si vero ad indulgētiā reat pluuia referat. euāgelice sme cōtraire videt. Si em̄ propter misericordiā q dis primo nō misereť. etiā q dimissa sunt replicant ad penā. multomagis q non sunt dimissa propter odiū fraternū ad penā rebuari pbant. Et si ille q arbit sue voluntatis cōstituti est. nō pt indoare nouā vitā vt ait Aug. nisi penitcat eiz veteris vite. quō ad nouitatē indulgētie pueniet. qui odiū vetustatē nō deposuit. Illud etiā quod ait Ambrosius. Et si fides desit pena satisfactionis &c nō de fide intelligit qua credit in deū. sed de conscientia delicti. Deest em̄ fides cui peccati p scientia nō subest. Nam cui delicta ōnia nemo intelligat. est aliquando in hoie peccatū. cui non habet cōscientiā. Vnde apls Nihil mihi conscius sū. sed nō in hoc iustificatus sum. Cū igitur flagellat quis p peccato. cuius nō est conscius. si patient fert penā et humilit amplectit cogitans peccatū se forte habere. quod nō intelligit. et p eo puniri a deo. pena illa satisfacit et releuat grauatū. Ad hoc autē quod obijcitur de satisfactione illa si non fuit satisfactio. iterū imponēda est. si vero iterum iponenda nō est satisfactio fuit. et si satisfactio fuit veniā impetrauit. Responderi potest satisfactionē nō fuisse. quia ille dignos fructus penitentie non fecit. Est em̄ satisfactio penitentie vt ait Augustin⁹. peccatorū causas excidere. nec suggestionibus earū aditū indulgere. Idem. sanc qui scelerate viuunt nec curant talē vitā moresq corrigere. et inter ipsa facinora sua elemosinas frequentare non cessant. frustra ideo sibi blandiunt. quia dominus ait. Date elemosinas. et ecce omnia munda sunt vobis. Hoc em̄ q̄late pateat non intelligunt. Multa em̄ sunt genera elemosinarū. q̄ cū facim⁹ adiuamur. Non solū em̄ qui dat esurienti panem. sitienti potū et huiusmodi. sed etiā qui dat veniam petenti. elemosinā dat. et qui emendat verbere in quez potestas datur vel coherct aliqua disciplina vel orat vt ei peccatū dimittat. elemosinā dat. quia misericordiā p̄stat. Multa em̄ bona p̄stantur inuitis. quādo corrigūt vtilitati et nō voluntati. Si ea maior est qua ex corde dimittim⁹ q in nobis quisq peccauit. Minus em̄ magnū est. erga eū esse benuolū qui nihil mali tibi fecit. Illud multo grandius vt tuū etiam inimicū diligas. et ei qui tibi malū vult et si potest facat. semp bonum velis. faciasq quod possis. q ergo dom⁹ ait date elemosinā et omnia munda sunt vobis. Ita ne intellecturi sumus. vt nō credentib⁹ in Christum munda sint omnia si elemosinas istas dederint. Qui vult ordinate elemosinas dare. a se debet primū incipere et eam primū sibi dare. Est em̄ elemosina opus misericordie. verissimeq dictum est. Miserere anime tue placēs deo. Non ergo se fallant qui p elemosinas largissimas fructuū suorū. vel pecunie impunitatē se emere extimāt in peccatis pmanentes. qui ita diligunt vt in eis optent versari. qui vero diligit iniquitatē. odit animā suā. qui odit animā suam non est ei misericors. sed crudelis. diligendo quippe eā sm̄ seculum. odit eā sm̄ deū. Si ergo vult ei dare elemosinā p quā sit munda. odiat eā sm̄ scim. et diligat eā sm̄ deū Hac elcōsina quā sibi nō primū dz. mūdāť

interiora. Ad quod xp̃us hortans ait Mundate q̃ intus sũt. Immũdis, em̃ nihil est mundũ: sed pollute sunt eor̃ mens & cõscientia vt ait apls Immundo autem nihil est mundũ. sed pollute sunt eor̃ mens & cõscientia vt ait apls Immundo sunt oes. q̃s nõ mundat fides q̃ creditur in xp̃m: de q̃ scriptũ ẽ. Mundans fide corda eor̃. & ne istas elemosinas q̃ fiunt de fructibꝫ terre respuere xp̃s videret. hortat̃ oportuit facere. s. iudiciũ & charitatẽ dei. & illa nõ omittere. i. elamosinas fructuũ terrenor̃. Ex hijs dat̃ intelligi q̃ in pctõ mortali p̃manentes. etsi elemosinas largas faciãt nõ tñ p eas satisfaciũt. q̃ mortuate agunt dũ a se nõ incipiunt. nec ꝓprie dicat̃ elemosina tale op̃. dũ sibi ipsis crudeles existũt nõ placẽtes deo Nõ q̃ dicenda est illa satisfactio pctĩ quã q̃s agit ꝑ vno peccato dũ ꝑdurat in altero. q̃ nihil ꝑdest ieiunare & orare & alia bona agere. nisi mẽs a peccato reuocet̃. & si aliq̃s cõuersus tacitũ peccatũ sacerdoti fuerit cõfessus. de vtroq̃ imponenda est ei satisfactio. quia de ꝓmo nõ condigne satisfecit

¶ Cõm quosdã fuit satisfactio

Quibusdã tamen

videt̃ fuisse satisfactio ꝟ infructuosa. dũ in pctõ altero ꝑsistit. ꝓpiet̃ autẽ eius fructꝰ incipietq̃ ꝑficere cũ peccati alterꝰ penituerit. Tunc em̃ vtrũq̃ dimittit̃ pctũ. & satisfactio p̃cedens vivificat̃ q̃ fuerit mortua. sicut baptismꝰ illi q̃ ficte accedit tũc ꝓmit̃ valet. cum fictio a mẽte recedit ꝑ pñiam. & in hꝰ opinionis munimẽtũ auctoritates inducunt Ait em̃ aug̃. Hoc ita est credere et nostra fides ꝟ postulat. vt cũ gratia xp̃i in hoĩe destruxerit mala. ꝓpria etiã remuneret bona. & cũ destruxit q̃ suũ nõ inuenit. diligit bonũ q̃ in peccãte plãtauit. Item Hxro. Si q̃s videri int̃ mltra pctã quẽq̃ facere aliq̃ iusta opa nõ est tã iniust̃ de ꝰ vt ꝓpter multa mala oblinisc̃at paucor̃ bonor̃. sed faciet eũ metere. & in horrea cõgregare q̃ in bona terra seminauit Hec dicta intelligim̃ de eo q̃ in charitate quodã tpe bona facit & bonꝰ est. Aliquo tpe malus est & multa pctã facit. non ergo intelligendũ est eum inter multa pctã iusta opa fecisse q̃si simul eodẽq̃ tpe peccata fecerit & iusta opa. ꝟ diuersis temporibꝫ vtraq̃ egisse Nisi em̃ bonꝰ foret q̃do bona fecit. nõ seminasse in terra diceret̃ bona. destructis q̃ malis post opera bona cõmissis priora bona in charitate. s. facta q̃ sequentia mala mortificauerãt. ꝑnitẽtia de illis malis habita vinificant̃ & remunerant̃. vnde apls. Iacentes fundamentũ pñie ab operibꝫ mortuis. opa mortua notans ꝓpria bona significat. q̃ per sequẽs peccatũ erant mortua. q̃ hij peccãdo priora bona irrita fecerunt. hec sicuti peccando fiũt irrita. ita ꝑ penitentiã reuiuiscunt & ad meritũ eternitatis ꝑdesse incipiunt. Simulat̃ & illud bonũ amat deus qđ plantauit in peccante. in illo sc̃z qui post illud bonũ peccauit. non simul peccans & bene operans extitit. q̃ talis hoĩs opus nõ diligeret deus ad remunerationẽ. Hoc est etiã accipi de bonis operibꝫ q̃ ab al quo fiunt dũ malus est in peccato mortali persistit. vel ad temp̃. vel vsq̃ in finẽ. q̃ dicunt̃ remunerari a deo et non dari oblioni nõ quia ꝑficiant ad vitã eternã obtinẽdam. sed ad tolerabiliꝰ extremi iudicij supplicũ sentiendũ. sicut de fide & ceteris q̃ sine charitate habent̃ Augustinꝰ ait. Si q̃s non habẽs charitatẽ q̃ pertinet ad vnitatẽ spũs & vinculũ pacis. q̃ ecclesia cõnectit̃ in aliq̃ scismate constitutus ne xp̃m neget. patitur tribulationes. famẽ. persecutionẽ. flãmas vel bestias vel ipsã crucẽ timore gehenne nullo modo ista culpanda sũt immo & hec laudãda est patiẽtia Hoc em̃ dicere poterim̃ meliꝰ ei fuisse. vt xp̃m negando. nihil eor̃ pareret̃ q̃ passus est cõfitendo. sed extimandũ est fortasse tolerabilius ei futurum iudicium q̃ si

ꝑm negando nihil eorum pateretur. Unde illud quod ait apostol⁹ Si tradidero corpus meū. ita vt ardeā. charitatem autē non habeā. nihil mihi ꝓdest. nihil ꝓdesse intelligat ad regnū obtinendū. nō ad extremū iudiciū tolerabilius suppliciū subeundū. ⁊ infra. hec ꝓpter charitatem dicta sunt sine qua in nobis nō potest esse vera pietas. quā in bonis charitas dei est q̄ tolerat omnia

¶ Perstringit doctor̄ summā. vt alia addat.

Ex hiis ostenditur

bona q̄ sine charitate fiūt. ꝓdesse q̄dē ad tolerabiliorē pēnā sentiendā. ꝑ nō ad vitā obtinendā Illa etiā q̄ in charitate quis facit. si postea ꝓlapsus fuerit nec exurexerit non esse in memoria dei. Ezechiel dicit. si auerteret se iustus a iusticia ⁊ feccrit iniquitatē. nūquid viuet. omnes iusticie eius q̄s fecerat non recordabunt. in pcō suo morietur. ⁊ nō erūt in memoria iusticie ei⁹ quas fecit In cui⁹ loci expositōne Greg. ait Hoc maxime nob⁹ cōsiderādū ē. qz cū mala cōmittim⁹ sine cā ad memoriā trāsacta bona reuocam⁹ qm̄ i ꝓpetratōe malor̄ nulla dz esse fiducia ꝓteritor̄ bonor̄ Intelligēdū ē hic ad vitā capiendā bona ꝓterita ñ dare fiduciā. etsi ad minorē pēnā Alioqn̄ ꝓmisse auctoritati Aug. ꝑ obuiaret Et bona igit̄ sine charitate facta. ⁊ bona i charitate facta q̄ comitat̄ mortalis culpa. quā nō velet sequens pietas. ad sensuz mitiorē pene proficiunt. nō ad vite fructū

Alias iducat auctoritates ꝫ eos q̄ dicunt de vno pcō pietaz agi altero tacito

Satis arbitror illis

cē rōnē q̄ asserūt ō vno crimine pietaz agi ⁊ venia ꝓstari alio in dilectatōe retento. vel ꝓ cōfessionē nō exposito. qui nō mō ꝓmissis auctoritatib⁹ cōfutant̄ ꝑ ex subdit Ait em̄ Aug. Sūt plures q̄s pnitet peccasse. ꝑ tñ oīno reseruā tes q̄dā sibi in q̄b⁹ delectent̄. nō aīaduertētes dñm simul mutū ⁊ surdū ⁊ demonio liberasse. ꝓ ꝑ doceat nos nūq̄z nisi de oīb⁹ sanari Si em̄ vellet pcā ex pte reseruari habentē. vij. demonia ꝓficere potuit sex expuls⁹ Expulit aūt. vij. vt oīa crimina simul ejiciēda doceret Legionē vero demonū ab alio ejiciens nullū reliq̄t de oīb⁹ q̄ liberatū possideret. oñdēs q̄ si etiā pcā sint mille oportet de oīb⁹ pnitere Nunq̄z aliquē sanauit dñs. quē nō oīno liberauerit Totum em̄ hoiem sanauit in sabbato. qz ⁊ corp⁹ ab oi infirmitate. ⁊ aiam ab oīni cōtagione. indicās pnitētē oportere delere simil de oī crimine. Quo em̄ dū inimicū oī criminoso. quō q̄ q̄ crimē refuat de alio recipet venia. sine amore dei cōseqūt venia sine q̄ nemo vnq̄z inuenit grātā. hostis em̄ dei est. dū offendit ꝓseuerāter. q̄dā em̄ ipietas infidelitatis ē. ab illo q̄ iust⁹ ē ⁊ iusticia dimidiā sperare venia Jam em̄ sine vera pietas inueniret gratiā. pietas em̄ vera ad baptismi puritatē conat̄ ducē. Recte em̄ pnitēs quicq̄d sordis p⁹ purificationē cōtraxit. oportet vt abluat salte lacrimis mētis. ꝑ satis durus est. cui⁹ mētis dolorē oculi nō declarāt Quis sciat se cupabiliter duruz q̄ deflet damna rpis vel mortē amici. ⁊ dolorē pcī nō oñdit in lachrimis. quē q̄ pnitet oīno pnitcat Idē pnitētes. si vere estis pnitētes. ⁊ nō estis irridentes. mutate vitā. recōciliamini deo. pietaz agis. genua figis ⁊ rides subsannās patientiā dei. Si pnitētiā agis pnitet te. si nō pnitet te. nō pnitēs es. Si q̄ pnites cur facis q̄ mala fecisti. si fecisse pnitet noli facere. si adhuc facis certe non es pnitēs Ite innoc. ij. Ammonem⁹ fratres nr̄os ne falsis pnitentijs laycor̄ animas decipi. ⁊ in infernū ptrahi patiant̄. falsam aūt pietiam esse constat. cū spretis pluribus de vno solo pnitentia agitur. vel cū sic agitur de vno solo. vt non discedatur ab alio.

¶ Repetit veꝛa penitentia ⁊ alia addat.

Ex premissis per

spicua fit noticia vere penitẽtie ⁊ satisfactionis. Illa eñ vera est ꝓna q̃ ꝑtim abolet qđ illa sola facit. q̃ scelus corrigit. que odiũ cõmissi criminis ⁊ cõmittendi cũ desiderio satisfaciendi affert. Judas eñ penituisse legit sine assecutione venie. quia tali ꝓna non correxit crimen. Unde Hiero. Nihil inde ꝓfuit egisse penitentiã ꝙ quaꝫ scelus nõ potuit corrigere. Si q̃ frater sic peccat in fratrẽ vt emendare valeat. qđ peccauit potest ei dimitti. Si autẽ ꝓmanent opera. frustra voce assumitur penitentia. hoc est quod de eodẽ dicit. ⁊ oratio eius fiat in ꝑtim. vt non solum emendare nequerit, ꝓditionis nephas sed ꝓpꝛij homicidij scelus addiderit. cauue q̃liter intelligas illud. vt emendare nõ valeat quod peccauit. Nõ eñ emẽdatio hic intelligẽda est rei tempte recompensatio. sed delicti exprobratio ⁊ abominatio cuꝫ satisfactionis desiderio habet. Nec ideo quisq̃ putet qui rem alienã iniuste abstulit quã reddere potest. de illo peccato penitere. ac veniam cõsequi nisi restituat ablatum. q̃diu ei res, ꝓpter quã ꝑtim ẽ. nõ redditꝰ si reddi ꝑt. nõ agit ꝓna sed fingitur

¶ Distinctio. xvi.

¶ De trib⁹ q̃ in ꝓna cõsiderãda sunt

In perfectione autẽ pñe tria observanda sunt. s. cõpunctio cordis

cõfessio oris. satisfactio operis. Unde Johãnes os aureũ ⁊ perfecta penitẽtia cogit peccatorẽ omnia libenter sufferre. in corde eius cõtritio. in ore confessio ⁊ in opere tota humilitas. hec est fructifera penitẽtia. vt sicut tribus modis deũ offendim⁹. s. in corde. ore et manu. ita tribus modis satisfaciamus Sunt eñ tres peccati differentie. vt ait Augustin⁹ ⁊ in corde ⁊ in facto. et in cõsuetudine vel verbo tãq̃ tres mortes. vna quasi in homo. s. cum in corde cõsentitur libidini. altera q̃si ꝓlata iam extra portã. cũ in factũ ꝓcedit assensio tercia cũ male cõsuetudinis tanq̃ molem ꝓmitur animꝰ vel noxie defensionis ꝓpugnacula armat. quasi in sepulchro iã fetens. hec sunt tria genera mortuoꝝ q̃ legitur dñs suscitasse. huic igit triplici mortui. triplici remedio occurritur. contritione. cõfessione ⁊ satisfactione. Cõpunctio nobis cõmẽdatur ibi Sanditte corda vestra. ⁊ nõ vestimẽta vestra. confessio ibi. Iustus in ꝓncipio sermonis accusator est sui. vere eñ confitet̃ qui se accusat. q̃ execrando malum sibi imputat. Et ibi. Effundite cor ã illo corda vestra. Itẽ cõfitemini alterutrũ p. v. Satisfactio a Johãne ꝓpiatur. vbi ait. Facite dignos fructꝰ penitẽtie sc̃z vt ꝑm qualitatẽ ⁊ quantitatẽ culpe sit quãtitas ⁊ qualitas pene. Non eñ par debet esse fructus boni operis eius qui nihil vel minꝰ peccauit. ⁊ eius qui grauius occidit. Ideo discretio penitẽti valde necessaria est. vt illa gerat q̃ Augustinꝰ tradit dicẽs. cõsideret quãlitatẽ criminis. in loco. in tpe. in pseurantia. in varietate ꝑsone. ⁊ quali loc fecerit tẽptatione ⁊ in ipsius viri⁹ multiplici execution. oportet eñ penitere fornicantẽ ꝑm excellentiam sui status vel officij. vel ꝑm modũ meretricis. ⁊ in modo operis sui. ⁊ q̃liter turpitudinem egerit. si in loco sacrato. si in tpe orationi cõstituto. vt sunt festiuitates et tpa ieiunij. Consideret quantũ ꝑseuerauerit. ⁊ defleat ꝙ ꝑseuerant peccauit. ⁊ quantũ ꝑseuerãter. ⁊ quanta victus fuerit impugnatione. Sunt eñ qui non solũ non vincunt sed vltro se peccato offerunt. nec expectãt tempta

tionē. sed p̄ueniūt voluptatē. ⁊ p̄tra
ctet secū ꝯ multiplici actione vitꝫ vel iā
biliter peccauit. oīs ista varietas confi
tenda est ⁊ deflenda. vt cū cognouerit
quod peccatum est cito inueniat deum
p̄opiciū. in cognoscendo augmentum
peccati inueniat cuius etatis fuerit. cui⁹
sapientie ⁊ ordinis. Immoretur in sin
gulis istis et sentiat modū crimis pur
gans lacrimis omnē qualitatem vitꝫ.
defleat virtutem qua interim caruit. do
lendum est, em̄ non solum quod pecca
uit. ꝫ qz virtute se priuauit. defleat eti
am qm̄ offendens in vno. factus ē om
nium reus. Ingratus em̄ extitit q̄ ple
nus virtutib⁹ deū omnino non timuit.
In hoc em̄ quisq; peccator sit culpabi
lior quo est deo acceptior. Ideo enim
Adā plus peccauit. qz omni bono abū
dauit Alio etiā modo offendēs ī vno
factus est omnium reus. qz omnis vir
tus patitur detrimentum ab vno vitio
Donat se oīno ī iudicio ⁊ potestate sa
cerdotis nihil sui reseruans sibi. vt oīa
deo iubente paratus sit facere p̄o reci
pienda vita aīe que faceret p̄ euitāda
corporis morte. ⁊ hoc cum ōsiderio qz
vitam recup̄at infinitam. cum gaudio
em̄ facere debet immortalis futurus q̄
faceret p̄o differenda morte mortitu
rus. Semp̄ em̄ dep̄recet deum. offerat
deo mentem ⁊ cordis contritionem de
inde quod potest de possessione Tunc
qđ offert securus offerat. Respexit de
us ad Abel ⁊ ad munera eius. et p̄ri⁹
dicit ad Abel ꝯ ad mu. eius. In iudi
cio igitur cordis conferenda est elemo
sina tribuentis. Nec considerandū est
ꝯtum. sed qua mente qua affectione
dat quod potest. Qui igitur sua pecca
ta vult redimere tp̄alium oblatiōe. p̄ri
us offerat mentem. caueat ne duct⁹ de
recundia confessionē apud se diuidat
vt diuersa diuersis velit sacerdotibus
manifestare. Quidam em̄ vni celāt q̄
alīq; manifestāda reseruant quod est se
laudare ⁊ ad ypocrisim tendere ⁊ sem
per venia carere ad quā per frusta pu
tant p̄uenire. Caueat etiam ne p̄ius
ad dn̄icum corpus accedat ꝯ confortꝫ
se bona conscia ⁊ doleat q̄ nondū an
det sumere quē multum desiderat abū
salutarem. Cohibeat se etiaꝫ a ludis a
spectaculis seculi qui p̄fectam vult con
sequi remissionis gratiam. Isti sunt di
gni fructus penitentie aīam captiuam
elaqueantes et in libertate seruantes.
et infra. querat aīa fructus dignos. etsi
non dignos pn̄ie. Sunt em̄ digni fru
ctus virtutum qui non sufficiūt penitē
tib⁹: penitentie em̄ grauiores postulāt
vt dolore ⁊ gemit⁹ mortuus impetret
vitam. Ex his ostendit qui sunt digni
fructus penitentie. quib⁹ vera satisfactō
expletur. ⁊ q̄ non omnes fructus sunt
digni fructus penitentie qđ de illa peni
tētia intelligit que maiorū ē criminū.
Non em̄ sufficiunt grauiter delinquen
tib⁹ q̄ sufficiunt minus vel parum pec
cantibus.

¶ Que sit falsa satisfactio

Et sicut sunt digni fructus penitētie. ac vera satisfactio. ita et īdigni fructus ⁊ falsa satifactio. i. fal
sa penitentia. Unde Grego. Falsas pe
nitentias dicimus. que non p̄m auctori
tates scōꝝ p̄o qualitate criminum im
ponuntur. Ideoq; miles vel negocia
tor. vel alicui officio deditus qđ sīn̄ pec
cato exerceri non possit. si culpis grauio
rib⁹ irretitus ad pn̄iam venerit. vel q̄
bona alterius iniuste detinet. vel q̄ odi
um in corde gerit. recognoscat se verā
penitentiam non posse paragere nisi ne
gotiationē relinquat. vel officiū dese
rat. rodiū ex corde dimittat. ⁊ bona q̄
iniuste abstulit restituat Ille tm̄ desperꝫ
interim quicquid boni facere p̄t hor
tamur vt faciat. vt deus cor illius illu
stret ad penitentiā. cū sit penitentia īte
rior ⁊ exterior. de vtraq; p̄ dn̄missa satꝭ
apparet que sit vera ⁊ q̄ sit falsa.

¶ De trib⁹ actionib⁹ penitentie

Predictis vero adiciendum est q̄ tribꝰ modis agitur pēnitentia aī baptismum. s. de priorib⁹ peccatis. post baptismū de grauib⁹ que p⁹ cōmittuntur. Est etiā pnia venialium q̄tidiana que etiam humilium est ⁊ pfectorum. Unde Augu. Tres sunt actiones penitentie quas mecū vestra erudicio recognoscit. vna est que nouum hominem perficit. donec per baptismum oīm preteritor̄ fiat abolicio pcātor̄. q̄ nullus sue voluntatis arbiter. nisi peniteat cum veteris vite. nouam inchoare non potest. Ad qua paruuli sunt immunes cum baptisantur. q̄ nondum possunt libero arbitrio vti. quib⁹ tamen ad remissionē originalis peccati prodest eor̄ fides a quib⁹ offeruntur. Altera est actio penitētie post baptismum que fit pro illis pcīs que legis decalogus continet. Agunt ergo hoīes penitentiam ante baptismum de pcīs prioribꝰ ita tamen vt etiā baptisētur. sicut Petrus ait. Agite pniam et baptisetur vnusquisq̄ vestrum in noīe dñi. Agunt etiā pniam si post baptismum ita peccauerint vt excōmunicari. ⁊ post reconciliari mereant. Est et pnia bonor̄ ⁊ humiliū fideliū pena quotidiana. in q̄ pectora nostra tondimus dicētes. dimit. no. d. n. ⁊c. neq̄ ea dimitti nobis volumus q̄ dimissa in baptismo non dubitam⁹. sed illa q̄ hūane fragilitati q̄uis parua. tñ crebra subrepūt q̄ si collecta contra nos fuerint. ita nos grauabūt et opprimēt. sicut vnū aliq̄d et grā de peccatum. q̄d eīm interest ad naufragiū. an vno grandi nauis fluctu opiat̄ ⁊ obruatur. an paulatim subrepēs aqua in sentinā p negligentiū culpā impleat nauē et submergat̄: ideo ieiunium ⁊ eleōsie et orationes inuigilent. In quib⁹ cū dicimus dimitte no. de. no. ⁊c. manifestamus nos habere q̄d nobis dimittat̄. ⁊ in his verbis hūiliantes aīas nostras q̄tidianā agere pniam nō cessamus.

De satisfactione venialiū.

Que aūt pro venialib⁹ sit satisfactio sufficiens. Augu. insinuat ita inq̄ens in Enchr. de q̄tidianis et breuib⁹ leuibusq̄ pcīs sī q̄b⁹ lxc vita non ducat̄. quotidiana ord̄ fidelium satisfacit. cor̄ eīm est dicere Pater nr̄ qui es i celis. ⁊c. velet omnino lxc ord̄ minima quotidiana pcā. velet et illa a quibus vita fidelium etiā sceleratę gesta. sed penitendo in melius cōmutata discedit. si vt veraciter dicatur. dimitte nobis de. no. ita veraciter dicatur. sicut et nos di. d. no. i. si fiat q̄d dicat̄. q̄ ⁊ ipsa elemosina est veniam penitentibus omnino ignoscere. Ex his aliisq̄ p̄missis facile est intelligere que p venialibus sit imponenda satisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio aliq̄ et elemosinis. sic tamen vt precedat cōtritio aliquantula et addatur confessio si adsit facultas de qua post tractabit̄. Pro grauioribꝰ vero peccatis. lxc etiā in satisfactiōe adhibenda sūt. sed multo velxmentius atq̄ districtius. q̄ vt ait Augustī. Ad agendam penitētiam nō sufficiat mores in melius commutare. et a malis factis recedere. nisi ⁊ de his que facta sunt satisfiat dño p penitētie dolorem. per humiliatis gemitum. p contriti cordis sacrificium operantibus elemosinis.

Distinctio. xvij

Tria ꝓponuntur querenda. primū an sine confessione dimittūtur pcā

Hic oritur q̄stio multiplex. primo eīm queri̊ vtrū absq̄ satisfactione ⁊ oris cōfessiōe p solā cordis cōtritionē pcā alicui dimittantur. Secūdo an aliq̄n sufficiat cōfiteri deo sine sacerdote. Tercio an laico fideli facta valeat confessio. In his eīm etiā docti diuersa sētire inueniūt̄q̄ sup his varia ac pene aduersa tradidisse inueniuntur doctores. Dicit ei q̄dā

sine confessione oris ⁊ satisfactione operis neminem a peccato mundari. si tempus illa faciendi habuerit. Aliq vero ante oris confessionem ⁊ satisfactionē in cordis contritione peccatū dimitti a deo dicunt. si tamen votū cōfitendi habeat. vnde ppheta. Dixi. con. ad. ⁊c. qō exponēs Cassi. ait. dixi. i. deliberaui apō me q confi. ⁊ tu. r. Magna pietas dei q ad solam promissionem peccata dimisit. votū eīm pro operatione iudicatur. Item Augu. Mondū pronunciat. promittit se pronunciaturum. et deus dimittit. qz hoc ipsum dicere quoddam pronunciare est corde. Mondū ē vox īo re. vt homo audiat confessionē ⁊ deus audit. Item sacrificiū deo spiritus cōtribulatus. ⁊c. Ubi etiā legitur quaciq hora peccator cōuersus igemuerit ⁊c. Non dicitur ore confessus fuerit. si cōuersus inge. vnde datur intelligi q etiam ore tacente veniam interdum consequimur Hinc etiam leprosi illi quibus dominus precepit vt ostenderent se sacerdotibus. i itinere añq ad sacerdotes venirent mūdati sunt. Ex quo insinuatur q ātequ sacerdotibus ora nostra apenamus. i. peccata confiteamur. a lepra peccati mundamur. Lazarus etiaz non prius de monumento est adductus et post a dño suscitatus. sed intus suscitatus prodijt foras viuus. vt ostenderetur suscitatio anime precedere cōfessionem. Nemo enim potest confiteri nisi suscitatus. quia a mortuo velut ab illo qui non est penit confessio. Nullus ergo confiteretur nisi suscitatus. Nemo vero suscitatur. nisi qui a peccato soluitur qz peccatuz mors anime est. que vt est vita corporis. ita eius vita deus. His alijsq pluribus auctoritatibus probatur ante confessionem vel satisfactionē sola compunctione peccatum dimitti. Quod qui negant eas determinare laborant. necnon in huius sententie depressione ⁊ sue opinionis assertione auctorum testimonium inducunt Ait eīm dominus per Esaiam. Dic tu iniquitates tuas vt iustificeris. Item Ambro sius. Non potest quis iustificari a peccato. nisi fuerit peccatum ante confessus. Idem. Confessio animam a morte liberat. confessio aprit paradisum. confessio spem salutis tribuit. qz non meretur iustificari qui in vita sua peccata nō vult confiteri Illa confessio nos liberat que fit cum penitentia. penitentia vera est dolor cordis ⁊ amaritudo anime. p malis que quisq cōmisit Item Johānes Non potest quisq gratiam dei accipere. nisi purgatus fuerit ab omni peccato p penitentie confessionem et p baptismum. Item Augusti. agite penitentiam qualis agitur in ecclesia. nemo dicat sibi. occulte ago. apud deum ago nouit deus qui mihi ignoscit. qz in corde ago. Ergo sine causa dictum est qō solueris super terzam erit solutuz in celis ergo sine causa claues date sunt. frustramus verbum xpi. Job dicit. si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Ambro. venialis culpa est quā sequitur professio delictorū. Itē Augusti. super illum locum. Non absorbeat me profunduz neq vrgeat super me puteus os suum. puteus ē profunditas iniquitatis. in quam si ceciderit nō claudet super te os suum. si tu nō claudis os tuum. confitere ergo ⁊ vic. De profundis clamaui ad te dñe. ⁊c. et euades. Claudit super illum qui in profundo contemnit. A quo mortuo velut qui non sit perit confessio Idem Nullus debite grauioris pene accipit veniam. nisi qualēcunq. etsi longe minorem q debeat soluerit penam. Ita enim imprimitur a dō largitas misericordie. vt non relinquatur iustitia discipline. Item Hiero. qui peccator est plangat delicta propria vel populi. ⁊ ingrediatur ecclesiam de qua per peccatum fuerit egressus. ⁊ dormiat in sacco vt preteritas delitias per quas deum offenderat. vite austeritate compenset.

His aliqs auctoritatibꝫ nituntur asserere sine confessione vocis ⁊ aliqua solutione pene neminem a peccato mundari.

¶ Cui sententie potius consentiendū sit

Quid ergo super

bis sentiendū. quid tenendū. sane dici potest qꝫ sine confessione oris ⁊ solutōne pene exteriōris peccata delentꝫ p contritionem ⁊ hūilitatem cordis. Exq̄ eñ ꝓponit mente compūcta sese confessurum. deus dimittit. qz est ibi cōfessio cordis etsi non oris. p quā anima interius mundat̄ a macula ⁊ contagiōe peccati cōmissi. ⁊ debitum eterne mortis relaxatur. Illa ergo que superius dicta sūt de confessione et penitentia. vel ad confessionem cordis. ⁊ad interiorem penitentiā referenda sunt. Sicut illud Augu. qꝫ nullus dicitur venīā consequi. nisi prius quantulācūqꝫ soluerit pcri penam vel de exteriori pena accipiēda sūt et ad contēnentes vel negligentes referenda. Sicut illud Deo dicat occulte ago ⁊c. Nōnulli eñ in vita pcā cōfiteri negligūt vel erubescunt. ⁊ iō non merentur iustificari. Sicut eñ precepta est nobis interior penitētia. ita ⁊ ore cōfessio et exterior satisfactio si adsit facultas. vnde nec vere penitens est qui confessionis votum non hz. ⁊ sicut peccati remissio munus dei est. ita penitentia et confessio p quā peccatum deletur non potest esse nisi a deo. Ut Augu. ait. Jam inquit donum spūssancti habet qui confitetur et penitet. qz non pōt esse confessio peccati ⁊ punitio in hoīe ex seipso. ¶ Cū eñ trahat̄ sibi quisqꝫ ⁊ displiz. sine dono spūssā nō est. Oportz ergo penitentem confiteri si tps habeat. ⁊ cū ante qꝫ sit confessio in ore si votum sit i corde prestat̄ ei remissio.

¶ Si sufficiat soli deo confiteri.

Jam secundū que

stionis articulum inspiciamus. s. vtruz sufficiat peccata confiteri soli deo. an oporteat cōfiteri sacerdoti. Quibus dā visum est sufficere si soli deo fiat cōfessio sine sacerdotali iudicio et confessione ecclie. qz Dauid dicit. Dixi confitebor aduersū me. et tu remisisti ⁊c. Nō ait sacerdoti. ⁊ tamen sibi remissū dicit peccatum. Item Ambro. Ideo fleuit Petrus qz culpa obrepsit ei. Nō iuenio quid dixerit. inuenio qꝫ fleuerit. lachrimas eius lego. satisfactionem nō lego. sed quod vendi non pōt ablui potest. lauant lachrime delictū quod voce pudor est confiteri. ⁊ venie fletus cōsulit et verecundie. Hoc idē etiā maximus epūs dicit. Item Johannes crisō. non tibi dico vt te prodas in publicū. neqꝫ apud alios te accuses. sed obedire te volo prophete dicenti. Reuela viam tuam ante deum. ergo tua confiteri peccata ante verum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia. non lingua. sed cōscientie tue memoria. ⁊ tūc demum spera te misericordiā posse consequi. Si habueris peccata tua in mente continue. nunqꝫ malum aduersꝰ primum in corde tenebis. Idem peccata tua dicito vt deleas illa. Sed si confiteris alicui dicere. dicito ea quotidie in anima tua. non dico vt confitearis ea cōseruo tuo vt tibi exprobet. dicito deo qui curat ea. Nec enim si non dixeris ignorat ea. cuz faciebas ea presto erat cum admitteres ea cognouerat. Nunquid vult ea a te cognoscere. peccare enim non erubuisti et confiteri erubescis. dicito in hac vita. vt in alia requiem habeas. Dicito ingemiscens ⁊ lachrimans. In Codice scripta sunt p.t. Spongia peccatorum tuorum lachrime tue sint. Item prosper. Illi quoz peccata humanam noticiam latent. nō ab ipsis confessa. nec ab alijs publicata si ea confiteri vel ea emendare voluerint deum quomodo habent testem. ipsum et habituri sunt punitorem. qꝫ si sui ipsi iudices fiāt ⁊ velut sue vltores

iniquitatis. et hic in se voluntariam pe
nam seuerissime animaduersionis exer
ceant. tpalibꝫ penis mutabunt eterna
supplicia ⁊ lachrimis ex vera cordis cō
trītione fluentibꝫ restringūt eterni ig
nis incendia. et infra. Facilius sibi deus
placabūt illi qui aut proprijs cōfessio
nibꝫ crimen prodūt. aut nescientibꝫ ali
is ipsi in se volūtarie excōmunicationis
sniam ferūt ⁊ ab altari cui ministrabāt
non animo. sed officio separati. virā su
am quasi mortuā plangunt. certi q re
conciliati sibi efficaci pnie fructibꝫ a dō
non solū amissa recipiāt. sed etiā sup
ne ciuitatis gaudia recipiāt. His auc
toritatibus innituntur qui sufficere con
tendunt deo confiteri peccata sine sacer
dote. Dicūt em̄ q si quis timens deti
gi culpam suā apud homies ne inde ob
probrio habeatur vel alq̄ suo exemplo
ad peccā dū accingant. ⁊ ideo taceat ho
mini et reuelet deo. consequi veniam
Cor non sufficit soli deo confiteri si
sacerdos adsit.

Dz quod sacerdo

tibus confiteri oporteat. non solus illa
auctoritate iacobi confitemi alterutrū
peccata vestra ⁊c. sed etiā i pluribꝫ alio
rum testimonijs cōprobatur. ait enim
Augu. Judicet seipsum homo volun
tarie dum potest. vt mores conuertat
in melius. ne cum iā non poterit pre
ter voluntatem a dño iudicetur. ⁊ cū
in se protulerit seuerissime medicine. ꝫ
tamen vtilissime sniam. veniat ad an
tistites q quos illi claues in ecclesia mi
nistrantur. tancꝫ bonus iam incipiens
esse filius. materno⁹ membro⁹ ordi
ne custodito. a prepositis sacramento⁹
accipiat satisfactionis sue modū in offe
rendo sacrificio contribulati cordis de
uotus ⁊ supplex. Sed tamen agat quod
non solum prosit sibi ad salutez. sed ce
teris ad exemplū vt si peccatum eius
nō solūmō i graui malo ꝫ etiaz in tāto
scādalo alio⁹ ē. atz ꝫ expediri vtilita
ti ecclesie videt antistiti: in notitiā alio
rum multorum. vel totius plebis age
re penitentiaz non recuset. ne letali pla
ge p pudorem addat tumorem. Itez
cum tanta est plaga peccati ⁊ impetus
morbi vt medicamenta corporis ⁊ sā
guinis homini differenda sint. auctori
tate antistitis debz se remouere ab alta
ri ad agendam penitentiam. ⁊ eadez re
conciliari. Item Leo. Multiplex mi
sericordia dei ita lapsis humanis sub
uenit. vt non solummodo per baptis
mum. sed etiam per penitentiā spes vi
te reparetur. sic diuine voluntatis pre
sidijs ordinatis. vt indulgentiam dei
nisi supplicationibꝫ sacerdotum neque
ant obtinere. christus em̄ hanc prepo
sitis ecclesie tradidit potestatem vt cō
fitentibꝫ penitentie satisfactionem da
rent. ⁊ eosdez salubri satisfactione pur
gatos ad cōmunionem sacramentorū
per ianuam reconciliationis admitte
rent. Item Augu. Quem peniter om
nino peiteat et dolorem lachrimis ostē
dat. representet vitam suam deo p sa
cerdotem. preueniat iudicium dei per
confessionez. precepit ei dominus mit
tandis. vt ostenderent ora sacerdoti
bus docens corporali presentia confi
tenda peccata non per scriptum manife
standa. Dixit enim ora monstrare et
omnes non vnus pro omnibus. nō ali
um statuatis nuncium qui pro vob̄ of
ferat munus ad Moysē statutum. sed
qui per vos peccastis per vos erubesca
tis. Erubescentia em̄ ipa partē habet
remissionis. Ex misericordia enim hoc
precepit dns. vt nemo peniteret in oc
culto. In hoc em̄ q per seipsum dicat
sacerdoti. ⁊ erubescentiaz vincit. tioze
dei offensi. fit via crimis. fit em̄ viale
p pfessionē qđ crimiale erat i opatiōe
etsi non statim purgatur. fit tamen ve
niale quod commiserat mortale. Mul
tum em̄ satisfactionis obtulit qui erube
scētie dñans nihil eoz que cōmisit nū
cio dei negauit. Deus em̄ qui iustus ⁊

misericors est sicut seruat misericordiã in iustitia. ita & iustitiã in misericordia. op? em̃ est misericordie peccanti peccata dimittere. sed oportet vt iustus misereatur iuste. ¶ Considerat em̃ si dign? ē non dico iustitia sed & misericordia Iustitia em̃ sola vãnat. sed dignus est misericordia qui spũali labore querit gratiam. laborat em̃ mens patiendo erubescentiam. et quoniã verecundia ē magna pena qui pro proximo erubescit. fit dignus misericordia. vnde patet. quia quãto pluribꝫ confitebitur in spe vnie turpitudinem criminis. tanto facili? cõsequitur gratiam remissionis. Ipsi em̃ sacerdotes plus iam possunt proficere plus confitentibꝫ pcere. Item Leo papa. cuius plenitudo fidei videatur esse laudabilis. que ꝓpter dei timorez apõ boies erubescere non verec̃. tñ q2 non oim huiuscemodi sũt peccata vt ea qui penitentiã poscunt non timeãt publicare. remoueatur improbalis cõsuetudo. ne multi a penitentie remedijs arceant̃ dum aut erubescunt. aut timent inimicis sua facta reserare. q̃bus possunt legum pcelli constitutione Sufficit em̃ confessio que primũ deo offertur. tũc etiam sacerdoti qui pro delictis penitẽtium precatoz accedit Tunc em̃ plures ad penitentiam poterunt prouocare. si populi auribus non publicetur conscia cõfitentis. Ex his alijsꝫ pluribꝫ indubitanter oñditur oportere deo primũ et deinde sacerdoti offerre confessionẽ nec aliter posse peruenire ad ingressum paradisi si assit facultas.

¶ De tercio articulo. an sufficiat confiteri laico.

Nũc priusquã premissis auctoritatibꝫ. que his cõtradicere videntur. respondeamus terciã questionem intueamur. Qd̃ em̃ secũda q̃stio continebat. s. an sine cõfessiõe & iudicio sacerdotis soli deo confiteri sufficeret. expeditum et certificatum premissis testimonijs est q̃ non sufficit cõfiteri deo sine sacerdote. nec est vere humilis et penitens si non desiderat & requirit sacerdotis iudiciuꝫ. sed nunquid eque valet confiteri alicui socio vel proximo suo. saltem cũ deest sacerdos. Hoc ne ad hoc dici potest q̃ sacerdotis examen requirendum est studiose. q2 sacerdotibus concessit deus potestatem ligandi et soluendi. et ideo quibꝫ ipsi dimittunt et deus ignoscit et deus dimittit. si tamen defuerit sacerdos. primo vel socio confessio est facienda. sed curet quisq̃ sacerdotem querere q̃ sciat ligare & soluere. Talem em̃ esse oportet qui alioz crimina iudicat Teñ Augu. Qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam. querat sacerdotem q̃ sciat ligare et soluere. ne cum negligens circa se extiterit. negligatur ab illo qui eum misericorditer monet et petit. ne ambo in foueam cadant. quam stulte euitare noluit. tanta ita q̃ vis confessionis est vt si deest sacerdos confitea/tur proximo. Sepe etenim cõtingit q̃ penitens non potest verecundari coram sacerdote. quem desideranti nec tẽpus nec locus offert. etsi ille cui confitebitur potestatem soluendi non habeat. fit tñ dign? venia ex sacerdoti desiderio qui crimen confitetur socio. Quidam enim sunt leprosi duz ibant orare vel se ostendere sacerdotibꝫ anteq̃ ad eos peruenirẽt. vnde patz deũ ad cor respicere. dũ ex necessitate probent ad sacerdotẽ peruenire Sepe quidẽ eos querũt sani et leti. sed dũ querũt añq̃ perueniant moriunt̃. Ex misericordia dei vbiq̃ est. qui et iustis pcere nouit. etsi nõ tã cito sicut si soluerẽtur a sacerdote. q̃ ergo oño cõfitetur sacedoti. meliozi q̃ põt confiteatur. etsi petrũ occultũ ẽ sufficiat referre in noticiã sacerdotis. Mã in resurrectione puelle filie archisyna/gogi. pauci iterfuerũt q̃ viderẽt. nõdũ em̃ erat sepulta. nondũ extra portã delata nõdũ extra vrbẽ i noticiã portata

Intus resuscitauit quã intus inuenit. relictis solis petro ⁊ iacobo ⁊ iohanne et patre ⁊ matre puelle. In quibꝫ figuraliter continentur sacerdotes ecclesie. Quos aũt extra inuenit aduertendũ est quomõ suscitauit. flebat enim turba post filiũ vidue. flebat martha ⁊ maria supplicantes p ffe. flebat ⁊ turba mariam sequuta. In quo docemur publice peccantibꝫ non ꝓprium sed ecclie sufficere meritum. laborer igit penitẽs in ecclia esse ⁊ ad ecclie vnitatem tendere nisi eĩ vnitas ecclie succurrat. nisi quod deest pcõri sua oratione compleat. de manibus inimici non eripiet aĩa mortui. Credendũ est eĩ qꝫ omnes elemosine ecclie ⁊ orationes ⁊ opa iustitie ⁊ misericordie succurrant recognoscenti mortẽ suam ad conuersionem. Ideoqꝫ nemo digne põt penitere quẽ non sustineat vnitas ecclie. iõqꝫ non petat sacerdotes p aliquã culpam ab vnitate ecclia diuisos. Ex his satis apitur ⁊ absolutur ꝓmisse questionis articulus. Querendus est eĩ sacerdos sapiẽs ⁊ discretus qui cũ prãte simul habeat iudicium. q̃ forte cum debuerit confiteri debet socio. Beda vero inter confessiones venialium ⁊ mortalium distinguit super illum locum. Confitemini alterutrum peccata vestra. ait eĩ. Coequalibus quotidiana ⁊ leuia. grauiora vero sacerdoti pandantur. ⁊ quanto iusserit tempore purgare curemus. qz sine confessione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed et grauiora coequalibus pandenda sunt. cuz deest sacerdos et vrget periculum. venialia vero etiã sacerdotis oblata copia. licet confiteri coequali ⁊ sufficit vt quibusdã placet. si tamen contẽptu non prętermittatur sacerdos. Tutius est tamen ⁊ perfectius vtriusqꝫ generis peccata sacerdotibus pandere. ⁊ consilium medicine ab eis querere quib concessa est potestas ligandi ⁊ soluendi.

¶ Qualiter suprapositę auctoritates intelligende sint hic aperit.

Cum igitur ex his

aliisqꝫ pluribꝫ testimoniis perspicuum fiat ⁊ indubitabiliter constet. peccata ꝓ nunc deo. deinde sacerdoti esse confitẽda. et si ipse defuerit etiam socio. Illud Johãis. crisostomi. superius positum. non ita est intelligendum vt liceat alicui si tempus habeat sacerdoti non confiteri. sz qz sufficit vbi crimen occultum est soli deo per sacerdotẽ dicere ⁊ semel. Nec oportet publicari coram multis quod occultum est. Quod notauit dicẽs. nõ tibi dico. vt tu prodas in publicum. Sicut eĩ publica nocta publico eget remedio. ita occulta secreta confessione. ⁊ occulta satisfactione purgatur. nec necesse est vt quod sacerdoti semel cõfessi sumus. iterum confiteamur. sed lingua cordis ⁊ non carnis apud verum iudicem id iugiter cõfiteri debem⁹. Unde idem Johannes ait. Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum. ⁊ frequenter ea in conspectu dei pronunciabis. ⁊ pro eis deprecaberis. citius illa delebis. Si vero obliuiscaris. tunc eorũ recordaberis nolẽs quando publicabũtur. ⁊ in conspectu proferentur omniũ amicorum et inimicorꝫ sanctorunqꝫ angelorum.

¶ Confirmat auctoritate Ambrosij et prosperi.

Ita etiã illud Am

bro. Lachrime lauãt delictum quod vocepudor est confiteri. ad publicam penitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lachrimarꝫ ⁊ confessionis ostendens. significare voluit qꝫ lachrime occulte ⁊ confessio secreta. sicut querit soli sacerdoti. lauant delictuz quod puder aliquem publice confiteri. Or vero dicat se lachrimas petri legisse non confessionem vel satisfactionem ꝓ hoc non excludit illa. Multa enim facta sũt que scripta non sunt. vel forte nondum

facta erat institutio confessionis q̄ modo est. Similiter et illud prosperi si iudices fiant mutabunt eterna supplicia. et illud. Facilius deum placabunt sibi. qui aut propriis confessionibus crimē produnt. aut nescientibus alijs in se sē tentiaz excōmunicationis ferunt. ad publicam confessionem et satisfactionem referri oportet. Non enī solis sacerdotibus ius ligandi et soluendi datum ē. si cuiq̄ suo arbitrio se pena vel excommunicationis sententia ligare. et absq̄ sacerdotali iudicio seipsum deo vel alteri reconciliari licet. quod ecclesiastice institutiōi z consuetudini penitus repugnat. potiꝰ igitur si publice peccasti. cōfitearis te reum z emenda. Si vero occulte deliquisti. etiam si non taceas. nec tamen dico vt publices. taciturnitas ei peccati ex superbia nascitur cordis. ideo enī peccatum suum quis celat ne reputetur foris. qualē se iam diuino conspectui exhibuit. qō ex fonte superbie nascitur. Species enī superbie est se velle iustum videri qui peccator est. atq̄ ypocrita committitur qui adinstar primoꝝ parentum vel tergiuersatione verboꝝ cum peccata sua leuigare contendit. vt sicut cayn peccatum suum reticendo suppremere querit. vbi vero superbia regnat vel ypocrisis. humilitas locum non habet. Sine humilitate vero alicui veniam sperare non licet. vbi ergo est taciturnitas confessionis nō est speranda venia criminis. Jam certissime liquet q̄ sit detestabile peccati silentium. et econuerso q̄ sit necessaria cōfessio Est enī confessio testimoniuz conscientie deum timentis. Qui enī timet iudicium dei. peccatum non erubescit confiteri. perfectus timor soluit omnem pudorem. Confessio peccati pudorem habet. et ipsa erubescentia est grauis pena Ideo q̄ iubemur confiteri peccata vt erubescentiam patiamur pro pena. Nā hoc ipsum pars est diuini iudicij. Si ergo queritur. ad quid confessio sit necessaria. cum in contritione iam deletum sit peccatum. dicimus quia quedam punitio peccati est sicut satisfactio operis per confessionem etiam intelligit sacerdos qualiter iudicare debeat de crimine per eam quoq̄ peccator fit humilior z cautior.

Distinctio xviij.

De remissione sacerdotis.

Nequeri solz si peccatum omnino dimissum est a deo per cordis cōtritionem. exquo penitens votum habuit confitendi. quid postea dimittatur ei a sacerdote. video enim quo vinculo eum ligat. scilicet temporalis pene. sed non a quo eum absoluat. z ideo q̄ro an penitudinem quippe cordis anima rei maculam habet z fetorem peccati. atq̄ eterne vltionis vinculo ligata existit. Si vero ante confessionem p cordis contritionem deus per seipsum sine ministerio sacerdotis. et debitum omnino relaxat. z animam interi⁹ purgat a contagiōe z a fetore peccati. quid ergo mundat quid dimittit sacerdos. vbi sunt claues ille. quas dominus tradidit Petro z successoribus eius. dicens. tibi dabo claues regni celorum z quodcunq̄ ligaueris super terrā erit ligatum et in celis. et quodcunq̄ solueris super terram. erit solutum z in celis. vt autem premissa questio plenius explicari valeat. quasi altius ducto re tibi. de his clauibus z vsu earum diseramus.

De clauibus.

Claues iste sūt nō corporales sed spirituales. scilicet discernendi scientia z potentia iudicandi id est ligandi et soluendi. qua dignos recipere. indignos debet excludere a regno ecclesiasticus iudex. qui sicut habet ius ligandi. ita et soluendi. Unde Ambro. Dominus par ius z soluendi

di esse voluit ⁊ ligandi. qz vtrūqz pari conditōe permisit. Ergo q̄ soluēdi ius non hēt. nec ligādi ⁊ infra Certū ē q̄ ecclie vtrūqz licet. hæresis vtrūqz nō habet. Jus em̄ hoc solis p̄missum est sacerdotibus. Recte igit̄ eccīa hoc vēdicat q̄ vros hz sacerdotes. hæresis hoc vendicare non potest. que vros sacerdotes non habet.

¶ De vsu clauium.

Vsus etiā harum clauium multiplex est discernere. s. ligandos ⁊ soluēdos. ac deinde ligare ⁊ soluere. qui em̄ indignos ligat vel soluit, p̄pria potestate se p̄uat id est dignū p̄uatōe facit.

¶ Si sacerdos pōt dimittere vel retinere peccata.

Sed queri vtrū a peccato soluēs valeat sacerdos. i. a culpa vt culpe maculam abstergat. vl debitū eterne mortis soluere valeat. Quidā arbitrati sunt cum peccatoz dupliciter ligatus teneatur. vt p̄dictū est. s. mentis contagione. ac ceatate ⁊ debito future pene. alterum curari per deum. alterū solui p sacerdotem. patitur em̄ per p̄cm̄ quasdā tenebras interiozes ⁊ maculas a q̄b? nisi liberet̄ p̄cludit̄ in tenebras exteriozes. Cum aut̄ liberat̄ ab his suscitatur a morte p̄cī. Hinde apls. Surge qui dormis ⁊ illuminabit tibi xp̄us Solus em̄ xp̄s non sacerdos aiam resuscitat ac pulsis tenebr. interiozibus ⁊ maculis eam illuminat ⁊ mūdat. q̄ aīme faciem lauat. Debitū vero eterne pene soluere concessit sacerdotibus Nō in resurrectōe lazari signatū asserunt. quē xp̄us p̄ius per se interi? vificauit. deinde fozas exire iussit. em̄q̄ adhuc ligatū soluere apls p̄cepit. qz vt aiunt ipse interius aiam a caligine maculaq̄ p̄cī emundat. sacerdoti? vro debitū vinculū eterne mortis soluere. Alij vro dicūt solū deū non sacerdotē debitū eterne mortis dimittere. sicut ⁊ aiam interius p se vnificat. nec tñ diffitēt̄ sacerdotib? traditam p̄tātem p̄cā remittēdi ⁊ retinendi. q̄bus dictū est. Quoz re. pec. tē. Hic em̄ retinuit sibi p̄tātem baptismi. ita ⁊ pñie. ⁊ ideo sicut interius gr̄a sua aiaz illuminat. ita ⁊ simul debitū eterne mortis relaxat. Ipse em̄ per seipsū p̄cā penitentiā tegit. ⁊ tūc tegit q̄n ad penaz non reseruat. Tūc ergo tegit q̄n debitū pene soluit Q̄z āt ipe tegat apte dicat aug̃. exponēs hūc locū psalmi. q̄rū tecta sūt p̄cā. i. coopta ⁊ abolita. si ei texit de? p̄cā noluit aduertere. Si noluit aduertere. noluit aiaduertere. i. punire. ꝟ ig̃scere Ita g̃ dicit a do tecta vt de? non videat. i. eterna'r puniat. videre em̄ hi p̄cā. ē ad pena imputare. auertere āt facē suā a p̄cīs meis. ꝟ est ea ad penā nō reseruare Itē Ihero. q̄bus de? dimittit p̄cā. tegit ne i iudicio fuelenē. Itē cassi. q̄ g̃uia hñt p̄cā. alijs deus iputat. alijs p miaz nō iputat. Ex his apte oñdit̄ q̄ de? ipe penitētē soluit a debito pene. ⁊ tūc soluit q̄n int? illūinat inspirādo vrā cordis p̄tritōez Cui sīne rō suffragat̄ ⁊ autozitates arrestant̄. Neo ei de p̄cō vro p̄pungit̄ hñs coz p̄tritū ⁊ hūiliatū nisi i charitate. q̄ āt charitatē hz dign? ē vita. Neo āt sil dign? ē vita ⁊ morte. ñ ē igit̄ tūc ligat? debito eterne mortis. filij? ei ire ds̄ncē. ex q̄ diligere ⁊ peiter̄ cepit. Extunc igit̄ solut? ē ab ira. q̄ ñ manz sup illū q̄ credit i xp̄z. ꝟ sup illū q̄ ñ credit. Non igit̄ postmodū p̄ sacerdotē cui confitetur ab ira eterna liberabit̄. a qua iā liberatus est p̄ dñz ex quo dixit. p̄firebor Sol? igit̄ deus hoiem interi? mūdat a macula p̄cī. ⁊ debito pene eterne soluit. qui p̄ p̄pham ait. Ego solus delco iniq̄tates ⁊ p̄cā ppli. Itē Amb. xp̄ūs dei dimittit p̄cā sacerdos ⁊ iudex Sacerdos quidem officium suum exhibz sed nullius potestatis iura exercz Idē Ille solus dimittit peccata qui solus p̄ro peccatis nostris mortuus est.

Item Aug⁹. Nemo tollit pcā nisi solus xps qui est agnus tollēs pcā mūdi. tollit autē ⁊ dimittēdo q̄ fcā sunt. ⁊ adiuuādo ne fiāt ⁊ pducēdo ad vitā vbi oīno fieri ñ pñt. His alīsq; pluribꝫ testionīs docet deū solū p se peccata dimittere. ⁊ sicut dimittit quibusdā ira ⁊ aliox quozūdam pcā retinet

¶ Qz sacerdotes dimittūt pcā ⁊ retinent pcā suo modo.

Nec ideo negam⁹ sacerdotibus ꝯcessam ptātem dimittēdi ⁊ retinēdi pcā cuz hoc veritas in euāgelio aperte doceat. hinc Aug̃. ait. Ecīe charitas q̄ pspm̃scm̃ diffundit i cozdibus eoz qui principes sui sunt peccata dimittit. Eoz q̄ nō sunt reuz. Idē sacerdotes pñt ꝯfitentib⁹ parcere. qbꝫ em̃ remittūt remittit de⁹. Lazaz enim de monumēto suscitauit ⁊ obtulit illū discipulis soluēdū. p hoc oñdens ptātē soluēdi ꝯcessaz sacdotib⁹. dixit em̃ quodcūq; sol. su. ter. erit so. ⁊ in celis. Hoc est. Ego de⁹ ⁊ oēs celestī militie cozdes. ⁊ oēs sancti in gl̄a mea laudāt nobiscū ⁊ confirmāt. quos ligatis ⁊ solutis. non dixit quos putat ligare ⁊ soluere. ꝟ in quos exercet op⁹ iustīcie vel misericozdie. Aliter autē vl̄ alia op a nostra in pcōzes non cognosco. Idem cū ptractat ad deū conuersio pcā dimittūtur. ab eis dimittūtur. quib⁹ ⁊ ipse ptracti cōuersione cōiungitur. Spūssanctus ea dimittit qui datus est oīmb⁹ scīs sibi charitate cohērentibus. siue se nouerint corpaliter siue non. Similiter cū alicuius tenētur pcā ab eis tenētur. a quib⁹ ille cozdis prauitate diuīngitur. siue notis corpaliter siue ignotis. Oēs mali spūaliť a bonis seiuncti sunt. Ecce hic dicit peccata dimitti vel teneri a viris sanctis ⁊ cm̃ spūssanct⁹ ea dimittere dr. Et qd maiozi consideratōe dignū est. idez et dicit q̄ deus per se. vel per sanctos suos tm̃ peccata dimittit. ait em̃ sic sacramentū gr̃e dat deus. etiā per malos. ipsam vero gr̃am non nisi per seipsum vl̄ per sanctos suos. ⁊ ido remissionē peccatoz vel per seipsum facit. vel p ipsi⁹ colūbe mēbza. quibus ait. Si cui dimiseritis dimittēt. ecce q̄ varia a doctozibus sup his traduntť Et in hac tā ta varietate quid tenendū sit. hoc sane dicere ac sentire possum⁹. q̄ solus deus pcā dimittit ⁊ retinet. ⁊ tamē ecclesie contulit ptātem ligandi ⁊ soluendi. ꝟ aliter ipse soluit vel ligat. aliter ecclesia. Ipse em̃ per se tm̃ ita dimittit peccatū. quia ⁊ animā mundat ab interiozi macula. ⁊ a debito eterne mozti soluit.

¶ Quomodo sacerdotes ligant vl̄ soluunt a peccatis

Non autez hoc sacerdotibus cōcessit. quib⁹ tamē tribuit ptātem ligādi ⁊ soluēdi. i. ostendendi hoīes ligatos ⁊ solutos. vnō ⁊ dñs leprosum prius sanitati p se restituit. deinde ad sacerdotes misit. quoz iudicio ostenderet mandatus. Ita ⁊ lazarus iam viuificatū obtulit discipulis soluendum. qz etsi aliquis apud deum sit solutus. non tm̃ in facie ecīe solutus habetur. nisi p iudiciū sacerdotis. In solueudis igit̃ culpis ⁊ retinēdis ita operatur sacerdos euāgelicus ⁊ iudicat. sicut olim legalis in ill' q̄ cōtaminati erāt lepza que pctm̃ significat. vñ Jhero. sup matth. vbi dñs ait Petro. Tibi dabo claues regni celoz ⁊ quodcūq; liga. super terr. erit li. ⁊ in ce. ⁊ qdcūq; sol. su. s. e. so. ⁊ in ce. hūc mḡt locū quidā nō intelligētes aliq̄d sumūt ꝺ supalio pharisеoz. vt dānare innoxios. vel soluere se putēt noxios. cū apud deū nō sententia sacerdotū. ꝟ reoz vita queratur. In leproso oñdere se sacerdotibus inuentur leprosi quos illi non faciunt leprosos vel mundos. sed discernunt q̄ mūdi vel immundi sunt. ita ⁊ hic. Apparet hic ostenditur q̄ non sequit̃ de⁹ ec-

clesie iudicium. que per subreptõez et ignorãtiam interdum iudicat. Deus autem semp iudicat ſm veritatẽ ⁊ in remittẽdis vel in retinendis culpis. Jd iuris ⁊ officij habent euãgelica sacerdotes. qđ olim sub lege habebãt legales in curãdis lepros. hi ergo pcã dimittunt vel retinẽt dum dimissa a deo vel retẽta iudicant ⁊ oñdunt. ponunt enĩz sacerdotes nomẽ dei supr filios israhel. ⁊ ipse bñdicit vt legit in numeri. Hũc modũ ligandi ⁊ soluendi Hxro. supra notauit.

Alius mod⁹ ligãdi ⁊ soluẽdi

Ligãt quoqz sacerdotes dũ satisfactõem penitẽtie ꝓfitẽtibus imponũt. soluunt cũ de ea aliq̃d dimittũt. vel per eã purgatos ad sacramentoz cõmunionẽ admittũt. Quez modũ superius Leo papa notauit. ſm hunc modũ etiã dicuntur sacerdotes dimittere pcã vel retinere. vnde supra Aug⁹. dixit. Quibus remittunt remittit deus ⁊c. Opus enĩ iustitie exercent in pcãtores cum eos iusta pena ligãt. opus mĩe dum de ea aliquid relaxant. vel sacramentoz cõmunioni cõciliant. alia opa in pcãtores exercere neq̃unt. Et notãdum. qz quos satisfactione penitẽtie ligant. eoip̃o a pcis solutos ostendũt. qz non imponit alicui satisfactõ penitẽtialis nisi quẽ sacerdos vere penitẽtem arbitratur. Alij non iponũt ⁊ eoipso pcã a deo retinere iudicant. Qz autẽ hoc ad claues pertineat Aug⁹. ostendit dicẽs. Frustrat claues ecclesie. qui sine arbitrio sacerdotis penitentiã agit. si sine oris confessione crimis indulgẽtia impetratur. Est ⁊ alius modus ligãdi ⁊ soluẽdi q̃ p excõmunicatõez geritur. dũ aliquis ſm canonicã disciplinã. tercio vocatus ad emendatõem manifesti delicti. ⁊ satisfacere vilipendẽs. sentẽtia ecclesie a loco oratõis ⁊ sacramentoz cõmunione ⁊ fidelĩ consortio precidit. vt erubescat ⁊ pudore sceleris uersus penitẽat vt sic spũs eius salu⁹ sit. Qz si penitentiã ꝓfitens ẽ ipuerit. negate cõioni admittit ⁊ eccie recõciliat. Hĩ aũt eccie amatiõmatisatio. hãc penã illis q̃ digne pcellũt infligit. qz gra dat ⁊ pfectõ illis ampli⁹ subtrahit. ac sibiipis relinquẽs vt sit eis libez ruere in interitũ peccati In qs etiã diabolo maioz seuiẽdi datur ptãs. oratores quoqz eccie ⁊ bñdicti onum ac meritoz suffragia eis nequa q̃z suffragari putantur.

Quo ſm hos duos modos intelligendũ sit illud quodcũqz ⁊c.

Decĩ dũ hos ligandi ⁊ soluendi modos quomodo vez ẽ quod dz. quodcũq; solueris sup terrã erit solutũ ⁊ in celis. ⁊ qdcunqz ligaue. su. ter. erit liga. ⁊ in ce. Aliqñ enim ostendit solutos vel ligatos q̃ non sũt apud deũ. ⁊ pena satisfactõis vel excõi catõis interdũ indignos ligãt ⁊ soluũt ⁊ indignos sacramẽtis admittũt ⁊ dignos admitti arcent. ſ intelligendũ est hoc i illo quoz merita solui vel ligari postulant. Tunc enĩ sentẽtia sacerdotis iudicio dei ⁊ totius celestis curie approbat ⁊ confirmatur. cũ ita ex discretõne prodit vt reoz merita non cõtradicãt Quoscũqz ergo soluunt ⁊ ligant adhibentes clauem discretõis. reoz merita soluuntur vel ligãtur in celis. i. apd deum. quia diuino iudicio sententia sacerdotis sic progressa approbatur ⁊ cõfirmatur. Quos ergo ſm merita sententia eccie percellit ⁊ ledit ⁊ illi foz sunt apud deũ. qui autẽ non meruit. sententia eccie non ledit nisi contẽnat. Unde origenes. erit quis a veritate. a fide. a charitate. p hoc exit de castris eccie. etiam si cpi voce non abiciatur. sic econtra aliqs nõ recto iudicio foras mittit ſ si nõ egit vt mereret exire nihil ledit. Interdũ enim qui foras mittitur intus est. ⁊ qui foras est. intus videtur retineri. Ecce qualis ⁊ quãtus sit ps apostolicaz clauium. iam ostensum est ex

parte. & qualiter sacerdotes dimittūt peccata vel retinēt. & tamen retinuit sibi deus quādam singularem potestatē dimittēdi vel retinēdi. qz ipse solus p se debitū eterne mortis soluit. & aiam interius purgat.

¶ Que sint interiores tenebre & interior macula.

Hic queritᷣ que sit illa macula. & que sint ille tenebre interiores a quibus deus interi⁹ aīmam purgat cum vrā penitētiam immittit De tenebris & interiori caligine satis facile est intelligere & respondere Cū eñ quis mortaliter delinquit. & gratia virtutis priuatur si qua precessit. & naturalium bonoꝝ elisionē patitur. vnd intellectus obtunditur & totus homo interior obtenebrat. & ita quasi caligine quadaz mens obuoluit. que caligo peccati pena est. Hanc vro deus pelle cum pñiam immittit. per quā bona perdita restituit. & vitiata reparat. vnde plra. Nebulā sicut cinerē spargit Sed que est macula peccati a qua anima lauat. Ecce eñ quis voluit facere homicidiū & patrauit. quo patrato desinit rā velle qđ facere. Nōdum tamē vre & humiliter penitet nec cōfiteri pponit. Que igitur remāsit in aīa illius macula. Mala volūtas quidē macula fuit illius anime. & illa trāsijt. Macula etiā est si penitere cōtemnit. sed hoc est pctm̄ aliud a precedēti Que igitur macula remāsit a qua in pñia purgat. polluta quidē est anima quousqz peniteat. sicut erat dum in ea prava erat voluntas. Sicut eñ qui tangit mortuum vel aliud immūdum. ita pollutus est post actū quousqz lauatur. sic fuit dum tangeret. ita post actū peccati polluta remanet anima. sicut fuit in ipo actu peccati. quia ita longe est a deo per dissimilitudiē. qui est vita & mundicia mentis. sicut fuit dum peccatū ageret. Ipsa ergo dissimilitudo que inest aime ex pcō & est a do. elōgatio. aīe macula intelligit a qua purgat in penitentia. hoc aute solus deus facit. qui solus suscitat aiam & illuminat. qđ sacerdotes nequeūt qui tm̄ sunt medici animarum. vnde plra. Nunquid medici suscitabūt & ꝓfitebunt tibi qđ exponens Aug⁹. ait. Boni rectores recte medici dicūtur. qui viuētes curare ministrio⁹ pñt. sed non mortuos suscitare. sola eñ gra dei reuiuiscunt.

¶ Distinctio. xix.

¶ Qñ hę claues dantur. & quibus

Postquā ostē sū ē q̄ sunt claues apostolice & qs eaꝝ vsus. superest investigare qñ hę claues dent. & qb⁹ dātur hę claues. p mīsteriū epi alicui i ꝓmotōe sacerdotij. Cū eñ recipit ordinē sacerdotalē. sit & has claues recipit Sz nō videt qp oēs & soli sacerdotes has claues hēant. qz pleriqz añ sacrā ordiatōez scīaz discernēdi hnt plures pt⁹ consecratōem ea carent.

¶ Responsio.

Bene dici potest qp alterā haz clauiū. i. scīaz discernēdi non ōnes hnt sacerdotes. vñ volēdum est atqz lugendū. Multi eñ licz indiscreti atqz scīe q̄ eminere dz sacerdos exorates. sacerdotij gradū recipe ꝓsumunt. vita & scīa eo indigni. q̄ nec añ sacerdotiū nec pt⁹ scīam discernēdi hnt. q̄ ligādi sint vel soluēdi. Jōqz illā clauē i cōsecratōe nō recipiūt. qz scīa sp carent. Qui vo añ sacerdotiū scīa discernēdi ꝓditi sūt. licz discretōez hēant. nō tm̄ i eis clauis est. qz nō valēt ea claudere vel apire. Jōqz cū ꝓmouet in sacerdotē clauē discretōis recte dz accipe. qa & añ habita discretio auget. & fit i eo clauis. vt ea iā valeat vti ad claudendum vel aperiendū.

¶ Si altera clauē oēs habent. s. potestatem ligādi & soluendi

Cñqz iam constet non ones sacerdotes illas duas habere. qz scientia discernendi pleriqz carent. de altera. i. potentia ligandi et soluendi queritur. vtrz omnes sacerdotes eam habeāt. Quidā em̄ putant hanc potestatē illis solis esse pcessam. qui doctrinam simul ac vitā apostolorz seruant. Illas em̄ claues ꝓmisit dñs petro et imitatoribus eius tm̄ vt aūt. qui etiā auctoritatibus vtūtur in munimētum sue opinionis. hoc em̄ dicūt aug⁹. sensisse supius vbi ait. Remissionē pcōrum. vel per seipsū facit deus. vel p columbe mēbra. dicit etiā ibidem pecca ta dimitti vel teneri a sanctis. Idē super Exodū vbi ait. de lamina aurea legitur. Erat autē lamina aurea semp in fronte sacerdotis. hoc inquit significat fiduciā bone vite. quā qui vere pfecte ꝓ non significatōe. ℔ veritate sacerdos habz. solus pōt pcā auferre. Item gregō. Illi soli habent in hac carne positi ligādi et soluēdi potestatem sicut sancti apostoli. qui illorz exempla simul cū doctrina tenēt. Item ex dictis Origenis. hec potestas soli petro concessa ē et imitatoribus petri. Nā quicūqz vestigia petri imitātur. habent recte ligādi et soluēdi potestatē. Hijs alijsqz testimonijs inuitūtur qui asserunt potestatem ligādi et soluēdi. illis solis pcessam sacerdotibus. qui vitā et doctrina pollent sicut apostoli.

Alioz sententia vrioz.

Aliis autē videtur quod et mihi placere fateor. cunctis sacerdotibus hāc dauē dari. s. ligā. et soluendi. ℔ non eā recte ac digne hñt. nisi qui vitā ac doctrinā aplicaz seruāt. nec ꝓmisse auctoritates malos sacerdotes hāc ptātez habere negāt. ℔ illos solos digne ac recte hac ptāte vti significāt. q̄ ꝓditi sunt vita et doctria aplica. qz soli aplorz imitatorez digne rectez possunt ligare et soluere. et p dēū tm̄ vel p scōs i quib⁹ habitat spūs. s. digne et recte fit remissio vel retētio pcōrz. fit tm̄ p illos qui sc̄i non sūt. ℔ nō digne vel recte. dat em̄ deus bñdictōnem digne poscenti et ꝓ indignū ministrz. Ore vero hāc ptātem habeāt oēs sacerdotes Jhero. testat sup illū locū euangelij. vbi dixit dñs petro Tibi dabo claues regni celorz etc. hñt inqt eandē iudiciariam ptātem alij ap'i. habz et ōms ecclesia in epis et presbiteris. Sed iō petrus eā specialiter accepit. vt omnes intelligant ꝓ quicūqz ab vnitate fidei et societate eccie se sepauerit. nec a pcis soluit. nec celū pōt ingredi. Item ꝓ sacerdos et si malus sit. gram tm̄ trāsfundit in ꝓzo sue dignitatis officio. Aug⁹. ostendit dicēs. dictū est a dño in numeris ad moysen et aaron sacerdotes. Vos ponite nomē meū sup filios isrl'. Ego dñs bñdicam eos. vt gram traditio p ministeriū ordinati trāsfūdat hominib⁹ nec voluntas sacerdotis obesse vel pdesse possit. ℔ meritū bñdictōez poscētis. Quāta autē sit dignitas sacerdotal' officij et ordis hinc aduertam⁹. dictū est de neqssimo caypha inter cetera. ℔ autē a semetipso n̄ dixit. ℔ cū eēt pontifex anni illi⁹ ꝓphauit. p qđ oñdit spūm gratiā non psonā sequi digni vel indigni. sed ordinē traditiōis. vt q̄uis aliqs boni meriti sit nō tm̄ possit bñdicere nisi fuerit ordiat⁹ vt officij ministeriū exhibeat. vei autē est effm̄ tribuere bñdictōis. hinc euidenter oñdit ordo nō ꝓprie ptāte tribuēdi gram ob mīstri idignitatē. huic tm̄ aug⁹. sententie videt obuiare qđ ait Isti⁹. sacerdotes inqt nō ꝓpria virtute benedicūt. ℔ qz christi figuram gerunt. et propter eum qui in ipsis est benedictōis plenitudinem tribuunt. Nec solum bis qui sacerdotiū sortit⁹ est. ℔ quicūqz xp̄m in seipso habet et ei⁹ figurā gerit p conuersionē bonam. sicut moyses ydoneus est vt benedictōez prestz Ecce h bēs q ñ solū

sacerdos. ℔ ōnis in quo xp̄s habitat benedictōem p̄stat. Sed alia est bñdictio q̄ solis p̄gruit sacerdotib⁹ Alia q̄ ab oīb⁹ bonis cōiter exhibet. Veni q̄ illi sacerdotes in quib⁹ xp̄s habitat. benedictōis plenitudinē tribuere dicā tur. nō q̄ soli illi transfūdant gr̄az sed q̄ illi soli licite ⁊ digne id agūt. nec ꝑ dit os mala vita sacerdotis ledit. si bona faciūt q̄e ille dicit. vñ grego. Melius dñi plus vitam sacerdotū q̄ suaz doctriunt in erroris foueā dilabunt. minus considerātes q̄ non eos vita sacerdotū lederz. si humilit̄ bonis sacerdotū ām̄onitōibus aurē accōmodarēt ¶ De eo q̄ scriptū ē in malachia maledicā benedictōibus vestris.

Premisse vero sententie qua dz etiā ꝑ mali sacerdotes ministeriū trāsfūdi gr̄a bñdictōis. videt obuiare q̄ dñs ꝑ prophetā malis sacerdotibus cōminatur. Maledicā benedictōibus vestris. ⁊ alubi. Ve his q̄ viuificant aīas que non viuūt. ⁊ mortificant aīas que non moriūtur. Si ei maledicit dñs benedictōibus eoz. etsi aīme quas viuificāt non viuūt. q̄ño ꝑ eos gr̄a benedictōis trāsfūditur. Sed illud capitulū maledicā ⁊c. quidā referunt ad hereticos. qui ab eccīa p̄cisi sunt. ⁊ ad excōmunicatos quoz benedictōes vertuntur in maledictōes bis qui errores eoz sequūtur. Illud vero alterz. s. viuificāt ⁊c. sup̄ oīes illos sacerdotes exponūt q̄ absq̄z claue sciē tie ⁊ forma bone vite p̄sumūt ligare vel soluere. ℔ nullus officio sacerdotali vti dz nisi immunis sit ab illis q̄ i aliis iudicat. alioq̄n seipsum ꝑdēnat.

¶ Qualis debz eē iudex ecclesiasticus?

Qualē autem esse oporteat q̄ alioz iudex constituit̄. Augusti. describit ita dicēs. Sacerdos cui ōnis offertur p̄cōr. ante quē statuitur omnis languor. in nullo eoz sit iudicandus. que in aliis iudicare est p̄ōptus Judicans em̄ alium qui est iudicā dus. condemnat seipsum. Cognoscat igitur se ⁊ purget in se quod alios videt sibi offreze. caueat vt p̄oiceret a se quicquid in aliquo vānosum reperit Animaduertat q̄ qui sine p̄ccāto est p̄imus in illam lapidem mittat. Jōo em̄ liberauit p̄ccatricē. quia non erat q̄ iuste p̄iceret lapidem. q̄ño lapidaret qui se lapidandū cognosceret. Nullus em̄ erat sine p̄ccato in quo intelligitur omnes fuisse reos. Nam venialia sp remittebantur p̄ cerimonias. Si q̄ ergo in eis erat p̄ccatū. criminale erat In hoc igitur patentissimū est crimen sacerdotū ⁊ detestabile. q̄ ñ p̄ius se iudicant ⁊ alios alligant. Caueat spūalis iudex. sicut non cōmittit crimē necligencie. ita non careat munere sc̄ie. Oport vt sciat cognoscere quicq̄d debeat iudicare Judiciaria em̄ p̄tās hoc postulat vt q̄d debz iudicare discernat. diligens igit̄ inuestigator sapiēter interzoget a p̄cōre q̄d forsitan ignoret vl̄ verecūdia velit occultare. Cognito vero crimine. varietates ei⁹ nō dubitz inf rogare. ⁊ locū ⁊ tp̄s ⁊c. q̄ sup̄dixim⁹. Quib⁹ cognitis assit benivolus patus erigere ⁊ secū onus portare. hēat vulcedinē in affectōe. discretōez in varietate. doceat p̄seuerātiaz. caueat ne corruat. ne iuste p̄dat iudiciariā p̄tātem. etsi em̄ pēnia ei possit acquirere gr̄am. nō tñ mox restituit in p̄tātem p̄istiaz etsi petrus post lapsum restitut⁹ fuerit ⁊ sepe lapsis sacerdotibus restituta sit dignitas p̄tās. non tamē est nēce vt ōnibus p̄cedat̄ quasi ex auctoritate. Invenit̄ auctoritas q̄ p̄cedit ⁊ q̄si impat. Invenit̄ alia q̄ nō concedit. ℔ vtar. q̄ scripture nō repugnāt. ℔ p̄cordāt. Cū em̄ tor sunt q̄ labūtur vt p̄istinā dignitatem ex auctoritate defendāt. ⁊ quasi vsum p̄ccādi sibi faciāt. recidenda est spes ista. Si vero loc⁹ē vbi ista nō cōcurzāt. restitui p̄nt qui peccāt. Ex his

sat. ꝓpenditur qualis vꝫeat esse sacer/dos qui alios ligat ⁊ soluit. discret⁹. s. ⁊ instus. alioquin mortificat sepe ani/mas que nō moriūtur. ⁊ viuificat que non viuūt. ⁊ ita incidit in maledictōis iudiciū. Illud autē malachie. s. maledi/cam benedictōibus vestris. siue sup hæ/reticos trīn ⁊ excōminicatos. siue super omnes sacerdotes qui vita ⁊ scīa ca/rentes bñdicere p̄sumūt. dictū acci/piatur. sic intelligi pōt. Maledicā be/nedictōib⁹ vestris. i. his que in eis bñ/dictōibus possidetis. q2 facā ea vob̄ cedere in maledictōem. nō in bñdictō/nem. q2 ⁊ si benedicūt sanctis. non tñ ꝫ faciunt ex vro corde. ⁊ ideo eoꝝ bene/dictio eis vertitur in maledictōem Et maledicā bñdictōibus vestris. i. quod a vobis bñdicatur a me erit maledictū q2 benedicunt inique agentibus. adulā/turq; pc̄cātib⁹. dūmodo diuites sint

Distinctio. xx.

De his qui in fine penitent.

Scīēdum ē etiam ꝙ tp̄s penitētie est vs/q; in extremū articulū vite vnde Leo papa. Nemo est desperan/d⁹ dū in hoc corpe ꝓstitut⁹ est. q2 non nūq; qđ diffidētia erat differt ꝓsilio maturiori p̄fic. Aug. tñ de pñia dif/ferēt⁹ describit. Si q̄s positus in vl/tima nc̄itate voluerit accipe pñiaz. ⁊ accipiat. ⁊ mox recōciliabit ⁊ hinc va/dit. Fateor vobis non illi negam⁹ qđ petit. ꝫ nō p̄sumim⁹ ꝙ bñ hinc exit. si secur⁹ hinc exierit. ego nescio pñiam dare possum⁹. securitatē vro nō Nūquid dico dānabit. ꝫ nec dico liberabi/tur. vis ergo a dubio liberari. age pēni/tentiā dū sanus es. si sic agis. dico tibi ꝙ secur⁹ es. q2 pñiaz egisti eo tēpe q̄ pc̄care potuisti. Si vis agere pñiam q̄n iā pc̄care nō potes. pcā te dimise/rūt non tu illa. Itē duo res sūt aut ig/noscatur tibi. aut nō ignoscat. Qđ vox tibi sit futura nescio. ergo tene certum dimitte incertū. ꝫ quare ꝫ dic. Aug. cū pñia q̄ in fine agit in psalmo appel/let sacrificiū vsp̄tinū. qđ erat accepta bili⁹ in lege. Et cū in quacūq; die suo cet d⁹ assit. ⁊ quacūq; hora ingemue/rit ⁊ puersus fuerit pc̄or vita viuat. ꝫ illa dixit aug⁹. ꝓpt̄ illos qui pñiaz vsq; in finem vite protrahunt. ⁊ tūc nō ex dei amore videtur penitere. sed timo/re mortis quasi ex nc̄itate. vñ idē q̄si apiens quare suprora dixerit aut. Nul/lus expectz qñ peccare nō p̄t. arbitrij ei libertatē querit vt dolere possit cōmis/sa. nō nc̄itatē. charitatē nō tm̄ timorē q2 non in solo timore viuit hō. Quez ergo sero penitz oportz non solū timere iudicē. ꝫ diligere. q2 sine charitate ne/mo pōt esse salu⁹. Nō ergo tm̄ timeat pēnā qui penitz ꝫ anxiet̄ pro gl̄a Que cōuersio si contigerit alicui et in fine ꝺ spandū nō est ꝺ ei⁹ remissiōe. ꝫ qm̄ vix vel raro ē tā iusta conuersio. timēdū ē de pc̄tēre sero. maxie cū filij q̄s illicite dilexit sint pñtes. ⁊ vxor ⁊ mūd⁹ ad se vocet. multos solz serotina penitentia decipe. ꝫ qm̄ de⁹ sp potēs est sp et in morte iuuare valz q̄b⁹ placz. Cuz ḡ opus sit nō hois. ꝫ dei fructifera pñia. inspirare cā pōt quandocūq; vult sua mia. ⁊ remunerare ex mia. q̄s dānare pōt ex iustitia. Ez qm̄ multa sunt que impediūt ⁊ lāguētem retrahūt. picu/losissimū est ⁊ interitui vicinū. ad mor tē p̄tralxre pñe remediū. ꝫ magnū ē cui deus tunc inspirat si quis est veraz penitētiam. Sed si etiā sic cōuers⁹ vi/ta viuat ⁊ non moriat. nō ꝓmittimus ꝙ eudaat omnē pēnā. Nā pri⁹ purgā/dus est igne purgatōis q̄ in alium se/culum distulit fructū conuersiōis. h ār ignis. ⁊ si eter⁹ nō sit. miro tamē mō ē ḡuis Excellit em̄ oēz pēnā quā vnq; passus ē alic̄s in hac vita. Nūq; i car/ne tāta inuenta est pena. licz mirabilia martires passi sunt tormenta et multi nec̄t quāta sepe sustinuēt supplicia Ex bis sat. oñ diu q; piculosū sit differ

penitentiã vsq3 ad finem vite. si tamẽ tunc vera habeaf penitentia hominẽ liberat. ⁊ vitam mozruo impetrat. nõ sic tamen vt nullã sentiat penam. misi fozte tãta sit ꝛchemencia gemitus ⁊ contritõis que sufficiat ad delicti punitionem. licz ergo difficile sit vt tunc sit vera penitentia. quãdo tamẽ sera vẽnit. quãdo cruciatus membza ligat. ⁊ dolor sensum oppzimit. vt vix homo aliquid cogitare valeat. melioz tamen ẽ sera ꝯ nulla. penitentia em̃ si in extrẽo vite hyatu aduenit. sanat ⁊ liberat. mlt̃um sera fuit latronis pñia. sed non fuit sera indulgẽtia. Sed licet latro vniam merussz in fine de omni crimine non tamẽ dedit deus baptisatis peccãdi ⁊ pseuerãdi auctozitatem.

¶ De his qui in hac vita penitentiaz non complent.

Si vero querit̃ de

illis qui in hac vita penitẽtiam non cõplent. vtrum transituri sint p ignem vt ibi quasi compleãt quod hic minus fecerunt. Idem dicim⁹ de istis esse sciendum ⁊ de his qui in extremis penitent Si em̃ tanta fuerit cozdis contritio et delicti exprobatio vt sufficiat ad puniendũ peccatuz. liberi ab alijs penis trãseunt ad vitã. ⁊ si inexpleta fuerit penitentia. qz pfecte penituerũt ⁊ ingemuerunt cozde. Qui vero non adeo conteruntur cozde ⁊ ingemiscũt p peccato etsi ante expletõem penitentie decesserint. ignem purgatozium sentiũt ⁊ grauius puniuntur. ꝯ si hic implessent penitentiam. hozrendũ est em̃ incidere i manus dei viuẽtis. deus em̃ cum sit misericoz⁹ ⁊ iustus. ex misericozdia penitenti ignoscat. non reseruãs peccatũ ad penã eternaz. ex iustitia vero impunitũ n̄ dimittit delictũ. aut em̃ homo punit aut deus. homo autẽ punit penitendo ⁊ est penitẽtia interioz ⁊ exterioz. Si ergo interioz penitudo tanta fuerit vt sit sufficiens vltio peccati. deus qui hoc nouit ab illo qui taliter penitet. vlteriꝰ penam non exigit. Si vero interioz penitudo non sufficit ad vidictã peccati. nec exterioz penitentia implef. ⁊ deus qui modos ⁊ mensuras pcõz ⁊ penarum nouit. addit penam sufficientẽ. Studeat ergo quisq3 sic delicta cozrigere vt post mozte non opozteat penã tolerare. Quedã em̃ pcã mozralia in penitentia fiunt venialia. non tñ mox sanãtur. sepe infirmus mozeref si non medicaretur. non tñ statiz medicatus sanatur. languet victurus qui pri⁹ erat mozturus. Qui autẽ impenitẽs mozitur õnino mozitur ⁊ eternaliter cruciatur. Si em̃ semper viueret semp pec caret.

¶ De illo cui sacerdos indiscretus iniungit paruã penitentiam.

Si vero de illo querit̃

qui satisfactionem iniunctã impleuit. que ignozãtia vel negligentia sacerdotis peccato condigna non fuit. vtz de vita mi grans ab omni pena sit liber. Idez respondeo quod supza de illo qui penitẽtiam non compleuit dixi. Oz si tantuz est lamentũ interiozis doloris vt sufficiat in vindictã peccati. omnino liberatus est. Si vero non sufficiat doloz interioz simul cuz pena iniuncta. addz deus penam Oz autẽ interdum sufficiat doloz interioz ad vindictã peccati. certum documentũ habemus in illo latrone qui sola mentis contritõe ⁊ confessione. statim vt conuersus fuit. paradisum ingredi meruit. sed qz dispensatozes ecclesie contritõis quãtitatẽ nõ perpẽdunt. quibus non est datũ intelligere occulta cozdium. omnib⁹ leges penitentie constituunt. tam magis ꝯ minus de peccato dolentibus. Quoz studiũ ad ꝯ precipue tẽdere dz. vt cozdis doloꝛem quãtum fas est cognoscant. ⁊ ꝓm ipsius modũ satisfactionẽ iniungant. vnde Aug⁹. in actione penitentie vbi tale commissum est. vt is

que cõmisit a xpi etiã corpore sepetur nõ tã cõsiderãda ẽ mẽsura tpis qz doloris. Cor eñ contritũ ꝛc. vꝛ qz plerunqz doloz alteri⁹ cordis occultus est alteri. nec ĩ alioꝝ noticiã. nisi p ẽba vel alia q̃cunqz signa ꝓcedit. cũ sit corã illo cui dicit gemit⁹ meus a te nõ est absondit⁹. recte cõstituũtur ab hijs q̃ in ecclesijs pfunt tẽpora pñie. vt satisfiat etiã ecclesie. in q̃ ipsa pcã cõmittũtur extra eã quippe nõ remittunt. Ipsa eñ spñiscñ pign⁹ accepit. sine q̃ nõ remittuntur illa pcã. Ite ait Ihero. mẽsurã tpis in agenda pñia ideo nõ satis apte pñgunt canones ꝓ vnoq̃qz crimine. vt de singulis dicant q̃liter emẽdandũ sit vnũquodqz. ꝟ intelligẽtis magis in arbitrio sacerdotꝭ relinquendũ statuũt quia apud deũ non tã valet mẽsura tẽporis q̃z doloris. nec abstinentia tantũ aboꝝ quantũ mortificatio vitioꝝ. Ideoqz tpa pñie pro fide ⁊ cõuersatione penitentiũ abbreuiãda pãpiunt. et pro negligentia, ꝓtelanda. ꝓ quibusdã tamen culpis modi pñie sunt impositi.

¶ Oꝛ morientibus nõ sit imponenda satisfactio. sed innotescenda.

Bolz etiam queri

vtrũ satisfactionis lex morituris sit imponenda. de q̃ Theodorus cãtuarienꝭ episcop⁹ in penitẽtiali suo sic ait Ab infirmis in ꝑiculo mortis positis. pura ẽ inquirẽda confessio peccatoꝝ. nõ tamẽ illis imponẽda quãtitas pñie. sed innotescenda. ⁊ cũ amicoꝝ oratioñib⁹ ⁊ elemosinaꝝ largitionib⁹ pondus penitentie subleuandũ si forte migrauerit Si vero cõualuerit. pñie modũ a sacerdote impositũ diligẽter obseruent Alijs vero ꝓ q̃litate peccati. pfidentiũ arbitrio pñia decernẽda est. vñ Leo papa Tẽpora penitudinis habita moderatione ꝟstituẽda sũt tuo iudicio. put cõuersoꝝ animos pspexerꝭ esse deuotos. pariter etiã habere debes etatis sensiꝫ intuitũ. ⁊ respicere ꝑiculoꝝ quorunq; vel egritudinũ necessitates

¶ In necessitate non est neganda penitẽtia vel reconciliatio.

Sciendũ est etiaz

q̃ in tpe necessitatis non est neganda pñia vel recõciliatio penitẽtibus. vnde Leopapa. hijs q̃ tẽpore necessitatis ⁊ periculi vrgẽtis instãtia. pfidũ pñie ⁊ mox bñficiũ recõciliatõis iplorat. nec satisfactio interdicẽda ẽ nec reconciliatio deneganda. q̃ misericordie dei nec mẽsuras ponere possum⁹. nec tpa diffinire. Oꝛ si ira aliq̃ egritudine aggrauati sunt. vt quod pauloante poscebãt sub pfenti significare nõ ualeant. testimonia eis fideliũ circũstantiũ ꝓdesse debebũt simulqz pñie ⁊ recõciliationis consequẽtur beneficiũ Ite Iulius papa. Si presbiter penitẽtiã abnegauerit morientib⁹. reus erit animaꝝ. quia dom⁹ ait. Cũ conuersus fuerit peccator tunc saluus erit. vera eñ confessio vltimo tẽpore potest esse. quia nõ solũmodo tẽporis. sed etiã cordis deus inspector est. sicut latro probat.

¶ Oꝛ pbiter nõ reconciliet inconsulto episcopo nisi in necessitate

Non debet tamen

pbiter penitentẽ recõciliare incõsulto episcopo nisi vltima necessitas cogat. vnde in chartaginensi concilio. pbiter inconsulto episcopo nõ recõciliet penitentẽ absente episcopo. nisi vltima necessitas cogat. Cuiuscunqz penitentis publicũ crimẽ est. quod vniuersã cõmouerit vrbem ante absidã. scz introitum ecclesie manus ei imponat. Item dixit Aurelius epꝰ. Si quis in ꝑiculo fuerit ꝟstitut⁹. ⁊ se reconciliari diuinis altaribus petierit. si epꝰ absens fuerit. debet pbiter consulere episcopũ. et sic periclitantẽ pcepto eius reconciliare Inconsulto vero episcopo nõ põt excõmunicatos. vel publice penitẽtes pbiter recõciliare. vñ ⁊ ĩ chartaginẽsi

concilio scdo statutū est. vt crisma vel recōciliatio penitentiū ⁊ puellaꝝ consecratio a pbitero nō fiat Irē recōciliare quēcūq; in publica missa pbitero nō liceat Puellaꝝ tñ cōsecratio cōsulto epo p pbiterꝝ fieri valet. vnde in chartaginensi concilio. q. pbiter incōsulto epo vgines nō cōsecret. crisma vo nūq; cōficiat. sicut pcepto epi pbiter pt cōsecre vgines. sic⁊ recōciliare penitētes

¶ An oblatio eius sit recipiēda q currens ad pñam puenit morte

Si autē queritꝝ de illo q ad pñaꝫ festinās sacerdotē inuenire nō potuit ⁊ ita decessit. vtꝝ oblatio eiꝰ sit recipiēda. Diam⁹ qz est. vñ in cōcilio apanēsi. Si aliqs fuerit mortuus q nō sit pfessus. ⁊ testimoniū hz bonū q nō poterat venire ad sacerdotē sed p occupauit eū mors i domo vel in via. faciat p eo pentes oblatōnē ad altare. ⁊ dent redēptionē p captiuis.

¶ Distinctio. xxi.

De pcīs q post hanc vitā dimittūtur

Solet etiam queri vtꝝ post hanc vitam aliqua pcā remittant. Vel aliqua post hanc vitā remittant. dñs ostendit in euāgelio vbi ait. q peccauerit in spīm scm. nō remittet ei. neq; in hoc seculo neq; in futuro. Ex hoc dat intelligi sicut sancti doctores tradūt. q quedam pcā in futuro dimittent Quedā em culpe in hoc seculo relaxātur. quedā vero pene vel que etiā in futuro. q q dē pmo mortē generant. hoc dimittūtur si digni sūt si bonis actibo in hac vita meruerūt. vt dimittātur eis. de illis etiā q edificāt lignū fenū ⁊ stipulā dt aug. q ignē tribulatōis trāsitorie inuenient cremabilia edificia q secū portauerunt cremātē. ait em sic. Post isti⁹ sane corporis mortē donec de igne purgatorio veniat ad die dānationis ⁊ remunera tionis. si hoc tpis intuallo spūs, ofūctoꝝ que edificare lignū fenū stipulā hmōi ignē dicāt pperi. quē alij nō sentiūt. q hmōi edificia ñ portauerit. vt inueniāt ignē trāsitorie tribulatōnis venialia cō cremantē. nō dedarguo qz forsitan vez est Hoc qz dr saluus erit q̄si p ignē. cōtenitur ille ignis. Quidā tñ erit ignis ille q̄q quicq; pt hō pati in hac vita. hic apte insinuat q illi q edificāt lig. fe. sti. quedā cremabilia edificia. id ē venialia pcā secū portāt. q in igne emendatorio cremātur. vnde constat quedā pcā venialia post hanc vitā deleri

¶ Qz alij citius. alij tardius purgētur in igne

In illo autez igne purgatorio. alij tardi⁹ alij citi⁹ purgāt hm q ista pceptia magis vel min⁹ amauere. Ihñ Aug. Post hāc vitā incredibile nō ē nōnullos fideles p ignē q̄ndā purgatoriū. q̄nto magis innusue bona meruntia dilexerūt. tāto tardi⁹ citiusq; saluari. vñ nō frustra illa tria distinxit Apls. lig. fe. sti. que illi edificāt. q etsi aliena nō capiunt. rebus tñ infirmitati cōcessis aliq; dilectione inhrent. q hm suos amādi modos diuti⁹ vt lignum vel min⁹ vt fenū. vel minimū vt stipulam. ignē sustinebūt. Quidā supedificant autē ar. la. p. de vtroq; igne sunt securi. nōsolū de illo eterno q cruciatur⁹ est impios in eternū. sed etiā de illo ememdatorio q purgabūtur quidā saluādi. Hic obiā potest. Si p lig. fe. sti. venialia intelligūtur pcā. ⁊ null⁹ adeo pfectus ē q venialit nō peccet. ergo q edificāt autē ar. la. p. edificāt ⁊ lig. fe. sti. ergo p ignē trāsibunt Ad qd dicimus qz nō omnis q venialit peccat lignū fenū stipulā edificat. sicut ecōuerso nō omnis q contēplatur deū ⁊ diligit primū ⁊ opa bona facit. edificat autē ar. lapi. pre. ⁊ tamē in auro intelligit cōtemplatio dei. ⁊ in argento dilectio primi. ⁊ in lapide pciosō bona opera.

Sed illi q̄ edificāt li. fe. sti. tēn cōtemplātur. t primū diligunt. t opa bona faciunt. nec tñ aur. ar. la. pre. edificant. Hec em̄ edificat. qui sic illa tria agit vt cogitet q̄ dei sunt. t q̄modo placet deo et nō mundo. lignū vero. t sti. t fe. accipi possunt secularīū rer. q̄buis licite cōcessa. tales cupiditates vt amitti sine animi dolore nō possint. Hec ergo edificat is q̄ cogitat q̄ mundi sunt quō placent mundo. q̄ circa diuitias suas q̄dā carnali teneř affectu. t tñ ex eis multas elemosinas facit. nec p eis aliquid fraudis vel rapine molit̄. Ex hijs igit̄ patet. q̄ nō idē homo simul. t hec. t illa edificat. illa em̄ edificatio p fectoř tñ est q̄ nō cogitant placere mundo. s tñ deo. q̄ etsi venialit̄ aliq̄n peccant. feruore charitat̄ ita absumit̄ in eis peccatū sicut gutta aque in camino ignis. t ideo nunq̄ secū portāt cremabilia. Hec aūt inferioř edificatio minoř est q̄ nō tñ deo. sed mundo placere cogitant. deuř tamē non p̄ponunt. Si vero mundum p̄ponerēt nō supedificarēt. sed destruerent fundamētuř. Affectiones igit̄ carnales quib⁹ dediti sunt. domib⁹. coniugibus. possessionib⁹. ita vt nil p̄ponant x̄po illis tribus signant̄. q̄ in mētes p fectoř nō cadunt. etsi alia venialia admittant. in cordibus vero minoř interdum durant vsq̄ in finē. qui cū talib⁹ edificijs transeūt. s dissoluent̄ in igne ipsi vero merito fundamēti salui erunt grauissimā tñ pēnā sentiēt. Ex q̄ appareat quantā hic misericordiam exhibet deus. t quantā ibi exerceat seueritatē. cū pro eodē pcō multo g̃uius ibi puniat q̄s hic.

¶ Opinio q̄rundā cum obiectione

Sed forte dices illud eē accipiēdū de pena pcī. nō de ipso pcō. qđ Greg. dicit q̄dā leuia in futuro dimittēda. Si em̄ vrā pñaz habuerit q̄s. oia dimissa sunt ei. s pena forte remansit. Ideoq̄ si vere penitēs obijt sine peccato transit. Si autē vere penitens non est in obitu maculā portat q̄ nunq̄ delebit̄. Qui vero edificat lignū fe. sti. vere penitet. q̄ bonř est. t charitatem habet. t in charitate de hac vita trāsit. ergo sine pcō trāsit. nō sequitur. Verū quidē est q̄ bonř est. t charitatem habz. t vere penitet. t tñ cū venali pcō transit qđ non deleuit pña. pña em̄ non delet nisi pcm̄ illud qđ dolet homo. Tale autē pcm̄ sepe in hac vita nō relinq̄tur ab hoīe. t tamē vere penitens est. etsi nō de oībus venialib⁹ penitear. potest em̄ quis de omni mortali. t de omni venali penitere excepto vno vel pluribus venialib⁹ quidē. sic em̄ habet quis charitatē. t vnū vel plura venialia. quod de criminalib⁹ nullaten⁹ esse potest. Est em̄ aliquis bonř charitatem habens. sed adhuc quodā cupiditatis affectu amās hec secularia. Talis existens subita morte opprimit̄. In illo terreno affectu mortuř est. t tamē saluabitur. a quo se absoluit hic. ergo post hanc vitā ab illo purgabit̄. cōstat ergo quedā peccata. sed leuia post hanc vitā dimitti. Si vero de pena peccati illud intelligi voluisset auctores cur magis cōmemorassent leuia q̄ grauia. cū etiam grauiuz pena hic inexpleta post hanc vitam restet

¶ De generali cōfessione q̄d prosit

Dř hec cōsiderandum est. vtz prosit confessio illa vbi singula peccata q̄ quisq̄ fecit nō exprimuntur. Sane dici potest. q̄ oia criminalia semel saltē oportet in confessione exprimi. nisi a mente aliqua exciderint. Sed quia delicta nemo intelligit omnia generaliter saltez ea confitere. quoř memoriā non habes. et sic nihil zelasti de scelerib⁹ tuis. venialia vero quia innumerabilia sunt. sufficit generaliter confiteri. nisi aliqua sint frequēter iterata. p fectius est tamen etiam

illa exprimere si vales. Ideoq; quotidie generaliter fit cōfessio in ecclesia p̄ venialibus scz peccatis q̄ quotidie admittimus. et pro illis mortiferis quoz noticiam nō habem⁹. Unde Augustin⁹. veritatē dicit deo penitēs quādo nihil illi de cōmissis sceleribus celat. nō q̄ etiā voluntate celauerit de⁹ ignoret. sed veritatē ab eo dicta sibi vult vt venia consequatur. Si vero mēte aliq̄ exciderint confitetur veritatē deo cuz generaliter dixerit. de⁹ qui nosti occulta cordis et opera mea. et delicta a te nō sunt abscōdita. quibz omnibz veniam largiaris. et hec ē veritas cōfitenti quā diligit deus Unde. Ecce enī veritatē dilexisti. hic insinuat̄ q̄ generalis confessio etiā mortalia delet. quoz intelligētia nō habet

¶ De peccatū quod nō fecit non debet quis confiteri.

Sicut autem penitens zelare nō debet peccm̄. quia superbia est. ita nec humilitatis causa fateri se reum illius qđ se nō cōmisisse nouit quia incauta est talis humilitas. et peccatoz̄ constituit. vnde Aug̃. Cū humilitatis causa mētiris. si nō eras peccator antecz̄ mētiaris. mētiendo efficeris qđ euitaras. veritas inte non est. nisi ita te dixeris peccatoz̄. vt etiā esse cognoscas. veritas aūt illa est vt quod es dicas. Illam quomodo est veritas vbi regnat falsitas.

¶ De pena sacerdotis qui peccatū publicat confitentis.

Caueat autē sacerdos ne peccata penitentiū alijs p̄dat. Alioquin deponat̄. vnde Gzeg̃. Sacerdos aīa oia caueat ne de hijs q̄ ei cōfitent̄ peccata alicui recitet. nō ꝓpinqs nō extraneis. nec qđ absit p̄ aliq̄ scandalo. Illā si hoc fecerit deponat̄. et omnibus diebz vite sue ignominiosus peregrinando pgat. Qđ vero dictū est vt penitēs eligat sacerdotē sciētē ligare et soluere. videt̄ cōtrariū esse ei qđ in canonibz repitur. vt nemo scz alteri⁹ prochianū iudicare p̄sumat. Hz aliud est fauore vel odio. ꝓtiū sacerdotē contēnere. qđ canones ꝓhibēt. aliud cecū vitare. qđ vrban⁹ facere monet. ne si cecus cecū ducat ābo in foueā cadant. ait enī vrban⁹ scds Placuit vt nulli sacerdotū deinceps liceat quēlibet commissū alteri sacerdoti ad pñiaz suscipere sine eius cōsensu cui se pus cōmisit. nisi p̄ ignorātia illi⁹ cui pus confessus est Qui vo cōtra hoc facere temptauerit gradus sui piculo subiacebit.

¶ Distinctio. xxij.

¶ Si peccata dimissa redeant.

Quoz̄ multis auctoritatibz suppsit assertū in vra cordis cōtritione peccā dimitti. aīa cōfessionē vel satisfactionē. ei etiā q̄ aliqñ in chrimen relapsur⁹ est. q̄rit̄ si p⁹ cōtritionē cordis cōfiteri cōtepserit. vel in peccm̄ idē vel si mīe ceciderit. an peccā dimissa redeāt Cui⁹ q̄stionis solutio obscura est et plexa. alijs asserentibz. alijs ecōtra negantibz peccā semel dimissa vlteri⁹ replicari ad pnā Qui vo dicūt peccā dimissa redire. subdit̄ se munūt testimonijs Amb̃. ait Donate iuicē si alter in alterz̄ peccet alioq̄n de⁹ reperit dimissa Si enī in hijs cōtept⁹ fuerit. sine dubio ꝛuocabit sñiaz p̄ quā misericordiā dederat. sic in euangelio de puo nequā legit̄. q̄ in cōseruū suū impi⁹ de⁹ plxns⁹ est. Itē raban⁹. nequā seruū tradidit de⁹ tortoribz q̄adusq̄ redderet debitū vniuersū. qz non solū peccā q̄ p⁹ baptis mū hō egit reputabāt̄ ei ad pnā. sed etiam peccā originalia q̄ ei in baptismo sūt dimissa Itē Gzeg̃. ex dict̄ euāgelijs ꝓstat. qz si nō ex corde dimittim⁹ qđ in nos delinq̄t̄. et ꝝ rursū exigit̄ qđ iā nob⁹ p̄ pñiaz dimissū fuisse gaudebamus. Itē Aug̃. Dic̄ de⁹. dimitte et dimittet̄ tibi. ꝝ ego pus dimisi. dimitte.

vel postea. Nam si nō dimiseris reuocabo te. et q̄cq̄d dimiseram replicabo tibi. Itē q̄ diuum beneficij oblit⁹ suas vult vīdicare īiurias nō solū de futuris peccatis vniā nō merebit. ß etiā pterita q̄ tā sibi dimissa credebat ad vindictā ei replicabunt. Itē Beda ibi. Reuertar ī domū meā ꝛc. Timēdus ē iste ꝛsiculus. nō exponēdus. ne culpa quā in nobis extinctā credebam⁹. p incautelā nos vacātes oppримat. Itē quē cūq̄ ei post baptismū siue prauitas lxrerica seu mundana cupiditas arripuerit. mox omniū pternet in ima vitioꝝ Item aug⁹. Redire dimissa peccata vbi fraterna charitas non ē. aptissime dns ī euangelio docet ī illo suo a quo dns dimissū. debitū petijt. eo q̄ ille cōsuo suo debitū nollet dimittere. His auctoritatib⁹ nitunt q̄ dicūt peccata dimissa redire si replicabūtur. Quibus opponit. Si q̄s p pctō de q̄ penituit ⁊ indulgētiā accepit iterū punitur. nō videtur iustū si punit p eo q̄d peccauit ⁊ nō emendauit. iustitia est apta. Si vo requritur q̄d fuerat cōdonatū. vel iusticia ē vel iustitia est occulta. Videt etiā deus bis in idipsum iudicare ⁊ duplex tribulatō cōsurgere q̄d scriptura negat Ꝟ ad ß potest dici. q̄ neq̄ duplex tribulatō cōsurgit. neq̄ iudicat de⁹ bis ī idipm. ß em̄ fieret si post cōdignā satisfactōez ⁊ sufficiētē penā iterū puniret. ß nō satisfecit digne et sufficiēter. q̄ nō pseuerauit. debuit em̄ iugem pctī habere memoriā. nō ad faciēdū. ß ad cauēdū. debuit nō obliuisci oēs retributiones di. q̄ tot sūt q̄t sūt pctoꝝ remissiones Tot ḡ debuit cogitare bona di q̄t mala sua. ac pro illis vsq̄ in finē grās agere oras. Ꝟ q̄a ingratus ad vomitū sicut canis redijt. añ acta bona mortificauit. et pctm̄ dimissū reuocauit. vt cui humiliato de⁹ ante peccatū dimiserat. eidē post elato ⁊ ingrato imputet Ꝟ q̄a absonū videt vt pctā dimissa iterum imputentur. placet quibusdam neminem pro peccatis semel dimissis iterū ab eo puniri. Sed ideo dicuntur dimissa redire et imputari. qz ꝓpter ingratitudinē ita re⁹ et peccatoꝝ cōstituitur vt añ fuerat. sicut em̄ q̄d dimissum fuerat dicit exigi. qz remissionis pcepte ingratus. ita reus fit vt ante fuerat Utrūq̄ pti q̄stionis ꝓbati fauēt doctores. Ideoq̄ alicui pti nō ꝓiudicans studioso lectori iudiciū relinq̄ addens mihi tutum fore ac saluti. ꝓinquū sub mensa dnoꝝ micas edere.

¶ Quid sit hic sacramētū et res.

Post predicta rest tat inuestigare q̄d in actione penitētie sit sacr̄m et res. Sacr̄m em̄ signū ē sacre rei. Quid igit hic signuz ē et que ē res sacra hui⁹ signi. Quid dicūt sacr̄m h̄ esse q̄d exteri⁹ tm̄ gerit. s. exterior penitētia. q̄ est signū interioris pn̄ie. s. cōtritionis cordis et humiliatōis. Sed si est nō om̄ie sacr̄m euāgelicū id efficit q̄d figurat. Exterior em̄ pn̄a nō efficit interiorē. poti⁹ iterior cā ē exterioris. Ꝟ ad ß inq̄unt illi. ß esse intelligēd de⁹allis sacris q̄ in nouo testamēto instituta sunt vt sacr̄m baptismi. cōfirmatōnis ⁊ corporis xp̄i. Sacr̄m vo pn̄ie sicut et cōiugij añ tēpus gratie et a primordio humani generis fuit. vtrūq̄ ei institutū fuit ī pmis pētib⁹. Itē si exterior pn̄a sacr̄m ē. ⁊ iterior res sacri. sepi⁹ p̄cedit r̄s sacr̄m q̄ sacr̄m rē. Ꝟ nec ß icōueniēs ē. nā ⁊ i aliis sacris q̄ efficiūt q̄d figurāt ß sepe cōtigit. q̄dā añ dicūt exteriorē pn̄az ⁊ iteriorē eē sacr̄m nec duo sacra ß vnū. vt spēs panis ⁊ vini nō duo sacra sī ß vnū. ⁊ sic ī sacro corpis. ita eē ī ß sacro dicūt aliō eē tm̄ sacr̄m. s. exteriorē pn̄iam. aliud sacz ⁊ rē. s. iteriorē pn̄az aliud rē ⁊ ñ sacr̄m. s. remissionē pctoꝝ Interior ei pn̄a ⁊ res est sacri. i. exterioris pn̄ie. et sacr̄m remissionis peccati. quā ⁊ signat ⁊ facit. Exterior q̄z pn̄a ⁊ interioris signū est ⁊ remissionis peccatoꝝ

Distinctio. xxiij.
Sacramentū vnctionis extreme

Quet premissa est aliud sacrm .s. vnctio infirmoz q̄ fit in extremis oleo p epm cōsecto. t sūt tria genera vnctionis Est em̄ vnctio q̄ fit crismate q̄ dicat̄ pncipal vnctio. qz in ea pncipaliter pactus dat̄. vñ t ppt̄ abundātiā gr̄e duos liq̄res mixtos hz. oleū scz t balsamū oleuz cōscientie. balsamū fame. crisma vero grece vnctō dicat̄ latine nec tñ oīe oleū ad vnctionē sanctificatū crisma vocat̄. sed illud solū qđ miscetur cū balsamo. q̄ capita regū t pontificū vngunt̄. q̄ etiā baptizatos sacerdos vngit in vertice t pontifex per impositionē manꝰ confirmādos vngit in fronte Est t alia vnctio q̄ cathecumini et neophiti vngunt̄ in pectore t inter scapulas in pceptōne baptismi Tercia vero vnctio est q̄ dicat̄ oleū infirmoz. de qua nunc agitur

A quibꝰ fuit institutū hoc sacrm

Hoc sacramētum vnctōis infirmoz ab aplis institutū legit̄. Dicit em̄ Iacobꝰ. infirmat̄ aliq̄s in vobis inducat p̄sbiteros eccie t orent sup eū vngētes eū oleo in noīe dñi. et alleuiabit eū dñs. t si in pctis sit dimittent̄ ei. in q̄ oīditur duplici ex causa sacramentū h̄ institutū. s. ad pctoz remissionē t ad corporal infirmitat̄ alleuiationē. vñ cōstat eū q̄ hanc vnctionē fideliter deuoteq̄ pcipit. t in corpore et in aīa alleuiari. si tñ expedit vt in vtroq̄ alleuet̄. Qz si forte copis valitudinē illi hz̄e nō expedit. illā q̄ est aīe sanitatem in hoc sacro acq̄rit Et sicut in alijs sacrīs. ita t ī isto aliud est sacrm. aliud res sacramenti. Sacrm est ipsa vnctio exterior. res sacri vnctio interior. q̄ peccatoz remissione et vtutū ãpliatione pficit̄ Et si ex cōtēptu t negligētia hoc sacramentū ptermittit̄. periculosū est et damnabile.

De iteratione sacramenti

Querunt aliqui si hoc sacmentū iterari possit. cuz baptismus t alia quedā sacmenta semel suscepta non iterent̄ Augustin⁹ dicat sacmentū nō iterandū. t sacro nō esse faciendā iniuriā. h̄ hoc dicat vbi agit de sacramēto baptismi t ordinationis. vñ non videt̄ illud generalit̄ acapiendū. h̄ de sacro baptismi cōfirmationis t ordinis. que nullatenus repetenda sunt. quia semel tñ. t nō sepius dat̄ baptismus cōfirmatio t ordinatio . Sacrm vero altaris t pñe t q̄ugq̄ sepe iterari videt̄. quia sepe sacrm corporis pcipit̄ frequēter pñia agitur. cōiugiū sepe contrahitur. Quare g̃ vnctio similit̄ nō pt iterari Si morbꝰ nō reuertit̄ medicina nō reiteret̄ Si vero morbꝰ nō potest cohiberi. q̄re debet medicina ,phiberi. Hic oro iterari pt ita t vnctio iterari posse videt̄. vtraq̄ em̄ illic cōmemorat Jacobus. t vtrūq̄ alteri cōparat t ad cōferendā alleuationē corporis t anime cur ergo negetur vnctōnē sup infirmū posse iterari ad ipetrandā sepius sanitatem mētis t corporis. cū, ppter idē sepe iteranda sit oratio. Quidā aūt de oīo sacro intelligi volunt q̄ nō sit iterā dū .s. p̄m totuz illud qđ pmer ad sacrm. dicētes q̄dā sacra sepius posse suscipi quedā vero nō Nec tñ q̄ sepius sumit totalit̄ iterant̄. vt sacramētū altaris t vnctionis. q̄ licet sepius sumant̄. tamē quia nō iterū benedicit̄ eadem hostia vel idē oleū. nō iterat̄ sacramētū cum iniuria. Sed dicet quis. sicut baptismꝰ non iteratur t si aliquis frequēter baptizetur. dum cadē aqua nō iterū benedicatur. sed aliud est inquiunt illi de benedictione aque q̄ fit baptismus aliud de benedictione panis t olei. potest em̄ baptismꝰ celebrari ī aqua etiā nō benedicta. quia illa benedictio p reuerentiā tñ fit t decore. non virtute sacramenti

Sed corpus xpi nō potest confici nisi de pane cōsecrato. nec vnctio illa fieri potest nisi de oleo ab episcopo cōsecrato Ideoq; illa sanctificatio ad vsum sacri pertinere videt. In cōiugio semel q; tm benedicit quisq; .nō sepius Benedicit eē. vt ait Ambr. cū prima non cū secūda vxore. Si igitur cū dicit sacrm nō esse iterandū.nec iniuria ei facienda. rōne dicti referas ad sanctificationē rei qua offie sacrm expletur. de omni sacmēto generaliter id verū est. Si vero ad susceptionē sacmenti. de quibusdā verū est q non iterantur crebra susceptione. de alijs vero quibusdā nō quia frequent sumunt. vt hoc sacrm vnctionis . quod in omni pene ecclesia sepe repetit

Distinctio. xxiij.

De ordinibus ecclesiasticis.

Nunc ad cōsiderationē sacre ordinatōis accedam? Septē sūt spūalū officiorū gdus siue ordines.sicut ex sanctorū patrū dictis apte traditū.et capitis nri.s.ihu xpi exēplo mōstrat.q officia oīm in semetipso exhibuit. et corpi suo qđ est eccīa eosdē ordines obseruādos reliqt Septē aūt sūt,pt septiformē gratiā spūssci cui? q nō sūt ptices ad gdus ecclesiasticos idigne accedūt. Illi vo in q; mentibus diffusa ē septiformis gra spūssci.cū ad ecclesiasticos ordines accedūt.in ipsa spūal gdus p motione ampliorē gtiā pape credunt.

Quales assumēdi sunt ad clerū.

Tales autē ad ministeriū spūale eligendi sūt clerici. qui digne possūt dīca sacra tractare Heli? eīm ē dño sacerdoti paucos hīe ministros.q possint digne op? dei exercere q; multos inutiles ordinatori onus graue inducāt Talis ei decet eē mīstros xpi q septiformis gre spūssci sint decori.et q; doctrina et cōuersatōis forma eadē gra i alijs tīs fundat.ne celestes margaritas spūaliū vboq; officiorumq; dignor sordide vite porcis coculcēt In sacro igit septiformis spūs. vij. gdus ecclastici sūt.s.ostiarij.lector.exorciste accoliti.subdyaconi.dyaconi.sacerdotes. Hēs tm clerici vocant.i.sortiti Corona eīm signaculū ē q signant in pte sortis misterij dīni Corona regale decus sigt.et huius deo regnare est. vñ mīstri eccīe reges esse debent vt se et alios regant Quib petrus dixit. vos estis genus electū regale sa.tē. Summitas capitis desup nudatur. vt eor mens ad deum libera monstret. q reuelata facie gloriā dei contēpletur. Summitas eīm capitis est eminētia mētis . denudatio capitis est reuelatio mentis . Clericus eīm secretor dei nō ignarus esse debet. Tondent etiā eius capilli vsq; ad reuelationē sensuū.s.oculor et auriū. vt vitia in corde et opere pullulātia decerantur p id ēda.ne ad audiēdū et intelligendū verbū dei ppediat mens.p quo seruato reddet in excelsis coronā Tonsure autē ecclesiastice vsus a nazareis exortus videt. qui pus crine seruato. deniq; ob vite continentiā caput radebant. et capillos in igne sacrificij ponebant hinc vsus inoleuit. vt qui diuinis cultibus mācipant quasi nazarei id est sancti crine depōsito inueniant. Sic ad Ezechielē dicit. fili hominis sume gladium acutū. et duc super caput tuū et barbā. In actibus etiam Apostolor psallā et aquilam hoc fecisse legim?. Paulus quoq; et alij quidā discipuli xpi hoc fecere. Recte igit in q̄busl̄bet gradibus cōstituti clerici vocant quor nomina et rationes nominū Ysidorus exponens ait . Cleros et clericos hinc appellatos esse credimus . quia Mathias electus est sorte.quē primū per Apostolos legim? ordinatū. Cleros eīm grece latine sors vel hereditas dicitur. Ideo ergo dicti sunt clerici. quia de sorte sunt domini . vel quia dominū

partē habent Generaliť ꝺo clerici nun
cupati sūt oēs q̄ in eccīa xp̄i ꝺeseruiūt
q̄ꝝ ḡdus ⁊ noīa sūt h. ostiarij lectoꝛ ⁊c̄

De ostiarijs

Ostiarii idē ⁊ iani

toꝛes sunt q̄ in vteri testamēto electi
sūt ad custodiā tēpli vt nō ingrederet̄
in illud īmundus. dicti aut̄ ostiarij eo
q̄ p̄sint ostijs tēpli. Ipsi em̄ tenentes
clauē oīa intus ⁊ extra custodiūt. atq̄
inter bonos ⁊ malos habētes iudiciū.
dignos recipiūt ⁊ indignos respuunt.
vnde ⁊ eis cū ordinant̄ claues eccl̄ie
dant̄ ab ep̄o. ⁊ dicit̄ eis. sic agite tā q̄ꝝ
rōnē ꝺeo redditur̄i p rebus q̄ clauibus
istis reduduť. Hoc officiū dn̄s in sua
p̄sona suscepit. qñ flagello ꝺe funiculis
facto. vēdētes ⁊ emētes ꝺe tēplo eiecit
Ip̄e em̄ se ostiariū significās dicit Ego
sū ostiū. p me si q̄s introierit ⁊c̄.

De lectoribus

Secūd⁹ est grad⁹

lectoꝝ. lectoꝛes a legendo. sicut psal
miste a psalmis canēdis vocati sūt Illi
em̄ p̄dicāt populꝰ q̄d sequātur Isti can
tant vt excitēt ad cōpunctionē aīos au
dientiū. licet q̄dā lectoꝛes ita miserāb̄
pnuncient. vt quosdā ad luctū lamen
tationēq̄ cōpellant Idē etiā pnuncia
toꝛes vocant̄. q̄ poꝛro ānunciant. quia
tā erit clara eoꝝ vox vt etiā longe po
sitoꝝ aures adipleāt Ad lectoꝛes aūt
p̄tinet lectiones, pnū clare in vtrei tes.
⁊ ea q̄, pl̄xte vaticinauerūt populꝰ p̄ di
care vt iā ex officio legat in eccīa, pl̄x
tias ⁊ iectiones Unde ⁊ ei vidente po
pulo tradit̄ ab ep̄o codex diuinaꝝ lo
cutionū. ⁊ dicit̄ ei. accipe ⁊ esto v̄bi ꝺei
relatoꝛ. habitur⁹ si fideliť impleueris
officiū. partē cuꝝ his q̄ bene vtbū ꝺei
ministrauerint. Qui ad hunc gradum
p̄uehitur literaꝝ sc̄ientia ꝺebet esse in
structus vt sensum vtboꝝ intelligat.
vim accentuū sciat distincte legat. ne
confusione, plationis intellectū audi
toꝛibus auferat. attendat q̄d indicati
ue. quid interꝛogatiue sit legendū. vbi
sit in oꝛōne facienda distinctio. Hec cū
male seruata intellectū turbāt ⁊ alios
ad risum, puocant Auribꝰ ⁊ coꝛdibꝰ cō
sulere ꝺebet vox lectoꝛis Hoc officiuꝫ
xp̄s impleuit. cum in medio senioꝝ li
bꝛum Esaie aperiens distincte ad intel
ligendū legit. Sp̄us dn̄i super me ⁊c̄.
Exquo lectoꝛibꝰ intelligi ꝺatur. quia
gratia sp̄ualī carere non ꝺebent. q̄ alijs
vtbū ꝺei ānunciāt Hic oꝛdo formā ⁊
intuitū a, pl̄xtis accipisse videť. quibꝰ
dicitur. clama ne cesses. quasi tuba ex
alta vocem tuam

De exoꝛcistis

Terciꝰ est oꝛdo ex

oꝛcistaꝝ. exoꝛciste aūt ex greco in lati
nū adiurātes vel increpātes vocantur.
Invocāt em̄ sup catēcuminos ⁊ sup
eos q̄ habēt sp̄ūm īmundū nomē dn̄i.
adiurātes p eū vt egrediat̄ ab eis Ad
exoꝛcistā p̄tinet exoꝛcismos memoꝛit
tenere manuq̄ sup inergumenos ⁊ ca
tēcumenos in exoꝛcizādo īponere De
bet aūt sp̄ūm mundū ꝺare q̄ spiritibus
impat īmundis. ⁊ malignuꝫ expellere
ꝺe coꝛde suo quē expellit a coꝛpoꝛe alie
no. ne medicina quaꝫ alij facit sibi non
p̄osit. ⁊ dicatur ei. medice cura teipsū
Hij cū ordinantur accipiunt ꝺe manu
episcopi libꝝ exoꝛcismoꝝ ⁊ dicit̄ eis
accipite ⁊ habetote potestatē imponen
di manus sup inergumenos vel catheꝛ
cumenos Hoc officio vsus est dn̄s qñ
saliua sua tetigit aures ⁊ linguā surdi ⁊
muti dicēs Effeta. q̄ ꝺ est apire. p hoc
ꝺocens nos sp̄ualiter ꝺebere apire au
res p̄coꝛdioꝝ h̄īm ad intelligēdū. et
oꝛa ad confitendum. vt pulso ꝺemone
sp̄ūsc̄us vas suū recipiat. hoc etiā offi
cio vsus ē xp̄s cū ꝺemoniacos multos
sanauit. hic oꝛdo a salomone videť ꝺe
scēdisse. q̄ q̄ndā modū exoꝛcizādi īue
nit. q̄ ꝺemones adiurati ex obsessis coꝛ
poꝛib⁹ pellebāt. huic officio mancipati

exorciste vocati sūt. de quib⁹ xps i euā gelio. Si ego in beelzebub eiicio demo nia filij vri. s. exorciste. in q̄ ei⁹ aunt.

De accolitis

Quarto loco suc

cedūt accoliti. Accoliti vero grece latine ceroferarij dicūtur. a deportādis cereis quādo legēdū est euāgeliū vel sacrificiū est offerēdū. tūc ei accēduntur luminaria et deportant ab eis. nō ad effugādas aeris tenebras. cū sol eo tpe rutilet. sed ad signū leticie demonstrādū vt sub typo luminis corpal' illa lux ostendat de qua legitur. erat lux vera que illuminat oēm hoiem venientē in hunc mūdū. Ad accolitū ptinet pparatō luminariū i sacrario. Ipse cereū portat. ipse vrceolū cū vino et aqua suggesta pro eucharistia subdiaconis preparat. Hi cū ordinātur. cum edocti fuerīt ab epō. qualiter i officio agere debeāt suo ab archidyacono accipiūt cādelabrum cum cereo et vrceolū vacuū. Hoc offi cū dns se hre testat dicens. ego sum lux mundi. qui sequit me nō ambulat i tenebris. hoc officij formā illi gerebāt in ve. tes. qui lucernas cādelabri cōpo nebāt et accendebāt igne celesti ad il luminādas tenebras aḡlonares.

De subdyaconibus.

Quintus est ordo

subdiaconorū. grece ypodyacōes vocā tur. quos nos subdiaconos dicimus. q̄ ideo sic appellātur q̄ subiacēt pceptis et officijs leuitaru. oblationes em i tē plo a fidelib⁹ suscipiūt. et leuitis suppo nēdas altarib⁹ deferunt. Hi apud he breos nathinnei vocātur. i. i humilitate dño seruientes. Ad subdyaconū ptinet calicē et patenā ad altare deferre. et le uitis tradere. eisq̄ mīstrare. vrceolū q̄ q̄ et aquā. manile et manutergiū tene re epō. et pbiteris et leuitis p lauādis ad altare manibus aquā pbere. his lex cōtinētie ponit. q̄ altari ppinquātes vasa corpis et sāguis dni portāt. vñ il lud iplere dicit. Mundami q̄ fertis va sa dni. Ad hos etiam pertinet tātū de oblationibus ponere in altari. quātum sufficere possit plo. necnō corporales et pallas et substratoria lauare. Hi cui ordinā f̄ accipiūt d manu epi patenā et calicē vacuū. ab archidyacono vo vr ceolū cū aq̄ manili et manutergiū. hoc offō vs⁹ ē dns q̄n liteo se pcinxit. et mit tēs aquā i pluuiā pedes lauit discipulo et linteo tersit.

De dyaconibus.

Diaconorum ordo

sextū tenet locū, pter senariū pfectōnē h ordo i veteri tes. a tribu leui nomen traxit. dicūtur ei et leuite. pcepit q̄ppe dns moysi vt post ordinatōem aaron et filiorū ei⁹. prorsus tribus leui ad diui ni cultus ministeria ordinaret. et cōse craret dño. et seruirent p israel coram aaron et filijs ei⁹ i tabernaculo. Ipiq̄ gestarēt archā et tabernaculum et oia vasa ei⁹ et in circuitu tabernaculi excu barēt et in transportando tabernaculo ipsi deponerēt. rursūq̄ componerent. xxv. annis et supra iussi sunt seruire i ta bernaculo. quam regulam i nouo testa mento sancti pres constituerūt. q̄ hec etas ad ferenda onera est robusta. Le uite ergo ex nomīe auctoris vocati sūt de leui enim leuite exorti sunt a quib⁹ in templo mistici sacramēti misteria ex plebantur. Hi grece dyacones latine ministri dicuntur. quia sicut in sacerdo te consecratio. ita i dyacono ministerij dispensatio habetur. Ad dyaconum p tinet assistere sacerdotibus et ministra re in omnibus que agūtur in sacris xpi s. in baptismo. in crismate. in patena et calice. et oblationes q̄s inferre et dis ponere in altari. cōponere etiam men sam dni et vestire. crucem ferre. et pre dicare euangeliū et epistolā ad populū. Nā sic lectorib⁹ vr⁹ tes. ita dyaco nib⁹ nouū pdicare pceptū ē a dīs ec

ptinet officiuz precū et recitatio noīm cathecumnoz. Ipe premonet aures habere ad deū. ipe donat pacē t ipe annūciat. qđ aūt huic ordini a moyse statutū est. ꝟ etiā in nouo tes. repzesentatur cū dyacono sup leuum humez sto la ponitur. et casula in dieb⁹ ieiunij cōplicatur. qz q̄cq̄d laboris t sustinētie i hac vita toleraf. quasi in leua portatur donec in dextera id est eternitate reqes habeatur. Hic ordo ab apostolis ē celebratus. quādo. vt legitur in actibus apostoloz. septē viros plenos spūsco ad hoc officium elegerūt. et ozōe premissa manus eis imposuerunt. vnde t consuetudo inolenit. vt in omni matrice ecclesia. vij. dyacones circa xpi araz quasi septē colūne assistant Hi sūt septem angeli tuba canētes in apo. q̄ quales esse debēt apostolus docet thimotheo scribens. hi cū ordināf solus epūs eis manū imponit. qz ad ministeriū applicātur. ponit eis ornatū. i. stolā super leuū humez. vt p hoc itelligāt se accepisse iugū dñi suaue. quo ad sinistram pertinentia diuino timori subdiciant. Accipiunt et textū euāgelij. vt intelligant se esse ꝓcones euangelij xpi. Hi aūt antecꝫ ordinētur ꝓbentur vt docz apls. et sic ministrēt. nullū crimē habētes. Hoc officio vsus est xps qñ post cenā sacīn carnis et sanguinis discipulis dispensauit. et qñ apłos dormitantes ad oratione incitauit. dicens. vigilate et orate vt nō intretis i tēptatōez

¶ De presbiteris.

Septim⁹ ordo est

presbiteroz. presbiter grece senioz interpretatur latine. nō solūmodo ꝓ etate vl decrepita senectute. sꝫ ꝓpter honorem t dignitatem quā acceperūt epi dicti noiantur. q̄ morū prudētia t maturitate cōuersatōis ꝓcellere debent in populo sicut scriptū est. Senect⁹ venerabilis est nō diuturna. nec numero annoruz computata. Cani eī sunt sens⁹ hominis. et etas senecturis vita īmaculata. Hoc aūt t presbiteri t sacerdotes vocantur q̄a sacrū dant. qui licz sint sacerdotes. tñ pontificatus apicem non habent sic epi. qz nec crismate frontez signant. nec padituz dant. qđ solis debere epis lectio actuū apłoz demonstrat. vnde t apud veteres idez epi et presbiteri fuerūt qz illud ē nomen dignitatis t non etatis. Sacerdos nomē habet compositum ex greco t latino. q̄ est sacruz dans. siue sacer dux. sicut em rex a regendo. ita sacerdos a sanctificando dictus est consecrat em t sanctificat corpus xpi vnde sacerdos antistes dictus est. ab eo q̄ ante stat. ꝓnus ei est in ordine ecclesie Ad presbiterū autez pertinet sacrm corporis t sanguinis domini in altari dei conficere. orōnes dicere. t dona dei benedicere. Qui cū ordinatur inungūtur ei manus vt itelligat se accepisse gratiā cōsecrationis. t dignitatis opera debere ad omnes extēdere. Accipit t stolam q̄ tenet vtrumq; latus quia debet esse munit⁹ armis iusticie contra aduersa et ꝓstra. Accipit etiam calicem cum vino t patenaz cū hostijs. vt p hoc sciat se accepisse potestatem placabilē deo hostias offerendi. Hic ordo a filijs aaron sumpsit initium. Hūmos em pontifices t minores sacerdotes instituit deus p moysē q̄ ex precepto dei aaron in summū pōtificem. filios vero eius vnxit in minores sacerdotes. Christus q̄q3. xij. elegit discipulos pri⁹. q̄s t apłos vocauit quoz vicē gerunt in ecclia maiozes pontifices dei de alios. lxx. t duos discipulos designauit. q̄z vicem in ecclia tenent presbiteri. vn⁹ aūt inter apłos princeps extitit petrus. cuius vicarius t successoz est pontifex summ⁹. vñ dr apostolicus q̄ etiā papa vocatur. s. pater patrum. Qualis autez elegi debz ꝓsbiter apls scribens thimotheo ostendit. vbi nomine epi presbiterum signi ficat. Hoc autez officio vsus est xps

cum seipm in ara crucis obtulit. idē sacerdos⁊ hostia ⁊ qñ post cenaz panē ⁊ vinū in corpus suū ⁊ sanguinem cō mutauit. ¶Ecce de. vij. ecclie gradibus breuiter elocuti. q̄d ad quēcz ptineat īsinuauim⁹. ¶Cūcz oēs spūales sint ⁊ sancti. excellenter tñ canōes duos ordiēs tñ sacros appellari censent. dyaconat⁹ ⁊ preſbiteratus qz hos solos p̄mitiua ecclia legitur habuisse ⁊ de his solis p̄ceptum apostoli habemus. apostoli enī i sigul' cūtarib⁹ epos ⁊ p̄sbiteros ordinaueŕt. et leuitas esse ab apostolis ordinatos legim⁹. q̄z maximus fuit beatus stephan⁹. ¶Subdyaconos vo ⁊ acolitos p̄cedēte tpe ecclesia sibi cōstituit. ¶Si aūt q̄ritur quid sit quod hic vocatur ordo. sane dici pōt signaculuz quoddā esse. i. sacrū. quoddā q̄ spūalis ptās ⁊ officiuz traditur ordinato. ¶Character igitur spūalis vbi fit ,p̄morio protestatis ordo vel grad⁹ vocaī et dicūt hi ordines sacra. qz in eoz p̄ceptione res sacra. i. gratia cōferī quā figurant ea que ibi geruntur.

¶De noīb⁹ dignitatū vl' officij

Sunt alia quedaz

non ordinū ſ dignitatū vel officioruz noīa. dignitatis simul et officij nomen est epūs. ¶Epatus autē vocabulū inde dictū ē. q⁹ ille q̄ epūs efficitur supintē dat curā. s. subditoz gerēs. ¶Scopin ei grece latine intēdere dī. ¶Epi autē grece latine speculatores iterp̄tātur. ¶Nā speculator est p̄positus in ecclesia dictus. eo q⁹ speculet atcz ,p̄spiciat populoz ifra se positoz mores et vitā. ¶Archiepiscopus princeps sacerdotū est. quasi via sequētiū. quia ipse summus sacerdos nūcupaī. ¶Ipe ei sacerdotes ⁊ leuitas efficit. ¶Ipe oēs ecclesiasticos ordines disponit.

¶De q̄dripartito epiſcopoz̄ ordie.

Ordo autē episco

rum quadripartitus est. scilicz in patriarchis. archiepiscopis. metropolitis ⁊ episcopis. ¶Patriarcha grece summus patrum interp̄etatur. quia p̄imum. id est apostolicum tenet locum. vt romanus antiochenus. alexandrinus. ſ omnium summus est roman⁹. ¶Archiepiscopus princeps episcopoz̄. archos enim grece princeps dicitur. ¶Metropolite aūt a mensura ciuitatum dicuntur. ¶Singulis enim prouincijs p̄eminent quoruz auctoritati et doctrine ceteri sacerdotes subiecti sunt. ¶Solicarudo enim totius prouincie ipsis cōmissa est. omnes autem superius designati ordines episcopi nuncupantur. ¶Nota q⁹ archiepiscoporuz nomine primates superi⁹ significasse videtur. et metropolitarum. quos nunc archiepiscopos dicimus. horum autē discretio a gentilibus introducta videī. qui suos flamines alios simpliciter flamines. alios archiflamines. alios ,pthoflamines appellabant. ¶Sacerdotes enim gentilium flamines dicebantur. qui habebant in capite pilleum. in quo erat breuis virga desuper habens aliquid lane. quod cum per estum ferre non possent. filum ramen in capite ligare ceperūt. ¶Nudis eī capitibus eis incedere nephas erat. vnde et a filo quo vtebantur flamines dicti sūt. quasi filamines sed festis diebus filo deposito pilleum imponebāt p̄o sacerdotij eminentia. ¶Vates a vimentis appellati sunt. cuius significatō multiplex est. ¶Modo enim sacerdotem. modo p̄ophetam. modo poetaz significat. ¶Cāt oz vero vocatur qui vocez modulatur in cantu huius sūt duo genera. p̄cento⁹ et succentor. p̄cēto⁹ qui vocem p̄emittit in cantu. succento⁹ qui subsequētur canendo respōdet. ¶Concento⁹ autem dicitur qz consonat q̄ aūt ñ ꝺcinit cōcēto⁹ ñ erit. his breuiť tractatī. ām onēdi sūt xp̄i mīstri q̄rin⁹ sic excellūt ordīs dignitate ita p̄cellāt vite ſcitate vt plebs eis ꝺmissa eoz̄uꝯ disciplinis edocta. gratāter eis

obediat vt eorum imitatione de die in die ꝓficiat. a quibꝫ diuina sacramēta percapiunt ⁊ missaꝝ solemnia audiunt Missa autē dicitur. vel quia missa est hostia cui? cōmeōratio fit in illo officio vnde dicitur. ite missa est .i. sequimini hostiā que missa est ad celestia tendē/tes post eā. vel qz missus celestis venit ad consecrandū dñicū corp? ꝑ quē ad altare celeste defertur hostia. vnde ⁊ dz et dicitur missa est

Distinctio. xxv.

De ordinatis ab hereticis

Solet queri si heretici ab ecclesia precisi ⁊ damnati possint tradere sacros ordines. ⁊ si ab eis ordinati redeuntes ad ecclesie vnitatē debeant reordinari. Hanc questionē perplexā ac pene insolubilē faciunt doctoꝝ verba. qui plurimū dissentire videtur. videntur enī quidā tradere hereticos sacros ordines dare non posse. nec illos qui ab eis ordinant videnī gratiā recipere. dicit enī Innocētius arrianoꝝ clericos non videri suscipiēdos cū sacerdotij vel ministerij alicui? dignitate. Quibꝫ solum baptisma ratuꝫ esse ꝓmittit quod in nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritussancti ꝓcipitur. Dicit etiā eos nō posse dare spiritūsanctū quē amiserī ⁊ ordinatos ab hereticis caput habere vulneratū. et eū qui honorē amisit honorē dare non posse. nec illū aliquid accepisse. quoniā inpdante nihil erat quod ille posset accipere. Tradit etiā venientibꝫ ab hereticis ꝑ manus impositionē. laycā tantū tribuendā cōmunionē. nec ex hīs aliquem in clericatus honorē vel iugum subrogare Gregoriꝰ etiā dicit sacrilegam esse arrianoꝝ consecrationē. cum ex coꝝ manu cōmunio ꝓcipitur Cipri anus etiā dicit omnia q̄cunqꝫ faciunt hereticī carnalia mania ⁊ sacrilega eē. ⁊ coꝝ altaria falsa ⁊ illicita sacerdotia et sacrificia sacrilega. q̄ more simeaꝝ que cū homines nō sunt. formā imitantur humanā. vultū ecclesie catholice ⁊ auctoritatē sibi vendicāt. cū ipsi in ecclesia nō sint. ⁊ cū sint sacrilegi sacerdotū āministrant ⁊ altare ponūt. cū nec sacrificari oblatio illic possit vbi spūs sc̄us nō sit. nec cuiqꝫ dñs per eius preces ⁊ orationē prosit qui deū ipm violauit. Hieronim? quoqꝫ asserit oīa que offeruntur ab hereticis cōtaminata esse in conspectu dñi. quia licet sancta videant speciē sui. tamē que cōtacta sunt ab illo q̄ pollutus est polluūtur omnia Idem dicit de? sacrificia hereticoꝝ ⁊ a se ꝓiecit ⁊ quoties in noīe eius congregati fuerint detestaī fetorē eoꝝ. ⁊ claudit nares suas Idē illi offerūt panē sacrilegum ⁊c. Leo etiā testaī extra ecclesiā nec rata esse sacerdotia. nec vera eē sacrificia. Idē etiā dicit ꝑ crudelissimā vesaniā in alexandria sede oīm sacramentoꝝ lumē extinctū Intercepta est sacrificij oblatio. defecit crismatis sanctificatio. ⁊ ꝓcidalibꝫ manib? impioꝝ oīa se subtraxere misteria Hīs aliisqꝫ testimoniis astrui videī sacramēta ecclesiastica. ꝑ apue corporis ⁊ sanguinis dñi. ⁊ ordinationis ⁊ confirmatōnis ꝑ hereticos nō posse mininistrari.

Auctoritates ponit que videnī ꝓmissis obuiare.

Econtra autez alii sentire videntur ꝙ ab hereticis ⁊ ꝑcisis sacri ordines. sicut ⁊ baptisin? tradi valeant Nec ab hereticis redeūtes. q̄ illic ordinati sunt. ⁊ baptizati iteꝝ ordinādi sunt. sicut nec baptizādi. Unde Augustin? de hereticis etiā dānatis ꝙ q̄dā dicūt baptisma qđ accepit ñ amittit. q̄ recedit ab eccia. ius dandi qđ accepit amittit Omnib modis apparet ia amittī dicī. Primo qz nulla oīo dif cā cur ille q̄ illud baptisma amittē nō ꝓt. ius dādi possit amittere vtrūqꝫ cū sacrm est. et q̄dā ꝓsectione vtrūqꝫ hoī daī. illō cū baptizaī. ⁊ illū cū ordinaī. iō nō lz in

catholica ecclesia vtrūq; iterari. Nam si qñ ex ipsa pte vnientes etiā ꝓpositi ꝓ bono pacis correpto scismate errore suscepti sūt. ⁊ si iustū ē eē op⁹ vt eadē officia gerēt q̄ agebāt ñ sūt rursꝰ ordinādi. ℔ sic baptism⁹ i eis. ita ordinatio mā sit integra. qz in ꝓfessione fuerat vitū qđ vnitate pacis est correctū. nō i sacramētis q̄ vbicunq; sūt ipsa sūt. ⁊ cuz ipsi expedire videt ecclē vt ꝓpositi eoz vnientes ad catholicā societatē. honores suos ibi nō administrēt Nec eis tñ ipsa ordinatōis sacra/mēta abrūpunt. ℔ sup eos manēt Nec eoq; nō eis man⁹ ipponit. ne nō hoī. ℔ ipi sacro fiat iniuria Sic em in baptismo ē qđ ꝓ eos dari possit. sic in ordinatōne ius dādi ē. vtrūq; q̄dē ad pniciē suā. ℔ aliud ē nō hre. aliud ꝓ niciose hre. aliud salubriē hre Idē de hijs q̄ ab eccle vnitate sepati sunt. nulla iam q̄stio est quin habeāt ⁊ dare possint ℔ pniciose habent. pniciosecq; dant quia extra vinculū pacis sunt. neutri sacramento iniuria facienda est. sicut non recte habet qui ab vnitate recedit. ℔ tñ habet. ⁊ ideo redeunti etiā nō reddit. sic etiā nō recte dat q̄ ab vnitate recedit. sed tñ dat. ⁊ ideo q̄ ab eo accipit venienti ad vnitatē nō iteratur. Idem aliud est nō habere aliq̄d. aliud est nō iure habere. vel illicite vsurpare. nō igit ideo nō sunt sacramenta xpi ⁊ ecclesie. quia eis illicite vtunt. non solūmodo hereticis. sed etiā ꝓfanis impijs. sed illi corrigendi sunt ⁊ puniendi. illa aūt agnoscenda ⁊ venerāda. Item Gregorius Quod dictis vt q̄ ordinati sunt iterū ordinent. valde ridiculosū est. vt em baptizatus semel iterū baptizari non debet. ita q̄ cōsecrat⁹ est semel in eodē ordine nō valet iterū consecrari. Hijs alijsq; auctoritatibus videtur asseri in omnibꝫ impijs ⁊ hereticis ꝓfanis ⁊ damnatis xpi sacramenta ꝑmanere. cū iure dandi possunt em dare. sed pniciose. ⁊ quibꝫ dederint nō sunt iterū ordinandi q̄ ꝓmissis ex opposito obuiare videnť.

¶ Determinatio premisse contra dictionis auctoritatum.

Hec aūt quidā ita determināt. dicunt em hereticos acceptā sacerdotali vel episcopali vnctione. ab ecclesia recedētes baptismi quidez dandi ius retinere. sed nō habere facultatem tribuendi sacros ordines vel cōsecrandi dominicū corpus postq̄ ꝓfani sunt ⁊ damnati ab ecclesia Sicut degradatus epis⁹ non habet ꝓtestatem largiendi sacros ordines. facultatē tñ baptizandi nō amisit. Quod vero Augustinus ait. intelligūt dictū de hereticis. qui nō sententia ecclesie sed prauitate sensus sui a fidei veritate ac doctrine vnitate diuisi sunt. Qui licet tales sint ius tamē ordinandi ⁊ consecrandi habent. ⁊ qui ab eis ordinanť ante manifestā p̄cisionē. etiā si cū eis aperte exierint. ⁊ sententia ecclesie damnati fuerint. tamen si redierint iterum ordinandi nō sunt. ⁊ vbicunq; legitur de ordinatis ab hereticis. q̄ seruatis eis ordinibus ministrare valeant. vel iteruz ordinandi non sint. de huiusmodi accipiendum dicunt. Nam postq̄ p̄cisi fuerint ⁊ damnati iudicio ecclesie. ius ordinandi ⁊ consecrandi eis detractum asserunt. vt degradatis vel excōmunicatis Alij vero dicunt sacramēta ab hereticis etiam p̄cisis ꝑm formā ecclesie celebrata. vera esse et rata. quia recedentes ab ecclesia ius dandi ⁊ consecrandi nō perdiderūt. qui sic ab hereticis ordinātur. cū redierint iterū ordinandi nō sunt. Que vero ab hereticis aliter q̄ in ecclesia fiunt. falsa sunt ⁊ inania. ⁊ qui a talibus ordinari videntur non mun⁹ sed vulnus accipiunt. et ꝑm hanc differētiā varie de hijs loquūtur doctores. quidā vero dicūt eadē sacramenta ab hereticis ꝓfanis posse celebrari q̄ a catholicis. si ab illis forma ecclie seruet. ⁊ ab eis celebrata vera esse ⁊ rata q̄ntū q̄d se. q̄ntū vo q̄d effectū falsa

et inania. ⁊ in hijs q̄ male tractāt. ⁊ in hijs q̄ male suscipiūt Jō izrita ⁊ falsa qz qō ꝓmittūt ⁊ cōfezre credūt nō tri/buunt. dānanda etiā dicunt. qz etiā il liare dātibus vel accipientibꝫ sūt in iu dicū Pollura etiā dicunt. nō q̄tū ad se. ſ ꝓt indignā hzreticoꝝ tractationē Jdeo Greg. Cōmunionē azrij vocat exectionē. ⁊ Jnnoc. bonosij ordinatoꝝ dānationē. nō q̄ ita in se sint. ſ qz ma/le dātes vel accipientes tales facit. sic etiā Jhzro. sacrificia eoꝝ panem luctꝰ vocat. nō q̄tū ad se. ſ q̄tū ad effectū Nōnulli vo tradunt illos hzreticos q̄ in eccīa ordinati sūt. ⁊ ius ordinādi et consecrādi etiā cum sepati fuerint hz̄e Qui vo in scisma te vel hzresi positi ab eis ordinati ⁊ iuncti fuerint. illo iure carent. Jdeoq̄ cum ordinare volunt vulnꝰ potꝰ infigunt q̄ gratiā cōferāt.

¶ De simoniacis.

De simoniacis

hzro nō est am/bigendū q̄n sint hzretici. q̄ tñ aī sm̄am dēgdationis. ⁊ ordināt ⁊ ꝓsecrāt. ⁊ lz simoniaci, ꝓprie dicant q̄ adinstar. Si/monis magi īpzeciabilē gtiā p̄cō con ducē volūt. ⁊ q̄ ꝑ misterio sacro p̄cū recipiunt i modū giezi. giezite vocādi sunt. oēs tñ ⁊ dātes ⁊ accipiētes simo niaci dicunt. ⁊ vtriq̄ eadē sm̄a pcellūt.

¶ De hijs q̄ scienter a simoniacis or/dinantur vel non

Differūt tamē int

eos q̄ ordinātur a simoniacis scient. ⁊ eos q̄ ignozāter Qui em̄ scient a simo niacis se ꝓmiserit cōsecrari. īmo exec̄ri eoꝝ ꝓsec̄tio oīno izrita est Qui vo or dinant a simoniacis. q̄s cū ordinātur nescūt ee simoniacos. q̄ ⁊ tūc ꝑ catho/licis habet. eoꝝ ordinatio misericordit sustinet Si vo aliq̄ obiecerit se nō cō/secrationes emere. ſ res ipas q̄ ex ꝓsec̄/tione ꝓueniunt. penitꝰ tacꝫ ꝓbant. Illā quisq̄s hoꝝ altez vendit sine q̄ al/tez nō habet. neutꝝ vēdere vereliquit.

¶ Distinctio simoniacoꝝ

Simoniace

autē hzes tri ptita ē distinctio Alij em̄ simoniace a simoniacis or dinant. alij simoniace a nō simoniacis alij non simoniace a simoniacis. vnde Nicolaꝰ papa. Statuimꝰ decretuꝫ de simonia triptita hzresi. i. de simoniacis. si moniace ordinatoribꝫ vel ordinatis. ⁊ de simoniacis simoniace a nō simoniacis. ⁊ simoniacis nō simoniace a simoniacis Simoniaci simoniace ordinati vel or/dinatores ꝑ in canones a, ꝓprio gradu de cidant. Simoniaci etiā simoniace a nō simoniacis ordinati sūt ab officio remo ueant Simoniacos vo nō simoniace a simoniacis ordiatos. misericordit ꝓ ma nus īpositionē ꝑ tpis necessitate i offi cio ꝓmittim̄ ꝓmanere Qd itellgēdū est de hijs q̄ ordināt a simoniacis igno rātes eos esse simoniacos. hos facit si/moniacos nō reatꝰ crimis. ſ ordinatio simoniaci Simili cū decernit alexāder papa simoniacos oīno dānādos ac de ponēdos. subintelligendū ē nisi violent̄ q̄s attractꝰ fuerit. de hijs em̄ ⁊ a q̄busli bet hzretici violent̄ ordinati. dr Jnno. q̄ pñt hz̄e aliquez colorē excusationis si strati discedunt ab eis ⁊ pessimo eoꝝ conciliabulo renunciant

De etate ordiatoꝝ decretū nicolai ꝑpe

Sacri inq̄t cano

nes sanx erunt vt subdyaconꝰ nō ordinet aī. xtij ānos. nec dyaconꝰ aī. xxv. nec p̄sbiter aī. xxx. deinde si dignꝰ fuerit ad epatū eligi p̄t. q̄d nos etiā pari mō ꝓuare iu bem̄ Jtē fabianꝰ Si q̄s. xxx. etatis nō ipleuerit ānos. nullo modo p̄sbit ordinet etiā si valde sit dignꝰ. qz ipse dñs. xxx. ānoꝝ baptizatꝰ ē. ⁊ sic cepit docere

¶ Distinctio. xxvi.

¶ De sacmento cōiugij. cui institutio ⁊ causa ostenditur.

Qum alia sa

cramēta post patrē ⁊ ꝑter

pctm exordiū sumpserint matrimonij sacrm etiā ante pctm legit institutū a dño. nō tm ad remediū. sed ad officiū. Refert em scptura genes in adā misso sopore atq vna de costis eius sūpta. et exinde muliere formata. viz in spiritu intelligentē ad quē vsum mulier facta essz p extasim. ppbrice dixisse. hoc nūc os ex ossibz m. et ca. de. c. m. ppter hc relinquet hō patrē et matrē. et a. v. s. et e. d. in. c. v. Cōiugij aūt institutio duplex est. vna añ pctm ad officiū facta est in paradiso. vt esset thorꝰ imaculat⁹ et nuptie honorabiles. ex qbꝰ sine ardore cōciperēt sine dolore parerēt. Altera pꝰ pctm ad remediū facta extra paradisum ppter illiciti motū deuitandū. Prima vt natura multiplicaret. scda vt natura excipet. et vitiū cohiberet. Hinc et añ pctm dixit de⁹. crescite et multiplicami. et pꝰ pctm oibus pene hoibz p diluuiū consūptis. Quo vo añ pctm institutū fuerit cōiugiū ad officiū. pꝰ pctm vero ad remediū concessū Aug. testat dicēs. Qđ sanis esset officiū. egrotis est ad remediū. infirmitas em incōtinētie q est in carne p pctm mortua. ne cadat in ruinā flagicioꝝ. excipit honestate nuptiarū. Si nō peccassent pmi hoies sine carnis incētiuo ac feruore libidinis. ipsi ac successores eoꝝ cōuenirent. et sicut remunerabile est aliq̄d bonū opꝰ. sic coitus eoꝝ bonꝰ essz et remunerabil'. Quo vero p pctm letal' cōcupie lex mēbris nostris inhesit. sine q carnalis nō fit cōmixtio. reprehensibil' est et malꝰ coitꝰ nisi excusetur per bona cōiugij.

¶ Quādo ꝑm p̄ceptū et q̄n ꝑm indulgentiā contractuz sit conugium

Prima institutio

habuit p̄ceptū scda indulgētiā. didicimus em ab apl'o hūano generi ppt vitandā fornicationē indultū ee cōiugiū Indulgētia vo quia meliora non eligit. remediū hz. nō pmiū. a q si qs ordinauerit meret exitiale iudiciū. Qđ ꝑm indulgētiā cōcedit. voluntariū est nō necessariū. alioq̄n trāsgressor esset q̄ illud nō faceret. et p̄ sane intelligi illud sub p̄cepto dictū hoibus pmis añ pctm. Crescite et multiplicami. Quo etiā post pctm tenebant vsq̄ q̄ facta ē multiplicatio. postq̄ ꝑm indulgētiā matrimonij cōtractus fuit Ita etiā pꝰ diluuiū. q̄ vniuersū pene genꝰ hūanū deletū est. ꝑm p̄ceptū dictū ē filijs noe. Crescite et multiplicami. multiplicato vo hoie ꝑm indulgētiā extractū e. ñ ꝑm ipertū Indulgētia diuers modis accipitur. s. p effectione. p remissione. p p missione. Et est pmissio i no. test. de minoribz bonis. et de minoribz malis. De minoribz bonis est quigū. qđ nō meretur palmā. sed est in remediū. de minoribus malis. i. de venialibz est coitꝰ. qui fit causa incōtinentie. illud id ē cōiugū indulgetur id est concedit. Illud vero id coitus talis permittit. id est tolerat ita q̄ non prohibetur

¶ Quo bone nuptie sint.

Querunt aūt non

nulli hereticī nuptias detestātes. q̄ tatiani appellati sunt. Hij nuptias oīno dānant ac pares fornicationibꝰ alijsq̄ corruptionibz faciūt. nec recipiūt in suorū numero quigio vtentē mare vel femina Quo ād res bona sūt cōiugū. ñ mō ex eo ꝓbat q̄ dñs legit quigū iustitu isse int pmos pentes. sed etiā q̄ in chana galilee nuptijs int fuit xps easq̄ miraculo cōmēdauit. aq̄ in vinū conuersa Qui etiā postea viz vxorē dimittē ꝓ bibuit. nisi fornicatōnis cā. Apls etiā ait. Virgo ñ peccat si nubat. Cōstat q̄ rē bonā ee mrimoniū. alioq̄n nō esset sacrm Sacrm em sacrū signū est

¶ Cuius rei sacramentuz coniugij sit signum.

Cū igit cōiugiū sit

sacmentū signū est rei sacre .s. cōiunctionis xpi ⁊ ecclesie. sicut ait apls. Scptū est inqt. Relinquet hō patrē ⁊ matrē. et a. v. s. ⁊ e. du. in. c. v. hoc aūt magnū est sacmentū. Ego aūt dico in xpo ⁊ in ecclia. vt em̄ int̄ coniuges cōiunctio est ꝑm cōsensū animoꝝ ⁊ ꝑm ꝓmixtionē corꝑoꝝ. sic ecclesia xpo copulat̄ voluntate ⁊ natura. qz idē vult cū eo. ⁊ ipse formā assūpsit de natura hois. Copulata est igit̄ sponsa sponso spūaliter ⁊ corporaliter. i. charitate ac nature conformitate. Hui⁹ vtriusq; copule figura ē in cōiugio Consensus em̄ cōiugū copulam spūalem xpi ⁊ eccie q̄ fit ꝑ charitatē significat. Cōmixtio duo sexuū illam significat q̄ fit ꝑ nature conformitatē. Inde ē q̄ q̄dā doctoꝝ dixerūt illā mulierē nō ptinere ad mr̄imoniū que nō exprimitur carnalē copulā Ait em̄ aug⁹. Nō dubiū est illā mulierē nō ptinere ad mr̄imoniū. cū q̄ dicat̄ non fuisse cōmixtio sexus Itē Leo papa. Cū societas nuptiaꝝ ita sit a principio instituta. vt ꝑter cōmixtionē sexuū nō habeat in se xpi ⁊ eccie sacmentū. non dubiū est illā mulierē nō ptinere ad mr̄imoniū. in q̄ dicat̄ nō fuisse nuptiale| misteriū. Itē Aug⁹. Nō est pfectū cōiugiū sine cōmixtione sexuū. hec igit̄ si ꝑm superficiem verboꝝ q̄s acceperit. inducit̄ in errorem tm̄. vt dicat sine carnali copula nō posse cōtrahi mr̄imoniū. ⁊ int̄ Mariam ⁊ Joseph nō fuisse coniugiū. vel nō fuisse pfectū Qd̄ nephas est sentire Tanto em̄ sanctius fuit atq; pfectius. quāto a carnali ope īmuni⁹. ꝟ supius posita eadē rōne dicta intelligēdū est. nō quin ptineat mulier illa ad mr̄imoniū cū q̄ nō est ꝓmixtio sex⁹. ꝟ non ptinet ad mr̄imoniū qd̄ expressā ⁊ plenā teneat figurā cōiunctionis xpi ⁊ eccie. figurat em̄ illā cōiunctionē xpi ⁊ eccie q̄ est in charitate. ꝟ nō illā q̄ est ī nature cōformitate. Est g̃ ⁊ in illo mr̄imonio typus cōiunctionis xpi ⁊ eccie. ꝟ illi⁹ tm̄ q̄ eccia xpo charitate vnit̄. nō illi⁹ q̄ ꝑ susceptionē carnis capiti mēbra vnit̄ Nec ido tñ min⁹ scm̄ est cōiugiū. qz vt ait Aug̃. in nuptijs pl⁹ valet sanctitas sacmēti q̄ fecunditas vtris Est etiā cōiugiū signū spūalis cōiunctionis ⁊ dilectionis aioꝝ. q̄ int̄ se coniuges viri debēt. vñ apls ait Viri diligite vxores vras vt corpora vra. ¶ Disti. xvij.

¶ Que sint considerāda in cōiugio

Post hoc ad videndū est q̄d sit cōiugiū ⁊ q̄ sit efficiēs causa cōiugij. ⁊ cā ꝑter quā ꝑhi debeat. ⁊ q̄ sint bona cōiugij. ⁊ quō ꝑ ea excusef̄ coit⁹ carnalis ⁊ q̄ sint legitime ꝑsone ad matrimoniū Sunt ⁊ alia plura in mr̄imonio cōsideranda. q̄ sub cōpendio cōstringem⁹

¶ Quid sit coniugium.

Sunt igit̄ nuptie vel mr̄imoniū viri mulieris q̄ cōiunctio maritalis int̄ legitimas ꝑsonas idiuiduā vite cōsuetudinē retinēs Ad idiuiduā cōsuetudinē ptinet q̄ absq; cōsensu alteri⁹ neuter cōtinētiā alteri⁹ ꝓfiteri ꝓ vl oꝝōni vacare. ⁊ q̄ int̄ eos dū viuūt viculū ꝛiugale ꝓmanꝫ . vt alij se copulare ñ liceat. ⁊ vt iuicē alt̄ alteri exhibeat qd̄ q̄sq; sibi. hac āt descriptione legitimoꝝ ⁊ fideliū tm̄ mr̄imoniū includit̄.

¶ De consensu qui efficit coniugiū

Efficiēs aūt causa mr̄imonij cōsensus. ñ q̄libet ꝟ ꝓba ex ꝑsus. nec de futuro. ꝟ de ꝑsenti . Si em̄ cōsentiūt ī futuꝝ dicētes. accipiā te in viz. ⁊ ego te ī vxorē. ñ ē iste ꝑsensus efficax mr̄imonij Itē si cōsentiāt mere ⁊ ñ exp̄mat verbis. vel alijs certis signis nec tal⁹ ꝑsens⁹ efficit mr̄imoniū. Si āt verb̄ explicat. qd̄ tñ corde nō volūt. si nō sit coactio ibi vel dol⁹. obligatio illa verboꝝ q̄d̄ ꝑsentiūt dicētes. accipio te in viz ⁊ ego te ī vxorē mr̄imoniū facit

¶ Auctoritatibꝫ probat ꝙ consensus solus faciat matrimoniū.

Quod aũt consensus matrimoniũ faciat. subditis ꝓbat testionijs. Ait enĩ Ysid. Consensus facit matrimoniũ. Itẽ Nicolaus papa. Sufficiat solus ꝑm leges eoꝝ cõsensꝰ de quoꝝ cõiunctionibꝫ agit. Qui solus si forte in nuptijs defuerit. cetera eriaꝫ cũ ipo coitu celebrata frustrant. Item Johannes criso. Matrimoniũ quidẽ nõ facit cõsꝰ sed voluntas. ⁊ iõ nõ soluit illud separatio corpis. Itẽ Ambr. Nõ de florato virginitatis facit cõiugiũ. sed pactio cõiugalis. Ex his apparet q consensus. i. pactio cõiugal matrimoniũ facit. et extũc cõiugiũ ẽ. etiã si nõ ꝓcessit vel secutura sit copula carnalis.

¶ Quãdo incipiat ee coniugiũ.

Quod enĩ ab ipsa despõsatõe i qua pactio cõiugalis exprimit cõiuges sint scõꝝ testionia ꝓbant. Ait enĩ Ambr. cũ iuriat cõiugiũ cõiugq nomẽ assciscit. Cũ cõiungit viro cõiugiũ est. nõ ei vi ni ammixtõe cognoscit. Itẽ Ysid. Cõiuges veri appellãt a prima despõsatõis fide. quã cõcubitu nõ agnouerat. nec fuerat agnitus. nec pierat. nec mẽdax manserat cõiugi appellatõ vbi tion fuerat. nec futura erat carnis vlla cõmixtio. ꝓter qõ fidele cõiugiũ ambo ꝓmites xpi vocari meruerũt. non solũ illa mater ꝙ etiã ille pater eius. sicut comit matris eius vtercꝫ mente. nõ carne. Ex his euidenter mostrat. q ex tpe q intercedit cõsensus voluntarius ac maritalis q solus cõiugiũ facit. veri cõiuges sũt sponsus et sponsa.

¶ Scõm q sdã nõ ẽ cõiugiũ aĩ carnalẽ copulam. sed sponsi ⁊ sponse sũt.

Quidã aũt asserũt verum cõiugiũ nõ contrahi aĩ traductionẽ ⁊ carnalẽ copulã nec vere cõiuges esse aliquos aĩ q intercedat cõmixtio sexus. sed a prima fide desponsationis. vir sponsus. mulier sponsa est. non cõiunx. Sponsus aũt et sponsas cõiuges frequẽter appellari dicunt. non qz sint. sed qz futuri sint. cui rei sponsionẽ inuicẽ fecerũt. ⁊ ꝑm hoc verba premissaꝝ auctoritatũ intelligẽda forte tradunt.

¶ Qua rõne niruntur.

Quod vero inter sponsam et cõiugẽ plurimũ interest. ex eo astruãt qz licet sponse aĩ carnalem copulã in cõsulto vel nolẽte sponso monasteriũ eligere. ꝙ facto sponso licet aliam ducere. coniugatus vero vel cõiugata. nec cõtinentiã nisi ex cõmuni cõsensu seruare valet. nec monasteriũ petere nisi vtercꝫ continentiã piter profitean tur. Qz vero liceat spõse monasteriuꝫ eligere auctoritatibꝫ scõꝝ probat. Ait enĩ Eusebi⁹ pp. Desponsatã puellaꝫ non licet pentibꝫ alij viro tradere. tñ licet sibi monasteriũ eligere. Itẽ Gre go. Decreta legalia desponsatã si conuerti voluerit. nullo penitus cẽsuerunt dãno mulctari. Refert etiã Hiero. q Machabeus inter xpi hæremitas ꝓcipuus. celebrato nuptiaꝝ cõuiuio. cũ despere thalamũ cẽt igressur⁹. ex vrbe egrediens trãsmaria petijt ⁊ heremi solitudinẽ sibi elegit. Item etiã Alexius sili ter ex nuptijs dina gratia vocat⁹ sponsam deseruit. et nudus xpo famulari cepit. His auctoritatibꝫ ⁊ exẽplis liquet licere sponsis sine consensu suaꝝ sponsarum ⁊ conuerso. continentiam ꝓfiteri.

¶ Qz cõiugatus vel coniugata neqat continentiã sñ alterius cõsensu ꝓfiteri.

Hoc autẽ coniugaris nullatenus licet. Non enĩ põt vir meliozis vite ꝓpositum sumere sñ vxoris consensu ⁊ conuerso. vnde Gre. scribens theutiste patricie. Sunt q dicũt religionis gratia. coniugium dere

solui. verum sciendum est. qz ꝛ si ꝑ lex humana concessit. tamē lex diuina phibuit. ¶Si vero vtriscꝫ cōueniat continē tē vitam ducere. hoc quis audiat accusare. ¶Sic eñ multos scōz nouim9 cuz suis coniugibꝫ ꝛ prius cōtinentē vitam duxisse. et p9 ad sancte eccīe regimina migrasse. ¶Si vero continentiam quaz vir appetit mulier non sequit. aut quā vxoz appetit vir recusat. coniugiū diui di non pōt. qz scriptum est ¶Mulier potestatem sui cozpis non habet. sed vir. ¶Idez agathosa latrix pñtiū questa est virum suū contra voluntatem suam in monasterium eē conuersum. quapzopter experientie tue pzecipimus vt diligenti inquisitione discutiat ne forte ei9 voluntate conuersus sit. vel ipsa mutare se pzomiserit. ¶Et si hoc tua diligēcia repererit. ꝛ illū i monasterio pmanere pzouideat. et hāc sicut pzomisit mutare cōpellat. ¶Si vero nihil hoz est. nec quondā fornicationis crimē ꝓpter qđ licet vxorē dimittere ꝓdictā mulierē commisisse cognoueris. ne illi9 cōuersio vxori relicte in scło fieri possit pditiōis occasio. volum9 vt maritum suū illi etiā si iaz tōsuratus est reddere debeas oī excusatione cessante. qz nisi fornicationis cā virū vxorē dimittere nulla ratio concedit. ¶Postqꝫ eñ copulatōne cōiugij viri ꝛ mulieris vnū cozpus efficitur. non pōt ex parte conuerti ꝛ ex parte remanere in seculo. ¶Itē ex octaua si nodo. ¶Si quis coniugatus conuerti ad mōasteriū velit. non est recipiendus nisi prius a coniuge castimoniā pzofitere fuerit absolut9. ¶Tales igitur sine culpa sequūtur xp̄m relicto seclo. si habēt ex pari voluntate castitatē consensū ¶Itē si vir ꝛ vxor diuertere a seculo ꝓ sola religiosa inter se consenserunt vita. nullatenus sine consensu epi fiat. vt ab eo singulariter pzouiso constituant loco. ¶Nā vxore volente vel altero illoz etiā pzo tali re mrimoniū non soluit. ¶Itez Aug̃. ¶Si abstines sñ vxoz volūtate. tri buis ei fornicā di licentiā ꝛ pctm̄ illi9 iputabit tue abstinētie ¶Itē Nicolaus pp̄. scripsit nob̄ teberga regina regia se velle dignitate vel copula exui. ꝛ sola pziuata eē contēptam desiderare. cui scripsimus. nō hoc aliter fieri posse nisi candē vitam vir eius lotharius elegerit. ¶Ex his ptz. ꝙ coniugati sine cōmuni cōsensu continentiā ꝓfiteri vel habitū religionis sumere non valēt. ꝛ si fecerit reuocare dñt ¶Sponsi vero pñt sine cōi consensu monasteriū eligere. vñ videtur inter sponsū ꝛ sponsā coniugium non esse. ¶Ideoqꝫ a prima fide despōsationis asserunt coniuges appellari. ñ re pñtiū. sed spe futuroz. qz ex fide quaz ex desponsatiōe subinuicē dñt. postea efficiūtur cōiuges. ¶Pzemissas etiam auctoritates qbꝫ asseritur ꝙ consensus matrimoniū facit. ita ītelligi volūt. vt consensus vel pactio coniugalis nō añ coitum faciat matrimoniū. sed in coitu sicut eñ defloratio virginitatis non facit matrimonium nisi pzecedat pactō coniugalis. ita nec pactio coniugalis antecꝫ assit copula carnal̄. ¶Expectatiōe igitur coniugali spōsi ꝛ sponse fiūt añ coitū. in coitu vero efficiunt cōiuges. facit eñ pactō ꝯiugalis vt que prius erat sponsa. in coitu fiat coniux.

¶Responsio ad pdcā cū determinatione superiozum

¶His añt ita rñdemus. fit autē aliqñ desponsatio vbi est cōpromissio viri ꝛ mulieris de cōtrahendo matrimonio non est autē ibi consensus de pñti. et est despōsatio habens consensū d̄ pñti. i. pactionē cōiugalē que sola facit coniugiū. ¶In illa ergo desponsatiōe vbi ē pollicitatio cōtrahēdi mrimoniū. spōsi tm̄ ꝛ spōse fiūt. ñ cōiuges. ꝛ talib̄ spōsis licz sñ cōsēsu cōi cōtinentiā ꝓfiteri ꝛ monasteriū eligere. ¶In ea vo dispōsatiōe vbi ē cōsēsus d̄ pñti. cōiugiū ꝫbit. ꝛ ab illius despōsationis pzima fide veri cōiuges appellantur. ꝓm hanc distinctionem despōsatio

nis responsis varie loquuntur doctores
¶ Quo accipit sponsa in capitulis subditis.

Aliquando enī spōsas vocāt q̄ talē habuerūt responsationē vbi fuit pactio ꝯiugalis de p̄senti. & illē coniuges vere sūt. vñ Bze. Si quis vxorē desponsauerit vel subarrauerit q̄cq̄ postmodū q̄uenēte die mortlei⁹ nequiuerit eā ducere in vxorē. tñ nulli de cōsāguinitate eius licet eā accipe in coniugio. & si inuētū fuerit fcm̄ oīno reperetur. Idē Julius pp̄. Si q̄s despōsauerit vxorē vel subarrauerit. & q̄uenīente die mortl vel irruentibꝫ quibusdā cāis eā non cognouerit. nec fr̄ eius nec vllus de cōsanguinitate eius eandē sibi tollat in vxorē vllo vnq̄ tpe. Item Brego. Qui desponsatam proximi sui puellā cepit in cōnubiū anathema sit. ipē & oēs cōsentientes ei. q̄z p̄m legē dei mori decernit. Nā diuine legimos est spōsas appellare cōiuges vt in euāgelio. accipe mariā in vxorem tuā. & in Deutro. Si q̄s alteri⁹ sponsam i agro vel in q̄libet loco oppresserit vel adduxerit in domū suā moriat. q̄z vxorē p̄ximi sui violauit. non q̄ iā vxor erat. sed que a p̄ntib vxor fieri debebat Ex his colligit q̄ spōse quedā cōiuges sūt ante cōmixtionē sexuū. Sed forte illud mouet quod in fine capituli dr non que iā vxor erat. sed q̄ vxor fieri debebat. qđ non ita debet intelligi quasi vxor vere non fuerit exquo pactio coniugal' interceſſerit. & q̄z nondū traducta fuerat nec res vxoria interceſſerat. s. ꝯcubit⁹ ꝯiugal'
¶ Or aliter accipit i his alqs capitulis sponsa.

Vocat etiā sponsa q̄ sic viro desponsata ē. vbi nō interceſſerit cōsensus de p̄senti. sed spōsio futuri. Secōm quē modū decretū illud intelligit. si q̄s sponsā filij opressserit et p⁹ filius ei⁹ eā duxerit. pater postea non habeat vxorē. nec mulier virū. filius q̄ p̄ris facinus ignorauit aliā ducat. Si coniunx illa fuisset. qđ vtiq̄ fecer si in sponsalibꝫ pactio coniugalis interceſſiſſet. nō p̄mitteret sponsus aliā ducere. Mechis aūt pena non nubēdi ex rigore infligit vt alij terreant Item ex eodē quidā desponsauit vxorē & dotauit. & cū ea coire non potuit. quā clanculo frater ei⁹ corrupit et grauidā reddidit. decretū est vt q̄uis nupta nō potuerit eē legitimo viro. desponsatā tamen fratri frater non possit habere. sed mechus & mecha fornicationis quidē vindictam sustineant. licita vero eis coniugia non negētur. De illa desponsatione hoc intelligi debet. vbi nō fuit cōsensus cōiugalis de p̄senti. alioquin non liceret eis alia sortiri coniugia. Secōm hoc etiā illud intelligi dr. statutū ē a sacro cōuētu. vt si q̄s sponsā alterius rapuerit pūblica pnia mulctet. & sine spe coniugij maneat. & si ipsa eidē crimi consentiēs nō fuerit. licentia nubēdi alij non negētur. Apparet hāc fuisse desponsatā sine pactione cōiugali de p̄senti. & iō non fuisse coniugē. cui viuēte sponso alteri nubendi licentia non negat Sunt em̄ q̄dā nuptialia pacta de futuro. ex quibꝫ spōsi & sponse vocant. nec exinde coniuges sunt & est quedā pactio coniugalis de p̄senti que sponsum & sponsā etiā coniuges facit. et vtraq̄ pactio desponsatō vel sponsalia interdū dicunt. p̄prie tamen sponsalia dicuntur quedā solēnia pacta nuptialia.
¶ Quare non mox tradant spōse.

De nuptialib⁹ pactis vbi est tm̄ sponsio futuri. Aut Aug. Institutum est vt iā pacte sponse non statim tradantur. ne vilem habeat maritus datam quam suspirauit sponsus dilatam. Et est faciendum q̄ illa sponsa que tm̄ in futuro est pacta. mortuo sponso non remanet vidua. quia nō fuerat vir eius.

¶ Que sponsa sit vidua mortuo sponso et que non.

Unde si quis eam duxerit. ad sacros ordies cōscēdere nō phibeť. qz non duxit viduā. vidue eīm maritus eq̄ sicut bigamus. sacerdos fieri phibeť. Ex tali aūt copula nullꝰ arceť a sacr̄ ordinib. Scōm hoc intelligendū ē qđ ait Pelagiꝰ pp̄. de illo q̄ mortuo spōso eius sponsā duxit i vxorē. Nihil est inq̄r quātū ad hūc articulum attinet quod ei obuiet de canonicā institutis. quin ad sacros ordies promoueri valeat. Si vo sponsa talis fuisset inter quā et sponsum eius consensus de p̄nti intercessisset. eo mortuo vidua remansisset. cui copulatus in cōiugio vltterius ad sacros ordies nō accederet cū viduā duxerit. Non est igiť ambigēdū quin solꝰ de p̄nti cōsensus cōiugiū efficiat. et exinde veri cōiuges appellentur. Jō post talē consēsū si q̄s alī se copulauerit. etiā si carnis cōmixtio illic seq̄ť. ad priorē copulā reuocandꝰ est.

¶ Distinctio. xxviij.

Si consensus de futuro cū iuramento faciat coniugium.

Quereret vtq̄ cōsensus de futuro addito etiā iuramēto cōiugiū efficiat vt si q̄s promittat vel etiā iuret alicui se vsq̄ ad tps placitū illā ducturū. et illa promitteret vel iuret se illi nupturā. nūq̄d talis spōsio eos coniuges facit. Si mutato ꝓposito alter vel vterq̄ ad alienā copulam transit. nunquid ob priorem sponsionē iuramento subnixam sēde federationis pactum scinditur. Considera qz longe aliud est promittere. aliud facere. Qui promittit nōdum facit. Qui ergo promisit se in vxorē ducturū aliquā. nōdū eā duxit in vxorem. et que spopondit nupturā. nondū nupsit. qūo ergo coniuges appellari possunt. qui nondū contrahunt sed in futuro se contracturos iurando promittūt Item si ex vi iuramēti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniuges cur iurauerunt in futuro se facturos qđ in p̄senti efficiunt. Itē si exquo iurant mox efficiuntur coniuges. tūc hanc rem efficiunt quā iurant se facturos. Ideo dico qz coniugiū tunc non fuit sed futurū ꝓmittitur. Si vero ille post vxorē duxit. et illa marito nupsit. coniugiū vtriq̄ fuit. et non pōt dissolui. precedēs igitur mendaciū vel periurii pnīa ē cōferendum. sed coniugiū sequens non est dissoluendū. non aūt sic est q̄n iuramētum coniugij presentis consensus attestatiōe firmatur. qz pꝰ talem consensuꝫ si quis alī se copulauerit. etiā si prolem procreauerit. irritum dꝫ fieri. et ipse ad priorē copulam reuocari.

¶ Que videntur obuiare ꝓmissis nouellarū constitutione

Premisse aūt sñie videtur obuiare illud quod leges tradunt. Siquis tactis diuinis scripturis iurauerit mulieri se eā legitimam vxorem habiturū. vel etiā si in oratorio talē sacramentum dederit. sit illi legitima vxor cuius nulla dos. nullaq̄ alia scriptura interposita sit. Ex hoc oīa dicť qđ fieri vel dēbeat. nunq̄d tunc fiat Non eīm per illud iuramentum tunc fit vxor. sed fieri debet. qz iuratum est. potest et de illo iuramento hoc dcm̄ intelligi. vbi ō pārti consentiunt ac seinuicē suscipiunt. Illi etiā sñie qua dcm̄ est solū consensum facere cōiugiū. videť cōtraire qđ euangelistus pp̄ ait. Aliter legitimū nō fuit cōiugiū nisi ab his q̄ sup̄ feiam dñationē habere videnť et a quib̄ custodiť vxor pertať. et a parentib̄ spōsetť. et legibꝰ dotetť. et a sacerdote vt mos ē bñdicatur. et a paranimphis custodiať. ac solēniter accipiať Itē ita legitima scarote eē cōnubia Aliē vero p̄sūpta. nō cōiugia. Ex adulteria et fornicationes sunt. nisi voluntas propria suffragata fuerit vel suffraga-

ganerit et vota succurrerit legitima. Q
aūt non ita intelligendū est. tanq̄ sine
illis cōnumeratis nō possit eē legitimū
coniugiū. sed q2 sī illis non hz decorē
et honestatē debitā. In huius/em sacra
menti celebratiōe sicut in alijs quedaz
sunt prinentia ad substantiā sacramen
ti. vt est cōsensus de pñti. q̄ solus suffi/
cit ad cōtrahendū matrimoniū. quedā
vero prinentia ad decorē. z solēnitatē
sacramēti. vt parentū traditō. sacerdo/
tum bñdictio et hmōi. sine quib⁹ legiti
me fit coniugium q̄tum ad virtutē. nō
q̄tum ad honestatē sacramenti. Sine
bis ergo. non quasi legitimi coniuges.
sed q̄si adulteri z fornicatores cōueni/
unt. vt illi qui clāculo nubūt. z vtiq3
fornicatores eēnt. nisi eis suffragaret
voluntas verbis expressa de pñti. que
legitimū inter eos facit matrimoniuz.
Iam et consensus occultus de pñti p
verba exp̄ssus cōiugiū facit. licet nō sit
ibi honestus cōtractus. sed mrimoniū.
non sācit consensus q̄ in occulto fit. Si
alter alterū dimiserit. non cogit iudicō
ecc̄ie redire et cōmanere cū cōiuge. q2
nō pōt ꝓbari testib⁹ contract⁹ q̄ in oc/
culto est factus. q̄ si ip̄i qui in occulto si/
bi cōsenserūt eundē consensū volūtarie
in manifesto ꝓfiteant. tūc vtiq3 volun
tas ꝓpria suffragat. z legitia vota suc/
currūt ad sanctiedū cōiugiū q̄d pri⁹ oc
culte fuerat cōtractū. volūtas igit verr
bis exp̄ssa i occulto ad hoc suffragat vt
fiat cōiugiū. manifeste vero exp̄ssa suffra
gat vt sācciat ac roboret. ac liberū fiat
ecc̄ie de hoc iudicare si expedierit.

¶ Cui⁹ rei sit cōsensus ille. an d̄ carna
li copula. an de cohitatiōe. an d̄ alio

Hic querit cū con

sensus de pñti mrimoniū faciat. cuius
rei cōsensus ille sit. an carnalis copule.
an cohitatiois. an vtriusq3. Si cohita/
tiōis cōsensus mrimoniū facit. tūc frat
cū sorore. pr̄ cū filia pōt contrahere ma
trimoniū. Si carnalis copule. tunc int̄
mariam z ioseph non fuit coniugium:
ꝓposuerat em̄ maria in virginitate ma/
nere nisi deus aliter facere iuberet. hm q̄d
videtur angelo dixisse. Quo fiet istud
q̄m virū nō cognosco. i. me cognituram
nō ꝓposui. Ille3 em̄ q2 virū nō cogno
scebat necesse erat iquit q̄d posz ha
bere filium. sed q2 vnq̄3 cognituram se
ꝓpposuerat. dicit em̄ Beda q̄ in virgi
nitate manere dispposuerat. Si igit̄ con
tra suum ꝓpositum post consensit i car/
nalem copulam. videtur facta voti rea
mente etsi non ope violati. Dicamus
igitur q̄ consensus cohitationis. vel car
nalis copule. non facit coniugiū. sed cō
sensus coniugalis societatis verbis hm
pñs tempus exp̄essus. vt cum vir di/
cit. Ego accipio te in meā non dñam.
non ancillam. sed cōiugē. Quia em̄ nō
ancilla vel dña datur ideo nec de sum/
mo nec de imo a principio formata est
sed de latere viri ob coniugalem socie/
tatē. si de summo fieret. vt de capite vi
dereť ad dñationē creata si de imo
vt de pedib⁹. videreť ad seruitutē subi/
cienda. sed q2 nec in dñam nec in ancil
lam sumitur. facta est de medio. i. de la
tere. q2 ad coniugalem societatez assu
mitur. Cum igitur sic conueniunt vt di
cat vir. accipio te in meam coniugem'.
et dicat mulier. accipio te in meū virū
his verbis vel alijs idē significantib⁹
exp̄rimit̄ consensus. non copule carna/
lis. vel cohabitationis corporalis. sed
coniugalis societatis. Ex qua oportet
eos cohabitare. nisi forte causa religio/
nis pari voto corpore aliter sapiunt. vl
ad tempus vel vsq3 ad finem

¶ Distinctio. xxix.

Coactio excludit consensum cōiugalē.

Oportet autē

consensū coniugalem liberū
esse a coactione. Coact⁹ em̄
consensus. qui nec cōsensus appellari de
bet. coniugiū non facit. sicut testat Ur/
banus papa scribens sacratio regi ara/

gor in hec verba. De neptis tue coniugio quā te cuidā militi vaturū necessitatis instante articulo. sub fidei pollicitatione firmasti. hoc eqrate dictāte decreuimus. vt si illa virū illū oīno vt dicit renuit. t in eadē auctoritate volūtatē pſistit. vt viro illi se prorsus denegēt nupturā nequaq; eam inuitā ac renitentem. eiusdē viri cogas cōiugio copulari. Idē si vrū esse cōstiterit quod nobis legati iordanis principis retulerūt scz qp ipse coactus t dolēs filiā suā flentem t pro viribꝫ renitentē. Raynaldo despōsauerit. qm̄ legū t canonū auctoritas talia sponsalia nō approbat. ne ignorantibꝫ leges et canones nimis duri videat. ita sniam tenpamus. vt si princeps cū assensu filie id qđ inceptū est pficere voluerit cōcedam⁹. Sin aūt legatus nr vtraq; ptes audiat. t si nihil fuerit ex pte Raynaldi qđ ampli⁹ impediat. ab ipo iordane sacramētū quo constent hec q̄ dcā sunt accapiat. t nos canonū ac legū scripta seqntes deiceps nō phibemus quin alq; viro si voluerit predcā eius filia tm̄ in dño nubat. Ex his apparet cōiugium fieri inter consentientes et spontaneos non inter renitētes t inuitos. veruntamen qui inuiti t coacti cōiuncti sūt. si postea aliq; tpis spacō sū contradictiōe t qrimonia cohabitauerint. facultate discedēdi vel redamandi hīta cōsentire videnē. t cōsequēs ille cōsequēs supplet qđ precedēs coactio tulerat.

¶ Qui videt cōsentire.

Consentire aūt probat. q̄ euidenter ñ cōtradicit. ſm illud. In sponsalibꝫ eorū cōsensus exigēdus e q̄z in nuptijs desiderat. Intelligitur tū semp filia patri consentire vbi euidenter nō dissentiat. Item sponsalia sicut nuptie consensu fiunt contrahentiū. t iō sicut in nuptijs. ita t in sponsalibꝫ filiaffiliā consentire oportet. que si patris volūtati non repugnat. consentire intelligit.

¶ Distinctio. xxx.

De errore qui euacuat consensū

Nec solus coactio impedit vel excludit cōsensum sed etiā error. Non aūt ois error consensum impedit. Est em̄ error alius psone. alius fortūe alius conditionis. et alius qualitatis. Error psone qñ hic putat esse ille hō t ē alius. Error fortūe qñ putat eē diues qđ est pauper vel ecōuerso. Error cōditionis quando putat⁹ esse liber qui seruus ē. Error qualitatis quando putatur esse bonus qui malus est. Error fortune t qualitatis coniugij consensum non excludit. Error vero conditionis coniugalem consensū euacuat. de qua conditione postmodum tractabimus. Error quoq; persone consensum coniugalem non admittit. vt si quis feminā nobilem in coniugem petat. t pro ea alia ignobilis tradatur ei. non est inter eos coniugium. qz non consensit vir in istā sed in aliā. vt si quis promitteret mihi se venturū aurū. t pro auro offerret auricalcum. t ita me deciperet. nū quid dicerer consensisse in auricalcum. Nūq; volui emere auricalcum nec ergo in illud consensi quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut ergo error materie excludit consensum ita t in coniugio error psone. Sed obiectur de Jacob q̄ p Rachel septē annis seruierat t supposita est ei lya. Nūqd error psone excluſit coniugium. cum non in eam. sed in Rachel consenserit. Sed quod ibi factum est in misterio gestū non improbe traditur Ibi tamē t si nō precessit. secutus tamen est consensus. Nec ex illo concubitu qui consensum precessit fornicarij iudicantur. cum ille maritali eaz cognouerit affectu. t illa vxorio affectu debitum persoluere putans lege progenitaz. t paternis impijs se illi in re copulatā. Excusantur etiā quia dei cōsilio i misterio ita actū ē. Hodie etiam

excusaret ille cui insciо vxoris sororis lectulū eius ingressa se subiiceret. q̄ cum sine spe coniugij ꝑpetuo manere cēseat ille tñ qui cognouit eā p ignorantiam excusatur. qđ ꝑ sile probat. Si em̄ vxa bolus transfigurans se in angelū lucis credat bonus. non est error piculosus Qđ aūt vir ille in illā mulierem nō cōsenserit. ex simili oñditur si q̄s hereticī tioīe Augu. vel Ambro. alicui catholico se offerret. eūq̄ ad sui fidei imitationē vocaret. si ille assentiret. in cui⁹ sententiā fidei diceret consensisse. non i hereticoꝝ secrā. sed in integritatē fidei quā ille hereticus se mentiebat habere Error fortune consensū nō excludit. Que em̄ nubit paupi putās illū esse diuitē non pōt renunciare priori cōditioni. q̄uis errauerit Nec error q̄litat. vt si q̄s ducat in vxorē meretricē vel coruptā quā putat esse castā vel virginē. non pōt eā dimittere.

¶ De coniugio marie et ioseph.

Premissis aliquid

addendū est de mō illi⁹ consensus q̄ inter mariam et ioseph intercessit. Sane credi pōt. nō solū mariā sed etiā ioseph apud se dispositū esse virginitatē seruare nisi deus aliter iuberet. eosq̄ sic consensisse in cōiugalē societatē. vt vterq̄ de altero reuelāte spū intelligeret q̄ virginitatē seruare vellet nisi de⁹ aliter inspiraret. sed illā voluntatē verbis non expresserāt. postea vero expresserūt. et in virgitate ꝑmanserūt. Cōsensit ergo maria in maritalē societatē. sed nō i carnalem copulā. nisi de eadē specialiter deus precipet. cuius etiā consilio i maritalē consensit copulā. q̄ vgitatē seruare volebat. et iō non aliter cōsensisset in cōiugalē societatē. nisi familiare dei cōsiliū hūi esset. de q̄ Au. sic ait Etā maria ꝓposuit se seruaturā votū virginitatis in corde. sed ipm votū non expressit in ore. Subiecit se diuine dispositioni. ꝓposuit semp seruaturam virginitatē. nisi deus aliter ei reuelaret Cōmittens ergo virginitatē suam diuine dispositiom. consensit in carnalē copulam. non illā appetendo. sed diuine inspiratiōi in vtroq̄ obediendo. postea vero simul cū viro labijs expressit. et vterq̄ in virginitate permansit.

¶ Q̄ ꝑfectū fuit inter eos coniugiū.

Inter quos vt ait

Augu. pfectum fuit coniugium. pfectum quidem nō in significatione. sed sanctitate Sanctiora em̄ sunt coniugia pari voto continentiū. vnde Augusti. Quod vero pari cōsensu voueratis ambo pseueranter reddere debuistis a q̄ ꝓposito si lapsus est ille. tu saltem pseuera q̄ pariter tempabatis a commixtione carnali. ideo maritus tuus eē desiterat. immo vero tanto sanctius coniuges mānebatis. quāto sanctiora cōcoꝝ diter placita seruabatis. pfectū igit fuit marie et ioseph coniugium in sānitate. Perfectū etiā fuit ꝑm triplex bonū coniugij. fidem. s. prolē et sacramentū. Dē em̄ nuptiaꝝ bonū vt ait Au. impletū est i illī pentib⁹ xpi. fides. proles. sacramentum. Prolem cognoscimus ipm dñm. fidē. q̄ nullum adulterium. Sacramentum. q̄ nullū diuortiū. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit. quia in carne peccati fieri non poterat sī pudenda concupiscia carnis. que accidit ex peccato. sine qua concupiscit q̄ sī peccato futurus erat. Et licet non intercesserit cōiugalis cōcubitus. cōiuges tamē vere fuerūt mēte. nō carne sicut et pentes. q̄uis Amb. dicat fieri cōiugū pfectū ꝑ carnalē copulā. In oi mat mōnio cōiunctio intelligit spūalis. quaꝝ cōfirmat et pficit cōiunctoꝝ cōmixtio corpalis. sed intelligendū est cōiugū pfi cī cōmixtione corpali. nō q̄tū ad veritatē vel sānitatē cōiugij. sed q̄tū ad significationē. q̄ pfectius vnionē xpi et eccie tūc figurat Exposito q̄ sit efficiēs cā mrimonij. cōsequēs e oñdere ob quā

cām ſoleat vel dēat contrahi mīimoni
ū. Eſt ergo finaſ cā cōtrahēdi mīimo
nij. pīcipalis ꝓcreatō ꝓlis, ꝓpſ hoc eſt
inſtituit dō cōiugiū inter pīmos pen
tes ꝙbꝫ dixit. Creſcite ⁊ multiplica. ⁊c
Secūda eſt pō pcīm. Vide vitatio for
nicationis. vnde aplūs ꝓpter fornicatio
nē vnuſquiſq habeat vxorē. ⁊ vnaq̄q
hēat virū ſuū. Sunt et alie cauſe hone
ſte. vt inimicoꝝ recōciliatō ⁊ pacis re
integratio. Sunt etiā alie minus hone
ſte cauſe, ꝓpter q̄s aliq̄n cōtrahīt. vt vi
ri mulieriſq pulchritudo. q̄ aīos amo
re inflāmatos ſepe impellit inire cōiugi
um. vt valeāt ſuū expellere deſideriū.
Queſt? q̄z et diuitiaꝝ poſſeſſio freq̄n
ter eſt cā cōiugij. ⁊ alia multa q̄ cuiq̄
diligētiā adhibēti facile eſt diſcernere
Nec ē aſſentiendū illis q̄ dicūt nō eſſe
cōiugiū. qō, ꝓpter has cās minus hone
ſtas cōtrahīt. Conſtat eīm ex p̄miſſis ꝺ
iugiū fieri ex coī cōſenſu verbis de pīti
exp̄ſſo q̄uis amor ad ꝺ attraxerit. Ꝙ
rei documentū preſtat iacob. q̄ rachel
decorā facie et venuſto aſpectu amauit
eanq̄ diligens ait. Seruiā tibi pro ra
chel ſeptē annis. In Deutro. etiā legi
tur. Si videris mulierē in medio cap
tiuoꝝ pulchrā ⁊ adamauerīs eā voluerīs
q̄ vxorem habere. introduces eam i do
mum tuam ⁊c.

¶ Diſtinctio. xxxi.

Q̄ malus finis nō cōramīat ſacīm.

Et licz fine nō
bono cōtrahat cōiugiū. q̄ſ
ſpes contrahēti mouet aim
cōiugium tamē bonū eſt. q̄ vitia mala
vel intentio puerſa alicuī ſacīm nō cō
ramīat. Habuit aūt coniugiū marie et
ioſeph alias cauſas ſpeciales. ſ. vt vir
go ſolatio viri ſuſtentaretur. et vt dya
bolo partꝰ celaretur vt ioſeph eſſet te
ſtis caſtitatis defendens eam ab infa
mia ſuſpicationis ne vt adultera dam
naretur.

¶ De tribꝰ bonis coniugij

Poſt hoc de bonīs
coniugij que ſint. et qualiter coitū exer
ſent dicendū ē. Tria ſūt pīncipaliter
bona cōiugij. vnde Aug. In nupriale bo
num tripartitū eſt. ſ. fides. ples. ſacra
mentum. In fide attendit ne pō vincu
lum coniugale cū alio vel alia coeatur
In pole vt amanter ſuſcipiat ⁊ reli
gioſe edocet. In ſacramento vt coniu
giū non ſepetur. ⁊ dimiſſus vel dimiſ
ſa. nec cā pōlis alteri cōiugat.

¶ De duplici ſepatione.

Seperatio aūt ge
mia eſt corpalis. ſ. ⁊ ſacramētalis. Cor
poraliter pīt ſepari cā fornicationis. vel
ex coī conſenſu cauſa religionis. ſiue ad
tempus. ſiue vſq̄ in finem. Sacramen
taliter vero ſepari nequeunt dum vi
uūt ſi legitīe pſone ſint. manet eīm vin
culū coniugale inter eos. etiā ſi alīa a ſe
diſcedētes adixerint. vñ Aug. vſq̄
adeo manet inter viuentes ſemel iura
iura nuptiaꝝ. vt poti? ſint inter ſe con
iuges etiā ſepari q̄ cū alīs quib ad
ixerūt. Itē manet inter viuentes q̄
dam cōiugale vinculū. q̄ nec ſeparto.
nec cū altero copulatio poſſit auferre.
ſicut apoſtata aīa velut de cōiugio xp̄i
recedēs. etiam fide pdita ſacramentuꝫ
fidei non amittit quod lauachro rege
nerationis accepit. Redderet eīm rede
unti ſi amiſiſſet abſcedens. habet aūt ꝺ
qui receſſerit ad cumuluꝫ ſupplicij. non
ad meritum premij. Itē quib placuit
ex conſenſu ab vſu carnalis cōcupie in
ꝑpetuū cōtinere. abſit vt vinculū inter
eos coniugale rūpat. immo firmi? erit
quo magis ea pacta ſecū gerūt que ca
rius concordiuſq̄ ſeruanda ſunt. nō vo
luptarijs corporū nexib. ſed voluntā
rijs animoꝝ affectib. ⁊ attende q̄ ter
cium bonum coniugij dicitur ſacramen
tū. nō q̄ ſit ipm cōiugiū. ſed q̄ eiuſdē
rei ſacre ſignū ē. i. ſpūalis ⁊ inſeparabi
lis coniunctionis xp̄i ⁊ eccīe.

Hec tria non assunt oi coniugio.

Et sciendū est ab aliquib⁹ ꝑbi ꝓiugiū. cui hec tria bōa ñ comitantur. Deest em̄ fides vbi vir cuꝫ alia. vel mulier cum alio coit. hoc igitur bonum ita coniugio adhereꝫ. vt ex eo si assit amplius cōmendetur cōiugiuꝫ. si non assit. non inde ānihiletur. Que ei adultera est. non ideo coniunx non est immo si cōiunx non esset adultera non foret. Quod cū sit. culpa cōmittit̄. sac̄mentuꝫ vero ñ cassatur. Bonū quoqꝫ ꝓlis non omnib⁹ adest coniugibus. Quidā em̄ pari voto cōtinentiā ꝑuāt Alij ꝓ etatis defectu vel alterius rei causa generare non valent. Nec oīs illi etiā qui ꝓlē recipiunt. bonū ꝓlis habent. Nā bonum ꝓlis dr non ipsa ꝓles. sed ꝓlis spes. que ad religionē non referr̄. immo ad hereditarianī successiōeꝫ. vt cū quis heredes terrene possessionis hēre desiderat. ⁊ spes ac desideriū quo ꝓles ad hoc q̄rit̄. vt religione informet̄. Multi ergo ꝓleꝫ bñt qui tñ bono ꝓlis carēt. nec ido tñ cōiugium eē desinit. Sac̄m vero ita inseparabiliter coniugio adhereꝫ legitimarū personaꝝ. vt sine illo coniugiū non esse videat̄. qz semp manet inter viuētes vinculū coniugale. vt etiā interueniēte diuortio fornicatōis causa cōiugalis vinculi firmitas nō soluatur. vbi vero non inr̄ legitimas ꝑsonas ꝓtrahitur coniugiū. non adest illud bonū qđ dr sac̄m. qz pōt solui taliū copula De quib⁹ post dicet̄. Dz vero ꝓiugium sit inter eos q̄ coniugali affectu. nō tamē gra ꝓlis. ⁊ explende libidis conueniunt. nec fornicarij. ⁊ coniuges appellētur. oñdit aug⁹. inquiēs. Solet queri cū masculus ⁊ femia. nec ille maritus. nec illa vxor alteri⁹ sibimet. nō filiorū ꝓcreandoꝝ ⁊ ꝑ incōtinētia soli⁹ ꝓcubit⁹ cā copulatur. ea fide media vt nec illa cū altero. nec ille cuꝫ altera faciat id. vtꝫ nuptie sint vocande. Et ꝑ fortasse non absurde hoc appellari cōnubium si vsqꝫ ad mortē alicuius eoꝝ id inter eos placuerit ⁊ ꝓlis generatōem q̄uis nō ea cā coniuncti sunt. nō tñ vitauerint vt vel nolint sibi nasci filios. vel etiā ope malo aliquo agāt ne nascant̄. Ceterꝫ si vel vtrqꝫ vel vnū horum desit. non inuenio quo has nuptias appellare possim⁹ Et em̄ si aliquā sibi ad tps adhibuerit donec aliā dignā honorib⁹. aut suis facultatib⁹ inueniat. quā in ꝓiugio adducat. aio ipo adhuc est. nec cū illa quā cupit inuenire. ⁊ cū ista cū qua sic cubat. vt cū ea nō habeat maritale consortiū. Ecce cōiuges dicūtur q̄ soli⁹ ꝓcubit⁹ cā ꝓueniūt si tñ ꝓl' generatōeꝫ alq̄ dolo malo ñ vitēt.

De his q̄ ꝑcurāt venena sterilitat̄.

Qui vero venena sterilitat̄ ꝑcurant nō coniuges. ⁊ fornicarij sunt. vnde Aug⁹. Aliq̄n eousqꝫ ꝓuenit hec libidinosa cupiditas vel libido crudelis. vt etiā venena sterilitatis ꝑcuret. ⁊ si nihil valuerint concep tos fetus intra viscera aliquo mō extinguat vel cōfundat. volēdo suā ꝓlē p⁹ interire q̄ viuere. aut si in vtero viuebat occidi añ q̄ nasci. ꝓsus si ambo tales sint. cōiuges nō sūt. ⁊ si ab initiō tales fuerūt. ñ sibi p ꝓnubiū. ⁊ p stupr̄ū potius cōuenerūt. Si vo ambo nō sūt tales. audo dicere. aut illa q̄dāmō est mariti meretrix. aut ille adulr̄ vxoris.

De his qui aboꝛtū ꝓcurāt quando sint homicide.

Hic queri solet de his q̄ abortū ꝑcurant q̄n do iudicentur homicide vel nō. Tunc puerperiū ad homicidiū pertinet quando formatū est ⁊ aiaꝫ hēt. vt aug̃. sup exodū asserit vel dissert. Informe aūt puerperiū vbi nō est aia viua. lex ad homicidiū ꝓtinere noluit. Dicit et̄ aug̃. q̄ informe puerpiū aiaꝫ ñ hz. iōqꝫ nō mulctar̄ pecūia. ñ reddit̄ aia ꝓ aia. ⁊ iā formato corꝑi aia dar̄. ñ i ꝓceptu cor-

poris nascit cū semine veriuata. Nā si cū semie ⁊ aīa existit ō aia ⁊ multe aīe quotidie peunt cū semē in fluxu nō, p fiat natiuitati. primū optz vomū ppagiari. ⁊ sic hiatoz̄ē induci. Cū ergo lineamēta ppacta nō fuerint vbi erat aīa. Idē Jhero. semīa paulatim foz mātur in vtero. ⁊ tādiu nō reputaf̄ hō micidiū. donec elemēta confecta suas imagines membraq; suscipiāt. Ex his apparet tūc homicidas eē q̄ aboztuz, p curāt cū fozmatū est ⁊ aiatū puerpū

¶ De excusatōe coitus q̄ fit p h̄ bōa.

Cū igitur hec tria bona in aliquo coniugio cucurzūt. ⁊ sit ad excusatōem coitus carnalis valent qñ em̄ seruata fide thozi causā prol' cōiuges conueniūt. sic excusatur coit⁹ vt culpam nō habeat. qñ vero veficiēte bono plis fide tñ seruata cōueniūt cā incōtinentie. non sic excusaf̄ vt non hēat culpā. ℔ venialē. vñ aug⁹. Cōiugal' cōcubit⁹ generādi gr̄a nō hz culpā. cōcupiscēte vero satiā de. ℔ tñ cuz ꝓiuge pter thozi fidem venialē hz culpā. Jtē hoc q̄ coniugati victi concupia vtūtur inuicē. vltra necessitatē liberos ꝓcreā di ponā in his in quib⁹ q̄tidie dicimus Dimitte no. debi. no. ꝛc. vbi autez hec bona vel sunt. fides. s. ⁊ ples. non videf̄ coitus defendi a crimie. vñ in sentētiis sexti pythagozici legit̄ Qis ardēti oz amatoz ꝓprie vxozis adulter ē Jtē Jhero. Sapiēs iudicō amat cōiugem nō affectu. non regnat in eo ipetus voluptatis. nec p̄ceps ferf̄ ad coitū. Nichil est fedi⁹ q̄z vxozē amare quasi adulterā. Qui dicūt se cā humani generis vxozib⁹ iungi inuitf̄ saltem pcupides. ⁊ post q̄z vxf̄ vxoz intumuerit. n̄ pdant filios. nec amatozes se vxozib⁹ exhibeant. ℔ maritos. Idē in matrimonio opa liberoz̄ concessa sunt. voluptates aūt que de meretricū amplexib⁹ capiunt̄. in vxoze dānate sunt.

¶ De idulgētia apli qūo sit accipiēda

Bz si concubit⁹ q̄ fit causa plis c'pa carz. q̄d apl's ꝑm indulgētiā pmittit. Jta em̄ air. Hec aūt dico ꝑm indulgentiā. Cui em̄ pstatur vnia nisi culpe. p hoc etiā quidā, pbare volūt nuptias esse pctm̄ Bz vt supdictū est indulgentia. alia est cōcessiōis. alia permissiōis. Egerat apl's de nuptijs ⁊ de carnali coitu. ⁊ ad vtrūq; retulit illud. hoc aūt dico ꝑm indulgetiā. Indulgētur em̄ nuptie ꝑm cōcessiōez ⁊ cōcubitus nuptialis qui fit tm̄ cā plis. Cōcubitus vero q̄ est pter necitatez generādi ob incōtinentiā indulgef̄ ꝑm pmissiōem. Quia ibi culpa est. ℔ leuis. Jō q̄z nō iubetur nec cōcedit̄. ℔ pmittitur. qz nō est laudabil'. ℔ venialis. De hoc aug⁹. sic ait. forte alicui dicz. si veniam cōcessit apl's. g̃ pctm̄ sunt nuptie. Cui em̄ venia nisi pctō cōceditur. plane q̄z infirmitati pmisit ꝑm veniā. audeo dicere pctm̄ ee. veniā q̄z cōcedens apl's cōcubitū attendit cōiugatoz. vbi est incōtinentie malū. Incōtinētie malū ē. q̄ vir cognoscat vxozē. etiā vltra necessitatem ꝓcreādi liberos. Bz ibi ē nuptiaz bonū. Nō em̄ qz incōtinentia malū est. iō coniugiū. vbi est cōcubit⁹ preter intentōez generatōis. nō est bonū non ꝓpter illud malū culpabile hoc est bonū. ℔ illud malū fit venialē, ꝓf̄ bonum nuptiale. qđ non reprehēdit apostol⁹. ℔ malū incōtinentie. Idez cōcubitū qui non fit cā prolis nuptie nō cogunt fieri. ℔ impetrāt ignoscī. si tamen non ita sit nimi⁹ vt impediat rpa q̄ oz̄oni debent̄. nec immutef̄ in eū vsum qui est ꝫ naturā. Concubit⁹ em̄ necessari⁹ cā generādi inculpabil' ⁊ sol⁹ ipe nuptial' ē. ille vero q̄ vltr̄ necitatē ꝓgredit̄. nō rōi. ℔ libidi obsequit̄. ⁊ hūc n̄ exigef̄. ℔ reddef̄ cōiugi ne foznicef̄. ad ꝓiugē pertinz. sīvo ābo tli scupie subigūt̄. tē faciūt q̄ n̄ē nuptiaz. cui⁹ vlicti n̄ sūt nuptie hortatrices. ℔ dēpcatrices. dec⁹ q̄dē ꝓiugale ē castitas, ꝓcreādi ⁊ reddendi

carnalis debiti fides. ℔ est opus nupti arū qđ ab oi pctō defendit apl's dicēs. Mulier nō peccat virgo si nupserit. Cū igitur culpabilis nō sit generādi intētōe ꝯcubit? q̄ ꝓprie nuptijs inuptādus est. q̄d ꝑm omniā ꝯcedit apl's. nisi q̄ cōiuges ō debitū carnis exposcūt nō ꝓpaginis volūtate. ℔ libidis voluptate Que tñ voluptas ñ ꝓpter nuptias cadit in culpā ℔ ꝓpt nuptias accipit omniā. Immoderata igit ꝓgressio ꝑm omniā cōceditur. Quocirca & hinc laudabiles sunt nuptie. q̄ est illud qđ non ptinet ad se. ig̃ faciūt ꝓpter se. Mulier enī iste ꝯcubitus quo seruit ꝯcupie. agit vt impleat fetus quē postulāt nuptie. Omino igr in genere suo nuptie bone sūt. q̄ fidem thori seruāt. & ꝓlis suscipiēde cā vtrū q̄ sexū ꝑmiscēt. & impietatē sepatōis worēt. scitati etiā coniugū nec ꝓiux infidelis obesse ꝑt. ℔ poti? fidelis ꝓdest infideli. vt apl's docz. Ex his oñdit q̄ coniuges q̄ causa ꝓlis tñ ꝯueniūt. vel q̄ exigētib? debitū reddunt. defendit a pctō scitas coniugū bonū q̄ nuptiale. Si enī absq̄ pctō nō possz fieri concubit? cōiugalis. nō precepissz dñs post diluuiū eos copulari dic. Crescite et multiplicami. cū iā sine carnali concupiscentia nō possint cōmiscerī

Q̄ nō ois delectatō carnis pctm̄ ē

Bz forte aliqs dicet oēz carnis ꝯcupiaz & delectatōez que est in coitu malā esse & pctm̄. q̄ ex pctō est & inordiata. & nos dicim? illā concupiaz ꝑ malā esse. q̄a feda est & pena pcti. ℔ non ꝑ pctm̄ ee. Sepe delectat vir scūs ꝑm carnē i aliqua re. vt requescendo pt? laborē. edēdo pt? esuriem. nec tñ talis delectatō ē pctm̄ nisi sit immoderata. sic & delectatio q̄ est in coitu coniugali. cui assunt illa bona tria. a pctō defendit. Videtur tamē btūs grego. aliter sentire. s. q̄ sñ peccato non possit fieri carnalis cōmixtio dicens vir cum ꝓpria vxore dormiens. nisi lotus aqua ecclām intrare nō debet. Quis diuerse hominū natōes de hac re diuersa sentiant & alia custodire videant. romanoz tamen semp ab antiquioribus vsus fuit post ammixtionez coniugl propzie. & lauacri purificationez querere. & ab ingressu ecclesie paululum ꝑare. Nec hoc dicentes culpā deputamus esse coniugiū. ℔ q̄ ipsa licita ammixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non pōt a sacri loci ingressu ē abstinendū. quia ipsa voluptas sñ culpa esse nullaten? potest

Determinat auctoritatem

Hoc autē ne prędictis obuiet intelligēdum est in ill'd nō gr̄a ꝓlis ꝯueniūt. q̄z voluptas nō est sine pctō. & vix aliq̄ repiri pñt adhuc amplex? carnales expientes. q̄ nō int̄dum conueniāt p̄cr̄ intētōem ꝓcreādē ꝓlis. ℔ autē quoties fit ab ingressu eccie abstinendū est. & q̄ ita intelligēdū sit grego. ꝯsequēter oñdit. Si quis vxo sua coniuge nō cupidine voluptatis capt?. ℔ tñ ꝓcreādoz liberoz gratia vtitur. iste ꝓfecto siue de ingressu eccie siue de sumēdo corpis dñici misterio suo est iudicio relinq̄nd?. q̄ ꝓhiberi a nobis nō debz accipe qui in igne positus nescit ardere. Cum vero amoz ñ procreande sobolis. ℔ voluptas dñat in opere cōmixtionis. habeant etiaz cōiuges de cōmixtione sua quod defleāt. tunc autē vir qui post ammixtionē cōiugis lotus aqua fuerit. etiā sacramenta cōio valz accipe. cū ea ꝑm ꝓfinitam sñam eccīam licuerit intrare.

Distinctio. xxxij.

De solutōe debiti carnalis.

Siēdū etiā q̄ cū i oib? alijs vir ꝓsit mulieri vt caput corpi. ē enī vir caput mulieris. in soluēdo tñ debito carnis pares sūt. Jō apl's vtriq̄ parit̄ precipit i hac cā sibiinuicē subjci ingens. Vir debitū r̄d dat vxori. sili & vxor viro. q̄ mulier ñ

habz ptātem sui corpis ꝫ vir. ⁊ similiter. vir nō hēt po. sui corpis. ꝫ mulier qz nec mulier ad aliū vir. nec vir ad aliam m.p.s.c.h. nec vir ad ptinēdū. nec mulier ptātem habz sine mutuo cōsensu. ꝫ alter alteri⁹ ptātem corpis hz vt poscēti alteri nō liceat alteri negare debitū. ¶ In hoc em̄ pares sunt. qz nec viro nec mulieri corp⁹ suū licet alijs tradere. sed sibimutuicē debitores sunt ī hac causa. ne peccandi detur occasio. per qđ non dāpnāz tollitur viro. ꝫ vitū. Dñt ei sibi coniugari. nō solū ipsius sex⁹ sui cōmiscēdi fidē liberoz, procreandoz cā. que prima est in ista mortalitate societas. vrūetiam infirmitatē inuicē expiende ad illicitos cubitus euitādos mutuā q̄dāmodo seruitutē. vt etsi alteri eoz cōtinētia placeat. nisi ex alterius cōsensu nō possit. Ad ꝫ em̄ habz ptātem sui corpis. qđ ađo vez ē vt eē q nō filioz, procreādoz. ꝫ infirmitatē ⁊ incontinētie cā expetit. vl̄ ille de mīmomo. vl̄ illa nō sibi alterutz negent. ne p ꝫ incidāt in dānabiles corruptelas. ¶ Reddere em̄ debitū cuigale nullius est crimis. exigere āt vltra generādi necessitatez culpe ē venialis. fornicari vero vl̄ mechari puniēdi ē crimis

¶ Dz neuter continere valeat nisi ex consensu communi.

Quodvero sine cō

sensu vxoris vir continere nō valeat. subdit. ꝓbatur testimonijs. Ait enim aug⁹. si dicat vir cōtinere iā volo. nolo āt vxorē. nō pt. qđ ei tu vis illa nō vult. ¶ Nunq̄d p ptinētiā tuā illa debz fornicari. Si alij nupserit te viuo adultera erit. ¶ Nō vult tali lucro de⁹ tale dānuz ꝓpēsari. ¶ Redde debitū. ⁊ si nō exigi redde. p scīam cōfessione. de⁹ tibi cōpurabit si nō qđ tibi debet exigi. ꝫ reddis qđ debes vxori. Idē ꝑm verba aplica ēt si vir cōtinere voluisset. ⁊ tu voluisses. debitū tibi reddere cogeret ⁊ illi deus imputaret ptinentiā si non sue. ꝫ tue cōsulerz infirmitati. ne in adulteriū caderes. Quisqs igit cōparens infirmitati vxori reddit. non exigit debitū. aut si, ꝓpter, ꝓpriā infirmitatē suam ducit vxorē plāgens pot⁹. qz sine vxore eē ñ potuit. quā gaudēs. qz duxit. securus expectat diē nouissimum. Idē vna cā sola eē pōt qua te nō solūmodo hortaremur ad id qđ vouisti. ꝫ etiā ꝓhiberem⁹ implere si forte tua coniūx ꝫ tecū suscipere animi vel carnis infirmitate recusarz. ¶ Nō vouēda sunt talia a coniugati nisi ex cōsensu ⁊ voluntate cōmuni. ⁊ si p̄ꝓpere factū fuerit magis est corrigēda temeritas q̄ꝫ psoluenda ꝓmissio. ¶ Nō em̄ de⁹ exigit si qs ex alieno aliq̄d vouerit. ꝫ pot⁹ vsurpare vtat aliena. Idē apls. nec ad tēp⁹ vt vacēt oīom. nisi ex cōsensu ⁊ voluntate cōi voluit carnales cōiuges carnali inuicē fraudari debito. Idē manifestū est ita voluisse legē. feminaz sub viro eē. vt nulla eius vota q̄ abstinētie causa vouerit reddantur ab ea. nisi auctoz vir ꝓmittēdo fuerit. ¶ Maz cū ad pctm̄ einsdē viri ptinere voluerit lex. si pri⁹ ꝓmiserit ⁊ postea ꝓhibuerit. nō tamē dixit. vt faciat mulier qđ vouerat. qđa iā ꝓmissa prius a viro fuerat. viri virit eē pctm̄. qz abnuit qđ pri⁹ ꝓcesserat nō tm̄ mulieri ex iussu dedit. vt cū ꝓus vir ei cōcesserat postea si ꝓhibuerit cōtinaī. Ex his apparet q vir ⁊ mulier cōtinentiā de offerre non pōt sine cōi consensu. nec alī alteri debituz negare debz. Si vero quilibz eoz alterum a suo iure absoluerit. ad ꝓteritā seruitutē nunq̄d reuocare poterit. ꝫ em̄ videt aug⁹. supꝫ voluisse. Quibusdā vidz q mulier nō discedēs a domo viri q̄ viro ꝓmittere cōtinentiā ꝓmiserit. eodē ꝓ hibente soluere nō valeat. ⁊ ꝫ, ꝓpt̄ dignitatē viri q̄ est caput mulieri. ꝫ melius ꝫ intelligi in tali casu. vbi vir cōcedit mulieri vouere cōtinētiā. ⁊ añ votū ꝓhiz iplere. Si vero habitū mutauerit. non pōt reuocari. ꝑm illud. Qui vxorē

suam velare permiserit. aliam non accipiat sed similiter conuertat.

¶ Quib⁹ tpib⁹ cessandū est a coitu

Et licet debitū po

scenti sit semp soluēdū. non tñ licz vie quolibz poscere. vñ aug⁹. xpiano cum vxore sua aliquādo licet conuenire aliqñ nō. ꝓpter processiōis ei dies. et ieuniox aliqñ nō licz cōuenire. qz etiā a licitis abstinēdū est vt facilius impetrari possit qđ postulatur. Idem. Quotiens eñ dies natiuitatis vel relique festiuitates aduenerint nō solū a concubinax consortio. sed etiā a ꝓpijs vxoribus abstinēdum est. Itē ambro. Si causa ꝓcreandox filiox ducatur vxor non multū tps concessum videtur ad ipsum vsum. qz. dies festus. et dies processionis. et ipsa ratō concept⁹. et part⁹ iuxta legem cessare vsum carnis bis ō bere tpibus demonstrant.

¶ Ilxro. videt dissentire a premissis

Illud autez quod

dictū est reddere debitū nō esse peccatū. videtur obuiare ei qđ ait Ilxr. Qui cunqz vxori debitū reddit vacare non potest oratoni nec carnes agni comedere. Itē si panes ꝓpositōis ab his q̄ vxores suas retigerāt comedi non poterant. quātomagis panis q̄ de celo descēdit. non pōt ab his q̄ coniugalib⁹ paululoante adhesere complexibus. violari atqz contingi. non ꝙ nuptias cōdemnemus. sed ꝙ eo tpe quo carnes agni manducaturi sumus vacare a carnalibus opibus debemus. Hoc capitulum ꝓprie ad ministros ecclesie ptinere videtur. quib⁹ non licebat sacra officia celebrare. atqz misteria tpe cōiugalis amplexus. quo etiā pfria sancti. s. nō datur. vnde idē ait. Cōnubia quidē legitima carent pcō. non tñ tēpe illo quo ciugales actus gerūtur. presentia sanctus spūs dabitur. etiam si propter esse videatur. q̄ officio generatōis obsequit

¶ Quib⁹ tempib⁹ nō sint celebrāde nuptie.

Non solū in opere

carnali obseruāda sunt tpa. sed in celebrādis nuptijs. ꝑm illud. Non oportz a septuagesima vsqz in octauā paschx et tribus ebdomadibus ante festū Johānis. et ab aduentu dñi vsqz pt⁹ epiphaniam nuptias celebrare. quod si factum fuerit. separēt. Item Nicolaus. nec vxorem ducere nec coniugia facere. quadragesimali tempe conuenire posse vllo mō arbitror.

¶ Distinctio .xxxij.

¶ De diuersis coniugū legibus

Queritur hic

de antiquis patribus q̄ plures simul leguntur habuisse vxores et concubinas. vtrū peccauerint. Ad quod dicim⁹ ꝙ ꝓ varietate temporū varia inuenit dispensatio creatoris. Ab exordio eñ tpis int duos tñ. adam. s. et euā inchoatū est ciugium. deo per os ade dicēte. hō adhebit vxori sue. et erūt duo i carne vna et ꝑm inchoatōis modū inter duos tñ ꝓ omnes successiōes tpm cōtrahxret. si primi hoies in obedientia perstitisset. Post eox vero copulā filij et filie eox in mrimonio ciuncti sunt. ꝑ vn⁹ vni ratū. Ideo autē fratres sororibus tunc sunt copulati. quia nō erāt alie mulieres vel viri quib⁹ a de filij vel filie iūgerētur. Primū oim Lamech duas sil legitur habuisse vxores. sed in ꝑ eo arguit. qz ꝓ expletōe carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. postea vero cum iam pene oēs homies falsis dijs seruirent. paucis in cultu dei permanentibus. consultum est a deo plures i matrimonium copulare sibi. ne illis paucis deficientibus cultus et noticia dei deficerz. vnde abrahaz viuente vxore. ad ancillam intrauit. et ex ea genuit Jacob etiam liberis et ancillis se co/

pulauit. ⁊ filie loth ꝓe ebrio vſe ſũt. ¶ Cũ em̃ ceteri in ydolatria relicta abra ham ⁊ filios eius in peculiarẽ ſibi po pulũ dñs elegiſſ. ritu multaꝝ fecũdi tate mulieꝝ ꝓli dei multiplicatio q̃re bat. qz ⁊ in ſucceſſiõe ſanguis erat ſuc ceſſio religiõis. vnde et̃ in lege male/ dicta erat ſterilis q̃ non relinq̃bat ſe/ mẽ ſup terrã. hinc etiã ſacerdotib⁹ cõ iugia vetita ſunt. qz in ſucceſſiõe fa/ lie ſucceſſio eſt officij. ¶ Nõ igit̃ abrahã vel iacob reliquit. qz ꝓter vxorẽ filios ex ancilla q̃ſiuit. nec illoꝝ exẽplo ꝓter coniugale vbitũ fecũditatẽ in aliq̃ licz alicui q̃rere. cũ illoꝝ ꝓiugia nr̃oꝝ eq̃n tur virgitati. ⁊ immoderat⁹ vſus ꝓiu/ gij nr̃i tꝑis. turpitudinẽ fere imitetur foznicatõis illi⁹ tꝑis. ¶ De ℔ aug̃. ſic ait Auriq̃s iuſtꝰ non fuit putãm̃ q̃ plurib⁹ femis vtebãtur. neq̃ ꝫ naturã ℔ facie bãt cũ non laſciuiẽdi. ℔ gignẽdi cã hoc faceret. nec ꝫ moꝛẽ. qz eo tẽpe ea fie/ bãt. nec cõtra ꝑceptuꝫ fiebãt. qz nulla lege erat ꝓhibitũ. ¶ Itẽ obijciũt Jacob bũt. iiij. vxores. qõ q̃ mos erat cri/ mẽ non erat. ſic ꝓiarchæ ꝓiugib⁹ excipi enrib⁹ ſemẽ ſuũ miſcebant̃. nõ concupi ſcẽtia ꝓficiẽde voluptatꝭ. ℔ puidẽtia ꝓ pagãde ſucceſſiõis. ſiẽ apli auditoꝛib⁹ ſuis ãmirãtib⁹ doctrinã ſuã ꝓdelecta/ bant̃. nõ auiditate ꝓſeq̃ de laudis. ſed charitate ſeminãde veritatꝭ. ¶ Idẽ alibi antiq̃s tꝑib⁹ cũ adhuc ſalutis nr̃e mi/ ſteriũ velaret̃. iuſti officõ ꝓpagãdi nup tias ꝓtralxebãt. nõ victi libidie. ℔ ducti pietate. q̃ multo facili⁹ cõtinere poſſẽt ⁊ vellẽt. vtebant̃ tñ cõiugib⁹ ⁊ plures vni viro licebat hẽre. q̃s caſti⁹ hẽbat q̃ℨ nunc vnã quilibꝫ iſtoꝝ. in quib⁹ vide m⁹ q ℏm vnã concedit apls. hẽbant em̃ eas in opẽ generãdi. nõ in morbo veſiendi. ¶ Itẽ amb. dixit ſara ad abra/ hã. ¶ Ecce cõcluſit me dñs vt non pari a m. intra ergo ad ancillã meã vt filiũ facias ex ea. ¶ Et ita fcm̃ eſt. ¶ Conſidra ꝓnũ q̃ abrahã ante legẽ moyſi ⁊ ãte euãgeliũ fuit. ¶ Nõ ergo in lege cõmiſit abrahã ſi legẽ ꝓeuenit. nõdũ em̃ inf/ dictũ videbat̃. ¶ Cõdo ꝓſidera q̃ nõ ar dore aliquo vage ſucceſſus libidis. non petulãtꝭ forme capt⁹ decore ãcille. con tubernio. cõiugalẽ poſt habuit thoꝝ. ℔ ſtudio q̃rende poſteritatꝭ. ⁊ ꝓpagande ſobolis. ¶ Adhuc pt⁹ diluuium raritas erat hũani generꝭ. erat etiã religiõis. cõ niq̃ⁿ ⁊ loth ſcã hãc filie cauſam q̃rende poſteritatꝭ habuerũt. ne gen⁹ deficeret hũanũ. ⁊ ideo publici mũeris gra ꝓiua tã culpã ꝓtexit. ¶ Itẽ Aug̃. Juſt⁹ q̃ℨ uis cupiat diſſolui ⁊ eẽ cuꝫ xp̃o. tñ ſu/ mit alimẽtũ. nõ cupiditate vuẽdi. ℔ of ficio cõſulendi vt maneat. qõ neceſſariuꝫ eſt ꝓt̃ alios. ſic miſeri femis iure nup tiaꝝ officioſuꝫ fuit ſcis viris non libi/ dinoſũ. qõ em̃ eſt cibus ad ſalutẽ hoiꝫ hoc eſt cõcubitus ad ſalutẽ generis hu mani. ⁊ vtꝝq̃ non eſt ſine delectatõne carnali. q̃ tamẽ modificata ⁊ refrenan te tꝑantia in vſũ naturalẽ redacta. li/ bido eẽ non pñt. ¶ Qz aũt in ſuſtẽtãdo vitã illicitus ẽ cib⁹. ℔ eſt in q̃rẽda ꝓle foznicari⁹ vl illicit⁹ cõcubit⁹. ⁊ qõ eſt in cibo licito ĩmoderatioꝛ appetit⁹. hoc eſt in cõiugib⁹ venialis ille cõcubit⁹. ¶ Qz vero caſtitas virginalis nõ ꝓferatur in merito cõiugali caſtitati abrahe ¶ Aug̃. oſtendit inquiẽs. ¶ Sicut nõ eſt impar meritũ patrie ĩ petro q̃ paſſus eſt. et in Jobe q̃ paſſus nõ eſt. ſic nõ eſt ipar meritũ cõtinẽtie in iobe q̃ nullas exp tus eſt nuptias. ⁊ in abrahaꝫ q̃ filios genuit. ¶ Nã ⁊ illi⁹ celibatus ⁊ iſti⁹ con cubit⁹ ꝑ tꝑm diſtributõe xp̃o milita/ uerũt. ℔ cõtinẽtiam iobes in ope. abra ham in ſolo hẽbat habitu. ¶ Melioꝛ ẽ caſtitas celibuꝫ q̃ℨ nuptiaꝝ. q̃ꝝ vnam abrahaꝫ hẽbat in vſu. ambas in hitu. ¶ Caſte em̃ cõiugaliꝭ vixit. eſſe aũt caſt⁹ ſine cõiugio potuit. ℔ tũc nõ oportu it. ¶ Itẽ Jhero. ¶ Quis ignoret ſub alta diſpẽſatõe dei omnes retro ſcõs eiuſ/ dem fuiſſe merito cui⁹ nunc ſunt xp̃iani. ¶ Quõ abrahã añ placuit in cõiugio. ſic nunc virgines placent in caſtitate. ſer/

uinit ille legi ⁊ tempi suo.seruiamus ⁊ nos legi ⁊ tpi nostro.in quos fines seculoꝝ uenerūt Ex his apparet q̄ scī patres añ legē sine pctō plures habuerunt vxores vel cōcubinas.eas eī vxores nunc appellat scriptura.nō concubinas. Rachel ⁊ Lya ambe vxores fuerūt.non concubine

¶ Oppositio.

Si quis opponat q̄ fidem thori non seruabant illi patres.dicimus in hoc seruarī fidē thori.qz nō alijs sed proprijs vxoribus vel ancillis miscebanť. Ecce q̄ fuerit cōsuetudo in hac re ante legem. Legis uero tpe interdixit moyses carnalem copulā fieri cū matre.cum nouerca.cū sorore.cuz nepte.cum amita cum matertera.cum nuru.⁊ alijs q̄busdam.permisit autē diuortiū fieri dato libello repudij. in quo vir scribebat causas p quibꝰ vxorem repudiabat.p misit etiā aliam ducere dato pori libello.qđ pter duriciam cordis eoꝝ pmissum xps dicat non vt cōcederet discidiū.ſ vt tolleret homicidiū.pmisit fieri mala ne fierent peiora.⁊ ſ permittē do non dei iusticiaz demonstrauit.ſ in pctore minuit culpam.

¶ Cui licebat plures habere vel non.

Sed nūquid licebat sub lege plures habere vxores. Audi quid scriptuz sit in deutronomio. Non hēbit vxores plurimas que alliciāt animā eius.sup quē locuz ait aug⁹. Manifestū est salomonē hoc preceptū trāsisse. Dauid autē plures habuit.nec preceptū preterijt.permissuz em̄ est plures habere nō plurimas q̄ alliciāt animā multiplicare. Cū autē additur.vt nō eleuetur cor ei⁹. alienigenis phibitū ee videť Ueruntamen multiplicatō vxoꝝ generaliter phibita est.pmissū est aūt plures regi hze.ſ non multiplicare. Ueniente autē plenitudis tpe .quo xpi gra vbiq̄ dilatata est.reducta est lex nup-tiaꝝ ad prioꝛē honestioꝛēq̄ institutionem.vt vnus vni in figura xpi ⁊ eccie iungatur.nec q̄ritur electio muneris in successiōe generis.ſ in pfectōe vite et sinceritate scientie.⁊ virginitas fecunditati preferatur.⁊ sacerdotibus continentia indicitur.

¶ De virgitate mētis ⁊ carnis

Melioz est autem virginitas mentis q̄z carnis. Unde Ambrosius. Tolerabilius est mentē virginem q̄z carnem habere.vtrūq̄z bonum est si liceat.si non liceat saltem non uoi casti.sed uos sumus. Uirgo p stitui pōt.adulterari nō potest.nec lupanaria infamant castitatē.ſz castitas etiā loci abolet infamiā. Item non pt caro corrumpi nisi mens fuerit añ corrupta. Item ysiō.non pōt corpus corrumpi nisi prius animus fuerit corruptus. Unda cū a contagione aīa.caro non peccat. In fine hui⁹ capituli apponit quo vq̄ sit.nisi anima pri⁹ fuerit corrupta corp⁹ non posse corrūpi.ſ pctō. Illud est aug⁹.aduertendū ē.sic inq̄t sanctꝰ est mori fame q̄z ydolatricē vsci.ita sāctꝰ est uelle fugi sine libertate q̄z ex illicito coitu stirpē querere. vñ cū q̄z vero nascātur uoies.si pentū vitia nō sectētur ⁊ tū recte colāt ⁊ hōesti ⁊ saluī erūt. Semē em̄ ex qualicūq̄z uoie creatura dei est.⁊ eo male vtēti male erit non ipm aliquādo maluz.

¶ Distinctio.xxxiij.

¶ De psonis legitimis.

Nunc superē attendere que persone sūt legitime ad contrahendum matrimonium.legitime iudicantur persone p̄m statuta patrum. que diuersa sunt. Alie namq̄z fuerunt legitime ante legem. Alie sub lege. Alie in tempore gratie. ¶ Item in primitiua uero ecclesia. quedam erant legitime/

que modo non sunt. Eaꝝ vero q̄ modo legitie sunt vel illegitime. q̄dā sunt plene legitime. quedā ōnino illegitie. quedā medie. ¶ Plene legitime sunt. q̄ bus non obuiat votum cōtinentie. vel ordo sacer. vel cognatio vel dispar cultus. vel coditio. vel nature frigiditas. & si quod est aliud. ¶ Penitus vero illegitime sunt per votū. per ordinem. p̄ gnatōem. vel disparem cultū. ¶ Medie vero sc̄z nec plene legitime. nec ōnino illegitie sūt p̄ frigiditatē vel conditōez ¶ Si em̄ tales ignorāter iunguntur. cōmanere p̄nt accidētibus quibusdā causis. & eisdē deficientibus diuidi. De his ei qui causa frigiditatis debitū nō possūt reddere. btūs grego. consulit vt p̄maneant. sed si mulier causat̄ dicens. volo esse mater. & filios p̄creare decernit vt vtercz eoꝝ septima manu p̄propinquoꝝ iuret q̄ nuncz carnaliter conuenerint. & tunc mulier secūdas nuptias contrahat. vir aut̄ qui frigide nature est absq; spe coniugii p̄maneat. ait ei sic. ¶ Interrogasti de his qui mātimonio iuncti sunt & nubere non p̄nt. si ille aliā vel illa alium ducere possit. de quibus scriptum est. vir & mulier si se coniunxerint & post dixerit mulier de viro q̄ coire non possit cum ea. si potest p̄bare quod dicit. per iustū iudicium accipiat alium. ¶ Si vero ille accepit aliaz. separentur. ¶ Item de his requisisti qui ob causam frigide nature dicunt se inuicē non posse operam carnis dātes cōmisceri. ¶ Iste vero si non p̄t ea vti. p̄ vxore habeat eā quasi sororē. ¶ Si pertinaciū coniugale voluerint rescindere. maneāt vtercz inupti. ¶ Illā sit huic non potuit naturaliter concordare. q̄ modo cōueniet alteri. si igitur vir aliā vxorem vult accipere. manifesta patz ratio. q̄ suggerēte diabolo odiū fomite exosam eā habuerit. & ideo dimittere eā mendacij falsitate molitur. ¶ Si mulier causat̄ & dicit volo esse mater & filios p̄creare. vtercz eoꝝ septima manu p̄pinquoꝝ tactis sacrosanctis reliquijs iureiurādo dicant vt nuncz per p̄mixtionem carnis coniuncti vna caro effecti fuissent. tunc videt mulier secūdas posse ōīre nuptias humanū dico p̄pter infirmitatē carnis eoꝝ. vir autez qui frigide nature est maneat sine coniuge & sine spe coniugij. q̄ & si ille aliam copulā acceperit. tunc hi qui iurauerāt p̄iurij crimine rei teneātur. et penitentia peracta p̄ioza cogātur recipere cōnubia. hoc aut̄ seruādum est. cū vtercz idem fateat̄. sed si vir asserit se debitū reddidisse vxori & illa diffitetur. cui potius fides habenda sit meritо querit̄. De hoc ita statutū est. Si quis acceperit vxorē & habuit eā aliq̄ tpe & ipla femīa dicit q̄ nuncz coisset cum ea. & ille dicit q̄ sic fecerit. in veritate viri consistat. qz vir est caput mulieris. hoc de naturali impossibilitate statutum est.

¶ De frigidis separandis

De maleficii aut̄

impedimēto hoc tenēdum decernit. q̄ si per sortiarias & maleficas nō sequit concubit⁹. hortādi sunt quib⁹ ista eueniunt vt spū contrito & hūliato deo et sacerdoti de omnib⁹ p̄ctis confessionē faciāt & lacrimis atqz elemosinis orōnib⁹ & ieiunijs dño satisfaciāt. & p̄ exorcismos ac cetera eccliastice disciplīe munimina ministri eccie tales sanare p̄curent. q̄ si nō potuerint separari valebunt. Si postcz alias nuptias expetierint illis viuētibus quib⁹ iuncte fuerint p̄iorib⁹ quos reliquerāt etiam si possibilitas cōcubendi eis reddita fuerit. reconciliari nequibūt. ¶ Dō in fine huius capituli p̄mittur. ex rigore magi dictum intelligēdum est cz ex canonica eq̄tate. vel intelligēdum est non posse reconciliari p̄iorib⁹ nisi iudicio eccie. q̄ iudicio facta fuerat separatio.

De furiosis addit

Furioſi quoq; dñ in amētia ſūt. mrimonium contrahere non valēt. vñ Fabianus. Neq furioſus neq furioſa matrimoniū contrahere pñt. ſed ſi cōtractū fuerit non ſeparentur. Itē Nicolaꝰ. hi q̄ matrimoniū ſani contraxerūt. ⁊ vm ex duobꝫ vel ambobꝫ amētia vel furor vel aliq̄ infirmitas acceſſerit. ob hāc infirmitatē taliū cōiugia ſolui nō pñt. Silr ē ſcīēdū ꝺ his q̄ ab aduerſarijs excecāt vel mēbris trūcantur vel a barbaris ſecti fuerint.

¶ De his qui cum duabus ſororibus dormiunt.

De his etiā qui cū duabꝫ ſororibꝫ dormiūt. vel que cum duobꝫ fratribꝫ. videndum eſt quid cenſeant canones. Qui dormierit cū duabus ſororibꝫ. ⁊ vna ex illis ante fuerit vxor. neutrā ex ipſis hēat. nec ipi adulteri vnq̄ in coniugio copulent. Item nec ꝓprie vxori licet ſibi reddere debitū quā reddidit ſibi illicitā ſororē eiꝰ cognoſcendo. nec etiā poſt mortē vxoris licet ei vel adultere copulari in coniugium. Item Zacharias papa. Cōcubuiſti cū ſoror vxoris tue. ſi feciſti neutrā hēas. ⁊ vxor tua ſi non fuerit cōſcia ſceleris. ⁊ continere nō vult. nubat i dño cui vult. Tu vero et adultera ſñ ſpe cōiugij maneatis. ⁊ dū viuitis agite penitentiā. Quod ait cui vult nubat intelligendū eſt poſt mortē viri. vnde Bze. Qui vxores ſuas in adulterio deprehendūt. nec ille nec illa aliā vxorē accipiet vel aliū virū q̄diu ambo viuūt. Si vero adultera fuerit mortua viri eiꝰ. ſi vult nubat adultera vero nunq̄ et ſi vir eiꝰ fuerit mortuus. ſed oibꝫ diebꝫ vite ſue lamēta penitentie ꝓſoluat.

¶ Hic de illo adulterio agit̄ qđ cū cognato viri vel cognata vxor cōmittit.

Illud etiā ſciendū eſt q̄ꝓ aliqua infirmitate vel macula corꝑali. non licet viro vxorē dimittere et econuerſo. Sed ꝺz alter alteri ſubſidia prouidere. vnde Aug. Si vxorē quis habeat ſterilē ſiue deformē corpore vel debilē mēbris. vel cecā vel claudā. vel ſurdā. vel ſi quid aliud. ſiue morbis vel laboribꝫ doloribuſq̄ confectam. et quicquid excepta fornicatione cogitari poteſt vehementer horribile. ꝓ ſocietate fideq̄ ſuſtineat.

¶ Diſtinctio. xxx v.

Eodē iure vtit̄ vir ⁊ mulier.

Hoc etiā notā dū q̄ cū dñs concedat vxorē dimitti cā fornicatiōis viro eadā ſua non tollitur fides. vñ Hiero. ꝑcepit dñs vxorē a viro non dimitti excepta cā fornicationis. ⁊ ſi dimiſſa fuerit manere innupta. q̄cquid viris ꝑcipit̄ hoc cōſequēter redūdat ad feias. Non em̄ adultera vxor dimittenda ē. et vir medius tenendus. Itē apō nos quod non licet feis eque non licet viri. et eadē ſeruitus pari conditione cēſet̄. Ex his oñdit̄ q̄ mulier pōt ſup̄ fornicatione virū cōuenire. vt vir mulierē. vnde et Innocē. pp. xp̄iana religio adulteriū in vtroq; ſexu pari rōne condēnat. ſed viros ſuos mulieres nō facile de adulterio accuſāt. viri aūt liberius vxores ſuas adlteras apō ſacerdotes referre cōſueuerūt. ⁊ iō mulieribꝫ ꝓdito eaꝝ crimine cōio negatur. viroꝝ aūt latente commiſſo non facile quiſq̄ ex ſuſpicionibꝫ arceat̄ qui ſubmouebitur ſi eius flagitium detegat̄.

¶ Vx adultrerā nequit dimittere vir. niſi ipſe expers fuerit ⁊ ecōuerſo.

Si vero querit̄ an adulter adultrerā poſſit dimittere cauſa fornicationis. dicimus quia nequid adultera vxor dimitti a viro. niſi ⁊ ipſe expers fornicationis exiſtat et econuerſo. vnde Augu. Nihil iniquius eſt q̄ cauſa fornicationis dimittere vxo-

rem. si ⁊ ipse conuincatur fornicari occurrerit eñ illud. in q̃ alterũ iudicauerit eipsum condẽnas. Quapropter q̃sq̃s fornicatiõis cã vult abiicere vxorẽ. prius oz eẽ purgatus a fornicatiõe. Hõ silr etiã de feia vxeri. Idẽ indignãter marito si audiãt adulteros viros pendere sil'es adulterij feis penas. cũ tãto grauius eos puniri optuerit q̃tomagℓ ad eos pinet. ⁊ vtute vicere. ⁊ exẽplo regere feias. Ex his apparz q̃ adulter adulterã dimittere nõ valet ⁊ ecõuerso.

¶ Oz possint recõciliari q̃ causa fornicationis sepentur.

Si quis aũt fornicatiõis expers fornicariã dimiserit. aliq̃ copulari nõ pt. sed cõtinere oz. vℓ ad dimissã redire. sic ⁊ de feia. vñ apl's. his qui mr̃imonio iuncti sũt. precipio. non ego. sed dñs vxorẽ a viro nõ discedere q̃ si dimiserit manere innuptã aut reconciliari viro suo. ⁊ de viro addidit. ⁊ vir vxorẽ nõ dimittat. Vbi Amb. ait. Ideo non subdit õ viro sicut de muliere. qz licet viro aliã ducere. ℔ ℔ a falsarijs in Ambro. li. positũ credit. Supplẽdũ eñ eẽ i viro q̃d de vxore p̃misit. Apte dicit Au. Quare ñ addidit de muliere q̃d p̃emisit de viro. nisi q̃ sil'em formã vult intelligi. vt si dimiserit. q̃d cã fornicatiõis punitur. maneat sñ vxore. aut recõcilietur vxori. Idẽ si nec illi nubere conceditur viuo viro a q̃ recessit. nec huic alteram ducere viua vxore quã dimisit. multo min? fas ẽ illicita cũ q̃buslibet stup̃ cõmittere. Itẽ vt nõ facile dimittat vxor dñs solã cãm fornicatiois excepit. ceteris vo vniuersas molestias si q̃ extiterint iubet p̃ fide cõiugali ⁊ p̃ castitate fortiter sustineri. ⁊ mechũ dixit q̃ a viro solutã duxerit. Ex his appet q̃ si cã fornicatiois fiat sepatõ nõ põt vir vel mulier i aliã trãsire copulã. pñt aũt reconciliari ⁊ cohitare sicut pri?. si dimissam alter reuocare voluerit.

¶ Oz predictis videtur obuiare

Dicit tamẽ iohannes crisõ. Sicut crudelis et impius est q̃ castã dimittit. sic fatu? ⁊ iniquus est qui retinet meretricẽ. patronus eñ turpitudis est q̃ celat crimẽ vxoris. Item Hiero. Cum mulier vnã carnem i aliam diuiserit ⁊ se fornicatione a marito sepauerit. non oz teneri. ne virũ quo? q̃ sub maledicto faciat dicente scriptura. qui tenet adulterã stultus ⁊ impi? ẽ. Item ad amandũ scribẽs p̃sbiterũ de quadã q̃ viro suo viuẽte alij nupserat sic ait. Rem nouã loquar. immo nõ nouam. sed veterẽ. que veteris. t. auctoritate confirmat. sed si reliquerit scõm vir mulier. ⁊ reconciliari priori voluerit non potest.

¶ Determinatio.

Sed hec omnia intelligenda sũt de illa q̃ ab adulterio recedere noluerit. nec per pniam peccatũ delere. q̃ si vir pcm̃ scient patit. cõsentire videt. Si eñ i adulterio pseuerare elegit. patron? turpitudis ⁊ lenocinij reus marit? hẽbit. nisi eã reã adulterij facere voluerit. Si ãt a pcõ recesserit. ⁊ p̃ pniaz illõ purgauerit. poterit viro reconciliari. vñ Au. q̃d tibi durũ videt. vt p? adulteriũ reconciliet cõiũx. si fides adsit. nõ erit durũ. Cur eñ adhuc reputamus adulteros q̃s credimus pnia esse sanatos. Idẽ. nõ erit turpis nec difficilis etiã p? patrata ⁊ purgata adulteria reconciliatõ cõiugij. vbi p̃ claues regni celoz non dubitatur fieri remissio pcatorum. Nõ vt post viri diuortiũ adultera reuocetur. sed vt post christi cõsortium adultera non vocetur. Item Aze. debet peccatrice reapere q̃ pniam egit. sed nõ sepe. Itẽ Hermes. Si vir scuit vxorẽ suã dilq̃sse ⁊ ñ egerit pniaz mlier. ℔ p̃manet i fornicatiõe sua. ⁊ vnit cũ illa vir. re? erit ⁊ priceps pcti ei?

¶ Oz si mulier dimissa egerit pniam. et voluerit ad virum reuerti. debet reci-

pere peccatrice q̄ priam egit. sed ñ sepe

¶ De his qui se añ polluerūt per adulterium.

Volet etiam queri an valeat duci in coniugiū que prius ē polluta p adulteriū de hoc Leo pp̄ ait Nullus ducat i matrimoniū quā ꝓius polluit adulterio. Itē relatū est auribꝰ scōz sacerdotū quēdā alterius vxorē stupro violasse. ⁊ insup meche iuramētum prestitisse. q̄ p̄ mariti legitimi mortē si supuiueret duceret eā vxorē Qd factū est. Tale ergo cōubiū, phibem⁹ et anathematisam⁹. His et alijs auctoritatibꝰ vtantur in cōiugiū copulari q̄ se prius adulterio maculauerūt. Sed ecōtra Aug̃. testat dicēs. Deniq; mortuo eo cū quo fuit verū connubiū. fieri pōt cōiugiū cū qua p̄cessit adulterium. Idē. Posse fieri sane licitas nuptias ex psonis illicite cōiunctis honesto placito subsequēte manifestū est. sed hec vltria auctoritas de cōubijs loq̄tur phibens cōcubinas posse trāsire ad honestū placitū nuptiaꝝ si castitatē ⁊ fidē seruare velint. prima vero auctoritas Augu. de illis ait q̄ de pctō penituerūt ⁊ nihil in morte viri machinati sūt nec viuēte viro fidē adultere dedit mech⁹ qui eā in cōiugiū duceret si supuiueret Qui ño faciūt. hec alijs p̄missis auctoritatibꝰ phibent copulari.

¶ Distinctio. xxvi.

Si prio cō ditione valeat separi vxor a viro. ⁊ econuerso.

Nunc de cōditione videam⁹ an valeat cōiugiū diuidere. Ad qđ dicimus q̄ nō negat ingenua posse nubere ꝓuo. sed si neſcat eē seruilis cōditionis libere p̄t dimitti. cū fuit⁹ ei⁹ fuerit dep̄hensa. ꝑm illū. si q̄s ingenu⁹ hō ancillā alteri⁹ vxorē accepit. ⁊ estiat q̄ ingenua sit. si ipa feia fuerit p⁹ ea i ꝓuitute detenta. si eā a ꝓuitute redimere pōt. faciat. si non p̄t. si voluerit aliā accipiat. Sive ro eā ancillā scierat ⁊ collaudauerat p⁹ eā vt legitimā hēat. Itē ex eodē si feia ingenua accepit ꝓuū. scies q̄ seruus eēt hēat eū. q̄ oēs vnū p̄cem hēmus i celis. vna lex erit viro ⁊ feie. Cū dr scies illū seruū dari intelligi q̄ si nescierit illū seruū eē. non cogit manere cū ipso Si em̄ conditionis tolū parit. non cogitur adherere illi cui⁹ fraude decepta est. Si aūt scierit vir cōditionē mulieris. vel econuerso. non valet eā dimittere. vnde Zacharias, ppha. Si quis liber ancillā in mrimonio accepit. nō habeat licentiā dimittere eā si cōsensu amboꝝ cōiūcti sūt nisi ob fornicationē De illis ait Augu. de qbꝰ alterutri⁹ cōdicionis nota est q̄ cōiūguntur.

¶ De copula serui ⁊ ancille diuersoꝝ dominoꝝ.

Queri̊ etiaz si seruus vnius ancillā alteri⁹ accepit. an sit int̄ eos cōiugiū de hoc ita statutū ē. dicti ē nobis q̄ quidā legis seruoꝝ matrimonia protestatiua q̄dā p̄sūptiōe dirimāt. non attendens illō. qđ de⁹ cōiūxit hō non sep̄et. vñ nobis visuz est vt cōiugia seruoꝝ nō dirimant̄. etiā si diuersos dños hēant. sed i vno cōiugio p̄manētes dñis ꝓuis seruāt. ⁊ ꝑ in illi obseruādū est vbi legalis cōiūctio fuit. ⁊ p̄ volūtatē dñoꝝ. Attende finez hui⁹ capituli vbi videt̄ innui p̄ter voluntatem dñoꝝ inter seruū ⁊ ancillaz nō posse contrahi coniugiū. vel si contrahit̄ non esse ratū. qbusdā tñ videt̄ inter eos posse fieri coniugium dominis ignorantibus.

¶ De viro qui se facit seruū vt dimittatur ab vxore.

Illud etiaz notandum est q̄ si mulier virū liberū accepe rit. ⁊ ille vt cām p̄stet diſcidij se alicui⁹ seruū fecerit. nec vxorē dimittere nec illa ob vinculū cōiugij i seruitutem

redigi poterit. vñ illud platū ē ad sanctā synodū p quidā ingenuꝰ ingenuā accepit vxorē. ⁊ pꝰ filiorꝫ ꝓcreationē occasionē diuortij cuiusdā se seruū fecerit. vtrū mulierē necessario tenere debeat. ⁊ si tenuerit. an illa etiam seruituti subiici debeat q̄situ est. Judicatū ē vxorē minime debere dimitti. nō tñ ob xpi legē mulierē in seruitutē redigi. vñ ille nō ex consensu cōiugis se seruū fecerit quē liberū ipsa maritū accepat.

¶ De etate cōtrahentiū.

Hoc etiā sciendū est p pueri añ. xiij. annos ꝑm leges. et puelle añ. xij. matrimonio inherere neq́unt. Q si añ predcā tpa copulā inierit separari pñt. cuius voluntate ⁊ assensu parentū iūcti sit. Qui vo i pueritia copulati pꝰ annos pubertat nolūt se relīqre sed in cōiūctiōe pmanere. iā ex hoc efficiūtur cōiuges. ⁊ deiceps neq́unt separari. Sponsalia aūt añ septimū annū cōtrahi nō pñt solo eñ cōsensu cōtrahūt. q̄ interuenire nō pōt nisi ab alterutra pte intelligat qđ inter eos agitur. Quo illa executi sum? cū alioꝫ q̄rūdā adiectione q̄bꝫ cōiugiū solui pōt. nec tñ sol ui sp necesse ē. Nūc de alijs q̄ psonas penit? illegitias faciūt addēdum est et primū de ordine.

¶ Distinctio. xxxvij.

In q̄ ordine neq̄at fieri cōiugiū.

Sunt igit qui dam ordines in quibꝫ nulla ten? pt contrahi mrimoniū et si interceſſerit copla. fit diuortiū. vt sacerdotiū. dyaconat? ⁊ subdyaconat? in alijs vero pmittit sortiri coniugium nisi religionis habitum sumpserit vel votū continētie fecerint. vnde Leo papa clericos. lectores. ostiarios. exorcistas accolitos. si extra votum habituꝫ inueniuntur ⁊ continentiā profiteri nolūt. vxorē ducere virginē eccīa romana pmittit non viduam vel repudiatā quia deinceps nec ad subdyaconatum prouehi poterunt. nec laycus vxorem sortitus non virginem. vel bigam? ad clericatum. Item ex consilio carthaginensi. presbiteros placuit et episcopos et dyaconos ⁊ subdyaconos etiam ab vxoribꝫ abstinere. quod si non fecerint etiam ab ecclesiastico remoueantur officio. ceteros vero clericos ad hoc non cogit. Item Leo. Lex continentie eadē est ministris altaris que ⁊ episcopis et presbiteris. qui cum essent layci vel lectores licite vxores ducere poterant. sed cum ad predictos peruenerunt gradus. cepit eis non licere qō licuit. Item in sexto synodo. Si q̄s eoꝝ q̄ ad clerū accedunt voluerit nuptiali lege mulieri copulari. ß ante ordinem subdyaconatus faciat.

¶ De intercessionibꝫ suaꝝ coniugiū.

Hic adiiciēdū ē de occasionibꝫ suarum coniugium. de quibꝫ Nicolaus scribit. interfectores suaruꝫ coniugū sine iudicio cū nō addis adulteraꝝ vel aliquid huiusmodi quid aliō habendi sunt q̄ homicide. ac per hoc ad penitentiam redigendi. quibꝫ penit? denegatur coniugiū. hic videtur Nicolaus permittere maritis p adulterio vel alio hmōi. vxores suas interficere. Q ecclesiastica disciplina spirituali gladio non materiali crimīosos ferri iubet. vn de idem Nicolaus Inter hec nostra sācta addere studuit. si cuius vxor adulterium perpetrauerit. vtrum marito eius liceat ꝑm mundanam legem interficere. sed sancta dei ecclesia nunq̄ mūdanis constringitur legibus. gladium non habet nisi spiritualem. Item Nicolaus papa. Quicunq̄ propriam vxorē absq̄ lege ⁊ sine causa interfecerit. aliāq̄ duxerit. armis depositis publicam agat penitentiam. ⁊ si cōtumax extiterit. anathematizetur vsque q̄ consentiat.

¶ Distinctio. xxxviij.

De voto.

Nunc de vo
tis inspiciam⁹. votū ē testi
ficatio q̄dā ꝓmissionis spō
tanee q̄ deo ⁊ de his q̄ dei sūt ꝓprie fie
ri debet. sūt tamē vota stulto⁹ q̄ fran
genda sunt.

¶ De voto⁹ differentijs

Sciendum vero q̄ vo
tum aliud est
cōe. aliud singulare. cōe ē illud q̄d oēs i
baptismo faciūt. cū spōdēt renunciare
dyabolo et pōpis ei⁹. Singlare vt cū
aliq̄s spōte ꝓmittit suare virgitatē. vl
cōtinētiā. vel aliq̄d hmōi. Itē singula
re votū. aliud ē ꝓuatū. aliud ē solen
ne. ꝓuatū ē in abscondito fcm̄. Solē
ne in cōspcū eccie fcm̄. Itē ꝓuatū vo
tū si violet̄ pctm̄ ē mortale. Solenne
vo violare pctm̄ ⁊ scādalū Qui ꝓua
tū faciūt votū cōtinētie. mrimoniū cō
traxere ñ dñt. q⁹ cōtrahēdo mortaliter
peccāt. si tū cōtraxerit ñ sepenet̄. q⁹ ꝓba
ri ñ ꝑt q̄d occulte actū ē. Qui em̄ solē
niter vouēt nullaten⁹ cōiugiū inire q̄
unt. q̄bꝫ nō solū nubere ꝫ etiā velle dā
nabile ē. vñ Au. i cōiugali vinculo. si pu
dicicia nō suaſ dānatō nō timeſ. ꝫ i vi
duali cōtinētia ⁊ virgiali excellētia vt⁹
mūerl ꝑplioꝛ experiſ. q̄ experta ⁊ elcā
et voto oblata. iā nō solū capescere nup
tias. ꝫ etiā si nō nubaſ. nubere velle dā
nabile ē. vouētibꝫ em̄ virgitatē vel vi
duitatē. nō solū nubere. ꝫ etiā velle dā
nabile ē. q̄d apls oñdit Thio. scribēs.
Adolescētioꝛes viduas deuita. Cum
em̄ luxuriate fuerint xp̄o nubere volūt
id ē cū p⁹ votū cōtinētie i delitijs ege
rit vitam. nō dico nubūt. ꝫ nubere vo
lunt in christo. quasi tunc non sit pecca
tum sed quod sit ostendit subdens. ha
bentes dānationē ⁊ quare subdit. q⁹ ꝑ
mā fidē irritā fecerūt. etsi nō nubēdo.
tñ volēdo vt voluntatē q̄ a ꝓposito ce
cidit appeat cē dānatā siue seq̄nt̄ nup
tie. sine non. Damnatur em̄ ꝓpositi
fraus. damnantur tales. q⁹ continentie
fidem ꝓmā irritā fecerūt. i. votū vl i
voto violato fidē quā in baptismo ꝓ
fessi sunt Si autē ꝓo volūtate nuben
di dānanſ. constat si eā effectui māci
pauerint ꝝuocandū id eē in irritū. eas
q̄ arcēdas redire ad ꝓpositū. vñ greg.
viduas a ꝓposito recedētes viduitatl.
sup quib⁹ nos ꝓsuluisti. credo te nosse
a scō paulo nisi cōuertātur olim eē dā
natas q̄s ⁊ nos aplica aucte dānādas
⁊ a cōione fidelium atq⁹ a limib⁹ eccie
arcendas fore cēsemus. vsq⁹ quo obe
diāt cp̄is suis ⁊ ad bonū q̄d ceperūt i
uite. aut voluntarie reuertātur.

¶ De virgunbus non velatl.

De virginib⁹ autē
non velatis si deuiauerint a predeces
sore nostro Innocētio tale decretū hē
mus. hꝫ q̄ necdum sacro velamīe tecte
tamē in ꝓposito virginali sp̄ se simula
uerūt ꝑmanere. licꝫ velate nō fuerint
tñ si nupserint aliquo tēpe bis agēda
pñia est. q⁹ sponsio eaꝫ a dño teneba
tur. Si em̄ int̄ homies solꝫ bone fidei
ꝓctus nulla rōe dissolui. q̄tomagl ista
pollicitatō quā cum deo ꝓpigit solui si
ne vindicta nō poterit Itē si virgines
nōdum velate talit̄ publica pñia puni
unt̄. ⁊ a cetu fidēliuꝫ vsq⁹ ad satisfacti
onē excludūtur. q̄tomagl vidue q̄ ꝑ
fectioꝛis etat̄ ⁊ maturioꝛ ꝓsilij existūt
⁊ assumpserūt habitū religiōis. deinō
apostataverūt. atq⁹ ad prioꝛē vomitū
sunt reuerse. a nobis ⁊ ab ōnibus fide
lib⁹. a limībus eccie ⁊ a cetu fideliū vſ
q⁹ ad satisfactiōem sunt eliminande ⁊
carcerib⁹ tradēde. Ex his apparꝫ vidu
as vel virgines voto continētie astric
tas. siue fuerint velate. siue non. nulla
tenus coniugū soꝛtiri posse. Quod itē
dē de omnib⁹ intelligendū est q̄ conti
nentiā vouerunt. Qđ em̄ añ erat licī
tum post votū fit illicitū. Nō est hic ꝑ
termittēdū qđ Innoc. de viduis ⁊ pu
ellis decreuit. q̄ christo spūaliť nubūt
si postea publice nupserint nō eas ad

mittendas esse ad penitētiā. nisi hi qui bus se iuxerant de mūdo recesserit ¶ Si eīm de hoīb hec ratio custoditur. vt que cunq viuente viro alteri nupserit. ad ultera bēatur. nec ei agende pnie licentia concedatur. nisi vn⁹ de his fuerit defunctus. q̄tomagis de illa tenenda ē. q̄ añ se immortali spōso conūxerat. t post hoc ad hūanas nuptias trāsmigrauerit. ¶ Attende q̄ non solū talib⁹ cōiugium negare videtur. sed etiā locū penitentie. ¶ Sed non ita intelligendum ē. vt excludantur aliquando a penitentia que digne agere pniam volunt sed ille non sunt admittende ad pniam que ab incesti co pia discedere noluerunt. quia post religionis ꝓpositum. non pōt d̄o p pniam reconciliari que ad habitum siue professionis redire neglexerit. tunc ille cui se iūxerat ei defunctus erit cū ab ei⁹ illicitis amplexib⁹ hec penitus recesserit ¶ Cum igit d̄r eas non esse admittēdas ad pniam. nisi hi q̄b⁹ se iūxerant. de mūdo recesserit. subaudiendū est eis. ¶ Cūc eīm eis viri de mundo recedunt t defūguntur. cū ab eor concupiscentia iste se alienant. quē sensum subdita similitudo declarat t confirmat.

¶ Qr grā de malum sit adulteriū.

Cum vir t mulier

legitime coniuncti sunt. constat alteruz altero viuente ad aliā non posse transire copulā. ¶ Alioquin adulteriū cōmittit. de quo ¶ Clemēs papa ait. ¶ Quid in oīb⁹ pctis est adulterio grauius. secundū nanq in penis tenet locū. quē primum illi hūt qui aberrant a deo ¶ Grauissime igitur peccant adulteri. grauiter fornicarij. sed cunctis his grauius incestuosi. quos oēs transcēdunt contra naturam delinquentes. ¶ Unde ¶ Augusti. ¶ Adulteriū malū vincit fornicationē. vincitur aūt ab incestu. ¶ Deus est eīm cū matre q̄z cū aliena vxore dormire. sed oīm hor pessimū est qd cōtra naturam fit. vt si vir mēbro muleris non ad hoc concesso vtatur. hoc execrabiliter fit in meretrice. sed execrabilius i vxore.

¶ De illis qui post longam captiuitatem redeūt.

Hic queritur de illis femīs que putantes viros suos interemptos in captiuitate vel ab iniqua dīnatione nunq liberādos. in alios cōiugia transierūt. si illi q̄ putabantur piscse remearint. vtrū eis reddi debeat. et an secūdi fornicarij sūt t ipse rec adulterij. ¶ De hoc loco papa sic ait. ¶ Necesse est vt legitimas federa nuptiarum reintegrāda credamus. t remotis his q̄ hostilitas intulit. cuiq id legitime refor metur quod intulit. ꝓcurandū ē tamē vt quisq recipiat quod ꝓprium est. nec inculpabilis iudicetur. t quasi alienu iuris persuasor habeatur qui personā eius mariti. qui iam non esse estimabitur. assumpsit. ¶ Sic enim multa que ad eos qui in captiuitatem ducti sunt pertinebant. in ius alienum transire potuerunt t tamen plene iustice est. vt eisdem reuertis reformentē. ¶ Ideoq si viri post longam captiuitatem reuersi. ita in dilectione suarum coniugum perseuerant vt eas cupiant in suū redire cōsortium. dimittendum est et inculpabile iudicandum quod necessitas intulit et restituendus quod fides poscit. ¶ Sint autez alique mulieres ita posteroz virorum amore sūt capte. vt malint his coherere q̄z ad legitimum transire consortium. merito sunt notande. ita vt ecclesiastica communione ꝓuentur. que de re excusabili contaminationē crimi nis elegerunt. ¶ Redeant ergo in suum statum coniugia. quia sicut mulieres q̄ viros suos reuerti noluerunt impie se habende. ita ille que redeunt merito sunt laudande. ¶ Ex his ostenditur illos qui taliter iūguntur vt credāt virū interemptū. p ignorātiā aliquā excusationē hēre de pcō. t tm primā copulā esse legitimā. non secundā. vnde tm hēre si

careat obprobrio male volūtatis Sz si quis relicta vxore in patria in longi/ quam abiens regionem aliam ducat: deinde penitentia ductus eam dimitte re velit.asserens se habuisse aliam que viuit.nec eccia permittat.que quod ille asserit ignorat .queritur an in secunda copula hac sit coniugiū. Sane dici pt non esse coniugiū.t mulierem de crimi ne excusari per ignorantiā .virū autez admisisse adulteriū. Sed exquo ad pri mam redire volens nec valens. cogit ecclesie disciplina hanc tenere.Incipit ex cusari per obedientiam et timorem de hoc qp in presenti poscenti mulieri debi/ tum reddit.a qua ipse nunqz poscere de bet.t sic de alijs hmōi sciendū ē.

¶ Distinctio.xxxix.

De dispari cultu.

Post hoc de di

spari cultu videndū est. hec est em̄ vna de causis. quib pone illegitime fiunt ad contrahendū matrimoniū. Non licet em̄ christiano cum gentili vel iudea inire coniugium. quia et in veteri testamento prohibitū est fideles viros infideles ducere vxo res dño dicente. Non accipies vxores de filiab alienigenaz filijs tuis.ne tra ducant eos post deos suos. Juxta hoc dñi preceptum.iudeorum coniugia cū alienigenis inita esdras separauit .hoc idem etiam in nouo testamento serua/ tur. vnde Augu.ne nubat femina .nisi sue religionis viro. vel nevir talem du cat vxorem Jd em̄ vt dicis iubet domi nus.docet apostolus vtrunqz precipit. testamētum. Jtē Ambro. Caue christiane gētili vel iudeo filiā tuā tradere Caue ne iudeā vel gētilē vel alienige/ nam.i.hereticā.t oēm alienaza fide tua vxorē accersas Jtē si qs iudee.siue xpi ana iudeo.siue iudea xpiano carnali cō sortio misceatur. quicunqz tm̄ nephas admiserit.a christiāo cetu protinus se gregetur.ex his alijsqz plurib testimo nijs apparet non posse contrahi coniu/ gium ab his qui sunt diuerse religiois et fidei.

¶ De coniugio fidelis et infidelis et duoz infidelium.

Huic autem vide

tur obuiare quod apostolus ait de im/ paribus coniugijs.ego dico .non dñs. si quis frater habet infidelem vxorem et hec consentit habitare cum illo.non dimittat illā.t si qua mulier ꝛc̄. Sed aliud hoc esse.aliud illud euidenter/ os dit Augu. Jbi em̄ agitur de illis con/ iugijs fidelium t infidelium que cōtra huntur ab eis in dispari religione t fi/ de manentibus.apostolus vero agit de his qui vnius eiusdēqz infidelitatis fue runt quando coniūcti sunt sed cum ve/ nisset euangelium .alter sine altera cre didit Jntelligis ne quid dicam.atten/ de vt rem ipsam diligentius explanez Ecce coniuges duo vnius infidelitatis fuerunt quando coniuncti sunt .Nulla de his questio est que pertineat ad illud preceptum veteris t noui te.quo pro/ hibetur fidelis cum infideli copulare cō iugium. Jā sunt coniuges.t ambo ad huc sint infideles. Tales sunt adhuc q les coniuncti sunt. venit qz euangelij p/ dicator.credidit eoz vnus vel vna .Et ita vt infidelis cum infideli habitare cō sentiat.non iubet dñs vt fidelis infide lē dimittat talē coniūctum. nec aplus iubet vt nō dimittat sed cōsulit. vt si qs aliter agat nō sit trāsgressor.sicut de v/ giniby consulit.monet ergo quod ē lu/ crandi occasio cuz possit licite relinque quere.sed nō expedit Tūc em̄ non expe dit id qd licitū est.qn̄ p̄mittē quidē.Et vsus ipsius alijs affert impedimētū sa lutis.sicut discessio fidei ab ifideli quā non prohibet dñs.qz cozā illo non est iniusta.sed apls ne fiat consilio charita tis suadet. vt nemo in ea re inssiōis ne cessitate teneatur. sed consilij voluntā te libere faciat. Ex his mōstrat.t inter

infideles coniugiũ esse. ⁊ cõsiliũ apostoli nõ obuiare ꝓcepto dñi quo iubet fidelẽ non iũgi infideli. et si coniũcti fuerint separi. Legitur eñ ꝙ esdras ꝓpha immo dñs iussit ꝙ eũ israhelitl vxores dimittere alienigenas. ꝙ qs ibãt ad deos alienos. nõ ille ꝙ maritos acq̃rebãt deo. Recte hoc ꝑcepit. qz ꝙ Moysen iusserat dñs ne qs vxorẽ alienigenam duceret. merito ergo quas duxerãt domino, phibẽte dimiserũt q̃ vt ait Ambro. Nõ ẽ imputãdũ mrimoniũ. qõ extra dei decretũ est fcm. sed cũ cognoscit emẽdandũ. vt qñ fidelis infideli copulat. Sed vt ait Aug̃. Cũ cepissẽt gẽtib9 euangeliũ ꝑdicari tã coniũctos gẽtiles gẽtilib9 compit cõiugib9. Ex qbꝰ si nõ ambo crederẽt. ꝟ vn9 vel vna. et infidel cũ fideli cõsentiret habitare. nec phiberi a dño 9buit fidelis infidelẽ dimittere nec iuberi. Jõ nõ ꝓhibiberi. qz iusticia ꝓmittit a fornicatore discedere et infidelis hois fornicatio ẽ maior in corde. Nec vera eius pudicicia cũ cõiuge dici põt. qz non óẽ qõ nõ est ex fide pctñ est q̃us verã fidelis hẽat pudicicã. etiã cũ infideli cõiuge q̃ nõ hz veram. Jõ añt nec iubet. qz non cõtra iussionẽ dñi gentiles fuerũt ambo cõiuncti. licitũ ergo erat ꝙ iusticiã fideli infidelẽ dimittere. sed licitum nõ erat faciendum, ꝓpter liberã beniuolentiã. Cui/uenter appet. ⁊ inter infideles coniugium eẽ. et apl̃m de illis agere qui in infidelitate cõiuncti fuerũt. ⁊ post alter ad fidẽ conuersus ẽ. cũ quo infidelis habitare cotsentit. et hũc nõ dimittere fideli cõsuluit apl̃s. qz forte ꝙ fidelẽ saluabitur infidelis. ꝓt tamẽ licite dimittere qz in infideli est fornicatio. si non corporis. tñ mentis. Nam eñ fornicationis dñs excepit. fornicationẽ vxo generalem ⁊ vniuersalẽ intelligere coguntur. non mõ. s. corpalẽ. sed et spũalem. de qua ait Augusti. ydolatria et quelibet noxia superstitio fornicatio est. omin9 autez permisit causa fornicationis vxorem dimitti. sed nõ iussit. ⁊ sic dedit locum monendi apostolo. vt qui nolue/rit non dimittat. potest tamen licite dimittere. si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge. q̃tomagis fornicatio mentis. i. infidelitas.

¶ Jnzo quibus vitijs possit dimitti.

Si autem queris an, ꝓpter aliud vitium nisi, ꝓpter infidelitatem vel ydolatriã possit dimitti. attẽde quid Augu. ait. Si infidelitas fornicatio est. ⁊ ydolatria infidelitas. ⁊ auaritia ydolatria. non est dubitandum et auaritiam fornicationem esse. quis ergo quãlibet illicitam concupiscentiã potest a fornicationis genere separe si auaritia fornicatio est. Ex quo intelligitur ꝙ ꝓpter illicitas concupiscentias. nõ tñ q̃ in stuprꝭ cũ alienis viris vel feminis cõmittũ. sed ob quaslibet q̃ animã a lege dei aberrare faciũt ⁊ ꝓniciose corrũpi. possit sñ crimie ⁊ vir vxorẽ suã dimittere ⁊ virũ vxor. Jtem rectissime dimittitur. si viro suo dicat nõ ero vxor tua nisi mihi de latrocinio diuitias cõgeras. vel nisi solita lenocinia exerceas. aut si qd aliud facinorosũ vel flagitiosum a viro suo expetat. tũc ille si vxorẽ penitẽs est. habetq̃ fidẽ ꝙ dilectionẽ opãtẽ. mẽbr qõ eũ scãdalisat ãputabit. Ex his appet ꝙ nõ solũ infidelitas. ꝟ et quelibet cõcupia. q̃ ꝓnicõse turpiterq̃ corrũpit. fornicatõ ẽ spũalis. ꝙ quã vir vxorẽ. vel vxor virũ dimittere ꝓt Cõsulit tamẽ apostolus ne fidelis dimittat infidelem volentẽ cohabitare. nec a deo reuocare.

¶ Si fideli liceat aliã ducere. infideli discendente. vel dimissa.

Hic queri si fidelis infidelẽ dimittat vel infidelis a fideli discedat. an liceat fideli aliam ducere. videtur auctoritas testari ꝙ viuente illa aliam ducere non valeat. Ambro. enim verba apostoli exponens ait. Alioquin si discedit, abi-

uicē ⁊ volentes cohabitare dimittitis ⁊ alijs vos copulatis adulteri estis. ⁊ filij vestri qui de hac copula nascuntur immūdi.i.spurij sunt. Itē si q̄s habuit vxorē virginē ante baptismū. viuēte illa pt⁹ baptismū alterā ducere nō pōt. crimīa eī in batismo soluūtur non coniugia.

¶ Que premissis cōtraria videtur

Bz ecōtra amb. testat' si infidelis dic' apls discedit. discedat. nō eī seruituti subiectus est frat' aut sozoz ī hmōi. q̄ nō debet' reuerētia coniugij ei q̄ bozz auctozē coniugij. ¶ Nō est eī ratū mīmonīū q̄d sine dei uuotōe est. ⁊ iō nō est pcīm ei q̄ dimittit' ꝓpter deū si alij se copulauerit. ¶ Contūelia eī creatozi soluit ius mīmonij circa eū q̄ relinq̄tur. ne accuset' alij copulatus. Infidel' aūt discedens ⁊ in deum peccat ⁊ in matrimonīū. nec est ei seruāda fides coniugij. qui ideo recessit ne audiret xp̄m eē deū xp̄ianoz. coniugioz. Si vero ambe crediderint p cognitionē dei. confirmatur coniugium

¶ Determinatio

Attēde hec predictis contraria posse videri. ita vt sibi amb. etiā ꝓtradicere videat'. ℔ distinguendū est hic. Aliud esse dimittere volentē cohītare. Aliud dimitti ꝓpt deū ab illo qui bozz nomen xp̄i. Ibi lex beniuolētie nō seruat'. ℔ vero veritas custodit'. ⁊ ideo cum liceat dimittere volētem cohabitare. nō tñ ea viuente aliā ducere. discedētem vero se qui nō optz. ⁊ ea viuēte aliaz ducere licz. ℔ hoc non est intelligendū nisi de his qui ī infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem vterq̄z cōuersus est. vl si vterq̄z fidelis mīmonio iunct⁹ est. ⁊ pt⁹ alter eoz a fide discesserit. ⁊ odio fidei coniugē reliq̄rit. dimissus discedētem non comitabit'. nec tñ illa viuēte alterā ducere poterit. q̄ int' eos fuerat ratū ꝛiugium q̄d nō ꝓt solui

¶ Quidā dicunt cōiugium inter fideles non esse. ⁊ quare.

Būt tamē nonnulli q̄ inter ifideles asserūt non esse coniugiū. q̄ nec rata nec legitima est eoz copula. rata non est quia solui potest. nec legitima. q̄ apls dicat Omne q̄d nō est ex fide pcīm est. eoz aūt cōmunctō nō est ex fide. ⁊ iō peccatum est. Non est igitur coniugium. quia nullum coniugium peccatum est. Augustin⁹ etiaz dicat. quia non est vera pudicicia infidelis cum fideli. Sed vera negatur esse pudicicia. non q̄ infidelium coniugium non sit verum. ℔ q̄a non habet illud triplex bonū. quod excusat coitum ⁊ meretur premium. Itē illud apostoli Omne quod non est ex fide peccatum est. non ita est intelligēdum. vt quicquid fit ab infidelib⁹ peccatum sit. sed omne quod fit contra fidem. id contra conscientiam. male fit ⁊ ad gehennam edificat. ⁊ in omni eo q̄d infidelis facit peccat. non quia illud facit. sed quia non eo modo illud facit q̄ debet. non referens ad debitum finez

¶ Q̄z legitimum sit coniugium infidelium. sed non ratum ⁊ quare.

Copula igitur maritalis que est inter ifideles coniugū est legitimum. sed non ratum. Legitimum quia inter legitimas personas. ℔ non ratum. quia est sine fide. Coniugium vero fidelium legitimum est et ratum. si tamen legitime sint psone. q̄ autem legitima sit infidelium comūctio Augustin⁹ testatur dicens. vxoz legitima societate coniuncta. sine vlla culpa relinquitur. si cum viro christiano permanere noluerit. Ex hoc etiaz ꝓbatur quia infideli ad fidem conuerso apostolus consulit infidelem non dimittere. quod non faceret si non esset inter eos legitimū ꝛiugiū. legitimū est q̄d legali īstitutōe vl ꝓuide moziby ñ

cõtra iussionẽ dñi cõtrahitur

¶ Distinctio.xl.

¶ De cognatione ⁊ pri⁹ de carnali

NUnc superest aliq̃d d̃ cogn̄tiõe dicere Est ãt cognatio.alia carnal.alia spũalis. ℣ri mũ de carnali cogn̄tione ⁊ affinitate inspiciam⁹ Cogn̄ti igit̃ vel affines in septimo g̃du vel infra copulari nõ debẽt. vñ grego.ꝓgenẽ suã vnũ quẽq; vsq; ad.vij.ꝛecernum⁹ obseruare generationẽ.⁊ q̃diu se agnoscũt affinitate,ꝓpinq̃s.ad cõiugalẽ copulã accedere ꝛenegam⁹ qd̃ si fecerint.sep̃entur. Itẽ nicola⁹ pp̃. de ꝓsanguitate sua null⁹ vxorẽ ducat vsq; pr⁹ generatõez.vij.vl̃ q̃usq; ꝓentela cog̃sci p̃t. Itẽ nulli ex,ꝓpinquitate sui sanguis vsq; ad.vij.gradũ vxores ducãt His auc̃trib⁹ alijsq; plurib⁹ ꝓsanguĩeox̄ nũctões,phibẽt̃ vsq; ad.vij.g̃dũ. Nũo ãt grad⁹ ꝓsanguitatis putãdi sũt.ysi.oñdit sic. Series cõsanguitat̃.vi.g̃dib⁹ dirimit̃.ℬ mõ filius⁊ filia qd̃ est fr̃ ⁊ soror.sit ipse truncus.ill̃ soror sũ seiunct̃ ex radice illi⁹ trũci egrediuntur isti ramusculi .nepos et nept̃ prim⁹.,pnepos⁊,pnept̃ secũd⁹. abnepos⁊ abnept̃ terci⁹.adnepos et adnept̃ q̃rtus.trinepos ⁊ neptis q̃nt⁹. trinepot̃ nepos⁊ trinept̃ nept̃.vi. Attende ꝙ sex grad⁹ trũ ponit ysi.qz trunci intra g̃d⁹ non cõputat. Alij vo qui vij.ponũt g̃dus trũcum int̃ grad⁹ ꝓputãt.varie nãq; ꝓputãtur g̃d⁹ cogn̄tõis alij em̃ p̃rem in p̃mo gradu.filios i secũdo ponũt. Alij p̃mũ g̃duz filios appellãt negãtes gradũ cogn̄tõis int̃ filiũ ⁊ p̃rem eẽ cũ vna caro sint p̃r⁊ filius. Auc̃tes ergo q̃ ꝓsanguitat̃ cautelam vsq; in septimũ gradũ phibent.p̃rem ponũt in p̃mo gradu. Alli vero q̃ vsq; ad.vi.g̃duz ,phibẽt.p̃mũ gradũ filios appellãt.atq; ita fit vt eedẽ ꝑsone inueniãtur p̃m hãc diuersitatẽ in.vi.⁊ i vij.gradu.p̃rem vero in p̃mo gradu ponit.qui fratres dicit eẽ p̃rimũ g̃duz

Hoc mõ ꝓputat zacharias pp̃.inq̃ens ꝓentele grad⁹ talit̃ computam⁹ Ego ⁊ fr̃ meus vna generatõ sum⁹ p̃mũ q; g̃duz efficim⁹ Rursus fili⁹ me⁹⁊ fr̃is mei fili⁹ secũda generatõ sunt.⁊.ij.g̃dum faciũt.atq; ad hũc moduz continent̃.vl̃ sunt cetere succesiões Int̃ illos vero q̃.vi.ꝓputãt grad⁹.⁊ illos q̃ vij.nulla in sensu existit diuersitas.q̃uis in nũero graduũ varietas videat̃ vltia em̃ generatõ si a frib⁹ sumat initium nũerãdi.vij.inuenit̃.Quare.vi.g̃ d⁹ cõputz ysi.ipse apit dic̃. Cõsanguitas dũ se paulati,pagiñ oz dib⁹ diri mẽs vsq; ad vltimũ gradũ ,ptraxerit ⁊,ppinq̃tas eẽ desierit.tunc p̃mũ lex inmrimonij vinculũ eã recipiet.⁊ quodãmodo incipiet reuocare fugiẽte Jo autẽ vsq; ad.vi.gradũ generl̃ consanguitas cõstituta est.vt sic̃ sex etatibus mundi generatõ ⁊ hõis status finit̃ ita ,ppinq̃tas generl̃ tot g̃dib⁹ termiet̃ Inbis.vi.g̃dib⁹ oim,ppinq̃tatũ noia ꝓtinẽt̃ vltra q̃s nec affinitas inueniri. nec succesio põt ampli⁹,plongari. ℣ cõm alios septẽ grad⁹ ideo cõputantur .vt ita p̃r⁹.vij.gradus sponsus sponse iungat̃.sicut post hanc vitã.que septẽ diebus agitur ecc̃ia xp̃o coniungẽt̃.

¶ De dispensatõe.

His autem occurrit illud quod Grego.Aug⁹.angloz ep̃o.a quo requisitus fuerat quota generatõe debeant copulari rescribit sic. Quedam lex romana ꝑmittit vt si ue fratris vel sororis.seu duoz fratz germanoz.seu duarum sorozz filius⁊ filia misceantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolẽ nõ posse succrescere. vnde nc̃e est vt quarta vl̃ quinta generatõ fidelium licẽt̃ sibi nũgatur Sed post multũ tempus. idem Grego.a felice messine sicilie p̃sule req̃situs. vtz Aug⁹. rescripserit. vt a glorz quarta generatõe cõtracta matrimonia nõ solueret̃ur Inter cetera talẽ

reddidit rationem quod scripsi Augustino anglorum episcopo. ipsi etiã anglorum genti que nuper ad fidem venerat. ne a bono quod ceperat metuendo austeriora recederẽ. spiritualiter ꝛ non generaliter me cognoscas scripsisse. nec ideo eis hec scripsi. vt postꝫ in fide fuerint solidati. si infra propriam consanguinitatem inuenti fuerint nõ separentur. aut infra affinitatis lineam. id est vsqꝫ ad septimam generatiõem iungantur. Dist. xli.

¶ De affinitatis gradibus.

NUnc de affinitate videndum est de q̃ Gregorius ait. Porro de affinitate quam dicitis parentelam esse. que ad virum ex parte vxoris. seu que ex parte viri ad vxorem pertinet. manifesta ratio est. quia ẽm diuinã sententiam ego ꝛ vxor mea sumus vna caro. ꝓfecto mihi ꝛ illi mea suaꝫ parẽtela propinquitas vna efficit. Quocirca ego ꝛ soror vxoris mee. in vno ꝛ primo gradu erimus. filius vero eius secundo gradu erit a me. Neptis vo tercio. Idqꝫ vtrimqꝫ in ceteris agenduꝫ est successionibus. Vxorem vero propinqui cuiuscunqꝫ gradus sit ita oportet me attendere. quẽadmodum ipsius quoqꝫ gradus aliqua femina proprie propinquitatis sit. quod nimiruꝫ vxori mee de propinquitate viri sui in cunctis cognationis gradibus conuenit obseruare. Qui vero aliorsum sentiũt antichristi sunt. Item Julius papa. Equaliter coniungatur vir consanguineis propriis ꝛ consanguineis vxoris sue. sitor. Sane consanguinitas q̃ in proprio viro conseruãda est etiam in vxoris parentela de lege nuptiaruꝫ custodiẽda ẽ. quia cõstat eos duos fuisse in carne vna. Ideoqꝫ cõmunis est illis vtraqꝫ pentela. Item Julius papa. Nullũ in vtroqꝫ sexu ꝓmittim⁹ ex propinquitate sui sanguinis. vel vxoris vsqꝫ in. vij. generatõis gradum ducere vel ꝓpter carnis vel incesti maculã copulari. qz sicut non licet cuiq̃ xpiano ꝺ sua cõsanguinitate. sic nec de consãguinitate vxoris coniugem ducere. propter carnis vnitatem. Item Gregor⁹ de affinitate consanguinitatꝭ per gradus cognationis placuit vsqꝫ ad septimã generatõem obseruare. Nam ꝛ hereditas rerum per legales instrumẽtoꝝ diffinitões sancita. vsqꝫ ad septimũ gradum. hereditatẽ ꝓtendit successionem. non eẽm eis succederẽt nisi de ꝓpagine cognatõis deberẽt. His auctoritatib⁹ insinuatur que sit affinitas. ꝛ vsqꝫ ad quẽ gradũ sit obseruanda. ſ. vsqꝫ ad. vij. Sed alij videtur concedere in. v. generatõe inꝑ affines ꝓtrahi copulãtiõ. ꝛ in quarta. ꝛ si cõtractũ fuerit. non separari. ait eẽm Fabian⁹ pp. de ꝓpinquis q̃ ad affinitatẽ p virũ ꝛ vxorẽ veniunt. defuncta vero vxore. vel viro in q̃nta generatõe iungãtur. In q̃rta si inuenti fuerint nõ separẽtꝰ. In tercia aũt ꝓpinq̃tate nõ licꝫ vxorẽ alteri⁹ accipere. pt⁹ obitũ ei⁹ qualit̃ iungaꝫ vir in matrimonio eis q̃ sibi consanguinei sũt. ꝛ vxoris sue ꝓsãguineis pt⁹ mortẽ vxorꝭ Ecce hic concedit̃ in. v. ꝛ in. vij. ꝓpinq̃tate affiniũ fieri coniugiũ. Jul⁹ et̃ pp. ait. statutũ est vt relictã frĩs vxorꝭ sue ẽt relictã frĩs vxorꝭ sue. relictã filij vxorꝭ sue nemo sibi in matrimoniũ sumat. relictã vxorẽ consãguineoꝝ vxorꝭ sue vsqꝫ in tertiaꝫ ꝓgeniẽ nemo in vxorẽ sumat. In quarta vero ꝛ in q̃nta si inuenti fuerint nõ separentꝰ. Ecce q̃ varie de affinitatꝭ obꝺuatõe loquũtur auctores. Alij eẽm vsqꝫ ad septimũ gradũ eaꝫ seruari sanciunt. Alij vero in quinto vel quarto matrimonia contracta non diuidũt. Sed illi veritatis rigorem. isti miseri cordie dispensationem videntur ꝓponere. Potest ei ecclesia dispensare in copula affinium vsqꝫ ad tercium gradum. Sicut beatus Gregorius dispensauit in quarto gradu ꝓsanguitatꝭ.

Illud etiã non est ptermittẽdũ quod greg. vnerio epo scribit. sedẽ aplicã psulere dcreuisti. si mulier copula nuptiali extraneo viro piũcta coꝯtõi eiꝰ ptineat. si eo defũcto coꝯtio maneat. vel si sub alio viro coꝯtõis vocabula dissoluãtur. vl si suscepte soboles pñt legitie ad ꝓzl viri ꝯtõis tiisire copulã si vna caro fuerit qũo ꝑt aliqs eoꝝ ꝓpinquꝰ vni ptinere nisi ptineat alteri. ℔ mime posse fieri credẽdũ est. ꝓzo vno defuncto in supstite affinitas non delet. nec alia copula ꝓiugal affinitatẽ copule ꝓzis soluere valet. ℔ nec alterius ꝓiũctõis soboles placã ad affinitatẽ ꝓzl viri ꝓzotiũ trãsire. si ꝙs vero sacrilego ⁊ temerario ausu in ꝺfũcto q̃rit ꝓpinqtatem extinguere. vel sub affinitatis vocabulo dissipare. vl suscepꝯas soboles alteriꝰ copule ꝓpinqtati ꝓzis credit legitie sociari. ℔ negat ꝺbũ dci validũ esse qꝺ dixit. erũt duo i carne vna. Ecce ℔ ꝓhibẽ si mortuo ꝓmo viro vxor eiꝰ alij nupserit. filios de secũdo viro genitos ducere vxores de coꝯtione viri ꝓzl. qz filij mediante mãe ad coꝯtionẽ ꝓzl viri ptinẽt. cũ quo mr eoꝝ vna caro extiterat. Hoc est idẽ Innoc. papa ait. Si q̃ mulier ad se cũdas nuptias transierit ⁊ ex eis sobolem genuerit. nullatenꝰ põt ad consoꝛtiũ cognatõis ꝓzl viri ptingere.

¶ Si coniugiũ sit inẽ eos qui nota cõsanguinitate diuidũtur.

Hoc autẽ obseruã dũ est vsq ad septimũ generẽ graduꝫ ℔ maxime vsq ad tertiũ vl quartũ sicut supza positũ est. Et sciẽdũ est. qa eccia infra ꝓdictos gradꝰ ꝙsãguitatẽ coniũctos sepat. Si autẽ ignoꝛãter cõiuncti fuerint i ꝙspectu eccie. ⁊ postmodũ ꝓbata ꝙsãguinitate eiusdem iudicõ sepati. q̃ritur vtr copula illa coniugium fuerit. Quibusdã nõ videt fuisse ꝓiugiũ. qz nõ erãt legitie ꝑsone. ℔ tñ ꝺ crimie excusanꝺ ꝑ ignoꝛãtiam. ⁊ ãsi cõiugium reputar. qz bona fide ꝑ manũ ecclesie cõuenerũt. vñ ⁊ filij eoꝝ legitimi hñtur. Alij vero fuisse cõiugiũ dicunt. licz nõ essent ꝑsone legitie. qz taliũ cõiunctões vocãt canones coniugia. vbi de ꝑsonis agunt. Quaruꝫ testimonio cõsanguineoꝝ sit dirimẽda coniunctio Urbanus papa ostendit dicens. Si duo viri vel tres cõsanguinitatem iureiurãdo firmauerint. vel ipsi forte cõfessi fuerint cõiugia dissoluant. Si vero neutꝝ contigerit. epi eos per fidem xpi obtestẽtur. quatenꝰ palã fateãtur. si se recognoscũt cõsanguineos si se iudicõ epoꝝ segregauerint. alia matrimonia contrahere nõ ꝓhibeant. Idẽ. Notificamus tibi. vt cũ tres vel duo ex ꝓpinquioꝛibus eius qui accusãtur. hãc ꝓpinquitatẽ iuramẽto firmauerint. vel si tres vel duo ex antiquioꝛibus ianuensibus quibꝰ hec ꝓpinquitas sit nota. qui bone fame ⁊ vrac. testionũ sint remoto amore ⁊ timore ꝑcioꝛ omni malo studio ꝓdicto mõ firmauerint. sine mora ꝓiugia dissoluãtur. consanguineos vero extraneoꝝ nullus accuset vel ꝙsanguinitatẽ in sinodo ꝓbet. ℔ ꝓpinqui ad quoꝝ noticiã ptinet. Si autẽ tota ꝓgenies defecerit ab ãtiquioꝛibꝰ ⁊ vracioꝛibꝰ quibꝰ ꝓpinqtas tota nota sit. eps canonice ꝛrar. ⁊ si inuẽta fuerit sepentur. Ecce quibꝰ accusantibus vel testificanꝺ dirimẽda sit consanguineoꝝ coniunctio. que coniugium vocatur.

¶ Distinctio vtilis.

Hic dicendũ est ꝙd aliud est fornicatio. aliud stupꝝ. aliud adulteriũ. aliud incestus. aliud raptus. Fornicatio licet sit genus õnis illiciti coitꝰ qui fit extra vxorẽ. tñ specialiter intelligitur in vsu viduaꝝ vel meretricũ vel concubinaꝝ. Stupꝝ ꝓpie est virginũ illicita defloratio. Adulteriũ aliei thori violatio. Unde adulteriũ dicẽ quasi ad alteriꝰ thoꝝ accessio. Incestꝰ est

consanguineaꝝ vel affiniũ abusus. vñ incestuosi dicũtur q̃ consãguineis vl affinib⁹ suis abutũtur. Rapt⁹ admittit. cum puella violẽter a domo pr̃is educitur. vt corrupta in vxorẽ habeat. sive puelle sive parẽtibus vis illata constiterit. hic morte mulctatur. Et si ad ecclesiã cum rapta confugerit p̃uilegio ecclesie mortis impunitatẽ meretur. Attendendũ est etiam illud Alexandri. qui ait. q̃ frater sororue vxor. tue cognati dicuntur equiuocatõis iure fit & necessitate vulgaris appellatõnis potius q̃ vlla causa generatõnis. vxor em̃ fratris fratrissa potius q̃ cognata vocatur. mariti frater leuir dicit. duoꝝ fratrum vxores ianitrices vocãtur. quasi eandem ianuã intrãtes. viri soror glos appellatur. Sororis autẽ vir non habet speciale nomen. nec vxoris frater.

¶ Distinctio. xlij

¶ De spirituali cognatõe

De parentaliũ graduum famosa questione. aliquid licet min⁹ sufficienter diximus. Jam de spũali cognatione addamus que etiã personas impedit vt non sint legitime ad ineũdas nuptias. Tria sunt quidẽ. consanguinitas. affinitas. & spũalis germanitas. Cõsanguinitas est inter eos qui iungũtur p̃m lineam generis. Affinitas int̃ eos qui genere quidẽ non sunt coniũcti. ꝫ mediante genere sunt sociati. vxbi gr̃a. vxor filij fratris mei que nõ est d̃ genere meo p̃ ipsum qui est de genere meo. mihi affinis facta est. & ego illi. Spũalis proximitas est inter cõpatrẽ & cõmatrẽ. & int̃ eos quoꝝ vnus altez de sacro fonte leuauit. & in cathxtizatõe aut confirmatõe tenuit. est etiã inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales.

¶ Qui sunt filij spũales.

Spũales filij sunt quos de sacro fonte leua⁹. vel in cathxtizatõe seu confirmatõe tenemus. Filij etiã & filie spũales eorũ sunt. qui trine mersiõis vocabulo eos sacro baptismate immergũt. Dicat̃ ei spũalis filia sacerdotis que ei⁹ pcta sua p̃fitetur. vñ Symachus pp̃. oẽs q̃s in pñia suscipim⁹. ita nostri spũales sunt filij. vt & ipsi q̃s vel nobis suscipiẽtib⁹ vel snb trine mersionis vocabulo mergentib⁹ vnda baptismi regenerat. Silu̇ester etiã ammonet vt ad suã pẽitẽtialẽ null⁹ sacerdos accedat. q̃ scriptũ est. ones quos in pñia suscipim⁹ ita nostri sunt filij. vt in baptismate suscepti q̃ olim flagitiosa est cõmixtio. Dr̃ ar compt̃ & p̃mr̃ sibi iũgi nequeãt. nec p̃ spũalis vel mat̃ filie vel filio spũali ex cõcilio maguntinẽsi docet̃. de eo qõ interrogati si aliquis filiã suã duxerit vxorẽ. & de eo qui cõcubuit cũ mr̃e spũali. & de eo qui filiũ suũ baptisauit. & vxor ei⁹ de fonte eũ suscepit. hac causa vt discidiũ fierꝫ cõiugij. si pt⁹ in tali copula p̃ñt p̃manere. sic respondendũ est. Si filiolã aut cõmatrẽ suã alijs in cõiugio duxerit. separandos eẽ iudicamus & gũi pñia plectẽdos. Si vero coniuges legitimi vn⁹ vel ambo ex industria hoc fecerint. vt filiũ suũ de fonte suscipe-rẽt. si inmupti manere voluerit bonuꝫ est. sinautẽ grauis pñia insidiatori iungatur. et simul maneãt. & si p̃uaricator cõiugij supuixerit. acerrima penitẽtia mulcter̃. & sine spe cõiugij maneat. Et quib⁹ appet q̃ alijs filiolã suã vl cõmr̃eꝫ non p̃t sibi copulare nuptialit & si p̃sumptuꝫ fuerit. separandi sunt. Qui autẽ legitie cõiuncti sũt. nõ iõ separandi sunt. q̃ alter eoꝝ insidiose filiũ de fõte leuauit. Qõ etiã Nicola⁹ cõfirmat dicẽs. Nolle desideras vxꝝ mulier q̃ viri filiũ ex alia femĩa genituꝫ de sacro fõte leuauerit. post modũ possit cũ eo de viro copl̃ari. q̃s iõ p̃iũgi posse decreuim⁹. q̃ p̃m canones sacros. nisi ãborũ cõsensu nulli⁹ religiõis obtẽtu dꝫ iunx dimittere cõiugẽ. cũ apls p̃capiat. Nolite fraudare mutuum nisi ex con-

sensu forte ad tēpus rē. Itē dictum ē nobis quasdā feias vesidiose .quasdaz vero fraudulenter. vt a viris suis sepa rentur, ꝑprios filios coꝝā epis ad cōfir mandū tenuisse. vnde nos dignū duxi mus vt si qua mulier filiū suū vesidia . aut fraude aliq̄ coꝝam epo tenuerit ad confirmandū, ꝑpter fallaciā vel fraudē q̄diu viuat pniam agat . a viro suo trī non sepetur. Item Johā. pp̄. ad limia beati Petri hoc noīe Stephanus ve niens. nostro presulatui innotuit q̄ filī um suū, i extremo vite positū . necdum baptismi vnda lotū absentia sacerdotū cogēte baptisauit. eunq̄ ꝑpīs manib⁹ suscepit. atq̄ ꝑ huiusmodi negocio re uerentia tua. prefatū hoiem a sua con iuge iudicauit eē sepandu. qō fieri nul latenus dicit dicēte scriptura. qō deus cōiūxit hō non sepet. t dns. nō dimit tere vxorē nisi cā fornicatiōis, iubet . et nos tāta auctoritate freti dicim⁹ dimit tēdū eē. t inculpabile iudicandū quod necitas intulit. Nā baptisādi opus laicī fidelib⁹. si trī necesse fuerit libere cōcedi tur . vñ si supadictus hō filiū morien tez aspiciēs. ne aiaz ꝑpetuo pire dimit teret. vnda baptismi lauit vt eū de ptā te mortī eripet. bñfecisse laudaī Jōq̄ sue vxori sibi iā legitīe sociate. impune dū vixerit iudicam⁹ manere cōiūctū . nec ob ꝫ debere separi. His alīsq̄ plīb⁹ auctoritatib⁹ edocet cōiuges nō eē se pandos. si p⁹ legitimā copulā alter al teri⁹ filiū de fōte leuat vel in cōfirmatio ne tenet.

¶ Quid premissis obuiet.

His aūt obuiare videt qō de usdedit papa ait. pue nit ad nos diaconus sanctitatis vestre epistolam deferēs. q̄ quidaz viri t mu lieres preterito sabbato paschali. pro magno populi incursu nescientes fili os suos suscepisse ō lauacro. cupis, er go scire an, ꝑpter hoc debeant viri ac mu lieres ad proprium vsum redire vel nō Nos vro hac re mesti inq̄ siuim⁹ dcā priorū t inuenimus in armarijs apl̄i ce sedis iā talia contigisse in plurib⁹ ec clesijs. q̄rū ab epis ab hac aplica sede volētib⁹ scire. vtq̄ viri ac mulieres re diret ad ꝑpriū thoꝝ. btē memorie scī patres Juli⁹ t Innocēti⁹ t celestin⁹ cū epoꝝ plurimoꝝ consensu in aplōꝝ principis eccia, phibentes talia rīde runt. vt nullo mō se in coniugiū recip rent mulieres ac viri quicūq̄ aliqua rō ne suscepert natos. ꝫ separet se ne sua vente dyabolo tale vitiū inolesceret. Itē si quis filiastrū vel filiastrā suam añ ep̄m tenuerit ad confirmationē se petur ab vxore sua t alia nunq̄ accipi at. Hec autē vel ad terciō dicta sunt non quia ita essz faciendu. ꝫ ne illud fierz sū mopere cauēdum est. vel de ill intelligendum ē qui prius filios suos vicissim de fonte suspert q̄ fierēt con iuges. p̄missis autē auctoritatibus om nino cōsentiēdum est. vt siue ꝑprius. si ue trī viri filium mulier de fonte susce pit. non idō a viro separetur quod de viro simliter oportz intelligi

¶ De copula spūalium vel adoptiuo rum. vel naturalium filioꝝ

Quod āt spūales vel adopti ui filij nāalib⁹ co pulari neq̄ant. Nico . papa testaī ita i quiēs Ita diligere debz hō eu qui se suscipit de sacro fonte sicut prem inter fratres t filios spūales gratuita t scā cōmunio est. que dicēda non est consā guinitas. ꝫ bñda spūalis, primitas. vñ inter eos arbitroꝝ non posse fieri lega le coniugiū. quia nec inter eos q̄ natu ra. t eos q̄ adoptōe filij sunt. venerā de leges mrimonia ꝓhi pmittūt. Itē si inī eos nō cōtrahīt mrimoniū quos adoptio iungit. quā ropter a carnali o portz inī se cōtubernio cessare. q̄s p ce leste sacm regenerato s.s. iunxit

Si filij añ compaīnitatē vel post na ti valeant coniungi.

Hoc autē quidam

lunt intelligere ꝺ illis tm̃ filijs quibus compr̃es facti sunt. ꝺe illis vero qui aĩ compr̃nitatẽ vel post geniti sunt. cõcedunt q̃ legitime ⁊ licite iungi p̃nt. quibus videt consentire vrban⁹ .ij. dic̃.

Sup quibus consuluit nos tua dilectio hoc videtur respondendũ vt baptismus sit. si instãte necitate femĩa puer in noĩe trinitatis baptisauerit. ⁊ q̃ spiritualiũ p̃centũ filij vel filie ante vel p⁹ cõpaternitatez genite possint coniungi legitime. p̃eter illã psonã qua cõpatres sunt effecti. Paschalis vero secundus post compr̃nitatẽ genitos copulari ꝓhibz. scribens Regino epo. pt⁹ susceptũ filiũ ꝺe fonte vel filiã spũalez q̃ ex compr̃e vel ex cõmatre fuerint nati mr̃imonio coniungi non p̃nt. Illud et notãdum est qꝺ in triburiensi concilio legitur. Si quis spũalis sue cõmatris filiã fortuito ⁊ ita contingẽte rer casu i coniugiũ duxerit. ꝓsilio maturioꝝ seruato habeat. atqz legitimo connubio honeste operã det

¶ Si quis ducere possit duas cõmatres alteram post alterã.

Bolet etiaz queri

si cõmatrem vxoris post eius obitum ꝺs ducere valeat. ꝺe hoc etiã Nicolaus papa ait Scitat a nobis scitas vestra. si ꝺs duas cõmatres hr̃e valeat. vnã post aliã ¶ In q̃ meminisse ꝺebes scriptũ esse. Erunt duo in carne vna. Cũ igit cõstet q̃ vir ⁊ mulier vna caro efficiũtur. restat vir cõpatrẽ cõsortui illi mulieri cui⁹ assũpta vxor cõmater erat. ⁊ iõ vir illi femĩe nõ posse cõiungi que cõmat ei⁹ erat. cũ qua idẽ fuerat vna caro effect⁹. huic autez illud contrariũ videt. qui spũalem hz compr̃ez cui⁹ filiuꝝ ꝺe lauacro suscepit ⁊ ei⁹ vxor cõmat non ẽ. licz ei cõpr̃e suo ꝺefũcto ei⁹ viduã ducere in vxorẽ. ꝺs nulla spũalis generatõ secernit. Item ex epla paschal pa. pt⁹ vxoris obitũ cuiz cõmatre vxoris cõiugio copulari nulla videt rõ vel auctoritas, phibere Nõ ei q̃ carnis vnionẽ ad vniõez spũs ptinuit Hz scieꝺũ ẽ q̃ auctoritas nicolai ꝺe illo agit q̃ vxori sue ꝺebitũ reddidit post cõsilij cõmat extitit Alie vo auctes ꝺe illo agunt cui⁹ vxor post cõ a viro suo ꝺe relinquit. illi⁹ cõmat efficat. nec post cõ paternitatẽ a viro suo cognoscatur. vel ꝺe illo potius agunt. cui⁹ vxor ante ꝺefungit cõ ab eo cognoscat.

¶ Si vir et vxor simul possint tenere pactum

Bolet queri etiam

si vxor cũ viro suo simul ꝺebeat i baptismo suscipe puer. ꝺ ꝝ vrban⁹. i. ita scribit. q̃ vxor cũ marito suo i baptismo simul ñ ꝺebeat suscipe puer nulla auctoritate inuenit. phibitũ. sed vt puritas spũal p̃nitat ab oi labe ⁊ ifamia cõseruet immunis ꝺecreuim⁹ vt vtriq̃ simul aspirare ad hoc nõ p̃sumat. qz vero piaculare flagicium cõmisit qui duab⁹ cõmatribus velut sorib⁹ nupsit. magna penitẽtia ꝺebere ei iniungi.

¶ De secundis ⁊ terciis ⁊ deinceps nuptijs

Sciendũ est etiaz

q̃ non soluz p̃me nuptie vel secunde sunt licite. ꝝ etiã tercie ⁊ quarte nõ dãnãde sunt. vñ Aug⁹. secũdas nuptias oino aplꝰ licitas ꝓcedit. ꝺe terciis aũt ⁊ q̃rtis ⁊ vlr̃ ꝺ pluriꝫ nuptijs solẽt hoĩnes mouer q̃stionẽ. ꝝ ꝺs auꝺat diffinire. qꝺ nec aplꝰ vꝺo diffinisse. ait ei Si dormierit vir ei⁹ cui vult nubat. ñ dic̃ p̃m⁹ vl scꝺs vl q̃rt⁹. vl quotus libz nec nob diffiniẽdum est qꝺ ñ diffinit aplꝰ. vñ vt breuit rñdeã nec illas nuptias ꝺebeo dãnare. nec eis xrecũ diam nũerositatẽ auferre. nec ꝫ hũane xrecũ die sẽsũ audo dicer. vt q̃ties voluerit nubãt. nec ex meo corde p̃t scripr̃e auctoritatẽ q̃tas libz nuptias dãnar Idẽ testat Ihr̃. ego nũc liba voce exclão nec dãnari in ecclesia bigamiã nec tri-

gamiã. ⁊ ita licere quinto ⁊ sexto quẽ/ admodũ secũdo marito nubere. Apo/ stolus tñ bigamos a sacedotali bono re excludit. ꝟ hoc non facit pro vitõ bi/ gamie. immo ꝓ sacramẽti virtute. vt sit vna vnus sicut vnica vnici. Illud tamẽ cesarienꝭ conalq; videt innuere bigamiaz esse pctm. presbiterꝯ inqt in nuptijs bigami prãdere nõ cõuenit. qz cũ penitẽtia bigamus indigeat. q̃ s erit presbr̃ qui talibus nuptijs possit pre bere consensum. Sed ꝟ de illo itelligi potest qui prime vxori insidiatus pu/ tatur desiderio secũde. vel ꝓ signaculo sacramẽti illud dr quod in bigamo nõ seruatur. Amb. etiã dicit q ꝓme nup tie tm̃ sunt institute a dño. secũde vxo sunt ꝓ misse. ⁊ prime nuptie sub bñdic tõe dei celebrãtur sublimiter. secunde vxo etiã in pñti carent gloria.

¶ Distinctõ. xlij

¶ De resurrectõne ⁊ iudicij condi tione.

Postremo de conditione resurrectionis ⁊ modo resurgentium. nec nõ ⁊ de iudicij ⁊ misericordie qualita/ te breuiter disserẽdum est. Quibus q̃ stionibus que de hac re moueri solent satisfacere non valeo. resurrectura tã men carnẽ omniũ quicũq; nati sunt at q̃ nascenr̃. ⁊ mortui sunt atq; morien tur. nullaten⁹ ambigere debz xp̃ianus ait em̃ Esay. Resurgẽt mortui q̃ erãt in sepulchris. ⁊ apls. nolumus vos ig norare frẽs de dormiẽtibus vt nõ con tristemini sicut ⁊ ceteri q̃ spẽ non hñt. scz resurrectõis. hoc em̃ dicimus vob̃ i vbo dñi. qz nos qui viuimus q̃ rẽsidui sumus nõ prec. e. qui dor. qm̃ ipse dñs in iussu ⁊ in vo. archangeli ⁊ in tu ba dei descendit de celo. ⁊ mortui qui in chri/ sto sunt resurgent ꝓmi. deinde nos qui viuim⁹ resur. qui relin. simul rapiemur obuiam xp̃o in aera ⁊ sic sp cum dño erimus. his vrbis ⁊ vritas resurrec/ tõis. ⁊ causa atq; ordo resurgẽtium ꝑ clarissime insinuatur.

¶ De voce tube

Causa etiaz resur rectõis mortuoꝝ erit vox tube que in aduentu iudicis ab omnib⁹ audiet. cu/ ius virtute excitabũtur mortui ⁊ ỏ mo numentis resurgẽt. Hñ ꝓpheta. dabit voci sue vocẽ virtutis. i. effectũ resusci/ tandi mortuos. ⁊ Job. euãge. ait. Ele nit hora in qua õnes qui in monumen tis sunt audiẽt vo. fi. dei. ⁊ ꝓcedent bo ni in resurrectõem vite. mali vro in re surrectõem iudicij. Si vero queriꝫ cu ius vel qualis erit vox illa. apls dicit. qz erit archãgeli. i. ipsius xp̃i qui ẽ ꝓn/ ceps angelorꝝ. vel vox erit alicui⁹ vel pluriũ angelorum. Eadẽq; tuba dici tur quia erit manifesta. i. nouissima. qz postea non erit alia. Hec tuba vt ait Aug⁹. est clamor de quo dicit in euan gelio. Media nocte clamor factus ẽ. Ecce sponsus venit exite obuiã ei. Tu be nomine aliquod euidens ⁊ preclaꝝ signum intelligitur. qđ vox angelorũ ⁊ tuba dei ab apostolo dicit. ⁊ in euã gelio vox filij dei ⁊ clamor appellatur. qđ mortui audient ⁊ resurgent.

¶ De nocte media

Media autẽ nocte dicitur venturus vt ait Aug⁹. nõ ꝓ hora tempis. sed q̃a tunc veniet cũ nõ speratur. Media autẽ nocte. s. cũ val/ de obscurum erit. i. occultus veniet. di/ es em̃ dñi sicut fur ita in nocte veniet. Potest tamẽ non incõgrue medie in telligi noctis tpe ventur⁹. quia vt ait cassio. hoc tempe primogenita egypti percussa sunt. quãdo etiã sponsus ven turus est. plurib⁹ etiam locis cõtestan tur auctores q aduentus xp̃i dicit di es dñi. non ꝓ q̃litate tempis. ꝟ rez quia tunc cogitatões ⁊ cõsilia singulo/ rum patebũt. Hnõ in daniele. vetu/ stus sedit diez ⁊ libri apti sunt coraz

eo Libri sunt conscientie singulor̄ que tunc aperientur alijs. ⁊ tūc implebīt. nihil occultū quod non reueletur. aduenīente eīm summo iudice. non solum tenebre aeris illumīabuntur. sed etiā abscondita cordiū manifestabuntur. virtute igitur diuina fiet. vt cuiq̄ opa sua vel bona vel mala in memoriā reuocētur et mētis intuitu mira celeritate certantur vt accuset vēl excuset hoīem cō scientia. eaq̄ teste saluet̄ vel dānetur.

¶ De memoria elector̄ si tunc precedentia mala teneantur.

Hic queritur vtrū

electis tūc assit memoria precedentiū malor̄ sicut bonor̄. Quedā auctoritates videntur tradere bonos non habituros tūc memoriā precedentiū malorum. i. pcōr̄ vel tormentor̄. ait enim Esa. Ego creo celos nouos et terram nouam ⁊ non erūt in memoria prioza et non ascēdēt sup̄ cor. sed gaudebitis in eternum. Itē obliuioni tradite sūt angustie priores ⁊ absconditē ab oculis vestris. que de futuro exponens Hieronimus ait obliuioni traduntur prioza mala. qz forsitan in futuro pristine conuersationis memoria oīno delebīt. succedentib̄ bonis eternis ne sit pars malor̄ prioris angustie memorari. Sed hec et his similia pñt accipi sicvt nō excludāt memoriaz precedentiū malor̄ sed ex ea molestiā ⁊ lesionē amoueāt. Non eīm memoria eor̄ scōs contristabit. vel eor̄ btitudinem offuscabit. sed gratiores deo reddet. vnde sup̄ psalmum. lxxxvij. ait Gregori⁹ quomodo ineternū misericordias canit qui misērie non meminit. Quō aūt plena beatitudo si memoria reatus mentē frangit sed sepe leti tristium meminimus ⁊ sani dolor̄ meminim⁹ sūi dolore. ⁊ inde amplius leti et grati sumus. Ex his apparet q̄ si prior̄ malor̄ mēoriā scī habebūt i futuro. non erit tñ eis ad penaz vel derogationē. ſ ad grārūactiōes Si vero queritur. vtr̄ pcā que fecerunt electi prodeant tunc in noticiā omniū sicut mala dānandor̄ omnibus erunt nota. non legimus hoc expressū in scriptura. vnde non irrationabilīt putari potest peccata hic per penitētiam tecta ⁊ deleta. illic etiā tegi alijs. alia vero cunctis ꝓpalari.

¶ De his qui viui reperientur.

Queri solet vtruz

illi quos viuos inueniet xp̄s. nunq̄ oīno morituri sint. an ipso temporis spacio quo rapientur obuiā christo ad immortalitatem mira celeritate sint trāsituri. Non eīm dicendum est fieri non posse. vt per aera in sublime portent̄ i illo spacio ⁊ moriantur ⁊ reuiuiscant. Ad hunc autē sensum quo estimem⁹ illos in paruo spacio ⁊ passuros mortem ⁊ accepturos immortalitatē. apostolus nos vrgere videtur. vbi dicit. In xp̄o omnes viuificabimur. ⁊ alibi. quod semīas non viuificat̄. nisi prius moriat̄. Cur autē nobis incredibile videatur. illā multitudinē corpor̄ in aera quodāmō seminari atq̄ ibi ꝓtinus immortaliter ⁊ incorruptibiliter reuiuiscere. cū credam⁹ in ictu oculi futurā resurrectōem. ⁊ in mēbra sine fine victura. tanta velocitate redituz antiq̄ssimor̄ cadaueꝛ puluerem. Sed velez de his pot⁹ audire doctores Si igitur scōs q̄ reperientur xp̄o veniēte viuētes. eiq̄ obuiā rapient̄. crediderim⁹ in eodē raptu de mortalib̄ corpibus exituros. ⁊ ad eadē mor immortalia ēdituros. nullas in verbis ap̄li patiemur angustias. generalit̄ accipiētes illud qō dictū est. oīs quidē resurgem⁹. tā. scz boni q̄z mali. ſ non oēs immutabimur scz in solēnitatem resurrectōis. vel in glorie resurrectōez. De hoc etiam ambro. ait. In ipso raptu eor̄ qui viui reperientur mors erit ⁊ resurrectio. vt aīma quasi per sopozem egressa de corpore eidem in momento reddatur. Econ-

tra vero Hiero. scribēs ad Marcellā testari videt dicens quosdā in fine scli non esse morituros aduenīēte xp̄o. sed viuos repertos in immortalitatē repente mutādos. hoz aūt qō vrius sit nō est hūani iudicij diffinire His aūt adij ciendū ē dupliciter intelligi qō dz christus iudicaturꝰ viuos et mortuos. aut eīm viui accipiūtur q̄ in aduentu eiꝰ reperientur viui. licet in raptu moriantur et mortui qui añ decesserāt. vel viui ⁊ mortui accipiūt iusti ⁊ iiusti. Cunqz ex p̄dicti sane credi valeat oēs resurrecturos credendū est etiā q̄ oēs resurgēt incorrupti. non vtiqz impassibiles qz morte patient eternā sed sine diminutione membroz oīa hūani corpis habituri membra Nec trā glozia ad spē impassibilitatis induentur.

¶ Distinctio. xlvij.

De etate et statura resurgentiū.

Solēt etiā nō nulli p̄cunctari ⁊ querere. an in eadez etate ⁊ statura corpis oēs resurrecturi sunt. Quidam putauerūt oēs resurrecturos p̄m mensuram etatis ⁊ statute xp̄i. ideo qz apostolus ait. donec occurramus oēs ī virum p̄fectum. in mensurā etatis plenitudinis xp̄i. sed ex his verbis non eadē resurgentib assignat statura. sed etas. Oēs eīm in eadē etate resurgēt in qua christus mortuꝰ ē ⁊ resurrexit. cuiuscūqz etatis fuerint mortui. Virū aūt posuit. non vt distingueret sexum. sed vt significaret p̄fectionē virium quā tunc habebunt. Sed non oēs eandem naturam corpis obtinebunt. vnde Augu. non ait in mensuram corpis vel statute. sed etatis. qz vnusq̄sqz suaz recipiet mensuram corpis quā vel habuit in iuuentute. etiāsi senex obiit vel fuerat habiturus si ante est defunctꝰ. etas vero illa erit ad quā xp̄us p̄uenit. s. iuuenilis. vt circa. xxx. annum. Triginta eīm duoz annoz̄ ⁊ trium mensium erat etas christi. in qua mortuus est. et resurrexit non est p̄bas dicere q̄ in resurrectiōe accidat corpori magnitudo quam non habuit hic. nec erat habitus dū viuendo. nec maiora corpora redigenda sunt ad modum domini corpis. periret eīm multum de illis corpibus. cum nec periturus sit capillus vt ait dominus. capillus de capite vestro non peribit.

¶ Oz resurget quicquid fuit de substātia et natura corpis. etsi non in eadē parte corpis.

Non eīm perit deo terrena materies. de qua mortalium creatur caro. sed in quemlibet puluerē cineremue soluatur. in quoslibet alitus auraſqz diffugiat. in quamcunqz alioz̄ corp̄m substantiam. vel in ipsa elemēta vertatur. in quozūcunqz animaliuz et hoīm cibū carnēqz mutetur. illi aīe in p̄cto temp̄is redit que illam p̄imitus vt homo fieret creseeret viueret. animauit. Ipsa igit̄ terrena materies q̄ discedente anima fit cadauer. non ita in resurrectione reparabitur vt ea que dilabuntur ⁊ in alias atqz alias species rerum vertuntur. q̄uis ad corpus redeunt. vnde dilapsa sunt ad easdē quoqz corpis partes vbi fuerunt redire necesse sit. Alioquin si capillis redit quod tā crebra tonsura detraxit. Si vnguibus quod toties depressit exactio. immode rata ⁊ indecens. cogitantibz resurrectionem carnis. ⁊ ideo non credentibz occurrit infirmitas. Sed quēadmodū si statura cuiuslibet solubilis metalli igne liqueseeret. vel contereretur in puluerem. vel confunderetur in massam. et eam vellet artifex rursū ex illiꝰ materia ⁊ quantitate reparare. nihil interesset ad eius integritatē. q̄ p̄tcula materie. cui membro statue redderet. duz tñ totum ex q̄ constituta fuerat restitura resumeret. Ita deus mirabiliꝰ atqz ieſ

fabiliter artifex de toto quo caro nostra constiterat. eā mirabili celeritate restituet. nec aliquid attribuit ad eius reintegrationē. utrū capilli ad capillos redeant. & ungues ad ungues. an quicquid eor perierat. mutet̄ i carnē & in ptes alias corpis reuocetur. curāte artificis puidētia ne quid indecens fiat. Inde cor quippe aliq̄d ibi ñ erit. sed q̄cquid ibi futurū ē. hoc decebit. q̄ nec futurū est si nō decebit. Hoc aūt in corporibus sanctor intelligendū est. de quib consequenter adiungit. Resurgent igitur sanctor corpora sine vllo vitio. sine vlla deformitate. sicut sine vlla corruptione. onere difficultate. in quib tanta facilitas quanta felicitas erit. propter quod & spiritualia dicta sunt. cum procul dubio corpa futura sint. non spūs. Ex his apparet q̄ vna etas erit omniū resurgentium. s. iuuenilis. statura vero diuersa. s. qua3 quisq̄ habuit in iuuenili etate. vel erat habiturus si ante ē defunctus. nec de substantia de qua hois caro creatur aliquid pibit. sed oīm particularū ante dispsarū collectiōe rein tegrabit̄ naturalis substantia corporis sanctorū q̄ corpora sine omni vitio fulgida sicut sol resurgēt precisis cūctis deformitatibus quas hic habuerunt

¶ Si mali tunc habeant deformitates quas hic habuerūt.

De reprobis solet

queri an cum deformitatibus hic habitis resurgant. hoc aūt Aug̃. non asserit. sed dubiū relinquit ita inquiens. Quicunq̄ ab illa perditiōis massa que p Adā facta est ñ liberant̄ per xp̄m. resurget q̄dem etiā ipsi vnusquisq̄ cū sua carne. ſ vt cum dyabolo eiusq̄ angelis puniantur. vtrum vero ipsi cum vitijs & deformitatibus suor corporum resurgant. q̄ cunq̄ in eis gestauerunt in requirendo laborare quid opus est. Non enī fatigare nos debet incerta eor habitudo vel pulchritudo. quor erit sempiterna et certa damnatio. Ecce nō diffinit an tunc habeant deformitates quas hic habuerunt reprobor corpora. Si vero queritur de corporibus malor quo modo in igne ardeant & nō consumantur Augusti. varijs exemplis astruit & sempiternis ignibus ea ardere. & non consumi illa combustione. sicut animus cuius presentia corpus viuit. & dolorē pati potest. & mori non potest. hoc enī erit tunc etiam in corporibus damnatorum quod nunc esse scimus in animis omnium. Queri etiam solet an corporali igne ardeant. Ad quod Augusti. respondens ait. cur non dicamus q̄uismiris. veris tamen modis spūs incorporeos posse pena corporalis ignis affligi. si spiritus hominum etiam ipsi incorporei & nunc potuerunt includi corporalibus membris et tunc potuerunt corporum suorū vinculis insolubiliter alligari. Gehenna illa que stagnum ignis et sulphuris dicta est. corporeus ignis erit. & cruciabit damnator corpora hominum vel demonū. sed solida hominum. aerea demonum. vnus enim vtriusq̄ erit ignis vt veritas ait. de quo igne si queritur qualis vel vbi sit Augustinus sic respondet. cuiusmodi ignis eternus sit. et in qua mundi vel rerum parte futur? sit. hominem scire arbitror neminem. nisi forte cui spiritus diuin? ostendit.

¶ Si anime sine corporibus sentiant ignem corporalem.

Cum autē constet

animas igne materiali in corporibus cruciandas. queri solet an interim ante resurrectionem corporum aīe defunctor reprobor materiali igne crementur de hoc Julianus tolletane eccie episcopus Grego. dicta sequutus. ita scripsit Si viuentis hois incorpeus spūs tenetur in corpe. cur nō post mortē etiā corporeo igne teneat̄. Teneri aūt spūm per ignē dicimus. vt in tormento ignis

sit videndo atq; sentiendo. q; aūt non solū videndo sed etiā experiendo aīa ignis tormentū patiaī. ex euāgelio colligitur. vbi veritatis voce diues mortuus dicitur in inferno sepultus. cuī aīa q; in igne teneatur insinuat. cū Abrahā deprecaī dicens. mitte lasaī vt intingat. ex. d. s. in a. t re. lin. m. q; crucior in hac flāma. Cum ergo pcōrem diuitem dānatum in ignib; veritas phibet. quis sapiens reprobor; aīas teneri ignib; neget. precipue cū humanam aīam corpis similitudinem habere docet Augu. ita inquiens. Profiteri aīaz habere posse silitudinē corpis. et corporaliū oīno membror; quisquis renuit. pōt negare aīam esse que in somnis videt. vel ambulare. vel sedere. vel huc atq; illuc gressu vel etiā volatu ferri. hoc sine quadam similitudine corporis non fit. proinde etiā si hanc similitudinem apud inferos gerit non corporalem. sed corpi similem. ita etiā i locis esse videtur nō corporalib;. sed corporalium similib;. siue in requie. siue in doloribus. In cassiani etiam voluminib; legitur q; non sint ociose. atq; nihil nō sentiant. cuz diues ille in inferno se flāma cruciari clamat. vñ deprobatur animas defunctor; non solum suis sensib; non priuari. sed nec istis affectibus. scz spe tristitia. gaudio ac metu carere. t ex his que sibi in illo generali examine reseruantur. quidā iā eas incipere pregustare.

¶ De aborciuis fetibus t monstris.

Illud etiam inuestigari oportet si aborciui fetus t mōstra resurgent et qualia. de quo Augustinus ait ita. Occurrit de aborciuis fetibus questio. qui iam sunt nati in vtris matrum. sed non ita vt iam possint renasci. Si eīi resurrecturos eos dixerimus. de his qui iam formati sunt. tolerari potest vtcunq; quod dicitur. Informes vero quis non procliuius perire arbitretur. sicut semina que concepta non fuerint. scrupulose quidem inter doctores queri ac disputari potest. quādo incipit homo in vtero viuere an sit quedam vita occulta. que nondum motibus viuentis appareat. negare enim vixisse puerperia. que ideo membratiz execantur vt ejciantur ex vteris pregnantium. ne matres etiaz si mortua ibi relinquantur occidant. impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere ex illo vtiq; iam mori potest mortuus vero vbicunq; illi mors potuit euenire. quomodo ad resurrectionem non pertineat. reperire nequeo. neq; enim t monstra que nascuntur t viuunt quōlibet cito moriantur. aut resurrectura negabuntur. aut ita resurrectura credenda sunt. sed potius correcta emendataq; natura. Absit enim vt illum bimembrem quem nuper natum in oriente fratres dilectissimi qui eum viderunt et retulerunt. t sanctus Hieronimus scripsit vt vnum hominē duplicem ac non potius duos quod futurum erat. si gemini nascerentur. resurrecturos estimemus. Ita t cetera que nimia deformitate monstra dicuntur. ad humane nature figuram resurrectione reuocabuntur.

Distinctio. xlv.

¶ De diuersis animarum receptaculis post mortem.

Deterea sciēdum est. q; omnes anime vt ait Augustī. cum de seculo exierunt. diuersas habent receptiones bone habent gaudium. male tormenta sed cum facta fuerit resurrectio. t bonorum gaudium amplius erit. t malorum tormenta grauiora quando cī corpore torquebuntur. Ex his ostenditur. q; maius gaudium erit in sanctorū resurrectione t post. q; fuerit ante. t q; diuersa receptacula hēbūt scōr; anime

de quibꝫ idem Augu. ait Tempus qđ inter hominis mortem. et vltimam resurrectionem interpositū est. aīas abditis receptaculis continet. sicut vnaquę q̄ digna est requie vel erumna pro eo qđ sortita est in carne dum viueret

¶ De suffragijs defūctoꝝ

Neq; negandū est

vt ait Aug̃. defūctoꝝ aīas pietate suoꝝ viuentiuꝫ releuari. cum pro illis sacrificiū mediatori offert. vel elemosīe fiunt in eccīa sed hec eis prosunt. qui cū viuerent. hec sibi vt postea possent p̄desse meruerūt. Est eñ quidam viuēdi modus. nec tā bonus vt non requirat ista post mortē. nec tā malus vt ei non prosint ista post mortem. Est vero talis in bono vt ista nō requirat. et est rursus talis in malo vt nec his valeat cū hec vita trāsierit adiuuari. Quó circa hic oē meritū comparatur. q̄ possit p hāc vitam quispiam grauari vl releuari. Nemo aūt speret qđ hic neglexit. cum obierit apud deum promereri Non igitur ista que pro defunctis commendandis frequentat eccīa. illi apostolice sunt aduersa sñie qua dictum est Omnes astabimus ante tribunal xp̄i. vt referat vnusquisq; ea que p corpus gessit. s. bona siue mala. qua etiam hoc meritum sibi quisq; cum in corpore viueret comparauit. vt possent ei ista p̄desse. Non eñ omnibus prosunt. et q̄re non. nisi ꝓpter differētiam vite. quā quisq; gessit in corpe. Cum ergo sacrificia siue altaris. siue quarūcunq; elemosinaꝝ pro baptisatis omnib offerūtur. p valde bonis gratiarū actiones sūt pro non valde malis. ꝓpiationes. sed pro valde malis etiā si nulla sint adiumenta mortuoꝝ tū qualescūq; viuoꝝ tū cōsolationes sūt. quib vero p̄sunt. vel ad hoc prosunt. vt sit plena remissio. vel certe vt tolerabiliꝰ sit ipsa dānatō. Orationibus ergo sancte eccīe et sacrificio salutari et elemosinis que pro eorum spiritibus offeruntur. non est dubium mortuos adiuuari. vt cuꝫ eis misericordius agatur cum dño q̄ eoꝝ pcta meruerint. hoc eñ a patrib traditum tota obseruat eccīa. vt pro eis qui in cōmunīoe corporis et sanguinis defuncti sunt. cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorentur oretur. ac pro illis quoq; id offerri commemoretur. Non est igitur ambigenduꝫ ista prodesse defunctis. sed talib qui ita vixerunt ante mortem. vt possit hec eis vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide operante p dilectionem eiusq; sacramentis de corpe exierunt. frustra illis a suis hmōi pietatis officia impendūtur. cuius dum hic essent pignore caruerunt. non misericordiam sibi theſaurisantes. sed iram Non ergo mortuis noua merita compārtur. cum pro eis aliquid boni operantur sui. sed eorum p̄cedentib consequentia ista reddūtur. Nam istam quisquis finiens vitā nisi quod in ea meruerit. nō poterit habere post eā. Ecce quib et qualiter p̄sunt illa que pro defunctis frequentat ecclesia. Mediocriter malis suffragāt ad pene mitigationē. Mediocriter bonis ad plenam absolutionem. qui non habent tāte perfectionis merita. vt nō indigeant iuuari per pauperes quoꝝ est regnū celoꝝ. quos sibi fecerūt amicos de mammona iniquitatis. quoꝝ tāta est perfectio vt his adiutorijs nō indigeant. quales sunt apostoli et martires. vt eñ ait Augustinus. Iniuria ē pro martire orare cuius debemus orōnibus commendari. p alijs autem defunctis oratur.

¶ De officijs sepulture.

De pompis vero

exequiarū idem Augu. ita dicit Pompa funeris agmina exequiaꝝ sumptuosa diligentia sepulture. viuoꝝ sunt qualiacunq; solatia non aduitoria mortuoꝝ Si aliquid prodest mortuo ipio

sepultura preciosa oberit pio vilis vel nulla. Preclaras exequias in conspectu hoim purpurato illi diuiti exhibuit turba famulor. hec multo clariores in cospectu dñi vlcerosi illi paupi ministerium exhibuit angelor. qui eum extulerũt. nõ in marmoreũ tumulũ. sed in abrahe gremiũ. Sit tñ cura mortuos sepeliẽdi. et sepulchra cõstituendi. qz hec in scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt non solum in corporib. prophetar. aliorũq; sanctorum. sed etiam in ipsius domini corpore qui ista fecerunt laudati sunt. Impleant igitur hic omnes homies erga suos beneficia postremi muneris. et sui humani lenimenta meroris. vel illa que adiuuãt spus defunctor. s. oblationes orõnes multo obseruãtius pcurent

¶ De duob. eque bonis. qualter plura post mortẽ hz auxilia

Bolet moueri questio ꝺ duob. vno diuite. alio pauꝑe pariter mediocriter bonis. qui predictis suffragijs indigent. et meruerunt pariter post mortem iuuari. pro altero vero. id est pro diuite speciales et communes fiunt orationes. multeq; eleemosinar. largitiones. pro paupere vero non fiunt nisi communes orationes Queriꝫ ergo an tñ iuuetur paup pauciorib. subsidijs. quantum diues ampliorib. Si non pariter iuuatur. non ei redditur ꝓm merita. Meruerũt eñ pariter iuuari. qz pariter boi extiterũt Si vero tñ suffragij consequitur quãtum diues. quid contulerunt diuiti illa specialiter pro eo facta Sane dici potest non ei magis voluisse generalia et specialia. q; pauperi sola generalia suffragia. et tamen profuerunt diuiti specialia. non quidem ad aliud vel maius aliquid. sed ad idem ad quod generalia vt ex plurib. et diuersis causis vnus perciperetur emolumentum. potest tamen aliter dici illa plura subsidia contulisse diuiti celeriorem absolutionem̃ nõ pleniorem.

¶ Quib. suffragijs iuuabitur mediocriter bonus in fine.

Sed iterum queritur de aliquo mediocriter bono. qui talibus indigens suffragijs. in ipso consummationis seculi articulo cum reliquis migrabit. si saluus fuerit. pro eo non offertur vlterius sacrificium vel oratio vel elemosina. nec habebat tante perfectionis merita q̃ his suffragijs non egeret. Numquid ergo saluabitur estimo eum quasi per ignem transeuntem saluari. meritis et intercessionibus celestis ecclesie. que pro fidelibus semper intercedit voto et merito donec impleatur christus.

¶ Quomodo sancti glorificati audiũt preces supplicantium. et quomodo intercedunt p nobis ad deum

Sed forte queris nunquid preces supplicantium audiũt et vota pustulantium in eorum noticiam perueniunt. Non est incredibile animas sanctorũ que in abscondito facie dei veri luminis illustratione letantur in ipsius contemplatione ea que fiunt intelligere. quantũ illis ad gaudium vel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim angelis ita et sanctis qui deo assistunt. petitiones nostre innotescunt in verbo dei quod contemplãtur vnde et dicuntur angeli vota et orationes nostras offerre deo. Non qz cum deceant. sed quia eius voluntatem super eis consulunt. Vnde Augu. Angelis qui sunt apud deum innotescunt petitiones nostre vt quodãmodo eas offerant deo. et de his consulant. et qõ deo iubente implendum esse cognouerint. hoc nobis vel euidenter vel latenter reportent. vnde et angelus hominibus ait Cum oraretis. orationes vestras obtuli deo. Ad omnia quidã sci

enda ſufficit deo ſua perfectio. habet tamen nuncios id eſt angelos. non qui ei que neſcat annuncient. nō em̄ ſunt vlla que neſciat. ſed bonum eorum eſt de operibus ſuis eius conſulere veritatez et hoc eſt q̄ ei dicuntur nonnulla annūciare. nō vt ipſe ab eis diſcat. ſed vt ab eo ipſi per verbum eius ſine corporali ſono annuncient. Annunciant etiā q̄ voluerit ab eo miſſi. ad quos voluerit totum ab illo per illud verbum eius audientes id eſt in eis veritate inuenientes quid ſibi faciendum. quid quib⁹ & quando nunciandum ſit. Illam & nos orates eum non eum docemus. quia nouit. ait verbum eius. pater veſter quid vobis neceſſarium ſit. priuſq̄ petatis ab eo. Hec iſta ex tempore cognouit. ſed futura omnia temporalia. atq̄ in eis etiā quid & quando ab illo petituri fueram? et quos et de quib⁹ rebus vel exauditurus. vel non exauditurus eſſet ſine initio ante preſciuit. Non ergo dicitur angelus orationes noſtras offerre deo. quaſi deus tunc nouerit quid velimus. et quo indigeamus. quia omnia anteq̄ fiant. ſicut et poſtq̄ facta ſunt. nouit. ſ q̄ neceſſe habet rationalis creatura tē porales cauſas ad eternam veritatem referre. ſiue petendo quid erga ſe fiat. ſiue conſulendo quid faciat.

¶ Quod dictum eſt de angelis attribuit ſanctor⁹ animab⁹.

Si autem angeli a

deo per eius verbū diſcunt petitiones noſtras. & quid de eis implendum ſit. et quid non. cur non credamus et aīas ſanctor⁹ dei faciē cōtemplantium i ei? veritate intelligere preces hoīm. que et implende ſunt vel non. Inde eſt q̄ deus dicatur exaudire preces quorundam. ſed non ſolū quando effectu mā cipat ſed etiaz quando innoteſcit curie angelor⁹. & ſanctar⁹ animar⁹ quid inde futurum ſit vel non & quod cognoſcāt in dei volūtate eſſe. volūt & ipſi. Adeo em̄ veritati ſuperni addicti ſunt. vt nihil preter eius voluntatem queant vel le. Intercedunt igitur pro nobis ad deum ſancti et merito dum eor⁹ merita ſuffragantur nobis. et affectu dum vota noſtra cupiunt impleri. Quod tamē non faciunt niſi in voluntate dei ūplēda didicerint. Oramus ergo vt intercedant pro nobis. i. vt merita eorū ſuffragentur nobis. & vt ipſi velint bonū noſtrum. q̄ eis volentibus deus vult. et ita fiet. Ex premiſſis conſtat q̄ cum quibuſdaz miſericordius agit deus. q̄ aliqua eor⁹ pcā meruerint. ſcilicet cuz mediocriter malis qui ſuffragijs eccleſie iuuantur.

¶ Diſtinctio. xlvi

Si valde malis aliqua detur mitigatio pene.

Sed queritur

hic de valde malis. vtrū et ipſi in aliqua pēnar⁹ mitigatione dei miſericordiā ſentiant. vt minus q̄ meruerint puniantur. Quidam aūt autumant eos nullam releuationē pene habituros. Quod confirmāt Jacobi auctoritate. dicentis. Judicium ſine miſericordia fiet illi qui non fecit miſericordiam. Augu. etiam ait. Miſericordia hic. iudicium in futuro. Idem diſtinguens quō oēs vie dei ſint miſericordia & veritas. ait. erga ſāctos viros oēs vie dñi miſericordia & veritas. q̄ et in iudicādo ſubuenit. & ita non deeſt miſericordia. et in miſerando id exhibet quod promiſit ne deſit veritas. Erga etiam oēs quos liberat & damnat. oēs vie ſunt miſericordia & veritas. q̄ vbi non miſereā. vindicte veritas dar. dicens vbi non miſeretur dat intelligi aliquid a deo fieri vbi ipſe non miſeretur. Sed his occurrit quod ait caſſio. ſuper pſalmum. l. loquens de miſericordia & pietate dei. hec due iquit res iudicio dei ſemp adiuncte ſunt. ergo & in punitione malor⁹ nō eſt iuſticia ſine miſericor

dia. Idem de misericordia & de iudi/cio ait. Hec duo mutua societate sibi iun/guntur. In his breuiter oia opera ĩclu/dit. Augu. quoq; respondẽs illis q̃ re/proboꝝ supplicia finem habitura contẽ/dunt. ita illoꝝ repellit opinionẽ. asserẽs reprobos perpetuo puniendos. vt eoꝝ supplicia aliquatenus mitigari nõ negꝫ frustra inquit nonnulli eternã damnã/dõũ penam & cruciatus sine intermis/sione ꝑpetuos hũano miserantur affe/ctu. atq; ita futurũ esse non credũt. nõ quidẽ scripturis aduersando diuinis. ſ ꝓ suo meru duram quoq; moliendo et in leuiorẽ flectendo sententiam. que putant in eis terribilius esse dicta q̃ ve/rius Non em̃ iniquiunt obliuiscetur mi/sereri deus aut conti. in ira. im. suas. hoc quidem in psalmo dicitur. sed de his i/telligitur qui sunt vasa misericordie. q̃ et ipsi non ꝓ meritis suis. sed deo mi/serante de miseria liberãtur Aut si hoc ad eos pertinere estimant. non ideo ne/cesse est vt damnationẽ opinent finiri posse eoꝝ. de quibꝫ dictum est. Ibunt hi in supplicũ eternũ. ne hoc modo pu/tetur habitura finem felicitas illoꝝ. de quibus econtrario dictũ est Justi ibũt in vitam eternã. sed penas dãnatoꝝ certis temporibus estiment. si hoc eis placet aliquatenus mitigari. sic quippe intelligi potest manere ira dei in illis. id est ipsa damnatio. hec em̃ ira dei vo/catur non diuini animi perturbatio. vt in ira dei id est manente ira sua nõ con/tineat miserationes suas. nõ eterno sup/plicio finem dando. sed leuamen exhi/bendo vel interponendo cruciatibus. quia nec psalmista ait. ad finiendũ iram suam. vel post iram suam. sed in ira sua que si sola essent alienari a regno dei. ca/rere magna multitudie dulcedinis dei tamgrandis tamen est pena vt ei pos/sint nulla tormenta que nouimus com/parari. si illa sit eterna. ista autẽ sit quã libet multis seculis longa. Manebit ergo sine fine mors perpetua damna/toꝝ & omnibus erit ipsa communis sicut manebit communiter omnium vi/ta eterna sanctoꝝ. Ecce ita asserit ꝺ pe/nas reproborum non esse finiẽdas. qõ non improbat si dicatur eorum suppli/cio aliquod leuamen adhiberi. vnde nõ incongrue dici potest deum. etsi iuste id possit. non omnino tantum puniri ma/los i futuro quantũ meruerũt sed ali/quid eis quantũcunq; mali sint de pena relaxare.

¶ Determiat premissas auctoritates

Quod ergo dictuꝫ

est. Judiciuꝫ sine misericordia fieri illi qui nõ faciũt misericordiã. ita intelligi põt q̃ iudiciũ damnationis fiet illi. qui non fecit misericordiã. ꝓ eo q̃ fuit si/ne misericordia. vel fiet iudicium ei si/ne misericordia liberante et saluante. q̃ tamen in aliqua pene alleuiatione mi/sericordiam dei sentiet. ita cum dicitur misericordia hic. iudicium in futuro. nõ negat quin in futuro sit misericordie ef/fectus. & in electis q̃ ꝑ miam ab oĩ mi/seria liberantur. et i reprobis q̃ minus q̃ meruerunt cruciabuntur. Sed hic nõ sine causa dicitur fieri misericordia. et iudicium in futuro. quia et hic multi modis misereatur deus. quibus non mi/serebitur tunc. vocat em̃ nunc ꝑccato/res et iustificat. quod tũc non faciet. et tunc reddens singulis ſm merita. ma/nifeste iudicabit q̃ nũc occulte iudicat.

¶ De occulto dei iudicio.

Cuius occultũ iu

dicium vt ait Augu. intelligitur pena qua quisq; vel exercetur ad purgatio/nem. vel mouetur ad conuersionẽ. vel si contemnit excecatur ad damnationẽ Occultum igitur dei iudicium dicitur pena qua iudicat purgando. conuerten/do excecando. iudicia quoq; dei inter/dum appellantur dispositiones eius de omnibus rebus. vnde q̃ incomprehẽ/sibilia sunt in. e. & inue. vni. vie eius. &

iudicia eius abyssus multa. Judicium aũt quo in futuro iudicabit intelligitur sñia qua vẽtillabit̃ area.i. diuident̃ loco caliter boni a malis mĩsterio angelorũ et illi in vitam ducent̃. illi in supplicium mittent̃.qui nunc simul mixti sũt

¶ De iustitia et misericordia dei

Sed quõ iustitiaz

dei ⁊ pietatẽ.i. misericordiã supra cass. duas res dixit' que sp adiuncte sũt dei iudicio. Justitia eñ dei ⁊ misericordia non due res sed vna res.i. diuina cẽtia ẽ.sic̃ supõ pluribꝫ auctoritatibꝫ oñsũ est qz non est deo aliud esse misericordem q̃ misericordiã.nec iustũ q̃ iustitiam.sed idẽ est prorsus.nec aliud ẽ esse misericordem q̃ iustum vel misericordiã q̃ iustitiã.sed oĩno idem.qz nec denominatiue .sed essentialiter hec de deo dicuntur. ¶ Cur igitur dicit scriptura de opibꝫ dei quedã esse misericordie.quedam iustitie. Si eñ iustitia dei misericordia ẽ.quecunqꝫ sunt opera misericordie.opa esse videntur iustitie.⁊ econuerso. ¶ His põt responderi sic. Jn illis locutionibꝫ q̃bꝫ hmõi opm fiũt distinctiones. vt alia misericordie. alia iustitie.alia bonitati tribuant̃ .non diuersitas subiacentis.i.rei his vocabilis significare exprimitur .sed varietas sensuum ⁊ effectuum in creaturis monstratur. ¶ Cum eñ dicitur deus iustus .vel iustitia essentia diuina predicatur.⁊ etiam q ipse sit distributor ⁊ iudex meritorꝫ intelligi datur. ita et cum dicit̃ misericors essentia diuĩa predicatur .⁊ insup q ipse sit miserorꝫ liberator intelligi datur. Similiter cũ dicit̃ bonus essentia diuina predicatur. vt cum dicit̃ deus.et insup auctor bonorꝫ omnium ostenditur.ita et cum dr deus essentia diuina predicatur.⁊ ipse timendus oñ ditur. Jnde ergo quedã opa misericordie.quedã iustitie dicuntur.nõ q̃n eẽntia diuina hec ⁊ illa opetur. ⁊ quin hec et illa sint opa diuine essentie q̃ dicit̃ misericordia et iustitia .sed qz quedam sũt quibꝫ oñditur iudex ⁊ equus distributor.quedã quibꝫ oñditur miserator ¶ Misericors eñ dr ĩ natura. miserator in exhibitione.et in quibusdã opibꝫ dr effectus misericordie esse.in quibusdã effectus iustitie .non q aliud efficiat iustitia aliud misericordia dei.si ad essentiã referas.sed qz ex quibusdam effectibꝫ intelligitur iudex.ex quibusdã miserator.vel vt quibusdã placet iustus ⁊ misericors Sed ꝑm hoc occurrit q̃stio quõ ex alijs ostendatur iustus ⁊ ex aliis misericors.cũ sit ei idẽ esse iustum.⁊ esse misericordẽ. Si eñ ꝑm eandẽ rationẽ iustus dicitur et misericors.ex eo opere quo intelligitur iustus .intelligit̃ misericors.⁊ econuerso. sed dixi supra qz cum dicitur deus iust⁹ ⁊ misericors ita eadẽ diuina essentia significatur .⁊ ꝑm eã idẽ predicatur vt etiã quedã diuersa intelligi hĩt. Jntelligimus eñ per hoc eũ miseratorẽ et iustũ iudicẽ . ¶ Q̃ evidenter ¶ rige. oñdit dicẽs. oĩa que sunt dei xp̃us est ipse sapia eius . ipse fortitudo ei⁹ .iustitia sanctitas. ipe prudentia. Sed cũ hoc vnũ sit in subiacẽte ꝑ varietate sensuũ .diuersis nuncupatur vocabulis . Aliud eñ significat sapientia. aliud iustitia . q̃ eñ sapientia dicitur. disciplinis te diuinarꝫ ⁊ humanarꝫ rerũ instituere intelligitur . q̃ iustitia distributor ⁊ iudex meritorꝫ insinuatur.ita et prudentia cũ dicitur. doctor ⁊ demonstrator bonarꝫ ⁊ malarꝫ rerũ vel neutrarꝫ intelligit̃

¶ Auctoritatibꝫ ꝓbat quedã iustitie alia misericordie.alia bonitati tribui

Quod aũt quedaz

misericordie opera.quedam iustitie .q̃dam bonitati attribuant̃. in scripturis facile est reperire ⁊ de misericordia q̃dem ⁊ iustitia manifestum est. De bonitate vero et misericordia amplius latet. Sed Augu. dicit illa opa ꝓprie ad misericordiã pertinere . quibꝫ aliqui a

miseria liberantur. ad bonitatem vero nō solum illa. sed factura ⁊ gubernatione naturaliū ita dicens. Ad miam pertinet q̄ a peccatis mūdat et de miseria liberat. Ad bonitatē vero q̄ celū ⁊ terram. ⁊ oīa valde bona creauit vt eēnt. Idē celi non indigent mia vbi nulla ē miseria. In terra hoīs abundat miseria. et superhaundat dñi misericordia. Miseria igitur hoīs ⁊ misericordia domini plena est terra. non celi q̄ non indigent misericordia. Indigent tñ regente dño. oīa enī indigent dño. ⁊ misera et felicia. q̄ sine illo miser ñ subleuat, felix non regitur. Item alibi misericordia est erga miseros. bonitas erga q̄slibet interdū tamē misericordia large accipitur vt bonitas

¶ Quō vniuerse vie dñi misericordia et veritas dicant.

Post hec cōsiderari oportz ex q̄ sensu vniuerse vie dñi dicantur misericordia ⁊ veritas. hoc multiplicē recipit expositionē. Vniuerse ei vie dñi q̄bz ad nos venit l vt ait Aug. sup psalmū) intelliguntur duo aduentus. Primus in q̄ manifestā ⁊ multiplicem misericordiā nobis exhibuit. ⁊ secundus in q̄ requirendo merita iustitiam exhibebit. vniuerse etiā vie dñi. i. quibz ad dñm ascendimus sunt iusticia qua malū declinamus. ⁊ misericordia q̄ bonū facimus. in his enī duobz oē bonū meritū includitur. Sed cū superius dixerit. in his duobz omnia opera dei includi. merito queri potest. an in oī ope dñi hec duo sibi mutuo iungantur. Quibusdā placuit. non in omni opere dñi hec duo concurrere. p̄m effectuz dico. Nam p̄m essentiā non diuiditur misericordia a iusticia. sed vnum ē. vñ p̄m effectum non in omni ope dicunt esse misericordiam ⁊ iusticiā. sed in quibusdam tñi misericordiam. in alijs iusticiā. at p̄z in alijs misericordiā ⁊ iusticiā. fatentur tñ deū oīa que facit misericorditer agere ⁊ iuste. referentes rōnē dicti ad dei voluntatē que iusticia est. et misericordia. non ad effectus iusticie ⁊ misericordie. qui sunt in rebz. Alijs autē videtur q̄ sicut deus dz oīa opera sua facere iuste ⁊ misericorditer. ita concedendum sit in omni tēpore dī iusticiam esse ⁊ misericordiā. i. clementiā p̄m effectum vel signū. q̄z nullum opus dei est in quo non sit effectus vel signum equitatis vel clementie. siue occulte. siue aperte. Aliquādo enī manifesta est clementia siue benignitas ⁊ occulta equitas. aliquī econuerso.

¶ Distinctio. xl vij.

¶ De sententia iudicij.

Dlz etiā queri qualiter dabitur iudicij sententia. sed non ē perspicuz explicare id. non enī scriptura aperte diffinit. an voce illa sonā proferat venite benedicti. ⁊ ite maledicti. an virtute iudicis ita fiat conscientijs singulorz attendentibz vt modo dz futurū vt iudicij potentie effectus ipsius dictione significetur. Illa etiā esuriui ⁊ non dedistis mihi manducare. ⁊ hmōi. magis conscientijs exprimenda plurimi putant q̄z verbis. q̄z apls in momento ⁊ in ictu oculi misteriū consummandū tradit. sed illud ad resurrectionis statum tñi referunt non ad iudiciū. qui iudicij sonam. et malorz increpationes. ⁊ bonorz p̄conia verbis exprimēda asserūt.

¶ Qz sancti iudicabūt ⁊ quō.

Non aūt solus xp̄us iudicabit. sed et sc̄i cuz eo iudicabūt nationes. Ipse enī apls ait. Sedebitis ⁊ vos sup sedes. xij. iudicantes xij. tri. is. Non est putandum q̄ xij. apostolis tñi hoc promisit xp̄us. vbi ei sedebit paulus q̄ pl⁹ oīb⁹ laborauit. si nō ibi sedebunt nisi xij. p xij. igit sedes p̄fectio tribunalis. i. vniuersitas iudicātiū intelligitur. i. oēs p̄fecti qui relictis oībus secuti sunt. xp̄m. per. xij. tribus

vniuersitas iudicandoꝝ Judicabũt ve
ro eos sc̃i nõ solũmõ ꝓpatõe. ℔ etiã au
ctoritate ⁊ ptãte. vñ gladij anc̃ipites i
manibus eoꝝ. i. sñia de bonis ⁊ malis
in ptãte eoꝝ. Si vero querit. que erit
eoꝝ ptãs vel auctoritas in iudicando
puto nõ posse añ scire q̃ videat. nisi di
uina reuelatõe quis dixerit.

¶ De ordibus eoꝝ qui iudicãdi erũt

Erũt autẽ quatuor ordines in iudicio. Hue
sunt quippe ptes. electoꝝ. s. ⁊ reprobo
rũ. vt Greg. ait. ℔ bini ordines eisdẽ
singulis ptibus ꝓtinent. Alij em̃ iudi
cant ⁊ ꝓeunt. Alij nõ iudicant ⁊ ꝓeũt
Alij em̃ iudicant ⁊ regnãt, Alij nõ iu
cant ⁊ regnãt. Judicãtur ⁊ ꝓeunt. qui
bꝰ dñica inclinatõe dr. Esurui ⁊ nõ de
di. mihi. mãdu. ⁊c̃. Nõ iudicãtur ⁊ pe
reũt. qbꝰ dñs ait. Qui nõ credit iã iu
dicatus est Eoꝝ ãt dãnatio toti eccie
nota ẽ ⁊ certa. ⁊ ideo dicũt tunc nõ iudi
cari. qz ad ꝓspectũ districti iudic̃ cum
apta dãnatõe sue infidelitat̃ accedẽt.
Qui vero ꝓfessiõez fidei sñ opibꝰ ha
bent. iudicabũtur ⁊ ꝓbunt. i. redarguẽ
tur vt ꝓeant. Qui vero nec fidei sacra
tenuerũt increpatõez iudicẽ se fieri nõ
audiẽt. qz infidelitat̃ sue tenebris piu
dicati. eiꝰ quẽ dẽspexerãt inuectõne re
dargui non meretur. Illi saltez verba
iudic̃ audiẽt q̃ eiꝰ fidem saltem verbo
tenꝰ tenuerũt. illi in dãnatiõe sua etiã
iudic̃ nec verba ꝓcipiũt. q̃ eius reuerẽ
tiã nec verboten⁹ ꝑuare voluerũt. ⁊ iõ
illi iudicãdi. isti nõ iudicãdi dicũtur Ex
electoꝝ vero ꝓte alij iudicãtur ⁊ r̃gnãt
scz qui vite maculas lacrimis tergunt
⁊ elemosynaꝝ sup inductõe opꝰiunt.
quibꝰ iudex veniẽs in dextra ꝓsistẽtibꝰ
dicet. Esurui ⁊ dedist̃ mihi mãducare
Alij autẽ non iudicãtur ⁊ regnãt. q̃ eti
am ꝓcepta legis ꝓfectõis virtute trã
scendũt. qz nõ hoc solũ qõ lex ꝓcipit ꝛ
plere ꝓtẽri sunt. ℔ ⁊ qõ ad ꝓfectõez cõ
sulit̃ implere studẽt. De qbꝰ ait ꝓba
dñs ad iudiciũ veniet cũ senatoribꝰ po
puli sui. Et salomõ de eccie sponso lo
qñs ait. Mobilis in portꝰ vir eiꝰ qñ se
derit cũ senatoribꝰ terre. Et iob. Non
saluat impios. ⁊ pauperibꝰ iudiciũ tribu
it. hi ergo recte sub generali iudicio nõ
tenent̃. ℔ iudices veniunt. qz ⁊ ꝓcepta
generalia viuẽdo vicerũt ⁊ oĩbus reli
ctꝭ ꝑm secuti sũt. Recte pauperibꝰ iudi
ciũ tribuit. qui q̃to huic mũdo magna
hũilitate dẽspecti sũt. tãto tunc maiori
culmie ptãtis exaltabũt de talibus dr.
Qui vicerit dabo ei sedere mecũ i thro
no meo. sic ⁊ ego vici. ⁊ sedi cuꝫ patre
meo in throno eiꝰ. vincẽs dñs cũ ꝓe
in throno eiꝰ sedit. qz ꝓ passiõis cer
tamẽ ⁊ resurrectõis palmã. q̃ ꝓi essꝫ
equalis oĩbꝰ claruit. Nolo vos sedere i
throno filij ẽ ex eiusdẽ filij ptãte iudi
care. qz ei iudicãdi ꝓncipatũ ex eiꝰ vir
tute ꝓpinꝰ q̃si in eiꝰ throno residẽs
Ex his appet q̃ eĩ ꝓfectores sc̃i cum
xpo iudicãdi hñt ptãtẽ. ⁊ q̃re q̃dã di
cuntur iudicãdi. alij nõ iudicãdi.

¶ De ordie iudicij ⁊ misterio ãgeloꝝ

Cũ autẽ in euãgelio legat̃ q̃ dñs mittꝫ angelos
suos q̃ colligẽt de regno eiꝰ oĩa scãda
la ⁊ mittẽt iniquos in caminũ ignis. et
iterꝫ exibũt angeli ⁊ sepabũt malos de
medio iustoꝝ ⁊ mittẽt eos in caminuꝫ
ignis. ⁊ iterꝫ mittet angelos suos cum
tuba. ⁊ ꝓgregabũt electos a q̃tuor vẽ
tis ⁊ ꝓba dic̃. Congregate illi scos eius
misterio angeloꝝ illa ipleri dubitãdũ
nõ ẽ. dño ei veniẽte ad iudiciũ. ꝓcedꝫ
añ eũ ignis. q̃ ꝓburet̃ facies huiꝰ mũdi
⁊ pibit celũ ⁊ tra. ñ ꝑm sẽaz. ℔ ꝑm spe
ciẽ q̃ imutabit̃. celũ q̃dẽ aereũ. ñ ethe
reũ. tantũ ei ascẽdit ignis i iudicio q̃tũ
ascẽderẽt aq̃ i diluuio Ille ãt ignis ma
lis q̃ repti fuerit viui erit ꝓsũptõ. bonis
ãt ñ. vt ei ait aug. ℔ erit icẽdiũ mundi
scãs qõ fuit caminꝰ ꝛb⁹ puer. In q̃bus
aliq̃d purgãdũ fuerit ꝑ illũ ignẽ pur
gabit̃. alijs vo nullã ingerit molestiaꝫ.
purgatoꝝ ꝑ ignẽ mũdoꝝ ad iudiciũ
veniẽte dño. eĩtet̃ vox illa magꝝ q̃ sur

gent oēs mortui. ⁊ tunc ministerio angelor̄ ventilabit̄ area. qr boni congregabūtur ei de quatuor ptib⁹ orbis ⁊ angeli/co ministerio. quo ⁊ rapient̄ obuiā cristo in aera. reprobis in terra quā dile/xerūt remanētibus. ⁊ tūc preconia illa bonor̄. esurii ⁊ dedist̄ mihi māducare. ⁊ ille increpatōes malor̄. esurii ⁊ non dedist̄ mihi māducare ⁊c. ¶ferentur vel sono vocali vel alio mō. ¶Deniq; ¶ferēt̄ sīa sup vtroscz. venite benedicti ⁊c. ¶Ite maledicti ⁊c. ⁊ ministerio angelor̄ virtute dei coopante mittentur mali in caminū ignis. ß ē in infernū

¶ Si post iudiciū dēmones preerunt hoīb⁹ ad puniendū.

Et solz queri vtrū in inferno malis ad puniendus presint dēmones p⁹ iudiciū. ꝗs carnifices rorroresqz aiar̄ scriptura appellat. ¶Aplus ait q̄ xp̄s tunc euacuabit omnē p̄ncipatū ⁊ ptātem ⁊ virtutē. dum em̄ durat mundus. angeli angelis. dēmones dēmonibus. hoīes hoīb⁹ p̄sunt sed omnib⁹ collect̄ iam oīs p̄latio cessabit hinc quidā putant post iudicium dēmones non h̄e potestatē cruciādi hoīes. sicut mō. sed vt dēmōes v̄/tute dei cruciari sine creature ministerio asserūt. sic reprobos hoīes ibi nō per opatōem dēmonū. sed virtute diuina tm̄ eternis subīci cruciatib⁹. p̄missa tamē auctoritas non id cogit sentire. q̄ ⁊ si asserat. tunc nec dēmones dēmonibus. nec hoīes hoīb⁹ p̄eesse. nō diffinit tamē an dēmones p̄sint hoīb⁹ ad torquēdū. vñ quibusdā videt̄ eos sic extare hoīb⁹ tortores in pena. sic extiterūt incētores in culpa.

¶ Distinctio. xlviij.

¶ De forma iudicij.

¶Olz etiā queri in q̄ forma xp̄s iudicabit ¶In forma vtiqz serui iudicabit q̄ omnibus in iudicio appebit. vt videāt mali in quē pupugerunt. ¶Diuinitatē quoqz eius mali nō videbūt. vnde ¶Esay. ait. ¶Tollatur impius ne videat gloriā dei. humanitatem videbūt vt timeāt. diuinitatē vero non. ne gaudeāt. ¶Diuinitas em̄ sine gaudio videri non potest.

¶ Qualis appebit tunc forma serui.

¶Gz cū in forma humana constet eū appitur̄. queritur an in forma illa gloriosa appeat. sicut vere est. an in infirma. qualis in passione vere extitit. ¶Quidā putant a malis talem videri qualē crucifixerūt. i. infirmā. quia dicit scriptura. vt videant in quē pupugerūt. ¶Sed apte dicat aug⁹. forma serui glorificataz. a bonis ⁊ a malis tunc videri sic. cum in forma serui clarificata iudicātem viderint boni ⁊ mali. tolletur impius vt nō videat claritatem dei qua de⁹ est. quā soli corde mundi videbūt. quod erit eis vita eterna. forma igitur humana in xp̄o glorificata videbit̄ a cunctis. vñ ⁊ xp̄us dicitur diiudicaturus. qr filius hoīs est ¶Ita ei legitur in euāgelio ¶Joh. ⁊ ptātem dedit ei iudiciū facere. qr filius hoīs ē. non q̄ ipse ex virtute hoīs sit iudicaturus. vel q̄ ip̄e solus sine p̄e ⁊ spiritu sancto sit iudiciū factur⁹. ß qr ipse sol⁹ in forma serui iudicans bonis ⁊ malis videbit̄. ¶Luz ergo dicit̄ p̄ nō iudicat quēqz. sed oē iudicium dedit filio. non ita est intelligenduz quasi filius solus iudicet ⁊ non pater. sed quia forma filij humana cunctis in iudicio appebit non infirma. sed gloriosa. ¶Judicabit āt ex virtute diuinitatis non sine patre ⁊ spūsancto. ⁊ apparebit terribilis īpijs ⁊ mitis iustis. ¶Erit enim terror malis ⁊ lumen iustis

¶ Quare ꝑm formā serui dr xp̄s suscitare corpora

¶Et sicut dicit̄ christus ꝑm formā sui iudicatur⁹. ppt̄ cās p̄missā. ita et̄ dr suscitatur⁹ corpa mortuor̄ ꝑm

humanitatē.cū tamē virtute diuinitatis sit suscitaturus.nō hūanitatis. Ex hac ratōne illud dicit.qz in hūanitate suscepit qđ est cā nostre resurrectōnis id est passiōez t resurrectōem. ido em ei ascribitur ꝑm hoiem resurrectō mortuoz. vñ aug⁹.p verbū filiū dei fit aiarum resurrectio.p verbū in carne factum filium hois fit corpoz resurrectio Item iudicat t suscitat corpa non ꝑ. sed filiꝰ ꝑm dispensatōem hūanitatis. in qua est minoz ꝑz xp̄s in eo q̄ est filius dei.est vita que viuificat aias.i eo q̄ filius est hois iudex est Ecce ꝑm formā hūanitatꝫ suscitaturꝰ corpa t iudicaturus dr. Judicaturus autē. qz illa forma cuncꝫ in iudicio appebit t suscitaturus.qz in eadē forma meritum et causā nre resurrectōis suscepit. t quia ꝑm eandē formā vocem dabit q̄ mortui te monumētis surgent t ꝓcedent. Scōm q̄ deus est viuificat aias. non pater tm̄.qz nō pat tm̄ vita est.ꝑ t filius cū eo.t spūssanctus eadē vita ē. q̄ ptinet ad aiam.non ad corp⁹.corpꝰ em̄ non sentit vitā sapie.ꝑ aia.que illuminat a lumie eterno Licz igit xp̄s potentia diuīꝫ viuificet aias t suscitet corpa t iudicz non ociose tm̄ t ꝓcuratōem ei ꝑm formā dei tribuit viuificatio aiaꝝ.t ꝑm formā serui iudicū t suscitatio corpoꝝ

De loco iudicij

Et putant qui dā deus descensu tū in vallem iosaphat in iudicio.eo q̄ ipse p iohēl ꝓphēta sic loquit. Congregabo oēs gentes t deducā eas i vallem iosaphat t disceptabo ibi cū eis.i cuius capituli expositōne ita reperi.hoc q̄dem puerliter intelligūt q̄ in valle q̄ est in latere mōtis olineti descēsurꝰ sit dñs ad iudicū qđ friuolū est.qz nō in terra.ꝑ in spacio hui⁹ aeris sedebit cōtra locū montis olineti ex quo ascēdit. Et sicut Job.crisosto.dicit.angeli deferēt ante eū signū crucis. vnde in euāgelio veritas ait.t tūc apparebit signum filij homis tc̄. Josaphat autē interpretatur iudicū dñi In vallē ergo iosaphat.i.iudicij dñi congregabūtur oēs impij. Justi vero nō descēdēt i vallem iudicij.i.dānationis.ꝑ in nubibus eleuabuntur obuiā christo

De qualitate lumiariū t temporis post iudicū.

Veniente autē ad iudicū dño in fortitudie t ptāte magna.sol t luna dicūtur obscurari. nō sui lumis priuatōe.ꝑ supueninte maioris lumis claritate. virtutes q̄z celoꝝ.i.āgeli dicūtur moueri.nō metu dānationis.vel aliqua ꝓturbatōe pauoꝛ.ꝑ q̄dam āmiratōe eoꝝ que viderint. Ein iob. Coluīne celi pauēt aduentū eius. Ante vero diē iudicij sol t luna eclipsim patient.sicut iohēl testat dicēs.sol conuertetur in tenebras t luna in sanguinem añq̄z veniat dies dñi magn⁹ t horribilis. Magn⁹ vero dr propter magna que ibi fient. Cū autē fuerit factuz celuz nouū t terra noua.tūc erit lux lune sic lux solis.restāte Esa. t lux solis septēplicabit.i.sic lux septē dieꝝ.qz quā tū luxit sol in prima ꝑditōe.septē dierū ante pcm̄ primi hois.tantū lucebit post iudicū. Minorata em̄ fuit lux solis.t lux lune alioquī sideꝝ p pcm̄ primi hois.ꝑ tūc recipiet sol mercedē sui laboris.qz septēplicabit lucebit.t tūc nō erit vicissitudo diei t noctis.ꝑ tm̄ dies vñ zacharias.erit dies vna q̄ nota ē domino.non dies neq̄z nox.t in tempore vesperi erit lux.quia non erit tunc varietas diei t noctis.que modo est. sed continua dies t lux. Esayas tamē videt dicere q̄ tunc non luceat sol vel luna loquēs congregatōi beatoꝝ. Nō erit tibi inquit amplius sol ad lucēdū p diē.nec splendor lune illūiabit te . sed erit tibi dominꝰ in lucem sempiternaz. Sed his verb̄ nō negat solem t lunā tunc lucere.ꝑ significat his qui erūt in

eterna beatitudine nullū lucis vsuz ꝑ stare. qz vt ait Ihxro. sup eundē locū celi terzeqz solis atqz lune nobis ceſſabit officium. ⁊ ipse dñs erit lumē eis ī perpetuū. ¶ Potest etiaz intelligi illud Esay. ea rōne dictū. qz sol ⁊ luna non tunc habebunt ortū ⁊ occasum sic nūc vñ ysiō illud Esaie quasi exponēs ait post iudiciū sol laboris sui mercedē su sapiet. vnde, ꝓphxra lucebit septempliciter ⁊ non xniet ad occasum. nec sol nec luna. ꝙ in ordine quo creati sūt stabunt. nec impij in tormentis sub terza positi fruātur luce eoz. vnde abacuc 2 Sol ⁊ luna steterūt in ordine suo. Ecce aperte dic̄ solem ⁊ lunā tunc lucere ꝙ stabiliter permare. vbi etiā significat infernū esse sub terza. Si xro queriē quis sit vsus lucis solis ⁊ lune tūc. fateor me ignorare. qz in scriptura nō memini me legisse.

¶ Distinctio. xlix

¶ De differentia mansionū in celo ⁊ in inferno.

POst resurzectionē xro facto vniuerso īpletoqz iudicio suos fines habebūt ciuitates due. vna xp̄i. altera dyaboli. vna bonoz. altera malorum vtraqz tñ angeloz ⁊ hominū. Istl voluntas. illis facultas nō poterit eē pec cādi xl vlla conditio moziēdi. Istis ī eterna vita feliciter viuētibus. illis infeliciter in eterna morte sine moziendi ptāte durātibus. qm̄ vtriqz sine fine. ꝙ in britudine isti alius alio prestabilius. in miseria xro illi alius alio tolerabilius permanebūt. Ex his apparet ꝙ sicut boni differēter glorificabūtur. alij magis. alij minus. ita ⁊ mali differenter in inferno punietur. Sicut em̄ ī domo p̄ris. i. in regno celesti mansiōes multe sunt. i. ꝓmioz differētie. ita ī gehxnna diuerse sunt māsiones. i. supplicioz differētie. Qēs tñ eternā pāiētur penā. sicut oēs electi eūdē bēbunt denariū. quē p̄familias dedit oībus q̄ operati sunt in vinea. ¶ Note denarij aliquid oībus electis cōmune intelligit. s. vita eterna de ipse quo ōnes fruentur ꝙ impiter. Mā sicut erit differēs clarificatio corpoz. ita erit differēs gl'a aiarum. Stella em̄ a stella. i. electus ab electo differz in claritate mēris ⁊ corpis Alij em̄ alijs vicinior clariusqz dei spēz ꝓtemplabunē. ⁊ ipsa ꝓtēplādi differetia diuersitas māsionū vocat. ¶ Bonus ergo vna. i. denarius est vnus. ꝙ diuersitas est ibi māsionum. i. differentia claritatis. qz vnū est ⁊ summū bonū beatitudo ⁊ vita oīm. s. deus ipe. hoc bono omnes electi perfruentur. sed alij alijs plenius. ꝓfruentur xro videdo ꝑ speciem non p̄ speculū in enigmate. habere ergo vitā est videre vitā. hoc est ꝓgnoscere deū in specie. vñ veritas in euāgelio ait. hxc est vita eterna. vt cognoscant te ⁊ quē misisti ihm xp̄m eē vnū ⁊ solū vez deum. hoc est hāc vitā ⁊ ꝓgnoscere te non est em̄ ipsa cognitio qđ tu es. ꝙ per cognitōem habet bonū qđ tu es. id est vita.

¶ Si oēs homines volunt esse beati.

VOlet etiaz queri de britudine. vtz oēs eam velint. ⁊ sciant q̄ vera sit britudo. de hoc aug⁹. ī libro xiij. de tri. ita disserit. Quiz est cū capescende retinēdeqz btitudinis volūtas vna sit omniū. vñ tanta existat de ipsa beatitudine rursum diuersitas volūtatū. nō ꝙ eā aliqs nolit. ꝙ ꝙ nō oēs eā norint. Si em̄ oēs eā nosceret. nō ab alijs putaret eē in virtute aī. ab alijs in voluptate carnis. ab alijs atqz alijs alibi atqz alibi. Quomō g̃ oēs amant qđ non oēs sciūt. qs p̄t amare qđ nescit. sicut sup̄ disputaui ¶ Cur g̃ britudo amat ab oib⁹. cū nō tñ sciat ab oib⁹. an fortasse sciūt oēs q̄ ipsa sit. ꝙ nō ōnes sciūt vbi sit. ⁊ iñ ꝓtio ē. An fortasse falsū est. quod pro xro proposuim⁹. beate viuere omnes homines velle.

si em̃ btē viuere est. vērbi gratia. ꝑm aī virtutē viuere. qūo btē viuere vult. q̄ hoc non vult. ¶ Nōne verius dixerimus homo iste non vult btē viuere. qz non vult ꝑm virtutez viuere. quod solum est beate viuere. ¶ Nō igitur omnes beate viuere volunt immo pauci hoc volunt si non est beate viuere nisi ꝑm aīmi virtutē viuere. qđ multi nolūt. ¶ Ita nec falsuz erit. vñ nec ipse cicero dubitauit. ¶ Ait em̃. Beati certe oēs eē volumus. absit vt hoc falsum eē dicam? quid igitur. an dicēdū est etiaz si nihil sit aliud btē viuere q̄z ꝑm animi virtutem viuere. z tamē qui hoc nō vult beate viuere vult. ¶ Inimis quidē videtur hoc absurdum. tale est em̃ ac si dicam? z qui non vult beate viuere. btē vult viuere. ¶ Istā repugnantiam quis audiat. quis ferat. tamē ad hanc contrudit necessitas. si z omnes beate vēlle viuere verum est. z non omnes sic volunt viuere. quomō solum viuitur beate. an illud ab his angustijs nos poterit eruere. si dicamus nil esse beate viuere nisi viuere ꝑm delectatōem suam, z iō non esse falsum q̄ omnes btē viuere vēlint. quia oēs ita volūt vt quēq̄ delectat. sed id quidem falsum est. vēlle em̃ quod non deceat est eē miserimū nec tam miseruz est non adipisci quod velit q̄z adipisci vēlle quod non oportet. quis ita sit cecus vt dicat aliquem ideo btm̃. quia viuit vt vult. cum profecto z miser essz. min? tamē essz si nihil eoz q̄ perp̄am voluisset. habere potuissz. ¶ Mala em̃ voluntate vēl sola miser quisq̄ efficit. sed miserior cū desiderium male voluntatis impletur quapropt̄ qm̃ verū est. q̄ omnes homines esse beati vēlit. ¶ Idq̄ ardentissimo amore appetant z ꝓpter hoc cetera q̄cūq̄z appetūt. nec quisq̄ pōt amare qđ ōnino quid vēl quale sit nesciat. nec potest nescire quid sit quod se vēlle sciat. se quit̄ vt omnes beatam vitā sciant. omnes autem beati habent quod volunt. q̄uis non omnes qui habent quod volunt. continuo sunt beati. continuo aūt miseri sunt qui vēl non habent quod volunt. vēl id habēt quod non rēcte volūt Beatus igitur nō est nisi qui habz omnia que vult z nihil vult male ¶ Ille q̄pe bene viuit. qui viuit vt vult. nec male aliquid vult. ¶ Cū igitur ex his duobus constet btā vita. licz in malis sit aliquis bonus. non tamē nisi finitl omnibus malis est btūs ¶ Cū vero ex hac vita q̄ in his miserijs fidelis z bonus est venerit ad btāz. tunc erit vere qđ nunc nllo mō eē p̄t. vt sic hō viuat q̄uo vult ¶ Nō em̃ ibi volet male viuere. aut volet aliq̄d qđ deerit. aut deerit qđ voluerit quicq̄d amabit̄ aderit. nec desiderabit̄ qđ non aderit. ¶ Bñe qđ ibi erit. bonū erit. z sūm? de? summū bonū erit. z qđ est oīno btissimuz. ita semp fore certum erit. btōs autē esse se vēlle oīm hoīm est. btōs esse se vēlle oēs in deo suo videt. non tñ omniū est fides q̄ ad btitudinē peruenitur

¶ Si quid de deo cognoscz aliquis qđ ibi non intelligat.

Volet queri vtrū

aliquid de deo cognoscat aliquis magt̄ meritī? vt petrus. qđ nō cognoscat aliq̄s minꝰ meritī? vt linus. ¶ Plurib? vidētur q̄ oīa de deo ad btitudinē spectātia oēs ꝑmunit̄ electi cognoscāt. sed differēter ¶ Nihil em̃ in deo nosabile maiꝰ dignuscz videt̄. q̄z eū intelligere trinuz z vnū. hoc aūt oēs tūc p̄ spēz cognoscent. vñ sequit̄. vt nō sit aliq̄d btitudi pertinēs alicui brōz incognitū. oēs igit̄ cūcta videbūt. q̄z cognitio btitudini seruit. ꝑ in modo videdi differēter. aliꝰ em̃ alio magt̄. alius alio minꝰ fulgebit.

¶ De paritate gaudij

Volet queri an in

gaudio dispares sint. sicut in claritate cognitōis differunt. ¶ De hoc aug? ait. ¶ Multe mansiōes in vna domo erūt. s.

varie premiorum dignitates. sed vbi deus erit omnia in omnibus. erit etiã in dispari claritate par gaudiuz. vt qđ habebunt singuli. commune sit omnib quia etiaz gloria capitis omnium erit per vinculum charitatis. Ex his datur intelligi q̃ par gaudiũ omes habebũt z si disparem cognitõis claritatem. qa per charitatem que in singulis erit perfecta. tantuz quisqz gaudebit de bono alterius. quantuz in seipso gauderet si haberet. sed si par erit cunctoz gaudiũ videtur q̃ par sit omniũ beatitudo. qđ constat omnino nõ esse. Ad quod dici potest. q̃ beatitudo par esset. si ita esz par gaudium vt etiam par esset cognitio. sed quia hoc non erit. nõ faciet paritas gaudij. paritatez beatitudinis Potest etiã sic accipi par gaudium. vt nõ referatur paritas ad intentõem affectionis gaudentium. sed ad vniuersitatem rez de quibus gaudebitur. quia õ omni re vnde gaudebit vnus gaudebunt omnes.

¶ Si maioz sit beatitudo sanctorum post iudicium.

Post hec queri solet si beatitudo sanctoz maioz sit futura post iudiciũ q̃ interiz. sine oi scrupulo credendum est. eos habituros maiorem gloriã post iudicium q̃ ante. qz z maius erit eorum gaudiuz vt supra testatus est Augusti?. z amplioz erit eoz cognitio. Unde Hxronim? Per acto iudicio ampliorẽ gloziam sue claritatis deus demonstrabit sanctis. Si quem mouet quid opus sit spiritibus defunctorum corpora sua in resurrecti one recipere si eis potest sine corporibus summa beatitudo preberi difficilis questio est. nec potest a nobis perfecte diffiniri Sed tamen dubium nõ est z raptam a carnis sensibus hominis mentem. z post mortem ipsa carne deposita non sic videri posse incommutabilem substantiam. id est deum sicut sãti angeli vident sine alia latẽtiori causa. siue ideo. quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus amministrandi. quo tradatur quodãmodo ne tota intentione pergatur in illud summum celuz. donec ille appetitus conquiescat porro si tale sit corpus cuius sit difficilis. z grauis amministratio sicut hec caro que corrumpitur. mlt omagrauer ritur mens ab illa visione summi celi. Proinde cum hoc corpus iam non animale. sz spirituale receperit. angelis equata perfectũ habebit nature sue modum obediens z imperans viuificata z viuificans tam ineffabili felicitate vt sit ei glorie quod fuit sarcine.

¶ Si mali in inferno peccabunt

Hic oritur questio ex premissis ducens originez. Supra enim Augustinus loquens de mal in inferno damnatis. z bonis i celo glorificatis. dixit q̃ nec bonis voluntas. nec malis facultas peccandi esse poterit. z de bonis quidẽ constat. ꝫ de malis a q̃bus voluntatẽ malã non remouet. q̃ritur quomodo verum sit eos nõ posse peccare. cũ malam habeant voluntatẽ Quidam autumant illam malam voluntatem non esse peccatum. sed supplicium tm̃. alij vero peccatũ esse fatentur. sed per illud eos non mereri aliquã penam. quia non est ibi locus merendi. Illud ergo peccatũ dicunt non eẽ meritum supplicij. sed supplicii mali meriti quod in hac vita precessit. De hoc autẽ Aug?. ita dicit. tempus acquirẽdi vitam eternam. in hac tm̃ vita deus hominibus dedit. vbi voluit esse etiaz penitẽtiam fructuosã. Ideo hic penitẽtia fructuosa est. qz potest hic homo deposita malicia bene viuere. z mutata volũtate merita simul operaq̃ mutare. z ea agere que deo placeãt. quod q̃ in hac vita non fecerit. habebit quidez penitentiam in futuro seculo de malis suis. sed indulgentiã in conspectu dei

non inueniet. quia ꝛ si erit ibi stimulus penitudinis . nulla erit correptio voluntatis a talibus enim ita culpabitur iniqtas sua. vt nullaten⁹ possit ab eis diligi vel desiderari iusticia . voluntas enim illorum talis erit vt habeat in se semper malignitatis sue supplicium. nisi q̄ tamen recipere possit bonitatis affectum. quia sicut illi qui cū christo regnabunt nullas in se male voluntates reliquias habebunt. ita illi qui erunt in supplicio ignis eterni cum dyabolo et angelis eius deputati. sicut nullam habebunt vlterius requiem. sic bonā nullatenus poterunt habere voluntatem ꝛ sicut perfectio gratie dabitur coheredibus christi ad eternam gloriam. ita consortib⁹ dyaboli cumulabit ipsa malignitas penam quando exteriorib⁹ deputati tenebris nullo illustrabuntur interiori lumine veritatis. Ex his appareret reprobos in inferno sic penitentiaz gesturos. vt per eam prauam voluntatem non deserant. ꝛ illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pene. per quā tamen non merebuntur. quia nullus meretur nisi in hac vita

Distinctio. l. ꝛ

¶ Quare dicuntur tenebre exteriores.

Hic queri potest quare ille tenebre quibus inuoluentur mali in gehenna. dicuntur tenebre exteriores. quia tunc mali penitus extra lucē corporalem ꝛ spiritualem sc̄z deum erunt. Nunc enim ꝛ si patiantur tenebras in cecitate mentis. non tamen penitus extra lucem dei sunt. nec in corporali luce priuantur. De hoc dicit Augustinus sic ait. Ira dei ꝛ in iudicio erit ꝛ etiam hic est in cecitate mentis cum dantur mali in reprobum sensum. Ibi exteriores tenebre erunt. quia tunc penitus erunt peccatores extra deum. quid est penitus esse extra deum nisi esse in summa cecitate. Siquidem deus habitat lucem inaccessibilem. De autez tenebre hic iam incipiunt in peccante. cū ab interiori dei luce seducitur. sed non dum penitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras ꝛ non hic. quia ibi seducitur penitus a luce dei. quod non hic. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio a luce dei. an quia non videbunt deum p̄ spēm. sed nec aliquis hic vidz deuz p̄ spēm. an p̄ dissimilitudinē quā facit pcm̄ inter deum ꝛ hominē. sz hic multi p̄ grata pctā elōganť a deo. an quia deum odiunt. ita vt velint deū nō esse. ſ hic multi deum oderunt. de quibus scriptū est. Superbia eorum qui te oderunt ascēdit sp̄. Que est igitur illa elongatio. sane exteriores tenebre itelligi p̄nt quedā malignitas odij ꝛ voluntatis que tunc excrescet in mētibus reproborū ꝛ q̄dam obliuio dei. quia torimentorum exteriorum ꝛ interiorū doloribus adō afficiētur ꝛ turbabūtur. vt ab illis ad cogitādum aliquid ō dō vix ꝛ raro vel nunq̄z mentē reuocēt vt qui nimio pondere premiunť a deo ob stupescēt ꝛ turbabunť. vt interim i alia cogitationē non extēdant. ſ illuc tēdāt impetus cogitatōis vbi sentiť vis doloris. ſ in hac vita nullus adō malꝰ est vt penitus seducaťa cogitatōe dei. qz nec p̄dit appetitū bitudinis ꝛ quēdā boni ꝛ dei amorē. quē naturaliter habet rationalis creatura. Illas autē exteriores ꝛ p̄fundissimas tenebras īprobos ppessuros post iudiciū dic̄ Aug̃. opponēs de illo diuite qui i inferno positus eleuās oculos vidit abrahā ꝛ in sinu eiꝰ lazarū. cuiꝰ p̄patōe coactꝰ ē p̄ fratri pctā sua vsq̄ adō. vt ꝛ frēs rogaret ab his p̄moneri. qđ añ iudiciū fm̄ legiť. ſ post iudiciū in p̄fundioribꝰ tenebris erūt impij. vbi nullā dei lucez videbunt cui confitcantur.

¶ De animab⁹ dānatorum si quā habeant noticiā eorū q̄ hic fiunt.

Preterea queri so
lz si reprobor aïe q̄ nūc i inferno cruci
antur noticiam habent eorum que cir
ca suos in hac vita geruntur. ⁊ si ali
quo modo doleāt super infortunijs su
orum carorum. Hanc questionē Au
gusti⁹. cōmemorat ex parte eam expli
cans. ex parte vero insoluram relinq̄ns
ait em̄. Querit aliquis an nullus do
lor tangat mortuos ꝺ his que in suis
mortez contingunt. vel quō ea que cir
ca nos aguntur nouerint spūs defunc
torum. Cui rn̄deo magnā esse questi
onem. nec in pn̄ti diffinie̅dam. verūta
men breuiter dici pōt. q̄ est cura mor
tuis ꝓ suis caris. vt ꝺ diuite legit̄. qui
dum tormenta apud inferos pateret̄.
leuauit oculos ad abrahaz ⁊ inter alia
dixit. habeo ei quinq̄ fratres mitte ali
quē ex mortuis vt testet̄ illis ne ⁊ ipsi
veniant in hunc locum tenebraꝝ. hn̄t
em̄ curam mortui ꝺ viuis quos sciunt
viuere. qz nec i locis penaꝝ videt eos.
vbi diues sine fratribus erat. nec in re
quie beatorꝝ vbi lazaꝝ ⁊ Abrahā q̄z
uis longe agnoscebat. nō tn̄ ideo con
sequēs est eos scire que circa suos ca
sos aguntur hic. vel leta vel tristia..

¶ Quō accipienda sunt que ꝺ lazaro
⁊ diuite leguntur

Si quis autez que
rat quomō intelligatur quod ꝺ laza
ro ⁊ diuite legit̄. Audiat Aug⁹. respō
sum dicentis. Si q̄s putat aīmas cor
pore exutas locis corpalibus cōtineri
cū sint sine corpore nō deerunt qui fa
ueāt ⁊ diutē sitientē in loco fuisse cor
porali contēdant. Ipsāq̄z animā cor
poream prepasse linguā. ⁊ stillā ꝺ la
zari digito cupisse. Sed melⁱ⁹ est du
bitare ꝺ occultis q̄z litigare ꝺ certis.
diutē in supplicio. pauperem in refrige
rio esse non dubito. Sed quō intelli
gatur lingua diuit̄ flāma inferni. sinus
abrahe ⁊ huiōi vide mansuetis. a con
tentiosis nūq̄z inuenitur.

¶ Si se videant boni ⁊ mali

Queri solet vtꝝ se
videant vicissim illi qui sunt in inferno
⁊ illi qui sunt in gl̄a. sicut scā tradūt. et
boni malos. ⁊ mali bonos videt vsq̄z
ad iudiciū. post iudiciū vero boni vide
bunt malos. sed non mali bonos. Ait̄
grego. Infideles in ymo positi ante iu
dicij diem fideles sup̄ se in requie attē
dunt quoꝝ gaudia post contemplari n̄
possunt.

¶ De chaos inter bonos ⁊ malos

Sed cū sancti ma
los in tormētis videāt nōne aliqua cō
passione erga eos cōmouentur. nonne
eos ꝺ tormēt̄ liberare cupiunt. Ecco
le illud euāgelicum qō abrahā diuiti
respōdit. Inter nos ⁊ vos chaos mag
num fc̄m est. vt hi q̄ volūt hinc ad vos
transire nō possint. neq̄z huc inde trans
meare. Quid est illud chaos int̄ ma
los ⁊ bonos. nisi hinc iustitia. inde iniq̄
tas. que nullatenus sociari valēt. Ꝺo
em̄ sci dei iustitie addicti sunt. vt nulla
compassione ad reprobos trāsire va
leant. nulla pro eis inter scōs fiat inter
cessio. qūo ergo inde volunt aliqui trā
sire ad illos. ꝟ non pn̄t. qz si dei iustitia
admitteret. nō fierz eis molesta libera
tio illoꝝ. Vel ita dicūtur velle ⁊ non
posse. non qz velint ⁊ non possint. ꝟ qa
si vellent non possent eos iuuare Ꝺe
hoc ita Grego. ait. Sicut reprobi a pe
nis ad gl̄az scōꝝ transire volūt ⁊ n̄ pos
sunt. ita iusti per misericordiā mēte ire
volūt ad positos in tormētis vt eos li
berent. ꝟ non pn̄t. qz iustoꝝ aïe. etsi in
nature sue bonitate miaz hn̄t. iā tunc
auctoris sui iustitie ꝑiuncte. tāta rectⁱ
tudine ꝑstringēt̄ur. vt nulla ad repro
bos ꝑpassione inoueātur.

¶ Qz visa impioꝝ pena nō minuit be
atorum gloriā

Postremo querit an visa pena reprobo/rum decloriz glaz btōz. an eoz britudini pficiat. De hoc ita ait grego. sup lucā. Apud animū iustoz non fuscat btitudinē aspecta pena ꝝprobox. quia vbi iā compassio miserie nō erit. minuere beatoz leticiā non valebit. z licet iustis sua gaudia sufficiāt. ad maiorez tñ glam videt penas maloz. quas per grām euaserūt. qz qui claritatē dei vident. nihil in creatura agitur qđ videre non possint. Nō est autem mirādum si sancti iā immortales reprobos viđ ant mentl intelligentia. cum pplxte adhuc mortales videre hec oia meruerūt Egredietur eñ electi. non loco ſ intelligentia vel visione manifesta ad videndum impioz cruciatus. qs videtes nō dolore afficietur. ſ leticia saturabūtur agentes grās de sua liberatōe visa impioz ineffabili calamitate. Vñ Esay. impioz tormenta describēs. z ex eoz visione leticiā bonoz exprimens ait. Egredietur electi. s. z videbūt cadavera viroz. q̄ prevaricati sunt in me. vermis eoz non morietur. z ignis nō extinguet. z erūt vsqz ad sacietatē visiōis omni carni. i. electl. letabit eñ iust9 cū viderit vindictam.

Hec de pdib9 sedētis sup solium excelsum. quos seraphyn duab9 alis velabāt. scriptori etsi non auditori memorasse sufficit. qui a facie eoz sus sedētis. per media ad pedes vsqz via duce pervenit.

Celebrim9 ac famosissim9 thrologicaz sniaz liber. magīſ petri lombardi sacre thrologie doctoris eximij Anno dñi Millesimoquadringentesimo octuagesimoquarto. xiij. die augusti. i/pssus finit feliciter.

DOMEIN-ARCHIEF
TE
UTRECHT.

colorchecker DIGITAL SG
DCSG - UBU # MX - 7181
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
x-rite
mm
0
1
2
3
4
5
6